KRISTU SUOBLIČEN

Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
Katedra crkvene povijesti

Knjiga 1
Kristu suobličen. Život i vrline fra Ante Antića, Split-Zagreb 2004.

Nakladnici
Katolički bogoslovni fakultet
Zrinsko-frankopanska 19, Split

Vicepostulatura o. fra Ante Antića
Vrbanićeva 35, Zagreb

Za nakladnike
Marijan Vugdelija
Josip Šimić

Urednik
Vicko Kapitanović

Recenzenti
Cristoforo Bove
Franjo Emanuel Hoško

Lektura
Domagoj Grečl

Korektura
Marija Asumpta Strukar

Grafičko oblikovanje korica
Neven Marin

Prijelom sloga
Dean Berlan

Tisak
Dalmacija papir, Split

ISBN 953-7187-00-4 (Katolički bogoslovni fakultet)
ISBN 953-99691-0-7 (Vicepostulatura o. fra Ante Antića)

Slika na prvoj korici: I. Dulčić, O. Ante Antić
Troškove tiskanja knjige podmirila je
Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja

VICKO KAPITANOVIĆ

KRISTU SUOBLIČEN

ŽIVOT I VRLINE FRA ANTE ANTIĆA

(1893-1965)

Katolički bogoslovni fakultet
Vicepostulatura o. fra Ante Antića
Split - Zagreb, 2004.

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica u Splitu

UDK 262.14 Antić, A.

KAPITANOVIĆ, Vicko
Kristu subličen : život i vrline fra Ante Antića : (1893 - 1965) / Vicko Kapitanović. - Split : Katolički bogoslovni fakultet ; Zagreb : Vicepostulatura o. fra Ante Antića, 2004. - 356 str. ; 24 cm

Bibliografija: str. 328 - 335 i uz tekst. - Kazala.

ISBN 953-7187-00-4 (Split)
ISBN 953-99691-0-7 (Zagreb)

ISBN 953-7187-00-4 (Split)
ISBN 953-99691-0-7 (Zagreb)

PREDGOVOR

U Hrvatskoj se pedesetih i početkom šezdesetih godina XX. stoljeća, u jeku komunističkih zatiranja religioznih vrijednosti i navještaja ovozemaljskog blagostanja, širio glas o neobičnom redovniku franjevcu fra Anti Antiću (1893-1965) koji ljude upućuje Božjim putem, otčitavajući im često vlastitu nutrinu. Taj je glas privukao mnoštvo pobožnih duša koje su preko njega tražile duhovnu okrepu i Božju blizinu.

Bogata literatura koja je o Antiću nastala poslije njegove smrti i brojni životopisi (među kojima i jedan televizijski dokumentarac) zadovaljavali su pobožne čitatelje, no zahtjevniji je čitatelj poželio kritičniji i dokumentirani životopis toga neobičnog redovnika, a takav je životopis prijeko bio potreban i za već pokrenuti postupak za Antićevo proglašenje blaženim.

Na izradu takvoga dokumentiranog životopisa upustio sam se na uporno nagovaranje fra Pavla Žmire, tada provincijskog ministra redovničke pokrajine kojoj je Antić pripadao, u uvjerenju da Antićevo iskustvo može pridonijeti duhovnom obogaćenju istinskih tražitelja duhovnih vrednota. Novim proširenim istraživanjima pokušao sam, zbog boljeg razumijevanja Antićeva života, obuhvatiti ne samo Antićev duhovni lik već i duhovnu sredinu u kojoj se Antić kretao, što je nedostajalo dosadašnjim životopisima.

U prikupljanju građe za ovo djelo ljubazno su mi bili pri ruci vicepostulator fra Vladimir Tadić i tajnica Vicepostulature sestra Marija Asumpta Strukar te osoblje brojnih arhiva u kojima sam istraživao. Djelo je dogotovljeno 1999. te su ga neka subraća u to vrijeme imala u rukama i u potpunosti ili djelomično pregledala, kao fra Stjepan Čovo, fra Jerko Lovrić, fra Karlo Jurišić, fra Bonaventura Duda. Njima i svima koji su me sa zanimanjem bodrili u izradi ovog životopisa ili su mi, na bilo koji način, pripomogli da se ova knjiga pojavi iz tiska što savršenija, izražavam svoju srdačnu zahvalnost.

Dobrohotnom čitatelju upućujem ovo djelo s nadom da će mu Antićev plemeniti lik obogatiti duhovni životni vidokrug i usmjeriti osjećaje na trajne životne vrijednosti.

U Splitu, 12. lipnja 2004.

Vicko Kapitanović, OFM

KRATICE

ADS	Antićevi duhovni spisi
AFPPOS	Arhiv Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja u Splitu
AFSM	Franjevački arhiv u Makarskoj
AFVBM	Arhiv Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj
AP	Antićeva pisma
AV	Arhiv Vicepostulature
DOA	*Dobri Otac Antić* (Glasilo Vicepostulature sluge Božjeg o. Ante Antića)
PA	Pisma Antiću
SP	Spisi provincijala (AFPPOS)
VFPPO	Vjesnik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja
¢	Preslik izvornika*
◊	Preslik strojopisa*

---

* N.B. Preslici Antićevih pisama čuvaju se u Arhivu Vicepostulature sluge Božjega fra Ante Antića u Zagrebu i u Arhivu Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja. Mehanička folijacija spisa istovjetna je ovjerenim spisima predanim Kongregaciji za proglašenje svetih u Rimu. Signatura preslika označena je u uglatim zagradama [ ] da bi se olakšalo proučavanje Antićevih spisa, a brojevi se odnose na broj arhivske kutije i odgovarajućeg lista ili stranice.
Spisi uz koje nije naznačen arhiv čuvaju se u Arhivu Vicepostulature.

UVOD

“U opisivanju svetih a osobito duša
valja istaknuti njihov duhovni proces”
(Antić)

U razdoblju od tri desetljeća nakon smrti, fra Ante Antić, čovjek koji je umro na glasu svetosti, dobio je nekoliko dužih ili kraćih životopisa i tri zbornika radova. Životopise su pisali njegovi štovatelji, oduševljeni njegovim likom i uzornošću života. Osvojeni onim što se o Antiću pripovijedalo, o njegovoj vidovitosti, životopisci su razbudili maštu i zanimanje pobožnih duša, naročito onih koji su Antića već otprije poznavali i koji su željeli na životopisima provjeriti slažu li se njihova osobna iskustva s ocrtavnjima životopisaca koji su svoje radove izrađivali na mnoštvima svjedočanstava. Nastajalo je tako pobožno štivo koje se širilo među Antićevim štovateljima, ali i štivo koje je zagolicalo mnoge koji su u poplavi marksističke ideologije željeli osjetiti ono što su nosili, možda duboko zapretano, u duši, želju za dodirom s beskrajnim Božjim božanstvom.

Već su sami naslovi bili odraz čežnja. Pa tko, plemenit ili neplemenit, ne bi poželio da ga raspali Božji *Duh ljubavi?* Tko ne bi pohrlio pozove li ga *Glasnik vječne ljubavi?* Tko ne bi poželio imati *Svijetlo u tami*, naročito u duhovnoj noći života kroz koji korača? I kome, barem katkada, nije zatrebao *Tješitelj čudotvorni?*

Koliko god, posebno neki od tih životopisa, bili privlačni i književno uspjeli, i koliko god se takva literatura umnažala, kritičniji je čitatelj želio imati iscrpno dokumentiran Antićev životopis. Životopis koji neće preuzimati neprovjerene podatke i koji će kritično analizirati pobožna pripovijedanja. Ali životopis koji neće zanemariti djelovanje Božje milosti u čovjeku koji je Bogu želio omiliti.

Živeći s Antićem godinu dana u istoj kući, cijenio sam ga kao Božjeg čovjeka. Priznajem da u njem nisam gledao sveca. Pojam sveca uključivao je u mojem tadašnjem mladenačkom nazoru oznake koje, gledano s današnjeg stajališta, i nisu pripadale zemaljskim bićima. Ni njegovu vidovitost, o kojoj su kolege pričale, nisam doživljavao tako neobično, iako danas ne mogu u potpunosti objasniti otkuda

je činjenicu koju sam u razgovoru s njim nijekao poznavao bolje od mene koji sam je poricao, a naknadno sam sazano da je upravo on imao pravo.

Proučavajući građu za Antićev životopis, postao sam, međutim, svjestan koliko je njegov život izmicao mojim nekadašnjim mladenačkim zapažanjima. Svjestan koliko je teško opisivati pojave koje izmiču opažanjima i dokumentaciji, molim čitatelja da opise takvih pojava i ne očekuje u ovoj knjizi, premda će narav stvari tražiti i na njih kritički osvrt. Takvim sam pojavama pokušao pristupiti bez predrasuda, ne osporavajući ih, ali i ne prihvaćajući bez temeljite provjere podataka. Ono što mi je bila glavna nakana u proučavanju Antićeva života i u izradi njegova životopisa nisu čudesne zgode. O njima će svoj sud dati Crkva. Ovaj životopis želi izložiti upravo duhovni razvoj Antićeve osobe, njegov svagdanji život, iz dana u dan, iz godine u godinu, od dječaštva, preko zrele dobi, do preseljenja u vječnost; njegove napore u dopunjavanju onoga "što nedostaje mukama Kristovim za njegovo tijelo, za Crkvu" (Kol 1, 24.) i njegove uspjehe u ostvarenju Božjega kraljevstva na zemlji.

Da bi se na taj način Antićev život mogao shvatiti, trebalo ga je iznijeti u njegovim konkretnim životnim prilikama. U sredini u kojoj je odrastao i u problemima koji su mučili njegovu sredinu. U njegovu pristupu životu i shvaćanju. Trebalo ga je uočiti među kolegama koji su težili za istim idealima ali su im uspjesi u ostvarenjima bili različiti. Pronaći njegov odnos podložnika prema poglavarima i voditelja prema podložnim mu klericima. Njegov odnos prema naviještanju Vesele vijesti, prema proslavljenju Boga, njegov osjećaj sinovstva prema Božjem očinstvu, poistovjećenja s Božjim sinom Isusom Kristom, spoznati njegovu odanost vodstvu Duha Svetoga.

Za takav životopis bilo je nužno proširiti opseg vrela, ne samo na ona koja se izravno tiču Antića već i na ona koja osvjetljavaju prilike u kojima se kretao, jer iste misli i slična djela imaju različitu vrijednost u različitim okolnostima. Jednako se može reći i o svjedočanstvima. Svjedočanstva za Antićev životopis tražio sam prije svega iz prve ruke. Mnoga su od tih svjedočanstava prvi put uporabljena u opisivanju Antićeva života. Ranije poznate činjenice iz Antićeva života podvrgavao sam novoj provjeri.

Izlaganje je bilo više puta potrebno potkrijepiti navodima iz Antićevih pisama koja sam ostavljao u njihovu izvornom obliku, razriješivši jedino kratice i uskladivši, kako je uobičajeno, pisanje rečeničnih znakova i velikih i malih slova današnjim pravilima.

U prikupljanju građe davao sam prednost životnim podacima kako bi analizom podataka što vjernije mogao rekonstruirati Antićev život, a u sintezi i rasporedu građe pokušao sam izložiti proces duhovnog napredovanja do potpunog urastanja u Krista.

1. PODRIJETLO, ODGOJ I OBRAZOVANJE

A dijete je raslo, jačalo i napunjalo se mudrosti
- i milost je Božja bila na njemu (Lk 2,40)

NA TRAGU PREDAKA

Fra Ante Antić potječe iz južnog dijela Hrvatske, okupanog suncem i bijenog vjetrom, iz mjesta smještenog uz samu obalu na kojoj se grle morski valovi s oštrim hridima i ubavim uvalama kopna. Od pamtivijeka je tu, u Dalmaciji, kao i u mnogim drugim mediteranskim krajevima čovjek živio ponajviše od plodova masline i vinove loze. Lozom je bio pokriven velik dio obradivog tla po čitavoj Dalmaciji, a naročito na otocima i u primorskim krajevima. Urod loze donosio je blagostanje a nerodica siromaštvo. Ivan Luka Garanjin, jedan od fiziokratskih pisaca u Dalmaciji, još je početkom prošlog stoljeća proricao da bi naglo smanjenje proizvodnje vina dovelo u Dalmaciji do osiromašenja i kraha[1], što se i obistinilo potkraj toga istog stoljeća kad se rodio fra Ante Antić, a to se vidljivo odrazilo i na Antićevoj obitelji.

Ante Marko Antić rodio se 1893. u Šepurini (noviji naziv: Šepurine) na otočiću Prviću, smještenom pred šibenskom lukom, poznatom već od 15. stoljeća po vinogradima, maslinicima, ljetnikovcima šibenskih plemića, i lijepim zgradama pomoraca.[2] Naselje Šepurina razvilo se uz nekadašnji dvorac stare obitelji Draganića

[1] I. L. Garanjin, *Ekonomsko politička razmišljanja o Dalmaciji,* Split 1995, 213.
[2] J. Šižgorić, *De situ Illyriae et civitatis Sibenici* (Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 2, uredio M. Šrepel), Zagreb 1899, 8. *Schematizmus cleri Dioecesis Sebenicensis pro anno Domini MDCCCXCVII,* Sebenici, [s.a.], 33 naziva župu parochia Sepurinensis slav. Šepurina. *Status personalis et localis Dioecesis Sibenicensis et Administraturae Apostolicae partis Jugoslavicae Archidioecesis Jadrensis a. D. 1928*, Sibenici 1928, 29 navodi ime u množini Šepurine. Na pečatu župe i nadalje je ostao naziv Šepurina, pa tako i na Antićevu krsnom listu iz 1944. Mještani su upotrebljavali naziv u jednini, a tako ga mnogi rabe i danas.

Vrančića iz koje potječu poznati diplomat, državnik, putopisac i kardinal Antun i njegov nećak biskup, pisac i znanstvenik Faust.[3] Naselja na otočiću slijedila su sudbinu strmoglavog uspona i naglog pada gospodarskog napretka Dalmacije. Nakon što su bolesti vinove loze, lug i filoksera, uništili lozu u Francuskoj i Italiji, Dalmacija je u drugoj polovici prošlog stoljeća naročito u vrijeme tzv. "velike konjunkture" (1867-1892) doživjela svoj uspon u vinogradarstvu pa se ta mala pokrajina u izvozu vina svrstala na šesto mjesto u svijetu.[4]

Šepurine

Dobar urod i prodaja vina pridonijeli su zasigurno razvoju Antićeva rodnog mjesta u kojem se čak i župnik don Ante Šurija bavio uzgojem loze i na zagrebačkoj izložbi vina 1892, godinu dana prije Antićeva rođenja, bio nagrađen počasnom diplomom i kolajnom.[5] Gospodarski uspon osjetio se i na demografskom porastu stanovništva. Stanovništvo se naglo povećavalo pa je u Šepurini stara crkva Našašća sv. Križa ili, kako je puk naziva, sv. Jelene ili sv. Roka, sagrađena dvadesetih godina XVII. stoljeća, postala premalena. Zalaganjem župnika don Ante Šurije, šibenskog biskupa i crkovinarâ, Antića, Kursara i Antulova, a prikupljenim sredstvima od države i sela, sagrađena je 1878. nova župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije ili Velike Gospe.[6] Godinu dana prije u selu je otvorena pučka škola a 1. listopada 1891. otvoren je i poštanski ured[7]. Smješteno na otoku, mjesto se nije imalo kamo širiti pa su težaci radom i na-

---

[3] O Šepurini usp. K. STOŠIĆ, *Sela Šibenskog kotara,* Šibenik 1941, 164-167, o Vrančićima V. KAPITANOVIĆ, "Die Beziehungen der kroatischen Geistlichen aus Dalmatien zu Ungarn", *Ungarn und das Christentums Südosteuropas,* Historische Referate des VIII. theologischen Südosteuropaseminares in Budapest (24-31. 8. 1986), Heidelberg 1987, 19-20.

[4] Nakon 1850. pojavio se lug (oidium) u Engleskoj, Francuskoj i Italiji, a uskoro i u Njemačkoj. Kao proizvođač vina Dalmacija se svrstala iza Francuske, Italije, Španjolske, Ugarske i Portugala. R. KRALJEVIĆ, *Vinogradarski slom i demografski rasap južne Hrvatske u osvit 20. stoljeća,* Split 1994, 259.

[5] Usp. Lj. ANTIĆ, "Društvene i političke prilike u Šepurini i Zatonu u vrijeme Antićeva rođenja", *Antićeva Baština,* Zagreb 1994, 37. U proizvodnji izvrsnih alkohonih pića naročito se razvila tvrtka Vlahov iz Šepurine, koja je dobila više odlikovanja na svjetskim izložbama, usp. STOŠIĆ, *Sela Šibenskog kotara,* 165-166.

[6] Natpis nad pobočnim vratima glasi: "Sumptibus gubernii et istius ruris / haec ecclesia funditus aedificata A(nno) S(alutis) 1878. / merito speciali/ ill(ustrissi)mi ac rev(erendissi)mi episcopi sibenicensis / Domini Domini Antonii Suria / sub proc(uratori)bus Antich, Cursar, Antulov", STOŠIĆ, *Sela Šibenskog kotara*, 167.

[7] ANTIĆ, "Društvene i političke prilike", 37.

Crkva Uznesenja BDM

dničarenjem pokušali steći sredstva za kupovinu zemalja u susjednim općinama Zlarinu, Tijesnome, Vodicama i Šibeniku. U tome su većinom i uspijevali.

Godine 1889. peronospora je već žestoko napala i neka vinogradarska područja u Dalmaciji. Malo poslije toga 1891. donesena je tzv. vinska klauzula, tj. sklopljen je ugovor između Italije i Austrije prema kojemu je Austrija od kolovoza 1892. počela s niskom carinom uvoziti talijanska vina. To je prouzrokovalo propast vinogradarstva u Dalmaciji (1892-1904) a s njime, kako je Garanjin proricao, i pravi privredni slom jer se većina pučanstva bavila uzgojem loze.

Ipak je još početkom ovoga stoljeća, kad je gospodarska kriza već duboko zahvatila Dalmaciju, Šepurina, prema *Narodnom listu*, proizvodila velike količine vina.[8] No dalmatinsko je vino, zbog vinske klauzule, izgubilo tržište, pa će to dovesti do nezaposlenosti i siromašenja stanovništa. Poneke obitelji jedva sastavljaju kraj s krajem i Hrvati iz Dalmacije u masama počinju iseljavati u prekooceanske zemlje. Premda u teškim gospodarskim prilikama, Šepurinjani nisu zaboravljali ures svoje crkve, što svijedoči oltarna pala sv. Fabijana i Sebastijana koju im je izradio slikar Emanuel Vidović[9].

Šepurina na oltarnoj pali u mjesnoj crkvi

Zaton, drugo mjesto povezano uz obitelj Antića, kao veće naselje, iako na nezdravijem položaju, nakon otklanjanja turske opasnosti, u svemu se takmičio sa Šepurinom. Župna crkva sv. Jurja posvećena je još davne 1533, pa je slično kao i u Šepurini i ona postala premalena te su 1928. župljani počeli graditi veću crkvu. Samo nešto kasnije nego u Šepurini otvorena je 1884. pučka učionica i 1894. poštanski ured.[10]

[8] Usp. Antić, "Društvene i političke prilike", 36.
[9] Antić, "Društvene i političke prilike", 38.
[10] Stošić, *Sela Šibenskog kotara,* 26-30.

Gospodarski razvoj i krah Dalmacije odrazio se i na Antićevoj obitelji. Predaja koja se očuvala u obitelji Antića potvrđuje tu činjenicu, premda su u toj predaji imena članova obitelji nesigurna. Naime prema iskazu fra Antina brata Lovre Antića, njihov je pradjed "Ive", koji se zapravo zvao Toma,[11] bio težak i obrađivao zemlju kod imućnijih seljaka i zemljoposjednika, kao što su tada zarađivali svagdanji kruh mnogi siromašni mladići. Nadničarenjem je već kao dvadesetogodišnjak, oko 1780, uz podignuti zajam u Šibeniku, uspio kupiti zemljište na području Blagdanovo kod Zatona, a u samom Zatonu na predjelu zvanom Vrtli, koje je razvojem naselja postalo središte Zatona, sagradio je malu kućicu prizemnicu[12]. Sudeći prema izjavi praunuka Lovre, kućica je pradjedu služila samo kao privremeno boravište za obrađivanje kupljenog zemljišta i za obavljanje nadničarskih radova.

Prema ondašnjem običaju, Toma (u obiteljskoj predaji poznat kao "Ive") najvjerojatnije se, kao mladić, nije bio odijelio od ostale obitelji, jer su se u Dalmaciji braća redovito dijelila tek nakon ženidbe, a ukoliko netko nije imao brata, ostajao je trajno s roditeljima. Po predaji se "Ive" (pravilno: Toma) uskoro nakon kupovine zemljišta i izgradnje nove kućice oženio.

Obiteljska je predaja sačuvala imena trojice "Ivinih" (pravilno: Tominih) sinova: Marka, Mate (fra Antin djed) i Jose, kojem se kasnije gubi trag. O četvrtom sinu, kojemu u obiteljskoj predaji nije poznato ime, pričalo se da je učio za svećenika ali da je umro prije nego je bio zaređen. Čini se da se "Ive" (pravilno: Toma) i kad je postao glava obitelji još preseljavao. Prema predaji, kasnije, kada je obolio, boravio je neko vrijeme u Šepurini, gdje su mu sinovi podigli kuću s kojom on, kako kaže predaja, nije bio zadovoljan, pa se i zbog toga, možda, ponovno pod stare dane, preselio u Zaton, gdje je sam ranije sagradio kućicu. Tu je i umro, kako predaja tvrdi, 1855. u dobi više od 90 godina.[13]

Prema obiteljskoj predaji, poslije "Ivine" (pravilno: Tomine) smrti sva su se njegova djeca nastanila zastalno u Zatonu[14]. U izvornim spisima ipak za tu predaju ne možemo naći potvrdu jer *Stanje duša* od 1864. u Zatonu spominje samo Matu Antića. Taj nas podatak navodi na pomisao da je Mate (fra Antin djed) preselio u Zaton već ostarjelom ocu. Toma, koji je možda s njim proživio svoje posljednje dane, ostavio mu je vjerojatno kućicu i dio zemljišta u baštinu. Mala Tomina baština nije međutim bila dovoljna za njegove potomke, a oni je usprkos tadašnjem gospodarskom usponu Dalmacije nisu uspjeli puno povećati pa se za Šimu Antića, jednog od Tominih potomaka, izričito tvrdi da je bio siromah.[15]

---

[11] U arhivu župe Šepurina, na sačuvanom listu oštećenog anagrafa (Indicazione degli individui componenti la famiglia) Lovrin je djed upisan kao Antich Matteo q[uondam] Tomaso.

[12] Tomin praunuk Lovre, brat fra Ante Antića, govoreći o pradjedu Ivi (pravilno: Tomi) kućicu nazivlje "pozemljušak", što treba shvatiti kao "prizemljušak", prizemnica ili potleušica. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965.

[13] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965, f. 1.

[14] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965, f. 2.

[15] Usp. AV, Dopis župnika Ive Bareša br. 35/65 od 27. IX. 1965.

Fra Antin djed Mate, koji se već bio oženio Ivkom Kursar iz Prvića, sigurno je teškom mukom uspijevao priskrbiti dolično uzdržavanje za obitelj, a da se i ne govori o umnažanju posjeda koji se kasnije trebao dijeliti između Matinih potomaka. Matini potomci Šimun Nikola i Toma osnovali su kasnije vlastite obitelji, ali se među unucima sačuvalo manje uspomena o djedu Mati nego o davnijem pradjedu "Ivi" (pravilno: Tomi)[16].

ČUDESNO PREDODREĐENJE?

Izostavivši iz vida ostale obitelji Antićâ, slijedimo dalje samo Tominu jer je ona u izravnoj vezi s fra Antom. Fra Antin otac, Tome Antić, koji je dobio ime po djedu, "bio je krasan čovjek, visokog rasta, crne puti i kršan", prisjeća se njegov nećak, sin Tomine sestre Šime, zvane Šimaka, Ante Živković. Fra Antina majka Tade, r. Vlahov, bila je naprotiv "oniska i dosta puna, i o. Antić se je po vanjskom izgledu uvrgao na svoju majku Tadu". Od nje je bez sumnje baštinio i neke druge odlike jer je Živković opisuje kao živu, prodornu i energičnu ženu koja je dobro znala što hoće.[17]

Antićeva majka Tade (sjedi) i nevjesta Dumica (stoji)

Fra Antini životopisci, počevši od romansiranog životopisa spisateljice sestre Marije od Presvetog Srca [Anke Petričević], koju su slijedili Ante Katalinić, Neda Hrčko i Živko Kustić, vide u fra Anti dijete posvećeno u majčinoj utrobi čudesnim zavjetom.[18] Podatak je u literaturu unesen iz pričanja i izvještaja fra Antina brata Lovre i rođaka pravnika dr. Ante

---

[16] Usp. AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965. Mate je uz spomenutog Šimuna Nikolu i Tomu imao još dvojicu sinova, Luku i Ivana, koji su vjerojatno umrli mladi, i tri kćeri, Matiju, Šimu i Tonku, koje su se udale i zasnovale obitelj. Kongregacija Koncila 17. III. 1937. izvršila sanaciju legata nekoga Ivana Antića koji je umro 18. VIII. 1863, a fra Ante je posvjedočio da su za nj izgovorene sv. mise prema biskupovu nalogu. Kako je izvršenje legata dostavljeno Antiću postoji vjerojatnost da se radi upravo o fra Antinu stricu. (Usp. Biskupijski arhiv u Šibeniku, br. 2799/1937, Arhiv Vicepostulature, Antićevi osobni dokumenti, 66. Prijepis fra Stanka Bačića.) Pitanje ostavljam neriješenim jer ono prelazi okvire ovog rada.

[17] A. Živković, "Moja sjećanja na o. Antu Antića", *VFPPO,* 15 (1966) br. 5-7, str. 96.

[18] S. Marija od Presv. Srca, [A. Petričević] *Duh ljubavi,* Split 1966. 11-12; A. Katalinić, *Dobri otac Antić*. Treptaji srca među tvornicama, Split 1967, 11; N. Faranetić, *Svijetlo u tami,* Split 1969, 4; Dr. Damić [N. Hrčko], *Naš dobri fra Ante,* [Zagreb 1971], 7. — N. Ivanov [N. Hrčko] *Glasnik vječne ljubavi.* Kratki životopis oca fra Ante Antića, Zagreb 1975, 9-10; Ž. Kustić, *Tješitelj čudotvorni.* Životni put fra Ante Antića, Zagreb 1989, 3-4.

Živkovića. Kako su te kratke izjave fra Antina brata Lovre i fra Antina rođaka dr. Ante Živkovića jedini izvorni opisi zavjeta Antićevih roditelja, potrebno ih je potanko analizirati da bi se došlo do što je moguće točnijih zaključaka.[19]

Prva izjava Lovre Antića, 27. IX. 1965.	Ante Živković, Sjećanja, 1966.	Druga izjava Lovre Antića, 12. II. 1970.
Kad je, jednom zgodom, moj pokojni otac Tome putovao brodom iz Šepurine u Zaton skupa s mojom majkom, te kad su došli u Šibenskom kanalu prema kapeli sv. Ante i po običaju izmolili Zdravomarijo, da je moj otac tada rekao sljedeće riječi: Sveti Ante, daj da dođemo zdravo kući i da mi žena rodi sina, bit će mu ime Ante i dat ću ga za svećenika. I kad je došlo vrijeme da majka rodi, ona je rodila sina i njegovo je ime bilo Ante na krštenju.	Još živući brat o. Antića […] kazivao mi je, da su njihovi roditelji zavjetovali povodom jedne oluje na moru, kada su malom barkom putovali iz Prvića u Šibenik kratko vrijeme prije poroda o. Antića, da će svoje buduće dijete dati u svećenike.	Ja se dobro sjećam riječi moje pokojne matere Tade koja mi je ispričala sljedeće: Tvoj pokojni otac i ja putovali smo sa brodom iz Prvić Šepurine prema Šibeniku. Kad smo došli u kanal prema Šibeniku uhvatilo nas je jako nevrijeme i to kad smo bili kod blizu kapele sv. Ante koja postoji i dandanas. Tvoj otac je tada zavapio sv. Antu i rekao: "Sveti Ante, daj da ja i moja žena zdravo doputujemo svojoj kući i da mi žena zdravo rodi sina, bit će mu ime Ante i ja ću ga dat u svećenike."

U prvoj izjavi iz 1965, koju Lovre iznosi prema pričanju svoje majke Tade, ne govori se izričito o oluji nego o jednostavnom zavjetu. Na oluju, čini se, ipak upućuju riječi molitve da supruzi dođu "zdravo" kući, no ostaje čudno da su supruzi došavši do kapele sv. Ante "po običaju" izmolili Zdravomarijo. A oluja, posebno ona u kojoj se daju tako važna obećanja, premda na Jadranu nije nešto neobično, ipak bi iz srca trebala izmamiti žarče molitve od onih "po običaju".

[19] U Arhivu Vicepostulature sačuvale su se obje Lovrine izjave. Prvu je Lovre, čini se bez svjedoka, izjavio svom župniku don Ivi Bareši, 27. IX. 1965. i ovaj ju je ovjerio župnim pečatom. Druga je izjava Lovre Antića, datirana u Zatonu, 12. II. 1970, napisana vjerojatno na temelju upitnika poslanog iz Franjevačkog provincijalata u Splitu ili iz Vicepostulature. Čini se da su obje izjave poslane Franjevačkom provincijalatu u Split, a odatle bez protokoliranja predane Vicepostulaturi u Zagrebu. Prva izjava je prepričana u *Vjesnik Provincije,* 14 (1965), br. 3-4, str. 23. i odatle je vjerojatno ušla u Antićeve životopise.

Premda, dakle, prema navedenim izvorima, povjesničaru nije moguće potvrditi ili zanijekati zavjet u oluji, čini se da prvotno priprosto, trijezno i simpatično pričanje jednostavne seljanke Tade treba uzeti kao vjerodostojno i očistiti ga od kliširanih hagiografskih natruha koje se godinu dana kasnije pojavljuju u izjavi dr. Živkovića.

Ti su se hagiografski elementi, nakon objavljena tri prva fra Antina životopisa (Petričević, Katalinić i Faranetić) pojavili i u drugoj Lovrinoj *Izjavi*, potaknuti najvjerojatnije pričanjem koje je čuo o svetom bratovu životu, i možda čitanjem triju, do tada objavljenih, Antićevih životopisa, a hagiografske elemente je pomalo sugerirao i upitnik o Antićevim "krepostima i djelima".[20]

I kasnijim se životopiscima čudesna zgoda s olujom očito učinila prihvatljivijom i zbog toga su joj bez rezerve poklanjali povjerenje. Jer, ako nije bilo oluje, čemu onda i takav zavjet? Ali zavjet je i bez oluje imao svoje duboke razloge. Tome Antić (1860-1900) i Tade Vlahov (1865-1927) vjenčali su se 1885. u Zatonu. Prije spomenutog zavjetovanja dobili su petero djece od kojih je troje umrlo[21] a preživjeli su Ivan i Marija Eufemija, koji će također ubrzo umrijeti poslije fra Antina rođenja[22]. Dvoje djece, a pitanje koliko su i oni bili zdravi jer je Marija Eufemija kasnije zaista rano umrla, očito je moglo zabrinjavati roditelje u to vrijeme kad je smrtnost djece dosezala visoku razinu. Kapela je i bez oluje za religiozne roditelje mogla biti dovoljan povod za molitvu. Molitva pred kapelom sv. Ante mogla je od supruga sa živom vjerom, koji su "po običaju" razgovarali s Bogom, pobuditi želju da im dijete postane svećenik i izmamiti spontani zavjet, religiozniji od zavjeta izazvana strahom u životnoj opasnosti. A sve upućuje na to da se tako i dogodilo.

Kad je Tade trebala roditi, još dok je bila trudna, možda zbog boljih uvjeta ili zbog zdravijeg mjesta, kako izjavljuje njezin mlađi sin Lovre, pošla je u obiteljsku kuću u Šepurinu.[23] I zaista, 16. travnja 1893. Tomi i Tadi rodio se željeni sin. U nedostatku stručne primalje pri rođenju je pomagala seoska primalja Nedjeljka odnosno Dominika, ili kako su u primorskim mjestima rađe nazivali Domina ili od milja Duma Kursar[24].

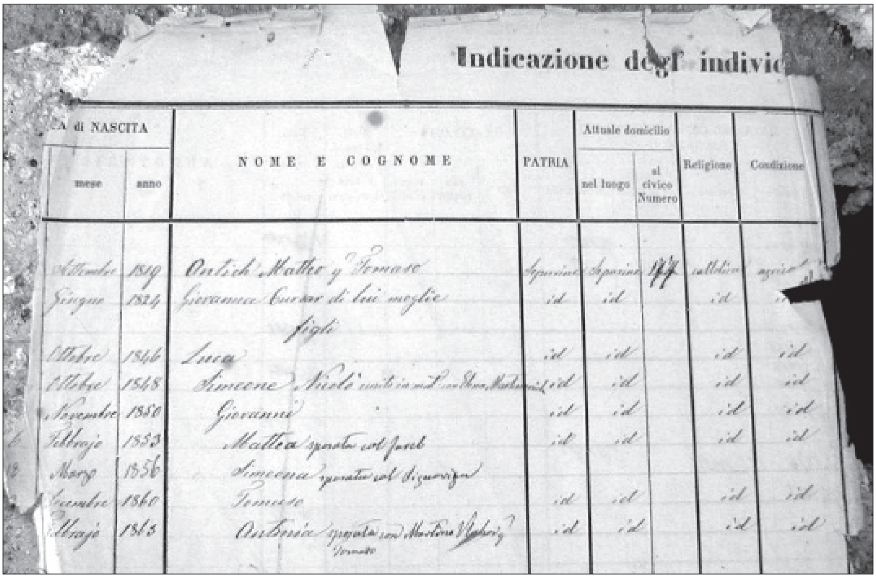
[20] U svojoj drugoj izjavi datiranoj Zaton, 12.II. 1970. Lovre izričito piše da odgovara na "upitnicu o životu, krepostima i djelima". (Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, br. 2 ¢ 9a 2). Nažalost tekst upitnice nije sačuvan.

[21] Marko *1886-†1887; Kata *1888-†1888; Marija 1892-†1892. Usp. Obiteljsko stanje , Župni ured Zaton, prijepis u Arhivu Vicepostulature.

[22] Ivan * 1887-†1913; Marija Eufemija (Fila) *1890-†1906. Usp. Obiteljsko stanje iz god. , Župni ured Zaton, prijepis u Arhivu Vicepostulature.

[23] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965.

[24] Usp. Matice Libro degli atti di nascita della Parrochia di Prvić Šepurina, p. 105 n. 19. Kopija u Arhivu Vicepostulature. [¢ 7, osobni dokumenti, 2].

Popis članova obitelji Mate Antića u starom anagrafu u Šepurini

Bilo je naravno da roditelji novorođenčetu u skladu sa svojim zavjetom i u spomen na prvog sina Marka odluče dati dvostruko ime Ante Marko. To su i učinili kad je 8. svibnja 1893. župnik Ante Šuria[25] krstio dječaka u župnoj crkvi u Prvić Šepurini[26]. No dvostruko je ime u mnogočemu bilo vrlo nepraktično pa je u običnom životu prevladalo samo prvo ime, Ante. Ono je čini se već u Antićevoj dječačkoj dobi preuzelo toliko maha da Antić, čini se, drugi dio imena, Marko, nije ni upotrebljavao, pa je i u molbi za primanje u sjemenište navedeno samo ime Ante.

[25] Šepurinski župnik don Ante Šurija bio je poduzetan čovjek i pristalica autonomaštva u Dalmaciji, zbog čega je dolazio u sukob sa župljanima narodnjacima. ANTIĆ, "Društvene i političke prilike", 37

[26] Usp. *Libro degli atti di nascita della Parrochia di Prvić Šepurina,* p. 105 n. 19. U popisu studenata u Makarskoj kao datum Antićeva rođenja navodi se 16. IV. 1893. Svi životopisi navode pogrešno Antićevo krštenje pod datumom 18. svibnja, što je vjerojatno nastalo iz nekritičnog preuzimanja podataka iz krštenice (testimonium baptismi) što ju je izdao upravitelj župe Ante Lovrić 30. X. 1965. Arhiv Vicepostulature. Dokumenti o životu i radu. - Pogreška je nastala krivim čitanjem talijanskog datuma l'8 Maggio kao broj 18 umjesto pravilnog čitanja 8. (Krštenica koju je izdao župni ured u Šepurini 23. IX. 1944, a čuva su u Provincijalatu u Splitu navodi ispravno datum krštenja. AFPPOS, Osobni podaci redovnika). Lovrićeva krštenica i životopisci navode također krivo i ime kuma Luca Mišurac, umjesto ispravno Luka (tal. Luca), kao i ime svjedoka Ivan Kiović umjesto ispravnog čitanja Ćorić (tal. Chiorich). Zbog pogrešnog čitanja pisci su se mučili kako obrazložiti dugo odlaganje krštenja djeteta posvećenog od majčine utrobe. U tome im je poslužila maštovita hipoteza vicepostulatora fra Roka Tomića da je "kum" Ivan Kiović bio pomorac pa ga je trebalo čekati. (Usp. Primjedbe u dopisu R. Tomića Matteu Cuccari [Kuhar], Zagreb 25. II. 1983. i "Crtice iz života O. Antića, O krštenju našega sluge Božjega", *DOA,* 17 (1987), br. 2, str. 10. Razmak od tri tjedna između rođenja i krštenja čini se da tada nije bio rijedak u Šepurini, iako su crkveni propisi zbog velikog broja smrtnosti djece nalagali da se krštenje obavi po mogućnosti u istom tjednu.

Prema sjećanju Lovre Antića, obiteljska kuća u Zatonu bila je vlažna jer je izgrađena na nasipu uz morsku obalu što je, po Lovrinu mišljenju, utjecalo i na zdravlje ukućana[27]. Uz šest godina starijeg brata Ivu i tri godine stariju sestru Mariju Eufemiju, Ante Marko je u svojoj dječačkoj dobi dobio još tri sestre i jednoga brata.[28] pa je tako rastao okružen braćom i sestrama.

Lovre se prisjeća obiteljskih zgoda

Kako mu je kuća bila neposredno uz crkvu, roditelji pobožni, a župnik don Vicko Škarpa, jedan od vrlo aktivnih svećenika i rodoljuba svoga vremena, također se odlikovao "pravom istinskom pobožnošću"[29] može se pretpostaviti da je Ante Marko već i prije nego je pošao u školu bio usmjeren pobožnom crkvenom životu.

Zaton 1901.

Prema vlastitom sjećanju, Antić je kasnije zabilježio da je osnovnu školu pohađao u Zatonu 1899-1905. godine[30]. Bez sumnje je na raniji upis moglo utjecati i Antino druženje sa župnikom kao i zrelo ponašanje i želja za učenjem, no o tome nemamo podataka. Školski arhiv u Zatonu nije očuvan pa se i o Antinu školovanju mora oslanjati na mnogo kasnije uspomene. Prema kasnijim sjećanjima Antina brata Lovre, Ante je u djetinjstvu bio živahan pa bi ga, inače strogi, učitelj Kristić "više puta istukao"[31], na što se majka jadikovala župniku don Vici, koji se u poli-

---

[27] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965, str. 2.

[28] To su: Genoveva (Đena) * 1895-†1914, Iva Kata *1896, Lovre *1898-† 1973 i Tomica 1901. Vidi tablicu s rodoslovljem. Imena su navedena prema obiteljskom stanju, prijepis don Ive Bareše. U popisu obitelji župe Šepurina list 41, nedostaje Tomica. Raniji životopisci navode redovito, prema prvom izvještaju Lovre Antića, odnosno prema članku "Obitelj Antić u Zatonu" (*Vjesnik Provincije* 14 (1965), br. 3-4, str. 23), kao imena nadimke, donesene u zagradama u rodoslovnom stablu, izostavljajući Genovevu i dodajući naziv Šimaka.

[29] "Nekrologij, Msgr. Vicko Skarpa, kanonik stolnog kaptola u Šibeniku", *Dijecezanski list,* 1927, br.

tičkom mišljenju razlikovao od učitelja, a o malom Anti je imao dobro mišljenje pa bi je tješio "da je mali dobar i da će on biti dobar čovjek kad dođe u svoje doba".[32] Premda mu se kuća nalazila uz samu "Poljanu" zasađenu dudovima, koja je bila kao stvorena za igru, Ante Marko nije zalazio u društvo "zločeste" djece, prisjećao se pod stare dane njegov rođak pravnik Ante Živković, premda je čini se u igrama, kad bi već zaigrao, želio biti pobjednik.[33]

Antić je u to vrijeme bio ministrant pod budnim okom župnika don Vicka Škarpe. Posljedice peronospore i vinske klauzule osjećale su se duboko i u Zatonu. Vinogradi su napušteni. "Ljudi su bili besposleni i ležali po travi na seoskoj poljani", bilo je i gladi, a Antićeva je majka davala gladnoj djeci smokava, sjeća se Lovre Antić.[34] Don Vicko je okupljao djecu na ministriranje. Novcem koji mu je ponekad bio darovan za obavljanje crkvenih obreda don Vicko je znao razveseliti djecu kupivši, katkada, suhih kolača dvopeka s kojima je "isprobavao" dječju snagu, dajući im da odlome što veći komad. Ante Marko je već tada, kao dijete, pokazivao svoju solidarnost kad bi i polovicu tako otrgnutog kolača dijelio sa svojim bratom Lovrom[35]

Zbog nezaposlenosti seoska poljana je sve više postajala okupljalište odraslih. Time su i dječje igre bile ograničenije. No, umjesto igara na poljani Antića su već u djetinjstvu zanimale više igre u kojima je on s bratom pravio kapelu i ukrašavao oltariće sličicama, stavljao svijeće na namotače konca, pjevao i molio.[36] Najvjerojatnije su te dječje igre ostajale u užem obiteljskom krugu. Igre je zapazila, čini se, i strina Kata koja je stanovala u obitelji, pa mu je znala reći: "Budi dobar u školi i uči, pa će te majka dati u fratre kad završiš osnovnu školu."[37] Ostalim je dječacima najvjerojatnije ta igra malog Ante Marka ostala nepoznata, a ne sjeća je se ni njegov rođak, godinu mlađi, Ante Živković.

3-4 str. 20. Juraj Vicko Škarpa bio je župnik u Zatonu 26 godina. Bio je promicatelj mnogih pothvata u župi. Započeo je u župi pisati matice hrvatskim jezikom. Uz župnu službu aktivno je sudjelovao i u političkom životu Hrvatske, a nakon odlaska iz Zatona priredio je i knjigu *Hrvatske narodne poslovice,* Šibenik 1909. No iznad svega don Vicko Škarpa je bio vrijedan i pobožan župnik koji će možda ostaviti traga svoje pobožnosti i na Antićevu životu. U raspravama vezanim za Antića redovito se navodi hipokoristikom don Vice kojim su ga zvali Zatonjani. Sam se međutim potpisivao Vicko. Usp. njegovo pismo Jurju Biankiniju Zaton, 22. IV. 1994. B. ZELIĆ-BUČAN, "Još iz ostavštine Mihovila Pavlinovića" *Radovi Centra JAZU u Zadru,* 21 (1974) 175.

[30] AV. (Spisi Franjevačkog provincijalata Split, br. 386/1937.) Upitni arak o biografskim podacima.

[31] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965, str. 2-3. U iskazu iz 1970. ovaj je pasus ublažen pa je mali Ante "puno živ i dobro uči". AV, Izvanprocesualna svjedočanstva, 2, f. 2. br. II.

[32] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965, f. 3.

[33] A. ŽIVKOVIĆ, "Moja sjećanja na o. Antu Antića", *VFPPO,* 15 (1966) br. 5-7, str. 97. pripovijeda o jednoj utrci između njih dvojice u kojoj je Antić pobijedio.

[34] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965, f. 4.

[35] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. 2, f. 3. n. IV. Izjava Lovre Antića, Zaton, 12. II. 1970.

[36] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. 2, f. 3. n. V. Izjava Lovre Antića, Zaton, 12. II. 1970.

[37] Izjava Ive Antić, Zaton 12. II. 1970. AV, Izvanprocesualna svjedočanstva, 1. Katina imena nema u sačuvanim anagrafima.

U međuvremenu je u Antićevoj obitelji 1900, kad je imao svega sedam godina i pohađao II. razred osnovne škole, umro otac Tome. Majka Tade ostala je s još sedmero nejake djece od kojih je bio najstariji trinaestogodišnjak Ivan,[38] pa se u teškim gospodarskim prilikama morala dobro namučiti da bi podigla djecu.

SJEMENIŠTARAC (1905-1911)

Roditeljski zavjet i želja koju je osjećao u srcu vodili su Antu očito prema svećeničkom pozivu. No, što je utjecalo da se odluči za redovnički život u Provinciji Presvetog Otkupitelja. Na to pitanje ni pod starije dane nije umio odgovoriti njegov rođak i godinu dana mlađi sjemenišni kolega Ante Živković koji odgovor nazire u zavjetu roditelja.[39] Mogli bismo pretpostaviti, iako se u zavjetu nigdje ne spominje da će roditelji uputiti dječaka u redovnike već samo u svećenike da je na odluku utjecao zavjet učinjen franjevcu sv. Anti Padovanskomu.

No, možda je odluci pridonioi župnik, već spomenuti, don Vicko Škarpa, izraziti hrvatski rodoljub, narodnjak i član Središnjeg odbora Stranke prava za Dalmaciju u vrijeme njezina osnivanja. A franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja odgajani su u narodnom duhu. U njihovoj bogosloviji u Makarskoj dvije je godine po vlastitoj želji studirao jedan od najizrazitijih narodnjačkih političkih vođa don Mihovil Pavlinović, za kojeg se Škarpa opredijelio u političkom sukobu koji je nastao između Pavlinovića i Prodana.[40] Stanovništvo je neobično cijenilo franjevce zbog njihove bliskosti, susretljivosti i jednostavnosti u vladanju, iako se dobar njihov dio nije u to vrijeme držao formalističkog opsluživanja obnovljenih redovničkih propisa o zajedničkom životu.[41]

Don Vicko Škarpa je sve to znao, dapače još kao mladi župnik u Zatonu skupljao je s fra Kostantinom Kreljom, tada župnikom u šibenskom Varošu, “pouzdanice” kao potporu Pavlinoviću u raspri s *Katoličkom Dalmacijom,* pa nije isključeno da je upravo on, kao župnik, utjecao da četvorica dječaka iz Zatona pođu u sjemenište u Sinj. Ante Marko Antić je bio drugi od njih i kad je 1906. pošao u sjemenište imao je prethodnika u župljaninu Petru (kasnije poznatom pravniku fra Anti Crnici) koji je već dvije godine bio franjevački sjemeništarac, a Antić ga je morao susresti kod župnika u vrijeme ljetnih ili božićnih praznika.

---

[38] Usp. Stanje duša župe Šepurina ispis u Arhivu Vicepostulature.

[39] Živković, “Moja sjećanja”, *VFPPO,* 15 (1966) br. 5-7, str. 96.

[40] Usp. I. Perić, *Ante Trumbić na dalmatinskom političkom poprištu,* Split 1984, 59, 65, 152; A. Palavršić i B. Zelić, *Korespondencija Mihovila Pavlinovića,* Split 1952, 425, 428, 453, 454, 488. B. Zelić-Bučan, “Još iz ostavštine Mihovila Pavlinovića”, *Radovi Centra JAZU u Zadru,* 175.

[41] Franjevački je red u hrvatskim krajevima stoljećima zbog posebnih prilika dobivao od papa različite povlastice i oproste od opsluživanja pravila naročito u obući, i u radu s novcem. Kad je 1898. trebalo u čitavom redu zavesti “Vita communis”, u Provinciji Presvetog Otkupitelja nastala je velika oporba, podržavana i od svjetovnjaka i nekih svjetovnih svećenika koji su franjevce smatrali jednom vrstom svjetovnih svećenika strožeg života. — Franjevci su u to vrijeme bili aktivni u socijalnoj službi. Vodili su 1910. hrvatske pučke blagajne u Lovreću, Studencima, Prološcu, Imotskom, Vinjanima, Podbablju (AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 3, svežnjić II, f. 217) i mnogim drugim župama.

Nakon šestog razreda osnovne škole Ante je 17. VII. 1905. uputio molbu da bude primljen kao pitomac u Franjevačko sjemenište u Sinju.[42] Nakon uobičajenog postupka, 5. VIII. iste godine obaviješten je preko šibenskog gvardijana da je primljen u sjemenište.[43] A njegove su isprave, vjerojatno, 26. VIII. skupa s ispravama ostalih primljenih pitomaca proslijeđene mjesto-ravnatelju sjemeništa fra Sebastijanu Latincu.[44]

ODGOJ U NAČELIMA ORGANIZIRANOG KATOLICIZMA

Kraj XIX. i početak XX. stoljeća, kad je Antić kao dječak kod rodne kuće i kao mladić u sjemeništu oblikovao svoj svjetonazor, obilježen je u Katoličkoj crkvi snažnom osobnošću Leona XIII. i sv. pape Pija X. Otvoren prema ekumenizmu, slavenstvu i socijalnim problemima, Leon XIII. je u Hrvatskoj doživljavan kao podupiratelj slavenske ideje, koju su u Hrvatskoj širili, pod Masarykovim utjecajem, naročito bivši studenti s Praškog sveučilišta. Enciklikom *Grande munus* Leon je naime 1880. proširio blagdan slavenskih apostola na čitavu Crkvu. Sljedeće godine uslijedilo je veliko slavensko hodočašće u Rim, a zatim su dane povlastice za slavensko bogoslužje. Zatim su uslijedili pokušaji za uspostavljanje diplomatskih odnosa s Rusijom, koji su bili u prekidu od 1867. godine. U svojim dodirima s istokom Leon se služio naročito uslugama poznatog biskupa Strossmayera. No, i među franjevcima Provinicije Presvetog Otkupitelja, u koju će kasnije stupiti mali Antić, ekumenskim pitanjima bavili su se fra Ivan Marković, koji je za svoje povijesno-teološke radove dobio počasni doktorat od pape Leona XIII, i kasniji barski nadbiskup (Crna Gora) i izdavač glagoljskog misala fra Šimun Milinović, koji je, čini se, ustuknuvši politici Crne Gore, zagovarao da se rimski kolegij sv. Jeronima nazove zavodom za južne Slavene *(pro Slavis Meridionalibus)*.[45]

Poslije Leonove smrti činilo se da bi u Hrvatskoj moglo doći do preokreta s obzirom na simpatije prema papinstvu. Austrija je naime 1903, bojeći se da bi za papu mogao biti izabran dugogodišnji državni tajnik Leona XIII. kardinal Mariano Rampolla del Tindaro i da bi mogao nastaviti slavensku politiku te time omogućiti političku prevagu Francuske-Rusije, postavila *veto* na izbor Rampolle za papu i tim otvorila put svom državljaninu mletačkom patrijarhu Giuseppeu Sartu, koji je uzeo ime Pio X.[46]

---

[42] AFPPOS, Prot. br. 312/1905. U Protokolu se ne spominje ime Marko. Prema tada važećim odredbama molbu za primanje u odgojni zavod, s popratnim potvrdama o vladanju i završenom školovanju, dostavljao je provincijskom ministru mjesni poglavar odnosno gvardijan nekog samostana. Cfr. *Statuti particolari per l'osservante Provincia del Santissimo Redentore in Dalmazia,* Roma 1877, art. II, § 2. Velika većina dokumenata iz Arhiva Provincije ili ispisa iz protokola koji se navode u slijedećim bilješkama tiskani su u nastavcima, pod naslovom "Podaci o životu i radu o. Antića", na nutarnjoj stranici prve korice u Antićevu glasilu *DOA,* 1 (1971) br. 3-4 do 2 (1972) 3-4.

[43] AFPPOS, fasc. 20. svežnjić Ia. zapis u protokolu br. 354/1905. Spis (koncept) nedostaje.

[44] AFPPOS, fasc. 20. svežnjić Ia. zapis u protokolu br. 394/1905. Spis nedostaje.

[45] Usp. F. E. Janosi, *Österreich und der Vatikan 1846-1918, I,* 318-321.

[46] J. Wodka, *Kirche in Österreich,* Wien 1959, 357-358.

Dok je još bio venecijanski patrijarh Pio X. je donekle upoznao prilike u Istri i Dalmaciji i nacionalne sukobe talijanskog i hrvatskog klera. Držao je da je i kler zahvaćen slavenskom idejom. Borbu hrvatskog klera za slavenski jezik u liturgiji on je, čini se, promatrao kao slavensku hajku,[47] no priznavao je Južnim Slavenima dobre osobine, premda je osobno smatrao da su žestoki i netolerantni političari.[48]

Umjesto očekivanog zaokreta od slavenstva, kako je priželjkivala austrijska politika, osjetio se međutim univerzalizam sv. Pija X. koji je želio svijet obnoviti u svijetlu Kristova evanđelja.[49] U tom se duhu od 1900. sve više usmjeravao u Hrvatskoj i *Katolički pokret,* čiji je duhovni vođa postao krčki biskup Mahnić. Pokret je imao svoje idejno središte u Krku a Zagreb i Split, u kojima su bila sjedišta različitih društava, zapravo su mu bile samo podružnice.

Usporedo s organiziranjem različitih društava pojavilo se i šarenilo katoličkih glasila. Zanos u kojem se mislilo da se sve može uspjeti dobrom organizacijom nije mimoišao ni franjevce Provincije Presvetog Otkupitelja.[50] Franjevci s područja koje je pripadalo Provinciji Presvetog Otkupitelja kroz čitavu su povijest bili politički angažirani, nekada kao pripadnici Provincije Bosne Srebrene u borbama protiv Turaka, kasnije kao pripadnici Provincije Presvetog Otkupitelja, za vrijeme mletačke vladavine, u socijalnim pokretima težaka, za vrijeme francuske vladavine protiv Napoleonova zadiranja u crkvena pitanja, i za vrijeme austrijske vlasti u borbama za hrvatsku integraciju. Tu su političku djelatnost nastavili i u vrijeme Antićeva djetinjstva i njegova školovanja na učilištima te Provincije. Uglavnom su prihvaćali pravaštvo kao politički nazor, pa su se zbog toga i sami koji put našli u okršaju pravaša i demokrata.[51]

Duša organiziranja u Provinciji u vrijeme Antićeva boravka u sjemeništu bio je fra Mate Kardum, čovjek teološki obrazovan, ali i opčaran snagom organizacije, vidio je u demokratskim strujanjima takvu opasnost da mu se činilo kako će novi naraštaj jednostavno utonuti u zlu ako se kršćani tom organiziranom zlu ne suprostave još boljom organiziranošću.[52]

---

[47] Er bedauerte aus diesem Grunde "die Hetzereien der slavischen Geistlichkeit" in der Frage der glagolitischen Liturgie. JANOSI, *Österreich*, II, 45-46

[48] JANOSI, *Österreich*, *II,* 114.

[49]*Instaurare omnia in Christo.* Enciklika od 4. X. 1903 i Motu proprio od 19. III. 1904.

[50] O pojavi tiska kod franjevaca usp. V. KAPITANOVIĆ, "Franjevački apostolat", 57-58.

[51] *Stranka prava u Dalmaciji* nastala je 1894. kad je Dalmaciju već zahvaćala privredna katastrofa prouzrokovana djelomično vinskom klauzulom. Nastala je ujedinjenjem triju političkih grupa od kojih su dvije vodili svećenici don Juraj Biankini i don Ivo Prodan, a treću poznati političari Trumbić i Supilo. Cilj joj je bio obnoviti hrvatsku državu, cjelokupnu, samostalnu i jedinstvenu, na temelju hrvatskog državnog prava i načela o samostalnosti naroda. God. 1898. Prodanova se grupa odvojila od Stranke prava i osnovala *Čistu stranku prava,* koja je nakon udruženja Stranke prava u *Hrvatsku stranku* 1905. ponovno 1908 uzela ime *Stranka prava*. *Demokratska stranka* osnovana je u Dalmaciji 1905. od grupe koja se okupljala oko Josipa Smodlake. Stranka se sljedeće godine stopila s *Naprednom strankom* u *Hrvatsku pučku naprednu stranku,* koja je zahtijevala rastavljanje Crkve od države i u djelovanju izražavala antiklerikalni stav, a u politici zastupala koaliciju sa Srbima. U tadašnjim novinama i spisima Provincije češće se može zapaziti upletanje franjevaca u političke borbe između pravaša i demokrata odnosno naprednjaka. Usp. fasc. 29. br. 361, 367, i dr. iz 1911.

[52] Njegova kasnija okružnica upravljena braći na sv. Bonaventuru [14. VII.] 1910. vrvi izrazima u tom

U isto se vrijeme ta misao proširila i među biskupijskim svećenstvom pa je 1910. ustanovljen u Splitu odbor za osnivanje društva "koje će se brinuti za novine, brošure i letke na obranu kršćanskih istina" i koje će "zloj štampi" "suprostaviti isto srestvo - moćnu i dobro uregjenu i dobro osiguranu kršćansku štampu".[53] U okružnici koju je uputio subraći, kao provincijski ministar, Kardum je pozvao subraću da se udruže sa svjetovnim svećenstvom i stisnu "svoje redove protiv novih Turaka" koji rade na "zator vjere i morala".[54] Možda su slično mislili i franjevački provincijali kad su osnovali *Književno društvo hrvatsko-slovenskih franjevaca* da bi lakše preko tiska mogli djelovati u apostolatu.[55] A u pojedinim su dekanatima nastajala svećenička udruženja.[56]

U Katolički su se pokret uključili i hrvatski studenti, najprije u inozemstvu a zatim osnivajući društva i u Hrvatskoj.[57] Iz redova tih društava izrastao je katolički seniorat koji je prije Prvoga svjetskog rata prerastao u Hrvatski katolički narodni savez. Pokretu su se pridružili i franjevački studenti pa su oživjela neka stara akademska društva (Jukić) ili su osnovana nova (Milovan, Bakula). Uz njih se razmahalo i osnivanje katoličkih đačkih društava, pa su u vrijeme Antićeva školovanja na gimnaziji u Sinju takva društva bila brojna,

ŽIVOT U SJEMENIŠTU I GIMNAZIJI

U vrijeme Antićeva dolaska u Sinj (1905) sjemenište se nalazilo u zgradi naslonjenoj na apsidu samog Gospina svetišta. U njem su mladići trebali oplemenjivati srce vršenjem kršćanskih dužnosti i stjecati znanje koje im je bilo potrebno

smislu. Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, Svežnjić II, f. 44. Kardum je prethodno, kao provincijski vikar, pripremio *Nacrt pravila o religioznoj, socijalnoj i političkoj organizaciji franjevaca Provincije presvetog Otkupitelja na čast sv. Franje prijatelja puka, za unapregjenje u samima sebi duha redovničkoga i savjesnog opsluživanja pastirskih dužnosti, a u povjerenom stadu duha kršćanskoga i vremenitog napretka.* Taj je nacrt i prihvaćen na sastanku župnika u Splitu na Dobromu 10. veljače 1910.

[53] Za predsjednika odbora bio je predložen Luka Papafava (P. Bezina, *Srednje školstvo u Franjevačkoj provinciji Presvetog otkupitelja (1735-1920),* Split 1989, 265) kasniji šibenski biskup, koji je Antića redio za svećenika. Upravljao je šibenskom biskupijom (1912-1919).

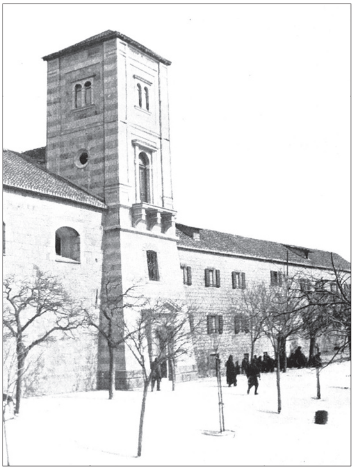
[54] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31 svežnjić II, f. 29. Okružnica je datirana na svetkovinu sv. Franje Saleškog [29. I. 1910].

[55] Pravila franjevačkog književnog društva preudešena su na sastanku hrvatsko-slovenskih provincijala u Živogošću 2. IX. 1913. Pregledali su ih Juničić, Lulić i Eterović. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, svežnjić I, br. 3262/1913 (tekst Pravila). Bosanski provincijal fra Lovro Mihačević poslao je svima [13. X] "Pravila književnog društva" fasc. 31, svežnjić II, f. 515. Tijekom listopada i studenog potpisali su ih svi franjevački provincijali. Tiskana su pod nazivom *Pravila književnog društva hrvatsko slovenskih franjevaca,* Sarajevo 1914. Svrha je društva prema Pravilima § 3a bila: "okupljati i poticati franjevce na književni rad za Red i narod".

[56] Tako je npr. u Splitu postojala Svećenička zajednica grada Splita. U Imotskom je osnovana "Svećenička organizacija Imockog dekanata" koja je okupljala nekoliko dijecezanskih i franjevačkih župnika a predvodio je dekan f. S. Marušić. Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, svežnjić II, f. 242-243.

[57] Prvo katoličko akademsko društvo u Hrvatskoj osnovano je pod imenom *Domagoj* u Zagrebu 1906. kad je Antić bio sjemeništarac u Sinju.

za budući život. Ravnatelj je sjemeništa bio osobno provincijalni ministar koji je mogao imenovati svoga zamjenika . U njegovo ime gospodarsko poslovanje i duhovno vodstvo vodili su mjestoravnatelj i prefekt koje je birao provincijal s definitorijem.[58]

Franjevačko sjemenište i gimnazija u Sinju 1905.

Franjevačka gimnazija bila je na glavnom sinjskom trgu naslonjena na sjevernu lađu svetišta. Nekoć slavno *Javno više hrvatsko gimnazije u Sinju pod upravom Otaca franjevaca Provincije Presvetog Otkupitelja* (kako se nazivala gimnazija od 1854), doživljavalo je u drugoj polovici XIX. stoljeća krize i pad. Gimnazija je djelovala kratko kao *Cesarska kraljevska niža gimnazija* (1871-1878/80) i konačno od 1880. do Prvoga svjetskog rata kao privatna franjevačka gimnazija.[59]

U sredini između sjemeništa i gimnazije nalazio se samostan u kojemu je boravilo dvadesetak redovnika, od kojih su oko polovice bili profesori gimnazije.[60] U samostanu je još živio i isluženi profesor teologije, ugledni redovnik, bivši provincijal, počasni doktor, već stari fra Ivan Marković († 1911), koji je za svoju knjigu *Papino poglavarstvo* dobio doktorski naslov od pape Leona XIII.

---

[58] *Statuti particolari per l'osservante Provincia del Santissimo Redentore in Dalmazia,* Roma 1877, art. II, § 1-3. Prema Dispositio familiarum […] 1907. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 23, f. Sveščić IIa, 91r. Predstojnik i mjestoravnatelj (preses et prorektor) bio je 1907. Konstantin Krelja, prefekt Ante Nakić i ekonom Sebastijan Latinac.

[59] O djelovanju gimnazije usp. Bezina, *Srednje školstvo,* 223.

[60] Usp. Dispositio familiarum […] 1907. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 23, f. sveščić IIa, 90v-91r. Broj profesora nije uvijek bio jednak a 1905/06. ih je bilo iznimno malo. Usp. Bezina, *Srednje školstvo*, 277-280.

Profesori sinjske gimnazije 1905.

God 1905, u vrijeme Antićeva dolaska u zavod, gimnazijom je upravljao umjesto ravnatelja ugledni i bogoljubni fra Petar Baćić, nazvan od svojih učenika "Gospina pčelica", koji je kao dugogodišnji mjestoravnatelj i duhovnik sjemeništa imao bogato iskustvo s mladeži.[61] Nakon samo godinu dana upravljanja gimnazijom (15. II. 1905 - 15. II. 1906), Baćić je dao ostavku na upraviteljskoj službi a naslijedio ga je nakratko, očito samo za nuždu, bivši dugogodišnji ravnatelj fra Ante Paić (15. II. - 9. VII. 1906). Nakon njegove odreke za ravnatelja je imenovan fra Frano Lulić, koji je 14. XI. 1907. izabran za provincijala, pa je za ravnatelja izabran samosvjesni mladi redovnik fra Pajo Mišura.[62] Mišura je bio vrlo inteligentan, poduzetan, pjesnik i osjetljive naravi, što ga je dovodilo u sukob, napose s ravnateljem sjemeništa, naročito nakon preseljenja gimnazije i sjemeništa u novoizgrađenu zgradu (u koju su se pitomci uselili 5. rujna 1908), pa je zbog toga često davao odreke na upraviteljstvu gimnazije. No ipak je upravljao gimnazijom za sve vrijeme Antićeva daljnjeg školovanja na gimnaziji.[63]

[61] Usp. o njemu K. Kosor, "O. fra Petar Krstitelj Baćić", *Kačić*, 5/1973, 55-91 (s potpunom dotadašnjom literaturom).

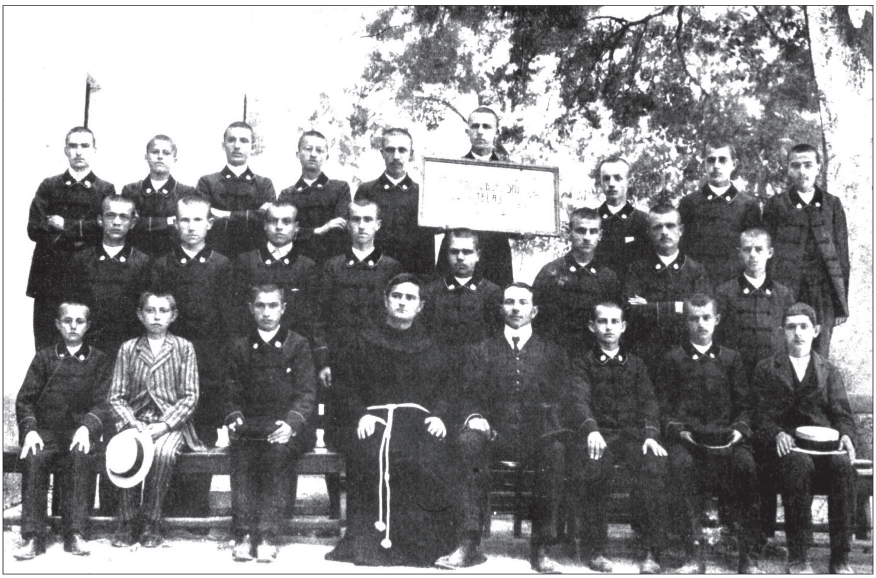
[62] Dispositio familiarum […] 1907. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 23, f. Sveščić IIa, n. 25, f. 91r. Mjestoravnatelj (praeses et prorector) sjemenišnog zavoda bio je fra Konstantin Krelja, duhovnik fra Vjenceslav Bilušić, ekonom kolegija fra Sebastijan Latinac i prefekt fra Ante Nakić.

[63] Između uprave sjemeništa i gimnazije nije vladao najbolji sklad pa je uprava Provincije morala posredovati kako bi te dvije ustanove što skladnije djelovale. (AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, br. 299/1911, 300/1911, 378/1911 i 379/1911). No, usklađivanje nije bilo jednostavno, pa je ravnatelj gimnazije Mišura 10. svibnja 1911. podnio ostavku, koju mu definitorij nije htio prihvatiti. (AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, br. 394/1911, 399/1911). Mišurino je ogorčenje iz dana u dan raslo. Možda je tome pridonio i umor, jer je uz bitke za poboljšanje gimnazije u to vrijeme dogotovio religiozni

Uz već spomenute Baćića, Paića, Lulića i Mišuru na gimnaziji su djelovali profesori fra Luiđi Tomaš, fra Jakov Latinac, fra Dujo Šitić, fra Ante Stipančić, fra Albert Bukić, fra Silvestar Kutleša i fra Roko Vuković. Duhovnik u sjemeništu bio je fra Alberto Bukić, koji je kasnije postao mjestoravnatelj sjemeništa.[64]

Broj učenika u šest razreda prije prelaska u novu zgradu kretao se oko 90, a nakon prelaska u novu zgradu gimnazije i sjemeništa broj je dosezao i do 130 učenika. Sjemeništarci su živjeli pod strogom stegom, odvojeni ne samo od vanjskog svijeta nego i ograničeni u susretima sa svećenicima kojima su trebali odgojem, školovanjem i zavjetima postajati subraća, a koje su u vrijeme školovanja i odgoja mogli posjećivati skoro isključivo zbog duhovnih potreba.[65]

Većina učenika potjecala je iz siromašnih obitelji. Neki su čak bili toliko siromašni da nisu mogli plaćati ni uzdržavanje u sjemeništu, pa je za takve skrb preuzimala Provincija. Sudeći prema popisu učenika iz 1909-1910. više od polovice učenika zbog siromaštva nije plaćalo prehranu u sjemeništu. Među njima se nalazio i Antić.[66]

Sjemeništarci sudionici poljodjelskog tečaja 1909.

ep *Sudbina izdajice* (Šibenik 1912) i čini se već radio na knjizi *Golgotska pobjeda*. (Za *Golgotsku pobjedu* dobio je odobrenje za tisak od Provincijalata pod br. 1250/1912. Spomen knjiga, 49, 75. 109-111. Ponudio je ponovnu ostavku. Definitorij na sastanku u Omišu 29. VII. 1911. nije znao razriješiti to klupko problema pa je jednostavno prešao preko njegova podneska. (AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, br. 571/1911. Izvornik).

[64] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 23, f. svežnjić I, f. 69-70.

[65] Usp. Izvješće Odbora za izradu Pravilnika sjemeništa AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 23, f. 21-36.

[66] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, f. 219.

Kako je zbog povijesnih prilika i neprilika razina stručnosti profesora opala, a u samoj se Provinciji kod redovnika pojavljivao određeni raskorak između redovničkih propisa, koji općenito nisu imali u vidu franjevce samce, župnike izvan samostana, pojedini su profesori u odgoju pripuštali više slobode odgajanicima a drugi su tražili čvršću stegu. Zbog takvih različitih težišta u odgoju nastajale su ponekad trzavice i nerazumijevanja među profesorima i odgojiteljima, a to se naročito opažalo upravo u vrijeme Antićeva školovanja na gimnaziji.[67] No, to na Antića očito nije ostavilo porazan dojam, premda je, prema shvaćanju tadašnjeg tridesetogodišnjeg mjestoravnatelja sjemeništa fra Alberta Bukića, "duh vremena osvojio mladenačka srca" i u sjemeništu. Pitomci su, prema njegovu mišljenju, bili "čudnih nazora i nepouzdani", a kako se mjestoravnatelj nije slagao najbolje ni s drugim prefektom, a uz to je bilo i "neuređenih" pitanja između sjemeništa i samostana, Bukić je 1907. ponudio ostavku na dužnosti mjestoravnatelja sjemeništa.[68]

Kako bi se učenici sačuvali od negativnih utjecaja preko praznika, generalni pohoditelj fra Urban Talija predložio je, čini se na zamisao fra Petra Baćića, na provincijskom kapitulu 1907. da se sjemeništarcima ne dopušta odlazak na praznike u roditeljske domove već da se praznici provode organizirano u nekom samostanu.[69] Zbog novčanih poteškoća to se provelo u djelo, čini se, tek 1910.[70] pa je i Antić vjerojatno do tada odlazio roditeljskoj kući na praznike. Tu ga je 1906. i 1907. susretao i kasniji konventualac o. Ambroz Vlahov, koji ga se sjeća kao uredno obučena i kako se pobožno vladao u crkvi.[71]

Nakon što se sjemenište preselilo u novu sjemenišnu zgradu i nakon što je duhovnik fra Vjenceslav Bilušić podnio ostavku, službu duhovnika u sjemeništu preuzeo je 5. II. 1909. fra Petar Baćić. Svojom blagošću, ljubaznošću, dobrotom, prijateljstvom i širokom kulturom on je ostavio trag na mnogim mladim srcima sjemeništaraca, koji su se kod njega vrlo rado ispovijedali.[72]

Na temelju nekih objavljenih Baćićevih duhovnih spisa, naročito *Pouke o čestom svetom pričešćenju* (Split 1877) i *Katekizma kršćanskog savršenstva* (Zadar 1880, ^{2}Split 1892, ^{3}Zagreb 1901), premda su oni pisani za širu publiku, možemo naslutiti odgojne Baćićeve smjernice. Svoje gojence on je promatrao kao mlade biljke, ljiljane zasađene u kući Božjoj i nastojao im svojom brižljivošću pomoći da se potpuno razviju "u svetosti i svakoj mogućoj kriposti". Za taj razvoj im je savjetovao čestu svetu pričest koja će im dati duši toplinu i "svojom blagoslovljenom rosom" natopiti srca "da budu kriposna u svemu".[73]

Uz pobožnost euharistiji Baćić je naročito preporučivao pobožnost Mariji. Sam je sigurno iz djetinjstva nosio dojmove iz svetišta Gospe Visovačke uz koje

---

[67] O trzavicama na gimnaziji usp. BEZINA, *Srednje školstvo,*

[68] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 23, f. Svežnjić I, f. 69-70.

[69] AFPPOS, K/30, str. 2. Vjerojatno je taj prijedlog Talija prihvatio od fra Petra Baćića koji je to predlagao još 1903. Usp. K. KOSOR, "O. fra Petar Krstitelj Baćić", 67.

[70] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, svežnjić II, f. 210.

[71] Izvanprocesualna svjedočanstva, 31.

[72] K. KOSOR, "O. fra Petar Krstitelj Baćić", 66.

[73] P. BAĆIĆ, *Pouke o čestom svetom pričešćenju,* Split 1877, 88.

je i zaklopio svoje staračke oči. Mladeži općenito a sigurno i svojim sjemeništarcima preporučivao je da se mole Mariji u "svim svojim potrebama". Kad se ne bi imalo na umu koliko je Baćić ljubio Kristovu majku i koliko je ljubio mladost koju je neprestano nazivao uzdanicom, njegove preporuke činile bi se djetinje naivne,[74] no njegova česta ponavljanja jednostanih religioznih izričaja odaju zapravo zaljubljenika u religiozne vrednote.

Kako je mladi pitomac Antić doživljavao Baćića nemoguće je rekonstruirati jer svoje dojmove nije ostavio pribilježene. Njegovi kolege ipak su zapazili "da o. Petar Baćić posvećuje fra Anti posebnu pažnju i da fra Ante češće k njemu zalazi"; da se "ozbiljno" razgovaraju i da je Ante ponekad klečao sklopljenih ruku dok je duhovnik govorio. Na njihov posebni odnos upozorava i činjenica da mu je Baćić poklonio svoj kip Bezgrješne koji je Antić od tada trajno držao na stolu.[75] Upadna je svakako sličnost vrlina kojima se odlikovao Baćić, kao što su blagost, susretljivost, obazrivost pri upozoravanju gojenaca na pogreške, skrb o bolesnim gojencima, marljivost, bavljenje knjigom i intenzivni duhovni život,[76] s vrlinama koje će se kasnije očitovati na njegovu gojencu Antiću.

Odgoj u sjemeništu bio je u domoljubnom duhu, kako se može jasno razabrati iz različitih školskih priredaba koje su učenici priređivali, naročito o Pokladama, Novoj godini i u nekim drugim zgodama, u kojima se redovito pjevala himna domovini *"Lijepa naša",* iako ona tada nije bila proglašena službeno hrvatskom himnom. U dvovečernjoj zabavi za Novu 1911. godinu, koja se sastojala od dvadesetak točaka, Antić je nastupio obje večeri. Prvu večer recitirao je Poljakovu pjesmu *"Pred kipom domovine"* i nastupao u tragediji Tricord -Arens - O[tac] I[van] V[ukušić]: *"Garcija Moreno"*, a drugu je večer deklamirao pjesmu *"Vjeri"*.[77] Prema izjavi očevica bio je junak dana koji je svojim nastupom zapalio sve prisutne. "Uživio se u svoju ulogu ne samo kao predstavljač, nego kao branič vjere."[78]

Ovako opsežne predstave zahtijevale su od učenika dodatni napor pa je uprava gimnazije vidjela u takvim predstavama opasnost za učenje,[79] dok je ravnatelj

---

[74] Evo takve jedne njegove preporuke: "Uzmite običaj, mladeži draga, koji se bavite naukom i idete u školu, ako ne možete zapamtiti ili razumjeti što učite, držite sličicu drage Gospe u školskoj knjizi. Prije nego počnete učiti, izmolite pobožno jednu Zdravomariju, a češće pogledajte svetu sliku, zazovite nebesku Majku. Ne pouzdavajte se u se, nego u Božju i Gospinu pomoć. Vidjet ćete kako Gospa pomaže. I poslije učenja izmolite Zdravomariju, da vas prosvijetli, da se u školi ne pometate, da znate, što vas budu pitali." P. Baćić, "Marija, Prijestolje mudrosti i znanja", *Gospa Sinjska,* 7 (1928) br. 4. 73. Usp. također J. Friganović, "O. fra Petar Baćić", *Sinjska spomenica,* 1715-1965, Sinj 1965, 330-331.

[75] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva, br. 97, Sluga Božji otac Ante Antić. Prvi utisci na me. (Neovjereni iskaz). A. Jadrijević, "Sjećanja na pk. fra Antu Antića", *VFPPO,* 14 (1965) br. 3-4, str. 51-52.

[76] Usp. Kosor, "O. fra Petar Krstitelj Baćić", 66-67.

[77] Program dvovečerne zabave Franovačkog sjemeništa u Sinju na zadnji 1910 i prvi 1911. Izvornik u Arhivu Vicepostulature. Fra Ivan Vukušić je priredio šaljivu *Zbirku pučkih igrokaza,* koju je provincijalat 21. V. 1911. odobrio za tisak. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, br. 349/1911, Protokol, br. 401/1911.

[78] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva, 58, fra Leonardo Buljan, Nepotpuno, bez datuma i potpisa.

[79] Usp. Izvještaj upravitelja fra Paje Mišure od 12. II. 1911. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, br. 213/1911.

sjemeništa Stjepan Bosančić nastojao dokazati, čini se s pravom, da te predstave ne ometaju učenje jer je u to vrijeme trećina učenika svladavala školsko gradivo s odličnim uspjehom.[80]

Sjemeništarci su bili podložni stegi i nastojalo se otkriti i udaljiti one koji bi pogubno mogli utjecati na zvanje ostalih sjemeništaraca. Ipak kao i u svakom odgojnom zavodu, opažalo se i manjih negativnih pojava. Tako su ravnatelj sjemeništa Bosančić i dvojica prefekata, o. Kulišić i Glavaš, pronašli kod pitomca Novakovića zabranjenih knjiga,.[81] a učenika Čavku isključili su iz sjemeništa zbog "sablažnjiva" vladanja.[82] Kako dokumenti o tom "sablažnjivom" vladanju nedostaju, nemoguće je procijeniti težinu "sablažnjivosti", no vjerojatno ni ona nije bila naročito pogubna pa je sinjska gimnazija stegom i učenjem mogla postati poznata po svojoj vrsnoći.

Sudeći prema katalozima Franjevačke klasične gimnazije u Sinju, fra Ante je bio odličan učenik i u prve tri godine prolazio s najboljom ocjenom. Vladao se pohvalno, u marljivosti bio postojan, u radu čist i uredan, a od predmeta je najviše volio, ako se može suditi po uspjehu upisanom u školskim katalozima, vjeronauk.[83] U četvrtom je razredu već u prvom polugodištu počeo izostajati sa satova. Izostanci su označeni u katalozima kao opravdani pa bi se iz toga moglo zaključiti da je počeo pobolijevati.[84] To se nastavilo i u V. i VI. razredu,[85] a i uspjeh u učenju u tim je godinama bio nešto slabiji.

Antićevi nešto mlađi kolege pod starije dane sjećali su se da je Antić već u gimnaziji bio bolji i ozbiljniji od ostalih učenika, ali osim pojedinih zgodica iz njihova se opisa ne može utvrditi u potpunosti Antićev duhovni razvoj. Ipak se i iz tih sitnih pojedinosti može ustvrditi da je Ante već tada uporno nastojao oko vlastitog posvećenja.

Po naravi je bio živ. Reagirao je brzo. A dvije godine u školi mlađi fra Karlo Nola sjeća se da mu je Antić, koji je tada bio u trećem razredu, kad mu se Nola opetovano rugao, dao i zaušnicu.[86] S tim je razmirica i završila. No taj živahni mladić već je u tim mladenačkim godinama, a čini se posebno nakon primanja sa-

[80] Ravnatelj Bosančić iznio je kao dokaz da je od 92 sjemeništarca 30 odlikaša. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29. br. 222/1911.

[81] O tome su 17. travnja 1911. izvijestili provincijala, AFPPOS, Spisi provincijala, Protokol, 329/1911. Nema izvornika.

[82] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, zabilješka u protokolu br. 370 i 376/1911. (odgovarajući dokumenti nedostaju).

[83] Arhiv Franjevačke klasične gimnazije Sinj, knj. br. 1905/1906, f. 202; 1906/1907, f. 127-128; 1907/1908, f. 27-28

[84] Arhiv Franjevačke klasične gimnazije Sinj, god. 1908/1909. f. 51; knj. br. 28, f. 1. Prema Antićevu kasnijem iskazu u Zavodu za patološku fiziologiju medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu unesenom u povijest bolesti god. 1910. bolovao je od pluća i iskašljavao krv. Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 38 [¢ 7, 89].

[85] Arhiv Franjevačke klasične gimnazije Sinj, god. 1909/1910. f. 199; knj. 28, god. 1910/1911, f. 234.

[86] K. NOLA, "Sjećanja na pk. fra Antu Antića", *VFPPO,* 14 (1965) br. 3-4, str.48. Članak je otisnut i u *DOA,* 2 (1972) br. 2 str. 10-11, gdje je pogrešno spojen s člankom fra Ivana Glibotića.

kramenta krizme,[87] nalazio pravo zadovoljstvo u molitvi i čitanju duhovnih knjiga, a kolege zapažaju da je i u igri provodio manje vremena od ostalih. Dapače i za vrijeme izleta je, čini se, znao pasti u zanos i svoje uzbuđenje očitovati pobožnim pjevanjem. Češće ga se moglo zapaziti povučena u molitvu. Polagao je više pozornosti pobožnim činima od ostalih kolega i rado ministrirao kod svetih obreda.[88]

REDOVNIČKI NOVAK

Nakon završenog šestog razreda, učenici koji su se opredijelili za redovničko zvanje polazili su redovito u novicijat iako je poneki kandidat mogao stupiti zbog posebnih prilika ranije ili kasnije. Već u šestom razredu novicijat je bio česta tema mladenačkih razmišljanja i razgovora. Akademske godine 1910/11. u šestom su razredu bila osmorica učenika. Niži razredi bili su brojniji[89] pa se već i zbog toga počelo nagađati tko bi sve mogao poći u novicijat. Nakon završene školske godine upraviteljstvo je poslalo izvješće o sjemeništarcima u kojem je za novicijat predlagalo svu osmoricu šestaša. Uz njih je predlagalo i petaše Novakovića, Matkovića i Nolu “radi bojazni i sumnje da će do godine sami ostaviti Provinciju”. Petaš Stipančić je sam tražio da bi pošao u novicijat, ali mu upraviteljstvo sjemeništa nije dalo preporuku.[90]

Prema franjevačkim propisima, provincijal je bio dužan odrediti tri redovnika svećenika da ispitaju prikladnost kandidata za redovničko zvanje.[91] Tako je 22. srpnja 1911. provincijal fra Karlo Eterović odredio kao ispitatelje kustoda fra Petra Perkovića, bivšeg provincijala fra Stjepana Bosančića i profesora fra Paju Mišuru “da ispitaju učenike o zvanju redovničkom”[92]. No Pajo Mišura je već bio otputovao iz Sinja pa su ispit obavili samo Bosančić i Perković i o ispitu dali odvojene izvještaje. Datum ispita nije naveden u izvještajima, no može se opravdano pretpostaviti da su ispitatelji održali ispite 24. srpnja 1911. Bosančić je kandidate “našao u dobroj želji za redovnički stalež” a i na Perkovića su “veoma povoljan utisak proizveli”.[93]

---

[87] Kako Ante nije bio krizman u svom rodnom mjestu, sakrament krizme primio je u sjemeništu od splitskog pomoćnog biskupa Vincencija Palunka 9. svibnja 1908. prilikom redovitog dijeljenja sv. potvrde u sinjskoj župi. Arhiv župe Čudotvorne Gospe Sinjske, Matica krizmanih II, str. 101, br. 1020. (9. V. 1908).

[88] K. Nola i A. Jadrijević, “Sjećanja na pk. fra Antu Antića”, *VFPPO,* 14 (1965) br. 3-4, str. 48-52; K. Kržanić, “Karakteristike života i rada o. Ante Antića”, Prilog *VFPPO,* 14 (1965) str. 46-50. Fra Leonardo Buljan se do u duboku starost prisjećao njegova “preobražena izraza lica” dok se naklanjao liku Bezgrješne u sjemeništu. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 58, L. Buljan.

[89] Usp. Bezina, *Srednje školstvo,* 286.

[90] AFPPOS, fasc. 28, br. 506/1911 (izvornik).

[91] *Constitutiones Generales Ordinis Fratrum Minorum* ex 1897, c. II, § II, n. 21; *Regula et Constitutiones Generales Fratrum Minorum,* Ad Claras Aquas (Quaracchi), 1910, p. 7.

[92] AFPPOS, Spisi provincijala, br. protokola 568/1911 (spis nedostaje).

[93] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, br. 654/1911 (izvornici). U svom izvještaju o sjemeništu od 26, srpnja 1911. Bosančić se osvrnuo i na kandidate za novicijiat i “željno” priporučio da se pošalju u novicijat Nola i Novaković,. usp AFPPOS, fasc. 28, br. 506/1911 (izvornik).

Možda su ispitatelji priopćili tada i kandidatima da se mogu pripremati za novicijat. U svakom slučaju Antić je svoju pripremu shvatio ozbiljno, pa se počeo i sam pripremati. Mučio ga je problem kako pripremiti odjeću koja je bila propisana da se sobom ponese u novicijat. Iako se nije zahtijevalo puno odjeće, za siromašnu obitelj, kao što je bila Antićeva, to je predstavljalo znatan izdatak.[94] Najvjerojatnije na savjet svojih odgojitelja odlučio se i 24. srpnja zatražio od uprave Provincije da bi mu Provincija "radi siromaštva obitelji" priskrbila jedan novi habit.[95]

Na drugoj sjednici definitorijalnog vijeća u Omišu 28. VII. definitorij je raspravljao o redovničkim kandidatima. Premda su neki članovi definitorija, čini se, bili neodlučni treba li primiti Antića u novicijat zbog njegova slabog zdrastvenog stanja prevladalo je mišljenje da ga se primi. Od Antićevih kolega, šestaša, jedino je Vrcanu stavljen uvjet da ga se može primiti u novicijat ukoliko se na liječničkom pregledu ustanovi da je zdrav. A za dvojicu petaša Nolu i Novakovića trebalo je dobiti nova izvješća iz sjemeništa.[96] Sljedeći je dan (29. VII. 1911) definitorij odobrio da se Antiću na trošak Provincije izradi jedno novo redovničko odijelo.[97] Ubrzo su potom (2. VIII) stigle Provincijalatu od ravnatelja sjemeništa zdravstvene svjedožbe,[98] a 26. kolovoza i *Littere dimissoriales* od Šibenskog ordinarijata[99] pa je čitava procedura za Antićev pristup u novicijat praktično bila dovršena.

Obred redovničkog oblačenja jedanaestorice klerika obavio je provincijal Eterović na predviđeni blagdan rana sv. Franje (17. IX. 1911) u franjevačkoj crkvi na otočiću Visovcu,[100] biseru ljepote, što plovi na mirnom visovačkom jezeru,

---

[94] Prema propisima provincije kandidati za novicijat trebali su ponijeti sobom: dva habita, plašt, četiri preobuke rublja i dvoje sandale. Usp. *Ordinationes provinciales minoritic˛ provinci˛ SS. Redemptoris in Dalmatia,* Sibenici 1909, c. 1. § 1.

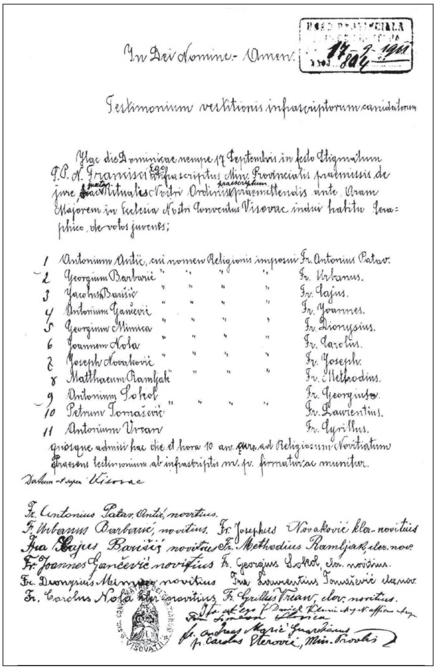
[95] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, protokol br. 583/1911. (spis nedostaje).

[96] AFPPOS, fasc. 28. svežnjić II. str. 32v. "Odregjuje se da šestaši: Antić, Barbarić, Gančević, Ramljak, Sokol, Tomašević, i Mimica idu u novicijat, a glede Vrcana se takogjer pristaje uz uvjet da ga prije liječnik dobro pregleda i zdravim nagje. Glede dvaju petaša Nole i Novakovića riješit će se iza dobivena izvješća iz Sinja." Provincijal Eterović je odluku prihvatio kao bezuvjetnu. Usp. njegov dopis ravnateljstvu sjemeništa upućen 1. kolovoza, samo dva dana poslije odluke navedene u prethodoj bilješci: "Donosi se do znanja da je na definitorijalnome sastanku u Omišu, dneva 28. prošloga jula odregjeno da svi učenici-sjemeništarci VI. razreda, ubrojiv i Vrcana suviše učenici V. razreda, Nola i Novaković, budu pripušteni u novicijat." AFPPOS, fasc. 29. br. 600/1911. Isti dan je provincijal obavijestio i visovačkog gvardijana da je za novicijat određeno 11 kandidata. Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, br. protokola 599/1911 (spis nedostaje). - No, provincijal se kasnije ipak obavijestio o spomenutim sjemeništarcima. Iz spisa Provincijalata može se razabrati da je izvještaj o Vrcanu zatražio tek 17. VIII. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, sveščić a, zabilježba protokola br. 678/1911 (spis nedostaje).

[97] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, sveščić a, bilješka uz br. protokola 583/1911 (spis nedostaje). U zapisniku definitorija, međutim, ne spominje se taj zaključak, jer mu vjerojatno nije pridavana važnost. Usp. AFPPOS, fasc. 28. svežnjić II. str. 32 i sl. Zapisnik je kasnije nepravilno paginiran.

[98] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29, sveščić a, zabilješka u protokolu 608/2. VIII. 1911. "Ravnatelj sjemeništa šalje liječničke povoljne svjedodžbe za kandidate (6) novicijata osim nešto slabije za Antića."

[99] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29 sveščić a, zabilježba u protokolu br. 730 (otpis ordinarijata br. 1432 od 23. VIII. 1911. Izvornik nedostaje).

In Dei Nomine. Amen.

17. 9. 1911
804

Testimonium vestitionis infrascriptorum canidatorum

Hac die Dominicae nempe 17 Septembris in festo Stigmatum S.P.N. Francisci Ego infrascriptus Min. Provincialis praemissis de jure juxta Ritualis Nostri Ordinis praescriptum praemittendis ante Aram Majorem in Ecclesia Nostri Conventus Visovac indui habitu Seraphico, de votos juvenes;

1	Antonium Antić, cui nomen Religionis imposui		Fr. Antonius Patav.
2	Georgium Barbarić	" " " "	Fr. Urbanus.
3	Jacobus Barišić	" " " "	Fr. Cajus.
4	Antonium Gančević	" " " "	Fr. Joannes.
5	Georgium Mimica	" " " "	Fr. Dionysius.
6	Joannem Nola	" " " "	Fr. Carolus.
7	Joseph Novaković	" " " "	Fr. Joseph.
8	Matthaeum Ramljak	" " " "	Fr. Methodius.
9	Antonium Sokol		Fr. Georgius.
10	Petrum Tomašević	" " " "	Fr. Lawrentius.
11	Antonium Vrcan		Fr. Cyrillus.

quosque admisi hac die et hora 10 ... ad Religiosum Novitiatum
Praesens testimonium ab infrascriptis ... firmatum ac munitur.

Datum ... Visovac

Fr. Antonius Patav. Antić, novitius.
Fr. Urbanus Barbarić, novitius. Fr. Josephus Novaković cler. novitius
Fra Cajus Barišić novitius Fr. Methodius Ramljak, cler. nov.
Fr. Joannes Gančević novitius Fr. Georgius Sokol, cler. novitius.
Fr. Dionysius Mimica novitius Fra Lawrentius Tomašević cler. nov.
Fr. Carolus Nola cler. novitius Fr. Cyrillus Vrcan, cler. novitius.
Ita est ego f. Daniel Klarić ...
... Simeon Slavica
fr. Andreas Marić Guardianus
fr. Carolus Sterović, Min. Provlis

Isprava o redovničkom oblačenju

koje u svom toku između Roškoga slapa i Skradinskog buka oblikuje rijeka Krka. Obredu oblačenja su prisustvovali magistar novaka fra Dane Klarić te župnik Lišana fra Šimun Slavica i gvardijan Andrija Marić kao svjedoci. Antić je uzeo ime Ante Padovanski[101] i kasnije se dugo sjećao toga dana.[102]

Stupanjem u novicijat kandidat je mijenjao osobno ime u znak promjene života. Antićevim se životopiscima zbog toga moralo nametati pitanje zbog čega Antić nije promijenio ime. I tu je pomogla pobožna legenda zabilježena 55 godina kasnije prema izjavi fra Antina brata Lovre, za koju on nije više bio siguran je li ju čuo od mještanina, nešto starijeg fra Antina subrata fra Ante Crnice. Prema pričanju novaci su izvlačili imena ždrijebom. Kada je došao red na Antu, on je izvukao svoje ime. Magistar je dao ponoviti izvlačenje tri puta, ali je u svakom izvlačenju ime bilo uvijek isto.[103]

U vrijeme Antina stupanja u novicijat, u novicijatu su još bili stariji novaci Frano Vukasović, Pavao Odrljin, Ivan Bronić, i kandidat za brata laika Nikola Baranović[104] kojima je do završetka novicijata nedostajao samo tjedan dana. Uz novaka fra Silvestra Dubravicu, koji je poslije napuštanja reda ponovno pristupio u novicijat 4. ožujka 1911, u novicijatu je, nakon odlaska spomenute četvorice gore navedenih, ostalo 12 novaka što je podsjećalo na 12 apostola.[105]

---

[100] Usp. Arhiv franjevačkog samostana Visovac, *Liber [vestitionum et professionum]* IV, f. 106; AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29. (protokol),br. 599/1911 od 1. VIII. 1911; i *Testimonium vestitionis* br. 804/1911 od 17. IX. 1911. (izvornik). Prema izvorniku obučeni su: fra Ante Antić, Urban Barbarić, Kajo Barišić, Ivan Gančević, Dionizije Mimica, Karlo Nola, Josip Novaković, Metod Ramljak, Jure Sokol, Lovro Tomašević, Ćiril Vrcan.

[101] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29. br. 804. *Testimonium vestitionis.* Slavica je potpisan samo u *Testimonium vestitionis* a nije u knjizi novicijata.

[102] Usp. Antić F. i M. Stipetić, Zagreb, 16. IX. 1952. AP. III/35, 82 [◊ 2, 839];

[103] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva. Izjava Lovre Antića, Zaton, 27. IX. 1965, f. 3. Kako tu zgodu nisu pribilježili Antićevi kolege, a teško je povjerovati da je se oni u svojim kasnijim uspomena koje su bilježili o Antiću ne bi prisjetili, nije isključeno da je zgoda izmišljena kasnije kao rješenje pitanja zašto Ante nije promjenio ime na oblačenju.

[104] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29. br. 868 (izvornik).

[105] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29. Protokol br. 178/1911, 202/1911, 237/1911, 250/1911.

Bila je to zaista zanimljiva družina. Fra Silvestar Dubravica je poput Petra nastojao opravdati svoj prijašnji odlazak iz novicijata pa je njegovo "ponašanje i čuvstvovanje" bilo "izgledno sa svakog gledišta", kako se izrazio učitelj Klarić u prvom izvještaju. Učitelja je slušao slijepo. A ćud je u novicijatu umirio tvrdom i postojanom voljom. Tako je barem mislio učitelj koji ga je 4. III. 1912. zavjetovao po dopuštenju provincijala.[106] No Silvestar (nakon zavjetovanja Marcel) Dubravica kasnije će ostaviti redovništvo i prijeći u dijecezanske svećenike.[107]

I Lovre Tomašević je slušao "sljepački". Po naravi blag, brbljav i sklon laganoj šali nije uspjevao podvrći te svoje naravne i drage sklonosti, odgojno proračunanom vremenu, u kojem je i šala trebala biti ozbiljna.[108] Teško se odvajao u mislima od kuće i roditelja. Čak ni nakon dužeg vježbanja kad bi ga magistar postavio na kušnju, kako se u novicijatu tada radilo, nije uspijevao smoći snage da svoju narav uozbilji u tadašnja stroga asketska mjerila.[109] - Fra Karlo Nola je očito s obje noge stajao na zemlji. Poslan u novicijat da ga se rastavi od nekih njegovih prijatelja da ne bi izgubio zvanje, i u novicijatu se zanimao "ispraznim svjetskim stvarima kao i o politici i izletima", rado je i glasno pričao, volio je glazbu, ali i duhovne razgovore.[110] No i u njemu je po Uskrsu nastala promjena. Splasnuo je zanos za drugove. Počeo je slušati "sljepački". Dao se na duhovno čitanje. No, magistar mu nije dopustio na pričest u prvoj polovici godine više od 3 do 4 puta tjedno.[111] Uza sve promjene u fra Karlu će ostati njegove značajke koje će ga kasnije dovesti na kormilo Provincije upravo u vrlo teškim političkim trenucima, kad se činilo da je sjekira položena na korijen toga starog franjevačkog debla u Hrvatskoj.

Fra Urban Barbarić zbog bolesti je često bio turoban i zamišljen, no zadovoljan.[112] Fra Ivan Gančević, kolerične i eksplozivne naravi, morao je ulagati dosta truda da je ukroti i u tome je i uspijevao.[113] Fra Joso Novaković, koji je u novicijat došao po želji roditelja, nije baš birao uvijek vrijeme i način da izrazi svoje osjećaje, bilo glasom bilo pokretima. Fra Dionizije Mimica, "hrapave" ćudi, nije

[106] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1069/1912 (izvornik). Izvještaj o Dubravičinu glasovanju i zavjetovanju v. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1329 i 1330/1912 (izvornici).
[107] Podatak iz Arhiva Franjevačkog bogoslovskog klerikata Makarska, Popis klerika 1911-1992, br. 24. Bez signature.
[108] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1069/1912 (izvornik).
[109] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1522/1912 (izvornik). Umro je dosta mlad u Sinju 13. VIII. 1931. Arhiv Franjevačkog bogoslovskog klerikata Makarska, Popis klerika 1911-1992, br. 34.
[110] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, br. 1069/1912 (izvornik). Kasnije će postati poznati duhovni pisac.
[111] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, br. 1522/1912 (izvještaj od 18. V. 1912).
[112] Na jednostavnom zavjetovanju promijenio je ime u fra Jozo. Istupio je iz Reda prije svečanog zavjetovanja, o čemu će još biti govora. Tadašnji magistar klerika upisao je u podatke zajedljivu bilješku: "Izašao iz Reda kao učenik teologije u Makarskoj, jer je *stekao zvanje za mirskog svećenika!*. Primljen u biskupiju Porečko-poljičku (!) [=pulsku] premda zelen i mlad, Bog ometa krive račune." Arhiv Franjevačkog bogoslovskog klerikata Makarska, Popis klerika 1911-1992, br. 27.
[113] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, br. 1069/1912 i 1522/1912 (izvještaj od 18. V. 1912). Godine 1930. istupio je iz Reda i prešao u Šibensku biskupiju. Arhiv Franjevačkog bogoslovskog klerikata Makarska, Popis klerika 1911-1992, br. 29.

birao riječi pa je znao žučljivo odgovoriti ne samo kolegama već i starijoj subraći. Radije od čitanja duhovnih knjiga učio je jezike i povijest.[114] U novicijatu se ipak morao podvrći novicijatskoj stezi, dao se na proučavanje asketike i na provođenje u život novicijatskih uputa,[115] možda više iz nužde nego iz uvjerenja da bi to bila staza njegova života. Na kraju krajeva dalje nije išlo pa je redovnički poziv i ostavio.[116]

Magistru se ipak činio manje prikladan u redovničkom pogledu fra Ćiro Vrcan jer je njemu našao dosta zamjeraka. No Ćiro je na svoj način želio biti fratar[117]. Ni tokom novicijata nije se previše zagrijavao za asketski način života. Magistru je izgledao ni vruć ni hladan, iako mu se činilo da se polako popravlja. "Želi biti fratar, ali moderni", izvijestio je magistar provincijala.[118] I čini se da je to velikim dijelom i uspio.[119]

Fra Kajo Barišić i fra Metod Ramljak su u magistrovim očima bili nepostojani i prema magistru Klariću patili su za "osjetljivim prijeteljevanjem".[120] Magistru se činilo da se Barišić nakon toga vidljivo popravljao,[121] a držao je da i Ramljak želi biti fratar bez naročite skrbi za redovničku stegu ili moderni fratar, kako je znao reći magistar Klarić.[122]

Uz Dubravicu i Tomaševića činilo se da se ističu još dvojica novaka. Fra Jure Sokol ponašao se vrlo dobro, a to je iskazivao i osjećajima. Svoje slobodno vrijeme Sokol je prikraćivao u crkvenoj glazbi, pa zbog toga i nije imao u novicijatu nikakvih težih problema. Možda je ipak njegova djetinja dobrota velikim dijelom bila plod njegove nezrelosti što je zapažao i magistar. Premda je magistar zapisao da je "zadovoljan i blažen u redu, koga svojski ljubi", Sokol je napustio Red prije svečanog zavjetovanja.[123]

Najodličniji novak za magistra je ipak bio fra Ante Antić. Jedina mu je mala zamjerka bila u zdravstvenom stanju. Evo kako ga je već u samom početku doživio njegov magistar:

> "Fra Ante Antić. Dobar i izgledan u svemu točan i pomnjiv. U svemu se rado pokorava. Ljubi redovnički stališ i sve što na nj spada. Liepo napreduje u savršenstvu

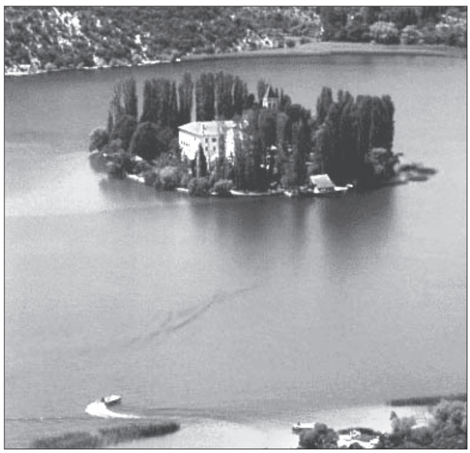
---

[114] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, br. 1069/1912 (izvještaj).
[115] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, br. 1522/1912 (izvještaj od 18. V. 1912).
[116] Godine 1934. Mimica je istupio iz Reda i prešao u Đakovačku biskupiju. Arhiv Franjevačkog bogoslovskog klerikata Makarska, Popis klerika 1911-1992, br. 30.
[117] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1069/1912. (izvještaj).
[118] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1522/1912. (II. četveromjesečni izvještaj od 18. V. 1912).
[119] Umro je u Splitu 25. I. 1968. U nekrolog mu je upisano da je bio jednostavan i ispravan svećenik, uzor svete radosnosti, ljubitelj subraće i Provincije koji je u različitim dužnostima istrošio svoj život kao pravi otac. Usp. [J. Soldo] *Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja,* Split 1979, 250.
[120] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1069/1912. (izvornik).
[121] Ipak je istupio iz teologije prije svečanog zavjetovanja.
[122] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1522/1912. (izvještaj od 18. V. 1912). Ramljak se također 1935. eksklaustrirao na godinu dana ali se nakon toga ponovno vratio u Provinciju. Arhiv Franjevačkog bogoslovskog klerikata Makarska, Popis klerika 1911-1992, 32.
[123] Arhiv Franjevačkog bogoslovskog klerikata Makarska, Popis klerika 1911-1992, br. 33.

putem redovničke discipline i duha. Svakdano pristupa na trpezu Božju - Zdravljem podobro i ako se katkad opažaju na licu niki tragovi slaboće i blijedila. Rado uči. Veseo je i podpuno zadovoljan i ko blažen."[124]

Premda se više novaka isticalo u duhovnom životu: Dubravica je bio "izgledan sa svakog gledišta", Tomašević "točan i pomnjiv", Barbarić "blage ćudi, miroljubiv, poslušan i *pomnjiv";* iako je više novaka tokom novicijata ne samo rado slušalo kao Sokol već i "sljepački", kao Dubravica, a kasnije i neki drugi, Antić se ipak u ocjeni razlikovao od drugih. Sokol je npr. *želio* "napredovati u duhu i disciplini", ali ga je njegova živahna narav odvlačila od klasičnih vježba, Antić je *napredovao*. I to napredovanje ga je upravo razlikovalo od ostalih, iako ne toliko vidno jer su se sve karakteristike pojedinačno mogle naći i kod njegovih ostalih kolega, pa kolege nisu zapravo ni zapažale neku naročitu razliku.

Uz novake i njihova već spomenutog magistra fra Danu Klarića, koji je u povijesti Provincije ostavio glas kao uzoran odgojitelj i svet redovnik, i uz spomenute redovnike Slavicu i gvardijana Marića, boravio je na Visovcu još i fra Frano Topić i nekoliko laičkih osoba koje su se brinule o samostanskom gospodarstvu, što je bilo naročito nužno jer je samostan po svom položaju bio podalje od ostalih mjesta i na otočiću koji su s obje strane odvajali široki rukavi rijeke Krke.

Franjevački samostan na Visovcu

Franjevci po okolnim župama, koje su novaci kroz godinu kušnje katkada mogli susresti na samotnom Visovcu, ili o njima čuti iz pričanja starije braće, također su među stanovništvom uživali ugled dobrih redovnika. Zbog toga je, upravo malo prije Antićeva stupanja u novicijat, općinsko vijeće obližnjeg gradića Skradina 17. XII. 1910. ubrojilo među svoje počasne građane župnike fra Nikolu Krpana, župnika Rupa, fra Bonu Bollanija, župnika Dubravica, fra Mirka Medića, župnika Piramatovaca i fra Šimuna Slavicu, župnika Ostrovice-Lišane.[125] Tako su novaci i u tim župnicima mogli nalaziti svoje uzore.

Život novaka odvijao se u nastojanju za duhovnom izgradnjom i u tjelesnom radu, u učenju i molitvi. Bujna priroda uz korito rijeke i na samom otočiću u suprotnosti s okolnim kraškim, i vegetacijom siromašnim, područjem kao da je

[124] Izvještaj magistra fra Dane Klarića definitoriju Provincije od 11. prosinca 1911. AFPPOS, fasc. 30, br. 1069 (izvornik, 4 stranice). Premda je izraz "blažen" upotrijebljen i u ocjeni vladanja fra Jure Sokola, on u Antićevu slučaju dobiva drugo značenje.

[125] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29. br. 136/1911.

sama podsjećala na Stvoritelja te ljepote. Ostaci porušenih utvrda uz korito rijeke pozivali su novake da odgonetaju davne tragove ruku koje su podizale te utvrde i ljudi koji su živjeli u njima. I nije ništa čudno da su upravo neki redovnici provincije Presvetog Otkupitelja rođeni uz rijeku Krku, kao povjesničar Stjepan Zlatović, dugogodišnji odgojitelj pobožne uspomene fra Petar Baćić i otac hrvatske arheologije fra Lujo Marun posvetili velik dio svoga života odgonetavajući te uspomene. Ishodi njihovih istraživanja i proučavanja pronosili su se među članovima Provincije, a meštri novaka su i onako često romantičnim opisima davali duhovni smisao. Tako su novaci mogli čuti Baćićevu pripovijetku o klarisi svetog života Stanislavi Šubić,[126] o franjevačkim mučenicima na Visovcu, koje su prema predaji Turci objesili na visovačke stogodišnje brijestove, o potopljenim franjevcima u rijeku Krku, ali i o političkim velikanima kao što su knezovi Šubići ili Martinušići koji su imali svoje utvrde uz sami kanjon nedaleko od Visovca, a iz plemena posljednjih je potekao i glasoviti kardinal brat Juraj Martinušić, poznatiji u povijesti pod talijaniziranim imenom kao kardinal Martinuzzi, diplomat, gubernator Sedmogradske i skrbnik malodobnoga sina preminulog ugarskog kralja Ivana Zapolje.[127]

Srednjovjekovni knezovi bili su priprostim seljačkim mladićima daleki, no bez sumnje su im budili maštu. Ipak iz izvještaja magistra može se vidjeti da je jedino Mimica bio "zaražen" učenjem jezika i "povješću svitskom" te nije puno ljubio "duhovnu" knjigu.[128] Povijesni likovi jednostavnih franjevca, koji su odreda bili seljački sinovi kao i klerici, budili su sigurno u tim seljačkim mladićima želju da i oni posvete do kraja Bogu svoj mladenački život. No nisu svi klerici došli s takvim idealima. Iako, vjerojatno, subraća u samostanu nisu mogla na novacima zapaziti probleme, jer su ih novaci skrivali, naivno bi bilo misliti da se u tim mladim ljudima nisu pojavljivale sumnje i drugi životni izbori. Tako je tek 13. travnja učitelj novaka mogao saznati prave razloge mrzovolje novaka fra Jose Novakovića. Taj je dan naime Novaković izjavio magistru da on nema redovničko zvanje, niti će ga imati, i da je u sjemenište i u novicijat prispio po očevoj želji. Vjerojatno je magistar pokušao zadržati mladića da ne donese brzopletu odluku kao što ju je donio Dubravica kad je malo prije istupio iz novicijata i ponovno se vratio. No kad je uskoro trebalo glasovati o novacima, Novaković je ponovno došao magistru sa zahtjevom da istupi iz novicijata. Novaci ga nisu žalili jer su shvatili da njegovo mjesto zbog nedostatka zvanja i nije u redovništvu.[129]

---

[126] P. Baćić, Stanislava Šubić knjeginja hrvatska. Crta iz hrvatske povijesti 13. vieka, *Narodni koledar,* Zadar 20 (1882), 63-91.

[127] Čini se da je jedan drvorez s njegovim likom u vrijeme Antićeva novaštva ukrašavao zid na hodniku u novicijatu. Usp. također V. Kapitanović, "Die Rolle der Franziskaner von Visovac in der Kroatischen Geschichte", *Archivum Franciscanum Historicum,* 77/1984, 421-434.

[128] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1069/1912. (izvornik).

[129] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 1522/1912. (izvještaj).

Već do tada poznat kao sklon čitanju i učenju Antić je bez sumnje koristio bogatu duhovnu literaturu iz samostanske knjižnice. Čitanje ostalih knjiga nije novacima bilo dopušteno. Mogao se, prema tome, više posvetiti razmišljanju i molitvi jer je novicijatska stega ostavljala za to dovoljno vremena. Njegova sklonost urednosti u radu očitovala se u novicijatu kao točnost i pomnjivost u redovničkom životu. Mladi novak osamnaestogodišnjak sazrijevao je od mladića u muža koji je, uvjeren da ga je Providnost dovela u redovništvo, napredovao brzim koracima prema postavljenom cilju. Subraća u samostanu zadovoljni držanjem novaka dala su im u svim četveromjesečnim glasanjima pozitivne glasove.[130] Dugogodišnji magistar novaka fra Dane Klarić, koji je o novacima razgovarao s ostalom subraćom, i na ostalu subraću očito imao utjecaj mogao je tako "proročki" obavijestiti Provincijalat deset dana prije glasovanja da će novaci "dobiti svi favorabilne glasove".

Danas ne možemo reći jesu li Antićevi kolege već tada zapazili da se fra Ante posebno isticao. Njegov kolega iz novicijata, iako jedan razred mlađi po školskoj spremi, fra Karlo Nola ne sjeća se "ništa posebno o fra Anti nego da je bio dobar, pobožan i uzoran".[131] Magistar novaka fra Dane Klarić koji je iz dana u dan pratio njegov duhovni rast zabilježit će već u toj mladenačkoj dobi Antićev odvažni napor u stjecanju savršenosti. Premda pomalo boležljiv, uvijek je znao sačuvati veselo raspoloženje i unutarnje zadovoljstvo. Očito je već tada naučio prihvaćati naloge poglavara kao Božju volju što će i kasnije u životu, franjevački slijediti skoro do "slijepe" poslušnosti nasljedujući bez tumačenja zgodu koju je Franjo ispričao o mrtvom tijelu, i koju je Ante bez sumnje već tada čuo i velikim dijelom provodio u život[132].

Nakon godine dana provedene u novicijatu 17. rujna na svetkovinu Rana sv. Franje, po ovlaštenju provincijalova delegata fra Petra Perkovića[133] novake je za-

---

[130] *Constitutiones Generales Ordinis Fratrum Minorum* ex 1897, c. II, § VII, n. 53-56; *Regula et Constitutiones Generales Fratrum Minorum,* Ad Claras Aquas (Quaracchi), 1910, p. 15-16. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, br. 1208 Prima suffragia, 17. I. 1912. Svih je 11 klerika (Za Dubravicu je posbeno glasovanje, zavjetovao se 4. III. 1912. i uzeo ime Marcel 1329/1912, i 1330/1912) imalo sve pozitivne glasove. - Br. 1523/1912 glasanje 17. svibnja 1912. Nijedan od novaka nije imao glas koji bi se protivio da bude primljen u redovništvo. Za Josipa Novakovića se nije glasalo jer je on sam odlučio napustiti novicijat. Jedino se fra Frano Topić uzdržao od glasanja za svoga sestrića fra Metoda Ramljaka, ali ni Ramljak nije imao nijedan negativan glas. - Br. 2010/1912, prilog A Izvještaj o glasovanju uoči zavjetovanja 16. IX. 1912. jedino je Ramljak imao jedan suzdržan glas, možda od svog ujaka Topića kao u prethodnom glasanju.

[131] K. NOLA, "Sjećanja na pk. fra Antu Antića", *VFPPO,* 14 (1965) br. 3-4, str.49.

[132] Usp. Arhiv Franjevačke provincije Presv. Otkupitelja Split, fasc. 30, br. 1069, izvještaj magistra fra Dane Klarića definitoriju Provincije od 11. prosinca 1911. Usp. također izvještaj 1522/1912, od 20. V. 1912. gdje se o Antiću kaže: "Njegovo ponašanje u redovničkoj disciplini spojeno sa duhom, podpuno je u skladu sa naukom i uputama crpljenim na bistrim izvorima razlaganja Sv. Uprave i na nauku Sv. Bonaventure. Vrlo je točan u svemu, te sve obavlja iz uvirenja i studio placendi Deo. Ljubi redovnički stališ koga smatra da ga je providnost Božja za njega naminula. Svaki dan pristupa na sv. Pričest. Zdravljem podobro iako izgleda koštunjav; no to mu u ničemu ne priči da bude točni vršitelj effectu i affectu svoje redovničke discipline".

[133] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, zabilješka protokola 1981/1912. Dokumenat nedostaje.

vjetovao njihov magistar fra Dane Klarić u prisustvu šibenskog gvardijana fra Augustina Škomrlja i visovačkog gvardijana fra Andrije Marića, kao svjedokâ. Fra Ante je na zavjetovanju u potpisu zamijenio ime koje je uzeo na oblačenju, *Antonius Patavinus* u *Antonius Maria*.[134]

Antićevo mladenačko predanje Bogu, ali još uvijek i borbeno stajalište koje je tada vladalo u redovničkim odgojnim zavodima, odražava odgovor na čestitku starijim kolegama klericima koji su završenim novacima čestitali pristupanje u Franjevački red jednostavnim zavjetovanjem. U odgovoru mladih zavjetovanika, koji je pisao fra Ante, izražena je sreća i zadovoljstvo što se ispuniše njihovi mladenački snovi i nade te postadoše Franjini sinovi. Očituje se odluka slijediti po Franjinu uzoru Krista do groba. No iz te čestitke izbija zapravo već i program čitava Antićeva života. A taj je postati samoprijegornik i značajnik koji će "poput svetog oca [Franje] poći i svim silama nastojati uzdignuti vjeru, krepost, a srušiti bezvjerje i nemoral, ukratko, sve u Isusu obnoviti".[135] Uvjeren da su upravo takvi najpotrebniji ljudima njegova vremena, svijetu i vlastitoj mu domovini, Antić će se na taj put dati svim srcem. Obnoviti sve u Kristu, bio je poziv tadanjeg pape Pija X., koji je odzvanjao u Katoličkoj akciji. Za fra Antu je znakovito što je taj poziv poistovjetio s franjevačkim pozivom, stavljajući se na raspolaganje crkvenom učiteljstvu, služeći Kristu, u njegovu mističnom tijelu.

FILOZOFSKO OBRAZOVANJE (1912-1914)

Nakon obavljenog zavjetovanja, magistar novaka fra Dane Klarić namjeravao je zavjetovane franjevce otpratiti do Splita[136] ali ih je čini se otpratio u Zaostrog[137] gdje su trebali nastaviti studij filozofije i posvetiti se redovništvu.

Zaostrog je tada bio još malo mjestance čije je stanovništvo uglavnom živjelo u selu pod brdom, a na Kraju, kako su nazivali predio uz samostan, bilo je svega 4-5 obitelji.

Samostan je imao dugu obrazovnu tradiciju i u njemu su više puta bile smještene samostanske škole. Ujedinjavanjem studija Provincije u Šibeniku i Makarskoj Zaostrog je ostao bez učilišta. No upravo početkom XX. stoljeća kad su franjevci u Dalmaciji nakon oporavka od krize koja se očitovala u vrijeme uvođenja *vitae communis* (1898) prionuli za obnovom učilišta, izgradivši veliku gimnazijsku

---

[134] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br. 2010/1912, prilog B; Arhiv franjevačkog samostana Visovac, Liber [vestitionum et professionum] IV, f. 106.

[135] Izvorno Antićevo pismo bez datuma s potpisima jedanaestorice njegovih kolega te fra Josipa Ivelića i fra Ante Crnice i magistra novaka fra Dane Klarića u Arhivu Vicepostulature. Premda bi se ovo pismo po sadržaju moglo datirati u vrijeme Antićeva oblačenja 1911. što daje naslutiti i Dnevnik Milovana 14. i 21. IX. koji pod br. 126. registrira poslanu čestitku novacima na Visovac i pod br. 128. registrirani odgovor, novaka sklon sam ga datirati u ovo vrijeme, premda u Dnevniku ne mogu naći potvrdu.

[136] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. Zabilješka u protokolu 1978/1912. Pismo nedostaje.

[137] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. zabilješka u protokolu 2003/1912. "18. 9. 1912. Otac magister moli da se ovlasti O. Cigić da ga može zamijeniti dok otprati do Zaostroga novice." Pismo nedostaje.

Samostan u Zaostrogu

zgradu za sjemenište u Sinju i zgradu za studente u Makarskoj, neki su franjevci, naročito Gornjeg Primorja, vidjeli priliku da i u Zaostrog ponovno smjeste školu. U tom su i uspjeli pa je general reda odredio premještanje filozofskog učilišta iz gradske vreve u Šibeniku u samotni samostan ispod biokovskih vrleti.

Tu su studenti, dokazivali su provincijski oci koji su bili za premještaj, bili sigurniji od pogubnog utjecaja svijeta. Tu se nisu s ulice mogle čuti "šporke" riječi ni ljubavne pjesme ispod studentskih prozora kao što je to bilo u tjesnim gradskim šibenskim kaletama. Tu su studenti bili zaštićeni od vijesti koje su liberalne novine počele pronositi i o samim franjevcima. Tu čak nije bilo ni u crkvi svjetovnjaka[138] jer su oni prisustvovali župnoj misi u župnoj seoskoj crkvi u Selu ispod planine. U samostanskoj crkvi se do 1910. nije čak ni propovijedalo, jer se nije imalo ni komu propovijedati. Pa kad je na Provincijskom kapitulu 24. XI. 1910. donesena odluka da se po svim samostanskim crkvama u Provinciji Presvetog Otkupitelja uvede propovijedanje u Zaostrogu je propovjedanje uvedeno uz poteškoće.[139]

Propisi o odgoju bili su u to vrijeme dosta strogi. Mladi klerici nisu nikada sami smjeli izlaziti izvan samostanskih zidina,[140] lutati po samostanskim prostorijama, pušiti, razgovarati bez magistrova dopuštenja, ne samo sa svjetovnjacima već ni sa starijim redovnicima u samostanu, a posebno ne ženskim osobama. Na šetnju su trebali izlaziti skupno, pod budnim magistrovim okom, podalje od mjestâ na kojima su se mogli susretati sa svjetovnim osobama.[141] Zaostrog je za takvu školu bio upravo kao stvoren.

No, ako se mjesto činilo prikladnim, vrijeme za studiranje nije bilo najpovoljnije. Nad Europu se već nadvijala oluja Prvoga svjetskog rata. U ozračju koje je vladalo pred taj svjetski sukob, austrijsko vojno zapovjedništvo iz Dubrovnika zatražilo je od starješinstva Provincije da li bi pristalo da se klerici koji nisu primili

---

[138] Dokumenti u arhivu Generalne kurije o premještanju studija iz Šibenik u Zaostrog nisu proučeni. Ako se može vjerovati onome što je general reda izjavio 26. II. 1913. fra Petru Grabiću, onda je na odluku generalnog definitorija upravo najviše utjecala redovnička sloboda koju su klerici imali u Zaostrogu. "Reče mi, da je nji najviše redovnička sloboda, koju klerici uživaju u Zaostrogu, za isto mjesto odlučila." AFPPOS,Spisi provincijala, fasc. 31, svežnjić II, f. 426.

[139] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 29 ad 503/1911 Zapisnik od 13. VII. 1911.(Poteškoće su bile i zbog osoblja i zbog slušateljstva. Gvardijan je vidio jedino prikladnu osobu lektora Grabića "a da mu ja naredim da propovjeda zidovima crkve smatrao sam neuputnim" izjavio je za zapisnik).

[140] *Ordinationes provinciales minoritic˛ provinci˛ SS. Redemptoris in Dalmatia,* Sibenici 1909, c. 1, § 2.

[141] *Usuale eiusdem minoriticae provinciae SS. Redemptoris* [Tiskano kao prilog Ordinacijama], c. I, § IV.

više redove, u slučaju potrebe, pripreme za dobrovoljne bolničare u zdravstvenim ustanovama,[142] na što je provincijski definitorij pristao i za bogoslove predložio tečaj u Makarskoj, ili preko praznika u Splitu ili u Šibeniku.[143] No, čini se da do ostvarenja plana u to vrijeme nije došlo. Oluja rata se još više približavala. Koncem 1912. carski namjesnik u Dalmaciji grof Mario Attems, pozivljući se na "apsolutnu potrebu i na patriotičnu požrtvovnost franjevačke redodržave", zamolio je za ukonačivanje vojske zgradu novog sjemeništa, koje je tek nedavno bilo izgrađeno.[144] Provincijal je shvatio tu "molbu" kao nalog i, nastojeći sačuvati sjemenište, zamolio da se ostavi jedan dio sjemeništa "da se pitomci uzmognu, makar kako, stisnuti."[145] No takvo je rješenje prouzrokovalo ogromne poteškoće.[146]

U isto vrijeme klerici studenti su uglavnom kao vojni obveznici određivani za pričuvu, pa je provincijal redovito dostavljao kotarskom poglavarstvu zahtjeve da studenti, umjesto u zavičajnim mjestima, mogu pristupiti na "stavnju" u Makarskoj i da ih se odredi za pričuvu. Takvu molbu uputio je Poglavarstvu Šibenika i za fra Antu Antića.[147] Bez uspjeha. Sljedeće godine magistar fra Karlo Eterović nastojao je 27. travnja 1914. u Makarskoj, srediti pitanje vojne službe za klerike koji su bili podložni novačenju, ali Antića povjerenstvo ni ovaj put nije htjelo pregledati jer mu nisu stigli potrebni spisi iz Šibenika,[148] te je Antić uvojačen tek na naknadnoj stavnji 1914. u Splitu.[149]

Novo zaostroško filozofsko učilište, na kojem je Antić bio upisan, pružalo je studentima temeljitu naobrazbu premda su na njem predavala u to vrijeme samo dva profesora ili lektora, kako su se nazivali nastavnici na visokim učilištima u Franjevačkom redu, fra Jozo Matić Stuparić[150] i fra Petar Grabić. Stuparić je predavo crkvenu povijest i egzegezu. Bio je to čovjek izvanrednog pamćenja, načitan, ali kako nije završio posebni studij, nije imao nekog sustavnog reda niti je ostavio pismenih radova. Vječiti šaljivac i veseljak, bio je studentima drag. Znajući da ne dopušta prigovore o Svetom Ocu i Crkvi, studenti su ga koji put i izazivali pa je tako njegova ljubav prema Papi i Crkvi "postala proverbijalnom".[151] Grabić je bio mlad čovjek, sposoban i otvoren prema izazovima prilika i vremena. Samostanski pogla-

---

[142] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, 1561/1912,

[143] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, 1572/1912; 1621/1912, 2899/1912; fasc. 28. svežnjić IIa f. 59v. fasc. 31, br. 3002/1913.

[144] AFPPOS, Spisi provincijala, brzojav. fasc. 30, 2229/1912. Fasc. 28 , svežnjić II, Spisi definitorija, f. 59v.

[145] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, 2230/1912.

[146] Usp. Pismo ravnatelja Mišure provincijalu Eteroviću od 3. I. 1913. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, Svežnjić II, f. 391.

[147] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, zabilješka u protokolu br. 3173/1913.

[148] Dopis magistra fra Karla Eterovića provincijalu, Zaostrog 28. IV. 1914. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 33, br. 786/1914 (izvornik).

[149] Usp. AFPPOS, Popis uvojačenih redovnika i misnika Redodržave Presvetog Otkupitelja, f. 19^{v}.

[150] Lektor jubilat proglašen od generalnog ministra Schulera 13. XII. 1909. na temelju pismene radnje *De turbis arianorum in Illyrico,* Usp Franjevački arhiv Zaostrog, Spomen-knjiga manastira Zaostroga od 1. I. 1913. str. 14 uz datum 18. VII. 1913.

[151] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 406.

var bio je poduzetni fra Ante Alač, a u samostanu je boravio bivši generalni definitor fra Frano Lulić i još dvojica subraće. Generalni vizitator Juničić nije štedio laskavih riječi u pohvali odgoja i obrazovanja u Zaostrogu pa je izdao pismeno priznanje profesorima zbog njihova zalaganja u odgoju i održavanju uzorne nastave.[152]

Antićeva skupina zatekla je u Zaostrogu stariju subraću, studente II. godine filozofije. Čitajući filozofske pisce i pokušavajući stvarati iz maglovitih predratnih dnevnih obavijesti svoje zaključke, ti su se stariji kolege već ponašali liberalnije. To se naročito zapažalo na fra Ivanu Broniću koji je bio "znatiželjan za svjetskim stvarima" i bavio se "dnevnim političkim događajim" i fra Frani Vukasoviću komu je bilo drago "o svjetskim poslim i dnevnim političkim pitanjim raspravljati".[153]

Bavljenje političkim socijalnim i kulturnim pitanjima u Provinciji Presvetog Otkupitelja bila je naime tradicija od davnine i studenti su je dobro poznavali iz romantičarski pisane Zlatovićeve povijesti Provincije. No nije trebalo zavirivati u knjige. To je izbijalo i iz okoline i svakodnevnog života, a život je najupečatljivija knjiga koju čovjek čita. Mnogi su župnici djelotvorno sudjelovali u predizbornim borbama. Svećenstvo je odreda bilo pravaški usmjereno držeći da pravaški program najjače štiti vjeru i domovinu.[154] Nekadašnji franjevac, koji je kasnije prešao u biskupijske svećenike i s kojim su franjevci podržavali prisne veze, pa čak sudjelovali i u gradnji njegove kuće u rodnom mu Podbablju,[155] Virgil Perić postao je zastupnik u carevinskom vijeću. U arheologiji se već u to vrijeme izdigao fra Lujo Marun, koji će kasnije dobiti ime oca starohrvatske arheologije a već 1913. su nastajale prepirke između samostana i Starinarskog društva zbog muzeja koji je podigao samostan u Kninu.[156] U dnevna politička zbivanja bili su katkada upleteni i franjevci,[157] a ponekad su i sami franjevci polemizirali u novinama,[158] što je sve skupa sigurno utjecalo na stvaranje mentaliteta studenata.

[152] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 32. svežnjić I, spisi generalnog pohoditelja br. 98 gen. vis. U pohoditeljevu dopisu je između ostalog stajalo: "Na lice (!) se mjesta uvjerih o redovničkom duhu i o napredku mladeži tom veleč(asnom) Zboru povjerene. Provincija se može doista sa takvim lekturima pred Redom i svijetom da diči." Usp. također Franjevački arhiv Zaostrog, Spomen-knjiga manastira Zaostroga od 1. I. 1913. str. 24 uz datum 23. XI. 1913.

[153] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30. br 2233/1912 (izvornik). Vukasović je, čini se, napustio studij jer ga ne nalazimo na popisu studenta u Makarskoj. Usp. V. Kapitanović, "Studenti Franjevačke bogoslovije u Makarskoj 1736/1737.-1986/87.", *Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj 200 obljetnica osnivanja i rada 1736.-1986.*, Makarska 1989, 276.

[154] "Dok smo po pravaškom programu u okviru sadašnjem, znamo gdje smo. Kad bi po nesreći iz tog okvira izašli, sbogom vjero i domovino. Perić Eteroviću, Zadar 14. VIII. 1913. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, svežnjić II, f. 498.

[155] Usp. Pismo provincijala Eterovića Periću, Šibenik 18. I. 1913. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, svežnjić II, f. 403.

[156] Usp. pismo Ante Gilića provincijalu, Sumartin 27. I. 1913. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, svežnjić II, f. 409-410, 416.

[157] Naročito je spominjan Barbarić iz Igrana. AFPPOS, fasc. 28, svežnjić II. Zapisnici definitorijalnih sastanaka f. 51r. - Spisi provincijala, fasc. 30, Zabilježba protokola br. 2250/1912. i 2251/1912, 23-09/1912 i 2310/1912. (pozivi za sudsku raspravu predani Barbariću). Barbarić se 1913. sekularizirao. *Pučka sloboda* pisala je protiv imotskog dekana fra Stanka Marušića. Dvanaest dijecezanskih i devet dušobrižnika franjevaca imotskog dekanata uputilo je 13. listopada 1912. podršku svome nadžupniku.

Studij koji su mladi studenti trebali svladati bio je zahtjevan i nije im ostavljao puno vremena za čitanje duhovnih tekstova i obavljanje duhovnih vježba na koje su navikli u novicijatu. Umjesto čitanja *Fiorettija*, mističnih tekstova sv. Bonaventure i različitih primjera svetaca, mučili su se s filozofskim tekstovima koje je trebalo razglabati, ali koji su svojim misaonim sokovima ojačavali mladu brzo izraslu stabljiku novačke duhovnosti.

Uz studiranje studenti su redovito pristupali i u Zbor franjevačke bogoslovne mladeži osnovan 4. listopada 1909. i nazvan kasnije *Knežević* po pobožnom redovniku i duhovnom piscu fra Petru Kneževiću. No čini se da Zbor u mjestu gdje studenti nisu imali doticaja sa svijetom nije mogao razviti življu djelatnost.[159]

Magistar klerika, dalekovidni i vrlo kulturni fra Petar Grabić, koji se 1905. zbog bolesti vratio sa studija u Rimu (s naslovom generalnog lektora dogmatike, koji mu je prema propisima Reda udijelio generalni ministar Schuler)[160] bez sumnje je mnogo pridonosio pravilnom razvoju mladih studenata. Čini se da je u svom odgojnom postupku naročito razvijao duh pobožnosti i samozataje te sakramentalni život, koristeći pri tom naročito različite pobožne vježbe i pripreme za primanje crkvenih služba ili kako se tada nazivalo nižih redova.

Pripremu za primanje nižih redova Antić je obavio pred Božić 1912. Četvorica studenata filozofije, među kojima je bio i Antić, pošli su zbog toga u Makarsku i pridružili se ostalim studentima koji su trebali obaviti duhovne vježbe za niže i više redove.[161] Nakon obavljenih duhovnih vježaba i uspješno položenog propisanog ispita pred lektorom fra Josipom Matićem Stuparićem,[162] Antić je kao student prve godine filozofije primio, s još trojicom kolega studenata filozofije i trojicom studenata teologije,[163] 21. XII. 1912, na svetkovinu sv. Tome apostola, tonzuru i niže redove u samostanskoj crkvi u Makarskoj. Podijelio mu ih je Juraj Carić, pomoćni biskup splitskog i makarskog dijecezanskog biskupa Antuna Gjivoja i njegov generalni vikar za ujedinjenu Makarsku biskupiju, u prisutnosti samostanske subraće i uglednih makarskih svećenika.[164]

AFPPOS, fasc. 30, br. 2179/1912. Definitorij Provincije na prijedlog provincijala Eterovića odredio kustoda fra Petra Perkovića da ispita imotski slučaj. AFPPOS, fasc. 28, svežnjić. II. Zapisnici definitorijalnih sastanaka f. 44v-45r.

[158] Usp. Zapisnik definitorijalnog sastanka u Splitu 16-20. XII. 1912. AFPPOS, fasc. 28. svežnjić. II. f. 51r-v. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 31, svežnjić II, f. 178, Šibenik 9. VII. 1912.

[159] O osnivanju i djelovanju Zbora franjevačke bogoslovne mladosti u Zaostrogu usp. zapisnik Zbora pod naslovom Bilježnikove bilješke za Zbor franjevačke bogoslovne mladosti u Zaostrogu, AFSM, bez signature. Usp. također: AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića, fasc. III, br. 1594/1918. i članak "Iz naših organizacija. … Zaostrog (Dalm.) 22./V. (Zbor franjevačke bog. mladeži)", *Luč,* 6 (1911) br. 9 i 10, str. 446.

[160] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 95.

[161] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, Protokol br. 2198/1912. (dopis nedostaje).

[162] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, Protokol br. 2262/1912. (spis nedostaje).

[163] Bili su to studenti teologije fra Ante Crnica, fra Josip Ivelić i fra Stanko Perina i studenti filozofije: fra Ante Antić, fra Kajo Barišić, fra Jure Sokol i fra Pavao Odrljin.

[164] Izvorna potvrda općeg biskupskog vikarijata s potpisom biskupa Carića. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 30, 2306/1912. - Arhiv Nadbiskupije splitsko-makarske, Knjiga zaređenika II (1900-1925),

Prema Grabićevim izvješćima uspjeh u nauku u I. razredu filozofije, u kojemu je bio Antić, bio je ispod osrednjeg.[165] Grabić je općenito bio zadovoljan studentskim ponašenjem, jer su cijenili zavjete i opsluživali odredbe (precepte) Pravila i pravila o odgoju. No, ipak je moralo sa strane biti nekih prigovora jer se Grabić na njih neizravno i trijezno osvrće pri kraju svoga izvještaja. A prigovori su se odnosili na to da se kod klerika nedovoljno zapaža "duh pobožnosti i samozataje koga se je u novicijatu primilo". Takvo stanje Grabić je držao običnom pojavom u duhovnom i redovničkom životu početnika. Da bi doskočio i tim prigovorima, Grabić je već tada savjetovao da bi se klericima kao duhovni vođa dao posebni "izvježban i stariji, iskusniji, pobožniji, razboritiji redovnik".[166]

Čini se da se tom Grabićevu prijedlogu nije udovoljilo i magistar je i nadalje ostao duhovni i stegovni voditelj mladih studenata. U novom okruženju mladi su studenti slobodnije izražavali svoje sklonosti. Veliki dio je gledao život u praksi i iz prakse povlačio zaključke i za vlastiti duhovni život. Da li zbog nedostatka redovničkog poziva ili zbog zapuštanja vlastite duhovne izgradnje, teško je reći, ali kod nekih su studenata pomalo splašnjavali ideali. I nekadašnji Antićev stariji, pokajnički kolega iz novicijata fra Marcel Dubravica, o kojem je magistar Klarić pleo hvalopojke, ponovno se umorio u redovničkom životu, pa mu se magistar Grabić dobro morao zaprijetiti da bi ga trgnuo i osvijestio.[167]

Studenti su, kako je rečeno, imali magistre kao službene duhovnike, no slobodno su birali vlastitog ispovjednika. Ispovijed u kojoj kršćanin moli od Boga oproštenje za svoje propuste i pogreške i odrješenje, koje svećenik izgovara u Božje ime, oduvijek je u Crkvi cijenjena ne samo zbog toga što grijehom umrloj duši vraća život milosti, nego i zbog toga što nesavršenu kršćansku dušu obogaćuje milošću. No ispovijed je u duhovnom životu cijenjena i zbog savjeta koje Božji ljudi iz svoga vlastitog iskustva prenose penitentima. I *Ordinacije Provincije Presvetog Otkupitelja,* koje su bile na snazi kad je Antić bio mladi klerik, pripisivale su ispovijedanju posebnu važnost, pa je u njima naveden i propis da gvardijani trebaju izvijestiti godišnje provincijala kod koga se redovnici dotičnog samostana ispovijedaju.[168] Prema sačuvanim izvještajima, fra Ante Antić se ispovijedao kod novog

f. 29r-v. - Arhiv klerikata. Popis bogoslova, šk. god.1914-1915. Nijedan od navedenih dokumenata ne spominje tonzuru, osim biografskih podataka koje je ispunio sam Antić (Arhiv Vicepostulature, *Biografski podaci*) koji je pribilježio da je "tonzuru i male redove primio isti dan" od spomenutog biskupa. Iako je to malo neobično da se tonzura ne spominje u dokumentima, sklon sam vjerovati da je bila podijeljena sa spomenutim službama, jer je ona ponekad zaista skupa podjeljivana, kao u slučaju Antićeva kolege Ivana Gančevića. (Usp. Nadbiskupijski arhiv Split, Knjiga zaređenika II. (1900-1925), f. 35v-36r.) Knjiga zaređenika spominje prisutne svećenike dekana Mihovila Pavlinovića mlađeg, don Stjepana Pekića, fra Alberta Bukića, fra Antu Cikojevića i dr. - Franjevački arhiv u Makarskoj, Ljetopis Zbora Milovana, 32.

[165] Zapisnik definitorijalnog sastanka održavana u Splitu mjeseca srpnja 1913. AFPPOS, fascikl 28. svežnjić. II. f. 60v.

[166] Isto 60v; AFPPOS, Spisi provincijala, fascikl 30, br. 2233/1912 (izvornik).

[167] AFPPOS, Spisi provincijala, fascikl 30, 2233/1912.

[168] *Ordinationes,* 9.

magistra klerika i prof. fra Karla Eterovića,[169] koji je nakon završenog provincijalstva preuzeo u drugom semestru 1912/1913. predmete dotadašnjeg magistra fra Petra Grabića koji je pošao u Rim da bi položio doktorski ispit iz teologije.

Tako je Ante nastavio svoj daljnji put prema svećeništvu, marljivo studirajući i radeći na vlastitoj duhovnoj izgradnji.[170] Dapače on se isticao i u studiranju i u ponašanju.[171] Čini se da se to na njem zapažalo čak i u slučajnim susretima. Tako fra Metod Ramljak iznosi zgodu u kojoj mu je Juraj Carić, pomoćni biskup splitskog i makarskog biskupa Gjivoja, pri jednom slučajnom susretu rekao "una esspressione ascetica".[172] Prema sjećanju svoga kolege fra Karla Nole, "on je tada bio već sav duhovan i nastojao je vazda na šetnji s nekim razgovarati o duhovnim stvarima".[173]

STUDENT BOGOSLOVNIH ZNANOSTI (1914-1918)

Nakon završetka dvogodišnjeg studija u Zaostrogu studenti su odlazili u Makarsku gdje se odnedavna nalazilo potpuno teološko učilište, koje je sastavljeno od dvaju učilišta u Šibeniku i Makarskoj. Učilišna zgrada dovršena je 1911. po nacrtu općinskog arhitekta Vice Barića. Imala je 3 školske dvorane, knjižnicu bogoslovnog zbora "Milovan", kapelu, 26 soba za stanovanje i potrebne nuzprostorije.[174]

Makarsko učilište okupljalo je na početku fra Antina studija tridesetak mladih bogoslova koji su se pripremali za svećeništvo. Na učilištu su predavali vrsni lektori i teolozi, autori brojnih znanstvenih i stručnih radova.

Magistar klerika, u vrijeme kad je fra Ante došao na Bogosloviju 1914. godine, bio je fra Ante Cikojević, profesor moralke, plodan pisac, vrstan polemičar, čovjek sklon političkom radu i organizaciji. Potkraj 1913. nešto prije nego je Antić došao na Bogosloviju bio je izabran i u upravu Stranke prava za Dalmaciju.[175] Po naravi je, prema zapisu kolege Grabića, bio "pjesnička sentimentalna duša". Službu magistra

---

[169] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 32. sveščić IIb, spisi kapitula f. 29.

[170] U sva četiri semestra vladanje (mores academici) mu je ocijenjeno izvrsno (apprime conformes) i marljivost brižljiva (applicatio diligentissima). Arhiv Franjevačke visoke Bogoslovije u Makarskoj, Status discipulorum I et II cursus philosophici, 1912-1914.

[171] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 28, svežnjić II. Zapisnik definitorijalnih sjednica, f. 60v.

[172] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva, Izjava fra Metoda Ramljaka Split, 15. V. 1965. Događaj se mogao zbiti 24. ili 25. lipnja 1914. kad je Carić došao u Zaostrog na doček namjesnika Kraljevine Dalmacije grofa Maria Attemsa. Usp. Franjevački arhiv Zaostrog, Spomen-knjiga manastira Zaostroga od 1. I. 1913. str. 28.

[173] K. NOLA, "Sjećanja na pk. fra Antu Antića", *VFPPO,* 14 (1965) br. 3-4, str.49. DOA 2 (1972) br. 2 str. 10.

[174] Usp. Arhiv Franjevačkog bogoslovskog klerikata Makarska, Inventar našega Bogoslovnog klerikata u Makarskoj od god. 1911. (U tekstu "naše franjevačke bogoslovije".

[175] Njegov kolega profesor i kasnije nasljednik u magistarskoj službi ovako ga je opisao 1913. godine: "O. Ante Cikojević uživa dobar glas vrsna nastavnika i uzgojitelja. Kao književnik i publicista dobro poznat. Istaknuo se je u organizacijskom radu gradske i seoske mladosti. Između svih fratara osobito je aktivno djelovao u razvoju stranke prava u Dalmaciji, sa željom da bi se stranka postavila na kršćansku bazu. Na zadnjoj splitskoj skupštini stranke prava 22. XII. 1913. na kojim je osobito živahno zagovarao

vršio je do 1917. kad ju je preuzeo fra Petar Grabić. U odgajanju se znao približiti studentima i odgajao ih je više uvjeravanjem nego autoritetom. Dugotrajno odgojiteljsko iskustvo pomagalo mu je da može prozreti odgajanike, kojima je pogreške znao progledati kroz prste, ali je studente držao u određenoj stezi.[176]

Pomoćnik mu je, ili domagistar bogoslova, 1915. postao fra Venceslav Nakić Alfirević, koji je bio gorljiv u službi, no ostao je kratko jer je već u studenom iste godine premješten u Sinj za odgojitelja pitomcima.[177] Njegovu domagistarsku službu preuzeo je vjerojatno već spominjani fra Petar Grabić, Antićev odgojitelj i profesor s učilišta u Zaostrogu, koji je u međuvremenu zbog svojih znanstvenih članaka 1913. u kratkom roku uspio steći naslov doktora sveukupne teologije,[178] pa je na makarskom bogoslovnom učilištu preuzeo predavanja dogmatike.

Pastoralku i crkveno pravo predavao je fra Krsto Belamarić koji je ujedno bio i gvardijan samostana. Kao mladi svećenik studirao je u svojoj provinciji a zatim u Gorici, Rimu i na Katoličkom institutu u Parizu, gdje je slušao predavanja poznatog pravnika, kasnijeg kardinala i državnog tajnika Gasperrija. Neko je vrijeme bio drniški dekan, pa je mogao u praksi provjeriti svoje stečeno teološko znanje. Odatle je možda ponio i naviku da studentima govori bez bilježaka što mu je olakšavalo njegovo iznimno pamćenje, a intonacijom glasa, satiričnošću do jetkosti, humorom do skrajnje fantastičnosti, simbolikom prikazivanja do zajedljivosti izazivao je zanimanje svojih studenata.[179]

Crkvenu je povijest predavao fra Alberto Bukić, *in scientiis historicis licenciatus*, koji se zbog rata vratio prije završetka svojih studija u Louvainu. Godine 1915. zamijenio je Belamarića kao gvardijan samostana.[180]

Profesorima se od 9. svibnja 1916. pridružio i fra Juraj Božitković koji je preuzeo predavanja biblijskih znanosti.[181] U samostanu je boravio kao stariji redovnik i fra Marko Ivandić, vitez reda Franje Josipa I. i još trojica redovnika.[182]

---

moralni kršćanski momenat u stranci prava, jednoglasno je bio biran članom uprave stranke prava za Dalmaciju. Njegova radinost može se slobodno uzesti za primjer." AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja zbivših se u redovničkoj obitelji Franjevačkog manastira u Makarskoj od godine 1905. do godine 1957, str. 63-64. Bez signature.

[176] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 63-64 i 91-92.

[177] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja 110. Kad je 18. studenoga 1915. pošao u Sinj za odgojitelja, Grabić je u samostansku kroniku zapisao: Fratribus exemplum erat in zelo et regulari disciplina". Isto str. 148.

[178] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 95. U samostankoj kronici 3. V. 1917. on se naziva podmagistar. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 213. U spomen-knjizi *Mp. o. dr. fra Petar Grabić, životne crtice i glavnija djela. In Memoriam 1882-1963,* Split 1964, ne navodi se vrijeme Grabićeva doktoriranja.

[179] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 63 i 93. Kasnije kad je obnovljena beogradska nadbiskupija neko je vrijeme živio u Beogradu kao konzultor nadbiskupa Rodića. Isto 492. - "Naša izvješća", *Dan* XV (1917), br. 3. [22.II. 1917]. "… nije znao da paktira na uštrb svojih svetih načela: sve za vjeru i domovinu. Što je mnogim protivnicima ovih svetinja svojim zaoštrenim perom strah u kosti utjerao, i to je plod njegove bezobzirne odlučnosti i rijetke polemičke sposobnosti."

[180] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 64, 88 i 94.

[181] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 164; 496-497.

[182] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, str. 62. O Ivandiću vidi opširan nekrolog u *Acta Ordinis Fratrum Minorum,* 51 (1942) 141-143.

Franjevački samostan u Makarskoj

Predavanja su na Bogosloviji održavana poput predavanja na sveučilištu,[183] ali prema starom običaju u dvokratnom vremenu, tj. dva predavanja dopodne i jedno popodne. Početkom prvog polugodišta 1915. sva su predavanja raspoređena u prijepodnevno doba.[184] Na Bogosloviji je nakon jednog predavanja sljedeći put bilo obnavljanje gradiva u obliku pitanja upravljenih studentima. Ispite su studenti spremali prema udžbenicima: apologetiku prema Seitzu,[185] dogmatiku prema Eggeru, moralku prema Mülleru, pravo prema Aichneru i crkvenu povijest prema Albersu.[186] Ispite su polagali, nakon kratke osmodnevne priprave, pred povjerenstvom kojem je u redovitim prilikama predsjedao provincijal, ali u ratno vrijeme 1915. i u zimskom i u ljetnom ispitnom roku predsjedao je fra Petar Grabić kao član definitorija.[187]

Kad je Antić stigao u Makarsku, već je započeo I. svjetski rat, izazvan atentatom na prijestolonasljednika Franju Ferdinanda i njegovu suprugu u Sarajevu. I dok su studenti pomno promatrali političke prilike koje su ih kao mladiće zaokupljale i odvlačile od studija i brige oko redovničkog života, pa su trojica Antićevih kolega i nekoliko studenata iz drugih razreda napustili redovništvo, Ante je sigurnost domovine tražio u Bogu i svoje nastojanje usmjerio prema izgradnji vlastitog duhovnog života, u čemu su mu pomagale i različite pobožnosti i duhovne vježbe.[188]

[183] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 89.
[184] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 144.
[185] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 107. Udžbenik nisam pronašao u knjižnici u Makarskoj no radi se o knjizi poznatog münchenskog profesora Antona Seitza, *Natürliche Religionsbegründung,* Regensburg 1914.
[186] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 89. U franjevačkoj knjižnici u Makarskoj su se sačuvali svi udžbenici. F. Egger, *Enchiridion theologiae dogmaticae generalis,* Brixinae 1899; F. Egger, *Enchiridion theologiae dogmaticae specialis,* Brixinae 1899, 1902; E. Müller, *Theologia moralis, vol. I-II,* Vindobonae 1894, vol. III Vindobonae 1891; S. Aichner, *Compendium iuris ecclesiastici,* Brixinae 1874, 1878, 1884, 1890, 1895; P. Albers, *Manuale di storia ecclesiastica, vol I-II,* Torino 1913.
[187] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 103, 132.
[188] Godine 1913. duhovne vježbe je držao Cikojević s govorima o molitvi, Gospi, muci Kristovoj, sv. misi. Grabić je držao da je plod po vanjskim znakovima bio dobar. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 77.

Kao student kroz čitavo bogoslovno školovanje nastavio je dosljednom marljivošću, pa je prema školskim katalozima bio jedan od boljih učenika[189] a kao takav je istican i u izvještajima koje je u ime "ispitnog povjerenstva" uputio provincijalatu fra Petar Grabić 1915. i 1916. godine.[190] Školski katalozi ocjenjuju kroz prve dvije godine njegovo akademsko ponašanje kao potpuno prikladno, a više puta spominjani Antićev kolega fra Karlo Nola u svojim uspomenama na to doba ističe Antićevu "izvanrednu" sabranost i pobožnost, uzornost u vršenju Pravila, poslušnost, sklonost molitvi, strpljivost i veselo raspoloženje.[191] Na tom mu je hodu bez sumnje pomagao fra Marko Ivandić, "čovjek pronicava duha",[192] kod kojeg se Antić u Makarskoj ispovijedao[193] a koji je slovio kao krepostan redovnik i "pravi majstor" u savjetovanju.[194]

RAD U STUDENTSKOM AKADEMSKOM ZBORU

Ratno doba nije bilo najprikladnije za razvoj intelektualnog i redovničkog života. Često nepotvrđene vijesti uznemirivale su studente i odvlačile njihovu pozornost. No i ono što su sami studenti mogli vidjeti i čuti bilo je već i previše dovoljno da im odvuče pozornost i umanji zanimanje u brizi za budućnost.

No i u takvim prilikama studenti su osim svoga strogo školskog rada djelovali još i u *Zboru franjevačkih bogoslova Milovan.* Taj je zbor nastao 1911. udruženjem već spominjanog Zbora franjevačke bogoslovne mladosti *Knežević* iz Zaostroga i makarskog zbora *Milovan*. Ime je dobio prema proslavljenom pjesniku fra Andriji Kačiću Miošiću i bio je članom *Saveza franjevačkih bogoslova* i *Hrvatskoga katoličkog đačkog saveza.* Svrha je Zbora bila da se njegovi članovi što bolje priprave da bi u svom kasnijem životu kao franjevci, u duhu smjernica Crkve i Pravila Reda, što uspješnije djelovali oko promicanja kršćanskog života

[189] Usp. Arhiv franjevačke bogoslovije u Makarskoj, Status discipulorum.

[190] Usp. - AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 103. Arhiv Vicepostulature Antićevi osobni dokumenti, 66. prepisi izvještaja br. 629/ 1915 [14. III. 1915] i br. 193/1915 [14. II. 1915]. Izvorne spise, nažalost, nisam uspio pronaći.

[191] Donosim u cijelosti citat iz Nolina teksta: "Ni u teologiji ne mogu zabilježiti što izvanredno o fra Anti osim ove izvanredne sabranosti i pobožnosti; a inače je bio uzor i prvi u vršenju svih pravila i naredaba starijih. Njegovi posjeti Presv. Sakramentu bili su češći nego nas drugih; A zahvale poslije sv. Pričesti dulje nego li naše. Bio je slabunjava zdravlja, pače i podvrgnut TBC, a koji put bacao je i krvi. Ali uvijek strpljiv, blag i lagano nasmijan". K. NOLA, "Sjećanja na pk. fra Antu Antića", *VFPPO,* 14 (1965) br. 3-4, str.49. *DOA* , 2 (1972) br. 2 str. 10.

[192] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 63.

[193] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 34. sveščić I^{b}, br. 1846/1914. prilog Izvještaju makarskog gvardijana fra Krste Belamarića definitoriju, Makarska 12. XII. 1914. Iz navedenog priloga je vidljivo da se kod Ivandića ispovijedalo više svećenika i studenata nego kod svih ostalih ispovjednika zajedno u Makarskoj.

[194] Fra Marko Ivandić (Žeževica, 1. I. 1851.- Makarska, 9. II. 1942.) vršio je u Provinciji uz službu lektora različite druge službe. Dva puta je bio i provincijal. A za vrijeme kolere u Neretvi 1886. svojevoljno je pošao među oboljele i ostao mjesec dana pružajući im duhovnu utjehu. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 109-110. H. G. JURIŠIĆ, "Sveti sljedbenici Franje Asiškoga u našoj prošlosti", *Kačić*, IX/1977, 58-59.

i prosvjete puka. Za to su se pripremali odgojem, vježbanjem u kršćanskim i redovničkim vrlinama i "stjecanjem asketične naobrazbe" te obrazovnim i organizacijskim radom.[195] Nadzor nad radom Zbora vršili su magistri bogoslova koji su Zbor, kako je zapazio jedan od njegovih kasnijih ljetopisaca, smatrali "kao jedno zgodno uzgojno sredstvo … bez velikih pretenzija ni u opširnom nutarnjem radu ni u vanjskom sjaju".[196]

U tim ratnim godinama, kad su se ostala akademska društva raspala osim nekih koja su djelovala uz teološke škole, normalno je bilo da je i zanos za teoretskim kulturnim pitanjima počeo splašnjavati. Zanimanje se usmjerilo zbivanjima na ratištu. Svi bogoslovi nisu bili u Zboru. Neki su ga omalovažavali ili smatrali suvišnim. Na prvoj skupštini ak. god. 1914/15. održanoj 21. X. 1914. magistar Cikojević je nastojao obrazložiti važnost i cilj društva. I Ante je odmah po dolasku u Bogosloviju postao član tog društva, a kasnije su mu pristupili svi bogoslovi. Ne znamo koliku je Ante važnost pridavao Zboru, i je li više utjecao magistrov stav ili njegovo uvjerenje, no svakako 18. X. 1914. izabran je s kolegom fra Dionizijem Mimicom za ocjenitelja radova i odbornikom za trećoredsku sekciju.[197] Sekcije su nakon kratkog vremena 12. travnja sljedeće godine dokinute, pa je Antić na tom području učinio malo ili ništa. No njegovo će se zanimanje usredotočiti prema redovništvu, kojemu je u Milovanu posvetio nekoliko svojih studentskih radova.

Prvo predavanje u Zboru Milovan Antić je održao 12. XI. 1914. na drugoj redovitoj sjednici Zbora pod naslovom *Marija Majka Franjevačkog reda*, na koje su cenzori i prisutni imali više prigovora, naročito na ton i način kojim je izgovoreno,[198] pa je fra Ante na dvanaestoj redovitoj sjednici 20. VI. 1915. vjerojatno zbog prijašnjih prigovora pročitao svoj rad "Redovnici i redovništvo" o kojoj u zapisniku nema nikakva osvrta.[199]

Sljedeće akademske godine 3. X. 1915. Antić je izabran za potpredsjednika Zbora i na prvoj sjednici 8. XI. održao je predavanje *Važnost dužnosti* o kojem je ljetopisac zapisao: "govor bijaše iz srca i iz duše".[200] Koliko je na taj govor utjecao magistar Cikojević danas je nemoguće provjeriti. Bilo kako bilo, mjesec i pol dana poslije toga govora Cikojević je pisao provincijalu upravo naglašavajući svijest dužnosti,[201] pa ne bi trebalo isključiti ni mogućnost da je on sugerirao Antiću

---

[195] AFSM, Arhiv Zbora Milovan, Pravilnik zbora franjevačkih bogoslova u Makarskoj, § 2-3.

[196] AFSM, Ljetopis Zbora, 71.

[197] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan 18. X. 1914 br. 1; Zapisnik Zbora Milovana u Makarskoj škol. god. 1913. i 1914. sv. III. Prva redovita sjednica dne 18. X. 1914.

[198] AFSM, Ljetopis Zbora franjevačkih bogoslova "Knežević" u Zaostrogu za školsku godinu 1909-1910.-1911- te od 4. listopada 1911-1929 za Zbor franjevačkih bogoslova Milovan u Makarskoj [Dalje Ljetopis Milovana], 46-51. Dnevnik zbora franjevačke bogoslovne mladeži u Zaostrogu - nastavljen u Makarskoj od I. X. 1911. od Zbora Milovan, [unaprijed Dnevnik Milovana] 12. XI. 1914. - Zapisnik Zbora Milovana u Makarskoj škol. god. 1913. i 1914. Sv. III. Treća redovita sjednica na 29/XI 1914.

[199] AFSM, Dnevnik Zbora, 20. VI. 1915.- Zapisnik Zbora Milovana u Makarskoj škol. god. 1913-1915. Sv. III. XIII. redovita sjednica na 20/6. 1915.

[200] AFSM, Ljetopis Zbora, 54.

[201] AFPPOS, fasc. 36. f. 1000.

upravo tu temu. No, isto tako postoji i mogućnost da je Cikojević za svoje pismo provincijalu upravo bio nadahnut Antićevim opsuživanjem dužnosti. Bilo kako bilo, svoje riječi Antić je provodio u djelo pokazujući zauzetost i revnost u praktičnom redovničkom životu, što se napose očitovalo u uređivanju studentske kapelice. Kapelicu je uređivao s fra Ćirom Vrcanom, čistio je i kitio svježim cvijećem "da je bilo milota u njoj se pomoliti", piše ljetopisac Milovana fra Filip Bilušić, a prema pričanju starijih studenata nikada nije bila tako uređivana.[202]

U drugom semestru Antić je 26. III. 1916. izabran za predsjednika Zbora.[203] Iako je Antić obećao subraći u svojem prvom nastupu kao predsjednik da će "nastojati što više oko procvata zbora",[204] kako je rat već bjesnio Milovan se nije ni mogao normalno razvijati. Pa i sam je akademski rad prešao poprilično u asketska razmatranja, što je u Milovanu i inače prevladavalo pred filozofskim i teološkim radovima. Te godine je takav smjer bio još istaknutiji. "Rasprave o kojim su članovi … govorili, išle su za tim da se članove probudi i osokoli, te zaljubi, da u svom životu iđu onim pravcem kako zahtijeva pravi pojam redovništva i svećeništva."[205]

Koliko je Antić utjecao na takvo usmjerenje, a koliko su tome pridonijele i ratne prilike, teško je procijeniti, no kao predsjednik Antić je davao svoj ton. On je naime već u svom nastupnom govoru, kako kaže Milovanov ljetopisac Šimun Dubravčić, bratski *zaklinjao* braću "da živu (!) životom svetoga križa", a drugom ih je zgodom poticao "da budu prožeti sa živom vjerom, da svoj klerički život provedu u zagrljaju i pod sjenom svetog križa i t. d."[206]

U sljedećem nastupu ocrtao je svoj nazor na đački pokret. Kao glavne uzroke zbog kojih je pokret nastao označio je materijalizam i vjerski indiferentizam, a neuspjeh pokreta nazrijevao je u "neodgoju" i nedostatku žive vjere. Bez sumnje imao je pravo kad je upravo u skršenim idealima vidio razlog neuspjeha. No, smatrao je još važnijim upozoriti da vjera i ideali zbog različitih nepogoda mogu doživjeti brodolom i zbog toga ih treba brižno čuvati.[207] Antić se, čini se,

---

[202] AFSM, Ljetopis Zbora Milovan, 55.

[203] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 26. III. 1916. - Ljetopis Zbora, 56.

[204] AFSM, Zapisnik Zbora Milovana u Makarskoj kroz šk. g. 1915-1916-1917, Sv. IV. Šesta redovita sjednica na 30/IV. 1916.

[205] AFSM, Ljetopis Zbora Milovan, 57.

[206] AFSM, Ljetopis Zbora Milovan, 57. - Zapisnik Zbora Milovana Sv. IV. Šesta redovita sjednica na 30/IV. 1916: "Podsjeća [tj. predsjednik, m.o.] drugove na štovanje sv. Križa s dva uzroka: 1º jer je današnje društvo odstupilo od štovanja sv. Križa, a 2º jer je sv. Križ izvor svakome našemu dobru. Stoga moramo živjeti životom sv. Križa, i sa ovakvim mislima provađati naš klerički život i naš rad u Zboru."

[207] "Zatim baci jedan pogled na naš đački pokret. Misli da su glavni bili uzroci, zbog kojih se je pokret podigao: materijalizam te vjerski indiferentizam. Uzrok pak zašto nije pokret uspjeo (!) kako se je bilo nadati, bio bi neodgoj. Kod pristaša pokreta nije bilo žive vjere, zato su mnogi otpali i od onih koji su bili držani za bolje, te su bili isti vođe pokreta. Stoga bismo morali na ovo mnogo paziti. Na svrsi uznosi vjeru kao najdragocjeniji dar Božji. Ona mora biti čvrsta, jaka i nepokolebiva. Stoga je moramo brižno čuvati." Zapisnik Zbora Milovana u Makarskoj kroz šk. g. 1915-1916-1917, Sv. IV. Sedma redovita sjednica na 21/V. 1916. - Milovan je te godine posvetio X. sjednicu 5. VIII. spomenu 700. obljetnice porcijunkulskog oprosta a Antić je deklamirao pjesmu sv. Franje *Bratu Suncu.* Isto, 59.

nije upuštao u analizu tko sve mogu biti krivci brodoloma no zato se u svom posljednjem nastupu kao predsjednik osvrnuo na grozne posljedice koje čekaju one koji ne žive životom vjere, nalazeći potvrdu za svoju tvrdnju u tadašnjem ratu,[208] iako je ratna stradanja, prema evanđeoskim načelima, više trebalo promatrati kao poziv na obraćenje nego kao posljedicu krivice, bez obzira na to što rata nema bez nečije krivice.

U prvom polugodištu 1916/17. Antić je biran za cenzora Zbora za filozofiju i teologiju.[209] a u drugom je semestru, na četvrtoj sjednici pročitao rad: "Sredstva za savršenost po Bloziju".[210] I nakon mlade mise Antić nije prekinuo veze sa Zborom već je u njemu učinkovito sudjelovao. Na skupštini Zbora 14. X. 1917. zahvalio je u ime svih mladomisnika Zboru na čestitkama koje je Zbor uputio mladomisnicima,[211] a na prvoj redovitoj sjednici 1. XI. održao je kao mladi svećenik govor "Značenje redovničkog posluha"[212] s tolikim zanosom da je kod nekih slušatelja izazvao pravo udivljenje.[213] Bio je to zadnji Antićev govor kojim je nastupio kao redoviti član Milovana jer će ubrzo postati podmagistar i u Zboru biti proglašen seniorom.[214]

Vrednujući Antićev doprinos Zboru Milovan na temelju dokumenata koji su na raspolaganju, može se bez ustručavanja ustvrditi da je Antić akademskom zboru, koje je bilo neka vrsta kulturnog, stručnog i znanstvenog vježbališta udahnuo religioznu dušu koja ga je razlikovala od ostalih akademskih društava, ali je i rad Zbora učinila plodnijim i svrsishodnijim.

---

[208] Zapisnik Zbora Milovana u Makarskoj kroz šk. g. 1915-1916-1917, Sv. IV. Jedanaesta redovita i ujedno izborna sjednica na 15/X. 1916. "Živo preporučuje sv. vjeru s tri uzroka. Prvo poradi važnosti sv. vjere. Drugo radi nas istih, a treće poradi groznih posljedica koje čekaju one koji ne živu njenim životom, o tom nam je najboljom podukom današnji rat."

[209] AFSM, Ljetopis Zbora Milovan, 60. - Dnevnik Zbora Milovan, 16. X. 1916.

[210] AFSM, Ljetopis Zbora Milovan, 64. - Dnevnik Zbora Milovan, 24. VI. 1917. LUDOVICUS BLOSIUS, *Manuale vitae spiritualis,* Taurini 1895, ne nalazi se više na svom mjestu u Franjevačkoj knjižnici u Makarskoj.

[211] AFSM, Zapisnik Zbora Milovan za god. 1917. i 1918. Sv. V. Druga sjednica na 18/11. 1917.

[212] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 1. XI. 1917. - U Dnevniku nalazimo i bilješku da je Zboru uz pismo dostavio tri klišeja Sjemeništa u Sinju koje mu je za *Spomenicu Zbora* dao fra Vjenceslav Nakić. Pismo nije sačuvano. Dnevnik Zbora Milovan, 12. IX. 1918. Daljnje Antićevo zanimanje za Milovan svelo se samo na prisustvo sjednicama kad nije bilo upravitelja Grabića, (usp. Dnevnik, 31. XII.1918.) ili na neke sitne usluge kad se nalazio na oporavku u Imotskom (Dnevnik, 29. IX. 1919).

[213] Po svoj se prilici na ovaj govor odnosi zapamćenje fra Leonarda Buljana koji on pogrešno stavlja u ak. god. 1918/19. Spomen da je on bio u prvoj godini teologije a fra Ante u četvrtoj očito dokazuje da je govor održan godinu dana ranije, a evo kako ga je Buljan doživio: "[…] bio sam izvan sebe, sasvim sam zaboravio na se. Tako je trajalo sve do svršetka. Govorio je kao neko biće iz drugoga svijeta, nije razlagao neke obične, dostupne istine, nego nešto mistično, transcendentno što nisam mogao pratiti, ali govorio je iz duše, iz dubokog uvjerenja. Njegove oči, izraz lica, glas bili su odraz velike vatre koja je buktila u njegovoj nutrini. Bio je kao u nekoj ekstazi. Ja nikada ni kasnije u životu nisam vidio nešto slično." Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 58, L. Buljan.

[214] AFSM, Zapisnik Zbora Milovana za god. 1917. i 1918. Sv. V. Četvrta redovita sjednica na 30/12. 1917.

U RATNIM NEVOLJAMA

Rat koji je izbio između Austro-Ugarske i Srbije (1914) odvukao je u zarobljeništvo i jednog franjevca s makarskog područja što se dojmilo franjevaca u samostanu.[215] Novi talijanko-austrijski sukob izazvao je u Dalmaciji strah od talijanske okupacije. U Primorju je počelo ponestajati kruha. Pšenice se nije više moglo nabaviti kod trgovaca ni uz najskuplje cijene. U samostanu se glad ipak nije osjećala sve do listopada 1915. kad se i u samostanu uvelo ograničenje kruha.[216]

Sukob Austrije i Italije iskoristili su neki krugovi, protucrkveno raspoloženi, za širenje nezadovoljstva proti kleru sofističkim smicalicama da je i papa Talijan i da je i on i talijansko svećenstvo za rat, a hrvatsko je svećenstvo uz papu i prema tome je i ono za rat. Takve su smicalice, po svjedočanstvu fra Petra Grabića izazivale ogorčenje neukog puka prema kleru.[217] No ipak je narod upravo zbog opasnih prilika ostajao uz vjeru, što svjedoči i traženje vjernika da im svećenici slave veliki broj misa.[218]

Rat je pomalo sve proždirao. Nije nestajalo samo živežnih namirnica nego je zbog rata ponestajalo i kovine koja je služila za rušenje i ubijanje. Kako su rudari bili na ratištu, zbog nedostatka rudače austrijska je vlast naložila prikupljanje bakra i mjedi. I u makarskom je samostanu uslijedila pretraga ne samo za većim komadima bakra kao što su bili kotlovi za pečenje rakije već i popisivanje brava od mjedi pa čak i crkvenih zvona što je trebalo poslužiti za izradu oružja.[219] Promet je bio ograničen, a dopisivanje se nadziralo.[220] Budući da se u vrijeme generalnog kapitula Franjevačkog reda u svibnju 1915. provincijal Provincije Presvetog Otkupitelja s ostalim provincijalima nalazio u Rimu, makarski su franjevci 1. lipnja iste godine, zbog bojazni od talijanske okupacije zaključili da se studenti iz Makarske, ukoliko prilike budu zahtijevale, prebace u Sinj kako ih Talijani ne bi prisilno unovačili u vojsku. Provincijskog su starješinu upozorili da bi se trebao dobro čuvati da ne bi Talijanima poslužio kao talac, kako bi preko njega izvršili pritisak na župnike koji su imali velik utjecaj na narod.[221]

Ratne su nedaće sigurno djelovale duboko na mlade klerike. Studenti su pokušavali živjeti svoje redovništvo. Neki su od njih počeli posrtati, ali su se vjerojatno i sami pazili da se njihovi posrtaji ne zapaze. Nekoć idealni mladić, Antićev kolega, fra Jure Sokol, kojega je magistar novaka Klarić opisao riječima koje su bile najbliže Antićevu opisu, izgubio je zvanje i u prvoj polovici rujana 1915. istupio iz Reda, na čuđenje jednog od svojih profesora što se kao vojni obveznik ne plaši podvrgnuti vojnim obvezama u ratno doba.[222]

---

[215] Usp. K. Jurišić, Fra Gabro Cvitanović i njegov Ratni dnevnik (1914-1918), Split 1984.
[216] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 118, 120, 132, 138, 144.
[217] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 121.
[218] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 122.
[219] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 128, 137, 152.
[220] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 128.
[221] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 123-124.
[222] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 138.

U novu školsku godinu ulazilo se za zebnjom i strahom. Školsku godinu je otvorio magistar Cikojević kao najstariji lektor po službi.[223] Profesori i odgojitelji nisu studentima nalazili većih zamjeraka pa su 17. X. 1915. posebnim glasanjima predložili da ih se pripusti svečanom zavjetovanju i primanju podđakonata.[224] Vjerojatno je tada Antić, sukladno ondašnjim crkvenim propisima, prije svojih svečanih zavjeta napisao i svoju oporuku koja je kasnije prema crkvenom zakoniku trebala biti dostavljena na opunomoćenje civilnim vlastima.[225]

Duhovne vježbe za zavjetovanike, čitavu samostansku obitelj i sedmoricu okolnih župnika držao je fra Ante Cikojević, 22-30. listopada i za vrijeme njih govorio "o spasu duše, o pastirstvu, o zavjetima napose i molitvi" upirući prstom "na mane i poroke - ali sa osobitom finoćom - koji vladaju *hic et nunc* u Provinciji bilo u samostanim bilo po župama".[226] Na blagdan Svih svetih 1. XI. 1915, kad je rat već bio duboko zahvatio Europu, osmorica studenata: fra Ante Antić, fra Karlo Nola, fra Ćiril Vrcan, fra Dominik Mimica, fra Ivan Gančević, fra Lovro Tomašević, fra Marcel Dubravica i fra Metod Ramljak položili su pred svojim magistrom fra Antom Cikojevićem, kao provincijalovim subdelegatom, svečane redovničke zavjete.[227] Ubrzo poslije toga, u nedjelju 7. XI. splitsko-makarski pomoćni biskup Juraj Carić podjelio je fra Ivanu Gančeviću prvu tonzuru i niže redove a fra Anti i ostalim studentima navedene skupine te fra Ivanu Broniću red subđakonata u crkvi sv. Filipa u Makarskoj.[228]

Magistar je Cikojević bio prilično zadovoljan redovničkim životom u klerikatu iako mu se činilo da pojedinci nisu dovoljno razvili svijest dužnosti, ili bolje rečeno da je nisu prihvatili do kraja srcem, pa je držao da je kod dijela studenata

---

[223] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 142.

[224] Zapisnici sjednica dneva 17. VII. 1915

[225] Takvu oporuku zahtijevao je kan. 581 tadašnjega crkvenog prava. Oporuka je dostavljena okružnom sudu u Šibeniku 17. IX. 1920. Vijest o tome sačuvana je u protokolu. AFPPOS, br. 2108/1920.

[226] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 145. O tim duhovnim vježbama ugledni redovnik fra Marko Ivandić izjavio je: "Ovaj samostan ima da Bogu na osobit način zahvaljiva što mu je dao onakog upravitelja za duh. vježbanja". Isto str. 147.

[227] Usp. punomoć provincijala fra Mate Karduma lektoru fra Anti Cikojeviću, Šibenik 24. X. 1915. ad n. 1165. Acta Instituti theologici Makarska 1912-1936. — Knjiga zavjetovanika u Makarskoj, bez signature i folijacije. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 1. XI. 1915. Nekoliko fra Antinih kolega koji su s njim položili prve zavjete na Visovcu ili svečane u Makarskoj napustili su kasnije redovništvo prešavši u biskupijske svećenike ili potraživši neko zanimanje u svijetu. Tako je fra Jozo Barbarić prije svečanih zavjeta, na definitorijalnom sastanku 27-31. XII. 1935. isključen iz klerikata i 5. siječnja 1916. poslan u samostan Živogošće da čeka dekret ekskalustracije (AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 150). No fra Jozo je u međuvremenu tražio biskupa koji bi ga primio u svoju biskupiju, što je postigao od porečko-pulskog biskupa (AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 171-172, 186). Fra Kajo Barišić je također prije svečanih zavjeta istupio iz Bogoslovije. Fra Ivan Gančević je 1930. kao svećenik prešao u Šibensku biskupiju, a fra Dionizije Mimica 1934. je prešao u Đakovačku biskupiju. Usp. AFSM, Popis klerika školske godine 1914-1915.

[228] Usp. Nadbiskupijski arhiv Split, Knjiga zaređenika II. (1900-1925), f. 35v-36r; Popis klerika školske godine 1914-1915. AFPPOS, biografski podaci. - Prisutni su bili: don Mihovil Pavlinović, don Dominik Hržić, fra Ante Cikojević, fra Petar Grabić i još neki drugi franjevci. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 147; Dnevnik Zbora Milovan, 7. XI. 1915. Prema dnevniku obred je obavljen u 7,30 sati izjutra.

duh "samo jednostrano kultiviran u svrhunaravnom smislu". Možda se u tom i krio razlog da je Antić govorio u Milovanu o dužnostima. Drugi su opet očito proživljavali dublje svoje redovništvo otvorivši Bogu do kraja i svoje srce, što je magistru skoro davalo neku proročku sigurnost da će takvi "sigurno biti na diku Provinciji" a tada su joj već bili "na utjehu".[229] Moglo bi se pretpostaviti da je u tom svom vizionarstvu pjesnik Cikojević vidio upravo mladog klerika Antića, koji je kao što je rečeno, o dužnostima govorio iz srca i iz duše, a o kojem Cikojević piše provincijalu: "Po svomu redovništvu ističe se osobito fra Ante Antić: mladić od molitve i sveđernoga promišljanja, sa vježbanjem samozatajnoga života."[230]

Glad je u međuvremenu sve više rasla. U veljači se u Makarskoj više gotovo nije ni moglo naći svježeg mesa, a ukoliko ga je bilo, bilo je preskupo. Usred zime nestalo je i povrća. Kruh se dizao na bonove i moglo ga se kupiti samo 20 dkg dnevno, što je bilo premalo. Na sve strane čule su se žalbe na glad i nestašicu. Vladina potpora od 30.000 kruna koju je Bogoslovija dobivala za školovanje pitomaca mogla je pokrivati tek trećinu izdataka. U samostanu su se počeli pribojavati da će zbog nestašice morati raspustiti školu,[231] no ipak se uspjelo održati klerike na okupu i uspješno završti školsku godinu.[232]

Župnici po Zagori nisu osjećali nestašicu hrane čitavo ratno razdoblje.[233] Zbog toga je netko došao na zamisao da se pokuša od župnika skupiti novac za uzdržavanje bogoslova. I zbilja, skupljenom svotom oko 81.000 kruna koju su župnici dali provincijalu Kardumu[234] moglo se krenuti u novu školsku godinu.

Krug je krenuo ponovno. Otvorenje škole, predavanja, duhovne vježbe, svečana zavjetovanja, ređenja, učenje, iščekivanje. Za fra Antu je sljedeći korak na putu prema svećeništvu bio đakonat. Fra Ivan Bronić i fra Marcel Dubravica, koji su skupa s Antićem primili podđakonat, zaređeni su prije od ostalih za đakone.[235] Šestorici preostalih pridružio se u pripremama fra Ivan Gančević koji je isti dan kad je Antić zaređen za subđakona primio tonzuru i četiri niža reda.[236] Sva sedmorica studenata dobili su od subraće povoljne glasove da mogu pristupiti na

[229] "Svi su [studenti] za sada sviestni dužnosti, pa i znadu jih poimati. Ali različito je pojimanje od pojimanja. Ja bih rado da ih svijest dužnosti prožimlje, da obuzme srce jer shvaćanje i sviest gola bez volje znači hromost duševnu. A toga baš fali. Kod nekih ima i toga, pa će sigurno biti na diku provinciji, a sada su nam na utjehu…" Iz daljnjeg teksta se očito vidi da se radi o Antiću koji je istaknut na prvom mjestu. AFPPOS, fasc. 36. f. 1000.

[230] AFPPOS, fasc. 36 (90) f. 1000. Fra Ante Cikojević Provincijalu 26. XII. 1915. Da bi se prosudila ova Cikojevićeva izjava potrebno je ipak nadodati da je kasniji razvoj pokazao svu poteškoću ranijih prosudaba, pa tako ni neki bolji klerici kao Dionizije Mimica i Stanko Perina koje Cikojević ističe na trećem i četvrtom mjestu nisu kasnije izdržali u redovničkom staležu. Usp. AFSM, Popis klerika pod br. 22 i 30.

[231] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 154. Sljedeće godine skupoća i glad su se još jače pooštirile. Isto, 173-174.

[232] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 175.

[233] Usp. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 179.

[234] Usp. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 176 i 179.

[235] Bilo je to 14. XI. 1915. u crkvi sv. Filipa u Makarskoj. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, pod gore navedenim datumom.

[236] Usp. Nadbiskupijski arhiv Split, Knjiga zaređenika II. (1900-1925), f. 35v-36r.

đakonat.[237] Provincijal Kardum izdao im je potom *Littere dimissoriae* da mogu od splitskog biskupa biti zaređeni za đakone.[238] Biskup Gjivoje je međutim delegirao svoga generalnog vikara za Makarsku biskupiju biskupa Carića, pa je Carić 24. IX. 1916. podijelio đakonat u Makarskoj.[239] O fra Antinim osjećajima u tim trenucima nemamo podataka ali ga je primanje đakonata i đakonsko služenje za vrijeme Kristove nekrvne žrtve moralo još jače privući Kristu.

I uza svu pripomoć koju je Provincijal dobio od župnika prehrana se u samostanu nije mogla poboljšati. Dapače ona se iz dana u dan pogoršavala jer se nije imalo gdje kupiti.[240] To se moralo još više osjetiti kad su uskoro prispjeli novi studenti iz Zaostroga od kojih je, prema izvještaju magistra Eterovića, više od polovice bilo bolesno.[241] Fra Alberto Bukić, opterećen raznovrsnim brigama za uzdržavanje subraće u samostanu, od kojih su 26 bili klerici a neki zbog neishranjenosti i bolesni, i sam je u pojedinim časovima dolazio do zdvajanja.[242] Potkraj rujna pošao je u sjevernu Hrvatsku da bi nabavio žito,[243] ali se nije vraćao.[244] Očito je gladnima svako iščeki-

542.

Ad. N. 367

ANTONIUS GJIVOJE
S. THEOLOGIAE DOCTOR
DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA
EPISCOPUS
SPALATENSIS ET MACARENSIS
OLIM SALONITANUS
ETC. ETC.

Universis et singulis fidem facimus atque testamur dilectum Nobis in Christo Rev. Fra Antonium Antić Ord. FF. Min. Provinciae Ssmi Redemptoris habilem et idoneum, praevio examine, repertum, caeteraque a Sacrosancto Concilio Tridentino requisita habentem, ac spiritualibus exercitiis praemissis, super aetate, interstitiis et extra tempora ex Apostolico Indultu dispensatum, fuisse a Nobis in Domino ad sacrum Diaconatus ordinem in Ecclesia Conventus FF. Min. B. Mariae V. Assumptae inter Missarum solemnia, rite juxta morem S. Romanae Ecclesiae promotum die 24 septembris anno Domini MCM XVI (1916) quae fuit Dominica XV post Pentecostes.

Praesentibus testibus RR. DD. Nicolao Ribičić Caer. magistro rev. dno Stephano Pekić, a. r. fr. Alberto Bukić, a. r. fr. Antonio Ćilojević aliisque.

Datum ~~Spalati~~ Makarskae ex Nostra ~~Episcopali~~ Vicariali Curia

Die 27 mensis septbris anni 1916

T. Cur. Cor. 1.06

+ Georgius, Ep. A.

Cancellarius

Typographia Leonina Spalati.

Isprava o ređenju za đakona

---

[237] Zapisnik sjednice oo. lektura i o. magistra dneva 17. VII. 1916.

[238] Otpusno pismo u AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 38, f. 529.

[239] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 38, f. 542. Izvorna isprava o ređenju izdana pod brojem protokola kurije biskupskog vikarijata u Makarskoj 367 od 27. IX. 1916. potpisana od biskupa Carića i kancelara Stjepana Pekića prema kojoj je Antić zaređen 24. IX. 1916. na XV. nedjelju po Duhovima u samostanskoj crkvi u Makarskoj. Isprava ima zaglavlje biskupa Antonija Gjivoje pa su neki Antićevi životopisci pogrešno naveli da je Antića zaredio biskup Gjivoje (*DOA*, 2 (1972) korica str. II.; J. Šimunov, *Suvremena služba,* 23). Navodeći kao potvrdu prije spomenutu ispravu upisivač u Knjizi zaređenika u Arhivu Splitske biskupije zamijenio je samostansku crkvu s crkvom sv. Filipa. a XV. nedjelju po duhovima s blagdanom sv. Mateja 21. IX. Usp. Nadbiskupijski arhiv Split, Knjiga zaređenika II. (1900-1925), f. 38v. Antić je sam pribilježio u biografskim podacima koje je ispunjao za Provincijalat da je zaređen u samostanskoj crkvi, što treba očito uzeti kao ispravan podatak, ne samo zbog toga što se on slaže s izvornom ispravom već i zbog toga što to navode i drugi dokumenti. Pogrešan podatak u knjizi zaređenika treba prema tome pripisati upisivaču. Usp. AFPPOS, biografski podaci. (Ovjerene kopije u Arhivu Vicepostulature, Osobni dokumenti 18d [¢ 7. osobni dokumenti, f. 44-47) AFSM, Popis klerika br 26.

[240] "Istina nešto se mesa može naći" - pisao je makarski gvardijan Bukić provincijalu - "ali to nije dosta. Manjka manistra začine i druge kućne potrebe i ne pomaže ti da imaš na badnje novca" AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 38, 356, Makarska 19. VI. 1916.

[241] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 38, f. 306. Dopis provincijalu, Zaostrog, 29. V. 1916.

[242] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 38, f. 435. Pismo provincijalu, Makarska 13. 1916.

[243] AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića, fasc. V, Pismo provincijalu Luliću, Zagreb 27. IX. 1917. bez broja. Virovitica, 3. X. 1917. bez broja

[244] AFSM, Ljetopis Zbora Milovan, 66. - Dnevnik Zbora Milovan, 24. IX. 1916.

vanje bilo dugo. Ono malo živežnih namirnica koje su prebacivane iz Imotske krajine, desecima kilometara na magaradi, mazgama i konjima, ili ih je čeljad nosila na leđima nisu mogle zadovoljiti makarsko stanovništvo sve da je i imalo novaca. Pšenično brašno miješalo se s kukuruznim[245] u sve većem omjeru. Pšenični kruh smatrao se raskošnom poslasticom. Svjedoči to i samostanki ljetopisac koji 12. listopada 1916. bilježi kako mu je slijepac Ivan Srzić donio od neke pobožne duše "samun bijelog kruha" kojega je učas nestalo, jer ga je sretni dobitnik podijelio sa svojim kolegom lektorom i carskim odličnikom Markom Ivandićem te nekolicinom bogoslova.[246] No u samostanu je ubrzo nestalo u potpunosti pšenice pa se pripremalo samo jelo od kukuruzna brašna.[247] Već se počelo pričati o umiranju od gladi. Siromasi su oblijetali oko samostanskih vrata. Ponešto im se davalo od jela, iako bi, kako kaže ljetopisac, svatko od redovnika mogao tri puta više pojesti nego dobije.[248] God. 1917. glad će i dalje harati Dalmacijom pa je svećenstvo iz Dalmacije uputilo memorandum caru Karlu da bi pritekao u pomoć gladnima.[249]

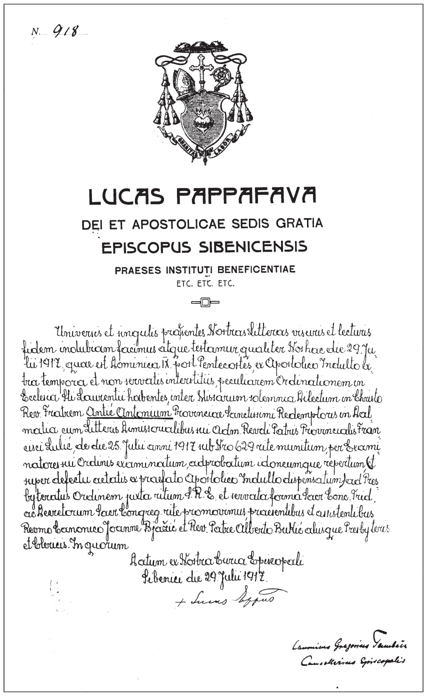
MLADI SVEĆENIK

U takvim uvjetima nije bilo jednostavno raditi i učiti. No uspjeh ipak nije izostajao.[250] Nakon nepunu godinu dana poslije nego su spomenuti studenti primili red podđakonata i nakon što su priveli kraju treću godinu teološkog studija, 21. VI. 1917. okupila su se četvorica subraće lektora, fra Alberto Bukić, fra Ante Cikojević, fra Petar Grabić i fra Jure Božitković, u sobi gvardijana Konrada Rudana da bi skupa s njim, prema propisu Općih ustanova,[251] donijeli svoje mišljenje o prikladnosti mladih đakona da pristupe na svećeničko ređenje. Ishod je bio pozitivan.[252] Đakoni su se užurbano pripremali za ispite koje su trebali polagati 17. ili 18. srpnja. Potom su trebali obaviti duhovne vježbe. Prema dogovoru, duhovne vježbe je trebao započeti fra Alberto Bukić, a nastaviti ih fra Jure Božitković. Duhovne su vježbe trebale završiti 27. srpnja i taj isti dan bi se krenulo u Šibenik.[253] Usto im je provincijal trebao izdati još *litterae dimissoriae* da mogu biti zaređeni

---

[245] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 183.
[246] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 182.
[247] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 183.
[248] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 193 i 196.216. Kroz 1917. ipak su redovnici za ručak dobivali uz tanjur juhe i nešto zelja i mali komadić mesa, dok su za večeru dobivali malo pure ili tanjur kukuruzne kaše. Kroničar je za to napisao da žive "k'o u ratno doba sjajno jer ogromna većina i bogatijeg pučanstva nema ni ovoliko hrane." Isto 219. - U AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 39, pod naslovom "Neki podaci o gladi u cijeloj Dalmaciji, osobito u nekim župama" sačuvano je nekoliko župničkih izvještaja o gladi po župama.
[249] Jedan primjerak memoranduma u AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića II, fasc., bez broja.
[250] Usp. "Naša izvješća", *Dan* XV (1917), br. 3 [22. II. 1917].
[251] *Constitutiones Generales Ordinis Fratrum Minorum* ex 1913, c. I, § XIII, n. 107; *Regula et Constitutiones Generales Fratrum Minorum,* Romae, 1913, p. 26.
[252] Od pet glasača (Konrad Rudan, Alberto Bukić, Ante Cikojević, Petar Grabić i Jure Božitković) Antić je imao svih pet pozitivnih glasova. Usp. prijepis zapisnika u Arhivu Vicepostulature, Antićevi osobni dokumenti, 66. Spis je vjerojatno prepisan iz arhiva Provincije. U Arhivu Provincije nisam uspio pronaći izvornik.
[253] AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića Fascikl, IV, bez br. Makarska 9. VII. 1917.

u Šibeniku. Antić tada nije još bio navršio ni dvadeset i četiri godine, koje su tražili kanonski propisi za svećeničko ređenje, pa mu je biskup Luka Pappafava prema apostolskom indultu dao otpust od nedostatka kanonske dobi i zaredio ga s ostalom šestoricom studenata u samostanskoj crkvi sv. Lovre u Šibeniku na 9. nedjelju po Duhovima, 29. VII. 1917.[254]

N. 918

LUCAS PAPPAFAVA
DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA
EPISCOPUS SIBENICENSIS
PRAESES INSTITUTI BENEFICENTIAE
ETC. ETC. ETC.

Universis et singulis praesentes Nostras Litteras visuris et lecturis fidem indubiam facimus atque testamur qualiter Nos hac die 29. Julii 1917, quae est Dominica IX. post Pentecostes, ex Apostolico Indulto extra tempora et non servatis interstitiis, peculiarem Ordinationem in Ecclesia Sti Laurentii habentes, inter Missarum solemnia Dilectum in Christo Rev. Fratrem Antić Antonium Provinciae Sanctissimi Redemptoris in Dalmatia cum Litteris Dimissorialibus sui Adm. Revdi Patris Provincialis Francisci Lulić, de die 25. Julii anni 1917 sub Nro 629 rite munitum, per Examinatores sui Ordinis examinatum, adprobatum idoneumque repertum et super defectu aetatis ex praefato Apostolico Indulto dispensatum, ad Presbyteratus Ordinem juxta ritum S. R. E. et servata forma Sacr. Conc. Trid. ac Decretorum Sacr. Congreg. rite promovimus praesentibus et assistentibus Revmo Canonico Joanne Bjažić et Rev. Patre Alberto Bukić aliisque Presbyteris et Clericis. In quorum

Datum ex Nostra Curia Episcopali
Sibenici die 29. Julii 1917.

+ Lucas [illegible]

Canonicus Gregorius [illegible]
Cancellarius Episcopalis

Isprava o svećeničkom ređenju

Premda su propisi Provincije iz 1904. određivali da mladomisnici koji žele svečano slaviti svete mise trebaju ih slaviti u samostanu i da na njih ne smiju pozivati rodbinu,[255] propisi se nisu dugo održali na snazi, jer su provincijali dopuštali slaviti misu u rodnim mjestima.[256] Kako zbog rata samostani nisu mogli priređivati nikakvih mladomisničkih slavlja, čini se da su dopuštenja za slavljenje mladih misa u rodnom mjestu postala još i uobičajenija.

Antiću je također dano pet dana da može poći u zavičaj proslaviti mladu misu. On ju je i proslavio u župnoj crkvi sv. Jurja 5. VIII. 1917. u mjestu svoga djetinjstva, Zatonu kod Šibenika.[257] Bila je to deseta nedjelja po Duhovima, a nepoznato je nije li taj dan Antić izabrao i zbog toga što je taj dan ujedno i dan Blažene Djevice Marije pod nazivom Gospe Snježne. Nakon mlade mise, za koju mu je došao i brat Lovro iz austrougarske vojske, mladomisnik je zatražio dopuštenje da bi neko vrijeme ostao u Zatonu. Kustod fra Stipan Bosančić mu je, ne obavijestivši o tom njegova gvardijana, dopustio da može ostati kod svojih ili kod don Marka Ćorića a da se nađe u Makarskoj

---

[254] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 40 (Lulić II), br. 822 (izvornik), Arhiv biskupskog ordinarijata Šibenik, br. 918-924/1917. (koncept). Arhiv Vicepostulature, Dokumenti i podaci za životopis. Fotokopija šibenskog koncepta i Upitni arak. - AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 29. VII. 1917. Zaređeni su: Antić, fra Ivan Gančević, fra Dionizije Mimica, fra Karlo Nola, fra Metod Ramljak, fra Lovre Tomašević, fra Ćiril Vrcan. Mimica, Gančević i Ramljak su se kasnije sekularizirali, a Ramljak se potom opet vratio u Red.

[255] *Usuale,* 10.

[256] Već 1912. od pet mladomisnika dvojica su mlade mise slavili u rodnom mjestu, jedan u najbližem samostanu rodnog mjesta, a za petoga je podatak nepoznat. Arhiv Franjevačkog bogoslovskog klerikata Makarska, Popis klerika 1911-1992, br. 1-5. Bez signature.

[257] Arhiv franjevačkog bogoslovskog klerikata u Makarskoj. Popis klerika 1911-1992, br. 26. Usp. Dnevnik Zbora Milovan, 29. VII. 1917. Vicepostulatura čuva spomen-sličicu o njegovoj mladoj misi.

za sv. Franu.[258] Kako se Antić nije vratio u Makarsku do 21. VIII. 1917, a gvardijan fra Konrad Rudan nije od Provincijalata dobio nikakve obavijesti, u Makarskoj je nastala zabrinutost. Gvardijan se obratio pismeno provincijalu Luliću tražeći obavijesti što je s njim.[259] Ante je, čini se, neko vrijeme proveo u Pirovcu kod don Marka Ćorića a nešto vremena zacijelo kod obiteljske kuće, u Zatonu, gdje je, noću, odlazio, u dva navrata, okrijepiti duhovno dva bolesna starca.[260]

Franjevački samostan sv. Lovre u Šibeniku

Četvrtu godinu studija teologije studenti su nastavili u Makarskoj kao svećenici. Ante je nastavio vlastitu duhovnu izgradnju vježbajući se u činima pobožnosti i odricanja. Na mlađe studente ostavljao je ponekad, kako je već spomenuto, snažan dojam produhovljena redovnika. Prema magistrovim ocjenama o ponašanju studenata, koje je uputio definitoriju, bio je na vrhu ljestvice. Od 28 studenata koji su tada boravili u klerikatu samo su Antić i fra Ante Jadrijević zaslužili magistrovu ocjenu izglednog ponašanja, što je prema Grabiću značilo da su dali znakove pravoga redovničkog života i "da se o njihovoj ustrajnosti, po ljudsku govoreći, jedva može i posumljati".[261]

Takvo mišljenje o mladom svećeniku Antiću pripomoglo je da je definitorij, kad je Grabić zatražio ostavku na magistarstvu, odlučio odbiti njegov zahtjev i dodijelio mu je Antića kao pomoćnika[262] u službi, koju je od 25. VII. 1917. do tada vršio Antićev nešto stariji zemljak fra Ante Crnica.[263]Tako bismo možda mogli protumačiti fra Antinu zabilješku da je od 1917. bio podmagistar u Makarskoj, no ta služba nije bilježena u Raspored osoblja Provincije,[264]

[258] Arhiv franjevačkog samostana sv. Lovre Šibenik, Samostanski spisi VI. 321. Arhiv Vicepostulature, Antićevi osobni dokumenti, 66. Prijepis fra Stanka Bačića. Don Marko Ćorić bio je župnik u Zloselima (Pirovac) 1900-1937. Usp. Stošić, *Sela Šibenskog kotara,* 147.

[259] AFPPOS, Spisi provincijala [F. Lulića II], fasc. 40 br. 890.

[260] Prema iskazu Antina brata Lovre, bili su to Grgo Dodig i Joso Bilušić. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 2. Župnik u Zatonu 1915-1921. bio je don Alfonzo Perišić. Usp. Stošić, *Sela Šibenskog kotara,* 28.

[261] AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića II, fasc. , br. 1236/1917. izvješće od 6. XII. 1917. Prisjećajući se Antićeva boravka u klerikatu, Grabić je 26. III. 1943. zapisao: "Bio je dobar učenik; već u klerikatu pokazivao je znakove izgledna i pobožna redovničkog života." Ibid. knj. 3.

[262] AFPPOS, fasc. 93. Zapisnik definitorijalnih i kapitularnih sjednica, IV sjednica, 13. XII. 1917.

[263] AFSM, Acta Instituti theologici Makarska 1912-1936. Službeni spisi Franjevačkog klerikata u Makarskoj, 1917-1918, Lulić Grabiću, Sinj 29. VII. 1917. (br. 762).

[264] U "Dispostio familiarum Provinciae SSmi Redemptoris in Dalmatia facta in Congressu Venerabilis Definitorii die 12 mensis decembris 1917…" Antića ne nalazimo na popisu jer je on još smatran

Na završetku studija bogoslovi su se, prema zaključku kapitula iz 1917, morali podvrgnuti ispitu cjelokupne teologije i vođenja župnog ureda.[265] Te su ispite Antić i još četvorica njegovih kolega završili 3. svibnja 1918.[266] Sva petorica završenih studenata odmah su raspoređeni na dužnosti: fra Ante je ostao u Makarskoj, za drugog odgojitelja, dvojica su određena za prefekte pitomaca u Sinju i dvojica za župne pomoćnike.[267]

Zbog nestašice koja se u Makarskoj osjećala u svakom pogledu, i u svim potrepštinama, više nego u unutrašnjosti zemlje, uprava je Provincije došla na zamisao da će studente biti lakše prehraniti ako se nekolicina preko ljeta 1917. pod nadzorom magistra fra Petra Grabića pošalje u Sinj.[268] Kad su se studenti nakon praznika, najesen, ponovno našli na okupu u Makarskoj, a s njima su bili i Antićevi kolege mladomisnici, fra Petar Grabić je 28. X. 1917, uputio plačno pismo provincijalu da studenti "od ljute oskudice u svakom pogledu trpe", da su i "bosi i goli" te je molio bilo kakvu pomoć naročito u pokrivačima.[269]

Fra Petar Grabić
(iz ratne osobne karte)

Ratne prilike i slaba prehrana utjecale su pogubno na zdravlje studenata pa se magistar zabrinuo kamo smjetiti dvojicu zdrastveno slabijih studenata. Premda se mladomisnik Antić, kako Grabić izvještava provincijala, osjećao bolje nego ikad, Grabić je, uvjeren da "nestašica djeluje i na zdrava i krepka", pomišljao da bi ga trebalo poslati negdje u drugo mjesto, kako bi na taj način izbjegao posljedice slabe ishranjenosti.[270] Glad je hara-

---

studentom. AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića fasc. II, bez broja. Poznati su međutim slučajevi u kojima je magistar u provincijalovo ime davao nekom kleriku službu podmagistra. Tako je npr. 1919. kad je fra Karlo Eterović pošao kao delegat Provincije na mirovnu konferenciju u Pariz brzojavno obavijestio Eterovića da imenuje pomoćnikom svomu zamjeniku Stanku klerika Radonića. AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića Fascikl, IV, br. 2653.

[265] Generalni se ispit prema prijedlogu profesorskog zbora i zaključku kapitula Provincije iz 1917. obavljao na taj način da su studenti četvrte godine završavali pohađanje četvrte godine dva mjeseca ranije a zatim su se pripremali za konačni generalni ispit koji su polagali u nekoliko navrata. Raspored je predviđao 15 dana za pripremu ispita iz dogmatike, za Sveto pismo 10 dana, za crkvenu povijest 10 dana, za moralku, crkveno pravo, pastirsko bogoslovlje i vođenje župnog ureda 25 dana. AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića II, fasc. , br. 1204/1917. Koncept provincijalove odredbe, fascikl V. 1343. Usp. također: AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 192.

[266] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 3. V. 1918.

[267] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 255. - Dnevnik Zbora Milovan, 15. V. 1918.

[268] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 228.

[269] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 234.

[270] Magistar Grabić provincijalu, 8. X. 1917. Prijepis u Arhivu Vicepostulature, Antićevi osobni dokumenti, 66. Izvorni spis nisam pronašao u Arhivu Provincijalata.

la i kroz 1918. godinu.[271] Popratila ju je i bolest nazvana španjolica. U Provinciji se držalo da su od šestorice franjevaca koji su umrli kroz samo četiri mjeseca sigurno dvojica umrla od španjolice[272]. U makarskom se samostanu preživljavalo pa se čini da je Antić čitavu tu akademsku 1917/18. godinu ostao u Makarskoj, premda Makarska s obzirom na prehranu nije bila prikladna za oboljele. No, odmah po završetku školske godine 15 studenata upućeno je u Sinj a trojica u Imotski. Veću skupinu otpratio je 15. VII. 1918. fra Ante Antić.[273] O Antićevu odgojiteljskom radu u Sinju znamo tek toliko da mu je fra Alberto Bukić savjetovao da klerike drži po makarskom "pravilniku", što se najvjerojatnije odnosi na pobožne vježbe i život.[274]

Rat, glad i bolest utjecali su na to da su redovita predavanja na Bogosloviji 1918. počela tek u vrijeme primirja, krajem rata, čitav mjesec dana kasnije nego obično. Fra Petar Grabić piše da je sve do 6. studenoga samo on redovito predavao. Uz profesore Cikojevića, Grabića, Božitkovića i Crnicu za lektora je imenovan u nedostatku spremnih profesora i fra Ante Antić kao lektor pastirskog bogoslovlja i kršćanske umjetnosti.[275] Njegov nekadašnji profesor i tada stariji kolega Grabić popratio je u samostanskom ljetopisu Antićev nastup kao lektora riječima: "Mlad je to čovjek! Tekar svršio! Njegove umne sposobnosti, osobito pak ćudoredne vrline učinile su, da mu se povjeri ovako časna zadaća."[276]

---

[271] AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića fasc. II, br. 1626. Pismo makarskog gvardijana Rudana Provincijalu, Makarska 6. III. 1918.

[272] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 270.

[273] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 265, 266.

[274] AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića, fasc. V, Pismo Alberta Bukića provincijalu u Sinj, bez br. Makarska 15. VII. 1918. "Eto tamo klerikâ. Ja sam o. Antiću rekao da ih drži koliko je moguće po ovgješnjem pravilniku; nu u tom ćete ga Vi bolje podučiti."

[275] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 6. XI. 1918. str. 275.

[276] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 6. XI. 1918. str. 276.

2. ŽIVOT I RAD IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Užima za ljude privlačio sam ih,
konopcima ljubavi (Hoš 11,4)

ODGOJITELJ, "FENOMEN DOBROTE"

Umne sposobnosti i moralne vrline kojima se Antić isticao među kolegama utjecale su na njegov izbor u odgojiteljsku i nastavničku službu, koje je zbog okolnosti morao preuzeti, iako za njih nije posjedovao stručnu spremu. Njegovo zalaganje u jednoj i drugoj službi, ljubav i pažnja kojom je pratio studente, suradnja s Božjom milošću i predanje Božjoj providnosti, od koje je tražio odgovore u teškim trenucima, izgrađivala je i njega samoga u vrsnog odgojitelja, koji je studente predvodio i provodio nemirnim vodama kroz političke, ideološke i psihološke tjesnace života.

JUŽNOSLAVENSKI ZANOS I OTRJEŽNJENJE

Svu težinu gladi, bolesti i nestašice koja je pri kraju I. svjetskog rata zadesila stanovništvo, kod velikog je broja patnika u drugoj polovici 1918. godine potisnula nada da će i njihovoj domovini zasinuti bolji dani.

U spletu međunarodnih prilika, još prije konačnog rasula austrijske vojske, dok je car Karlo obećavao federalizaciju države, u Zagrebu je 17-19. listopada 1918. izabran, iz različitih stranaka, središnji odbor Narodnog vijeća koji je priredio prijedlog o raskidu veza s Austro-Ugarskom. Hrvatski sabor je 29. listopada prihvatio taj prijedlog i proglasio raskid svih državnopravnih odnosa s Austro-Ugarskom i uspostavljanje nove države Slovenaca, Hrvata i Srba, na čitavom području Austro-Ugarske na kojem su boravili Južni Slaveni. Ubrzo nakon toga, uz namještaljke ili bez njih, održat će se po gradovima izbori za mjesne odbore Narodnog vijeća. U Makarskoj, gdje je boravio fra Ante, uslijedili su sastanci i slavlja narodnog oduševljenja u kojima su u velikom broju sudjelovali i franjevci sprečavajući nesloge i unoseći jedinstvenost.[1]

---

[1] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 1. XI. 1918. str. 272-273.

Nada i oduševljenje za vlastitom državom pomućeno je međutim upadom talijanske vojske na hrvatsko tlo. Da bi privukli Italiju na svoju stranu, saveznici su joj, naime, još 26. travnja 1915. tajnim Londonskim ugovorom ponudili Istru, veliki dio hrvatskih otoka i jedan dio kopna u Dalmaciji, zbog čega je Italija nepuni mjesec dana kasnije 23. svibnja navijestila Austriji rat, od ponoći sljedećeg dana. Kad se Austrija već raspadala, u prvoj polovici studenoga 1918. talijanska je vojska upala čak i preko crte označene tajnim Londonskim sporazumom, okupiravši među ostalim i tridesetak župa koje su držali franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja. Talijanski admiral Enrico Millo, imenovan guvernerom Dalmacije, uspostavio je sjedište u Krešimirovu gradu Šibeniku, u kojem je Antić samo nešto ranije bio zaređen za svećenika. "U interesu svoga gospodstva operirali su svakim lažima i smicalicama", piše o Talijanima fra Petar Grabić. "Najviše su poticali mržnju katoličkog elementa proti srpskom pravoslavnom."[2] A kako su franjevci prema tvrdnji provincijala Cikojevića bili "uzrokom, da Talijani nisu mogli naći sljedbenika kod prostog naroda",[3] talijanska se vlast oborila na franjevce. Neke franjevce je zatočila u Italiju, a druge je protjerala u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca.[4] A i oni koji su se uspjeli održati na župama imali su ogromnih poteškoća. Općenito je položaj franjevaca postao težak, jer su Talijani širili glasine među narod da su fratri prodali narod Srbima, a srbofili da su ga htjeli prodati Talijanima.[5] Zbog toga franjevci kao i njihov provincijal nisu vidjeli časa da tog "nametnika" izbace sa svog ognjišta.[6]

Opasnost od talijanskih presezanja za hrvatskim područjima potakla je Hrvate da brzopleto potraže saveznike pa je 24. studenoga u središnjem odboru Narodnog vijeća Slovenaca Hrvata i Srba izglasan zaključak o ujedinjenju Države SHS sa Srbijom i Crnom Gorom u jedinstvenu Državu Slovenaca, Hrvata i Srba, s naputkom prema kojemu su poslanici taj zaključak trebali provesti u djelo. Regent

---

[2] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 1. IV. 1921. str. 357.

[3] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, Pismo provincijala Cikojevića Konstantinu Krelji u kojem mu zabranjuje odlazak u Šibenik da proslavi 50. godišnjicu kako to Talijani ne bi iskoristili u svoje svrhe. Imotski, 15. VI. 1920. bez broja [koncept]. Okupacijske su vlasti vjerojatno taj narodni duh franjevaca predbacili kao grijeh generalnom ministru Serafinu Ciminu pa je on preko nekog vojnog kapelana osobnim i rezerviranim pismom upozorio provincijala Cikojevića da se politička djelatnost ne priliči franjevcima. AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 2873/1919. Serafino Cimino Cikojeviću, 8. II. 1919.

[4] Među prvima je bio otac starohrvatske arheologije fra Lujo Marun. Imena drugih navedena su u izvještaju provincijala Cikojevića iz Splita 24. VIII. 1920. nunciju u Beogradu. To su: fra Franjo Tonković, fra Frano Milun, fra Bonaventura Šarić, fra Leonardo Bajić, fra Ivan Tomasović, župnik Drniša, fra Šimun Slavica, župnik Piramatovaca, fra Emerik Medić, župnik Dubravica, fra Lovro Kovačević, župnik Lišana, fra Frano Mišica, župnik Lećevice, fra Šimun Jelinčić iz župe Šibenik. AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 1995/1920 [uredovna kopija]. Usp. također J. A. Soldo, "Samostan Majke od milosti na Visovcu", *Kačić*, 2 (1969), 203-204, bilj. 223.

[5] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 357.

[6] Izraz je Cikojevićev: "O da je tog nametnika već jednom baciti sa našeg ognjišta." AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, Pismo provincijala Cikojevića Konstantinu Krelji Imotski, 15. VI. 1920. bez broja [koncept].

Aleksandar proglasio je 1. prosinca 1918. ujedinjenje Države Slovenaca, Hrvata i Srba s kraljevinom Srbijom u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca.[7]

Prema Rapalskom ugovoru potpisanom 12. studenog 1920. između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Italije Talijani su morali napustiti Dalmaciju osim Zadra, Lastova i Palagruže. Iz Dalmatinske zagore počeli su se povlačiti 4. travnja 1921. Antićev stariji subrat je zapisao: "Neka im je daleko kuća od nas, nikakav ih pravi rodoljub neće požaliti; Makarska je danas sa svečanim zastavam iskićena."[8]

U novoj su se državi već od samog početka počela obnavljati stara ili osnivati nova politička društva. Kako su franjevci djelovali na prostranom području gdje nije bilo puno školovanih ljudi, smatrali su da se i sami trebaju uključiti u politička zbivanja kako bi zaštitili čistoću vjere i interese Crkve. Tako je njihova suradnja bila presudna u osnivanju Hrvatske pučke stranke u Hercegovini i Dalmaciji i Hrvatske težačke stranke u Bosni,[9] koje su se razvile iz shvaćanja koja je promicao Katolički pokret.

Bilo je sasvim naravno da u takvim prijelomnim trenucima uzavru i mladenački osjećaji studenata i srednjoškolaca na hrvatskom području. Omladinska društva, koja su prekinula rad u ratnom razdoblju, ponovno su se počela obnavljati poslije rata, ali u jugoslavenskom duhu. Tome donekle podliježu i akademska društva povezana uz visoka bogoslovna učilišta jer su idejom jugoslavenstva bili zaneseni mnogi crkveni ljudi. Đački izaslanici iz Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Bosne i Hercegovine i Slovenije donijeli su na sastanku 15-17. kolovoza 1919. u Mostaru *Rezoluciju* u kojoj smatraju narodno i državno jedinstvo apsolutno političkom, ekonomskom i kulturnom potrebom. Oduševljeni jugoslavenstvom, kao društveni stijeg izabrali su jugoslavensku trobojnicu s križem i bršljanom.[10] Za Dalmaciju je obnovljeno društvo Pavlinović sa sjedištem u Zadru i privremenim u Splitu, koje je uzelo naziv Jugoslavensko katoličko akademsko prosvjetno društvo "Pavlinović".[11] Društva koja nisu prestala s radom, kao Milovan u kojem je djelovao Antić, nastavila su s radom obnovljenim žarom. Gimnastički odsjeci omladinskih društva nastalih iz katoličkog pokreta ubrzo su se pod utjecajem iz Češke

[7] Usp. B. Krizman, Hrvatska u prvom svjetskom ratu, Zagreb 1989.

[8] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 358.

[9] U osnivanju Hrvatske pučke stranke u Hercegovini veliku je ulogu odigrao fra Dominik Mandić. Prema izjavi provincijala provincije Presvetog Otkupitelja svi su franjevci te provincije u Dalmaciji pristajali uz Pučku stranku. Predsjednik privremenog vodstva Hrvatske težačke stranke bio je zamjenik provincijala bosanskih franjevaca fra Jozo Markušić. Usp. B. Pandžić, *Životopis fra Dominika Mandića*, Chicago 1994, 31-46. Stranka je u programu isticala misao o jedinstvenom troplemenskom narodu na prodručju države i zastupala federalistički sustav (usp. *Narodna politika,* 1 (1919), br. 123, [9. V. 1919]).

[10] "Domaće vijesti. Rezolucija katoličkog đaštva u Mostaru", *Jadran,* 23. VIII. 1919.

[11] Središnjica Jugoslavenske katoličke đačke lige u Zagrebu skupa s JKAPD Pavlinović naumila je 22-25. srpnja 1926. održati veliki sastanak u Dubrovniku za sve srednjoškolce i visokoškolce pa je zamolila provincijala Grabića da bi započeo slavlje misom i održao propovijed (AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 111, br. 797/1926. [Izvornik]), možda i nadajući se da će zbog toga lakše doći na sastanak i franjevački bogoslovi kojima je Antić bio odgojitelj.

i Slovačke te iz Slovenije preoblikovali u orlovska društva. Ona su bila brojna pa je već 1920. sudjelovalo oko 10.000 hrvatskih mladića na orlovskom sletu u Mariboru u Sloveniji.[12]

Nakon prestanka izlaženja katoličkog lista *Dan* (1918) i katoličko je novinstvo krenulo jugoslavenskim vodama. List *Jadran* koji je početkom 1919. godine počelo izdavati istoimeno društvo, a tiskao se u Leonovoj tiskari (koja je bila u vlasništvu Pijeva društva) i odražavao gledišta katoličke akcije, već je u podnaslovu, "Glasilo jugoslavenske demokracije", očitovao jugoslavensko usmjerenje.

Vjerojatno su i franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja bili iskreno "uvjereni, da će se ujedinjeni narod bez razlike vjere pod žezlom i mudrom upravom svoga kralja u svojoj prvoj ujedinjenoj državi domoći i razviti do snage, sjaja i potpuna zadovoljstva u svakom pogledu."[13]

No, početni je zanos za jugoslavenstvom ubrzo počeo nestajati. Naročito kod franjevaca. Kad je 6. IV. 1919. na Poljani, koja je dobila ime kralja Petra, u Antićevu Šibeniku, održan parastos za srpske "junake" koji su prema riječima govornika "oslobodili" Dalmaciju, fra Konstantin Krelja pisao je ogorčeno provincijalu Luliću: "[…] ovako za srpske vojnike. A za naše nema parastosa. Nisu ga zaslužili." No odziv građanstva na parastos bio je "mršav".[14] Ipak još uvijek skupina katoličkih i pravoslavnih župnika u sinjskoj krajini izjavljuju kako ne prave nikakve razlike između srpskog i hrvatskog imena i da im je svejedno zvali ih Srbima ili Hrvatima, dapače da im je i crkveno zvanje isto,[15] nakon čega ih je na eklezioločke razlike između Pravoslavne i Katoličke crkve upozorio Antićev nekadašnji profesor i tada suradnik u odgoju već spomenuti fra Petar Grabić.[16] U isto vrijeme su se pojavili i napadi na Crkvu od strane jugoslavenskih nacionalista u njihovim listovima.[17] Kad je nakon dvije godine 1921. Jugoslavensko katoličko đaštvo organiziralo sastanak u Splitu napali su ih orjunaši i zanosu je bio kraj. Uskoro je i katolički episkopat u Jugoslaviji sa svog zasjedanja u Zagrebu, 29. IV. 1922. uputio predstavku jugoslavenskoj vladi, u kojoj se tuži na postupke države prema Crkvi,[18] a i katoličko će novinstvo početi žestoko kritizirati beogradski režim kao "režim pljačke, laži i nasilja".[19]

---

[12] "Veliko kršćansko i slavensko srce", *Jadran,* 2 (1920) br. 175 [11. VIII. 1920] str. 2.

[13] Brzojaav provincijala Frane Lulića regentu Aleksandru. "Pozdrav regenta franjevcima", *Novo doba,* 2(1919) br. 6. [9. I. 1919].

[14] Krelja Luliću, 7. IV. 1919. AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića fasc. IV, bez broja.

[15] "Izjava svećenstva u cetinskoj krajini". *Novo doba,* 2 (1919) br. 111 [22.V.1919]. Svećenička zajednica grada Splita također je prihvatila misao o "troimenom narodu". *Jadran*, 1 (1919) br 93, [12. VI.], str. 2.

[16] P. Grabić, "Nekoliko refleksija povodom izjave nekih cetinskih svećenika", *Jadran*, 29. V. 1919.

[17] Usp. npr. "Tko je fratar Kotoraš?", *Zastava,* Nezavisno slobodoumno glasilo javnog mišljenja, 2 (1919) br. 26, [Split 30. VIII. 1919]; "Hoćemo da se denuncijantima sudi! Osvetu traži nacionalistička omladina", *Pobeda* narodne, napredne i nerazdelive Jugoslavije. Organ nacionalista (Split) 1 (1921) br. 2 [16. VII] str. 3; "Fratri ruše narodnu svetinju", *Novi list,* Slobodoumno i nezavisno glasilo javnog mišljenja (Split), 2 (1922) br. 348 [24. II.] str. 1.

[18] "Vlada prema katoličkoj crkvi. (Predstavka jugoslavenskog katoličkog episkopata vladi.)", *Narodna politika,* 5 (1922) br. 101. str. 2.

[19] Pod tim naslovom list je pisao: "Pod zvučnom parolom narodnog ujedinjenja ovaj je režim donio

Makarski ljetopisac fra Petar Grabić, nekadašnji Antićev magistar, a tada voditelj časopisa *Nova revija* i Antićev pretpostavljeni u odgojiteljskoj službi, bilježi 21. VI. 1922. u svojim "zaokruženim vjestima": "Radi srpskog vladinog šovinizma sve to više jača misao radićevštine, koja radi našeg slabog vanjskog položaja može da urodi katastrofom i po hrvatstvo; a u doglednoj budućnosti i po državu S.H.S."[20]

NA OPORAVKU U IMOTSKOM

Na provincijskom kapitulu koji se održavao u Splitu 11-20. svibnja 1919. Antić je na petoj sjednici 19. V. 1919. uz uobičajeni naslov ispovjednik, koji dobiva svaki svećenik poslije položenog ispita za jurisdikciju, imenovan ispitateljem slučajeva *(examinator causarum),* lektorom teologije i drugim magistrom bogoslova.[21]

Čini se da mu je nekako u to vrijeme oboljela i majka. Fra Ante je pošao obići majku i prema sjećanju sestre Ive ostao je tri dana. Majka, kao majka, vjernica ali i u brizi za djecu. Poput majke Zebedejevih sinova pokušala je uvjeriti sina kako bi bilo dobro, kad je već došao do kruha, da u tim gladnim godinama pođe na župu i povede sa sobom sestru Ivu da mu bude pri ruci. No Ante se držao samostana prihvativši odatle pomagati sestru koliko mu bude moguće.[22]

Nestašica koja je vladala u Makarskoj odrazila se na Antićevu zdrastvenom stanju. Zbog oporavka je preko ljeta 1919. pošao u Imotsku krajinu. Četiri dana proveo je kod fra Luke Livajića u Podbablju. Osjećao se dobro. Nakon toga 9. kolovoza pošao je posjetiti subraću u Imotski. Kad se sutradan nakon blagoslova s Presvetim htio ponovno vratiti u Podbablje, počeo je naglo i u velikim količinama bacati krv. Gvardijan fra Vjekoslav Jurenović pozvao je hitno liječnika koji mu je propisao lijek i odredio ležanje u krevetu. Noću je ponovno krvario. Nije osjećao bolova[23] pa je u krevetu mogao mirno razmišljati o svojoj bolesti. Pažnja gvardijana Jurenovića i ostale subraće potakla ga je da u tom vidi "dokaz dobrote

vidovdanski ustav, koji ima očitu tendenciju da Hrvate i Slovence politički, kulturno i gospodarski oslabi i da ih trajno priveže i skuči pod jaram Beograda i srpske prevlasti" *Jadran,* 4 (1922) br. 59 [26. VII. 1922.] str. 1.

[20] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 378. Premda se Radić u svojim govorima znao očešati i o franjevce, od kojih su neki pristajali uz Hrvatsku pučku stranku, franjevci su ga ipak velikim dijelom simpatizirali. Makarski samostanski kroničar opisujući novinske izvještaje o Radiću nadodaje: "Očešao se je dobro i o hercegovačke fratre, a oni ipak dobrim dijelom uza nj. Kad hoće bit slijepi dobro im stoji." AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 406. Pa premda je u Makarskoj politički utjecaj franjevaca opao, Radić 1926. ipak nastupa opreznije. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 408.

[21] AFPPOS, K/5, p.21. "Antonius Antić, confess. exam. causar., lector th., II magister clericorum."

[22] Prema izvornom iskazu Ive Antić koji se čuva u Vicepostulaturi bilo je to 1919. Fra Ante je rekao: "Ja sam odredio da se posvetim dragom Bogu u samostanu. A sestra Iva ako bude bolesna i nemoćna, ja ću joj pomoći koliko budem mogao."

[23] AFPPOS, Spisi provincijala A. Cikojevića sv. I. br. 551/1919. Sada u arhivu Vicepostulature. *DOA,* 2 (1972), br. 1, korica str. II.

[24] AFPPOS, Spisi provincijala br.551/1919. Antić Imotski 12. VIII. 1919. Sada u arhivu Vicepostulature. *DOA,* 2 (1972), br. 1, korica str. II.

Franjevački samostan u Imotskom

i ljubavi Božje", a u samoj bolesti poziv na "ustrpljivost i potpunu odanost" volji Božjoj.[24]

Vjerojatno su lijekovi i poboljšana hrana utjecali na oporavak pa se čini da je Antić ponovno pošao iz Imotskog u Podbablje, barem nakratko. Premda bolestan, nije zaboravio svoje studente pa im je u Podbablju pribavio balote za igru[25]

Te je godine škola ipak započela bez novog profesora Antića kojemu je očito trebao duži oporavak.[26] No, i u vrijeme oporavka Antić je mislio na svoje nove školske obveze. Vjerojatno se i pripremao za predavanja, a 11. rujna 1919. obavještavajući provincijala Cikojevića o svom zdravstvenom stanju zamolio ga je da mu odredi tekst pastoralke.[27] Kako pismo nije sačuvano, iz protokola provincijalnog ureda ne može se razabrati je li Antić već bio u Imotskom ili se taj dan možda zaputio iz Podbablja. No, već sutradan provincijalu je stiglo drugo pismo u kojem ga je Antić obavijestio da je stigao u Imotski[28].

Na gvardijana Jurenovića ostavio je dojam kao "izvanredni fenomen dobrote" pa ga je Jurenović odmah zavolio. Kako je i provincijal preporučio, gvardijan mu je nastojao priskrbiti bolju prehranu.[29] Ipak je čini se trebalo vremena da bi se Antićevo zdravstveno stanje poboljšalo. Možda su upravo zbog oporavka Antićev brat Lovre i majka Tade zatražili od provincijala 24. X. 1919. da pusti fra Antu kući.[30]

Kad se Antić vratio u Makarsku, vjerojatno je, u skladu s odlukom kapitula od 15. V. 1919. i pripremama koje je poduzeo, uz domagistarsku službu predavao i pastirsko bogoslovlje. U molbi provincijala Cikojevića od 23. veljače 1920. upućenoj Ordinarijatu u Splitu i u molbi kraljskom ministarstvu, kojom traži ratnu doplatu za uzdržavanje učiteljima i odgojiteljima Antić je označen kao učitelj bogoslovlja.[31] No ukoliko je započeo predavati, vjerojatno je morao brzo odustati[32]

---

[25]AV. Antić klericima , Podbablje, 3. IX. 1919. Izvorni dopis.

[26] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 315.

[27] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića I, br. 712/1919. [Zabilješka u protokolu. Spis nedostaje].

[28] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića I. br. 731/1919. [Zabilješka u protokolu. Spis nedostaje].

[29] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića I. br. 771 Jurenović provincijalu 15. IX. 1919. [izvornik]. Bolja prehrana se zapravo satojala u mlijeku, jajima i grožđu, koje je Antić imao u dovoljnoj količini. Dopis je objavljen u listu *DOA,* 2 (1972) br. 1, korica str. 2, ali je izraz "fenomen dobrote" zamijenjen u "fenomen svetosti". Premda se Jurenović u katalozima redovnika provincije naziva Vjekoslav, potpisivao se sa fra Luiđ.

[30] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića I. br. 902/1919. [Zabilješka u protokolu. Spis nedostaje].

[31] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 44 (Cikojević II). , br. 1353

[32] Arhiv Franjevačkog samostana Makarska, Knjiga znamenitijih dogadjaja, str. 352. Prema Ljetopisu ne bi se moglo zaključiti da je Antić i stvarno predavao.

jer ga je poziv odveo za ispovjednika novaka, a pastirsko je bogoslovlje preuzeo fra Krsto Belamarić.[33]

ISPOVJEDNIK NOVAKA

Dok je Antić boravio u Imotskom na oporavku, u Provinciji se osjetila potreba za novim magistrom novaka. Novicijat se nalazio na Visovcu gdje je i Antić svojedobno završio godinu kušnje. No prilike su se otada promijenile. U vrijeme I. svjetskog rata boravilo je na Visovcu uz redovnike i desetak vojnika koji su, nakon pada Austrije, napustili otočić 30. XI. 1917. godine. Kad su Talijani kao što je već spomenuto, prema tajnom Londonskom ugovoru okupirali dio Dalmacije, postavili su i na Visovcu skupinu vojnika i karabinjera, a u samostan zatočili desetak svećenika iz okolnih mjesta.[34] Prisutnost oružnika na otočiću nije pogodovala redovničkom životu mladih franjevačkih kandidata. Morao je to osjetiti i magistar novicijata fra Venceslav Bilušić,[35] koga provincijal Cikojević opisuje kao draga i sposobna čovjeka i pobožna redovnika.[36] Karabinjeri su se doduše 27. XI. 1919. povukli s otočića,[37] no talijanska je vlast ostala u blizini i kao mora pritiskala stanovništvo. Na definitorijalnoj sjednici 31. XII. 1919. raspravljalo se o novom magistru ali "bez konačne odluke",[38] pa je odgojno pitanje i nadalje mučilo upravu Provincije.[39]

Hoteći poboljšati stanje u novicijatu, provincijal Cikojević, koji je posebno cijenio fra Antu još kao mladog bogoslova, kad mu je bio magistar u Makarskoj, pomišljao je kao provincijalni poglavar da bi fra Ante dobro došao kao pomoć magistru Bilušiću. Kad se fra Ante oporavio, provincijal Cikojević ga je uspio u Imotskom nagovoriti da pođe za pomoćnika u novicijat. Imenovanje za službu nije poznato pa je i naziv službe nesiguran. Pisac Dnevnika Zbora "Milovan" koji je pribilježio da je Antić iz Imotskog dopratio provincijala u Makarsku i nakon dva dana 18. II. 1920. nastavio s provincijalom put do Splita, piše da je Antić potom nastavio put na Visovac za submagistra.[40] Magistar novaka na Visovcu, gdje je sti-

[33] AFTM, Zapisnik učiteljskih sjednica Franjevačke bogoslovije u Makarskoj, [I] 4.

[34] Usp. J.A. Soldo, "Samostan Majke od milosti na Visovcu", *Kačić*, 2 (1969) 203-204. Vojnici se u samostanu spominju od 2. V. 1919. Ljetopis visovačkog samostana, 13.

[35] Bilušić ih u *Samostanskom ljetopisu* naziva neugodna družba (2.V. 1919), usp. također 27. X. 1919, str. 16.

[36] Franjevački arhiv u Visovcu, *Samostanski ljetopis,* 26.

[37] Franjevački arhiv u Visovcu, *Samostanski ljetopis,* 16; J. A. Soldo, "Djelovanje franjevaca Provincije Presv. Otkupitelja kroz 250 godina (1735-1985)", *Kačić* 17 (1985 [1988]), 297.

[38] AFPPOS, K/5, Zapisnik definitorijalnih sjednica, p. 36.

[39] Definitorij provincije, na sjednici 28. veljače 1920, raspravljao je o odgojnim zavodima i ustanovio da stanje u njima zadovoljava, i da mladi redovnici izlaze iz odgojnih zavoda bez "većih vidnih moralnih mana", ali da se "nakon malo vremena opaža moralni nazadak". Ocima se Provincije činilo da je nazadak prouzročen time što se mladi svećenici odmah iz školskih klupa postavljaju na službe u kojima dolaze u doticaj sa svijetom a da prije toga nisu proveli još neko vrijeme u samostanu prije nego prijeđu na autonomni život. (AFPPOS, K/5 [Zapisnik definitorijalnih sjednica], p. 41.)

[40] Dnevnik Zbora Milovan, 16-18. II. 1920.

gao 25. veljače, već spomenuti Vjenceslav Bilušić, piše naprotiv da je Antić došao na Visovac kao član obitelji i ispovjednik novaka.[41]

Iako visovački samostanski ljetopis više i ne spominje fra Antu do njegova odlaska s Visovca, Antina je pomoć i mirnoća morala biti dragocjena visovačkim novacima. Talijani su, naime, još 1919. uhitili skradinskog župnika, opata, don Ivana Katalinića, a 1. veljače 1920. protjerali drniškog župnika, bivšeg visovačkog gvardijana, fra Ivana Tomasovića i njegova pomoćnika u Split, pa je magistar Bilušić morao pomagati na tim župama.[42] Uz to je stanovništvo mučila neizvjesnost sudbine Dalmacije na mirovnim pregovorima u Parizu, što je dojadilo, piše magistar Bilušić "svakomu više od istog rata".[43]

Na Visovac se 30. travnja 1920. vratila ponovno talijanska vojska (8 vojnika i 3 karabinjera) sa zatočenikom, cijenjenim kulturnim radnikom, tajnikom šibenskog kapitularnog vikara don Krstom Stošićem.[44] Premda možemo uzeti malo pretjeranom tvrdnju meštra novaka fra Vjenceslava Bilušića, koju je zapisao u samostanski ljetopis, da se Talijani gore ponašaju nego Turci,[45] smetnje koje je samostan proživljavao od Talijana, karabinjeri i zatočeni svećenici u samostanu mogli su biti dovoljan razlog da provincijal pokuša promijeniti mjesto novicijata. U svom pismu upućenom generalnom ministru Serafinu Ciminu 7. VI. 1920. on se ipak nije usudio navesti prave razloge svojoj molbi pa je naveo da je u Provinciji 15 kandidata za novicijat koje definitorij želi što prije poslati u novicijat, nakon samih desetak dana praznika, da ne bi u doticaju sa "svijetom" izgubili zvanje. Kako su dotadašnji novaci trebali završiti svoj novicijat tek polovicom kolovoza, trebalo ih je premjestiti u drugi samostan da bi se na Visovac moglo poslati nove novake.[46] Na molbu generalnog ministra Kongregacija za redovnike odobrila je 30. VI. 1920. da se petorica novaka mogu premjestiti u drugi samostan.[47] Navedene poteškoće, a naročito teško dobivanje propusnica za novake, naveli su međutim provincijala da novake pozove u Zaostrog umjesto na Visovac.

MAGISTAR NOVAKA

Provincijal je u tom kaotičnom stanju, već u travnju, mislio kako pronaći pogodna magistra. jer je Bilušić "na svaki način" htio da ga definitorij liši odgojne službe.[48] Za tu mu se službu učinio prikladnim fra Ante, premda je još bio ka-

---

[41] Magistar novaka fra Vjenceslav Bilušić zapisao je tog dana u samostanski ljetopis: "25. [veljače 1920.] Danas je došao ovdje kao član obitelji, ispovjednik novaka, O. A. Antić" Franjevački arhiv u Visovcu, *Samostanski ljetopis,* str. 19.

[42] Franjevački arhiv u Visovcu, *Samostanski ljetopis,* 30. III. 1919. te 1. II. i 4. IV. 1920. str. 12, 19 i 20.

[43] Franjevački arhiv u Visovcu, *Samostanski ljetopis,* 31. I. 1920. str. 19.

[44] Franjevački arhiv u Visovcu, *Samostanski ljetopis,* 30. IV. 1920. str. 20. Prema Soldi Talijani su se povratili 31. ožujka 1920. Soldo, "Djelovanje franjevaca", 297

[45] Franjevački arhiv u Visovcu, *Samostanski ljetopis,* 31. VIII. 1920. str. 25.

[46] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, bez broja Cikojević generalnom ministru Reda 7. VI. 1920. [koncept].

[47] Reskript Kongregacije u AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 1803/1920. [izvornik].

[48] AFPPOS, K/5, p. 45. Zapisnik definitorijalne sjednice 11. VII. 1920.

nonski premlad, jer su kanonski propisi tražili da magister treba imati najmanje trideset i pet godina.[49] Kako je Cikojević bio čovjek koji se u svojim nazorima nije lako dao smesti, usmjerio je korake kako bi što uspješnije došao do ostvarenja zamisli. Zbog toga je već 26. travnja 1920., prije definitorijalnog kongresa koji se trebao održati u srpnju iste godine, zamolio preko generalnog ministra Serafina Cimina prethodni oprost od nedostatka kanonske dobi, u slučaju da Antić bude izabran za službu magistra. Cikojević, čovjek razmetljiv u upotrebi riječi, opisao je Antića pohvalama bez škrtarenja, kao mladog čovjeka učena, razborita i zaista sveta, kojega je sam Bog darovao za magistra novaka,[50] no te njegove laskave pohvale potvrdit će kasnije i Antićev život.

Premda generalni ministar Cimino nije zatražio od Svete Stolice prethodni oprost (dispensu) od kanonske dobi, već sama činjenica da je odgovorio Cikojeviću da se obrati generalnom prokuratoru, ukoliko Antić bude izabran, da bi mu isposlovao oprost od Svete Stolice,[51] Cikojeviću je bio jasan znak.

Kad se 11. VII. 1920. počelo raspravljati o novicijatu i o službi magistra, u žarištu rasprave našlo se nekoliko kandidata. Je li upravo Cikojević u skladu sa svojim poduzetim korakom u raspravu o magistru predložio poznato ime fra Karla Eterovića, teško je ustvrditi. No Eterović je već prethodno kandidiran za ravnatelja gimnazije u Sinju i nije bilo teško dokučiti da se učilište filozofije ne može jednostavno lišiti takvog profesora, pa je Eterović, uz službu kustoda Provincije, uskoro imenovan i ravnateljem gimnazije i magistrom klerika. Ostali su na poprištu za magistra novaka fra Ante Nakić, fra Bone Radonić, fra Jure Božitković i fra Ante Antić, sve od reda ugledni redovnici, od kojih je Antić bio najmlađi.[52]

Nakon rasprave, za koju ne znamo kako je tekla u pojedinostima, ali znajući prethodno provincijalovo raspoloženje, i uzevši u obzir činjenice da je Nakić bio definitor i netom završio ravnateljstvo gimnazije u Sinju te vjerojatno više nije imao volje za odgojiteljsku službu, da je fra Bone Radonić bio znanstveno osposobljen, pa je bilo normalno da mu se da mjesto profesora na filozofskom učilištu i gimnaziji, Antiću je ostala magistarska služba. I premda se o Antiću već počelo govoriti kao o posebnom fenomenu, služba magistra novaka mogla mu je pripasti i jednostavno zato što nije imao na sveučilištu stečene stručne spreme pa je za Bogosloviju znanstveno gledajući to izgledao manji gubitak. Tako nam postaje sasvim razumljivo zašto je na prijepodnevnoj sjednici 13. srpnja 1920. kad je sastavljan raspored osoblja predložen Antić za magistra i diskreta.[53] Najvjerojatnije su ipak neki članovi uprave predbacivali opravdanost takvog rješenja, možda i zbog Antićeve premlade dobi, jer se na zadnjoj sjednici ponovno prešlo na ra-

---

[49] *Constitutiones Generales Ordinis Fratrum Minorum* ex 1921, c. II, § VI, n. 47; *Regula et Constitutiones Generales Fratrum Minorum,* Ad Claras Aquas (Quaracchi), 1922, p. 11.

[50] "Habeo iuvenem doctum, prudentem ac vere sanctum. Pro magistro novitiorum videtur a coelo donatus." AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II. br. 1532/1920. [koncept pisma].

[51] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II. br. 1600/1920. General Serafino Cimino Cikojeviću, 25. V. 1920. [izvornik].

[52] AFPPOS, K/5, [Zapisnik definitorijalnih sjednica,] p. 45

[53] AFPPOS, K/5, [Zapisnik definitorijalnih sjednica,] p. 49.

spravljanje “koga bi se izabralo za magistra novica. Nakon dugog raspravljanja i promišljanja” — bilježi zapisničar — “izabran je prama ritualu serafičkom legalno i kanonički p.o. fra Ante Antić za magistra novica.”[54]

Kao što je rečeno, zbog vojne okupacije otočića Visovca i zbog nemogućnosti dobivanja propusnica za novake od talijanske vlasti, definitorij je, na svom sastanku održanom u Zaostrogu 11-14. srpnja 1920, bio prisiljen potražiti novo mjesto za sljedeću skupinu novaka, dok je klerike koji su se zatekli na Visovcu ostavio pod upravom fra Venceslava Bilušića, jer ih nije imao kamo smjestiti.[55] Kako je 1920. godine bilo 17 novaka, trebalo je za njih pronaći dovoljno prostora pa je definitorij donio odluku da se studenti filozofije, kojih je bilo manje, premjeste u Živogošće a novaci smjeste u Zaostrog. Gvardijan fra Ante Alač je zadužen da kroz dva tjedna, odnosno do 28. srpnja treba urediti i dezinfekcirati prostorije za novake.[56]

U međuvremenu je 19. VII. 1920. stiglo dopuštenje generala reda da novice mogu prijeći u drugi samostan.[57] Cikojević je odmah dopuštenje proveo u djelo, izmijenivši donekle njegov sadržaj. Pitomcima koji su trebali stupiti u novicijat dao je priopćiti da će novicijat zbog talijanske okupacije biti u Zaostrogu a ne na Visovcu[58]. Obavijestio je visovačkog gvardijana fra Andriju Marića da je novicijat prenesen iz Visovca u Zaostrog.[59] Nije isključeno da je u toj prilici pozvao i Antića da se preseli u Zaostrog. Ne čekajući otpust iz Rima 20. srpnja uputio je Antiću, koji se još uvijek nalazio u Visovcu, dopis adresiran u Zaostrog, kojim ga kratko poziva da počne u ime Božje taj teški i znameniti rad podsjećajući ga “da samo Bog plod daje”.[60] Kako Antić nije stigao u Zaostrog, provincijal je opet pisao visovačkom gvardijanu fra Andriji Mariću da Antić odlazi u Zaostrog,[61] nakon čega je Antić 22. srpnja 1920. napustio Visovac i pošao u Zaostrog. A neposredno poslije toga 24. VII. zatražio je Cikojević od generala da Antiću isposluje oprost od Svete Stolice od nedostatka kanonske dobi.[62]

---

[54] AFPPOS, K/5, [Zapisnik definitorijalnih sjednica,] p. 54. Usp. također izvorni zapisnik o izboru: AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, bez broja [ispred br. 2099].

[55] Usp. pismo provincijala Cikojevića visovačkom gvardijanu fra Andriji Mariću, Split 19. VII. 1920. AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 1800/1920. [uredovna kopija] - I u svojoj opasci na Bilušićevo pisanje u Ljetopisu visovačkog samostana Cikojević ističe da je Provincija bila “prisiljena” privremeno premjestiti novicijat. Franjevački arhiv u Visovcu, *Samostanski ljetopis,* 26. - Novake je uz poteškoće na kraju zavjetovao gvardijan Marić i uputio ih u Šibenik, a dotadašnji magistar fra Venceslav pošao je u Drniš za župnika. usp. br. 2131/1920.[izvornik].

[56] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 1762/1920 [koncept]. Franjevački arhiv Zaostrog, Spomen-knjiga manastira Zaostroga od 1. I. 1913. str. 76.

[57] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II. br. 1803/1920. [Zabilješka u protokolu. Spis nedostaje].

[58] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br., 1740/1920 [koncept].

[59] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II. br. 1800/1920. [uredovna kopija].

[60] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II. br. 1826/1920. [uredovna kopija].

[61] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II. br. 1835/1920 (izvornik). Magistar novaka Vjenceslav Bilušić zabilježio je 22. srpnja 1920. u visovački ljetopis: “Danas je otišao odavle o. A. Antić, koga je pozvao m(nogo) p(oštovani) o(tac) provincijal nekim nerazumnim brzojavom. Novicijat je prenešen u Zaostrog.”

[62] AFPPOS, Spisi provincijala, Cikojevića II. br. 1873/1920. [Zabilješka u protokolu. Spis nedostaje].

Novi magistar stavio se u Zaostrogu svom dušom na odgoj novaka. Očito zbog Antićeve privrženosti crkvenim obredima, ljubavi prema svetim mjestima i predmetima, provincijal Cikojević je naložio gvardijanu fra Anti Alaču da preda Antiću sakristiju da je on i novaci uređuju.[63]

Iz tog razdoblja nemamo sačuvanih bilježaka prema kojima bismo mogli ocrtati Antićev stav u odgoju novaka. No jedno kasnije Antićevo pismo očituje da je novake promatrao kao biljke koje otvaraju svoje prve latice milosti Božjoj. "Ti nježni cvjetovi, podložni svakom zamahu vjetra" trebali su zaštite[64] i Antić je u svojoj brižljivosti nije uskraćivao. Ipak odmah u početku službe mladog magistra istupio je iz novicijata Ivan (fra Petar) Despotović.[65] Iz kratkog protokola ne možemo zaključiti razlog pa bi se moglo nagađati da se radilo jednostavno o nedostatku redovničkog zvanja.

Uz skrb za novake Antić je kao diskret sudjelovao i u upravi samostanske zajednice, u rješavanju pitanja o dohocima i izdacima samostana, ali o tomu ne znamo njegove stavove.[66]

Skrb za novicijat vjerojatno je utjecala na i onako narušeno Antićevo zdravstveno stanje pa je kustod fra Karlo Eterović izvjestio 25. VIII. provincijala Cikojevića da je "Antić oslabio i da neće moći istrajati u službi".[67] Najvjerojatnije zbog zdravstvenih problema Antić, čini se, nije imao nekih pismenih veza s Provincijalatom, pa mu je Provincijalat 11. IX. 1920. zatražio popis novica.[68] Problemi su se očito nastavljali no o njima nemamo podataka jer je Antićev izvještaj o oblačenju, u kojem je možda bilo i drugih podataka nestao iz provincijalnih spisa.[69] No fra Ante je 10. listopada izvjestio provincijala "da treba poslati novicu Tadina."[70] Bilo je to tjedan dana poslije nego je general Reda Cimino, po dopuštenju Kongregacije redovnika, uputio fra Anti oprost od nedostatka kanonske dobi da može biti magistar novaka.[71] No Antiću to dopuštenje nije više ni služilo jer je vidno slabio, krvario je iz pluća, i nije više mogao obavljati magistarsku službu pa je 22. listopada 1920. provicijal imenovao magistrom novaka fra Bonu Radonića, kao neprijekorna redovnika i vrsnog teologa kojemu bi teološko znanje moglo poslužiti izvrsno u

---

[63] AFPPOS, Spisi provincijala, 1955/17. VIII. 1920. [Zabilješka u protokolu. Spis nedostaje]. Pismo u Vicepostulaturi s pogrešnim brojem protokola (1595).
[64] Arhiv samostana u Visovcu, Antić visovačkom gvardijanu, Makarska 27. IV. 1936.
[65] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 2018/1920. [Zabilješka u protokolu. Spis nedostaje].
[66] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 2032/1920. Zapisnik rasprave.
[67] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 2053/1920. [zabilješka u protokolu, spis nedostaje].
[68] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 2081/1920. [zabilješka u protokolu, spis nedostaje].
[69] Ostao je samo zapis u protokolu da provincijal traži i Antić dostavlja izvještaj o oblačenju. AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, 2169 i 2186/1920. [spisi nedostaju].
[70] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 2201/1920. [zapis u protokolu, spis nedostaje].
[71] Kongregacija je 30. X. povjerila generalnom ministru da može dati oprost (dispensu) pro suo arbitrio et conscientia. Dana 2. listopada 1920. general je dopustio oprost i to je 14. X. protokolirano u uredu provincijalata. U međuvremenu je samo dan prije nego je oprost stigao u Provincijalat Provincijal Lulić ponovno zatražio oprost. Izvornik oprosta pod brojem AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, br. 2223/1920 danas se čuva u uredu Vicepostulature.

pravilnom asketskom usmjeravanju povjerenih mu novaka.[72] Radonić je stigao u Zaostrog 25. listopada, a Antić je nakon nepuni mjesec dana, 22. studenoga 1920. otputovao iz Zaostroga u Makarsku.[73]

POMOĆNIK MAGISTRU I LEKTOR DUHOVNOG BOGOSLOVLJA

Nakon mjesec dana Antić se počeo oporavljati,[74] no čini se da je trebalo proći još dva puna mjeseca da bi mogao obavljati poslove. Vjerojatno se već bio prilično oporavio kad ga je fra Karlo Eterović, koji je u Sinju bio magistar zavjetovanika, preopterećen predavanjima u filozofiji i gimnaziji, zatražio za pomoć.[75] Polovicom siječnja nalazimo ga ponovno u službi pomoćnika magistru fra Petru Grabiću u Makarskoj, gdje je ostao negdje do polovice lipnja iste godine.[76]

Može se smatrati vjerojatnim da je upravo Antić predložio magistru bogoslova i upravitelju Bogoslovije fra Petru Grabiću da bi na Bogosloviji trebalo predavati ascetiku kao posebni kolegij. Zbog toga je 9. II. 1921. pozvan na sjednicu profesorskog zbora "da izvjesti o namjeravanoj pouci". No kako je Antić bio previše bolestan da bi sam preuzeo tu obvezu, zbor je zaključio da taj predmet predaju studentima magistri ali "bez školske obveze".[77]

Kako je Grabić, zbog različitih poslova, više puta bio odsutan iz odgojnog zavoda, bolesni Antić je bez sumnje imao prilično posla nadzirući studente. No o tome radu nalazimo malo bilježaka. Prisustvovao je redovito skupovima Zbora Milovan i u odsutnosti upravitelja nadzirao rad skupštine, uplećući se koji put i u same rasprave,[78] pazeći pri tom više na sklad među studentima negoli na stručnost rasprava. U tom je duhu savjetovao cenzorima da u kritici ne iznose manje nedostatke, već da se kritički osvrnu na cjelinu, tok misli i način prikazivanja.[79] A kad se članovi Zbora ne bi mogli uskladiti u svojim stavovima, Antić je ostavljao odluku upravitelju Zbora.[80]

---

[72] AFPPOS, Zapisnik definitorijalnih sjednica, str. 65; Spisi provincijala Cikojevića II, br. 2247/1920. [uredovna kopija]; usp. Cikojevićevu molbu generalu u kojoj traži oprost od nedostatka kanonske dobi za Radonića br. 2325/1920. [uredovna kopija].

[73] Franjevački arhiv Zaostrog, Spomen-knjiga manastira Zaostroga od 1. I. 1913. str. 81 i 83. Uz datum 22. XI. 1920. ljetopisac je zabilježio da je Antić posljednji mjesec zbog bacanja krvi uglavnom proveo u sobi i u postelji. "Svak se je radovao njegovoj svijesnoj pojavi i nadao se puno od njegova duha, ali Bog boguje, a čovjek umuje."

[74] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića II, zabilješke u protokolu br. 2344/1920 (pismo gvardijana Alača provincijalu) i 2346/1920 (pismo A. Antića provincijalu od 10. XI. 1920; pisama nema na mjestu].

[75] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića III, br. prot. 2651/1921. [spis nedostaje]. Formulacija "pita Antića" nije dovoljno jasna.

[76] AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1919. -1921. Sv. VI. [esta sjednica, 16. I. 1921. Posljednji put nalazimo ga na sjednici Zbora 12. VI. 1921.

[77] AFTM, Zapisnik učiteljskih sjednica Franjevačke bogoslovije u Makarskoj, [I], 8.

[78] AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1919. -1921. Sv. VI. Osma sjednica, 8. II. 1921; Ix. sjednica, 27. II. 1921; XI. sjednica, 21. III. 1921. - Zapisnik Zbora Milovan god. 1921-1922. Sv. VII. XIII. sjednica, 10. IV. 1921; XIV. sjednica 1. V. 1921; XV sjednica 22. V. 1921; XVI. sjednica 12. VI. 1921.

[79] Zapisnik Zbora Milovan god. 1919. -1921. Sv. VI. XI. sjednica, 21. III. 1921.

[80] Usp. Zapisnik Zbora Milovan god. 1921-1922. Sv. VII. XIV. sjednica 1. V. 1921.

U drugoj polovici svibnja 1921. uprava je Provincije premjestila iz Zaostroga u Makarsku, zbog liječenja, dvojicu novaka, Čarića i Krokara, i povjerila Antiću vodstvo njihova duhovnog života.[81] Bio je to pogrešan korak jer je Krokar možda upravo od fra Ante uhvatio zarazu i još ozbiljnije obolio.[82]

I Antićeva se bolest vjerojatno pojačala pa je ponovno pošao u Imotski, kao zdravije mjesto.[83] Uprava Provincije slala je tu i neke bolesne klerike. Tako je poslala fra Stanka Dizdara koji je uskoro istupio iz Reda i fra Ivana Glibotića.[84] Tu se fra Ante, osim za svoje zdravlje, prema Glibotićevoj izjavi, poput Samaritanca brinuo i za njega. Provodili su skupa vrijeme na čistom zraku u samostanskoj ogradi, vodio ga je k liječniku i pomagao što je bolje mogao.[85] A fra Vjeko Vrčić se sjeća da je poučavao i ministrante i ponekad kitio oltare cvijećem.[86]

Nakon Antićeva oporavka u Imotskom,[87] fra Petar Grabić, magistar klerika u Makarskoj, zatražio je 5. srpnja da bi Antić došao u Makarsku.[88] I već 11. srpnja uvečer Antić je s provincijalom stigao iz Imotskog. U Makarskoj je trebao nastaviti domagistarsku službu i pripravljati za ređenje bogoslove koji su dobili iz Rima dopuštenje da budu ranije ređeni.[89] Otada će Antić kroz desetljeća pripremati naraštaje mladih svećenika.[90] "Ceremonije je pazio ko oči u glavi"[91] znajući da to traži dostojanstvo u obavljanju Božjeg djela. Fra Boris Ilovača, koji ga je upravo u to vrijeme prvi put susreo, za vrijeme ređenja na kojem je Antić bio ceremonijar, prisjećat će se da je svaki njegov pokret i čin odavao produhovljena, svetog redovnika, a teolog fra Karlo Balić, koga je Antić pripremao za ređenje, ističe da je na njih klerike Antićev primjer djelovao više nego sve njegove upute i tumačenja.[92] Zbog toga je Antić i kasnije ponekad bio tražen kao učitelj crkvenih obreda.[93]

---

[81] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića III, br. prot. 3457/1921 i 3459/1921. Zabilješka u protokolu. Dopisa nema.

[82] AFPPOS, Spisi provincijala Cikojevića III, zapisnik br. 3631/1921. Izvještavajući provincijala o Krokarovoj bolesti, magistar novaka B. Radonić piše 25. VI. 1921. da se boji da je Krokar uhvatio od fra Ante bolest. Pisma nema.

[83] Iz Imotskog je 28. VI. 1921. pisao magistru fra Petru Grabiću. (Arhiv franjevačkog samostana Makarska, kutija IX, Spisi Grabić). Prema zapisima u knjizi misnih intencija tu je boravio od 21 . VI. do 11. VII. (V. Vrčić, *Naš magistar,* Vrgorac 1977, 13). Tu mu je Zbor Milovan čestitao Božić. (Usp. AFSM, Dnevnik Zbora, 24. XII. 1921).

[84] AFPPOS, Spisi II. provincijalstva A. Cikojevića, II brojevi protokola, 364/1922 i 366/1922, 633/19-22. Spisa nema. Dizdar je proveo u Imotskom više od jednog čitavog semestra kako se može razabrati iz zapisnika Zbora Milovan 1921/1922. Usp. također: "Podaci o životu i radu o. Antića", *DOA,* 2 (1972) br. 2. korica str. 2.

[85] AP, Izvanprocesualna svjedočanstva, 29 [¢ 9, 84]. Usporedi i članak "Sjećanja na fra Antu Antića", *DOA,* 2 (1972) br. 2 str. 11-12, Glibotićev tekst pogrešno spojen s izjavom fra Karla Nole.

[86] V. Vrčić, *Naš magistar,* 14-17.

[87] Prema Antićevu pismu od 27. VI. 1922. osjećao se "malo bolje". Arhiv franjevačkog samostana Makarska, kutija IX (Spisi Grabić).

[88] AFPPOS, Spisi II. provincijalstva A. Cikojevića, II broj protokola, 1050/1922, Makarska 5. VII. 1922.

[89] Dnevnik Milovana II, 11. VII. 1922.

[90] Dio potvrda o primanju služba i reda đakonata, u kojima se navodi Antićeva prisutnost, nalazi se u Arhivu franjevačkog samostana u Makarskoj, Acta Instituti theologici Makarska 1912-1936.

[91] AP, Izvanprocesualna svjedočanstva, 29 [¢ 9, 85].

[92] AP, Izvanprocesualna svjedočanstva, 7 [Ilovača]. i 8 [Balić].

[93] Grabić 11. IX. 1922. traži da bi Antić došao za ceremonije. AFPPOS, Spisi provincijala fasc. 46, protokol br. 1717/1922 [Spis nedostaje].

Premda je Grabić 7. XI. 1922. izabran na kapitulu za kustoda, i nadalje je zadržao magistarsku službu, a Antić mu je bio pomoćnik. Uz to je Antić postao i učitelj braće laika, pa je u tom svojstvu primio i obnovu zavjeta brata laika fra Metoda Dragaša. Ujedno je bio podučavatelj samostanke posluge u kršćanskom nauku, diskret i samostanski vikar (što je svakako neobičan spoj služba).[94]

Kao što je već spomenuto, Antićev prijedlog da se na Bogosloviji 1921. uvede kolegij mistike i ascetike nije zbog Antićeve bolesti uspio. Zbog toga je na definitorijalnom sastanku 4. kolovoza 1922, ne zna se na čiji prijedlog, možda fra Petra Grabića, donesen zaključak da se na Bogosloviji uvede predmet ascetike i mistike i povjeri "praktičnom asketi"[95] Antiću da izradi plan predavanja.[96] Mladi profesor je zanosno prihvatio novu dužnost i mjesec dana prije početka akademske godine zatražio udžbenike za studente[97] i najvjerojatnije odmah započeo predavanja.[98]

Stanje zavoda u Makarskoj nije bilo najsjajnije. Posljedice ratnih godina još su se osjećale, a neishranjenost je ostavljala posljedice na zdravlju studenata. Izvještavajući da je moralno i nastavno stanje u zavodu zadovoljavajuće, fra Petar se Grabić potužio na definitorijalnom sastanku 20. VII. 1923. da su zdravstvene prilike "dosta loše". Vjerojatno je to utjecalo da je definitorij donio odluku da se u gimnaziju uvede gimnastika, a preporučio ju je i magistrima u klerikatima u Makarskoj i Zaostrogu uz uvjet da vježbe ne dođu u sukob s doličnošću redovničke stege.[99]

Grabić, čovjek širokih pogleda, koji je u međuvremenu postao kustod Provincije, po naravi radin, dobio je u Antiću izvrsnog pomoćnika. Povjerio mu je, čini se posve, religioznu stegu, pripreme za ređenje klerika, sređivanja vojne

---

[94] Tabula Kapitula. Usp. AFPPOS, K/5, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, p. 120; Usp. također AFSM, Dnevnik Milovana II, 9. XI. 1922; 18. XII. 1924.

[95] Izraz nije zapisan u aktima kapitula ali ga rabi jedan od kapitularaca fra Petar Grabić, i ovakvo mišljenje o Antiću je bez sumnje utjecalo da mu se povjeri predavanje tog predmeta. Odluka definitorija glasi: "7. Uviđa se shodnost da se u Makarskoj uvede učenje i predavanje asketike-mistike. Ta se stvar predaje p(oštovanom) ot(cu) fra Anti Antiću da ju još bolje razvidi i o tom plan učini." Grabić je tu odluku zapisao 9. X. sljedećim riječima u samostanskom ljetopisu: Novi Predmet - definitorijalnom naredbom uveden je obvezatni predmet (1 sat sedmično) kršć. ascetika. Predavanje je povjereno praktičnom asketi o. Anti Antiću, koji je istodobno drugi odgojitelj u seminaru. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 381.

[96] AFPPOS, K/5, Zapisnik kapitula i definitorijalnih sastanaka, f. 95. t. 7.

[97] AFPPOS, Spisi provincijala fasc. 46, Protokol broj 1674/1922 [Spisa nema]. Program studija nije međutim odmah dogotovljen jer je Antić još nakon početka predavanja tražio uputu od uprave Provincije hoće li svi bogoslovi učiti ascetiku i mistiku. AFPPOS, Spisi provincijala, protokol br. 19-24/1922 [spisa nema]. Čini se da su navedeni udžbenici nabavljeni od Mariettia iz Torina što bi se dalo zaključiti iz Antićeva dopisa Provincijalatu iz Makarske 23. XII. 1922. kojim traži isplatu računa "za knjige klerika" AFPPOS, Spisi provincijala, protokol br. 365/1922. [spisa nema].

[98] Usp. AFTM, Zapisnik učiteljskih sjednica Franjevačke bogoslovije u Makarskoj, [I] 16. [Antić je prisutan na sjednici 2. XII. 1922.] — AFSM, Acta Instituti theologici Makarska 1912-1936. Relatio super studia … 23. III. 1923. n. 10. U prilagodbi studija koje je 1935. prilagođeno odredbama Reda definitorij je i nadalje za predavanje ascetike i mistike predvidio Antića, o čemu je provincijal Petrov obavijestio upravu Bogoslovije. Ibidem, br. 1877/35. Petrov Cvitanoviću, Split 2. IX. 1935.

[99] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 103, zapisnik definitorijskog sastanka, VI sjednica 20. VII.1923. poslij br. 1245.

službe[100] te organiziranje božićne tombole.[101] No čini se da je Antić već i zbog toga što je Grabić više puta izbivao iz Makarske trebao studentima izlagati i građu za duhovna razmatranja. Grabić koji je u studentima uvijek gledao bolje strane izvjestio je, naime, o priličnom uspjehu studenata u nauku i vladanju iako mu se činilo da nemaju prevelike ljubavi prema askezi, pa čak ni naročito zalaganje za napredovanjem u krepostima. No, nije prešutio rad svoga pomoćnika na duhovnom planu pa je zapisničar iz njegova izvještaja sažeto pribilježio u zapisnik definitorijalnih sastanaka:. "Pod upravom O. Ante Antića II-gog magistra klerika kod pojedinaca pokaziva se i vidni duhovni napredak."[102]

Vrelo tog napretka bila je osobna Antićeva duhovna izgradnja. Istina, ne možemo je pratiti do u potankosti. No jedan zapis iz njegovih duhovnih vježaba koji je u prijepisu, na pomalo čudan način,[103] prispio do nas upravo iz te godine otkriva Antićevo duhovno nastojanje. On se prije svega nastoji osobno duhovno izgraditi. Ne upušta se u dugačke razgovore. Naročito nastoji ne govoriti o drugima, čini se, čak ni pohvale. Izbjegava pohlepu za hranom, koja je možda ponekad njegov pogled privlačila za boljim zalogajem. Čuva se naklonosti prema drugima. Posebno pokušava gajiti poniznost. No poniznost mu se ne sastoji u mehaničkim činima malenosti. On je naslovljava poniznošću razuma. A ona izvire iz uvjerenja da je Bog neizmjerno velik, a čovjek bez njega "nesposoban za ijedno dobro". Takvo razmišljanje logički ga je dovelo do zaključaka da se podlaže bližnjemu, pa i nižemu u službi. Da ostane miran i onda kad je prezren i kad na nj nitko više ne računa da može obaviti neki važan ili koristan posao. Dapače, Antić već tada dva puta upotrebljava i izraz prezirati samoga sebe. "Prezirati sebe i veseliti se kad nas preziru, omalovažavaju i grde." Arhaičan i danas već neobičan izraz "preziranje", dok su nam pune uši govora o ljudskom dostojanstvu, dobiva svoje najbolje tumačenje upravo u toj Antićevoj rečenici koja podsjeća na osmo Kristovo blaženstvo. Takav "prezir" nije rušenje ljudskog dostojanstva, već upravo postaje neke vrste pobožanjstvenjenje čovjeka, koji nastoji postati što sličniji Kristu koji je "prezreo" svoje božansko dostojanstvo da bi se približio čovjeku.

Obnavljajući "ujutro" takve odluke, Antić je čini se brzo i sam napredovao u duhovnom životu. Studenti su zapažali da njihov domagistar ne govori slabo o drugome, da odmah ne reagira na njihove slabosti pa ga je većina počela simpatizirati i prilagođivati se njegovim duhovnim savjetima.

[100] AFPPOS, Spisi provincijala [Fra Ante Cikojevića], fasc. 47, zapis u protokolu, 463/1923; 1067/1923; 1088/1923

[101] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 103, 2101/1923. Antić Cikojeviću, Makarska 9. XII. 1923 [izvornik].

[102] AFPPOS, K/5 Zapisnici Definitorijalnih sastanaka, str. 137. (3. XII. 1923). U izvještaju od 30. XI. 1923. stoji doslovce: "Redovničko vladanje uglavnom zadovoljava. Većih prekršaja protiv svetih pravila i protiv drugih važnijih dužnosti nema. Nema — općenito veleći — velike ljubavi za mrtvenjem, solidnom kreposti; premda pod upravom II. magistra o. Ante Antića i u duhovnom asketičnom pogledu opaža se vidan napredak." AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 103, br. 2076/1923. [izvornik].

[103] Antićeve različite duhovne bilješke koje je on ljubomorno čuvao prepisao je jedan njegov nekadašnji znatiželjni gojenac fra Nikola Gabrić i njegov se prijepis čuva u Vicepostulaturi [¢ 7, 1-2].

Duhovni se napredak studenata, čini se, iz godine u godinu sve više poboljšavao i već sljedeće godine Grabić govori o blagoslovljenom Antićevu utjecaju na klerike koji je vršio predavanjima i živim primjerom.[104]

Uz odgojiteljsku službu Antić se povremeno bavio i apostolatom, iako o tome nemamo iscrpnih podataka. Tako iz protokola saznajemo da ga je župnik Zlosela don Marko Ćorić tražio da mu dođe na ispomoć[105] u kolovozu 1923. no, ne znamo je li provincijal Cikojević udovoljio Ćorićevoj molbi.

Profesori i studenti franjevačkog bogoslovnog učilišta u Makarskoj 1924. (Antić prvi u prvom redu s lijeve strane)

U 1924. Antićevo se zdravstveno stanje pogoršalo. Vjerojatno je zbog toga predavanje ascetike preuzeo fra Roko Rogošić.[106] Antić je u kolovozu pošao u Vrliku na oporavak, ali mu je zdravstveno stanje još neko vrijeme bilo nestalno i tek se u rujnu malo poboljšalo. U vrijeme oporavka čitao je duhovnu literaturu, napose Tanquereyev *Pregled asketske i mistične teologije* koje se na francuskom pojavilo upravo u to vrijeme.[107] Zamolio je provincijala Cikojevića da mu dopusti naručiti djelo poznatog dominikanca Reginalda Garrigou-Lagrangea *Kršćansko savršenstvo i kontemplacija prema sv. Tomi Akvinskom i sv. Ivanu od*

[104] AFPPOS, K/5 Zapisnici Definitorijalnih sastanaka, str. 153. (24-25. VII. 1924).

[105] AFPPOS, Spisi provincijala, Zapis u protokolu, 883/1923. Selo je kasnije promijenilo ime u Pirovac. Don Marko Ćorić je bio župnik u Zloselima Pirovcu 1900-1937. Usp. Stošić, *Sela Šibenskog kotara,* 147.

[106] U svom dopisu od 17. XI. 1924. on spominje provincijalu Cikojeviću kako mu je govorio da ga oslobodi od ascetike. Spisi provincijala, svežanj 106, br. 1882/1924. [izvornik].

[107] A. TANQUEREY, *Précis de théologie ascétique et mystique,* Paris 1923. Novo izdanje objavljeno je 1924.

Križa, objavljeno na izvorniku godinu dana ranije,[108] a može se naslutiti da je pismeno nastavio i duhovno vodstvo jedne redovničke osobe.[109] Provincijala je potanko obavještavao o svom zdravstvenom stanju i svojim nakanama, a onda se početkom listopada vratio u Makarsku,[110] gdje se i nadalje zanimao za duhovne knjige i nastojao ih pribaviti preko provincijala.[111]

Njegov rad sa studentima u Makarskoj sastojao se u predavanjima i savjetima, ali u sjeni velikog Grabića, ostao je donekle nezapažen i tek će naknadno izići na vidjelo. Studenti su ga cijenili i obraćali mu se u poteškoćama jer im se činio pristupačniji od magistra Grabića, ali njihovi odnosi prema njemu nisu prelazili u prijateljstvo.[112] I tako se Antić pomalo usmjeravao u pravcu na kojem će kasnije postići uspjehe kao duhovni voditelj. Sve je više prodirao u odgojnu problematiku. No čini se bojažljivo i skoro nesigurno zaklanjajući se za autoritet uglednije subraće.[113] Premda o njegovu radu nema puno dokumenata, iz sporadičnih natuknica može se zaključiti da se odgojiteljskom radu predavao punom odanošću.[114]

TRAGOVIMA SVETACA

Godine 1925. slavila se tisućgodišnjica Hrvatskog Kraljevstva, pa su se tom zgodom iz Hrvatske organizirala hodočašća naročito u Rim. Mnogi su franjevci priželjkivali iskoristiti priliku da bi posjetili grobove apostolskih prvaka i razgledali Vječni Grad.

---

[108] R. Garrigou-Lagrange, *Perfection chrétienne et contemplation selon S. Thomas d'Aquin et S. Jean de la Croix,* Saint-Maximin 1923. Potkraj života je isto djelo naručio i na talijanskom jeziku (Antić I. Juriću, Zagreb 11. IV. 1960. AP, I/21, 55 [¢ 4, 414]). Među knjigama pok. fra Celestina Belamarića, kasnijeg magistra novaka, pronašao sam od istog autora *Le tre età della vita interiore vol. III,* Torino 1954, na kojem stoji olovkom napisano Antić. Antić je tijekom čitavog života rado upotrebljavao priručnike duhovnog života. To pokazuju knjige koje je upotrebljavao a koje su se tek djelomično sačuvale u njegovoj sobi i njegova korespondencija. Posebno je njegovo dopisivanje s fra Karlom Balićem, fra Petrom Čapkunom i fra Ivanom Jurićem prepuno podataka o duhovnim knjigama koje je Antić redovito nabavljao netom je saznao da su se pojavile iz tiska. Ovdje spominjem samo: Aleksije Benigar *Compendium theologiae Spiritualis,* Roma 1959 (Antić I. Juriću, Zagreb 18. X. 1959. AP, I/21, 53 [¢ 4, 413] Antić Lj. Obrovac, Samobor, 20. IX. 1959. AP III/24, 1 [¢ 6, 268]), Antonio Royo Marín, *Teologia della perfezione cristiana,* Roma 1960; *Acta et documenta congressus generalis de statibus perfectionis,* Romae 1950-1952. (Antić I. Juriću, Zagreb 11. I. 1962. AP, I/21, 65 [¢ 4, 423], Antić Čapkunu Zagreb 5. I. 1961. AP I/11, 42 [4, 143]).

[109] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 106, bez broja [iza 1622/1924]. Antić Cikojeviću, Vrlika, 25. IX. 1924 [izvornik].

[110] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 106, br. 1640/1924. Antić Cikojeviću, Vrlika, 3. X. 1924 [izvornik].

[111] U zapisniku br. 1752-23/10/1924 stoji: O. Antić piše o nekim knjigama. Pismo nedostaje.

[112] Kad kasniji cijenjeni latinist Kruno Krstić želi obavijestiti provincijala da njegovo mjesto nije u redovništvu, on povjerava Antiću da on napiše adresu, što se i ne mora shvatiti kao posebna odanost jer nije poznato da su kasnije živeći oba u Zagrebu održavali veze. Usp. Spisi provincijala, svežanj 107. br. 532/1925. Pismo studenta Stanka (Krune) Krstića, Makarska 16. III. 1925 [izvornik] i br. 536/1925 Antićevo pismo provincijalu bez datuma, poslano s Krstićevim.

[113] Kako su franjevački novaci zbog malarije koja je vladala na otočiću Visovcu često obolijevali, u Provinciji je iskrsla namisao da bi novicijat bilo dobro premjestiti u neko zdravije mjesto pa je provincijal Cikojević prije izlaganja problema na definitoriju dobio pristanak generalnog ministra Bernardina

Videći u Antiću vrsna odgojitelja, čini se da je fra Petar Grabić preporučio provincijalu Cikojeviću da Antić i fra Venceslav Nakić pođu na praznike u Asiz,[115] najvjerojatnije da bi tamo usavršili talijanski i još bolje upoznali Franjinu karizmu,[116] što je provincijal i učinio zatraživši 22. svibnja 1925. od generalnog ministra dozvolu za putovanje.[117]

Dobro opskrbljen novcem, što je zbog njegovih zdrastvenih prilika i bilo nužno, čini se da je Antić pošao iz Splita u Zadar koji je tada pripadao talijanskoj državi. U samostanu sv. Frane, koji je pod talijanskom okupacijom pripao Provinciji Gospe od Loreta u Markama, i u koji je ta provincija 1923. smjestila serafski kolegij i učilište teologije, upoznao je provincijala Loretske minoritske provincije Josipa Carvina. Carvin je bio jedan od četvorice zadarskih redovnika koji je ostao u samostanu u vrijeme okupacije, dok su ostali redovnici i studenti Hrvati bili protjerani ili su se svojevoljno povukli na područje koje je pripalo Kraljevini Slovenaca, Hrvata i Srba.[118] Uz talijanski govorio je i hrvatski a ponekad po koju rečenicu i zapisao. Kako Antić nikada nije isticao nacionalnost, Carvin ga je zadržao nekoliko dana u Zadru gdje je u serafskom kolegiju boravilo oko 70-ak dječaka dovedenih iz Italije s kojima je Antić mogao razgovarati talijanski. Zatim je u društvu s jednim loretskim franjevcem otputovao u Loreto,[119] gdje se, kako saznajemo od samog Antića, zadržao tri dana. Provincijalu Cikojeviću javio se tek iz Asiza oduševljen gostoljubivošću kustoda samostana Sacro Convento

Klumpera da može prenijeti novicijat u drugi samostan (Spisi provincijala, svežanj 106, br. 1780/19-24. Klumper Cikojeviću 24. X. 1924. Kopija Cikojevićeva pisma Klumperu u kojem traži prijenos novicijata u Živogošće ili Zaostrog priložena je bez datuma i broja). Kako je i meštar novaka fra Leonardo Bajić davao crne izvještaje o novicijatu upozoravajući ne samo na zdrastvene poteškoće već i na poteškoće odgoja naročito braće laika (Spisi provincijala, svežanj 106, L. Bajić Cikojeviću 6. XI. 1924. i 25. XI. 1924. ispred i iza br. 1904/1924), pitanje novicijata zainteresiralo je i braću u Provinciji, naročito u Makarskoj gdje su neki držali da bi se mogao smjestiti barem dio novicijata. U problematiku se uključio i fra Ante zaklanjajući se uglavnom za mišljenje uglednog fra Marka Ivandića. Spisi provincijala, svežanj 107, br. 536/1925. Antić Cikojeviću [Makarska 16. III. 1925, izvornik].

[114] Kad je Antić u lipnju 1925. pošao u Split ispovijedati klarise, Grabić je molio provincijala Cikojevića da ga ne zadržava bez potrebe jer i "klericima treba veće pažnje za devetnice sv. Ante". Spisi provincijala, svežanj 108, br. 1149/1925. Grabić Cikojeviću, Makarska, 4. VI. 1925. [izvornik].

[115] AV, Antićevi osobni dokumenti Grabić Cikojeviću, 7. V. 1925. Ispis. Vjerojatno se radi o spisu br. 887/25 koji u AFPPOS nedostaje.

[116] Provincijal Loretske minoritske provincije (Provincia Minoritica Loretana) Josip Carvin koji je Antića upoznao u Zadru naziva ga pogrešno P. A. Anić piše "lo scopo del suo viaggio e' di esercitarsi nella lingua italiana". Prema Buljeviću putovanje bi bilo nagrada za uzornu magistarsku službu. No Antić je tada još uvijek bio samo domagistar.

[117] Bilješka u protokolu, br. 1000/1925. Koncept pisma nedostaje. Antićevo putovanje u Rim opisao je prema pričanju Antićeva suputnika fra Bernarda Buljevića fra Josip Župić, "Fra Ante Antić u posjetu kod Pape", *DOA,* 20 (1990), 4, 24-27. U pojedinim detaljima izlaganje se razlikuje od onoga što je navedeno u pismima, što je lako shvatljivo ako se uzme da je Buljević pričao o tom putovanju pod svoje stare dane nakon šest-sedam desetljeća.

[118] Usp. J. Velnić, Samostan sv. Frane u Zadru, povijesni prikaz njegova života i djelatnosti, *Samostan sv. Frane u Zadru,* Zadar 1980, 90.

[119] Usp. Spisi provincijala, svežanj 109, br. 1662. Josip Carvin Cikojeviću Matelica (Macerata), 28. VII. 1925.

(Portiuncula) Giuseppea Bucceffaria. U Zadru i Asizu družio se i s klericima kod kojih je opažao veću udomaćenost s njihovim učiteljima nego što je bila u njegovoj Provinciji. Isto mu se učinilo i za salezijanske klerike koje je susreo na prolazu u Asizu. No, znanstvena ga je sprema profesora zacijelo morala iznenaditi kad je napisao Cikojeviću: "Kod nas prema onom što sam vidio i opazio, daleko se više oci lekturi nalaze na višem stupnju nauka, naobrazbe, shvaćanja i redovničkog života."[120]

Vjerojatno je Antić već ranije s provincijalom Cikojevićem planirao da bi iz Asiza pošao i u Rim. No provincijal nije zatražio od generala dopuštenje za putovanje u Rim već samo za Asiz. Možda je upravo provincijal savjetovao Antiću da generalovu dozvolu zatraži iz Asiza preko asiškog provincijala, pretpostavljajući da će je tako lakše isposlovati. Antićevo pismo podrazumijeva da je provincijal znao za njegovu namjeru da ode u Rim. A takav zaključak opravdava i prilična svota novca koju je Antić dobio za putovanje. Dapače, provincijal mu je dozvolio da može zadržati uza se i novac od misnih stipendija za koje mu je preporučio da ih zatraži u Porcijunkuli, pa je Antić dobio još ček na 3000 lira. I uz pretpostavku da ide u Rim, i želju da pođe u Padovu koju je izrazio provincijalu, Antić je držao da mu neće "s pomoću Božjom biti potreba od novca", pače ako provincijal pošalje i još nekoga da će mu on dati od onoga što je njemu dano, te je novac od misnih stipendija uputio odmah provincijalu.[121]

Nakon zadržavanja u Asizu, gdje je slavio misu u Porcijunkuli i u kapeli preminuća (del transito), Antić je i uz "navalu" svijeta koji je prolazio kroz svetište sabrano i žarko molio za Provinciju i za se.

> "Ja molim Gospodina i jedino želim, da se ovim praznicima duhovno obnovim i okoristim" - pisao je provincijalu Cikojeviću. - "Putovanje ne prija zgodno sabranosti, pa zato čovjek mora biti oprezan, indeferentan i pomnjiv na se. Gradovi kao gradovi nimamlo me zanimaju niti ih zaradi njih želim vidjeti."[122]

Njegovu su znatiželju privlačila asiška svetišta, San Damiano i Chiesa Nuova, koja još nije bio vidio i uz koja je namjeravao proboraviti. No, zbog prolaska brojnih hodočasnika morao se zadovoljiti posjetom iz Svete Marije, u kojoj je odsjeo i proboravio čitavo vrijeme, a misli su mu već letjele prema svetištima središta kršćanstva i svetištu njegova zaštitnika sv. Ante Padovanskoga, sveca koji ga je

---

[120] Spisi provincijala, svežanj 109, br. 1663/1925. Antić Cikojeviću, Portiuncula, 29. VII. 1925. Izjava se dobro poklapa s izjavom Eterovića i generalnog vizitatora tri godine kasnije o čeme se govori naprijed u tekstu.

[121] Čini se da ovakav način govora pretpostavlja dolazak dvojice Antićeve subraće Buljevića i Mikulića, pa treba pokloniti više povjerenja onovremenom pismu nego kasnijim sjećanjima u kojima je zabilježeno da su sva trojica putovala iz Splita skupno (Župić, "Fra Ante Antić u posjetu kod Pape", 24), što se protivi sadržaju Antićevih pisama. Prema Antićevu pismu Cikojeviću Antić je u Asizu imao još 1863 lire. Možda bi se moglo pretpostaviti da je dobio za putovanje 2000 lira. Za usporedbu jedna misna stipendija je iznosila u Italiji 5 lira, litra mlijeka oko l,40 lira a franjevački habit u Zadru 250 lira. Spisi provincijala, fascikl 109, br. 1663/1925. Antić Cikojeviću, Portiuncula, 29. VII. 1925. i br. 1664 Portiuncula, 31. VII. 1925.

[122] Spisi provincijala, fascikl 109, br. Antić Cikojeviću, br. 1664 Portiuncula, 31. VII. 1925.

opčaravao, čije je ime nosio i čije je svetište na povratku u domovinu namjeravao posjetiti.

Isti dan kad je protokolirao primitak Antićevih pisama i čeka za intencije, koje je Antić poslao iz Asiza, izdao je provincijal Cikojević 6. kolovoza 1925. Antiću dopuštenje da može na povratku kući posjetiti i svetište sv. Antuna Padovanskog u Padovi.[123]

Netom se asiški provincijal Cherubino Ortica vratio iz Rima, gdje se nalazio dok je Antić boravio u Asizu, Antić ga je zamolio da bi mu isposlovao dopuštenje da može hodočastiti u Rim. U međuvremenu su u Asiz prispjela još dvojica Antićeve subraće, fra Jozo Mikulić i fra Bernard Buljević, koji su se vjerojatno s istim molbama obratili provincijalu Ortiki. No Ortiki su valjda takva traženja već bila i dosadila. Rekao je Antiću da ga u skupinu hodočasnika trećoredaca ne može pripustiti jer već ima odobrena imena iz Rima. Uputio ga je na vlastitog provincijala uz primjedbu da treba "znati pitati" i pouku kako pitati, pa se Antić ponovno sa svom poniznošću obratio provincijalu. Iznio mu je i detalj da je Ortiki kazao kako njegov provincijal zna pitati, možda nadajući se podsvjesno kako će to Cikojević i u ovom slučaju dokazati. Zatraživši provincijalov blagoslov, zamolio je dozvolu i za ostalu dvojicu svojih kolega.[124]

Postavši vođa skupine Antić je dao Mikuliću i Buljeviću novac da kupe odjeću koja im je nedostajala nadajući se da će novac koji je imao doteći za sve potrebe. S Buljevićem je u predvečerje sv. Klare pošao u San Damiano. Tu je, u malom koru (coretto), noću prisustvovao časoslovu, ujutro svečanoj misi, a sam je misu slavio na grobu sv. Klare za svoje klarise kojima je bio ispovjednik. Sva trojica su jedan dan proveli u Chiesa Nuova a potom u Carceri. Fra Ante se najviše dojmio San Damiano i Carceri.

> "Od svih svetih mjesta ovdje najviše dojam čine S. Damiano i Carceri. Tu se je najbolje sačuvala ona naša jednostavnost, siromaštvo i poniznost. Želio sam se tu zadržati više vremena, ali nije moguće — hvala Bogu. Treba žrtvovati i najsvetije želje, kad Gospodin traži."[125]

Očito je provincijal fra Cerubino Ortica u vrijeme boravka ubrzo zavolio trojicu Hrvata[126], pa se i on smekšao i priklonio Antićevim željama. Predložio je, naime, da Antićev provincijal Cikojević zamoli generalnog prokuratora da dopuštenje dolaska u Rim pošalje izravno njemu u Asiz kako bi stiglo brže. A fra Ante je, kroz to, nastojao iskoristiti vrijeme i posjetiti Foligno, Perugiu i Alvernu.[127]

---

[123] Spisi provincijala, fascikl 109, Bilješka u protokolu, br. 1667/1925. [Koncept pisma nedostaje.]

[124] Spisi provincijala, fascikl 109, br. 1710/1725 Antić Cikojeviću, Portiuncula. 9. VIII. 1925.

[125] Spisi provincijala, fascikl 109, br. 1726/1925 Antić Cikojeviću, S. Maria degli Angeli, 13. VIII. 1925. Usp. također br. 1727/1925. Buljević i Mikulić Cikojeviću, bez datuma i vjerojatno poslano u istom omotu.

[126] Antić jednostavno piše: "Prema onom što vidim i opažam, držim da im nismo teški." Spisi provincijala, fascikl 109, br. 1749/1925 Antić Cikojeviću, S. Maria degli Angeli, 17. VIII. 1925.

[127] Spisi provincijala, fascikl 109, br. 1749/1925 Antić Cikojeviću, S. Maria degli Angeli, 17. VIII. 1925.

Željeni dopust je međutim stigao i prije nego su se molitelji nadali. U nedjelju 23. kolovoza 1925. trojki je uručeno dopuštenje (obedijenca) da mogu poći pet dana u Rim. Sutradan 24. kolovoza pošli su vlakom u Rim. U kolegiju sv. Antuna sve je bilo popunjeno pa su odsjeli u samostanu sv. Bonaventure na Palatinu, sretni da mogu posjetiti rimske bazilike, grobove apostola i mučenika.[128] Premda su ljetni dani bili dugi, vruće kolovoško vrijeme u Rimu moralo je djelovati na Antu zamorno, i u pet dana nije bilo moguće razgledati Rim, naročito zadržavajući se u bazilikama u molitvi. Kada je trojka pripćila generalnom prokuratoru da žele ostati još tri dana, jer nisu vidjeli katakombe, očito mu se moralo učiniti da bi bilo neoprostivo vratiti se iz Rima i ne vidjeti katakombe pa im je širokogrudno dopustio da ostanu dok ne obave i ostale posjete.

U Rimu su se opskrbili duhovnim knjigama koje su im bile potrebne za rad, ali koje donekle očituju i Antićevu duhovnu naklonost mističnom životu. Uz knjige razmatranja i knjige za zavjetovane klerike izričito se spominju: *Djela Gemme Galgani* i *Život sv. Terezije od Malog Isusa.* U Postulaturi za proglašenje svetih uzeli su mnoštvo slika franjevačkih svetaca, koje su poslali u odgojne zavode u Sinju, Makarskoj i Zaostrogu. K tome su dvojica Antićevih kolega nabavila neke stvarčice za vlastite potrebe, a neizostavno je trebalo pridodati i križiće, medaljice, sličice, krunice i suvenire koji bi se mogli pokloniti na povratku s tako zanimljivog putovanja.

Iz Rima su se vratili u Asiz kako bi dobili popust na putovanju, a iz Asiza su Antić i Buljević pošli na La Vernu, brdo na kojem je sv. Franjo primio rane kao znakove Kristove muke. Tu su se zadržali dva dana. Molili su u ponoć časoslov sa subraćom i pridruživali se svečanoj procesiji u kapelicu stigmata poslije Večernje. Sa La Verne su pošli u Firencu, a zatim u Luccu i Bolognu, te u srijedu navečer 9. IX. 1925. prispjeli u Padovu. Prenoćili su i ujutro 10. rujna slavili misu na oltaru sv. Ante, a već popodne krenuli za Veneciju.[129]

PRVE PROSUDBE O ANTIĆEVU ODGOJNOM RADU

Dok se Antić vraćao s hodočašća, u Sinju se 6-8. rujna 1925. pod predsjedanjem provincijala Cikojevića održavao sastanak desetorice odgojitelja, iz Sinja, Makarske, Visovca i Zaostroga. O problemima u Bogosloviji u Makarskoj govorio je magistar klerika i kustod fra Petar Grabić. Iako bez prekršaja redovničkih zavjeta, stanje u klerikatu po njegovu mišljenju nije odgovaralo željama. Mane koje je nabrojio iz vremenske razdaljine ne izgledaju pogubno i neke bi se čak mogle analizom ublažiti. Spomenut ću tek "kritikunstvo" i "nepouzdanje prema starijima". Prema mišljenju studenata kako ga prenosi fra Dominik Šulenta, prefekt u Sinjskom sjemeništu, "nepouzdanje prema starijima" odnosilo se upravo na samog Grabića jer su ga se studenti bojali pa su se teško usuđivali k njemu. Neki

[128] Spisi provincijala, fascikl 109, neprotokolirani dopis bez broja [ispred 1789/1925], Antićev autograf u ime trojke s potpisima Buljevića i Mikulića Cikojeviću, Rim, 25. VIII. 1925.
[129] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 109, br. 1928, Antić Cikojeviću Padova 10. IX. 1925 [izvornik].

su prigovarali i Antiću da malo s klericima govori pa da zbog toga klerici nemaju u nj povjerenja i zamjerali da mu se "radi bolesti daju posebne stvari, jer da su i oni bolesni pa ipak malo ili ništa ne dobivaju".[130]

Antić je po povratku s praznika nastavio sa svojim redovitim odgojiteljskim radom. Prije svega trebalo je za početak školske godine urediti prostorije, popraviti stakla i okvire, a potom se posvetiti odgojnoj problematici. Što se događalo među studentima, ne možemo saznati ni iz samostanskog ljetopisa ni iz drugih dostupnih dokumenata. Ipak se provincijalu učinilo potrebnim donijeti odluku o zabrani kritiziranja, što su već osudili i odgojitelji na svom sastanku u Sinju. Odluka je najvjerojatnije bila usmena jer u provincijalovim spisima o njoj nisam našao spomen. Zabranu kritiziranja spominje Antić dajući podršku provincijalu.[131] Nered ipak zacijelo nije bio velik jer kustod Grabić, izvješćujući provincjala o pohodu generalnog izaslanika u Makarskoj tjedan dana kasnije, kaže da je pohoditelj u Makarskoj bio vrlo zadovoljan.[132]

Odgajajući studente, Antić je držao na umu da dobar učitelj mora provoditi i sam u djelo ono što poučava druge pa je i sam nastojao duhovno napredovati proučavajući franjevačke mistike, koje je kao profesor želio prenijeti i svojim studentima. Zbog toga se, preko fra Krste Kržanića, obratio za savjet i poznatom medievalistu fra Efremu Longpréu u Quaracchiju.[133] Ipak 1925. godina nije pokazala naročitu uspješnost Antićeva rada. Bogoslova je bilo ne samo malo već su bili osrednjih sposobnosti i "obične dobrote, koja nije sposobna da izdrži teže kušnje", mislio je njihov odgojitelj i ravnatelj učilišta fra Petar Grabić. Život je ipak pokazao da je uspješnost bila bolja nego što je Grabić očekivao, a fra Bonaventura Radonić i fra Dominik Šulenta, koje i Grabić navodi da "pokazuju vidnijeg moralnog nastojanja oko napretka",[134] posvjedočili su kasnije svoje uvjerenje vlastitim životom i krvlju.

---

[130] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. 110. P. Grabić, 1, broj 24. Zapisnik sjednica za unapređivanje odgoja u našim zavodima, držanih u našem sjemeništu u Sinju, 6 - 8. rujna 1925. str. 3. "P. O. Dominik Šulenta upitan, što đaci misle o Makarskoj, kaže [...]. M.P.O. Fra Petra se boje (Prva verzija zapisnika glasila je M.P.O. Fra Petar je nepristupan) pa se teško usuđuju k njemu, a P. O. Fra Ante Antić malo s njima govori uslijed česa nemaju u nj pouzdanja. Neki zamjeraju što se P.O. Fra Anti Antiću radi bolesti daju posebne stvari, jer da su i oni bolesni pa ipak malo ili ništa ne dobivaju."

[131] "Čini mi se, da je veoma potrebita bila ova naredba, kojom ste zabranili svako kritiziranje kod klerika. U nas se u Provinciji često tuži na kritiziranje. Ja držim s pomoću Božjom, da se tome ne će doskočiti i pomoći nijednim drugim sredstvom nego najstrožijom zabranom kod klerika odmah u novicijatu pa dalje. Ovo treba zabraniti i [u] sjemeništu, nek se djeca već nauče na ovo." Spisi provincijala, svežanj 109, neprotokolirani spis iza br. 3142., Antić Cikojeviću Makarska 17. X. 1925.

[132] Spisi provincijala, fascikl 109, br. 3079, Grabić Cikojeviću Makarska 24. X. 1925.

[133] Longpré mu je savjetovao za upoznavanje Bonaventurine mistike Simphorien de Mons, "L'influence spirituelle de St. Bonaventure et l'Imitation de Jésus-Christ de Thomas a Kempis", pa je Antić, ne znajući da se radi o raspravi koja je duže vremena objavljivana u časopisu, zatražio od provinciajala da može naručiti spomenuto djelo. Spisi provincijala, svežanj 109, neprotokolirani spis iza br. 3142, Antić Cikojeviću Makarska 17. X. 1925. Rasprava je objavljena u nastavcima u osam brojeva *Études Franciscaines,* 33 (1921) - 35 (1923).

[134] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 108, Izvješće definitoriju, Makarska 20. VII. 1925. bez broja. I Šulenta i Radonić su strijeljani za vrijeme rata, Bezina, P., *Franjevci Provincije Presvetoga Otkupitelja žrtve rata 1942-1948,* Split 1995, 116-120; 160-164.

MAGISTAR KLERIKA U MAKARSKOJ

Glas koji je o Antiću pronosio Grabić, čovjek vrlo cijenjen u Provinciji, Cikojević i ostali oci provincije te Antićevi studenti bez sumnje je mnogo pridonio da je Antić 10. XI. 1925, dva dana poslije nego je Grabić skoro jednoglasno izabran za provincijala, imenovan magistrom klerika.[135]

Makarska samostanska obitelj bila je inače tih godina, čini se, skladna obitelj. Sastavljena uglavnom od profesora koji su se međusobno slagali i od gojenaca. Profesori su davali ton čitavoj zajednici. Antićeva produhovljenost pridonijet će još većem skladu u čitavoj zajednici, tako da je fra Gabro Cvitanović pod tim dojmom 1927. zapisao: "Nikad neću dosta moći zafalit G(ospodinu) B(ogu) što sam u samostanu a ne na župi, a hvala mu i zato jer sam uprav u Makarskoj, gdje je obitelj tako skladna, da ih je ovakovih malo."[136] Sličan sud dat će 3. XII. 1928. i generalni vizitator fra Đuro Bencetić u svom izvješataju braći okupljenoj na kapitulu.[137]

DUHOVNI USPON

Fra Ante je u magistarsku službu stupio tiho. To bi se dalo zaključiti i iz zapisnika sjednica Zbora Milovan koji su magistra ranije redovito nazivali magistar bez daljnjih oznaka. Fra Antu još zapisnik od 6. I. 1926. naziva fra Ante Antić.[138] I dok samostanski ljetopis ističe djelotvornost poduzetnih i sposobnih makarskih profesora, njihovo propovijedanje, držanje predavanja, putovanja, vođenje političkih stranaka, Antićeva djelatnost za samostanskog ljetopisca fra Gabru Cvitanovića, nekadašnjeg ratnog srpskog zarobljenika, koji je početkom 1923. preuzeo pisanje ljetopisa, ostala je potpuno nezapažena. On se bavio običnim odgojnim problemima mladih, u okviru odgojnog zavoda, na koje su drugi malo svraćali pozornost. Brinuo se za njihove potrebe, pazio na stegu i učenje i usklađivao sa studentskim i redovničkim obvezama odlazak na služenje vojnog roka.[139] Drugi su svraćali pozornost tek na djelatnost koja je prelazila okvire odgojnog zavoda kao što su akademije na koje su bili pozivani i ostali članovi samostana i možda poneki ugledniji građani. Tako je već na početku Antićeve magistarske službe zapažena studentska akademija, koju su 22. XI. 1925. studenti priredili svome dotadašnjem magistru fra Petru Grabiću, koji se od njih oprostio i pošao preuzeti službu provincijala.[140]

---

[135] AFPPOS, K/5 Zapisnici Definitorijalnih sastanaka [Tabula dispositionis personarum] str. 197. Godina imenovanja navedena je i u upitnom arku.

[136] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 414.

[137] "Makarska je odlična. Tu dobri lekturi, uzgojitelji i đaci." Mučio ih je jedino problem pretijesnog kora. AFPPOS, K/5 Zapisnici Definitorijalnih sastanaka, str. 252.

[138] AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1925. -1927. Sv. X. Treća redovita sjednica, 6. I. 1926.

[139] Usp. AFPPOS, Zapisnici kapitularnih i definitorijalnih sjednica Provincije Presvetog Otkupitelja, II, p. 121.

[140] Program prigodne akademije donesen je u Zapisniku Zbora Milovan god. 1925-1927. Sv. X. koji se čuva u Arhivu Franjevačkog samostana u Makarskoj. Usp. također: AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 22. XI. 1925.

Opisujući tu akademiju u kojoj su se izmjenjivali govori, glazba i deklamacije, ljetopisac naime zapaža da je sve "bilo lijepo i nekim svečanim *mističnim* duhom protkano",[141] a taj "mistični" duh vjerojatno treba pripisati upravo Antiću.

Već u početku Antićeve magistarske službe zacijelo ga se morala dojmiti bolest studenta fra Ivana Grčića kojega je Antić osobno dopratio u bolnicu u Split, a odatle je poslan u duševnu bolnicu u Šibenik.[142] Sklon razmišljanjuAntić je vjerojatno i to uzeo kao pohod Gospodnji njegovu klerikatu nastojeći od tog pohoda crpsti duhovnu opomenu.

U svojoj punoj muževnosti, na ulasku u 33. godinu života, a to je za njega simbolički značilo imati Kristove godine, on odlučuje živjeti tiho, bez razmetanja riječima, bez buke, živjeti ponizno i siromašno. Odlučuje neprestano moliti i rado trpjeti s Isusom na križu, te živeći po primjeru Blažene Djevice približavati se Kristu.[143]

Da bi od studenata izgradio što potpunije duhovne osobe i revne svećenike Antić, uskoro, napredujući i sam u duhovnom životu i ugledajući se u Krista koji je svoj život dao za svoje učenike, posvećuje 16. X. 1926. sav svoj život Presvetom Trojstvu za duhovnu izgradnju svojih gojenaca.[144] Dirljiva je ta njegova *"Posveta života za povjerenu braću klerike",* očito nadahnuta Kristovom molitvom za apostole u njegovoj velikosvećeničkoj molitvi, pa iz nje prenosim središnji dio:

> *"O Vječni Bože, Oče, Sine i Duše Sveti, dostoj se primiti u presve(tom) srcu Neoskvrnjene Bl. Majke sav moj nevrijedni život - sv. misu, sv. oficij, sv. molitve, vršenje dužnosti dobra djela, trpljenje, odricanje, kušnje sve poteškoće - sve to sjedinjujući s presv. životom Blažene Majke, Kraljice svih svetih, sjedinjen s Presv. srcem Isusovim, njegovim Upućenjem, križem i svetim životom. Neka bude za savršeni napredak povjerene mi braće. Sve ti ovo obećajem, milosrdni Bože, kao žrtvu tvojoj milosrdnoj ljubavi, da im dadeš, Oče nebeski, svoju svetu ljubav, Vječni Sine, svoj sveti Duh, Duše Sveti, svoju svetu mudrost i sedmerostruke darove svoje, da budu puni ljubavi Očeve, mudrosti Sina, dobrote Duha Svetoga! Neka budu redovnici po primjeru sv. oca Frane, Apostoli svete Crkve po primjeru Petra i Pavla, vjerna djeca Marijina."*

Uz molitvu koja se dalje izlijevala s Antićevih usana uslijedilo je i obećanje da će klerike voditi prema redovničkim pravilima i starješinskim odredbama te da će, Božjom milošću i uz njegovu pomoć, unapređivati njihov duhovni život svojim primjerom i poticanjem. A u tom se očituje čitavi Antićev odgojni program.[145]

---

[141] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 404.

[142] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 18. I. 1926.

[143] Odluke od 16. IV. 1926. na trideseti rođendan. Arhiv Vicepostulature, I. 1.2.

[144] Arhiv Vicepostulature, AS, 2. [¢ 7, 19-20]. Tekst je objavljen u nekritičnom izdanju u prilogu "U školi oca Antića", *Vjesnik Provincije Presvetog otkupitelja,* 14 (1965) br. 11-12, Prilog str. 62.

[145] "Obećajem, Bože moj, da ću ih voditi putem naših sv. dužnosti, Regule, Konstitucija, Ordinacija i odredaba starješina. U njima ću uz tvoju milost i pomoć, unapređivati duhovni život primjerom svojim i riječju."

Za taj program bila mu je i opet potrebna Božja pomoć kojoj se on dirljivo obraća molitvom:

> *"Bože moj, daj mi veliku jakost, promijeni mi srce, rasvijetli pamet, ojači volju i sjedini me u Božanskoj Majci svojoj s Tobom. Čuvat ću ih kao zjenicu oka, jer ih ljubiš, jer si ih Ti izabrao. Daj da ovo ispunim... Pomozi mi ovo izvesti radi Tvoje svete slave i njihova spasa i svih onih koje će oni voditi, upravljati i služiti."*

Iako se čuvanje studenata, o kojem Antić govori, odnosilo na duhovno područje da se netko od njih "ne izgubi", on je svoju braću čuvao i štitio i od običnih napada. Tako je na studentskim predavanjima u Zboru Milovan znao uzeti u obranu studenta od kritika koje su se osvrtale samo na stručnost izlaganja a nisu možda pazile na praktičnu stranu, te je upozoravao studente da budu "čedniji" u izražavanju suda.[146]

Antićev duhovni život može se pratiti u bilješkama koje je bilježio za vrijeme duhovnih vježba tih godina. Njegove odluke i razmišljanja izgledaju ponekad duhovni aksiomi pribilježeni iz neke duhovne knjige kao što je *Nasljeduj Krista,* koja je u to vrijeme bila obljubljeno duhovno štivo.[147] Ponekad ima zacijelo i takvih rečenica preuzetih iz duhovnih pisaca. To na dva mjesta očituju i strani jezici latinski i talijanski kojima su pisane. No, očito je ipak da to nisu samo zabilješke lijepih izraza voditelja, ili iz Antićeva duhovnog štiva, već da ih Antić duboko proživljava. On iz godine u godinu razvija ono što je u zrnu sadržano u zapisima iz njegovih prvih sačuvanih duhovnih vježba. Sve više poklanja važnost razmatranju i obuzdavanju sjetilnosti. U susretima s Kristom, u duhovnom razmatranju, dolazi do spoznaje da se treba trajno vježbati u poniznosti i povučenom duhovnom životu.[148] Ta ga poniznost kao osobu zapravo svakim danom uzvisuje, jer u Božjoj blizini sve više postaje svjestan kako se veličanstveni Bog snizio k njemu, čovjeku. Postaje sve više svjestan da od Boga sve posjedujemo (usp. 1 Kor 4,7), pa se prema tome i nemamo s čim hvaliti. Svaka hvala i samodopadljivi govor o samom sebi čini mu se kao krađa slave Bogu kojemu slava pripada. Zbog toga se on čak počinje i veseliti zbog svoje malenosti i siromaštva jer je Bog bogat za sve pa je uz njega i sam bogat.

Iz shvaćanja poniznosti Antić, koji je u naravi posjedovao ponešto i naglosti, i kao svaki drugi čovjek, imao težnju da dokraja razjasni svoje mišljenje, počinje

---

[146] AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1927. -1931. Sv. XI. Prva redovita sjednica, 13. XI. 1927; Treća redovita sjednica, 25. I. 1931. No nije isključeno da se Antić i sam koji put znao povesti za drugim kritikama. Tako npr. kad je Balić izjavio da je student Vjekoslav Šimić trebao više naglasiti apologetični karakter rasprave o redovništvu, Antić je izjavio "da je radije mogao napustiti asketični karakter rađe, imao je obraditi sa čisto apologetskog stanovišta". Isto, Treća redovita sjednica, 28. V. 1928.

[147] Da je Antić cijenio *De imitatione Cristi* dokazuje i činjenica da je 1937. godine naručio 20 komada tih knjižica za božićnu tombolu. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br 11/38.

[148] Arhiv Vicepostulature, AS, 1, duhovne vježbe 26. VII. 1926. "S pomoću Božjom spoznao sam da se neprestano imam vježbati u sv. poniznosti." Ta ga vlastita spoznaja ipak ne priječi da kao potvrdu preuzme i izreku nekog duhovnog učitelja: "Totius perfectionis verissima regula est: esto humilis et ubicumque te ipsum inveneris, relinque te ipsum."

odbijati i vlastitu obranu, pa i onda kad prigovor nije na mjestu, uz obrazloženje da je i Isus šutio na sve optužbe. Odatle je vodio samo korak da donese odluku da o drugome neće nikada govoriti u odsutnosti, bojeći se da to ne bi bilo ogovaranje. Njegovo je stajalište načelno bilo ispravno da se ne zapleće u govorkanja o drugom koja ne spadaju u okvir njegove dužnosti. No puno je teže bilo razlučiti gdje je granica dužnosti obrane drugoga. A Antić vjerojatno u potpunosti i nije bio svjestan kako postoji i dužnost na obranu i onda kad se ne radi o "službenoj" odgovornosti.[149] Takav je stav bio i lakši nego usprotiviti se sugovorniku posebno ako se radi o poglavaru. No, Antić zacijelo ne bi ustuknuo zbog toga što bi takav stav bio manje zahtjevan. On je sebi znao reći: "Voli više križ i trpljenje nego lak i ugodan život" i nije se strašio pred poteškoćama. U poglavarima je jednostavno gledao Božje namjesnike i onda kad su ti Božji namjesnici bili ujedno Božje šeprtlje. On donosi odluku da im nigda neće predbacivati niti kritizirati njihove odredbe, ne postavljajući pitanje može li odredba biti pogrešna i pripada li poslušnom podložniku za izvršenje pogrešnog naloga nagrada ili kazna? Antićevo kasnije zaobilaženje nekih ovako problematičnih odredaba ubrzo će u praksi pokazati da je njegova spremna i ponizno "slijepa" poslušnost ipak bila dovoljno kritična.

Uz izbjegavanje govorenja o sebi i svojim djelima i uz nadvladavanje potištenosti zbog neuspjeha ili kritika na vlastiti račun, Antić je u sebeljublje uvrstio i govorenje o rodbini napisavši u bilješke o duhovnim vježbama 26. XII. 1927. "nigda govoriti o kući i rodbini".[150] Kad znamo kako je Antićeva rodbina bila siromašna, odluka nam izgleda prilično čudna, jer se Antić nije mogao hvaliti ni bogastvom ni ugledom svoje rodbine, i nije iskuljučeno da je uvjetovana duhovnošću Rodrigeza koji se sve do šesdesetih godina u Provinciji Presvetog Otkupitelja upotrebljavao za duhovna razmatranja, a Rodriguezovu pripravu na smrt izdao je upravo Antićev vicepostulator fra Roko Tomić.

Njegovo naglašavanje povučenosti, ili kako on rado voli reći mučanja, na prvi mah može izgledati kao vanjska duhovna vježba, kao puko mrtvenje jezika. Djelomično i jest, što se može zapaziti iz različitih razdoblja njegova života. Uz duhovne vježbe 1923, on piše: "Mrtvi svoj jezik". A pišući negdje oko 1930. o mortifikaciji bjelodano potvrđuje istu misao rečenicom: "Mukom, trpljenjem i molitvom nadoknađuj svoju nedostojnost i slabost."[151] No, muk se ne sastoji samo

[149] U najmanju ruku nejasna je Antićeva rečenica: "Gdje me ne zove dužnost mučat ću i preporučivat ga Gospodinu" (Arhiv Vicepostulature, AS, 1. Duhovne vježbe 26. VII. 1926. t. 9 [¢ 7, f. 4]). "Nikada se nemoj ni pravdati ni ispravdavati bio prav bio kriv, nego po primjeru Isusovu muči kao i on, bio nepravedno pogrđen i osuđen", N. Gabrić, Nekoliko zgodnih misli, opomena i duhovnih savjeta koje mi je dao moj duhovni vođa. Arhiv Vicepostulature f. 35[r].

[150] Arhiv Vicepostulature, AS, 1 t. 4. [¢ 7, 6]. Isti savjet se ponavlja i u bilješkama N. Gabrića Nekoliko zgodnih misli, opomena i duhovnih savjeta koje mi je dao moj duhovni vođa. Arhiv Vicepostulature f. 36[v]: "Nikada se nemoj pravdati, o sebi govoriti, o svojim domaćima i uopće o svemu što je ugodno svome samoljublju."

[151] Arhiv Vicepostulature, AS, 1 [¢ 7, 1] i Mortifikacija sjetila [¢ 7, 12] — N. GABRIĆ, Nekoliko zgodnih misli, opomena i duhovnih savjeta koje mi je dao moj duhovni vođa. Arhiv Vicepostulature f. 35v: "Pa ako i imaš razloga da nešto prigovoriš muči i žrtvuj svoj osjetni nagon", f. 36[r]."Nikada ne govori samo da govoriš […] Nego rađe mrtvi i čuvaj svoj jezik jer ćeš po toj vježbi mnogo napredovati u savršenosti."

u izbjegavanju suvišnih razgovora, kojima Antić ne prepušta nimalo vremena.[152] Muk je za Antića puno više od same mortifikacije. To dokazuje Antićeva misao prema kojoj je "u muku tajna savršenstva". Takav muk Antić je na jednom mjestu izrazio talijanskim izrazom nutarnje šutnje "silenzio interno".[153] Muk je zapravo osluškivanje. On je uvod u kontemplativni život. Upravo osluškujući, muk postaje pomoćnik u radu. Po njemu, skupa s mrtvenjem i razmatranjem Antić je bio uvjeren da može najviše napredovati u duhovnom životu.[154]

Profesori i studenti franjevačkog bogoslovnog učilišta u Makarskoj 1928. (Antić sjedi u prvom redu s desne strane)

Kao magistar klerika Antić proširuje svoje duhovno obzorje. Čita djela sv. Terezije Avilske na kojima želi raspaliti mističnu ljubav prema Bogu i bližnjemu.[155] Nakon što je na kapitulu u Splitu 8. prosinca 1928. ponovno potvrđen za magistra u Makarskoj, lektora teologije i diskreta,[156] još se žarče posvećuje duhovnom čitanju i razmatranju. On tada donosi različite odluke, bez sistematskog

---

[152] "Upotrebi malo vremena za odmor, a za suvišni razgovor ništa." AV, AS, 1 God. gosp. 1939. Dnevni red [¢ 7, 10].
[153] AV AS, 1, Duhovne vježbe, 8. II. 1928. [¢ 7, 7-8].
[154] AV AS, 1. God 1929. Dnevni red [¢ 7, 11-12].
[155] Na prvoj redovitoj sjednici Zbora Milovan 18. XI. 1928. Antić navodi kao Terezijinu misao poznatu iz Ivanove poslanice "da se ne može savršeno ljubiti bližnjega, ako se ne ljubi Boga. Nemoguće je zaključiti je li taj citat Antić preuzeo iz izvornika ili je preuzet od nekog drugog autora. Usp. AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1927. -1931. Sv. XI. Prva redovita sjednica, 18. XI. 1928.
[156] AFPPOS, K/5 Zapisnici Definitorijalnih sastanaka, str.271.

reda, neke više puta i ponavlja. Nemoguće je provjeriti je li te odluke u potpunosti provodio u život, ali po plodovima se čini da se može odgovoriti potvrdno. Čini se dakle da su njegova razmataranja ukupno obuhvaćala puna dva sata dnevno, ne računajući dva polsatna razmatranja koja je kao magistar obavljao sa studentima. Ta su se razmatranja sastojala iz petnaestminutnog čitanja i od četrdesetipetminutnog razmišljanja. Ostalo je zabilježeno da je god. 1929. jutarnje razmatranje obavljao u vrijeme kad su studenti bili na predavanjima između 9 i 10 sati i da je razmatrao prema djelima sv. Terezije. Uz jedno slično popodnevno razmatranje posvećivao je još jedan puni sat vremena duhovnom štivu.

Čini se da od tada i njegov život postaje još asketskiji. Prema pribilježenim bilješkama, ukoliko ih se u potpunosti pridržavao, a čini se da jest, ustajao je rano. Prvu misao upućuje Bogu izražavajuću mu poklon i ponizujući se pred njim. Taj čin poklona i poniznosti popraća, čini se već u ovo vrijeme, ljubeći zemlju. Kad ne predvodi konventualnu misu, celebrira da prispije na vrijeme biti na raspolaganje studentima odmah poslije konventualne mise. Do doručka obdržava muk. Nastoji biti s klericima na zajedničkom doručku, ali isto tako i u vrijeme odmora. Za odmor ostavlja malo vremena, a za suvišan razgovor ništa. U vrijeme kad su studenti u školi on se povlači na molitvu i razmatranje a potom pristupa službenim poslovima. Za vrijeme ručka (a isto tako i večere) čuva se pohlepe za hranom, biranja hrane i prigovaranja, zadovoljavajući se onim što Gospodin providi. Poslije ručka ponovno šutnja. Popodne je uglavnom zaposlen s klericima i uz zajednički časoslov i razmatranje obavlja i posebno razmatranje. Nakon večere ponovno obdržava muk. Svakog utorka razmatra "o muku vječne Mudrosti pred Herodom", a od večernje Velikog četvrtka do prvog časa na Veliku subotu održava "potpuni strogi muk na čast muka kojega je Bož(anski) učitelj održao u svojoj sv. Muci". Mrtveći svoja sjetila on se, čini se, u to vrijeme svaku večer bičevao moleći psalam *Miserere* i završavao svoj dan poljupcem zemlji i molitvom.[157]

O njegovoj magistarskoj službi gojenaci su se izražavali pohvalno. No Antić je svraćao pozornost više na ono što mu nedostaje kako bi to s Božjom pomoći pokušao ispraviti. Već 1929. on započinje bilježiti svoj *Vademecum* pogrešaka koji je, čini se, svako jutro pregledavao kako bi dnevno mogao ispraviti uočene nedostatke. Prema tom *Vademecumu* smatrao je svojom odgojnom pogreškom što braću više ljubi bratskom ljubavlju nego očinskom. Mislio je na svoju familijarnost sa studentima, na popustljivost i nedostatak odlučnosti kad se radilo o studentskim nestašlucima. Činilo mu se da nije dovoljno ni prožet sviješću o uzvišenosti svoje odgojiteljske službe. Odlučio je provoditi više vremena s klericima; budno pratiti njihovo vladanje; ustrajno ih ispravljati; manje govoriti; biti izgledan u svemu; povećati odricanja i žrtve za braću te vršiti dužnosti kao i oni koliko mu zdravlje bude dopuštalo. Da bi uspio u svome pothvatu, odlučio je svaki dan pola sata razmatrati o svojoj službi i načelima odgoja. A svoja načela o kojima je razmatrao sažeo je u nekoliko točaka:

[157] AS 1. Duhovne vježbe - odluke (1923-1930), f. 1-16. [¢ 7, Osobni spisi f. 1-16; ◊ f. 1-14].

> 1) Savjesno vršiti pravila i biti izgledan. 2) Točno vršenje dužnosti — fortiter in re suaviter in modo. 3) Prema svakome biti pravedan. 4) Biti ozbiljan i blag bez familijarnosti. 5) Svagdano se pitati: kako se vrši red, obavlja šutnja i da li klerici na dani znak polaze na dužnost te kako se odnose prema redovničkim propisima?[158]

Početkom 1930. on ponovno zapisuje u svoj *Vademecum* da se sav posvećuje i žrtvuje vodstvu povjerene mu braće primjerom, molitvom, djelom i riječju. Među nedostatke koje je kanio ispraviti tada bilježi da više puta nije kaznio pojedinog klerika kako je tražila njegova pogreška, bilo zbog dobra dotičnog ili da posluži kao opomena. Nije bio postojan kad bi vidio neuspjeh, poteškoće i nepovjerenje. No odmah je kao odluku nadodao: *Instantia in agendo, patientia in sufferendo!* što je upisao, vjerojatno kasnije, i na koricu svoga *Vademecuma*. Odlučuje da će šutjeti o gojencima, jer ako nešto rekne, kad se kasnije dozna, to slabo djeluje. Kao najveću odgojnu pogrešku navodi: da se ravna "po ćudi temperamenta, a ne po milosti i kreposti". I nadodaje:

> "Pošto po naravi naginjem na blagost ili bolje mek sam — mollis — više hoću da budem pod drugim nego nad drugim, zato u svemu vrlo lako popuštam. Tako se mlađi otimlju i čine što hoće. Ispravak. Odlučivati se po milosti, po kreposti kako nalažu pravila dobra uzgoja (!) kod braće a ne kako naginjem po naravi. O Duše sveti - *adjuva me, fortifica me, illumina me!"*[159]

Držao je da kao magistar mora budno paziti na povjerene mu klerike i treba biti "oko Božje". Zbog toga je odlučio izjutra, poslije korske molitve, biti uvijek s njima, svakoga pogledati u lice i promotriti da li se nešto na njemu opaža.[160]

No i usprkos tvrde odluke ostajao je uvijek prema drugima širi, možda, nego što je htio pa je 1933. kad je posvetio čitavi klerikat srcu Isusovu još jednom na malom papiriću zapisao: *Instantia in agendo, patientia in sufferendo!* [161]

U osluškivanju Božjeg glasa i asketskim vježbama Antić brzo napreduje u duhovnom životu i u duhovni život uvodi svoje studente. To se napose vidi iz spisa, koji sačinjavaju neku vrstu trilogije, a koje je Antić u to vrijeme pisao ili prerađivao. Jedan od njih danas je poznat u prijepisu fra Nikole Gabrića pod naslovom *Nekoliko naputaka i duhovnih savjeta pobožnoj duši koja želi biti žrtva ljubavi Isusove,*[162] a zapravo predstavlja vrlo kratki putokaz duhovnog života. Kratak i jezgrovit, taj spis odaje mističnu dušu iskusnog duhovnog učitelja. Drugi je kratki spis, iz tog vremena, autograf. Uvezan je u obliku male knjižice, kao i prethodni, s tekstom koji ukratko neodoljivo potsjeća na treću knjigu *Nasljeduj Krista.* Spis je bez naslova, počinje riječima *Bože moj i sve moje* i odaje Antićevu kontemplativnu

---

[158] Vademecum, 26. IV. 1929. Ovaj Antićev autografski spis u bilježnici malog formata (A16) pronašao sam među nesređenim spisima u Franjevačkom arhivu u Makarskoj. Bit će predan Arhivu Vicepostulature.

[159] Vademecum, 6. I. 1930.

[160] Vademecum, 6. I. 1930.

[161] Vademecum, zapis na umetnutom komadiću papira.

[162] Knjižica se sačuvala u prijepisu Antićeva učenika fra Nikole Gabrića. AV, AS 9. [¢ 7, 68-100]. Objavljena je u prilogu "U školi oca Antića", *Vjesnik Provincije Presvetog otkupitelja,* 14 (1965) br. 11-12, Prilog str. 51-61.

dušu. Zamišljen je u mističnom dijalogu između nebeskog Oca i vjerne duše. Pa premda se čini da je Antić taj tekst pisao za svoje klerike koji su već malo uznapredovali u duhovnom životu,[163] a prethodni mu je tekst mogao poslužiti u istu svrhu kao prvi stupanj na putu duhovnog života, tekst je pravi odraz autorova lika. I dok u drugom tekstu pobožna duša zbori sa Svevišnjim, u trećem tekstu *Molba ljubavi* ona mistično postaje samo jedan kucaj Kristova srca koje izgara za slavu Božju i spasenje duša.[164]

Napredujući u duhovnom životu, Antić nije zaboravio na studentske obrazovne zadatke. On je u tome dapače duša profesorskog zbora, pa uz studij bogoslovlja organizira i dodatnu nastavu jezika. Tako je početkom drugog semestra 1929/30. zamolio fra Karla Eterovića, koji je studirao u Francuskoj, da bi predavao francuski jezik a fra Božu Vucu, koji je studirao u Fribourgu, za njemački. Provincijala je molio da bi mu odobrio uzimanje nekoliko udžbenika za klerikat kako bi mogao, ukoliko se provincijal složi, organizirati školu za strane jezike po metodi Berlitz Schule. Prema njegovu prijedlogu, za kojeg ne znamo je li ga provincijal usvojio, svaki je klerik trebao izabrati jedan jezik, francuski ili njemački.[165]

Iz *Dnevnika* studentskog zbora Milovan može se zapaziti da je Antić, od preuzimanja svoje magistarske službe, izbivao iz klerikata samo zbog apostolata. Ponajviše je to bilo ispovijedanje, bilo po okolnim župama ili ispovijedanje i duhovni nagovori u samostanima časnih sestara. Pribilježeno je da je zamjenjivao fra Jozu Mikulića u Baškoj Vodi, kad mu je majka bila bolesna.[166] Češće je bio u Splitu po nekoliko dana,.[167] naročito zbog duhovnih vježba ili ispovijedanja časnih sestara klarisa[168] i službenica milosrđa (ancella).[169]

---

[163] AV, AS, 3. [¢ 7, 22-23]. Otuda i navod *"Ima nekoliko vremena (2 godine ovo je treća), da je Isus posebno jače, silnije na vratima moga srca želeći da Mu otvorim, Njemu samome i više nikome drugome. Ja sam se odazvao i od tada počimlje novi drugi život u mome življenju. Isus je od tada zauzeo potpuno gospodstvo, vlast, upravu u mome srcu, duši i cijelom biću. I prije je on bio moj Otac, moj učitelj, moj Dobri Pastir i sve moje, ali od onog vremena on se jasnije, življe i većom ljubavlju, vlašću, autoritetom služi u mojoj duši. Od tog doba On pokazuje jače svoju ljubav i svoja prava nada mnom i traži od mene potpunu odgovornost vjernost i poslušnost svakoj svojoj volji i naredbi."* Radi se vjerojatno o studentima koji su već dvije-tri godine u redovništvu ili možda čak i u Antićevu duhovnom vodstvu. Da je tekst pisan za klerike, čini se da potvrđuju i riječi "u profesoriju [zavodu gdje žive zavjetovani redovnici] najzadnji". Na taj način možemo i razumjeti kako se spis sačuvao kod nekadašnjeg Antićeva studenta.

[164] AV, AS, 5. [¢ 7, 44 sadrži 2 str. kopirane na jednoj]. *Moja usrdna i jaka "Molba ljubavi" Bogu posvećenim dušama,* Antićev autograf, datiran 29. III. 1936.

[165] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 133, poslije br. 2058/30, Antić Grabiću, Makarska, 26. II. 1930.

[166] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 5-8. VII. 1929.

[167] Usp. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, koji spominje da je Antić bio u *Splitu* 15. XII -17. XII. 1927; 31. V. 1928 - 4. VI. 1928; 2. VIII-6. VIII. 1928; 11 -17. II. 1929; 25. XI - 2. XII. 1929; 18-22. III. 1930; 25.IV-2. V.1930. sastanak odgojitelja; 7. VI. - 11. VI. 1930; 15-22. XII. 1930. drži župnicima duhovne vježbe i pribavlja stvari za tombolu; 18-23. VII. 1931. ređenje bogoslova; 19-21. V. 1932; 8. X. 1932. zbog ređenja fra J. Šetke; 19-22. XI. 1932; 17-22. XII. 1932; 20-23. XII. 1933. ređenje; 1. III. 1934; 23-27. V. 1934; 19-24. IX. 1934. — U *Zaostrogu*: 18-23. II. 1928. 14-17. III. 1932. 2-7. VI. 1932. zamjenjivao je meštra novaka; 8. VI.- 5. VII. 1932; 29-31. XII. 1932. ispovijedanje novica; 18-21. I. 1934; 18-21. IV. 1934. 8-11. VIII. 1934.. ispovijedanje novica. — U *Baškoj Vodi* drži prvopričesnicima

Svjestan da su redovnička subraća zapažala njegovo izbivanje iz odgojnog zavoda, zbog duhovnog posluživanja časnih sestara, Antić je nastojao duhovne vježbe klarisama održavati preko praznika, ili je za njih predlagao drugog svećenika, kako bi sam mogao što više vremena biti sa studentima "i uz sv. molitvu posvetiti njihovu odgoju veću pomnju i prisutnost".[170] A to je, čini se, donijelo i plod pa je duhovni život klerika po njegovoj prosudbi sljedeće godine bio bolji jer je i magistar bio pomnjiviji.[171] Možda je duhovnoj atmosferi pridonijela i zgoda što se u klerikatu nalazio fra Ivan Buljević koji je dugo pobolijevao, a slovio je u klerikatu kao dobar student. U svom pismu provincijalu Grabiću, poslije Buljevićeve smrti Antić je napisao da je Provincija u njem imala "svetog sina"[172]

Antićev asketski i molitveni život nije izbjegao oku braće pa je Grabić, vjerojatno misleći na Antića, u svom okružnom pismu ustvrdio da je Provincija uvijek imala i da ima svetih i pobožnih redovnika i da mu srce uzigra kad vidi "kako mnoga naša Braća dugo se i dugo mole i razmišljaju pred svetotajstvenim Isusom".[173]

ANTIĆEVI POMOĆNICI, DOMAGISTRI

Kako bi se što što lakše moglo shvatiti Antićevu magistarsku djelatnos,t potrebno je imati na umu da su magistri imali ponekog mladomisnika kao pomoćnika u njihovoj službi, kao što je i Antić bio Grabiću. U spisima Provincije i Klerikata o njima nema puno spomena, jer su bili uglavnom zaduženi za vanjsku organizaciju života koja je bila strogo pod nadzorom magistra. Redovito ne postoje ni odluke o imenovanjima, jer je vladalo načelo da se student ne može imenovati u neku službu, pa je domagistre redovito, čini se, izabirao magistar između povjerenih mu starijih studenata mladomisnika. Te magistrove pomoćnike studenti su redovito nazivali podmagistrima. Iz sačuvanih spisa može se saznati da su takvi

duhovne vježbe 17-22. VI. 1931. — *Tučepi:* priprema prvopričesnika, 22. VIII. 1931; ispovjedanje, 23. X. 1832; 31. XII. 1932. priprava prvopričesnika 7-9. IX. 1934. — *Živogošću*, 7-8. VI. 1932. ili drugdje, 2. VIII. 1934. Badija 18-20. VIII. 1934.

[168] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 5. III. 1928-20. III. 1928, Odatle se javio studentima 9. III; 20-22. XII. 1928; 22-27. V. 1929; 20. XII. 1929; 26-28. II. 1931.

[169] Usp. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 31. X - 7. XI. 1928. Katkada su Antiću u apostolatu redovnica pomagali čak i studenti, pa mu je tako fra Petar Čapkun prevodio Konstitucije Klarisa. Čapkun je to vjerojatno radio velikodušno i spremno, no Antić je želio i da radi iz ljubavi prema Kristu. "Za ljubav propetoga Isusa, te iz poslušnosti prevađaj sve do kraja", pisao je Čapkunu, iako se ne čini baš potpuno jasno otkud Antiću autoritet da studentu takav posao, izvan studentskih obveza, traži "iz poslušnosti. Usp. Antić Čapkunu, Makarska, 12. X. 1931. AP, I/11, 3 [¢ 4, 118].

[170] AFPPOS, Spisi provincijala, (131) br. 1182/30, Antić Grabiću, Makarska, 14. III. 1930; Usp. također svežanj 135 br. 570. Antić Grabiću, Makarska, 10. IV. 1931.

[171] AFPPOS, Spisi provincijala, (135) br. 1090/31, Antić Grabiću, Makarska 26. VII. 1931.

[172] AFPPOS, Spisi provincijala, (136) br.1201/31 Antić Grabiću, Makarska, 12. VIII. 1931, Usp. i 12-00/31, Cikojević Grabiću Makarska, 11. VIII. 1931. AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 16v-17r^{r}.

[173] Petar Grabić, *Bratsko pismo o redovničkim dužnostima*, Split 1930. AFPPOS, Spisi provincijala, (132) br. 1996/30.

podmagistri bili mladomisnici fra Frano Bareza (1928), fra Mirko Čović (1933), fra Bernardo Borić (1933) i fra Bonifacije Šipić (1934. i 1935).[174]

Broj studenata 1934/35. znatno se povećao.[175] Vjerojatno na Antićev prijedlog, provincijal Cikojević je 20. I. 1934, što je inače bilo neuobičajeno, službeno imenovao Antiću dvojicu pomoćnika ili domagistara. Bili su to fra Petar Čapkun i fra Pavao Matić,[176] kojima je Antić četiri dana kasnije uručio imenovanje.[177] Kako se vidi iz dnevnika Milovana, Antić je u skladu sa ranijim postupkom 13. I. 1935. "imenovao" nove podmagistre Venceslava Černaka i fra Ivana Bezinu.[178] No, kad je zatražio, vjerojatno da bi dao i neki autoritet tom imenovanju ili možda kao izraz poniznosti, potvrdu od Provincijalata, provincijal mu je odgovorio 19. II. 1935. da mu ne može imenovati nove podmagistre koji su još klerici i da im ne može poslati dekrete imenovanja,[179] pa je Antić i kasnije očito barem neko vrijeme morao sam birati pomoćnike. Tek u ljetu 1938. pridružio je definitorij Provincije Antiću mladog doktora teologije fra Petra Čapkuna, koji će kao Antićev pomoćnik ostati do 1941, kad je pošao u Rim u skotističku komisiju.

Čapkun je bio mlad čovjek, koji je pred nepunu godinu dana obranio svoju doktorsku radnju u Rimu o pastoralnom radu franjevaca Provincije Presvetog Otkupitelja. Pun zanosa i snage, sklon stvaranju planova i organizaciji, on će nadoknaditi gubitak poznatog profesora fra Jure Božitkovića koji je 1938. godine poslije kratke bolesti preminuo.[180] Kombinacija Antićeve kontemplativne duhovnosti i Čapkunove vanjske aktivnosti bila je sretno odabrana, to više što je Čapkun duboko cijenio Antića kao duhovni autoritet. O njihovoj zajedničkoj djelatnosti još će biti govora, no odnos koji je između njih dvojice vladao možda bi se mogao primijeniti i na ostale Antićeve pomoćnike,[181] a evo kako ga, u pismu Antiću, ocjenjuje sam fra Petar:

---

[174] Usp. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 29. VIII. 1928. gdje se kao podmagistar spominje mladomisnik fra Frano Bareza. Godine 1932/33. je fra Mirko Čović Dnevnik Zbora Milovan, IV. 12. III. 1933, 24. VIII. 1933, zatim fra Bernardo Borić, 1. XI. 1933, otputovao za Zagreb 25. I. 1934; Fra Petar Čapkun i fra Pavao Matić 25. I. 1934. Ovog posljednjeg dnevnik naziva "naš dobri o. podmagister" (2. II. 1934). Podmagistar fra Bonifacije Šipić otišao je 5. 1. 1934. iz Makarske za domeštra novaka u Zaostrog, ali je i kasnije bio domagistar u Makarskoj. Dnevnik zbora Milovan, V, 15. br. 72. [5. I. 1935]; V, 75, br. 247 [20. VI. 1935]. - Fra Ivan Bezina V, 68 i 69 br. 212 i 216. [13 i 14. VI. 1935]. Venceslav Černak V, 74, br. 236 [19. VI. 1935].

[175] U ak. god. 1934/1935. bilo je ukupno 65 studenata, što je najveći broj u vrijeme Antićeva magistarstva. Usp. V. KAPITANOVIĆ, "Studenti", 264.

[176] Arhiv Vicepostulature, Cikojević Antiću [br. 104] Split 20. I. 1934. Izvornik.

[177] Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 3/1934, usp. i br. 11/1934 [AFPS, br. 2038/1934. sada u Arhivu Vicepostulature].

[178] AFSM, Dnevnik Milovana, [13. I. 1935.] V, 18.

[179] AFPPOS, br. 329/35; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 2/35.

[180] O Božitkovićevoj smrti i sprovodu usp. Antić Baliću, Makarska 2. XII. 1938. AFPPOS, Balić, Dopisi, k. 3, p 1017-1019.

[181] Preko ljeta je Antić, vjerojatno redovito, predlagao provincijalu posebne ferijalne magistre koji su trebali biti sa studentima u vrijeme praznika. Ne upuštajući se u istraživanja njihovih imena, ovdje spominjem samo fra Ćiru Markoča, a možda je bio i fra Metod Kelava. Usp. Antić Čapkunu, Makarska 30. VI. 1940, AP, I/11, 30-31[¢ 4, 131-132].

Priznajem Vam i to, da u svome kratkom vijeku ne nađoh ni najmanje stvarčice, u kojoj bih mogao reći, da biste se mogli bili drukčije prema meni vladati. Nego se događalo protivno, da sam ja imavao mnogo toga ispravljati, što bi moja naglost, naravna žestina i površna zanešenost počinila.[182]

Nije zbog toga ništa neobično da se Antić svojim pomoćnicima u odgojiteljskoj službi obraćao i kasnije kad su oni bili na drugim položajima za različite potrebe svojih studenata. Fra Petru se utjecao za knjige koje su bile potrebne za Bogosloviju,[183] no rat i dolazak komunista na vlast prekinuti će kroz neko vrijeme njihovu pismenu vezu. Ona će se ponovno nastaviti od 1954. i fra Petar će učiniti Antiću još dosta usluga naročito u nabavi knjiga i u pomaganju nekim osobama koje mu je Antić preporučivao pri njihovu odlasku u Rim.

ZAMJENIK UČITELJA NOVAKA 1930.

Već je spominjano da se 1924. i 1925. pomišljalo i dobilo dozvolu od generalnoga ministra Franjevačkog reda da bi se novicijat iz malaričnog otočića Visovca prenio u zdravije mjesto. Ipak ta zamisao tada nije provedena u djelo. Na prvoj sjednici definitorijalnog sastanka koji je održan u Splitu na Dobromu 4-5. VIII. 1930, pod predsjedanjem provincijala Grabića, raspravljajući o učilištima u Provinciji, fra Metod Vezilić je ponovno istaknuo nužnost da se novicijat s malaričnog Visovca privremeno premjesti na zdravije mjesto.[184] Na trećoj sjednici 5. VIII. definitorij je jednoglasno zaključio da se istraži i donese stručno mišljenje o zdravstvenim prilikama na Visovcu i u Zaostrogu. Zadužio je provincijala da se pobrine za potrebno ovlaštenje za premještanje novicijata iz Visovca u Zastrog, odnosno u Živogošće, ukoliko se pokaže da ni Zaostrog zdravstveno ne zadovoljava.[185] Samostan u Zaostrogu nije, međutim, pravodobno preuređen za novake pa je 30. VIII. 1930. duhovnik sinjskog sjemeništa fra Stanko Petrov, po ovlaštenju provincijala, obukao 16 novaka u Makarskoj, gdje su novaci trebali i ostati oko mjesec dana do dovršenja radova u zaostroškom samostanu. Kako je tadašnji magistar novaka fra Leonardo Bajić, kojemu definitorij nije prihvatio odreku,[186] bio bolestan, u Makarskoj ga je, kroz to vrijeme, zamjenjivao fra Ante Antić.[187]

POKUŠAJ I PROBLEMI ZAJEDNIČKOGA FRANJEVAČKOG UČILIŠTA

Pod utjecajem jakih katoličkih organizacija franjevci su čini se već prije Prvoga svjetskog rata pomišljali na zajednička učilišta u kojima bi predavali ponajbolji stručno osposobljeni profesori. Ideja se međutim teško razvijala zbog ogromnih poteškoća koje je uključivalo ostvarenje.

[182] Arhiv Vicepostulature, Čapkun Antiću, Rim, 30. IV. 1942.
[183] Antić Čapkunu, Makarska 12. VIII. 1941, [u Katalogu pogrešno 1940] AP, I/11, 32 [¢ 4, 133-134].
[184] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 26.
[185] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 30.
[186] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 27.
[187] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 443. Rogošić neprecizno piše: "Magister je novacima fra Ante Antić."

No, i neke su neprilike utjecale na njezino ostvarenje. Provincija sv. Jeronima već je ranije pretrpjela izvjesnu krizu i 1924. izgubila četiri samostana. Neki su franjevci Provincije sv. Jeronima, među kojima se isticao fra Urban Talija, predlagali tada ujedinjenje Provincije Presvetog Otkupitelja i Provincije sv. Jeronima. No ujedinjenje je imalo dosta oporbe i do njega nije došlo.[188]

Videći nemogućnost da se ostvari zajedničko učilište za sve franjevce, definitorij Provincije sv. Jeronima na sastanku u Splitu na Poljudu u travnju 1926, zaključio je da bi bilo dobro predložiti kao početak ostvarenja zajedničkog studija svih južnoslavenskih franjevačkih provincija članovima vlastite Provincije i Provinciji Presvetog Otkupitelja formiranje zajedničkih učilišta Sinj-Badija i Dubrovnik-Makarska, što je priopćeno članovima Provincije posebnom okružnicom koja je dostavljena i provincijalu Provincije Presvetog Otkupitelja.[189]

Na konferenciji provincijala na Trsatu, čini se na Grabićev prijedlog, donesen je zaključak da se zbog jačanja zajedničkog duha sastaju franjevački odgojitelji na posebni a ravnatelji učilišta i predstojnici studija na posebni sastanak. Prvi sastanak zakazan je pod nazivom *Tjedan franjevačkog odgoja* u Splitu 28.-30. IV. 1930. za odgojitelje svih provincija iz ondašnje Jugoslavije pod predsjedanjem fra Petra Grabića. Fra Leonardo Bajić predložio je raspored i predavanja za *Tjedan* a predsjedatalj Konferencije Mauricije Gugić se, preko provincijalâ, pobrinuo za predavače. Od odgojitelja iz Provincije Presvetog Otkupitelja nastupio je 30. travnja i fra Ante Antić s predavanjem *Smisao i vrijednost individualnog odgoja.*[190] Nepoznato je gdje je završio zapisnik te sjednice i što je Antić predlagao na sjednici, no, prema onome što se kasnije raspravljalo na Konferenciji provincijalâ u Karlovcu, čini se da je kongres lektora i odgojitelja predložio da se izda posebni molitvenik za franjevačke kandidate, tumačenje *Pravila* i priručnik redovničkog prava, te priručnik povijesti Reda s posebnim obzirom na razvoj Reda u hrvatskim krajevima. Od pet predloženih priređivača, sva su petorica bila iz Provincije Presvetog Otkupitelja, ali Antića ne nalazimo što bi značilo da među kolegama nije slovio za posebno spretnoga pisca ili se potpuno posvetio magistarskoj službi i nije imao vremena za znanstvena istraživanja.[191] Ipak je potrebno pripomenuti da je upravo Antić nastojao pripremiti spomenute priručnike, o čemu će još biti govora,[192] pa je više nego vjerojatno da je to bila njegova zamisao.

Zamisao o zajedničkom odgojnom zavodu uz zadarskog provincijala Mauricija Gugića i splitskog fra Petra Grabića prihvatio je, čini se, i hercegovački provincijal Dominik Mandić.[193] Kako je i u zagrebačkoj Provinciji sv. Ćirila i Metoda

[188] Fra Urban Talija Antiću, Dubrovnik 29, V. 1935.

[189] Okružnica provincijala Augustina Juničića, br. 556/26, Split Poljud, 21. IV. 19026. AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 111, br. 780/26.

[190] AFPPOS, Spisi provincijala, (128) br. 99/i930 i 218/1930.

[191] Usp. Zapisnik konferencije provincijala održane u Karlovcu 18-20. VIII. 1931. Arhiv Franjevačke rovincije Presvetog Otkupitelja Split, svežanj 136. br. 1226/31. Za izradu molitvenika predviđen je Petrov, Kržanić ili Bajić, za tumač regule i redovničko pravo Cikojević, za povijest Reda Rogošić, no ništa se nije pojavilo iz tiska.

[192] Poglavlje: *5. Priređivač priručnika za duhovni život.*

[193] Provincijal 3. XII. 1928 - 23. XI. 1931.

došlo do nekih problema i zagrebačka je Provincija odlučila poslati svoje bogoslove u Makarsku,[194] odnosno studente filozofije u Sinj. Tako je definitorij splitske Provincije 4. VIII. 1930. zaključio da će se izići u "susret klericima bratske-hrvatske Provincije za študij filozofije u Sinju, ako budu spremni podnosti sve neprilike drukčijih dalmatinskih okolnosti i kućne discipline".[195]

Najvjerojatnije makarski odgojni zavod nije mogao prikladno smjestiti sve članove, a samostan još nije imao ni električnu energiju[196] pa je zadarska Provincija 1930. poslala svoje bogoslove na studij na biskupijsku teologiju u Splitu.[197] Kako ni prometna povezanost sa Splitom nije bila zadovoljavajuća, a računajući na proširenje zgrade Bogoslovije, provincijal Grabić, koji je želio aktivnost Bogoslovije što više razmahati, zatražio je 1930. od samostanskog diskretorija u Makarskoj mišljenje bi li profesorima zbog njihove aktivnosti trebao automobil, ali ga je diskretorij zbog zavjeta siromaštva odbio.[198]

Na temelju već ranijih rasprava i obećanog zajma od strane makarskog samostana, zaključio je definitorij Provincije Presvetog Otkupitelja, na svom izvanrednom zasjedanju 6-8. IV. 1931, da se proširi prostor za zavjetovane studente u Makarskoj.[199] S tim bi se u Makarskoj dobilo dovoljno novog prostora za smještaj studenata i iz drugih provincija. I zaista provincijski je definitorij, uz neke uvjete i upozorenja, pristao da se primi 8 klerika iz zagrebačke Provincije sv. Ćirila i Metoda i sedam iz Provincije sv. Jeronima, te da se nastave pregovori oko podizanja zajedničkog učilišta dviju dalmatinskih provincija.[200]

Vjerojatno s namjerom da bi se studenti što više prilagodili jedni drugima, Grabić je na konferenciji provincijalâ održanoj u Karlovcu 18-20. VIII. 1931. predložio da klerici iz jedne provincije praznikuju naizmjenično u drugoj provinciji, što je načelno i prihvaćeno.[201]

Početkom akademske godine 1931/32. stiglo je u Makarsku bogosloviju 6 klerika iz Provincije sv. Jeronima i 8 klerika iz Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda. Tako se broj klerika s dotadašnjih dvadesetak u ak. god. 1931/32. popeo na 34.[202] Za tako povećani broj trebalo je preurediti i sobe u klerikatu. Radilo se

---

[194] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 449.

[195] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 27.

[196] Rasvjeta je u samostanu u potpunosti uspostavljena 2-7. IV. 1931. Usp. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 7. IV. 1931.

[197] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 449.

[198] U pismu koje je pisao Antić obrazloženo je da automobil nije nuždan i da bi to zapelo za oko drugima. A dodano je i mišljenje da bi fratar teško mogao spretno voziti u tadašnjem prometu jer bi možda vozio svega nekoliko puta tjedno. AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 128, br. 421/1930, Antić Grabiću, Makarska 22. II. 1930.

[199] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 52-53. Odluka je donesena na drugoj sjednici 8. IV. 1931.

[200] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 55.

[201] Usp. Arhiv Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja Split, svežanj 136. br. 1226/31. Zapisnik konferencije provincijala održane u Karlovcu 18-20. VIII. 1931.

[202] Svetojernimski klerici su došli u Makarsku 1. listopada, a zagrebački, koje je dopratio Teofil Harapin, 2. listopada 1931. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 2 X. 1931.

užurbano. No, do potkraj listopada samostan još nije bio pokriven. Došao je i studeni a sobe još nisu bile dogotovljene pa je to magistru očito zadavalo glavobolje. Zbog toga je jedna skupina i ostala, čini se, do poslije polovice studenog u samostanu u Živogošću, kamo im je Antić poslao i školske tekstove iz ascetike.[203]

Na provincijskom kapitulu u prosincu 1931, na kojem je za provincijala izabran fra Ante Cikojević a za kustoda Grabić, kapitularci su prihvatili zamisao oko podizanja zajedničkog učilišta dviju provincija i do konačnog rješenja kapitul je ponudio Provinciji sv. Jeronima raspoloživi prostor u Makarskoj, zaduživši definitorij da zaključke s defintorijem provincije sv. Jeronima provedu u djelo.[204] Na istom kapitulu Antić je dobio samo jedan glas za definitora.[205] a ponovno je potvrđen za lektora asketske teologije, magistra klerika i izabran za samostanskog diskreta.[206] Tako je Makarska postala u neku ruku središnje franjevačko učilište na području tadašnje Jugoslavije i jedno od većih franjevačkih učilišta u slavenskom svijetu.

Da bi zadovoljio klerike iz drugih provincija, Antić im je svakom dodijelio posebnu sobu, dok su klerici Provincije Presvetog Otkupitelja bili uglavnom razmješteni u tri velike sobe. Najvjerojatnije je i preporučio svojim dotadašnjim klericima da se pokažu susretljivi i otvoreni. Ta je činjenica vjerojatno djelovala na dobar sklad, u početku, između bogoslova različitih provincija.[207]

Premda u stješnjenim prostorijama, klerici su Provincije Presvetog Otkupitelja u početku bili oduševljeni dolaskom kolega iz drugih provincija, što je učilištu davalo veći ugled i zaneseni ujedinjenjem i idealima kako će ujedinjeni u Franjinu duhu širiti evanđelje širom domovine.[208] Zagrebački i dubrovački klerici koji su dolazili iz većih sredina morali su bez sumnje osjetiti Makarsku kao malo mjesto bez zbivanja koja bi se mogla usporediti s većim sredinama. Iako su se zagrebački bogoslovi na kraju godine vratili u svoju provinciju, broj bogoslova dviju dalmatinskih provincija sljedećih godina rastao je dalje na 46, potom 58 i 1934/35. dosegao najviši međuratni broj od 65 studenta.[209] A to je Antiću kao jedinom magistru pribavilo dosta posla. Zbog toga je fra Karlo Eterović 30. prosinca 1931. upozorio provincijala Cikojevića da Antić može "teško bez pomoćnika" i nastojao ga potaknuti da što prije pošalje fra Andriju Zjačića.[210] Što je provincijal i učinio 4. siječnja 1932.[211]

---

[203] Pisma Antić Grabiću, 23. X. 1931. i 6. XI. 1931. *Pisma svećeniku I,* Zagreb 1985, 14-15.

[204] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 65.

[205] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 64. Nije isključeno da je takav rezultat bio posljedica krajinske politike koja se mogla zapaziti neizravno u predlaganju razvrstavanja učilišta po krajinama kako bi "sve naše krajine bile providene učilištima" (Zapisnik, 97), jednako se tako moglo razmišljati i o predstavnicima vlasti, pa je na tom izboru svaka kustodija stvarno imala po trojicu predstavnika.

[206] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 71.

[207] Usp. Arhiv Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja Split, svežanj 137. br. 1723/31. Izvještaj o klericima za provincijski kapitul, Makarska, 21. XI. 1931.

[208] AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 17$^{r;\ 23r}$. Dnevnik Zbora Milovan, 2 X. 1931.

[209] Usp. V. KAPITANOVIĆ, "Studenti Franjevačke bogoslovije u Makarskoj", *Franjevačka visoka Bogoslovija Makarska 1736-1986,* Makarska 1989, 264.

[210] Spisi provincijala, svežanj 138, br. 187/30. XII. 1931, Antić Cikojeviću, bez datuma.

[211] Spisi provincijala (Zapisnik), br. 17/32. XII. 1932. Koncepta nema.

Općenito se čini da je s brojem povećana i Antićeva brižljivost. Ona se ogleda u malim sitnim stvarima i nabavama potrepština u odjeći i brizi za zdravlje.[212] Antić ne zaboravlja ni male sitne radosti kao što je božićna tombola. Nastojao je da bi studenti dobili u ruke Sveto pismo, jer knjižnica nije raspolagala tolikim brojem primjeraka, kako bi svaki student u svojoj sobi mogao, desetak minuta, čitati svetopisamske tekstove uz duhovno štivo. No Antićev je odgoj ipak naginjao zatvorenom tipu samostanskog odgoja.

U uvjerenju da se čovjek molitve može snaći na svakom mjestu, Antić je nastojao studente naviknuti na molitveni život. Tako je savjetovao provincijalu Cikojeviću da odredi da studenti kad idu u crkvu mole psalam *Miserere*, jer se to nije usudio uvesti sam zbog reakcije studenata.[213] Isto tako je, netom je to bilo moguće, zatražio od provincijala da se soba u kojoj je nekada bila kapela, a koja je čini se zbog pridošlog broja studenata bila upotrijebljena za neku dvoranu ili možda čak i za spavaonicu, ponovno obnovi i pretvori u kapelu, u kojoj bi se čuvalo Svetotajstvo, kako bi ga studenti lakše mogli pohađati.[214]

Ipak Antić od tako različitih skupina studenata nije uspijevao stvoriti skladnu cjelinu. Prema fra Urbanu Taliji, udruženje studenata Provincije sv. Jeronima i Provincije Presvetog Otkupitelja bilo je "kolosalna pogreška" jer su se prvi u Makarskoj smatrali sami gostima, a takvim su ih držali i članovi Provincije Presvetog Otkupitelja pa je to "nužno vodilo, da ispluta oni veliki antagonizam, diference, koje se nijesu mogle izravnati, već pojačati".[215]

Fra Roko Rogošić je držao da su razmirice ponajviše izbijale zbog Zbora Milovan i zbog toga što magistar nije bio čvrste ruke.[216] Ne bi se moglo reći da Rogošić nije imao djelomično pravo u svojim zapažanjima, ali Antić nije mogao biti tvrde ruke, ako se pod tim podrazumijeva kruta strogost, jer je on u svakom studentu gledao na kraju krajeva dobroga studenta. Zbog toga je u Provinciji i uživao ugled odgojitelja koji odgaja blagošću.[217] Razgovarajući jednom tako o Provinciji, kritičar Rogošić ga je naveo da prizna da nema jedinstva u Provinciji, ali je Antić ipak ustvrdio "da su ljudi dobri, da dobro govore, ali da slabo ide".[218]

Već je u samom početku, čini se, postojalo neko nepovjerenje među studentima koje se očitovalo u zatvorenosti.[219] No čini se da su početkom 1932. trojica

---

[212] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 139, br. 166/26. I. 1932, Antić Cikojeviću, Makarska, bez datuma, popratno pismu s kojim šalje provincijalu dvojicu klerika Čapkuna i fra Rafu [Kalinića]; 268/32 moli provincijala za rendgenski pregled jednog studenta; 287/32; Svežanj 140, br. 556, 565.

[213] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 139, br. 98/32, Antić Cikojeviću, Makarska 15. I. 1932. Provincijal je prihvatio prijedlog i 15. I. 1932. izdao o tom posebnu odredbu. AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 139, br. 100/32, sada u Arhivu Vicepostulature. Izvornik; Cikojević Antiću [br. 100] Split 15. I. 1932; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 1/1932. (zabilješka).

[214] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 139, br. 543/32, Antić Cikojeviću, Makarska 27. IV. 1932.

[215] Fra Urban Talija Antiću, Dubrovnik 29, V. 1935.

[216] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 477.

[217] Bernardin Bebić Antiću, Sinj, 2. VIII. 1933. Arhiv Vicepostulature. Izvornik

[218] Razgovor 26. III. 1935. zabilježen je u AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 477.

[219] Fra Ivan Jurić opisujući Antiću susret u Mostaru iznosi da su od Hercegovaca više doznali "za ono nekoliko sati nego li od Dubrovčana za sve 4 godine njihova boravka u Makarskoj". Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi klerikata, Jurić Antiću, Makarska, 2. IX. 1935. Izvornik.

studenata Provincije sv. Jeronima počela zadavati Antiću glavobolju. Antić je o tim problemima usmeno razgovarao s provincijalom. Čak je i opomenuo tu trojku. S ostalim je studentima Provincije sv. Jeronima bio zadovoljan jer su pokazivali i volju i zanimanje za studij, više nego neki studenti iz Antićeve provincije, pa je Antić držao primjerenim da ne intervenira jače do kraja školske godine[220] kako ne bi unio nemir u klerikat.

Antića nije zadovoljio postignuti odgojni uspjeh. Klerici su mu se još činili prebučni u zavodu, a čini se da su napuštali češće klerikat ili profesorij, kako su ga onda nazivali, i odlazili u dio samostana u kojem su živjeli svećenici i braća laici. Na sjednici lektora i magistra 19. I. 1933. magistar je iznio da studenti Provincije sv. Jeronima nisu zadovoljni jer bi voljeli pohađati sveučilište, nisu bili zadovoljni tobože ni s metodom profesora, zbog različitosti mentaliteta koji im nije odgovarao. Antić je predlagao da mu se obznane studenti koji ne uče i da će ih on navesti svojim sredstvima, te zatražio od profesora, koji su stanovali na drugom katu, da se presele na prvi kat kako bi se klerikat odijelio od profesorskog stambenog dijela, što profesori zbog premalenih soba na prvom katu i straha od studentskog štropota iznad njihovih glava nisu prihvatili.[221]

Mlade redovnike, u zavodu, u kojima je bujao život nije bilo lako natjerati da obdržavaju asketsku tišinu. Čini se također da ni pušenje nije moglo biti iskorijenjeno. Zbog toga je 27. III. 1933. fra Ante zamolio provincijala Cikojevića da izda odluku u kojoj bi naredio red, tišinu i neizlaženje iz klerikata. Htio je tako uz pomoć provincijala postići ono što, priznaje, sam po sebi ne bi uspio provesti. Provincijalat je 1. IV. 1933. donio odluku kojom određuje da se u klerikatu čuva muk, red i klauzura i da ga magistar svaki mjesec izvijesti o izvršivanju tih naredaba, a dvojici klerika je sam provincijal morao pismeno zabraniti pušenje, jednom čak uz kaznu.[222]

Nije poznato je li Antić mjesečno izvještavao provincijala o stezi u klerikatu, no trebalo je dosta vremena i strpljivosti da bi ukrotio ponosne mladiće. Provincijalovu naredbu o klauzuri Antić je najvjerojatnije proveo zaključavajući dio samostana u komu su boravili studenti i povjeravajući jednom od studenata da on pazi na zaključavanje i otvaranje vrata.[223]

Sljedeće školske godine broj se studenata još više povećao pa su neki morali biti smješteni izvan klauzure, na što je provincijal predložio da se profesori premjeste kat niže i da odlaze ispovijedati klerike u klerikat, u čemu ga profesori nisu podržali, naglašavajući opravdano, s obzirom na ispovijed, da bi se time nametnule veće poteškoće ako bi studenti preko magistra morali pozivati ispovjednike.[224]

---

[220] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 139, br. 268/32, Antić Cikojeviću, Makarska 11. II. 1932.

[221] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 457.

[222] Usp. Cikojević Antiću [AFPS, br. 510/1933] Split 1. IV. 1933. Arhiv Vicepostulature. Izvornik s Antićevom bilješkom. Usp. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 7. 8. i 10 iz 1933.

[223] Čini se da tako treba razumjeti kratak zapis u Dnevniku: "Danas u 11,1/2 fra Ivan Bezina zaključa vrata pred profešorijem", AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 28. XII. 1933.

[224] AFTM, Zapisnik učiteljskih sjednica Franjevačke bogoslovije u Makarskoj, [I] st. 34-36. [3. I. 1935].

Antić je bez sumnje imao udjela i u nekom drugom Cikojevićevu dekretu o učenju, čiji nam je sadržaj nepoznat. To se vidi iz provincijalova pisma Antiću u kojem tvrdi da se pribojavao da studenti neće poslušati dekret, a Antić je držao "da će sve ići dobro". Kad je fra Jure Božitković pročitao taj dekret, u klerikatu je očito nastalo nezadovoljstvo. Nije isključeno da se nezadovoljnim studentima priključio i sam Antićev pomoćnik fra Petar Čapkun, jer je Božitković tražio od provincijala da ga ne šalje u Rim na studij dok se ne vidi kakav je. Cikojević je ipak, oslanjajući se na svoju praktičnu narav, shvatio reakcije mladosti, pa je Antića tješio da stvar ne uzima tragično naglašavajući mu potrebu mladosti da "zaluda".[225]

Napetosti koje su se zbivale u Zboru Milovan i kruća stega koja se počela zavoditi u klerikatu navela je vjerojatno studente Provincije sv. Jeronima da izraze Antiću želju da napuste Makarsku bogosloviju, pa je Antić 22. XI. 1934. u svom izvještaju obznanio provincijski kapitul da klerici Provincije sv. Jeronima žele poći iz Makarske.[226] Konačni razlaz studenata uslijedio je nakon petosvibanjskih izbora i završenog ljetnog semestra 1935.

Studente koji su odlazili na praznike ili, završivši studij u Makarskoj, nastavljali rad kao svećenici u Provinciji sv. Jeronima Antić je pratio sa zanimanjem. Iz opazaka fra Nikole Španjola[227] da se nazrijeti da je Antićev odgoj ostavljao na studentima iz Provincije sv. Jeronima duboki trag. Španjol ističe da je Antić studentima ulio redovnički duh. Zamjerao je ipak Antićevim studentima da su preveliki "racionalisti", tj. da im treba objasniti zbog čega nešto trebaju raditi, te da su osjetljivi i nedovoljno pobožni.[228] Zamjerke za koje je teško reći koliko Antiću treba pripisati odgojne zasluge ili nedostatke.

Kad je Antić, u svom stilu, nastojeći o drugima govoriti samo dobro, napisao Španjolu u Dubrovnik kako čuje da su studenti mirni, složni i zadovoljni, Španjol je pomalo zajedljivo odgovorio da ne može zanijekati da nisu složni, nadodavši: "U tome ja ipak ne vidim posebne krijeposti. U samoobrani svaka životinjska organizacija je složna." Uz tu zajedljivu opasku o slozi, koju je dopunio s drugom opaskom o zadovoljstvu, Španjol je kao promatrač priznavao da kod studenata

---

[225] Cikojević Antiću [bez br.] Split 6. VIII. 1934. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[226] Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 18/1934. AFPPOS, Protokol, 2460/1934. Izvještaj je pročitan na kapitularnoj sjednici 25. XI. 1934. AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 100. Na plenarnoj sjednici 27. XI. Antić je ponovno, osobno, izvijestio članove kapitula o klericima Provincije sv. Jeronima. AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 103.

[227] Fra Nikola Španjol (Gostinjac na Krku, 25. VIII. 1897 - Košljun, 4. I. 1970) studirao je pedagogiju i filozofiju i doktorirao iz filozofije na katoličkom sveučilištu u Milanu. Bio je dugo profesor i odgojitelj i isticao se kulturnim radom.

[228] Španjol Antiću [Badija] 4. IX. 1934. Arhiv Vicepostulature. Izvornik. O studentima općenito koji su dolazili u Makarsku iz zadarske Provincije, nakon što je upozorio na kompliciranost duševnog života, [panjol je pisao: "Uopće upozoravam Vas, da su naši đaci veliki racijonalisti. Rade savjesno ono što spoznaju da je dobro. Ali treba da oni spoznaju. - K tome nijesu bučni, kako smo mi nekada bili, ne vole bučne zabave. Nijesu dostatno veseli. Vrlo su osjetljivi, pa se znadu smušiti za ništa. Pa nijesu ni od velike pobožnosti."

ima "dosta franjevačkog duha i franjevačkog veselja", koje pripisuje Antiću,[229] ali se potužio na njihovo shvaćanje redovničke stege i na premalo duha poslušnosti, koju Španjol očito shvaća u duhu "slijepe" poslušnosti.[230]

Provincijalu Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda Teofilu Harapinu, čiji su studenti kratko studirali u Makarskoj, činilo se da je Antić vrlo dobro pronicao studente njegove provincije, jer su se njihovi sudovi podudarali.[231] Zahvale provincijala vjerojatno treba promatrati kao uljudni govor, no ipak se može razabrati da nije puka konvencionalnost kad provincijal fra Bono Škunca izražava čvrsto uvjerenje da je njegovim studentima mnogo koristila Antićeva "otčinska briga".[232] Općenito se čini da se o Antiću pronosio glas kao o brižnom[233] i blagom[234] učitelju studenata.

PETOSVIBANJSKI IZBORI, GLAS ZA UGROŽENU DOMOVINU

Vremena mirnog života u Makarskoj su prolazila. Na Bogosloviji su započeli svoja predavanja mladi i sposobni lektori fra Roko Rogošić i fra Karlo Balić (2. III. 1928). Politički život ubrzano je počeo vreti. Pa ni sama Makarska nije bila izuzeta od događanja i političkih afera. Uostalom Makarska je još od prije, s *Novom revijom,* bila jedno od katoličkih kulturnih žarišta u državi. Od onog što se počelo zbivati oko njih ni Antićevi studenti a ni njihovi profesori nisu ostajali mirni.

U beogradskoj Skupštini 20. lipnja 1928. smrtno su ranjeni hrvatski zastupnici Pavao Radić i Đuro Basariček a i Stjepan je Radić, jedan od najobljubljenijih Hrvata, 8. kolovoza podlegao ranama. Kad se dan kasnije 21. VI. u Makarskom primorju saznalo o atentatu, makarski samostanski ljetopis bilježi da je sve bilo uzrujano. Nije isključeno da je zbog toga i fra Ante Cikojević, gvardijan franjevačkog samostana u Makarskoj, bio u srpnju u Zagrebu gdje je Vrhovno vijeće Hrvatske pučke stranke, kojoj su franjevci bili vrlo bliski, vijećalo o daljnjem sudjelovanju u parlamentu i u vladi.[235]

Sljedeće je godine 6. siječnja uveden apsolutizam, poznat kao šestojanuarska diktatura kojom su dokinute sve političke stranake, pa i one koje su imale vjersko

---

[229] "Što ste im ga Vi ulili za vrijeme njihova boravka u Makarskoj", Španjol Antiću, Dubrovnik 9. I. 1935. Uredovni spisi Klerikata, Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[230] To se razabire iz Španjolova daljenjeg razlaganja u kojemu kaže: "Nisu trenirani u brzoj i požrtvovnoj poslušnosti. Uvijek se upiru o neke propise, koji tobož favoriziraju njih i preko kojih ne popuštaju",. Španjol Antiću, Dubrovnik 9. I. 1935.

[231] Harapin Antiću, Zagreb 23. VII. 1932. Arhiv Vicepostulature. Izvornik. "Vi ste ih veoma dobro proniknuli i Vaša zapažanja odgovaraju stvari, jer se naši sudovi gotovo u svemu podudaraju."

[232] Provincijal B. Škunca Antiću Split—Poljud 3. X. 1933. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[233] "U glavnom čujem da je Vaš mar oko uzgoja đaka, posebno naših, velik, pa neka dragi Bog obilno naplati Vaš trud," gvardijan Kvirin Orlić Antiću, bez datuma [primljeno 8. XI. 1933]. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[234] Bernardin Bebić Antiću: "Mislim da će vaša metoda blagosti kod njega uspjeti", Sinj, 2. VIII. 1933. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[235] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 426, 427.

obilježje. U Makarskoj je dvadeset dana poslije toga "sresko poglavarstvo" zabranilo mjesnu organizaciju Hrvatske pučke stranke ne znajući čak ni kome dostaviti zabranu, pa su je bez imena naslovnika dostavili fra Roku Rogošiću, držeći da je on tajnik stranke.[236] Mogle su se održati samo različite udruge, među kojima su djelovale i katoličke organizacije. Tako je potkraj srpnja 1929. u Makarskoj održan sastanak Katoličke lige na kojem su držali predavanja ugledni katolički radnici Petar Grgec, Ivo Bogdan, Ljubomir Maraković i drugi.[237]

"Puno je tajnih sila igralo", u međuvremenu, oko izbora nove općinske uprave kako bi ona odgovarala želji apsolutističkih vlastodržaca.[238] U listopadu 1929. država je promijenila ime u Jugoslavija i podijeljena je na banovine. Ponovno su dopuštene političke stranke. I grad Makarska proslavio je 13. X. 1929. proglašenje novog imena države. No, čini se da obični puk nije baš imao što slaviti, pa je i proslava bila "više službena nego narodna".[239] Sljedećoj proslavi u Makarskoj 13. srpnja 1930. nazvanoj "Jadranski dan" pokrovitelj je bio prjestolonasljednik Petar i dan joj je potpuno jugoslavenski karakter sa sudionicima iz Sarajeva, Skoplja i Zemuna. Blagoslov barjaka za kraljevsku podmornicu "Osvetnik" obavili su pravoslavni svećenik, muslimanski hodža i makarski kanonik don Ante Žarnić.

U Makarsku su se u međuvremenu uvukli Srbi i zauzimali položaje. Jedan od takvih bio je i makarski sudac dr. Rosić koji je, odmah poslije "šestojanuarske diktature", dao zatvoriti načelnika u Gracu, Ivana Miošića, i makarskog načelnika Matu Klarića kao svoje, tako se govorkalo, stranačke protivnike. Protiv Rosića su njegovi protivnici pokrenuli istragu, nastojeći ga se riješiti iz Makarske, našto je Rosić počeo skupljati potpise da bi ostao u Makarskoj. Potpis je dobio, najvjerojatnije iz političke računice, i od gvardijana fra Ante Cikojevića, jer je Rosić pokazivao naklonost prema franjevcima i učinio bi im različite usluge. No taj je potpis politički štetio franjevcima kod jednog dijela stanovništva pa čak i kod biskupa, jer su biskupske konferencije nastojale da u katoličkim mjestima budu katolički činovnici. Promatrajući položaj franjevaca, nakon jednog razgovora s biskupom Mišićem u Zagrebu, zapisao je fra Roko Rogošić: "Jadni li smo mi! Biskupi nas optužuju da smo srbofili, gotovo napola pravoslavni, a Srbi nas drže, da smo eksponenti Rima, koji primamo, odotud silu novaca, da s *Novom revijom* činimo propagandu među Srbima."[240]

---

[236] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 428. Nalijepljena je i odluka o zabrani HPS.

[237] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 431

[238] U Makarsku je uskoro došao i kralj Aleksandar. Put ga je vodio upravo ispred zgrade u kojoj su stanovali studenti, na koju je za tu priliku postavljen natpis apsolutističkom kralju: "Živio Kralj Aleksandar I." Kako se kraljev automobil zaustavio u blizini mladih franjevaca, vjerojatno je i njihov magistar pozdravio kralja, a kraljev je pratilac Dimitrijević "turao" Antićeve studente da "opkole kralja. Tako je kralj u sredini fratara" došao do brodskog pristaništa gdje ga je čekao parobrod "Vila". (AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 428. Nalijepljena je i općinska pozivnica na doček kralju 9. VII. 1929.) Student ljetopisac zapisao je u Dnevnik Zbora Milovan: "Na putu od naše Bogoslovije pa sve do parobroda 'Vile' gotovo se je samo s nama klericima razgovarao i rekao nam je: 'Ja ću vas franjevce uvijek rado imati na pameti.'" (AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 9. VII. 1929.)

[239] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 436.

[240] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 444-5 (Klarić je pušten odmah sutradan iz zatvora, isto 428).

I pitanja s obzirom na školstvo su se zamrsila jer je državno zakonodavstvo počelo izjednačavati katoličke teološke škole s pravoslavnima i tako ih s ranga visokih učilišta snizivati na rang srednjih školâ, zbog čega je borba za školstvo potrajala skoro čitavo desetljeće.[241] Zbog takvih zbivanja u kojima su studenti živjeli nije ni čudno da je među njima bilo i takvih koji su se, prema mišljenju profesorskog zbora, "previše" zanimali za politiku.[242]

Kad je 3. IX. 1931. kralj Aleksandar proglasio (oktroirani) ustav, odškrinuo je vrata svoje političke utvrde kojoj je morao osigurati nove stražare. I dok je slovenski političar, svećenik, Anton Korošec, nezadovoljan policijskom vladom generala Petra Živkovića, u ime cjelokupne opozicije, izjavljivao 4. III. 1932. da je režim u državi "nenarodni" i "da narodu što prije treba povratiti slobode" i promijeniti vlast iz temelja,[243] a beogradski studenti pisali mladenački žestoke proglase,[244] u Hrvatskoj se pučanstvo, osim studenata Zagrebačkog sveučilišta, ponašalo mirotvorno, no stanje je očito bilo napeto.

U franjevačkoj crkvi u Makarskoj, gdje djeluje Antić, 20. VI. 1932. priređene su "zadušnice za hrvatske mučenike" Pavla Radića i Đuru Basaričkа smrtno ranjene u beogradskoj skupštini. Misa je "u trojci", tj. celebrant s đakonom i podđakonom. Pjevanje je višeglasno, "figuralno", što očito odaje da su na njoj prisutni i bogoslovi. Prema ljetopiscu, u crkvi je oko 250 muškaraca. Poslije mise povorku su ispod zgrade klerikata dočekali žandari s postavljenim bodežima i rastjerali.[245] Nešto kasnije, 12. X. prebudni žandari opkolili su samostan, videći u nekom kandidatu Vidakoviću, koji je stupio u Red za brata laika, opasnu osobu. Izjave dvojice zatečenih u samostanu ocrtavaju kakav je strah vladao pred tim državnim redarstvenicima.[246]

Stanje u Makarskoj sve više postaje napeto. U međuvremenu je osnovan Mjesni odbor *Jugoslavenske radikalno-seljačke demokratije* (JRSD) koji prema programu *Jugoslavenske narodne stranke* propagira državno jugoslavenstvo, a općinsko upraviteljstvo mu velikodušno prepušta i prostorije u općinskom domu.[247] Po smjernicama koje dobiva s vrha općinsko upraviteljstvo priređuje 1.

---

[241] O toj borbi govori rječito kratki izvještaj fra Roka Rogošića na sjednici prof. zbora u Makarskoj 23. XI. 1932. AFTM, Zapisnik učiteljskih sjednica Franjevačke bogoslovije u Makarskoj [I], str. 29-32.

[242] AFTM, Zapisnik učiteljskih sjednica Franjevačke bogoslovije u Makarskoj [Knj. I] str. 23 [20. VII. 1930].

[243] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, Daktilografski primjerak dopisa upućena Uredništvu Politike 4. III. 1932. nalijepljen uz str. 452. "… da dok se iz osnova ne bude promjenio današnji režim, dotle ne može biti sređenosti u zemlji, niti će se naći izlaz iz političkog, privrednog, financijskog i moralnog haosa, u koji naša država iz dana u dan sve dublje upada".

[244] Jedan takav daktilografski proglas nalijepljen u makarskom ljetopisu 1931. god. završava: "Dolje diktatura! Živela sloboda! Živeo slobodan radni narod! Živela autonomija univerziteta!"

[245] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 453. Misa za Stjepana Radića okupila je manje članova ali je komemoracija nakon nje uz more u Fratarskim borićima završila govorom "Živila Hrvatska".

[246] Zatečeni Rus je odmah izjavljivao kako nije ništa ukrao, a dr. fra Bonifacije Perović, franjevac zadarske Provincije, profesor sociologije na makarskoj teologiji, da nije ništa govorio protiv države. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 455.

[247] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, Proglas za taj skup nalijepljen je poslije str. 457.

XII. 1932. prosvjedni skup protiv Pavelića i drugova. Skup prelazi granice dobrog ukusa. Jedan od rijetkih Srba u Makarskoj, Nemanja Protić, sastavalja prosvjedni proglas na srpskom jeziku. Općinski načelnik Marcel Barbieri, čiji su se preci zalagali za talijanstvo Dalmacije, napada Italiju i u skladu sa svojim stavom, da je najveća ludost zamjeriti se onima od kojih se očekuje pomoć,[248] traži od prisutnih zakletvu vjernosti kralju. U susjednom selu Tučepima, na Badnji dan, dolazi do tučnjave vladinih pristalica "gvozdene garde" i hrvatskih oporbenjaka. Ranjeno je i uhićeno pet oporbenjaka. Sljedeće noći otkinuta je glava na Isusovu liku i ruka na kipu sv. Ante, zaštitnika župe, u jednoj kapeli u Tučepima. Župnik 27. XII. priređuje procesiju u svetište Vepric, s druge strane Makarske, kao zadovoljštinu za svetogrdni čin. "Sreski" (kotarski) načelnik naređuje da se procesija rastjera. Kapetan žandarmerije, Srbin Redić, umjesto da je uhitio osobe koje su razbile kip, s još sedmoricom žandara rastjeruju procesiju i uhićuju dvadesetak nevinih osoba, a među njima i fra Krstu Radića.[249]

Ogorčenje se pojavljuje i kod Antićevih studenata, kako se zapaža u Dnevniku Milovana, koji Redića naziva Srbijančinom i vapi: "Dođi, Gospodine, da nas oslobodiš od apsolutizma."[250] Kroz Makarsku 18. VI. 1933. prolazi i slovenski svećenik, nekadašnji ministar Anton Korošec, vođa Slovenske ljudske stranke, u konfinaciju na Hvar, kojega u stopu prati državni detektiv. U samostanu to ostavlja dojam promjenljive sudbine. "Misa za hrvatske mučenike" slavi se i nadalje na dan njihove pogibije, ali zanos pred stvarnošću opada. Oporba predlaže svojim glasačima suzdržanost od glasovanja na sljedećim izborima. Ni franjevci ne idu na izbore.[251] Takav postupak sigurno će barem donekle pridonijeti da Kralj odbije molbu za audijenciju provincijala Cikojevića i tek preko veza fra Augustina Čičića primit će nešto kasnije kustoda fra Petra Grabića.[252]

U mladenačkim srcima Antićevih studenata nadimao se osjećaj ugroženih narodnih ideala i nicala je samosvijest. Kad je 1934. kralj ubijen u Marseillu, franjevci su službeno prvi izrazili sućut kotarskom načelniku i objavili veliku osmrtnicu s hvalospjevnim tekstom u svom časopisu *NovojrReviji,* no ne bi se moglo reći da ih je smrt sve naročito pogodila, iako su izjave da su Antićevi studenti navečer, kad je stigla vijest o umorstvu, svirali bila u potpunosti zlonamjerna.[253] Kad ta studentska

---

[248] Usp. tiskani izborni proglas kojim se poziva glasače da 8. X. 1932. daju glas Barbieriju. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, Proglas nalijepljen poslije str. 460. Franjevci nisu izišli na izbore.

[249] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 456.

[250] Kako su procesi izgledali smiješno, pokazuje i zgoda zabilježena u Dnevniku Milovana: Fra Krsto Radić da bi potakao župljane na pobožnost svetim zaštitnicima rekao je u propovijedi kako su već u davnini Hrvati štovali sv. Juru i sv. Mihovila (u Tučepima se nalaze dvije stare crkvice posvećene tim svecima). Zbog te propovijedi neki seljak ga dojavi žandarmerijskom kapetanu Rediću kao separatista jer da je izjavio da su sv. Jure i sv. Mihovil bili Hrvati. Redić podigne optužnicu. No, sud je ipak odbacio takvu smiješnu optužbu. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, IV. 28 XII. 1932. i 20 X. 1933.

[251] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, IV, 18 VI. 1933.; Knjiga znamenitijih dogadjaja, 460.

[252] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 463.

[253] Usp. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 467-468.

samosvijest 1935. bude ponovno potpaljena za izbore, buknut će u oganj koji neće moći zaustaviti ni provincijal ni magistar Antić.

Odušak "svom živom domovinsko-katoličkom osjećaju", tako je nazvao student ljetopisac osjećaje svojih kolega, dali su studenti 28. IV. 1935. na zaključnoj proslavi sv. godine u Vepricu, koju je predvodio biskup Klement Kvirin Bonefačić. Na svečanoj misi sudjelovao je i fra Ante. Iz Splita je pristigao parobrod s mnoštvom hodočasnika. Popodne je masa čekala poznatog političara Antu Trumbića koji je trebao održati govor. Raspoložena masa davala je oduška usklicima domovini i palim mučenicima. "Mnogi je i Milovanac" - piše ljetopisac - "u domovinsko katoličkom oduševljenju prekršio koju disciplinsku stvarčicu samo da da oduška svom živom domovinsko-katoličkom osjećaju."[254] No, očito Antić nije shvatio pogubno te usklike svojih studenta jer u Dnevniku ne nalazimo spomena da ih je ukorio.

Premda nije bio politički nastrojen, Antić se stjecajem prilika našao u samostanskoj političkoj aferi prigodom glasovanja za parlament 5. svibnja 1935. godine. Većina svećenika bila je odlučno stala na stranu ujedinjene opozicije u kojoj su se nalazile Mačekova *Hrvatska seljačka stranka,* Davidovićeva *Demokratska stranka,* Jovanovićeva *Zemljoradnička stranka* i Spahina *Muslimanska stranka.* Gvardijan fra Ante Cikojević, koji ni kao provincijal nije želio da se u njegovoj provinciji ističe hrvatstvo i koji je zaista, čini se, kratkotrajno prihvatio tezu da su Hrvati i Srbi samo jedan narod,[255] vidio je u Jevtićevoj i vladinoj *Jugoslavenskoj nacionalnoj stranci* sigurnost, pa je pokušao predobiti provincijala fra Stanka Petrova da studenti, koji su svi bili raspoloženi za Mačekovu *Hrvatsku seljačku stranku,* ne idu na glasovanje.

Raspravljajući o političkoj situaciji, definitorij je Provincije već ranije na svojoj sjednici 27. II. 1935. prihvatio "zaključak, da se Starješinstvo kao takovo ne miješa u političku borbu, i da prepusti pojedincima, da se prema svojoj savjesti i prema našem svećeničkom i redovničkom karakteru odluči da li će i za koga će glasovati, a inače da smo vrlo oprezni i razboriti."[256] Želeći biti oprezan i razborit, možda je provincijal dao upozoriti studente preko gvardijana Cikojevića i zahtijevao da ne idu na glasovanje, bojeći se izgreda koje mu je Cikojević mogao predstaviti.

Većina je franjevaca međutim shvatila da ti izbori nisu obični izbori. "Tu se radi o biti ili ne biti hrvatskog naroda, o borbi između hrvatstva-katoličanstva i srpstva - pravoslavlja", upisao je u samostanski ljetopis mladi profesor dr. fra Roko Rogošić, koji je i sam na Orijentalnom institutu u Rimu proučavao pravoslvalje i kojem je u vrijeme šestojanuarske diktature 1929, kako je već istaknuto, kao zamjeniku tajnika uručeno dokidanje i zabrana mjesne organizacije *Hrvatske pučke stranke* u Makarskoj.

---

[254] AFSM, Dnevnik Milovana, [28. IV. 1935.] V, 46-47.

[255] S njim je 1925. dok je bio provincijal polemizirao njegov podložnik i redovnički subrat fra Ante Crnica zbog Crničina članka o 1000 obljetnici hrvatskog kraljevstva. AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 108, br. 1417. Crnica Cikojeviću, Makarska 10. VII. 1925.

[256] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 121.

Rogošić je vjerojatno znao za odluku definitorija i dao za pravo studentima da mogu glasovati, jer mu se provincijalova tobožnja zabrana činila nesigurnom. Studentima nije trebalo nagovaranja. Dali su na znanje magistru da će oni i usprkos zabrani glasovati. Antiću je preostalo samo da uvjeri provincijala Petrova da je najbolje da studentima odobri glasovanje. No odgovor na njegovo pismo nije stizao. Dana 4. svibnja gvardijan je u kapeli ukorio studente što su pronijeli da im je on zabranio glasovati, a da se radi o zabrani provincijala. Na hodnicima je poslije toga nastalo uznemirenje. Dok je Antić, sutradan, pred konventualnu misu, zamišljen hodao u crkvi ispred kora, Rogošić ga je pokušao uvjeriti da je on, kao definitor i kao magistar, jedini odgovoran za studente pred Bogom i ljudima i da ih u takvim prilikama pusti na glasovanje. Poslije mise studenti su odlučili na glasovanje. Videći fra Ante neizbježnost i imajući na umu odluku definitorija u kojem je i sam sudjelovao, dozvolio je studentima glasovanje uz uvjet da idu skupno i uz pratnju jednog od profesora. Rogošić je taktički odbio povesti bogoslove, uputivši ih fra Juri Božitkoviću, a sam je pošao s bolesnim eksprovincijalom fra Karlom Eterovićem. Sa studentima je pošao fra Jure i bivši provincijal stari fra Marko Ivandić. Neposredno nakon glasovanja stigla je i pismena provincijalova zabrana-[257] koja je Antića sigurno smutila, ali je vjerojatno djelovala i na njegovo odlučnije nastupanje u kasnijem životu.[258]

"Neposluh" studenata zatekao je provincijala Petrova u stanju dok je još bio tužan zbog smrti nedavno preminule mu majke. Provincijalova samosvijest je bila povrijeđena. Reakcija je bila žestoka. "I u ovom času dođe čovjeku da požali što mora biti provincijal u provinciji koja ima takvu mladost…" Izdao je stroge naredbe o održavanju člana 98. *Generalnih konstitucija* o odjeljenju profesorija od ostalih samostanskih prostorija kao i da se klerici Provincije sv. Jeronima pošalju odmah u svoju provinciju nakon završenih ispita.[259] Vjerojatno ga je ipak smirio razgovor s provincijalom Provincije sv. Jeronima Škuncom koji u "razrožnosti ideja i tendencija" nije vidio ništa tragično.[260] Videći da se njegove naredbe u Makarskoj ne izvršavaju u potpunosti, dapače "da je pravilo da se provincijala "fra Stanka" posluša samo u onome što se braći svidi", zamijenio je strogost u popustljivost.[261]

Fra Ante Cikojević i fra Marko Ivandić

[257] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 478-479. - Dnevnik Milovana, [4-5. V. 1935], V, 50.

[258] Vademecum, 5. V. 1935. "5/5 1935. O pitanju glasovanja morao sam biti odlučan, opredijeljen. Predvidjeti kako stoje pojedinci. Svakog obići i vidjeti raspoloženje pojedinaca. Jako naglasiti dužnost i stati čvrsto. Ne dati se smesti govorenjem (?), prijetnjom, neprijaznošću itd". Antićev zapis, koji je

Premda se pomalo primicalo i vrijeme ispita, studenti su i dalje budno pratili zbivanja. A kada su zagrebački nadbiskup i metropolit Antun Bauer, hrvatska opozicija i vođa opozicije Vlatko Maček izdali memorandume o zatiranju slobode u Hrvatskoj, studenti su se, otkidajući vrijeme od pripreme za ispite, marljivo dali na njihovo umnažanje.[262]

Novo uzbuđenje unijela je vijest da su srpski redarstvenici (žandari) srušili kapelicu Gospe Sinjske kod tučepskog groblja, nedaleko od Makarske. Odrješiti tučepski župnik fra Krsto Radić donio je u kotarsko načelništvo nekoliko kamenja srušene kapelice, a zatim ga spakirao i poslao u Zagreb nadbiskupu Baueru "kao dokaz kulture i barbarstva državnih organa koji bi morali držati red i mir".[263]

Čini se ipak da takvo upletanje studenata u politička pitanja nije previše štetilo njihovu intelektualnom napredovanju, već je dapače ponekad ulijevalo i prkos koji im je pojačavao radnu energiju i uspjeh u ispitima. Prije nego su započeli ispite, na kraju školske god. 30. lipnja 1935, Antić im je održao svoj zadnji pobudni govor koji je završio rječima: "Ja vas ne ću moći pratiti tijelom, ali pratit ću vas s Bogom gdje god bili."[264]

Četvorica mladomisnika Provincije sv. Jeronima i jedan đakon, poslije položenih ispita za jurisdikciju 6. VII, otputovali su iz Makarske.[265] Ostali su se studenti Provincije sv. Jeronima nakon završenih ispita službeno oprostili za večerom 12. VII. 1935. i rano ujutro otišli zastalno iz Makarske ispraćeni pjesmom "Živjeli" od svojih kolega.[266]

Odlazak studenata Provincije sv. Jeronima iz Makarske povukao je za sobom i govorkanja od kojih se poneka članovima Provincije sv. Jeronima nisu sviđala, no i tada su o Antiću sačuvali dobru sliku.[267] Provincijal Škunca trijezno je u tim

---

vjerojatno isti dan zibilježen u *Vademecum,* čini se da treba shvatiti kao samoprijekor jer se radi o osobnim bilješkama koje nisu namjenjene čitateljima da bi poslužile kao autorovo samoopravdanje.

[259] U međuvremenu je, naime, jedan broj zadarskih klerika, zbog nedostatka prostorija, morao biti smješten u samostanu izvan klerikata. Usp. Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi klerikata, br. 7. Provincijal Petrov Antiću br. 887, Split 8. V. 1935, izvornik; Br. 8, provincijal Petrov Antiću br. 923. Split 13. V. 1935, izvornik. Vjerojatno je odijeljenosti studenata od ostalih redovnika trebao poslužiti i zid koji je 1940. podignut između studentskog i profesorskog dijela dvorišta. Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, 22. VI. 1940. br. 767.

[260] Škunca u Pismu Antiću kaže da je s Petrovom o tome razgovarao nekoliko dana po izborima. Škunca Antiću, Poljud [Split] 9. VI. 1935. Uredovni spisi Klerikata, Arhiv Vicepostulature. Izvornik. "Momenti su kad se u razrožnosti ideja i tendencija više manje lako svukud pogreši. […] Nadam se da ukoliko je i bilo amo tamo neispravnosti, neće u tom ostati uzroka zlim posljedicama za budućnost. Držim da se ono sve može mirne duše staviti *ad acta* i ne voditi više računa."

[261] Provincijal Petrov Antiću br. 1037. Split 25. V. 1935. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[262] AFSM, Dnevnik Milovana, [4. VI. 1935.] V, 63.

[263] AFSM, Dnevnik Milovana, [7. VI. 1935.] V, 65.

[264] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 81, br. 288 [30. VI. 1935].

[265] Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, V, 84 i 85, br. 301 i 310 [4. i 6. VII. 1935].

[266] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 92, br. 349-352 [12-13. VII. 1935].

[267] Usp. Fra Venko Gugić Antiću, Dubrovnik, 31. XII. 1935. Uredovni spisi Klerikata, Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

časovima prosudio situaciju. Antićev izvještaj nije dao na kapitul već ga je zadržao i dao ga sljedećem provincijalu, a Antiću je srdačnim riječima zahvalio na uloženom trudu "oko duševnog napretka" bogoslova, držeći da i oni koji su se manje okoristili Antićevim duhovnim savjetima "neće ni malo slabu uspomenu čuvati u duši svojoj na svog magistra i vrieme teologije u Makarskoj".[268]

NA OPORAVKU U SLOVENIJI

Jesu li na Antićevo zdravlje utjecale napetosti u klerikatu, teško je reći. Njegove zadnje riječi upućene studentima na kraju akademske godine, 30. lipnja 1935, "Ja vas neću moći pratiti tijelom, ali pratit ću vas s Bogom gdje god bili",[269] kao da su nagovijestile pogoršanje njegova zdravstvenog stanja.

Počeo je pobolijevati tako da se nije mogao pridružiti dvadeset četvorici svojih studenata koji su u Makarskoj 7. srpnja 1935. sudjelovali sprovodu jedne Židovke koju je on krstio.[270] Imao je ognjicu.[271] Premda je, čini se, prije poboljevanja namjeravao držati duhovne vježbe učiteljicama, 20. srpnja pošao je u Split,[272] a odatle, zbog oporavka, na gorski zrak u Kamnik, u Sloveniju, gdje je po savjetu liječnika proveo dva mjeseca,[273] dok ga je za duhovne vježbe zamijenio fra Roko Rogošić.[274]

Dok je Antić boravio u Kamniku, njegovi su studenti, u okviru razmjene sa bosanskim studentima, otputovali u dvije grupe pod vodstvom fra Joakima

[268] "Ni naša Provincija neće neispravno suditi o Vašem nastojanju i trudu. Štaviše, mislim, da će što dalje iđemo, to bolje vidjeti plod boravka naših s Vašima i rezultati dobrog franjevačkog duha što ste vi naročito kao magistar uštrcavali u njihovu dušu." Škunca Antiću, Poljud [Split] 9. VI. 1935. Uredovni spisi Klerikata, Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[269] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 81, br. 288 [30. VI. 1935].

[270] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 86, br. 318 [7. VII. 1935].

[271] Usp. A. Antić, *Pisma svećeniku* I [30/23], 41.

[272] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 102, br. 390 [20. VII. 1935].

[273] Arhiv Vicepostulature. Uredovni spisi klerikata. Provincijal Petrov Antiću k br. 1592. Split 9. VIII. 1935. Izvornik. U Kamnik je stigao 3. VII. i odsjeo u franjevačkom samostanu, u kojem su tada boravila 2 novaka, 5 svećenika i 7 braće laika. Bio je oduševljen ljepotom kraja, zašumljenim brežuljcima na kojima se mogao odmarati i odakle je mogao pisati pisma, crkvicama na proplancima, kapelama, kapelicama i križevima uz putove te zdravim gorskim podnebljem. Zbog toga je pisao studentu fra Nikoli Gabriću bi li i on želio doći tu na oporavak. U Kamniku ga je vjerojatno 11. VIII. 1935. zateklo i provincijalovo pismo u kojem mu želi da se dobro oporavi, iznosi mu neke probleme s bolesnim studentom Bebićem, i moli da utječe na svoga kolegu Ramljaka koji se u to vrijeme sekularizirao ali je i nadalje hodao u franjevačkom odijelu po župama. Petrovljeva preporuka očito pokazuje koliko je Petrov držao do Antića, ali ujedno daje naslutiti da je Antić imao utjecaj i na kolege. Ramljak se kasnije zaista i povratio u Red, no teško je reći kolika je u tom Antićeva zasluga. Usp. Antić klarisama, Kamnik, 2. VIII. 1935. AP, II/47, 9 [¢ 5, 1138]. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata u Makarskoj, br. 12. Zapisnik uredovnih spisa klerikata od 4. VII. 1935. Antić je vjerojatno ispunio naknadno, poslije povratka iz Kamnika. Antić, *Pisma svećeniku* I [30/24], 42. Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću 9. VIII. 1935. br. prov. protokola 1592/1935). AFPS, br. 1592/1935 Petrov Antiću 9. VIII. 1935.

[274] U samostankom ljetopisu Rogošić navodi da je 22. VII. 1935. počeo duhovne vježbe učiteljicama u Makarskoj jer je Antić bio bolestan. AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 480.

Friganovića i fra Ante Jadrijevića na praznike u Bosnu.[275] A kad su se vratili u Makarsku, i nadalje ih je vodio fra Ante Jadrijević[276]

Zdravstveno stanje nije Antiću dopustilo doći ni na proslavu 200. obljetnice Provincije za koju je iz Rima došao generalni ministar Leonardo Maria Bello kojemu su Antićevi studenti priredili svečanu akademiju.[277] No, za vrijeme oporavka Antić nije zaboravljao studente kojima je pisao iz Kamnika,[278] molio za njih u crkvama koje je posjetio, a na povratku im je, iz Zagreba, poslao dvije knjige[279] prije nego se 8. listopada pratio u Makarsku "na sveopću radost klerika".[280]

Školska godina 1935/36. prošla je u priličnom političkom zatišju pa su i Antićevi duhovni savjeti mogli padati na pripravnije tlo dušâ njegovih odgajanika. Preko ljeta je pošao u Sarajevo, gdje je, možda, držao duhovne vježbe ili na sestarskom imanju Betanija provodio odmor i vjerojatno bio na duhovnoj usluzi sestrama u Zavodu sv. Josipa.[281]

POJAČANI NADZOR I ZAHVATI PROVINCIJALA PETROVA

Kroz to vrijeme i provincijal Petrov je malko ublažio svoje stavove prema političkim nazorima studenata. Kad ga je Antić 9. XI. 1936. zapitao hoće li studenti glasovati za načelnika,[282] i dalje je stajao "na stanovištu da politika nije za klerike, a prema tome ni glasovanje". No, ipak je preporučio magistru, ukoliko bi većina svećenika mislila da klerici trebaju glasovati, da im dopusti, s tim da idu na glasovanje u manjim skupinama,[283] s čim je zapravo pokazao da je prihvatio Antićevu razboritost.

Fra Ante Cikojević (sjedi) i fra Roko Rogošić (stoji)

Jedva se Petrovu izbrisala iz pamćenja petosvibanjska izborna afera kad je ponovno izbila nova s lektorom fra Rokom Rogošićem. Nakon smrti uglednog profesora i nekadašnjeg provincijala fra Karla Eterovića (4. X. 1935) fra Roko Rogošić je odlučio o njemu napisati članak, u čemu su ga podržala i neka druga subraća. Prvi dio članka izišao je u prvom broju *Nove revije* 1936. U njemu je Rogošić, ističući Eterovićeve žrtve za Provinciju, u nekoliko redaka iznio negativan sud o netaktičnom izboru 1919. god. provincijala Cikojevića, što je Cikojevića duboko ozlojedilo, a u Provinciju unijelo pomutnju. Cikojević koji je bio već živčano isrpljen odlučio je čitavu stvar iznijeti pred de-

[275] AFSM, Dnevnik Milovana, [17. VII. 1935], V, 96; [28. VIII. 1935], V, 102-103.

[276] Provincijal Petrov Antiću br. 1855. Split 1. IX. 1935. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik. AFSM, Dnevnik Milovana, [31. VIII. 1935.] V, 105, br. 407. Provincijal Petrov je 2. IX.

finitorij i obratio se tužaljkom fra Petru Grabiću izrazivši želju da bi se preselio k njemu u Zagreb.[284] Petrov je u međuvremenu obustavio rasturivanje *Nove revije.* Rogošićev je članak uskoro uništen, a na njegovo mjesto u reviju unesen novi članak. Međutim i provincijal Petrov se osjetio duboko uvrijeđen što je Cikojević povezao njega uz članak, pa je bio spreman čak na ostavku zbog toga što nije uspio uvjeriti "tako odlična njezina člana" o svojim poštenim namjerama i iskrenosti svoga postupka.[285]

Rogošić je premješten iz Makarske. Petrov nije mogao pretrpjeti što su četvrtaši pošli do fra Roka prije nego je on pošao iz Makarske, pa je od Antića neslužbeno zatražio žurno izvješće.[286] Kako je izvješće glasilo, nije poznato ali je 18. V. 1937. Antić u izvješću o klericima ocijenio da je spor između gvardijana i Rogošića slabo djelovao na klerike, jer Rogošić nije prikazao potpunu istinu. No, kad su saznali za Rogošićevu tužbu u Rim, klerici su ga, prema Antićevu izvješću, napustili.[287]

Cikojević je ostao dosljedno tvrd u svom političkom uvjerenju. I kad su mu studenti čak nakon dvije godine, 1937, čestitali Božić, premda ih je volio, nije im smatrao potrebnim odgovoriti. Držao je naime da nije ni ozbiljno ni karakterno činiti što nekog vrijeđa, a potom mu slati čestitku. Ne prihvaćajući Radićev i kasnije Mačekov politički stav sarkastično je napisao Antiću:

> "Kad bih mogao sve bih vas opjevao, a tebe bih stavio odmah poslije fra Marka [Ivandića] kako na šarcu skačeš. Ti ćeš reći, da bih za to pošao u čistilište. A ja mislim da bih time zaslugu stekao jer bih šibao ludost, i priječio joj, da u našemu redovničkomu životu steče pravo građanstva sa štetom naše mladosti i redovničkoga posluha. Nije za nas politika u ovim ludim vremenima kad su uzde i vodstvo preuzeli oni, koji

1935. imenovao Jadrijevića magistrom do Antićeva dolaska u Makarsku. AFPPOS, Spisi provincijala br. 1875/35.

[277] AFSM, Dnevnik Milovana, [9. IX. 1935], V, 115-122, br. 435-444. Usp. "Ad Chronicam Ordinis. — 2. Rev.mus P. Min. Generalis in Prov. SS. Redemptoris in Dalmatia", *Acta Ordinis Fratrum Minorum,* 54 (1935) 366-367.

[278] Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, V, 122, br. 446 [11. IX. 1935].

[279] Jedna je od njih JACQUES MARITAIN, *Religija i kultura.* AFSM, Dnevnik Milovana, V, 126, br. 459 [21. IX. 1935]; V, 128, br. 471 [25. IX. 1935]; V,132, br. 499 [7. X. 1935] .

[280] Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, V, 132, br. 500 [8. X. 1935]. Na povratku je Antić dobio dopuštenje da posjeti neka mjesta koja je želio, (AFPS, br. 1855/1935; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 13) no, može se pretpostaviti da su to zapravo bile crkve i svetišta jer Antića mjesta kao naselja nisu zanimala.

[281] Otuda je upućeno njegovo pismo fra Milanu Mikuliću 28. VII 1936. (Antić M. Mikuliću, Sarajevo, 28. VII 1936. AP, I/30, 1 [¢ 4, 524]). i fra Nikoli Gabriću 4. VIII. 1936. A. ANTIĆ, *Pisma svećeniku* I [30/30], 57-59.

[282] Što odgovoriti Zboru duhovne mladeži. Vidi niže Prov. br. 2558/36

[283] Provincijal Petrov Antiću br. 2558. Split 10. XI. 1936. Uredovni spisi klerikata br. 43/36. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[284] Arhiv Vicepostulature, Cikojević Grabiću, Makarska 12. VI. 1944.

[285] Arhiv Vicepostulature, Petrov Grabiću, br. 350, Split 13. II. 1936.

[286] Provincijal Petrov Antiću 416. Split 31. III. 1937. Uredovni spisi klerikata br. 12/37. Izvornik.

[287] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 23/37.

nemaju za to uvjeta. Nije ni stoga, jer i naši ljudi su tako slijepi, pa ne vide da ovakav postupak Hrvata nije drugo nego olakšanje da se širi srpstvo u našim hrvatskim krajevima, a njihova Crkva da bude presudnim i odlučujućim faktorom u svim pitanjima. I kad ovako naši ljudi tute politiziraju, bilo bi stoput bolje da se prihvate krunice i da mole. Od onakoga političkog ludovanja, nema koristi nikomu, a našoj je mladosti velika šteta. […] Kad pomislim na taj samostan zazebe me u nutrini radi svih pojava, a ja sam iz njega očekivao svjetlo, zrelost i vidovitost u budućnost."[288]

U takvim uvjetima i Antićev je rad postajao teži i mučniji. On ipak nije pretjerano zaokupljen problemima profesorskog zbora i studenata. Njegova misao i njegovo duhovno vodstvo okrenuti su prema nebeskim stvarnostima i u njegovim pismima ne možemo pronaći nikakav odraz tih afera. On i dalje održava duhovne vježbe i vodi mirno svoje poslove.[289]

Fra Stanko je Petrov kao provincijal budnim okom bdio nad klericima. Bez vlastitog dopuštenja nije im dao izbivati iz Makarske. No čini se da je fra Ante, koji je u to vrijeme kao definitor i sam bio odgovoran za Provinciju, po koji put i mimo provincijala udovoljavao zahtjevima koje je donosio život.[290] Zbog toga je Petrov, da bi zadržao što čvršću stegu u klerikatu, 6. III. 1936. naložio Antiću da bez provincijalove dozvole nigdje ne šalje klerike.[291]

Iz siromašne kuće, i nevičan gospodarskom poslovanju Petrov se zapletao i u gospodarske probleme. To se već moglo naslutiti kad se govorilo o kupnji aparata za umnažanje. A to se osjećalo trajno. Najvjerojatnije zbog troškova, nije dopustio, čini se, ni mladomisnicima da po ustaljenom običaju slave mlade mise u rodnom mjestu, što je studente vjerojatno ozlojedilo. Naredbu je trebao priopćiti magistar koji je i sam slavio mladu misu kod svoje siromašne kuće. A kad su neki studenti usprkos tomu najavili dan slavljenja mladih misa, provincijal je Antiću otvoreno izrazio svoje nezadovoljstvo[292] a studentima naložio da trebaju proslaviti mladu misu u Sinju.[293]

Čini se da je nekom mladomisniku došlo na slavlje dosta rodbine. Nije isključeno da je samostan zatražio od provincijala nadoknadu za troškove. Bilo kako bilo, sljedeće godine Petrov je obavijestio Antića da će dopustiti slavlje mlade mise kod rodne kuće samo onim studentima čiji roditelji to pismeno zatraže i preuzimu sve troškove. Ostali su studenti trebali slaviti mlade mise u samostanu

---

[288] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Cikojević Antiću , Zagreb 3. I. 1938.

[289] Od 3. do 6. srpnja držao je duhovne vježbe u Splitu, a potom studentima koji su se pripravljali za ređenje u Makarskoj. Usp. A. ANTIĆ, *Pisma svećeniku* I, [30/38] 71.

[290] Provincijal Petrov Antiću br. 707. Split 6. III. 1936; br. 1265, Split. 9. VI. 1936. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[291] AFPS, br. 707/1936 i 1265/1936; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 7 i 19.

[292] AFPS, br. 690/1936; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 11/36.

[293] AFPS, br. 1413/1936; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 28/36.

u nedjelju poslije ređenja, ali uz izričitu provincijalovu zabranu da im prisustvuje rodbina.[294]

Premda studenti nisu često izbivali iz samostana Petrov je zamolio Antića da bilježi njihovu odsutnost i da samostan ne zaračunava u tom slučaju troškove za dotični mjesec, kako provincijalat ne bi plaćao na dva mjesta.[295]

Petrov nije dopustio studentima ni igranje nogometa.[296] Tako je uz ograničavanje vanjske djelatnosti u Zboru Milovan i dodira s vanjskim svijetom ograničena i zabava studenata. Čini se da je Antić zapažao studentsku potrebu bavljenja djelatnošću koja nije obuhvaćala samo školu i molitvu pa je pokušavao studentima potražiti i neki drugi djelokrug u kojem su nalazili zadovoljstvo i odušak od školskih obveza.[297]

Kako provincijal Petrov nije bio u potpunosti zadovoljan studentima ni u vrijeme dok je Antić bdio nad njima, ništa čudno da je preko praznika studentska stega, daleko od Antićevih očiju, malo popuštala i da je provincijal postajao još nezadovoljniji. Bilo je planirano da Antić preko ljetnih praznika 1936. pođe mjesec dana u Rim, pa mu je Petrov isposlovao za to dopuštenje generalnog ministra Reda,[298] no čini se da Antić nije pošao najvjerojatnije zbog slaba zdravlja. Nešto kasnije, naime, otputovao je na oporavak u Bosnu. Odatle se javio fra Petru Čapkunu,[299] a tu ga je 8. VIII, u Betaniji kod Sarajeva, zateklo i pismo provincijala Petrova koje ga se sigurno, kao magistra i definitora, moralo dojmiti. Provincijal mu se u svojoj pjesničkoj dojmljivosti jadao:

> "Kad se vidimo, govorićemo (!) o Tvojim klericima, koji su me ovih praznika i naljutili i rastužili. Ja nisam zadovoljan s njima!! Ne govorim o pojedincima, ali naš Klerikat nije u redu, pa nije!! I to me silno boli i krila mi veže. Jedva čekam svršetak moje službe, a Klerici nisu posljednji od razloga!!… Ja znam koliko ih Ti voliš, koliko se za njih mučiš, koliko im u svemu ugađaš, pa sve to što bi ih imalo da predobije, da ih učini boljima i poslušnijima, baš kao da ih gore kvari. U Profešoriju se puši, Klerici piju i *opijaju se,* ne slušaju i samo gledaju kako će im u materijalnom smislu biti udobnije… To me boli… Nedavno sam im javno i strogo zabranio pušenje, a ne

[294] AFPS, br. 703/1937; Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br.13/37. Petrov Antiću 2. IV. 1937. Izvornik.

[295] AFPS, br. 752/1937; Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br.15/37. Izvornik

[296] AFPS, br. 1122/1936; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 14/36.

[297] Tako je u veljači 1936, upravo u vrijeme dok je provincijal izražavao svoje nezadovoljstvo s postupkom mladomisnika, koji su najavili dan mlade mise u rodnim mjestima, dobio od Provincijalata kistove i boje za fra Vjeku Vrčića da se može vježbati u slikanju. (AFPS, br. 690/1936; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 11/36). Očito je Petrov kao pjesnička duša imao za slikanje više razumjevanja nego za slavljeničke ručkove uz slavlja mladih misa.

[298] Arhiv Vicepostulature. Uredovni spisi klerikata, bez br. Provincijal Petrov Antiću br. 1166. Split 2. VI. 1936. Izvornik s Antićevom opaskom Primljeno u Betaniji kod Sarajeva 8. VIII. 1936. Pismo je protokolirano u Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, pod br. 16/1936. i iz protokola se razabire da su u to vrijeme neki klerici trebali poći u inozemstvo, možda i u Rim, pa je moguće da ih je Antić trebao otpratiti.

[299] Usp. Antić Čapkunu, Sarajevo, 28. VII. 1936. AP, I/11, 22 [¢ 4, 127].

znam je li prošao sat od toga, našao se je Klerik koji je javno pobijao moju vlast da im to onako strogo zabranim i rekao: Pušite vi na moju odgovornost!! — ne znam još sigurno koji je to mudrac rekao, ali kad ga doznam nek se spremi na odgovor kakova još nije čuo! I to je sigurno, dok sam ja Provincijal, on se neće rediti! A da nije učinio svečanih zavjeta, ne bih ga ni na njih pripustio! Ovo je čisti boljševizam, i Provincija s ovakom mladeži ne može da se nada dobroj budućnosti!… Jedina je utjeha da su takovi u manjini, ali što je danas manjina, to može do godinu, dvije da postane većina, i to je što me straši i što me silno boli. — Nemoj se smućivati što ti ovako pišem. Htio sam da se izjadam i samo želim da sam pretjerao u ovim crnim bojama i da u stvari nije ovako kako sam ja dobio dojam!…"[300]

Petrovljev je dojam bio pjesnički i on nije odgovarao stvarnosti. Upravo te godine, samo nekoliko mjeseci ranije, "sveto preminu", kako zapisa Antić, klerik fra Luiđ Bebić.[301] Toj generaciji pripada i bogoslov "svete uspomene" fra Petar Anđelić († 3. XI. 1938).[302] Velik dio studenata koji su tada bili u makarskoj Bogosloviji pokazao se kasnije u životu vrlo vrijednim, revnim i neustrašivim svećenicima. Neki su od njih ubijeni kao fra Josip Jerković (Drniš 1944), fra Stanko Milanović (Sinj, 9. XI. 1944), fra Anselmo Kamber (Makarska, 7. II. 1945), fra Božo Vugdelija (1945) i fra Serafin Raič (Zagreb, 4. IX. 1947), neki nestali kao fra Ivan Bezina, neki jedva spasili glavu bijegom kao fra Venceslav Lovrić. Neki su kasnije u Rimu djelovali u skotističkoj međunarodnoj komisiji kao fra Stanko Bušelić i fra Ivan Jurić, odnosno fra Mihovil Brlek kao profesor na Antonianumu. Drugi su opet bili neslomivi (petnaestogodišnji zatvorenik fra Josip Visković) i ugledni redovnici, revni župnici, profesori i znanstveni radnici (fra Karlo Kosor, fra Frano Carev) ili provincijali (fra Jerko Lovrić, fra Benedikt Tulić).

SKRB ZA STUDENTE PROVINCIJE SV. JERONIMA

Godine 1936, nakon višekratnih pokušaja preuređenja studija i dugotrajnih borba, definitorij Provincije se odlučio za preuređenje studija u Provinciji. Studij filozofije koji je dotada bio spojen s gimnazijom u Sinju prenesen je u Makarsku kao jednogodišnji filozofski studij i udružen s bogoslovljem u jedno učilište, s jednim rektorom i pod jednim zajedničkim nazivom: *Franjevačka visoka bogo-*

---

[300] Provincijal Petrov Antiću br. 1749. Sinj 5. VIII. 1936. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Istaknuto u izvorniku.

[301] Arhiv klerikata. Katalog studenata Na franjevačkoj bogosloviji u Makarskoj, br. 230.

[302] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 496 (5. XI. 1938). "Ostat će mu sveta uspomena među svima nama koji smo ga poznavali, jer je bio pravi uzor redovnika." Na udivljenje prisutnih majka mu je nad otvorenim grobom zahvaljivala Bogu što je ubrao "njezin cvit" i profesorima koji su ga odgajali. — Antićev izvještaj o njegovoj smrti nalazi se u prijepisu Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Makarska 12. XI. 1938. No da bi se dobila ispravnija slika o njegovu liku, treba usporediti i Antićev izvještaj br. 23/37 iz kojeg se saznaje da je Anđelić bio podložan i duhovnoj skrupuloznosti. Usp. također AFSM, Ljetopis Milovana, II, f. 39^{r-v}. Slično je isticana i smrt fra Joze Bašića. "O Magister [Antić] i drugi svećenici kažu da ne pamte onako velikodušne i svete smrti." Sekelez Baliću, Makarska 20. VIII. 1943. AFPPOS, Balić, Dopisi 5. 29r.

slovija Makarska - Studium philosophico theologicum superius OFM Provinciae SS Redemptoris in Dalmatia, što je na pečatu skraćeno u *Studium philosophico theologicum superius Makarska.*[303]

Tako preuređeno učilište ponovno je privuklo pozornost nekih franjevaca Provincije sv. Jeronima. U brizi kamo poslati mlade franjevce na studij, provincijalu Orliću se Makarska vjerojatno učinila kao najbolje rješenje usprkos nesporazumima zbog kojih su njegovi studenti prije kratkog vremena napustili to učilište. Prije nego se 1937/38. odlučio poslati nove kandidate u Makarsku raspitivao se o nezadovljstvu studenta. Fra Silvestar Prša, koji je svojedobno studirao u Makarskoj, izložio mu je da je razlog nezadovoljstvu uglavnom bio u tom što su klerici u Dubrovniku živjeli slobodnijim životom, a u Makarskoj su se trebali podvrgnuti redovničkoj stezi. Je li takav sud utjecao odlučujuće na Orlića, teško je znati, no on je te godine poslao trojicu novih studenata u Makarsku.[304]

Prema Pršinoj izjavi, još prije nego su prva dvojica pošla u Makarsku, bogoslovi Provincije sv. Jeronima "počeli su im opisivati koješta i buniti ih dok ih potpuno nisu neraspoložili", pa su oni svaku sitnicu gledali crno.[305] Vjerojatno u Pršinim riječima ima prilično istine jer razlozi nezadovoljstva koje su dvojica navela i nisu tako veliki, no spomenuta dvojica su imala i stvarnih poteškoća jer nisu mogli uskladiti predavanja iz filozofije s onim što su već završili. Čini se da su neke kolegije ponavljali. Profesor filozofije fra Bonaventura Radonić tražio je, prema njihovu mišljenju, previše memoriziranje, s čim također nisu bili zadovoljni. Hrana im se činila previše jednolična, a tako i studentski život u Makarskoj.[306] U pismu što su ga ti studenti pisali kolegi Dioniziju Juričevu u Rim lakomisleno su izrazili neke kritike koje je, čini se, rektor bogoslovije shvatio kao klevete.[307]

Premda, čini se, nije pridavao velike važnosti mladenačkim protestima, provincijal Grabić upozorio je obazrivo provincijala Orlića, koji također nije stvar shvatio dramatično, to više što je Prša tvrdio iz vlastitog iskustava da hrana ni u Dubrovniku nije bila bolja, a i zbog toga što su neki studenti bili nezadovoljni i sa školama u Italiji. No kad je rektor fra Ante Crnica rekao Orliću da su njegovi studenti oklevetali poglavare i odgojitelje, provincijal Orlić izrazio je magistru Antiću žaljenje zbog tog dopisa svojih klerika[308] i dostavio mu ukor za dvojicu klerika u kojem ih upozorava da su tim svojim činom nanijeli uvredu svojoj pro-

---

[303] AFPPOS, Zapisnik Kapitularnih i definitorijalnih sjednica Provincije Presvetog Otkupitelja, II, [9. VII. 1936], p. 149-150. Spisi provincijala, br. 1600/36. Odredbu je potpisao fra Stanko Petrov 14. VII. 1936. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska. Primjerak nosi naslov O[tac] Crnica i pripada spisima Bogoslovije. Možda ga je Antić imao na uvid i ostao je u Spisima klerikata.
[304] Bili su to: fra Lav Krivić, fra Kerubin Bačić i fra Tarzicije Žunić. Usp. Arhiv Franjevačkog klerikata u Makarskoj, Popis studenata, šk. god. 1937/38.
[305] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Prša Antiću, bez datuma, Franjevački samostan Hvar, prot. br. 174/38.
[306] Usp. Antićev izvještaj zadarskom provincijalatu, Makarska 12. XII. 1937. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br.48/37. [pravilno 49/37], Makarska 12. XII. 1937.
[307] Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br.45/37
[308] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br.46/37. Orlić Antiću, Split-Poljud, 17. XI. 1937.

vinciji, odgojiteljima i učiteljima i da su se pokazali nezahvalni prema provinciji koja ih je velikodušno primila i naložio im da zatraže oproštenje.[309] S dopisom upućenim klericima trebao je Antić upoznati i lektore, napose rektora Crnicu.

Kako je Antić u međuvremenu upozorio studente na njihov lakomisleni čin, a oni se pravdali da nisu mislili ništa loše, Antić je smatrao da ne bi bilo dobro ni s psihološke ni s odgojne strane kad bi im uručio provincijalov ukor, jer bi mu studenti s pravom mogli prigovoriti zašto ih nije evanđeoski prije upozorio u četiri oka. Uostalom njemu se činilo da prema drugim klericima nema nikakvih ispada i sukoba pa je preuzeo krivicu na se i zamolio provincijala Orlića da se o tome u samostanu na Poljudu ne govori, ako netko zna za slučaj, a njemu da oprosti na nespretnosti.[310] Na to mu je provincijal Orlić 9. XII. 1937. kratko i toplo zahvalio "na brizi i to velikoj" za klerike želeći da i oni shvate Antićeve plemenite namjere i zamolio ga da mu vrati pismo upućeno dvojici klerika.[311] što je Antić tri dana kasnije i učinio[312].

No s tim nije završilo nezadovoljstvo klerika Provincije sv. Jeronima. Njihov novi provincijal Teofil Velnić kad su mu se javili za Božić 1937. i za Uskrs 1938. osjetio je kao da nekako uzdišu za odlaskom iz Makarske. Ne znajući ni sam što bi poduzeo, pokušao se u pismu Antiću našaliti nazvavši svoje "misionarima" za koje bi trebali misionari da ih preobrate i izrazivši da je sreća da je Antić magistar, jer inače bi možda i na silu pobjegli.[313]

Sljedeće je akademske godine 1938/1939. provincijal Provincije sv. Jeronima poslao još trojicu studenta, od kojih je jednog ocrtao kao "malog bundžiju", drugog kao mrzovoljna i umišljena a trećeg kao zrelu osobu.[314] Taj treći će kasnije postati admiral jugoslavenske armije te se ni nakon pada komunizma nije aktivno uključio u Crkvu.[315] No, ti su studenti već prije nego su pošli u Makarsku "govorili da neće nikako biti zadovoljni".[316] Provincijal Velnić je pokušao saznati razloge nezadovoljstva ali mu studenti nisu naveli ništa konkretna pa je on savjetovao Antiću da ne daje "vele važnosti ovom njihovom neopravdanom nezadovoljstvu"[317], a fra Silvestar Prša je svjetovao Antiću da ne bude prema njima previše obziran

---

[309] Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 45/37. [Dopis je imao broj provincijalata 1381.]

[310] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 47/37. Antić Orliću, 30. XI. 1937.

[311] Uredovni spis franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 48/37, Orlić Antiću 9. XII. 1937.

[312] Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 49/37. Usp. također br. 50/37.

[313] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Velnić Antiću, Dubrovnik 23. V. 1938.

[314] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br.33/38, Velnić Antiću, Split Poljud 1. IX. 1938.

[315] Usp. V. Kapitanović, "Bogdane, Vaš odbor ne moli za mir", *Slobodna Dalmacija,* 52 (1995), br. 15930 [27. IV. 1995], str. 11.

[316] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Prša Antiću, bez datuma, Franjevački samostan Hvar, prot. br. 174/38.

[317] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br.39/38, Velnić Antiću, Split Poljud 15. X. 1938.

jer će onda oni gospodariti s njim a ne on s njima.[318] Početkom školske godine 1938/39. u nepuna je tri mjeseca istupilo čak osam klerika iz Bogoslovije. Trojica od spomenute osmorice bila su iz Provincije Sv. Jeronima. Odlazak članova svetojeronimske Provincije smeo je preostale pa su u početku predbacivali dio krivnje i na Bogosloviju i na magistra. Potom su klerici, nakon kraćeg vremena, prionuvši ponovno uz studij i redovni klerički život, počeli "ulaziti u se, te revnije surađivati oko svoga popravka i boljeg uzgoja" tako da se Antić u svom izvještaju provincijalu Grabiću nije mogao "potužiti na ničije slabo ili loše vladanje". A provincijalu Provincije sv. Jeronima Velniću pisao je o njegovim klericima da je njihovo vladanje bilo zadovoljavajuće "tako da se nijedan ni učitelj ni starješina ni drug nema što potužiti na njih.[319]

Iz pravog uvjerenja, ili iz uljudbenosti, provincijal je Velnić izjavio da je Antić dobro uočio studentski karakter. I premda je Antiću davao za pravo u njegovim odgojnim postupcima i zahvaljivao na trudu, videći nezadovoljstvo studenata, morao je odvagnuti kako nastaviti dalje. Odluka nije bila dvojbena. Provincijal se nije usudio slati tuđim odgojiteljima u tuđu Provinciju nezadovoljne studente. Bojao se da će u njegovoj vlastitoj provinciji "graknuti svi na Provincijala, ako koji ne uspije u Makarskoj, makar Makarska ne bila ni malo kriva". Nije zbog toga htio tjerati "mak na konac" i sa svojim definitorijem odlučio je studente netom završe ispite poslati drugamo na studij.[320]

POMOĆNIK U NOVICIJATU

Antićevi češći odlasci iz Makarske u novicijat na Visovac, koji su uslijedili 1939, čini se da su bili potaknuti nekim odgojnim problemima.[321] Po provincijalovu nalogu pošao je Antić 22. I. 1939. na Visovac da razgovara s meštrom novaka fra Bernardinom Bebićem, i da mu pomogne u nekim odgojnim problemima, te da se susretne s novacima i da ih ispita u zvanju. Antić je razgovarao sa svakim novakom i dao Bebiću neke upute. Raspravljali su o jedinstvenom odgoju u Provinciji, ali nisu donijeli nikakvih zaključaka.[322]

Oko Duhova 1939, Antić je ponovno počeo osjećati slabost. Čini se da ga je fra Nikola Gabrić nagovarao da obavi na Čitluku duhovne vježbe časnim sestrama, ali

---

[318] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Prša Antiću, bez datuma, Franjevački samostan Hvar, prot. br. 174/38.

[319] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 62/38, Antićevo izvješće o klericima za prvi polugod šk. god. 1938/39, Makarska 14. XII. 1938; br. 18/39, Antićevo izvješće o klericima Provincije sv. Jeronima za I. i II. polugod. šk. god. 1938/39, Makarska 30. VI. 1939.

[320] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 15/39 Teofil Velnić Antiću Poljud 23. VI. 1939; br. 20/39, Split Poljud, 11. VII. 1939.

[321] Prema fra Petru Bezini, tadašnji magistar novaka fra Bernardin Bebić provodio je "strogu stegu" novaka što nije odgovaralo mentalitetu Provincije (P. Bezina, *Novicijat Franjvačke provincije Presvetog Otkupitelja (1735-1993),* Split 1993, 81 i 109). Ipak se čini da je u pitanju bila više ispravnost odgojne metode nego strogost.

[322] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 3/39 Antić provincijalu, Makarska 9. II. 1939.

se Antić, iako je i sam želio držati duhovne vježbe i zbog susreta s fra Nikolom, za to nije osjećao zdravstveno sposoban.[323] Možda zbog opetovanog traženja časnih sestara, ili zbog toga što se zdravstveno osjećao bolje, čini se da je htio prihvatiti te duhovne vježbe. Kad je to priopćio provincijalu, koji je već vjerojatno računao na njegovu pomoć u novicijatu,, on nije bio baš oduševljen. Odgovorio mu je da pusti da to učine drugi a on neka čuva zdravlje "radi službe i klerika". Tako je Antić odbio te duhovne vježbe.[324] No čini se da njegovo zdravstveno stanje ipak nije bilo previše slabo ili se oporavio jer se čini da je ipak držao duhovne vježbe u Splitu.[325] Prije zavjetovanja novaka opet je pošao na Visovac, najvjerojatnije zbog duhovnog vodstva novaka ili kao izvanredni ispovjednik. Vjerojatno mu je upravo provincijal predložio da izabere mjesto gdje bi se mogao oporaviti, pa je Antić 29. VII. 1939. pošao s Visovca preko Drniša u Sinj a odatle u Vrliku gdje su se nalazili neki studenti. Odatle je bez zadržavanja preko Splita pošao u Makarsku i 4. se zaputio u Zavod sv. Josipa i na imanje Betanija kod Sarajeva koje su vodile časne sestre Kćeri Božje ljubavi, gdje je prispio na podne 5. VIII.[326] Odatle je vjerojatno

Samostanska obitelj na Visovcu 1939 (Antić u drugom redu treći zdesna)

[323] Usp. A. ANTIĆ, *Pisma svećeniku* I [30/49], 89.
[324] Usp. A. ANTIĆ, *Pisma svećeniku* I [30/50], 90.
[325] Antić I. Juriću, Makarska, 11. VII. 1939. AP, I/21, 4 [¢ 4, 344].
[326] Usp. Antić M. Mikuliću, Sarajevo, 6. VIII. 1939. AP, I/30, 2 [¢ 4, 527]. Odatle se 10. VIII. 1939. javio fra Nikoli Gabriću, Fini Stipetić i fra Ivanu Juriću. Usp. A. ANTIĆ, *Pisma svećeniku* I [30/50], 89-90; Antić Fini Stipetić, Sarajevo, 10. VIII. 1939. AP. III/35, 12 [◊ 2, 782] i Antić I. Juriću, Sarajevo, 10. VIII. 1939. AP, I/21, 2 [¢ 4, 340]. Prema sjećanju nekih sestara Antić je te godine asistirao pri oblačenju i zavjetovanju sestara. Cfr. A CARATAN - B. MUTIĆ, Provincija Božje providnosti Družbe Kćeri Božje ljubavi, Split-Zagreb 1982, 36 i 105.

zbog zdravstvenih razloga pošao u Zagreb,[327] a odatle se vratio u Bogosloviju gdje je obavljao svoje magistarske poslove i ispomagao po župama.[328]

Čini se da su kroz to uslijedili razgovori između njega i provincijala fra Petra Grabića o pomoći u novicijatu. Kad je Grabić 1. studenoga 1939. došao u službeni pohod Makarskom samostanu, vjerojatno je o tom i opet razgovarao s Antićem. Dnevnik Milovana, dva dana kasnije, bilježi da je Antić pošao obaviti izvanrednu ispovijed novica.[329] No nije se vraćao u Makarsku jer ga je provincijal uskoro odredio za privremenog magistra novaka u Visovcu,[330] umjesto dotadašnjeg magistra fra Bernardina Bebića.[331]

Na Visovcu je Antić proboravio kratko vrijeme. Odmah je od početka uznastojao da se preurede prostorije novicijata u jedinstvenu cjelinu. Zauzeo se da se uredi kapelica za novake, ukoliko u planiranom preuređenju crkva ne bi bila izravno povezana, na prikladan način, s prostorijama za novake. Pokušao je što svrhovitije urediti namještaj i slike po sobama i hodnicima kako bi sve to pripomoglo duhovnoj izgradnji novaka. Namjeravao je poboljšati higijenske uvjete izgradnjom jednoga tuša za novake i pridonijeti zdravstvenom stanju novica zapošljavajući novake u različitim fizičkim poslovima.

U svom izvještaju naročito se založio da novicijat kao “duhovno rodilište” Provincije ostane na ubavom visovačkom otočiću posred Krke, u tom svetom, kako ga on naziva, samostanu pod okriljem Majke od Milosti. [332]

Osim spomenute Antićeve namjere preuređenja novicijatskih prostorija njegov rad iz tog razdoblja nije dovoljno poznat. Zna se ipak da se među novacima osjećao izvrsno i da je svoj boravak u novicijatu pokušavao upotrijebiti i za vlastitu duhovnu izgradnju. “Jedno želim” — pisao je— “da u svemu budem kako Isus i Marija hoće i žele.”[333] Vjerojatno je Antić upravo tada stekao izvjesna odgojna iskustva s novacima, koja je kasnije prenio magistru novaka, svom nekadašnjem učeniku fra Celestinu Belamariću.

Prema Antićevu shvaćanju, rad s novacima trebao je obuhvatiti upoznavanje psaltira i to prije svega nedjeljno moljenje časoslova, kako bi novaci razumjeli ono što mole. Svaki bi novak trebao prevesti na hrvatski jedan psalam i s tumačenjem izložiti pred zajednicom novaka. To bi im pomoglo za shvaćanje, izražavanje i za duhovni život za koji bi iz psalama crpli pouke. No, na taj bi način magistar korisno zaposlio novake. Uz taj bi rad naučili i pisati na pisaćem stroju.

---

[327] 25. VIII. 1938. nalazio se u Zagrebu. Usp. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br 31/38.

[328] Usp. Dnevnik Milovana, 28. i 30. IX. 1939. br. 411 i 413.

[329] Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, 3. XI. 1939. br. 446.

[330] Arhiv Vicepostulature. Uredovni spisi klerikata. Provincijal Grabić Antiću br. 2343. Split 12. XI. 1939. Izvornik.

[331] Čini se da je Bebić smijenjen jer nije našao zajednički jezik s novacima, od kojih su trojica poslije toga izišla iz klerikata iz Sinja. Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj 25. V. 1942. “Eno nam odoše 4 klerika! Trojica su iz onoga razreda, radi kojega je O. Bebić skinut s meštarstva.”

[332] A. Antić Izvješće o novacima i novicijatu za definitorijalni sastanak, Visovac 10. XII. 1939. AFPPOS, Spisi provincijala, Sada u arhivu Vicepostulature [Autograf].

[333] Antić M. Mikuliću, Makarska, 22. XII. 1939. AP, I/30, 6 [¢ 4, 534]

U odgoju bi novaci trebali paziti na lijepo vladanje, a taj bi trud bio *via purgativa.* Daljnji je rad čuvanje od grijeha i vršenje dužnosti. Morali bi ostaviti i bezazlene riječi koje nije lijepo čuti. Novak koji bi svojevoljno izgovarao takve riječi, upozorava Antić, nije shvatio svoj poziv ni stupio u duhovni život. A te vježbe, koje spadaju na *via purgativa,* novak mora svladati. Taj korak, koji se tražio od novaka, bilo je zapravo obraćenje. Antić je novicijat uspoređivao s događajem koji se dogodio sv. Pavlu na putu u Damask. Novicijat je za Antića, prema Pavlovoj teologiji, svlačenje starog čovjeka s njegovim djelima i oblačenje novog izabranika Božjega, svetog i neporočnog "u srdačno milosrđe, dobrotu, poniznost, krotkost i strpljivost" (Kol 3, 9-11).[334]

No, kako šesnaestogodišnji novak, na izlasku iz djetinje dobi, koji još nije osobno spoznao strahote grijeha, može doživjeti u novicijatu svoj Damask? Antiću se to pitanje moralo nametnuti, možda čak i iz vlastitog iskustva, no njegov je stav bio: "Mora se promijeniti pa barem to bilo *parvum, minimum,* ali mora biti *conversio vera, probata.* Mora težiti i za većim."[335]

Težnja za uzvišenijim prvenstveno se, prema Antićevu mišljenju, čini se, ostvaruje preko sakramenata, ispovijedi, pričesti, sv. mise i redovničkog održavanja propisa i prepupštanju magistrovu duhovnom vodstvu. Jamstvo za uspjeh je posvećenje Mariji i djelovanje s Marijom.[336]

U vrijeme Antićeva boravka na Visovcu ostao je kao odgojitelj na Bogosloviji u Makarskoj fra Petar Čapkun, s naslovom magistrova zamjenika. Moljakao je provincijala da bi Antić došao barem za duhovne vježbe, koje su se obavljale pred ređenje, i za glasovanje o prikladnosti ređenika.[337] No, provincijal Grabić je Antićevu prisutnost držao važnijom u novicijatu na Visovcu.[338] Da bi nekako nadopunio svoju prisutnost, Antić je Čapkunu pismeno dao upute kako postupati pred zavjetovanje i poslao je klericima sličice,[339] a možda je nekima uputio i pisma.[340]

---

[334] Tu usporedbu nalazimo u pismu upravljenom 23. IX. 1960. novakinjama Sestara Malog Isusa no, ona je karakteristična za Antićevo shvaćanje novicijata: "Moramo se svi a ma svi temeljito promjeniti, obratiti Gospodinu kao sveti Pavao. *Damask je naš novicijat* . Iz novicijata moramo izaći drugi - novi - Pavli" (istaknuto u izvorniku). AV, AP II/36, 11 [¢ 5, 813].

[335] Antić Belamariću, Zagreb, 12. VIII. 1954, AP, I/6, 1[¢ 4, 82-85]. Sačuvala se i jedna Antićeva kasnija karta s uputama koje je predlagao meštru, kako bi uposlio novake da bolje shvate duhovni i redovnički život, no ona se odnosila na promijenjene prilike u novicijatu i ne može se primijeniti na kraj trećeg desetljeća XX. stoljeća. Usp. Antić Meštru novaka, Zagreb, 1. V. 1964. AP, I/49, 7 [¢ 4, 931-932].

[336] Antić novakinjama Sestara Malog Isusa AV, AP II/36, 11 [¢ 5, 813].

[337] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 22/39. Čapkun Grabiću, Makarska 25. XI. 1939. Usp. i dopis br. 23/39.

[338] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez br. Grabić Antiću, Split 12. XI. 1939.

[339] Antić Čapkunu, Visovac, 29. XI. 1939. AP, I/11, 28 [¢ 4, 128-130].

[340] Sačuvano je pismo fra Marku Viskiću koji je na sam dan zavjetovanja odustao ne usuđujući se zavjetovati, pa je isti dan napustio samostan te mu pismo možda nije bilo ni uručeno. Antić M. Viskiću, Zagreb, 29. XI. 1939. AP, I/49, 1 [¢ 4, 925].

Antićev je rad u novicijatu sigurno privukao pozornost nekih definitora. Čini se da su neki od njih smatrali da Antić ostankom u novicijatu izvrsno rješava problem magistra. Bogoslovni klerikat je u vrijeme Antićeve odsutnosti izvrsno vodio fra Petar Čapkun. Trebalo je dakle samo potvrditi stvarno stanje. Kad se o tome počelo govorkati, Antićev pomoćnik u Bogosloviji, fra Petar Čapkun, uputio je pismo provincijalu i najvjerojatnije kustodu, u kojem je nastojao izbjeći magistarsku službu, obrazlažući da nije uputno Antića premjestiti iz Makarske.

> "On je svetac" - pisao je Čapkun - "svakoga đaka vodi pojedinačno u duhovnome životu, sve zajedno upravlja Bogu, sva provincija i đaci koji dolaze u Makarsku idu odmah s pouzdanjem k njemu da mu se otkriju i predadu brod svoga duhovnog života u njegove ruke."[341]

Čapkun nadalje naziva Antića nadnaravnom silom i tvrdi da bi nanio nepravdu đacima kad bi se primio magistarske službe jer bi time lišio studente "majke" i učinio ih sirotama, a tlačenje sirota vapije u nebo.[342] Možemo taj govor uzeti hiperbolično jer je Čapkun svjesno isticao Antića kako bi se oslobodio magistarske službe no, čini se da je on djelovao uvjerljivo upravi Provincije koja se složila da se Antić vrati u Makarsku, a za magistra u novicijatu je ponovno imenovala fra Alberta Bukića koji je već ranije bio magistar u novicijatu. Vijest o Antićevu povratku u Makarsku izazvala je pravu radost među studentima.[343] Antić je ipak ostao na Visovcu nekako do kraja godine. Na Novu godinu vratio se u Makarsku.[344] Ubrzo je, međutim, morao u bolnicu zbog bolesti hernije.[345] U Makarskoj ga je i nadalje zamjenjivao fra Petar Čapkun, koji je u to vrijeme pripremao za tisak svoju doktorsku disertaciju, dok se uskoro Antić nije vratio iz bolnice.

I nakon odlaska iz novicijata Antić je bdio nad novacima, davao savjete magistrima i slao im duhovna predavanja,[346] a novacima predavanja i knjige.[347] Na poziv magistara on i dolazi povremeno na Visovac kako bi novacima dao poduke.[348] A kad je osjetio da ga tjelesne sile u potpunosti napuštaju, novicijatu je ostavio u baštinu neke svoje nesređene spise,[349] pokazujući tako skrb prema budućim naraštajima Provincije.

---

[341] Arhiv Vicepostulature, Razni dopisi, Čapkun provincijalu Grabiću, Makarska, 11. XII. 1939. Izvornik

[342] Arhiv Vicepostulature, Razni dopisi, Čapkun Grabiću, Makarska, 11. XII. 1939.

[343] Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, 14. XII. 1939. br. 484.

[344] "Radost je naša velika što se povratio", zapisao je predsjednik Milovana fra Ivan Bilušić AFSM, Dnevnik Milovana, 1. I. 1940. br. 501. - Prema pismu Fini Stipetić trebao se vratiti iz Visovca 29. prosinca 1939. Antić F. i M. Stipetić, Visovac, 23. XII. 1939. AP. III/35, 13 [◊ 2, 786]; U Makarskoj je prisutvoavao glasovanju o vladanju i prikladnosti ređenika 3. IV. 1940. Usp. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 29/40.

[345] Usp. A. ANTIĆ, *Pisma svećeniku* I, [30/54] 94.

[346] Celestinu Belamariću piše: "Poslao sam ti u Karin dva predavanja o duhovnom vodstvu." Vjerojatno se radi o tekstovima sačuvanim u Vicepostulaturi, br. 316. VITTORIO MARCOZZI S.I.: *Duhovno vodstvo mladeži,* str. 27 i br. 317. VITTORIO MARCOZZI, S.I.: *Duhovno vodstvo i poznavanje pojedinca,* str. 13. Antić Belamariću, Zagreb, 12. VIII. 1954, AP, I/6, 1[¢ 4, 85]. Drugom zgodom ga moli da mu vrati razmatranja za duhovne vježbe. Kako istom zgodom šalje novacima *O upravljanju dušom* sv. Bonaventure vjerojatno se radi o spisima sačuvanim u prijepisu u Vicepostulaturi pod br. 26. -

ODGOJNA METODA

Iz Antićevih odgojnih postupaka i iz njegovih pisama moguće je donekle otkriti i neka njegova shvaćanja o odgoju i načela kojima se vodio. Teže je međutim sveukupne činjenice povezati u sustav jer se najveći dio Antićeva dopisivanja dok je bio magistar svodi uglavnom na uredske poslove kao što su izvještaji o studentima i dopisi o ređenju.[350] Iz mnoštva sačuvanih pisama i zapisa ipak se može sastaviti mozaik koji odaje Antićeve nazore i nastojanja u odgoju.

OSNOVE ODGOJA

U odgojnu službu Antić je stupio bez posebnog odgojnog obrazovanja. Naravno je prema tome pretpostaviti da je neka načela koja je upotrebljavao u odgoju prvenstveno preuzeo od svojih odgojitelja. Čini se da se u Antićevoj ljubavi prema mladeži, poticaju na ljubav prema euharistiji i prema Blaženoj Djevici Mariji može prepoznati odgojni kontinuitet bogoljubnog Antićeva odgojitelja fra Petra Baćića. Neke postavke vjerojatno je preuzeo i od svog magistra i kasnije sudruga u odgoju fra Petra Grabića od kojega je, kako je već spomenuto, tražio savjete. Većinu saznanja stekao je tijekom vremena, proučavajući rasprave o odgoju

---

Duhovne vježbe svetog Bonaventure, str. 57 [strojopis nepoznati prevoditelj, stil ne izgleda Antićev], — Sv. Bonaventura: *O upravljanju Duše.* [*De regimine animae* prijevod s francuskog *Oevres spir. de Saint Bonaventure* od P. Jean de Dieu, O. F.O. II. *De la vie parfaite,* str. 24], 14 str. A5. strojopis, prijepis bilježnice br. 89). — Iz istog pisma saznajemo da je magistru Belamariću posudio i raspravu o zavjetima. Među Antićevim spisima sačuvala su se predavanja: 78. *Zavjet siromaštva,* str. 5 [strojopis]; 79. *Zavjet svete čistoće*, str. 5 [strojopis]; 81. *Zavjet čistoće,* str. 12 [rukopis nepoznatog prevoditelja]; 83. *Zavjet poslušnosti,* str. 68 [Iz opširnijeg rukopisa, str. 128-195] i 206. *Zavjeti*, str. 46 pa bi trebala daljnja istraživanja kako bi se uspostavilo o kojim se spisima radi što ovdje nisam držao nužnim. Usp. Antić Belamariću, Zagreb, 22. X. 1955, AP, I/6, 3[¢ 4, 87]. — Potom mu je poslao "Duhovna nauka sv. Bonaventure", rukopis koji se danas zagubio ukoliko se ne radi možda o rukopisu sačuvanom u Vicepostulaturi: P. EPHREM LONGPRE, OFM: *Mistična teologija svetog Bonaventure,* str. 99 *[La théologie mystique de Saint Bonaventure,* Quaracchi 1921]. Cjeloviti prijevod u autografu i 14. str. prepisano strojopisom (o tom rukopisu usporedi i Antićevo pismo Belamariću Zagreb, 6. III. 1964, AP, I/6, 6 [¢ 4, 90]) i "Tumač sv. Regule", što bi možda mogao biti jedan od sačuvanih spisa u Vicepostulaturi pod br. 51. EGVIN BERGHOFER: *Tumačenje Pravila sv. o. Franje,* str. 45 [preveo: Srećko Majstorović]; 52. *Izvadak tumačenja Franjevačkog pravila,* [po Kazembergeru], str. 16 [datirano je Visovac, 6/VII 1940. g.]. Usp. Antić Belamariću, Zagreb, 13. XI. 1955, AP, I/6, 4 [¢ 4, 88].

[347] Usp. Antić Belamariću, Zagreb, 30. IX. 1955, AP, I/6, 2[¢ 4, 86], Antić Belamariću, Zagreb, 22. X. 1955, AP, I/6, 3[¢ 4, 87].

[348] Usp. Antić Belamariću, Zagreb, 30. IX. 1955, AP, I/6, 1[¢ 4, 82-85].

[349] Antić Belamariću, Zagreb, 21. I. 1965, AP, I/6, 7 [¢ 4, 91-93]. Tu su bili prijevodi iz ALBERT MARIA WEISS, *Apologie des Christentums,* Freiburg i. B. 1904. i *L'aureola Serafica* koju je preveo Marin Juras, odvjetnik i profesor talijanskog na Franjevačkoj gimnaziji u Vrbanićevoj u Zagrebu. Iz pisma se vidi da je Antić imao nakanu poslati i još neke spise. ali je nepoznato je li tu želju i ostvario.

[350] Antićeva pisma provincijalu iz prvih magistarskih godina odjednom se naglo smanjuju. Možda je kao ispovjednik klarisa češće dolazio u Split pa je probleme povezane uz odgoj mogao s provincijalom rješavati i usmeno. Tu i tamo pronađe se pokoje pismo koje rješava administrativne probleme kao pitanje ređenja. Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 112, br. 1241/1926, Antić Grabiću, Makarska, 5. VII. 1926.

i duhovnosti.[351] Provjeravajući ta saznanja vlastitim iskustvom stvarao je sam i usavršavao svoju odgojnu metodu.

U jednoj maloj nedatiranoj bilježnici nalazi se nekoliko odgojnih načela koja se odnose na odgojitelje i odgajanike a Antić ih je pribilježio od autora koje je čitao,[352] a može se reći da ih je više-manje i usvojio u svom odgojnom postupku. Prema tim načelima glavni cilj odgoja u klerikatu trebao bi biti odgoj za pobožnost, za učenje i stegu. Sukladno shvaćanju da odgoj počinje od odgojiteljâ, voditelja odgojnog zavoda trebale bi resiti vrline: učenost, znanje, bogoljubnost, duh molitve i žrtve,[353] a sa suradnicima u odgoju trebale bi ga povezivati ljubav, poštovanje i zajedničko zanimanje za odgajanike. Odgoj, prema tim načelima, započinje tek onda kad odgajanik počne slobodno sudjelovati u vlastitom odgoju. Odgojitelj zapravo samo potiče odgajanika na nutarnje djelovanje i svaki je odgojni postupak koji prelazi tu granicu bezuspješan, dapače i štetan jer uništava ljudsku osobnost.[354]

U jednom predavanju nastalom oko 1935. godine i vjerojatno održanom odgojiteljima Provincije Presvetog Otkupitelja Antić kao uvjet dobrog odgoja ističe prije svega poznavanje odgajanika, a potom ljubav prema odgajaniku pred kojom "pada svaka ljudska snaga". Koliko u odgoju ima ljubavi, toliko će biti i uspjeha, držao je Antić. Ali da ljubav ne bi skrenula stranputicom, odgojitelj treba tražiti prosvjetljenje u molitvi i njezinim ključem otvarati božansko Srce kako bi sam odgojitelj postao kanal preko kojeg će Božja milost teći prema odgajaniku.

Uzevši u obzir da su njegovi klerici dolazili iz naroda i vraćali se narodu, ponajviše kao duhovni pastiri, preporučivao je da u obrazovanju treba posvetiti svu moguću pozornost pastoralnoj znanosti i crkvenom govorništvu i nastojanju da se klerici zaljube u crkveni život. Da bi se to postiglo, zastupao je da kod odgajanika prije svega treba odgajati vjeru, kao temelj na kojem se može graditi duhovni život. Jedino vjera može zagrijati čovjeka na velike pothvate i uspraviti mu pogled prema nebu kad ga snađe teret križa na životnom putu.

Postavivši temlj, Antić je potom, u daljnjem odgoju, tražio od odgajanika da vjerno, postojano i s ljubavlju vrši vlastite dužnosti, držeći da su dužnosti stube po kojima se mladi čovjek, redovnik, penje prema savršenosti, i škola u kojoj se duhovno vježba i izgrađuje. Svijest o ispunjenoj dužnosti i dosljedno o ispunjenom

---

[351] Služba predavača ascetike zahtijevala je od Antića da pronađe i zgodnu studentsku literaturu. Tako je za studente 1935. naručio: 20 komada Tanquerey, *Précis de théologie ascétique et mystique,* 6 komada Liguori *Pratica di amor Gesù Cristo,* po 2 kom. Sales, *La Filotea ossia introduzione alla vita devota* i Quadrupani, *Documenti di vita spirituale,* te 1 kom. Schlessinger, *Meditationes de sanctis ordinibus, pro exercitiis spiritualibus.* Antić Čapkunu, Makarska, 29. X. 1935. AP, I/11, 15 [¢ 4, 124];

[352] U toj su bilježnici spomenuta dva autora. Jedan je poznati orleanski biskup Dupanloup čija se knjiga *L'education, I-III,* Paris 1897. nalazi i u Franjevačkoj knjižnici u Makarskoj. Drugi je isusovac Domenico Valle, *La teoria e la pratica dell'educazione,* Torino 1928.

[353] Antić navodi vrline odgojitelja kao: *doctrina, scientia, pietas, duh molitve i žrtve*. Zapis u nesigniranoj bilježnici.

[354] Zapis u nesigniranoj bilježnici. — U jednoj čestitki koju je fra Augustin Škomrlj 1937. uputio Antiću da je prenese novozavjetovanim klericima istaknuto je: Sentire cum Ecclesia nec non sentire cum Ordine, sentire cum Matre Provincia. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez br. Škomrlj Antiću, pošt. pečat, Igrane 20. XI. 1937.

vlastitom poslanju, u skladu s vlastitim obećanjima danim Bogu po redovničkom zavjetovanju, bila su prema njegovu mišljenju "najbolja utjeha u životu i najsigurnije jamstvo dobre smrti". Odatle je proistekla posebna Antićeva pažnja prema vršenju dnevnog reda, a vjerojatno i njegov utjecaj na davanje važnosti dnevnom redu u ostalim odgojnim zavodima u Provinciji Presvetog Otkupitelja, o čemu će biti govora u sljedećem poglavlju.

Uz svijest o izvršavanju dužnosti posebnu je važnost polagao na shvaćanje žrtve, samozataje i prijegora, ne mogavši pojmiti da se može biti uzoran svećenik-redovnik bez tih kreposti. Jer žrtvom je svijet spašen, otkupljen. Po uzoru na Krista koji je sama sebe ponizio do smrti, samozatajom i samoprijegorom čovjek se odgaja i uzdiže nad sama sebe i svoje slabe sklonosti i svladava poteškoće na putu svoga usavršavanja.

O tom nastojanju da studenti proniknu u otajstvo Kristove muke i njegova uskrsnuća, dirljivo svjedoči pismo koje su Antiću za Uskrs 1936. uputili bogoslovi s Poljuda u kojem pišu:

> "… jer ste upravo Vi s neizrecivom požrtvovonošću i ljubavlju ulijevali u naša srca ta Otajstva nastojeći da prema njima formirate izgrađivnje naših ličnosti. Sav Vaš rad bio je pod perspektivom Otajstava koja sada duhom proživljavamo: da upoznamo pravu veličinu i vrijednost čovjeka prema neprocjenjivoj Muci Kristovoj, da postavimo formiranje naših ličnosti na temelje samo odricanja, pregaranja i žrtve i da što većma uzljubimo nepresušivi izvor na kojem ćemo crpsti jakost i ustrajnost na Kalvariji našeg života."[355]

Put kojim će klerici moći trajno dolaziti na to neiscrpno vrelo duhovnosti na kojem će se duhovno osvježivati i crpsti snagu Antić je vidio u molitvi i razmišljanju, pa je zbog toga nastojao što bolje uputiti klerike u način razmišljanja, čemu je trebala pridonositi tišina i sabranost u odgojnom zavodu. Uvjeren da uspjeh u odgoju "ovisi o milosti i blagoslovu s neba", on je nastojanje odgojitelja oko odgajanika promatrao samo kao vanjski rad.

> "Bitno i nutarnje je uzgajanje jednog svećenika - redovnika posao Božji. Klerici se uzgajaju za oltar a s oltara polaze u narod: k bolesniku, u ispovjedaonicu, na propovjedaonicu i u školu ili društvo. Sva snaga posvećenja i spasenja našeg dolazi od Žrtve oltara. Tajna svega djelovanja i uspjeha redovničko-svećeničkog života stoji u jedinstvu s Bož[anskim] učiteljem, koji se žrtvuje u sv. misi. Naše klerike moramo upućivati neprestano k Isusu u Presv. Sakramentu oltara. Jedinstvo s Njim izvor je sve snage, moći i jakosti njihove. Štogod sadimo u njihove duše, sve što sijemo u njihova srca treba da Presv. euharistija oplodi, ojača i dovede do punine savršenosti. Ne možemo pojmiti klerika, koji se posvećuje službi Bož[anskog] Spasitelja, uzgaja za oltar bez posebne ljubavi k Presvetoj euharistiji i Žrtvi oltara."[356]

---

[355] Klerici Provincije sv. Jeronima Antiću, Uskrsna čestitka, Uredovni spisi klerikata [1936], Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[356] Arhiv Vicepostulature, Antićevi spisi, A. Antić, Uzgoj u našim klerikatima obzirom na mjesta i druge okolnosti [¢ 7 61] .

Iz takvog shvaćanja poticalo je Antićevo preporučivanje svagdanje pričesti, pohađanja presvetog sakramenta, sabranog sudjelovanja u bogoslužju, obavljanja razmatranja i promicanje pobožnosti prema muci Kristovoj, križnom putu i prema Blaženoj Djevici Mariji "u čijoj su ruci sve milosti". No iz toga su slijedlili i neki praktični postupci pa bi na šetnji znao poticati studente da uberu cvijeće[357] da bi se s njim okitio oltar ili zbornica.

Svjestan da mladić odgajan u skupini zapada u teško iskušenje kada se sam nađe u sredini drukčijeg shvaćanja, Antić je preporučivao osobni odgoj prikladan pojedincu nastojeći u nj unijeti zaljubljenost u knjigu i smisao za rad.[358]

Ta su načela očito djelovala na Antića da kod odgajanika pokuša prije svega odgajati svijest odgovornosti izbjegavajući bilo kakvo nametanje vlastitih pogleda ili prisilu. Izgrađivanje ljudske osobnosti na tim načelima čini se da je resilo čitavu Antićevu odgojnu djelatnost. Svojim pobudama, opomenama i savjetima nastojao se približiti studentima koje je duhovno vodio držeći da je to za njih najkorisnije.[359]

Mogli bismo pretpostaviti da je, zbog olakšanja u praćenju odgajanika, preporuke koje je dao Bernardinu Bebiću, da o svakom odgajaniku vodi precizni dnevnik, posebno o onima za koje sumnja da imaju pravo zvanje, i sam provodio u djelo.[360] Ukoliko je to zaista činio onda je temeljito proveo u djelo i prijedlog koji je sam kasnije iznio Petrovu da takve podatke nakon završenog odgoja treba uništiti, jer se od tih podataka zaista nije ništa sačuvalo.

Odgajanici su velikim dijelom hvalili Antićev način odgoja. Držali su da su pod Antićevim vodstvom "dobili puno u pogledu duhovnog života".[361] Na njegov su odgoj gledali, uglavnom, kao na blagi način postupanja i nagovaranja.[362] Nisu ipak svi klerici bili u potpunosti zadovoljni s takvim načinom odgoja. Neki su ga i kritizirali. Tako je klerik Provincije sv. Jeronima Bonifačić kritizirao Antićev odgoj "u pogledu mortifikacije", no ne znamo o tome pojedinosti da bismo ih mogli rasuditi. Zamjerao mu je i neprestano "nutkanje" na neke pobožnosti kao poklon presvetom oltarskom sakramentu. To je doživljavao kao narivavanje na silu.[363] A fra Silvestar Prša zamjerao mu je da nije bio dovoljno energičan kada se radilo o ostalim odgojiteljima.[364]

---

[357] Usp. nepotpisani dopisnik Antiću, Dubrovnik, 14. XI. 1933. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[358] Arhiv Vicepostulature, Antićevi spisi, A. Antić, Uzgoj u našim klerikatima obzirom na mjesta i druge okolnosti [¢ 7 51-63, ◊ 28-35]

[359] Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 7v. "Pobude, opomene, savjete dajem ti na taj način da se s njima što više približim tvom nutarnjem osjećanju i da tako donesem veću korist tvojoj duši. Ovaj sam način odabrao jer zadnjih dana osjećam u svojoj duši da je ovako najpodesnije za te i da ti ovo najbolje odgovara da budeš bolji."

[360] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 3/39, Antić Provincijalu, Makarska 9. II. 1939.

[361] Španjol Antiću [Badija] 4. IX. 1934. Arhiv Vicepostulature. Izvornik. "Znam da se hvale naši tamo, da su dobili puno u pogledu duhovnog života,"

[362] Nepotpisani dopisnik Antiću, Dubrovnik, 14. XI. 1933. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[363] Nepotpisani dopisnik Antiću, Dubrovnik, 14. XI. 1933. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[364] Usp. fra Silvestar Prša Antiću, Poljud [Split], 7. V. 1935. Uredovni spisi klerikata, Arhiv Vicepostulature. Izvornik. Istu je zamjerku kasnije iznio i fra Šimun Janković.

ZAMISAO O CJELOVITOM ODGOJNOM PRAVILNIKU

Za zdrav i valjan odgoj redovnika Antiću se nametala potreba prikladnih priručnika i pomagala na kojima bi mogao zasnivati odgojne postavke. Kad nije mogao pronaći prikladne priručnike, da bi doskočio tom nedostatku, obratio se 1935. fra Karlu Baliću, koji je tada bio profesor na Papinskom ateneju Antonianum u Rimu, da bi predložio generalnom ministru Franjevačkog reda da bi se izradili stručni priručnici: 1) povijesno-pravno-moralni i asketični tumač konstitucija 2) priručnik za odgoj prema sv. Bonaventuri i drugim franjevačkim autorima, u skladu s dostignućima suvremene pedagogije, 3) metodika za franjevačke škole.[365] Ta ga ideja nije napuštala ni kasnije i o njoj će biti još govora pod naslovom *Skrb za priručnike duhovnog života.*

Problemi koji su se 1938. i 1939. osjetili u novicijatu naveli su čini se i fra Antu da se još jače počne zanimati odgojem na široj razini, jer su novaci nakon godine kušnje postajali njegovi odgajanici. Možda je odatle poteklo i njegovo dopisivanje o odgojnim problemima s gvardijanom i magistrom visovačkog samostana u kojemu se nalazio novicijat. Gvardijan fra Ćiril Vrcan upozorio ga je da u odgoju nema obnove ako ona ne počne od starijih i da stariji zbog toga trebaju udružiti snage, promatrati prilike i dogovarati se kako postupati u odgoju, ali bez upadnosti. Iz Vrcanova se pisma može razabrati da je Antić u odgoju uživao dvostruki autoritet, kao čovjek iskustva, ali i kao onaj koji je "na položaju pa kada od položaja dolazi ozbiljnijim ga se shvaća i jače prihvaća".[366] Kako je i magistar novaka fra Bernardin Bebić, zagovaratelj strože ruke, vjerojatno već tada doživljavao prigovore na svoj odgoj, i on je poticao Antića da poradi kod provincijala da se održavaju sastanci kako bi se ujednačio odgoj, ali i "tribljenja"[367]

Zamisao o ujednačenju odgoja dovela je logično do zamisli o jedinstvenom pravilniku za odgoj u svim odgojnim ustanovama u Provinciji. Čini se da je u tom Antić pronašao valjanu potporu u svom pomoćniku fra Petru Čapkunu. Iz zajedničkih razgovora i razmišljanja krenut će u djelo obnova studentskog dijela zgrade u Makarskoj i stvaranje zajedničkog odgojnog pravilnika za odgajališta Provincije. Plan o jednom i drugom pothvatu uputio je Antić provincijalu Grabiću. Dopis ipak daje naslutiti da Čapkun nije bio njegov jednostavni prepisivač na pisaćem stroju, već da su u dopis ugrađene i Čapkunove ideje. Prema Antićevu dopisu, *Pravilnik* bi sadržavao temeljne upute o franjevačkom odgoju i poslužio kao prva pomoć i smjernice odgojiteljima.[368]

---

365 Antić Baliću, Makarska, 4. VII. 1935, AP, I/4, 3 [¢ 4, 18-20].

366 Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Vrcan Antiću, Visovac, 14. III. 1938.

367 Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Izvan protokola, Bebić Antiću Visovac 14. X. 1938,

368 AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. br. 1731/1938. Antić Grabiću, 25. X. 1938. [u Arhivu Vicepostulature].

U okviru toga zacrtanog programa možemo pretpostaviti da je Antić htio unijeti govor Pija XI. o kleričkom dostojanstvu,[369] tekst enciklike Pija XI. o svećeništvu[370] i "Upute redovničkim starješinama".[371] Možemo samo nagađati je li *Pravilnik* predviđao studentski karton u koji bi se bilježile važnije karakteristike u vladanju i učenju koji bi se tek nakon ređenja spalio o kojem je Antić snovao kasnije,[372] jer nije poznato je li taj prijedlog ikada službeno podastro upravi Provincije. A nikada nije objavljen ni *Pravilnik*.

OD NARAVNOGA K NADNARAVNOM

Studente je Antić uvodio postupno u otajstva vjere i duhovni život. Odgojna metoda mu je bila uravnotežena, s nekim osobnim naglascima. Čitanjem, iskustvom i razmišljanjem došao je do zaključka da se u odgoju treba služiti naravnim i nadnaravnim sredstvima.[373] Metoda mu se sastojala u biranju puta koji vodi ravno k Isusu. U uklanjaju prepreka koje su sprečavale taj izravni put i u priklanjanju poticajima milosti u skromnosti i molitvi.[374]

Kao što je i naravno u ustanovama gdje živi mladost, tako je i u klerikatu bilo redovito živahno. Živahnost se naročito očitovala u podizanju glasa po hodnicima u vrijeme odmora. Prema izvještajima, sa zdravstvenim stanjem klerika uvijek je bilo ponekih problema. Što se tiče duhovnog života, klerici su redovito pristupali na dnevnu svetu pričest i više su puta dnevno pohađali presveti oltarski sakrament.[375]

Odgoj je započinjao od vanjskog ponašanja. Zbog toga je studentima preporučivao jednostavnost i izbjegavanje kićenosti u govoru i pismenom izražavanju.[376]

---

[369] U Arhivu Vicepostulature, AS br. 301. sačuvan je prijevod Pijeva govora učenicima Rimskog sjemeništa o kleričkom dostojanstvu prema značenju riječi klerik *Papa Pio XI:* Ime "klerik" *(iz govora)*, str. 1. Usp. *Enchiridion Clericorum,* [Romae], 1975, str. 581, br. 1635.

[370] U jednom pismu koje je fra Gašpar Bujas uputio Antiću (Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi klerikata, Bujas Antiću, Sinj 24. X. 1936, izvornik) govori se o 14 stranica papina govora, objavljena u *Acta Ordinis Fratrum Minorum,* koje Bujas odbija prevesti na hrvatski, zbog prezaposlenosti. Kako nije označeno o kojem se godištu acta radi čini se da bi se moglo pretpostaviti da se tekst odnosi na dio okružnog pisma Pija XI. *Ad catholici sacerdotii* (*Acta Ordinis,* 55/1936 fasc. II-III). Kako je u naslovu izostavljeno *Litterae encyclicae,* Bujas je vjerojatno pomislio da se radi o papinu govoru. Enciklika je Antiću moglo poslužiti ne samo u njegovu odgoju već i da bi crkvene smjernice utkao u svoj priručnik, koji će on kasnije rado nazivati latinskim nazivom *Vademecum.* Enciklika je objavljena u prvom broju glasila *Acta Apostolice Sedis,* 28 (1936), 5-53 i *Acta Ordinis,* 55(1936), 25-32, 49-57, 81-89. Dio teksta je uvršten u *Enchiridion Clericorum,* 1975, str. 679-690, br. 1955-1975.

[371] "Upute redovničkim starješinama" dao je prevesti i povjerio je fra Jeronimu Šetki da ih jezično popravi kako bi se mogle čitati u blagovaonici i po njima postupati u odgoju. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 4/39, Antić Šetki, Makarska 12. II. 1939. Radi se o tekstu SACRA CONGREGATIO DE RELIGIOSIS, "Instructio ad supremos religionum et societatum clericalium moderatores: de formatione clericali et religiosa alumnorum ad sacerdotium vocatorum, deque scrutinio ante ordinum susceptionem peragendo", *Acta Apostolicae Sedis,* 24 (1932), 74-81.

[372] Antić Petrovu, Zagreb, 15. V. 1952. AP, I/34, 68 [¢ 4 699-701]. *Pisma svećeniku*, III, 20/58, 76.

[373] Usp. AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, I, str. 18.

[374] Usp. pitanja upravljena fra Nikoli Gabriću, N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 18v-19r.

[375] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 133, br. 2234. Izvješće o klericima za definitorijalni sastanak, Makarska 7. XII. 1930.

[376] Usp. AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, I, str. 35 i 38.

Htio je da njegovi studenti već izvana odaju dojam veselih Božjih stvorenja koji svojim izrazom na licu odražavaju sreću života s Bogom. No razumijevao je i mladenačke studentske nestašluke.[377] No, već od samih početaka pazio je i na osobnost i temperament odgajanika.[378]

Držeći se drevne uzrečice *per terrestria ad coelestia,* Antić je u svom odgojnom radu brižljivo pazio i na tjelesne potrebe studenata. Uvjeren da je za duhovni život i za održavanje reda i čistoće u klerikatu potrebna i materijalna osnovica, u klerikatskom su dijelu zgrade često izvođeni najnužniji popravci i popunjavan inventar. Držao je naime da će se bogoslovi, uglavnom seljačka djeca, tako lakše naviknuti otmjenijem vladanju, i što je "još glavnije, lakše će biti baviti se njihovim duhovnim uzgojem kad su dovoljno providjeni s materijalne strane". Tek nakon toga "moglo bi se poraditi" — pisao je provincijalu — "i oko izradbe zajedničkoga uzgojnoga pravilnika za naše zavode […]".[379]

Da bi školske prostorije poticale studente na studij i odgoj, Antić je pomišljao da bi pribavio slike sv. Bonaventure i bl. Ivana Duns Skota, te je nakon informiranja u Rimu pomišljao da bi za školu dao izraditi kod rimskog slikara Alfreda Bea kopiju Duns Skotove slike sa sveučilišta Sacro cuore u Milanu.[380] Čini se da do ostvarenja te zamisli nije došlo, ali je bio bolje sreće kad je odlučio staviti klerikat pod zaštitu sv. Bernardina Sijenskog.[381]

Antić je brižno pazio i na male studentske radosti, opuštanje i odmor.[382] Iz toga je bezuspješno nastojao isključiti pušenje. I premda je u tome, kako je već spomenuto, našao podršku u provincijalu Cikojeviću, čini se da studenti, pa ni ostali redovnici pušenje u klerikatu nisu smatrali posebnom povredom studentske stege. Možda su im u vrijeme Antićeve otsutnosti gvardijani, zbog težih radova

[377] Ljetopisac je prigodom fotografiranja studenata 3. VI. 1936, koje je obavio fra Lujo Mrđen, ostavio zanimljivu bilješku: "Zanimivo je gledati neke profile a o(tac) magistar želi da svi stojimo ko anđelići!" Dnevnik Milovana V. 245.

[378] Ta ljudska komponenta mu nije nevažna ni kod samih svetaca, pa je Antić u obrazloženju veselja kod sv. Franje vidio naravnu podlogu u Franjinu temperamentu, a duhovni razlog u odricanju od stvorenja. Usp. AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, I, str. 32.

[379] AFPPOS, Spisi provincijala, fasc. br. 1731/1938. Antić Grabiću, 25. X. 1938. [u Arhivu Vicepostulature].

[380] AFPPOS, Spisi provincijala (134), br. 189, Antić Grabiću, Makarska, 29. I. 1931.

[381] Pečat za klerikat, s likom tog sveca, izrađivan je u Šibeniku (AFSM, Dnevnik Milovana, 13. VI. 1937. br. 369). No bio je vrlo kratko u uporabi.

[382] U njegovim pismima da se u tom smjeru naći mnoštvo preporuka da se ne pretjeruje u radu. A i sam je Antić redovito odlazio na odmor, kao magistar često sa svojim studentima u Živogošće i Zaostrog, a kasnije u druge samostane. Premda boležljiv, pridruživao se ne samo kratkim izletima studenata u bližu okolicu kao što je Vepric (6. V. 1931), Volicija (12. VII. 1931), Tučepi (4. VII. 1931. i 20. IV. 1932; 18. VIII. 1934; 6. IX. 1934; 10. IX. 1934), Veliko Brdo (30. I. 1934) nego i dužim izletima studenata u Selca na otoku Braču i dugi izlet obavljen pješke po Hercegovini (12. IX. 1928). U pojedinim zgodama kada bi došao poneki subrat, naročito magistar ili profesor, znao je klericima dopustiti da mogu s njim ostati do kasno u noć u razgovoru (26. XII. 1933; Dnevnik bilježi da su 2. I. 1934. Milovanci ostali s Bonom Radonićem u teološkoj raspravi do pola sata po pol noći). Kako bi oraspoložio studente, znao ih je koji put počastiti i kolačima (28. XII. 1933). Usp. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, II. pod navedenim datumima.

u samostanu, gledali kroz prste a mladomisnici domagistri samo koju godinu stariji od studenta nisu imali autoriteta da bi im zabranili, pa su se studenti i poslije provincijalovih kazna ne samo usuđivali javno pušiti već je taj ugođaj maštovito opisan i u dnevniku studentskog zbora Milovan nad kojim je Antić kao upravitelj zbora imao nadzor.[383]

> "Kad se pošteno izmorimo i upotimo, pokročimo na studeno kamenje, sjednemo jedan naprama drugome i zapalimo! Vrijeme suho pa duhan gori i dimi, a kako vjetra ni ćuha nema, to nam se gusti kolobari kao oblaci vijaju oko glave te se onda lagano odvijaju u šir i vis! … Pušimo ko Turci. Osobito fra Ante odbija jake dime! Kad se tako malo odmorimo, opet se dademo na mučni posao…"[384]

Zbog odmora i druženja studenata Antić je više puta priređivao kraće izlete studenata, na kojima se našlo i hrane ili voća za osvježenje. Jednom zgodom ljetopisac bilježi da je grožđe čak pribavio iz Imotskoga.[385] Tako su studenti na trenutke zamjenjivali asketsko vježbanje s udivljenjem prirodi i Božjoj darežljivosti, što je ljetopisac u Dnevnik Zbora opušteno pribilježio rečenicom: "Lijepo ti je, Bože moj, u tvojoj prirodi uz slatki kus i dobru kapljicu."[386]

Naročito je težio da se za Božić stvori ugodno bratsko raspoloženje, pa je nastojao pripremiti igranje tombole za koju je od provincijala uvijek prije Božića tražio da nešto kupi, naročito knjige, prvenstveno *Sveto pismo* koje bi bogoslovima uvijek moglo poslužiti, i druge sitnice. Htio je naročito da se taj dan bogoslovi provesele "jer što će na Božić uveče raditi; ne bi ostalo već u sobe".[387] I u takvom moljakanju od provincijala on je redovito smatrao potrebnim zahvaliti provincijalu na ranijoj susretljivosti i očinskoj brizi.[388] No kad provincijal ne bi reagirao on je tražio novi izlaz, izjavljujući se spremnim zbog krize ostaviti studente i bez tombole.[389]

Studentima je nastojao ispuniti želje kad su one bile u skladu s njihovim pozivom. Tražio im je dopuštenja od provincijala poći kući u slučaju bolesti ponekog od njihovih roditelja.[390] Dopuštao je u pojedinim slučajevima odlazak na slavlje

---

[383] Kad je 18-21. siječnja 1834. Antić pošao u Zaostrog, predsjednik Milovana fra Pio Fržop na dugo i široko opisuje zamorno rušenje velikog ogradnog zida ispred samostana, uspoređujući ga sa rušenjem starodrevnog grada Tebe, prepušta maha doživljaju studentskog druženja u kojemu je i pušenje imalo svoju društvenu značajku.

[384] AFSM, Dnevnik Milovana, IV, god. 1933/34, I. polugod. br. 278-293. [18. I - 21. I. 1936].

[385] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 6. IX. 1934.

[386] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 12. II. 1934. Inače se u Antićevim spisima često nalaze opomene da se izbjegava prekomjerni rad i iscrpljenost. Fra Petru Čapkunu je npr. pisao: "Čuvaj zdravlje. Umjeren u svemu. Dobro spavaj. Redovito odmor i ništa napeto, preko sila." Antić Čapkunu, Makarska, 12. I. 1935. AP, I/11, 10 [¢ 4, 122].

[387] Spisi provincijala, svežanj 138, br. 123/23. XII. 1931, Antić Cikojeviću bez datuma.

[388] Spisi provincijala, svežanj 138, br. 123/23. XII. 1931, Antić Cikojeviću bez datuma.

[389] Spisi provincijala, svežanj 138, br. 141/31, Antić Cikojeviću Makarska 27. XII. 1931.

[390] Spisi provincijala, svežanj 140, br. 598/32, Antić Cikojeviću Makarska 7. V. 1932. Moli dopuštenje za fra Andriju Zjačića da posjeti bolesnu majku.

mladih misa,[391] a trojici studenata da pripremaju glagoljašku misu jer su bili iz glagoljaških župa,[392] i druge sitne radosti.

Kad su provincijali zabranjivali odlaziti kućama slaviti mise, Antić se i tu koji put zalagao za studente, kad mu se činilo da bi ta proslava mogla pridonijeti obiteljskoj slozi,[393] premda se drugima možda to moglo činiti kao posebna ljubav prema nekom studentu.

U skladu sa brižljivošću koju je gajio od najranije mladosti za uređenje službe Božje, i kao magistar je posvećivao pažnju liturgijskom odgoju i tumačio studentima liturgijske obrede, kako bi se što bolje pripremili za obavljanje bogoslužja.[394] Skrbio se da bi se nabavili hrvatski obrednici za bogoslove kako bi se mogli uvježbati u obredima prije završetka bogoslovnih studija.[395] Vjerojatno mu je na njegovo traženje provincijal Petrov 27. V. 1936. poslao 4 franjevačka ceremonijala, kako bi se u klerikatu služba Božja odvijala dostojanstveno.[396] Zbog urednog obavljanja svetih obreda zanimao se i za nove propise i povlastice Franjevačkog reda,[397] a dugo je vremena priređivao i liturgijske kalendare, o čemu se raspravlja u poglavlju *Priređivač priručnika za duhovni život* pod naslovom *Vodiči za bogoslužje*.

U pobožnim vježbama studente je vodio također korak po korak. Uz pobožnost prema euharistiji naročito je studentima preporučivao pobožnost prema muci Kristovoj[398] i prema Blaženoj Djevici Mariji, pa su neki studenti izvršili potpuno predanje BDM.[399] A preporučivao je da se osobe i potpuno posvete Kristu kao žrtva.[400]

Izbjegavajući puki formalizam, Antić je zapazio neke nelogičnosti u molitvenom rasporedu, pa ih je pokušao ispraviti na svoj način. Tako je uz molitvu Povečerja iz časoslova ,koja se inače molila prerano[401] uveo večernje molitve studentima "i ispit savjesti nad onim zajedničkim ispitom".[402]

ASKETSKE VJEŽBE

Već je spomenuto da je Antić 1922. nazvan praktičnim asketom. U skladu s tim sasvim je razumljivo očekivati da je pokušao barem nekim svojim gojencima

---

[391] Čini se da je išao A. Pavlovu. A sigurno je bio fra Nikoli Gabriću. Usp. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 2 VIII. 1928. i 3-5. III. 1934; fra Franji Carevu, fra Josipu Soldi i fra Stjepanu Vučemilu.

[392] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 140, br. 769/1932, Antić Cikojeviću, Makarska 10. VI. 1932.

[393] Usp. AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 130, br. 834/1930. Antić Grabiću, Makarska 10. V. 1930.

[394] Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, 18 i 20. III. 1940. br. 606 i 612.

[395] AFPPOS, Spisi provincijala (130), br. 838/1930. Antić Grabiću, Makarska, 4. V. 1930.

[396] AFPS, br. 1122/1936; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 14/36.

[397] Usp. Antić I. Juriću, Makarska, 5. I. 1943. AP, I/21, 13 [¢ 4, 360].

[398] Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 16v.

[399] Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 17v. i 29v

[400] Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 19r.

[401] U zimskom je razdoblju to bilo oko 14,30 sati. Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, 8. XI. 1938, br. 109.

[402] Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, sv. V [11. IX. 1936].

udariti temelje asketskog života. Kao što je obično postupao stupnjevito u svom odgojnom radu, u asketskom odgajanju nastupao je još obazrivije.

Da bi suzbio studentsku znatiželju, preveliko zanimanje za politička zbivanja i gubljenje vremena, prema ondašnjem načinu odgoja, ograničavao im je pristup novinama i časopisima. Premda je poznato da dnevne novosti nisu zaokupljale njegovu pozornost,[403] ipak je svojim studentima preporučivao da čitaju *Katolički tjednik,* naročito njegove uvodnike.[404] Studenti su bili, čini se, sasvim dovoljno obaviješteni o zbivanjima oko sebe. Studentski zbor Milovan primao je dosta listova i časopisa. Ponekad su u njima objavljivani i prikazi studentskih priredaba i akademija. Novine su i časopisi stizali u zamjenu za vrlo cijenjeni časopis *Novu reviju,* koju su izdavali makarski profesori. Ipak u skladu s tadašnjim shvaćanjima, studentima nisu bili dostupni svi listovi i časopisi pa ni oni vjerskog usmjerenja. Provincijal Provincije sv. Jeronima fra Bono Škunca smatrao je da će studente radoznalost odvlačiti na čitanje i da će tako gubiti dragocjeno vrijeme za studij. Ipak je bio sklon pretplatiti svoje studente na *Hrvatsku stražu,* ukoliko bi to Antiću odgovaralo.[405] Grabić je Antiću dopustio da može davati klericima *Hrvatsku prosvjetu,* ako je on ili netko od profesora pregleda i ustanovi da nema ništa pogubna za klerike.[406]

Kako bi studentima otrgnuo srce od priljubljenosti za drage predmete i zanimanja i ojačao im volju, pokušavao ih je vježbati u odricanjima, oduzimajući im ponekad kratkotrajno omiljene predmete i zabranjujući omiljene zabave ili nalažući asketske vježbe, ali bez pretjerivanja u asketizmu.[407] Da bi se klerici što više uvježbali u zajedničkom životu, morali su svake godine predavati pokrivače s kreveta u zajedničku spremnicu. Klerici nisu rado predavali tu robu u zajedničke spremnice što se provincijalu Grabiću činilo kao teški prekršaj zavjeta siromaštva. Opomenuo je Antića da ne pripušta "opravdanost kojekakvim izhitrenim razlozima *carnis et sanguinis,* jer bi se tobože na sličan način dali pokopati svi zavjeti bez izuzetka".[408] Pripuštajući opravdanost bavljenja pojedinim poslovima i progledajući kroz prste nesavršenosti mladih redovnika, Antić je studente postupno uvodio

---

[403] Jedan od njegovih gojenaca, fra Karlo Jurišć, čak je izjavio da se ne sjeća da ga je ikada vidio da čita novine. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva [¢ 9, 31 f. 87]. Vjerojatno je točnija izjava fra Gabrijela Arka koji kaže da mu se novine nisu mnogo lijepile za ruke (M. Jurišić, *O. fra Ante Antić, sluga Božji, u uspomenama iz Makarskog primorja,* Zagreb, 1992, 69). Iz preporuke studentima jasno izbija da je čitao katoličke novine.

[404] Usp. Antić M. Mikuliću, Sarajevo, 6. VIII 1939. AP, I/30, 2 [¢ 4, 530]

[405] Škunca Antiću, Poljud, 30. I. 1934. Vjerojatno se radi o posebnom primjerku za studente Provincije sv. Jeronima.

[406] Arhiv Vicepostulature. Pisma Antiću, Grabić Antiću, 8. V. 1927. [broj prot. 818]. Izvornik.

[407] Tako je fra Nikoli Gabriću tražio da ustane četvrt sata ranije i dođe u kapelu i oduzeo mu je poštanske markice koje je skupljao. Drugom mu je zgodom oduzeo bilješke koje je Nikola pisao kao neku vrstu uspomena ili dnevnika. Nakon duže vremena naložio mu je čak da ih spali, ali videći Nikolinu spremnost da to učini, dopustio mu je da ih i nadalje zadrži. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 2r, 3v-4v, 12r. (1. XII. 1932).

[408] Da se ne bi preko te robe uvukle zarazne bolesti, Grabić je naredio da se sva roba treba oprati, barem jednom godišnje. Arhiv Vicepostulature. Grabić Antiću, 2. XII. 1926. [broj prot. 2268]. Izvornik.

u vježbanje u odricanju. To vježbanje nije smjelo prestati s izlaskom iz školskih klupa, dapače ono je i imalo svoju naročitu važnost upravo u tome da se klerici naviknu da se i kasnije kao svećenici sami vježbaju u vrlinama.[409]

Čini se da je Antić u svom odgojnom radu pokušavao provesti upute fra Petra Grabića, zapisane na vrhu jedne stranice u Antićevoj bilježnici: *Fortiter in re, suaviter in modo*.[410] Posebno se, čini se, taj način odnosio na studente jake ćudi koji nisu imali zdrava suda, pa je Antić držao da se s njima treba postupati strogo kako se ne bi nametali drugima.[411] Ponekad se lagano znao i zaprijetitit klericima da će ih kazniti ako se ne poprave.[412] No, klerici se redovito nisu bojali Antićevih kazna, jer onaj tko ljubi, redovito i ne uspijeva žestoko kažnjavati. Ipak su se redovito pokoravali, ali ne iz straha već iz poštovanja.

VLASTITI PRIMJER

No najprivlačiviji dio Antićeve metode odgajanja bio je vlastiti primjer. Svojim studentima prenosio je zapravo samo ono što je i sam proživljavao i tako na njih ostavljao najčešće dubok dojam iako je to katkad ovisilo i o raspoloženju studenata.

Kad je jednom zgodom o 1900. obljetnici otkupljenja govorio o propetome, "iz svake riječi zapažala se njegova djetinjska, osjećajna i zanosna ljubav k Propetome. Kad je govorio o ranama, o bolima, o trpljenju, o križu, o poniženju Spasiteljevu, govorio je s posebnom milinom i žarom koji se ne da riječima izreći".[413] Učitelj moljenja i sam je molio. On je dapače znao klečati po čitavi sat pred oltarom "nepomičan, duboko sagnut, i duboko zaduben u razmišljanju".[414]

Kad je držao govor studentima, njegov je govor možda bio nedovoljno učen, ali je bio "pun očinske ljubavi i zabrinutosti oko što većeg napretka svoje duhovne djece". *Toplo i ljubazno* je upozoravao gojence na pogibli koje ih mogu snaći, na pogreške koje treba ukloniti, na nedostatke koje treba nadoknaditi, *milo* preporučivao vjeru i narod, ljubav prema Redu i bližnjemu, *umiljato* tražio da se potpuno predaju Mariji Majci i Presvetom Srcu i obećavao da će moliti Isusa za oproštenje što su studenti svojom ili njegovom krivnjom propustili. Takav govor, pribilježio je ljetopisac fra Petar Topić, "odaje zbilja svetu dušu, pravog oca".[415]

Takav Antićev primjer djelovao je na studente i studenti su i sami koji put po njegovu primjeru osjećali Božju prisutnost. Takvo se uvjerenje može zapaziti i kod fra Nikole Gabrića da ga je Gospodin prosvijetlio i otkrio mu svoju volju. On to izražava plastično da mu je "pokazao prstom u O[ca] M[agistra]" i rekao

---

409 Usp. AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, I, str. 29.
410 Zapis u nesigniranoj bilježnici.
411 Zapis na jednoj kartici, sada u Vademecumu.
412 Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 17r.
413 Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 22r. Ipak je zanimljivo pribilježiti kako taj govor nije ostavljao na autora dnevnika, kako on sam bilježi, snažan dojam.
414 Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 22v.
415 AFSM, Dnevnik Milovana, [28. VI. 1936.] V, 260, br. 1061.

mu: "Kao što je O[tac] M[agistar] odcijepljen od svega i živi u neprestanoj mojoj prisutnosti, uvijek misli na me i drži uvijek pogled svoje duše uprt u moje srce tako i ti nastoj i vježbaj se."[416]

Zanimljivo je da je Antić uspijevao održati pouku životom i pri kažnjavanju. Jedna od njegovih kazna kasnije se prepričavala među bogoslovima. Zbog neke pogreške tridesetih godina Antić je naložio fra Pašku B[ariću] da očisti samostanske stube. "Hoću ako ćete i vi uzeti metlu", odvratio je student. I tako se Antić solidarizirao sa svojim klerikom i u kazni koju mu je sam odredio, a student sa svojim magistrom u čišćenju samostanskih stuba.[417] Možda stube taj put i nisu bile čistije nego uobičajeno, no, pouka je dugo blistala u pamćenju Antićevih bogoslova.

Svojim izglednim životom Antić je osvajao mlada srca svojih studenta. Čini se istinitim svjedočanstvo provincijala Grabića koji je o Antiću 1943. pisao: "T[ij]ekom svoje službe i svog rada u teologiji i klerikatu kod svih njegovih gojenaca učvrstilo se uvjerenje da je o. Ante Antić svet i uzoran svećenik - franjevac. - To uvjerenje danas vlada u našoj Provinciji kod svih nas starijih i mlađih."[418]

OSOBNO VODSTVO

Antić je bio svjestan da "Gospodin ne čini čudesa bez razloga već [...] daje redovite milosti, ako se njima okoristimo tada je pripravan dati i veće darove".[419] Zbog toga je bilo potrebno duhovno voditi svakoga klerika posebno, ne zanemarujući zajedničko vodstvo ili vodstvo po pojedinim skupinama, koje su se mogle oblikovati prema tečajevima ili prema sklonostima.[420] Imajući to na umu, Antić je preporučivao studentima učlanjenje u društva koja su se zasnivala na duhovnim osnovama i za koja mu se činilo da donose duhovnu korist. Tako je svim svojim bogoslovima, bez nametljivosti, preporučivao učlanjenje u društvo svećenika klanjalaca, prepuštajući im da osobno donesu odluku hoće li se učlaniti u Društvo.[421]

Osobama za koje mu se činilo da su naprednije u duhovnom životu preporučivao je i pola sata tjedno klanjanja pred Presvetim. Klerici su redovito sami birali dan koji im je bio najzgodniji,[422] a klanjanje su (to je vrijedilo i za ostale

---

[416] Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 22v-23r. Na drugom mjestu Nikola piše: "Mnogo me je puta njegova sabranost sabrala, njegova mučaljivost ili skromnost učinila da sam postao i ja mučaljiv i skroman i slično", N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 30r.

[417] Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, fra Jakov Vrdoljak [¢ 9, 28, f. 83].

[418] AFPPOS, Urudžbeni zapisnik, knj. 3, str. 415. n. 901-902.

[419] Antić I. Juriću, Sarajevo, 10. VIII. 1939. AP, I/21, 2 [¢ 4, 340].

[420] Tako su se studenti misijske sekcije učlanjivali u "Pobožno društvo sv. Misa i molitava za obraćenje Kine, Japana i svega poganskoga istoka" koje je imalo sjedište u Mariji Zvijezdi. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 9. XII. 1933. Prema fra Karlu Kosoru, Antić je prema svakom gojencu nastupao posebno pa je upotrebljavao toliko odgojnih postupaka (metoda) koliko je bilo gojenaca. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva [¢ 9, 32, f. 88]; V. Tadić, "Pedagogija oca Antića kod otkrivanja Božje iskre u čovjeku", *Posvećeni život i sluga Božji o. fra Ante Antić,* Zagreb 1996, 378.

[421] AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, II, Sjed. 19. II. 1936.

[422] Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 16v.

penitente) mogli razdijeliti na dva dijela, npr. ujutro i uvečer.[423] O 1900. obljetnici Kristove muke i smrti studenti su svaki prvi petak obavljali sat klanjanja pred Presvetim.[424]

Uvjeren da pobožnost prema svecima odgovara karakteru pojedine osobe, tu je pobožnost pripuštao svakom prema vlastitoj sklonosti, upućujući klerike da se puno ne obziru na tuđa mišljenja.[425] Učio je studente da uoče karakteristiku kod svetaca u nasljedovanju pojedinih točaka evanđelja.[426] Opominjao ih da se u svetačkim životima ne vežu uz zgode koje "potiču više na divljenje" nego da traže zgode koje potiču "na nasljedovanje".[427] Prihvaćao je neke čudesne zgode po zagovoru svetaca koje je danas nemoguće provjeriti,[428] no legendama nije pridavao važnosti.[429]

Premda je Antić imao posebni osjećaj da svakom studentu pristupi osobno i brižljivo, ipak se ponekad njegov odgojni postupak čini pomalo neuobičajen, kao u sljedećem primjeru. Njegov učenik fra Nikola zbog svoje radoznalosti osjetio je prijekor savjesti. Kako je svoje doživljaje rado personalizirao, fra Nikola u dnevniku piše da mu Isus nije htio oprostiti dok ne ode magistru i ne izloži mu cijelu stvar. Poslije večernjeg ispita savjesti, magistar ga je ostavio u kapeli dok je sam obavio put križa. Nakon što ga je tada upitao je li miran, naložio mu je da poljubi zemlju i zatim mu učinio palcem znak križa na čelu koji je Nikoli donio mir.[430] Takvi postupci čini se da su posebno smirivali odgajanike i penitente koji su poput Nikole bili slabijih živaca[431].

Antićev način odgoja bez sumnje je utjecao na studente pa je prvi vizitator koji je došao u Provinciju za vrijeme njegove magistarske službe izrazio samo pohvale odgoju mladeži i ozbiljnosti profesorskog zbora.[432]

OSLONAC U NEODLUČNOSTI

Život u Bogosloviji bio je za mlade ljude koji su dolazili sa željom da postanu redovnici izazovan i privlačan. Neki od njih, premda su poput Antićeva studenta pjesnika čuli u ušima "zamaman posmjeh Evinih kćeri, zveket mamone zlatnom u bljesku, vožnje po svijetu, orgije noći", sve su to hrabro žrtvovali za "sreću nebesku".[433] Drugima se tijekom studija ipak činilo da redovnički stalež nije njihov

[423] Pisma svećeniku, I, [30/17] 29.
[424] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 5. I. 1934; 2. III. 1934.
[425] AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, II, Sjed. 2. V. 1932. "Kakav je čiji karakter, onakav mu se i svetac dopada."
[426] AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, II, Sjed. 24. IV. 1931.
[427] AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, II, Prva sjed. 25. XI. 1931.
[428] AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, II, Sjed. 2. V. 1932. Zapisnik spominje da je Antić naveo "čudesni događaj sv. Male Terezije što se otrag nekoliko godina dogodio u Splitu".
[429] Usp. AFSM, Zapisnik sjednica misijske sekcije, Sjed. 25. III. 1933. f. 11[r].
[430] Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 27v-28r. Poljubac zemlje kao znak poniznosti za prekršenu šutnju čini se da je magistru bilo omiljelo djelo pokore. Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 28r.28v.
[431] O Nikolinu zdrastvenom stanju usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, 11. V. 1933. f. 31v-32r.
[432] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 25.-27. XI. 1928.
[433] G. Bujas Antiću, Živogošće 15. IX. 1934. G. Bujas, *Sa svjetiljkom u rukama,* Šibenik 1940, 19.

životni poziv, pa premda su i kasnije priznavali da su u Bogosloviji proživljavali sretne trenutke, promijenili su životni smjer.[434] Poneki od studenata su u proljeće svoje životne dobi, iz dana u dan, bili mučeni životnim sumnjama i upravljali su Bogu tjeskobna pitanja. A poznat je i slučaj studenta koji je po očevoj želji stupio u Red iz kojega mu se potom bilo teško izvući.

Neodlučne studente Antić je pokušavao osokoliti i uputiti na Božju milost. Ukoliko su ipak ostajali kolebljivi, držao je to pomanjkanjem zvanja i pomagao im je da se nakon napuštanja Reda snađu u životu.[435] Ali ni onima kojima se u svijetu pričinjala ružičastija budućnost nije uvijek bilo lako donijeti odluku napustiti Red i potražiti zanimanje u svijetu. Možda su zbog toga i namjerno dopustili da fra Ante dođe do njihovih bilježaka koje su odavale njihovo razdvojeno duševno stanje, kakvo se očituje u pjesmi *Proljeće je* u kojoj pjesnik jadikuje:

Gospode,
Vani se jata veselih ptica
I sitne travke raduju novom suncu,
A moja mladost vene
u grobnom sumraku ćelije
Med četiri bešćutne stijene.

Gospode,
Vani je sve puno podsmijeha
Cjelova i čeznuća
A moje je čelo ledeno
I srce pusto
Bez nada i ganuća.

Gospode,
Vani je sve puno i živo,
Puno boja i glasa
A u meni sve je prazno
Tmurno i tužno
ko more što vjetar talasa.[436]

Drugi je student, iz Provincije sv. Jeronima, "njegov famozni diarij" prema nagađanju provincijala Mauricija Gugića "valjda i navlaš pisao ili barem ostavljao, da se može do njega, jer nije mogao dalje izdržati".[437]

Antić nije ostavljao studente koji su se lomili u zvanju i odlazili iz kleričkih redova. Ti su studenti u njemu nalazili osobu koja im je u njihovu "beznadnom"

---

[434] Krstić, Antiću, bez datuma, primljeno 16. V. 1925.
[435] Usp. slučaj Alfonza Eleza Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 9/38 i 56/38.
[436] [Krunoslav Krstić], *Proljeće je*, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, sada u Arhivu Vicepostulature, Pisma Antiću, 1925. god.
[437] Mauricij Gugić Antiću, [br. 617] Split- Poljud 1. VI. 1933. Arhiv Vicepostulature. Izvornik. Radi se vjerojatno o studentu kojega spominje i AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, IV. 25 V. 1933.

ili smućenom duhu davala utjehu i pružala oslonac, jer su kod magistra nalazili razumijevanje i u onim trenucima u kojima ih drugi profesori nisu razumjeli.

Tridesetih je godina bio u Bogosloviji i fra Leon, Dinko Štambak, zanimljiv bogoslov. Antiću se činilo da je točan u obavljanju dužnosti, bio je dobar učenik iako je mogao biti i marljiviji u učenju školskog gradiva, ali je zato bio neumoran u svojim planovima, posebne ćudi, pomalo nesređen u vladanju i sklon fantaziranju.[438] Pristupio je na svečano zavjetovanje. Već prije promijenjenom imenu Leon dodao je ime Ante, što upućuje i na neke duševne promjene kroz tri godine njegova redovničkog života, možda ljubav prema Padovanskom svecu ili čak udivljenje prema magistru. Leonova umjetnička nemirna narav nije mogla naći smirenja u klerikatu. I dok su njegovi kolege stupali u red podđakonata, Leon Ante osjećao je osamljenost i potištenost. S takvim raspoloženjem nije se usudio postati svećenik.[439] Antić je shvatio to duševno stanje i pomogao mu da napusti klerikat. Pisao je i Leonovim roditeljima, pa su i oni bez boli prihvatili sinovljevo napuštanje zvanja. Kratko poslije nego se bivši bogoslov upisao na Zagrebačko sveučilište pisao je Antiću: "Moji su amo, zahvaleći Vama, sasma raspoloženi. Drže Vaša pisma ko *Sveto Pismo,* pa su ih davali i drugima da ih čitaju."

Bivši bogoslov nije ni u svijetu našao mir.

> "Moj Magistre", pisao je Antiću, "svijet je, kako sam i vjerovao, veliki svinjak sa mnogo svinja. I tu se moramo snalaziti i vrtjeti, pa i ja. Sretan nisam, zadovoljan sam što sam izišao iz Reda, ali nikada neće dovršiti moje duhovno skitanje. No volim taj nemir nego mir svih […] trbušara, bonvivana i ostalog zvjerinja. Moja potištenost i moj 'pesimizam', hrabi dovoljno moju dušu da se ni u očaju ne smiješa sa masom o kojoj ni Bog više ne vodi ozbiljno računa. To dolazi do izražaja i u mome piskaranju, ali moja crnina dovodi do praga vječnosti."[440]

Piskaranje kako ga nazva mladi sveučilištarac preraslo je kasnije u književni rad[441] a bivši bogoslov će do u svoje starije dane sačuvati udivljenje prema nekadašnjem učitelju kakvog nije sreo među mnogobrojnim učiteljima, profesorima i umnicima.[442]

Sudbina bogoslova fra Ante, ljudski gledano, morala je u Antiću izazvati sažaljenje. Ante je, kako sam priča, bio dijete siromašnih roditelja. Otac i stric sa svojim obiteljima živjeli su neodijeljeno u zajedničkoj kući s petnaestero čeljadi. Zbog siromaštva otac je mislio da će biti najbolje ako mu sin pođe u "fratre". Kad je bio u polovici VI. razreda, sin mu priopći da bi rado promijenio školu. No otac

[438] AFPPOS, Spisi provincijala, 2038/1934. Sada u Arhivu Vicepostulature.

[439] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br 23/37. Izvješće o klericima za I. i II. semestar šk. god. 1936/37. ad nomen.

[440] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska. Dopis izvan protokola. Dinko Štambak Antiću, Imotski 11. VI. 1937.

[441] Od više njegovih djela spominjem: *Pariska bohema,* Zagreb 1973; *Talijanski puti,* Split 1977; *Grčki puti ili Makljenov list,* Split, 1979.

[442] "Odvajao se od svih ne nekim vanjskim znacima, nego dubokim duhovnim životom, da upotrebim sliku: imao je Boga na sva četiri kraja tijela i duše, po njemu je disao, u njemu je živio […]. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, Štambak Vrčiću, Pariz, 20. VI. 1975 [Neovjerena fotokopija]. V. Vrčić, *Naš magistar,* Vrgorac 1977, 42-43.

nije imao novaca da bi ga poslao na daljnje školovanje. Zaklinjao ga je da nastavi školu i obuče redovničko odijelo. Sin je prihvatio, možda kratkovremeno čak i iskreno zaželio biti franjevac. Ispunio je odgovarajuće obrasce molba, uredno potpisao i u novicijatu se vladao tako da su odgojitelji bili uvjereni da ima zvanje i pripustili su ga na zavjetovanje.

Kad je upisao bogoslovni studij, i Antić je, u početku, bio uvjeren da je njegov imenjak fra Ante imao zvanje i da ga je potom izgubio zbog sumnja koje su ga nagrizale i što te sumnje nije nikomu otkrivao. Antić je pokušao s njim razgovarati, ali je fra Ante odgodio razgovor za desetak dana i pošao s ostalim studentima na praznike u Živogošće. Odatle je pokušao poručiti ocu u Njemačku da bi došao kako bi s njim mogao riješiti problem izlaska. Kad od oca nije dobio nikakav odgovor, zatražio je da bi s njim telefonom razgovarao s pošte u Igranima. Ferijalni magistar i gvardijan nisu to dozvolili pa je fra Ante napisao pisma stricu i ocu. “Ja sam odlučio svući habit - ne od obisti ili od dragosti, već od nevolje ljute”, pisao je ocu. “Ja ljubim tebe oče kao i mater, ali ja ne mogu radi vas na ovaj način sebe žrtvovati.”

Franjevački samostan Živogošće

Otac mu je stigao u Makarsku, ali se čini da između oca i sina nije bilo razumijevanja. Sin je privremeno pošao u samostan u Omiš dok ne sredi pitanje zavjeta, a Antić, znajući mladića kao ponosna pa čak pomalo i “pravdadžiju”, zauzeo se za izmirenje sina i oca. Zapelo je i s izdavanjem svjedodžaba o završenom školovanju pa je mladićevo ogorčenje doseglo vrhunac. “Pišete mi da molim oca.” Tako je napisao Antiću. “Ne poznajete ga još dobro. Moliti njega i nekadašnje starješine za svjedodžbu - uzaludan je posao, jer su to ljudi od kamena koji su radi par srebrenika spremni uništiti i ubiti čovjeka materijalno i moralno zato što ne misli kao i oni - što se nije žrtvovao na silu.” Ogorčeni mladić, kojemu je Antić govorio da se uzda u roditelje i u rođaka franjevca, bio je uvjeren da je njegov beznadni slučaj riješila sama Providnost jer bi uzdajući se u njih, držao je, umro od gladi. No, on je slučajno susreo direktora tvornice za preradu mesa koji ga je i bez školskih svjedodžaba zaposlio kao “privatnog” činovnika. Koliko je mladić pretjerao u svojim mladenačkim predožbama, a koliko su one zbiljski odraz teških vremena i prilika, teško je do u potpunosti odgovoriti, no Antić se i u tim slučajevima pojavljuje kao svijetli lik u kojeg se ne gubi povjerenje i od kojeg se traže molitve i savjeti u uvjerenju da je on imao “najbolje-čisto očinske namjere”.[443]

[443] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska. 34/40 i dopisi izvan protokola, Živogošće 10. i 16. VII. 1940, te Zemun 27. VIII. 1940. Arhiv Vicepostulature, Petar Š. Antiću, Zemun bez datuma.

Za klerika fra Ivana magistar i samostanski diskretorij su zaključili da mu ne odgovara redovnički poziv. Na temelju izvještaja i provincijal Grabić je "stekao uvjerenje, da - možda i bez njegove krivnje - on nije za redovnički zajednički život", pa je provincijal savjetovao Antiću da "in spiritu charitatis et prudentiae - *fortiter in re suaviter in modo",* što je držao da je Antiću i svojstveno u čitavom životu, provede odluku. Mladić je pošavši rodnoj kući zaklinjao Antića da mu zbog ljubavi propetoga Isusa napiše nekoliko riječi, koliko mu savjest dopušta, u prilog da bi bio ponovno primljen u Provinciju. Je li se Antić mogao oglušiti na takav mladićev zaziv? Činjenica je da je taj isti mladić kasnije pokušao ostvariti zvanje u sarajevskoj biskupiji, a Antić je najvjerojatnije zbog ljubavi propetog Isusa pristao i na novi pokušaj.[444]

Iz navedenih se primjera vidi s kolikom je obazrivošću Antić nastupao i ondje gdje su ostali bili bešćutniji. S istim je osjećajima svjetovao i provincijalu Provincije sv. Jeronima da svoje bogoslove s kojima nije mogao naći rješenje pozove u Provinciju držeći to bezbolnije za dotične nego da ih on otpusti iz klerikata.[445]

ODNOS PREMA BOLESNIM KLERICIMA

Kako je Antić i sam čitavi život pobolijevao, posebnu je pažnju poklanjao bolesim studentima. Pazio je na njihovu prehranu i vodio računa o njihovu duševnom raspoloženju. Dopuštao im slobodu jutarnjeg ustajanja za razliku od zdravih klerika koji su se ustajali u 5 sati i slobodu izlaska na šetnju.[446] Poticao je ekonoma da za bolesne pribavi bolju prehranu, koja će samostanskom kuharu biti uvijek na dohvat. Nenametljivo je nastojao od provincijala isposlovati da bolesni klerici pođu prema već ranijoj praksi kod nekih župnika na župe gdje bi imali bolju prehranu. Pa premda su njegova pisma bila uvijek takva da je na kraju provincijalu prepuštao odluku i odgovornost,[447] provincijali mu najčešće nisu mogli odbiti molbu, pa ni onda kad su smatrali da nisu dužni na izvanredne troškove.[448]

O bolesnim klericima redovito je u svojim izvještajima Provincijalatu opisivao i njihovo zdravstveno stanje a o nekim izvještavao provincijala ponekad i u vrlo kratkom roku.[449] Kada bi njegovi zdravi klerici odlazili iz klerikata, pratio ih je svojim zanimanjem i pazio da ne izgube duh molitve. No, bolesnim klericima nije nametao molitve, preporučivao im je časoslov, ali je očito u težim bolestima bolesnik i časoslov zamjenjivao krunicom.[450] Brinuo se za njihove tjelesne potrebe s neobičnom

[444] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Split, 30. VII. 1942. Fra Ivan Antiću, Metković, 14. IX. 1942. Na parobrodu 17. IX. 1942. Sarajevo 1. X. 1942.

[445] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 60/38.

[446] Usp. Izvanprocesualana svjedočanstva, 67. Lj. Šonje.

[447] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 103, br. 2151—14/12/1923, Antić, Cikojeviću, Makarska, 13/12/1923 [izvornik].

[448] "Ti tvoji bolesnici i bolesni klerici kad nešto zasijeku, treba da i postignu. Pa dobro…", pisao je Petrov Antiću, br. 690. Split 2. IV. 1936. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[449] Usp. Spisi provincijala, svežanj 138, br. 100/31, Antić Cikojeviću Makarska 18. XII. 1931; usp. br. 598/32.

[450] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 103, 2220—20/12/1923. [Makarska, izvornik bez datuma].

širinom, ne strašeći se odstupiti od formalističkog izvršavanja pravila. Za bolesnog fra Krunu Vukušića tražio je dozvolu da može nositi cipele, što znači da je bio u tim slučajevima manje strog od vrlo širokog provincijala fra Petra Grabića, koji je dozvolu dopustio samo vani kada je kiša ili snijeg, dok su se u kući svi studenti trebali "pomagati" toplijom obućom terlucima ili dvojim čarapama.[451]

Bolest je smatrao pohodom Gospodnjim i posebnom milošću, pa je koji put čak i molio da Gospodin vodi ponekog njegova klerika putem križa.[452] Dapače čini se da mu je koji put bliže pri duši bila milost tjelesnog umiranja nego milost života. Pa i onda kad je svojoj duhovnoj djeci nalagao da čuvaju zdravlje, da prihvaćaju sve odredbe liječnika i da sačuvaju duhovni mir, on ih je katkada više upozoravao da se ozbiljno pripreme na smrt i ne govoreći o nadi nastavka ovozemaljskog života, tako da je bolesnik zaista mogao pomisliti da mu je zbilja došao kraj.[453]

Vjerojatno zbog slabe prehrane ponekad je u klerikatu bio veći broj bolesnih i sušičavih klerika. Antić ih je s provincijalovom potporom upućivao u Vrliku kao šumovit i zdrav kraj sa zdravom vodom. No prostor je u župnoj kući bio vrlo ograničen, pa je provincijal fra Petar Grabić pomišljao da bi nedaleko od sinjskog samostana na samostanskom imanju u Čitluku, nedaleko od Sinja, izgradio kuću za bolesnike. No, Antić ga je odvratio od namjere videći da pomalo zanimanje i za Vrliku jenjava, a Čitluk je bio u puno nepovoljnijem položaju jer osim samostanskog posjeda nije imao nikakvih drugih uvjeta, nedostajala mu je šuma, a i voda je bila slabija nego u Vrlici.[454]

Smatrajući bolest pohodom Kristovim, bilo je logično da je Antić i sam dvorio oboljele klerike. Ponekad je u tom vjerojatno doživio i neugodnosti,[455] no to nije umanjivalo njegovu skrb. Evo kako je tu skrb, kad je smrtno obolio klerik fra Petar Anđelić, vidio u tim trenucima Antićev student fra Josip Visković:

> "Kroz cijelo vrijeme ove teške fra Petra Anđelića bolesti o. Magister fra Ante Antić požrtvovnošću majke, brigom oca, ustrpljivošću i pregaranjem sveca, rekao bi čovjek da je uvijek uza nj da ga tješi, bodri, hrani i, što je uprav nevjerojatno, dnevno toliko puta čisti i rane mu zavija. - Ovo može da radi samo svetac i onaj u kojem je Krist sama sebe ljudima dao."[456]

Nije zbog toga čudno da je kod bolesnih klerika ostao u tako divnoj uspomeni.[457]

---

451 Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 33. [Antić provincijalu 18. X 1937. spis nedostaje]. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br.35. Provincijal Antiću 19. X. 1937 (br. 1401/1937). - Fra Nikola Grabić ističe magistrovu "krepost" koja se očitovala prigodom bolesti pok. klerika fra Anđela V[ukušića], ali ne kaže kako se očitovala. Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, 21. IV. 1933. f. 26v.

452 Usp. Antić I. Juriću, Makarska, 11. VII. 1939. AP, I/21, 6 [¢ 4, 347].

453 Usp. Antić I. Juriću, Makarska, 5. V. 1940. AP, I/21, 7 [¢ 4, 350-352].

454 Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br.14/38. Antić Grabiću, 11. V. 1938.

455 AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 405. opisuje neugodne situacije s duševno oboljelim klerikom fra Ivanom Grčićem.

456 AFSM, Dnevnik Milovana, 24. X. 1938. O fra Petru Anđeliću usp. opširnije Dnevnik, 3-5. XI. 1938.

457 Usp. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, K. Kosor [¢ 9, 32, f. 89]; Ljudevit Šonje.

UPRAVITELJ STUDENTSKOG ZBORA MILOVAN

Magistarski poziv doveo je Antića još u bliskiji odnos sa Zborom Milovan kojemu je Antić, kao što je rečeno, bio članom kao student i neko vrijeme predsjednik Zbora. Pravila Zbora predviđala su da nadzor nad upravom i članovima Zbora ima magistar bogoslova. On je u načelu trebao prisustvovati sjednicama i kad je smatrao primjerenim mogao je postavljati primjedbe i prijedloge. U slučaju ozbiljnijih sporova u Milovanu predsjedao je i sjednicama.[458] Vrhovnu vlast nad Zborom imao je provincijal i on je mogao vođenje kulturnog i organizacijskog rada povjeriti i nekom od lektora.[459]

Dok je magistar bio fra Petar Grabić, čovjek koji je volio politiku i u njoj aktivno sudjelovao,[460] podržavao je Studentski zbor Milovan.[461] Antić mu je, uz manje prekide zbog drugih zaposlenja ili bolesti, 1917-1925, kao domagistar, bio dragocjena pomoć. Skoro redovno je prisustvovao sjednicama. Brinuo se za dobro održavanje reda, za vrijeme sjednica, kad nije bilo magistra koji je bio upravitelj Zbora.[462] Na sjednicama Milovana rijetko je iznosio opaske ili prigovore,[463] ali je zato u asketičnoj sekciji, kojoj je bio pokrovitelj, zacijelo svojim savjetima usmjeravao njezin rad.[464] Možda je koji put i pretjerano nastojao unijeti "ravnopravnost" za sve studente,[465] a u zapisnicima rijetko nalazimo da bi iznio samo pohvalu za neki studentski rad.[466] Njegov je stav prema kritici bio zasnovan na

---

[458] Usp. AFSM, Arhiv Zbora Milovan, Pravilnik zbora franjevačkih bogoslova u Makarskoj, § 5, 2.

[459] AFSM, Arhiv Zbora Milovan, Pravilnik zbora franjevačkih bogoslova u Makarskoj, § 5, 1. i 5, 3.

[460] Bio je u upravi pučke stranke, AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 405.

[461] Pod njegovim vodstvom osnovan je u okviru Milovana tamburaški zbor (Acta instituti theologici Makarska, 1912.1936, Lulić Grabiću 24. IV. 1919) koji je dugo vodio fra Božo Vuco.

[462] AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1922-1923. Sv. VIII. Prva redovita. sjednica, 5. XI. 1922.

[463] Usp. Zapisnik Zbora Milovan god. 1922-1923. Sv. VIII. IV. redovita. sjednica, 7. I. 1923; V. redovita sjednica 28. I. 1923; Sedma redovita sjednica, 8. VII. 1923. Sv. IX. Četvrta redovita sjednica, 3. veljače 1924.

[464] Nemamo točnog podatka kad je postao pokrovitelj sekcije jer zapisnik sekcije počinje od 1925, a Antić joj je tada kao podmagistar pokrovitelj. AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, I, str. 3. Premda je Antić ubrzo postao magistar, i nadalje je zadržao pokroviteljstvo te sekcije. Iz zapisnika je opravdano zaključiti da je on i ranije usmjeravao savjetima sekciju. Zapisničar je naime pribilježio da je Antić fra Luiđu Silovu rekao da je dosta mogao ispustiti "kao neka njegova subjektivna mišljenja" i pronaći bolje izraze. Usp. AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije [I], od god. 1925-1930, prva redovita sjednica 17. III. 1926. str. 14; 28. IV. 1926, str. 17; 14. VI. 1926, str. 25; 7. VI. 1926, str. 26.

[465] AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1923-1925. Sv. IX. Peta redovita. sjednica, 30. III. 1924. Na spomenutoj sjednici Antić je ljetopiscu fra Dominiku Šulenti prigovorio "da je imao isti izraz upotrebiti za sve đake, a ne za jednoga jači a za drugoga slabiji". Na što je fra Dominik odgovorio: "Što nijesam za sve đake isti izraz upotrebio, to nije stoga da jednoga podignem a drugoga snizim nego radi toga što bi stil trpio, kad bi isti izrazi jedan za drugim učestali."

[466] Jednu od pohvala Antić je izrazio o radu fra Anđela Tadina: Život je bez Boga neprotumačiv, izjavivši "da je rađa lijepa i ruazumljiva". Međutim dr. fra Jure Božitković je držao " da je relativno dobra". AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1923-1925. Sv. IX. Peta redovita. sjednica, 30. III. 1924. Isto se može reći i za razdoblje njegova magistarskog rada gdje se nalaze rijetke pohvale. Za jednu od takvih usp. AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1927-1931. Sv. XI. Četvrta redovita sjednica, 29. VI. 1930; ili sv. XII. Druga redovna sjednica, 17. XII. 1933.

asketskoj podlozi, a zapisničar ga je ovako sažeo: "Kritika mora biti objektivna, ne treba pretjerivanja, jer kad se čovjek pohvali misli da je nešto, stoga mora biti onakva kava mora da bude i da se čuva bratska ljubav."[467]

Kad je Grabić u studenom 1925. postao provincijal, u magistarskoj ga je službi zamijenio njegov pomoćnik dotadašnji drugi magistar fra Ante i prema pravilima Zbora dobio pravo nadzora. Njegovo ravnanje Zborom bilo je u skladu s dotadašnjim njegovim stavovima. Kako mu je politika bila strana, a Zbor se pomalo ispolitizirao, ubrzo je došao u dvojbu što učiniti s Milovanom. U djelovanju Zbora on je vidio "jedino neko potpomaganje katoličkih lajika" i držao, ne bez razloga, da bi možda bilo bolje da "klerici budu zabavljeni sa svojim poslima, školom i dužnostima".[468]

Kad je uskoro u Zagrebu za Bezgrešno začeće 8. XII. 1925. sazvan sastanak predstavnika zborova na kojem se trebala osnovati *Teološka liga* ili preuzeti nacrt koji je podastro sekretarijat *Jugoslavenske katoličke đačke lige,* Antiću se takva organizacija učinila suvišnom. Možda je upravo on uputio predsjednika Zbora Milovan fra Ivana Glibotića da se obrati za savjet vrhovniku Zbora provincijalu Grabiću,[469] a sam je u svom popratnom pismu provincijalu 27. studenoga 1925. pisao:

> "Nama druge organizacije ne treba nego je već imamo u Redu i Provinciji. Vidimo u nas, da poslije kad su braća na položaju drugo ne vrijede već koliko je njihovo redovništvo i kako odgovaraju dužnostima."[470]

Problem povezanosti Zbora s *Jugoslavenskom katoličkom đačkom ligom* razriješit će tek nešto kasnije okupljeni hrvatski provincijali na sastanku u Splitu 15. XII. 1925. Prihvativši tezu hercegovačkog franjevca Dominika Mandića da su u novije doba katolički pokret i katolička akcija došli u međusobni sukob, provincijali su držali da im je najbolje ostati po strani. Preporučili su međusobnu povezanost franjevačkih zborova, ostavivši teorijski netaknute dotadašnje odnose s vanjskim zborovima. U praksi su ih, ipak, ograničili i stavili pod jači nadzor, odredivši referente fra Dominika Mandića i fra Antu Crnicu koji su trebali pismeno izvješćivati provincijale o djelovanju franjevačkih zborova.[471]

---

[467] AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1923-1925. Sv. IX. Druga redovita. sjednica, 9. XII. 1923. Na toj sjednici zabilježen je i odgovor na jedan Antićev opravdani prigovor što inače u zapisnicima redovito nije donošeno: Student fra Vlade Pavlov održao je privlačan govor o radu i dostojanstvu radnika, istakavši Krista kao uzor radnika, ali čini se da je u govoru bilo više netočnosti. Fra Dominik Šulenta mu je čestitao i upozorio ga na neke netočnosti, istakavši da je Isus uzor ne samo radnicima nego i drugim. Na to se nadovezao i fra Ante, možda malo i s bojazni da se mladi govornik ne bi uznio, ili možda želeći do kraja pojasniti Šulentinu opasku. Prigovorio je da je govor sasvim teoretičan i istaknuo "da svaki stalež na svijetu ima Krista za uzor". Na što je mladi govornik uzvratio kao iz topa: "Isus ne može biti za uzor svim staležima, kao trgovcim i mudracim." Je li možda u tom trenutku ubrojio u mudrace i svog lektora i domagistra fra Antu, suvišno se domišljati.

[468] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 110, br. 175/ 1925, Antić Grabiću, Makarska 27. XI. 1925.

[469] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 110, br. 176/ 1925, Glibotić Grabiću, Makarska 25. XI. 1925.

[470] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 110, br. 175/ 1925, Antić Grabiću, Makarska 27. XI. 1925.

[471] Jedna kopija zapisnika konferencije provincijala čuva se u AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 110, br. 397/1925.

Možda je upravo zbog toga Središnjica *Jugoslavenske katoličke đačke lige* ponudila provincijalu Grabiću da bi na početku velikog skupa srednjoškolaca i visokoškolaca, koji je skupa s *Jugoslavenskim katoličkim akademskim prosvjetnim društvom Pavlinović* namjeravala održati u Dubrovniku, 22-25. srpnja 1926., slavio misu i održao propovijed, nadajući se lakše pridobiti franjevačke bogoslove.[472]

Nakon tri godine *Jugoslavenska katolička đačka liga* je 27-31. VII. 1929, u suradnji s Milovanom, održala u Makarskoj tečaj na kojem je sudjelovalo oko 115 učenika i petnaestak seniora od kojih je većina bila smještena u samostanu. Antićevi odgajanici pokazali su se veoma požrtvovni u organizaciji.[473] Tako se taj tečaj smatrao jednim od najuspjelijih. Sva tri dana u vrijeme tečaja sudionici su obavljali klanjanje pred Svetotajstvom a Antić je za vrijeme klanjanja držao kratki pobudni duhovni govor, dajući tako skupu duhovno obilježje.[474]

Nakon tog tečaja u organizaciji Lige Antić je kao nadzornik pokušavao još više usmjeravati Studentski zbor Milovan u željenom pravcu, a taj je bio u službi duhovnog razvoja. U tome mu je išla na ruku i činjenica da je vjerojatno još kao podmagistar, najkasnije 1925. postao pokrovitelj asketične sekcije u Milovanu (od 1930, asketično-mistična), čiji su članovi održavali na sjednicama predavanja i priređivali prigodne svečane programe, naročito u svibnju[475]. Od te sekcije on je zapravo pokušao stvoriti školu za duhovnu naobrazbu pa ju je zbog toga trajno praktično usmjeravao.[476] To usmjerenje kao nadzornik pokušao je dati čitavom Zboru. Knjižnici Milovana poklonio je *Vie Sprituelle*,[477] što jasno pokazuje u kojem je pravcu želio uputiti i sam Zbor Milovan.

Je li se Antićevim nastojanjem pojavilo u Milovanu predavanje fra Gabre Bedrice *Zar svećenik političar?,* teško je reći. No, fra Ante je u tom predavanju in-

[472] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 111, br. 797/1926. [Izvornik].

[473] I. B[OGDAN], Muški tečaj u Makarskoj, *Luč,* 25 (1929) br. 1, str. 27-30 donio je opširan opis tečaja s pet fotografija o kojem na str. 27 tvrdi: "Tečaj je održan u franjevačkom samostanu u Makarskoj. Gvardijan samostana mp. o. dr. fra Ante Cikojević pokazao se gostoljubivim domaćinom i na sveopće zadovoljstvo smjestio tečajce tako lijepo, da je jednodušno uvjerenje svih tečajaca, da je i u tome pogledu sve bilo uređeno kao nikada dosada." Humoristički tečajski listić *Diple* koji je izišao u vrijeme tečaja donio je sljedeći tekst: "Milovan se digo sav / Zaposleni uz'o stav / Narod mu se Ligin divi / Da nam dugo živi. — Šalaj". Usp. AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 6r.

[474] AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 5v-6r. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, sv. III, spominje 15 minutnu adoraciju samo na dan 29. VII. 1929. ističući da je Antić potaknuo tečajce na trajno vježbanje u prisutnosti Božjoj i da je zadnje jutro prije nego će se tečajci rastati 31. VII. slavio misu i rekao nekoliko riječi. I. B[OGDAN], Muški tečaj u Makarskoj, *Luč,* 25 (1929) br. 1, str. 29, piše da su svi sudionici "svako veče" išli u samostansku crkvu na adoraciju presv. sakramentu i da je za tih adoracija Antić održao nekoliko pobudnih govora.

[475] AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, I. AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 4r; 7v; 10r; 15v; 21v;

[476] AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, I, str. 71. "O Magister veli da bi dobro bilo da se obrađuju pitanja koja će biti od veće duhovne koristi, tj. duhovne naobrazbe"; AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, II, Sjednica 19. XI. 1930. "P.O. Magister veli nek obrađujemo ono što će nam uvijek koristiti …"

[477] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 26. XII. 1927.

tervenirao najvjerojatnije zato da bi pokazao kako se svećenik i u kojim granicama može baviti politikom, ali njegovo razjašnjenje nije opisano.[478] Njegovi interventi zadržavaju se najčešće na praktičnim pitanjima koja koriste studentima za njihov pastoralni i duhovni život.[479]

Premda fra Antu zacijelo nisu zanimala mnoga pitanja o kojima su studenti raspravljali, zbog službe koju je obnašao, on je uz fra Karla Balića bio jedini od profesora koji je redovito prisustvovao sjednicama Zbora.[480] Na prijedlog fra Ante Pavlova, koga su studenti podržali, u prvom semestru 1928/29. prihvatio se čak i uloge da bude službeni ocjenitelj svih asketičnih izlaganja.[481]

Videći da su studenti zagrijani za praćenje časopisa, Antić se obratio fra Roku Rogošiću, upravitelju *Nove revije,* da bi ustupio bogoslovima na čitanje prikladne listove koje je primala Nova revija, što je Rogošić i učinio,[482] pa se tako obzorje obaviještenosti studenata prilično proširilo.

God. 1931/32. rad u Antićevoj asketično-mističnoj sekciji čini se da je nešto splasnuo, na što ljetopisac pridodaje da su te godine uvedeni seminari na Bogosloviji.[483] No, 13. II. 1932. dozvolom provincijala Grabića osnovana je nova misijsko-franjevačka sekcija kojoj je pokrovitelj postao Antić. Iz Antićeve preporuke da članovi sustavno proučavaju povijest franjevačkih misija[484] moglo bi se zaključiti da je on bio i nadahnitelj osnivanja te sekcije. Zbor je nastavio s održavanjem sjednica i priredaba,[485] a onda je u ljetnom semestru rad naglo obustavljen, premda su za sjednice bila pripravljena predavanja.[486] Čini se da je razlog neodržavanja sjednica bio sukob koji je upravo tada izbio u zboru Milovan između pripadnika Provincije sv. Jeronima, koji su od 1931. dolazili studirati na Bogosloviju, i članova Provincije Presvetog Otkupitelja. Prema Antiću klerici su se podijelili u dvije stranke od kojih je svaka htjela na izbornoj sjednici izglasati svoje izbornike.[487]

Izvan školske teološke naobrazbe čini se da su studenti u Zboru Milovan njegovali i izvanliturgijsku glazbu. Među šezdesetak studenata, vjerojatno ih je veći broj želio vježbati, s tim više što je dolazio vanjski profesor koji ih je poučavao. Može se pretpostaviti da se neki studenti nisu lako dali odlijepiti od instrumenata i da su zbog nedostatka instrumenata za vježbanje među studentima nastajale pre-

---

478 AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1925-1927. Sv. X. Treća redovita sjednica, 6. I. 1926.
479 AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1925-1927. Sv. X. Prva redovita sjednica, 22. XII. 1926; Druga redovita sjenica 16. I. 1927.
480 AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 8^r.
481 AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, I, str. 56.
482 AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 13^v.
483 AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 19^r.
484 AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 22^r; AFSM, Zapisnik sjednica misijske sekcije, I, Sjed. 6. IV. 1932 f. 2r.
485 "Duns Skotova akademija u Makarskoj. Svečana priredba zbora franjevačkih bogoslova Milovan u čast franjevačkom naučitelju." *Hrvatska straža,* 4 ([Zagreb, 23. IX] 1932), br. 266, str. 6.
486 AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 25^v; 28r.
487 A. Antić, Uzgoj u našim klerikatima obzirom na mjesta i druge okolnosti, [¢ 7, 66].

pirke.[488] Na to je provincijal Cikojević zabranio studentima 3. IV. 1934. svirati klarinet i violinu, tobože zbog buke i zbog toga što ti instrumenti ne odgovaraju crkvenoj glazbi i što vanjski učitelj dolazi za pouku.[489] Iz izvora nije jasno Je li odluka provincijala Cikojevića donesena pod Antićevim utjecajem. No, čini se da nije isključeno da je donesena s Antićevim pristankom. Tim više što se u odluci naglašava liturgijska glazba, a Antić se svesrdno zauzimao za bogoslužje.[490]

Možda je spomenuta provincijalova zabrana nadolila novo nezadovoljstvo među klerike. Najvjerojatnije su zbog toga i provincijal Provincije sv. Jeronima Škunca i bivši provincijal a tadašnji kustod Mauricije Gugić došli u Makarsku kako bi smirili duhove svojih studenata.[491]

I provincijal Cikojević je stisnuo studente. Vjerojatno je upravo zbog napetog stanja u Zboru zabranio 29. VI. 1934. da klerici idu na sastanak u Visoko. Taj je sastanak predložio Zbor Bakula iz Mostara kako bi se osnovalo *Udruženje hrvatskih franjevačkih zborova* umjesto tada dokinutog sekretarijata. Cikojević je međutim odlazak na sastanak smatrao rastrošnim i beskorisnim,[492] a nije isključeno da je za takav stav imao podršku i u Antiću.

Jednom raspirena napetost između bogoslova dviju provincija trajno je tinjala, premda Dnevnik Zbora Milovan ne odaje takvo stanje. Antić se mučio kako zaliječiti razdor. Čini se da nije uporno nastojao da bogoslovi Provincije sv. Jeronima pristupe u Milovan. Ostavio im je slobodu, ili su ga oni tako razumjeli. To je dovodilo do još jačeg razdvajanja, jer je studente koji nisu pristupili Zboru dovodilo u neravnopravan položaj s članovima Zbora. Opravdano ili ne, klerici Provincije sv. Jeronima osjetili su se zapostavljeni i s obzirom na glazbene instrumente pa su zatražili od svoga provincijala da im pribavi jedan harmonij za vježbanje, na što je provincijal Škunca zatražio 24. X. 1934. Antićevo mišljenje.[493]

Rad u Zboru uza sve sukobe ipak je bio živ. I premda je 1933. godine, najvjerojatnije u Balićevoj organizaciji, održana svečana akademija u čast franjeva-

---

[488] Dnevnik bilježi da je 20. II. 1934. naručeno "pet škola Ševčika za violine" (AFSM, Dnevnik Milovana, IV, god. 1933/34, I. polugod. br. 348. [20. II. 1936]), što bi dalo naslutiti da je Milovan posjedovao više od pet violina.

[489] Taj učitelj koji ih je poučavao u sviranju violine, kontrabasa, klarineta i drugih instrumenata umro je 18. III. 1934. AFSM, Dnevnik Milovana, IV, god. 1933/34, II. polugod. br.22b. [18. III. 1934].

[490] Cikojević Antiću [AFPS, br. 377] Split 3. IV. 1934. Arhiv Vicepostulature. Izvornik. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 6/1934.

[491] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 465. Kroničar Rogošić je zapisao: "Nije mi poznat cilj dolaska, ali bit će radi njihovih đaka koji ovdje uče teologiju." Ljetopisac Milovana bilježi da ostaju tri dana. AFSM, Dnevnik Milovana, IV, god. 1933/34, II. polugod. br. 171. [24. VI. 1934].

[492] Arhiv Vicepostulature. Cikojević Antiću [br. 744] Split 29. VI. 1934. Izvornik. AFPS, br. 744/1934. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 8. Usp. također Dnevnik Zbora Milovan IV, II. polugod. 1934. br. 117. [12. V. 1934]; br. 130 [26. V. 1934]. i br. 185 [2. VII. 1934]; br. 225 [27. VII, 1934].

[493] Usp. provincijal B. Škunca Antiću Split-Poljud. 24. X. 1934. Arhiv Vicepostulature. Izvornik. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 13/1934.

[494] Usp. "Ad Chronicam Ordinis. — 1. Sollemnia in honorem B. Joannis Duns Scoti Makarskae in Jugoslavia celebrata, *Acta Ordinis Fratrum Minorum,* 52 (1933), 25.

Program svečane akademije misijske sekcije

čkog naučitelja Ivana Duns Scota,[494] obje su Antićeve sekcije priredile po jednu posebnu akademiju (misijska 6. I. 1933,[495] a asketska uobičajeno u svibnju). U listu *Gospa Sinjska* misijska je sekcija dobila prostor za misijsku rubriku "Zlatna zrnca iz katoličkih misija",[496] koju je ispunjala kroz sljedećih dvadesetak brojeva do 1935, kad su sukobi u Milovanu izrasli do vrhunca. Kroz to je vrijeme Misijska sekcija održala još nekoliko akademija[497] a za akademiju u 1935. program je čak bio tiskan,[498] a onda je 1935/36. pokroviteljstvo sekcije preuzeo fra Gabro Cvitanović.[499]

U skladu sa svojim shvaćanjem da je za duhovni život važno da studenti budu zaposleni, uz fizičke radove koje su studenti obavljali, Antić im je nabavio šapirograf i pribavio papir za pisanje nota.[500] Pokušaj jačeg zapošljavanja nije donio smirenje. Bogoslovi Provincije sv. Jeronima zahtijevali su da se preuredi i *Pravilnik Zbora.*[501] Kad im to nije uspjelo, odlučili su napustiti Milovan obrazlažući da će se tako bolje očuvati bratstvo i mir među studentima. Predsjednik Milovana fra Mijo Anušić i tajnik fra Petar Labor zamolili su Antića da "spriječi" napuštanje "jer bi to donijelo gorih posljedica".[502] Vjerojatno je Antić za kratko razuvjerio zadarske klerike da ne napuštaju Milovan, ali s time napetosti nisu popustile.

U novu upravu Milovana 3. III. 1935. za predsjednika je izabran fra Ambroz Budimir, za dopredsjednika fra Klement Žic, za tajnika fra Ivan Jurić i za knjižničara fra Metod Kelava. Jedino je potpredsjednik pripadao Provinciji sv. Jeronima, što je čini se još više povećalo nezadovoljstvo. Kad je 12. III. izvješen na oglasnu

[495] Dnevnik zbora, sv. IV. br. 114 (6. I. 1933). Usp. [K. Kržanić], Misijska akademija u Makarskoj, *Hrvatska straža,* 5 (1923) br. 7. [10. I. 1933], str. 6. "Da je ova misijska akademija ovako lijepo uspjela treba pohvaliti koliko ovu zanosnu mladost, toliko njihova revnog uzgojitelja o. A. Antića, što je naglasio u svojem govoru, zahvalivši se kao otac svojoj duhovnoj djeci, mp. o. Karlo dr. Eterović."
[496] AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 26r. Usporedi AFSM, Zapisnik sjednica misijske sekcije, 9r.
[497] AFSM, Zapisnik sjednica misijske sekcije, 19r-v. Dnevnik zbora, sv. IV. br. 116 (10. V. 1934).
[498] AFSM, Zapisnik sjednica misijske sekcije, 31v-32v.
[499] Usp. AFSM, Zapisnik sjednica misijske sekcije, 38v.
[500] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 24. IX. 1934.
[501] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan [3. IX. 1935], V, 108, br. 418.
[502] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 9. XII. 1934.

ploču program rada Milovana za drugo plugodište, netko je premrčio ime predsjednika i imena klerika iz Provincije sv. Jeronima.[503]

To uzavrelo stanje dojavljeno je provincijalu Petrovu koji se o njemu savjetovao s provincijalom Škuncom. Petrov je bio prožet udivljenjenjem prema Starcu Milovanu (franjevcu Kačiću po kome je Zbor nosio ime) i sam se u književnim radovima potpisivao Milovanov. U želji da Milovan nastavi djelovanje podržao je mišljenje provincijala Škunce da se bogoslovi obiju provincija trebaju bratski odnositi u Zboru i savjetovao je bogoslovima da se strpe i jedni i drugi, jer u dogledno vrijeme, zbog većeg priljeva studenata iz Sinja, i onako se već predviđalo da će svetojeronimski studenti morati napustiti Makarsku.[504]

Strpljenje je čini se ipak bilo na izmaku. Članovi Misijske sekcije okupili su se 15. travnja 1935. i zaključili da dalje neće slati priloge za glasnik *Gospa Sinjska,* a tada su uslijedili i petosvibanjski izbori koji su uzdrmali Milovan.[505] Provincijal je pooštrio stegu u klerikatu. Ako se može vjerovati fra Ambrozu Budimiru, gvardijan Cikojević je, zbog sudjelovanja studenata na izborima, zabranio da predviđena svečana akademija u čast 25. obljetnice Zbora Milovan bude javna, što je navelo Zbor da odustane od akademije, a predsjednika fra Ambroza Budimira da magistru Antiću, kao upravitelju Zbora, preda pečat društva.[506]

Rad Zbora je obustavljen, a magistar je Antić 18. svibnja zabranio studentima primati i čitati katoličke novine "Hrvatsku stražu" dok u Bogosloviju ne dođe provincijal.[507]

Zabrana čitanja novina očito nije uspjela zagušiti zanimanje studenata za politička zbivanja, pa tajnik Milovana fra Ivan Jurić u Dnevniku oduševljeno piše o povratku fra Ante Bartulovića iz zatvora u kojem je odležao petnaestak dana:

> "Ne smeta ništa, kad je bio zatvoren radi hrvatskog imena. S njim je jednako odležao i o. dr. Augustin Guberina, poznati borac za vjeru i narod. Živjeli borci hrv(atske) misli i slobode!"[508]

Usprkos napetostima koje su se osjećale u Zboru, Milovanci su nakanili 25. obljetnicu Zbora (1934/35) proslaviti objavljivanjem knjige. Predsjednik i tajnik Milovana predložili su Antiću da bi Milovan dao prevesti djelo svetog Ivana Krisostoma *De sacerdotio,* što im je Provincijal i odobrio.[509] No još prije odobrenja donesena je i odluka da se objelodane u tri sveska *Životopisi franjevačkih svetaca.* Za to je ustanovljen i poseban odbor koji je preko praznika trebao prikupiti

[503] AFSM, Dnevnik Milovana [3. III. 1935], V, 32. br. 1 i [12. III. 1935], V, 34, br. 27.
[504] Usp. provincijal Petrov Antiću br. 574/1935, Split 18. III. 1935. Uredovni spisi Klerikata, Arhiv Vicepostulature. Izvornik. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 5/35.
[505] AFSM, Zapisnik sjednica misijske sekcije, 36v-37r. Vidi o tome opširnije pod naslovom *Izborna afera.*
[506] AFSM, Dnevnik Milovana [10. V. 1935], V, 52.
[507] AFSM, Dnevnik Milovana [18. V. 1935], V, 55.
[508] AFSM, Dnevnik Milovana [23. V. 1935], V, 56-57.
[509] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 22. i 23. II. 1934; 1. III. 1934 Radi se o Krizostomovoj knjizi Περ□ □ερωσύνης - *De sacerdotio*, *Patrologia Graeca*. 48, 623-692.

građu i pronaći suradnike.[510] Kao član definitorija Antić je iskoristio priliku da od definitorija 1. XII. 1934. zatraži dozvolu za tiskanje *Životopisa.* Uz podršku kustoda Grabića definitorij je zaključio da bi se mogla izdati samo "knjižica omanjeg opsega, sa vrlo kratkim životopisima naših svetaca, a na veću knjigu da se, zasada, ne može misliti".[511]

Ubrzo je ponovno izbio spor u Milovanu između prijašnjeg predsjednika fra Bernardina Bilođerića i novog predsjednika fra Petra Topića zbog razlika u njihovoj ocjeni rada i zanosa u Zboru,[512] a to se potom odrazilo i na radu Zbora. Obnovom Bogoslovije 1936/37. Zbor ponovno pokušava dostići nekadašnji zamah, ali uspjeva tek nekako oživjeti samo sekcije, a već raniji planovi Milovana *(Životopisi franjevačkih svetaca)* ostaju neostvareni.[513]

Videći da će se projekt s franjevačkim svecima otegnuti Antić je s Milovancima priredio za tisak *Vjenčić četrdesetsatnog klanjanja euharistijskom Isusu,* i zatražio odobrenje za tiskanje. Provincijal Stanko Petrov, kojemu je Hrvatska Knjižara u Splitu dala svoje prvo izdanje da ga jezično popravi za novo izdanje, odbio je dati Antićevim studentima *imprimatur* uz obrazloženje da ne bi trebalo činiti konkurenciju katoličkoj Leonovoj tiskari. Tako je rukopis pohranjen u arhiv, a za *Živote franjevačkih svetaca* Petrov je zatražio manji obujam kako bi tiskanje bilo jeftinije, što je i taj pothvat obustavilo, pa je ljetopisac upisao u dnevnik Milovana: "Žali Bože ono truda i izgubljenog vremena."[514]

I u tako napetim prilikama, koje su vladale u Milovanu, Antiću je uspijevalo, uvjeravanjem i duhovnim poticanjem studenata, održati Zbor na okupu. Dapače, početkom 1936, vjerojatno zbog teže bolesti klerika fra Luiđa Bebića, Antić je ustanovio u Zboru i novu službu bolničara.[515] Čini se da nije propuštao priliku govoriti studentima o svetosti koja se najlakše postiže preko sv. euharistije i pobožnosti prema Blaženoj Djevici Mariji. Premda studenti u takvim trenucima možda i nisu bili raspoloženi za prihvaćanje duhovnih govora, čini se da zbog toga još veću težinu imaju riječi ljetopisca fra Ivana Jurića koji je pribilježio: "Svi govori,

---

[510] Usp. AFSM, Zapisnik Milovana za proslavu 25. godišnjice [1934/1935]; AFSM, Dnevnik Milovana, IV, god. 1933/34, II. polugod. br. 159. [9. II. 1934].

[511] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 118.

[512] U odsutnosti upravitelja Antića Milovanovim je izborima već otprije ponekad predsjedao gvardijan fra Ante Cikojević. (Usp. AFSM, Dnevnik Milovana [3. IX. 1935], V, 109, br. 419). On je predsjedao i izborima 12. II. 1936. kad je došlo do raspre između Bilođerića i Topića. Mišljenja su unesena u zapisnik. Čitanje zapisnika dalo je povod novoj raspri, koju je Cikojević pokušao dokrajčiti izjavom da će on s magistrom "urediti to u zapisniku". A to je unijelo pojačano nezadovoljstvo među neke članove Zbora. AFSM, Dnevnik Milovana [26. IV. 1936], V, 226, br. 959.

[513] O Životopisima svetaca održana je posebna sjednica 2. VII. 1936. Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, V, br. 1668. [2. VII. 1936].

[514] Prvi put Antić je obavijestio Petrova o *Vjenčiću* 4. II. 1935, na što ga je provincijal Petrov 9. II. obavijestio da nije zgodno. AFPS, br. 248/1935. od 9. II. 1935. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 1/35.- Čini se ipak da je Antić ponio sobom *Vjenčić* na zasjedanje definitorija 23 II. 1935. AFSM, Dnevnik Milovana [23. II. 1935], V, 28. - Usp. također AFSM, Dnevnik Milovana, [2. III. 1935], V, 30-31. i [15. VII. 1935], V, 95, br. 376.

[515] Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, V, 185, br. 787. [5. I. 1936].

egzorte i predavanja p. o. Magistra odlikuju se posebnom duhovnom unkcijom, zornošću i praktičnošću."[516]

Uz svoju redovitu magistarsku službu Antić je kroz to vrijeme napetosti u Milovanu, čini se, nešto češće odlazio ispovijedati u Makar, Veliko Brdo, Bašku Vodu, te Zaostrog, kao izvanredni ispovjednik novaka, a ponekad je odlazio i u Split, bilo kao ispovjednik časnih sestara ili kao definitor,[517] a za svečanih slavlja sv. mise vrlo često je vršio đakonsku službu, a ponekad i duhovne vježbe.[518]

Takvo Antićevo držanje i njegovi produhovljeni govori, koji su odražavali njegov život s Bogom, vjerojatno su djelovali i na ponašanje studenata koji su u njemu vidjeli Božjeg čovjeka, a ljetopisac Jurić naziva ga "naš sveti p(oštovani) o(tac) Magistar".[519] A dobru sliku o njemu ponijeli su studenti Provincije sv. Jeronima koji su nakon završenih ispita napustili makarsko učilište.[520]

Premda se, i nakon odlaska svetojeronimskih bogoslova skoro na svim sjednicama raspravljalo o izdanju, Milovanci su izgubili zanos te nisu više mogli izabrati ni odbor koji bi se prihvatio tog pothvata. Na to je Antić predložio da Uprava Milovana odabere u odbor trojicu koju će on potom prisiliti da se uhvate posla. Uprava je odredila fra Ivana Jurića, fra Metoda Kelavu i fra Franu Nimca,[521] kojima je novim izborom 14. VI. 1936. pridružen kao savjetnik i fra Ćiril Markoč.[522]

Posao je na priređivanju *Životopisa* napredovao sporo. Teško je bilo pronaći lektore. Bujas kojeg je Antić zamolio da bi lektorirao *Živote franjevačkih svetaca* odbio je zbog prezaposlenosti.[523] Plan je za studente očito bio prevelik da bi se mogao ostvariti. I kad se posao na *Životopisima* i previše otegnuo Milovanci predlože svome magistru da bi se prevela Papinijeva *Storia di Cristo*,[524] no ni za to nisu našli prevoditelja. Fra Augustin Guberina, kome su se obratili za prijevod, ponudio im je svoje djelo o životu Kristovu, što je Antića oduševilo,[525] ali i to je propalo, premda su Milovanci dobili podršku u novom provincijalu fra Stanku Petrovu,[526] oduševljenom podržavatelju Milovana.

[516] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 77, br. 262 [23. VI. 1935]; Usp. također V, 81, br. 286 [30. VI. 1935].

[517] A. Antić, *Pisma svećeniku I*, [30/16 i 30/17] 29. - AFSM, Dnevnik Milovana, V, 8, br. 30; V, 28, br. 180; V, 61, br. 172 [23. XII. 1934; 23. II. 1935; 31. V. 1935].

[518] Fra Ante Antić vodi duhovne vježbe ređenicima za prezbiterat u Makarskoj, AFSM, Dnevnik Milovana, IV, god. 1933/34, I. polugod. br. 347. [20. II. 1934], 1934/35, Svim članovima u samostanu, II. polugod. br. 469. [3. XI. 1934]. Usp. također AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 473; A. Antić, *Pisma svećeniku* I, [30/13] 26.

[519] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 86, br. 318 [7. VII. 1935].

[520] Posljednji su studenti otišli iz Makarske 13. VII. 1935. AFSM, Dnevnik Milovana, V, 92, br. 349-352 [12-13. VII. 1935].

[521] AFSM, Dnevnik Milovana [11. V. 1936], V, 236, br. 978.

[522] O poteškoćama pothvata usp. AFSM, Dnevnik Milovana [14. VI. 1936], V, 253-255, br. 1036-1037.

[523] Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi klerikata, Bujas Antiću, Sinj 24. X. 1936. Izvornik.

[524] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 14. god. 1934/35, semestar I. br. 67 [3. I. 1935].

[525] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 18. god. 1934/35, semestar I. br. 88 [12. I. 1935].

[526] AFSM, Dnevnik Milovana, V, 19. god. 1934/35, semestar I. br. 99 [16. I. 1935].

Napetost se u Zboru ponovno pojačala kad je izišao na vidjelo zapis fra Ambroza Budimira u Dnevniku Milovana o gvardijanu i petosvibanjskim izborima. Provincijal je reagirao.[527] Ambrozov kolega Anušić uzeo je kolegu u obranu kod magistra, pokušavajući dokazati njegovu dobronamjernost, a potom se provincijalu i Antiću obratio i sam Budimir.[528] Budimirovo priznanje vlastite "nezgrapnosti" djelovalo je na provincijalovu pjesničku dušu i on ga je samo ljubazno ukorio.[529] Kao i mnoge provincijalove reakcije i ta je bila kratkotrajna. Studentskom zboru Milovan, želeći očito unaprijediti njegovu djelatnost, poslao je spravu za umnažanje spisa sensator.[530]

Nije međutim puno trebalo da se provincijal i Antić i opet raziđu u pogledima s obzirom na studente. Zgodica po sebi nije važna, ali odaje Antićev pristup studentima. Još prije nego je dobio sensator, pokušao je Antić za studente nabaviti opalograf, najvjerojatnije za izdavanje studentskog almanaha i možda spisa duhovne naravi, za što je kod provincijala književnika naišao na razumijevanje.[531] Antić se za nabavu obratio fra Karlu Baliću u Rim, a ovaj gvardijanu u Breslau (Wroclaw). Wroclawski je gvardijan nabavio stroj i predložio Baliću da za naknadu slavi određeni broj misa po njegovoj nakani. Kad je aparat stigao u Split, carinarnica je obavijestila Balića, a iz Makarske su mu produžili pismo u Rim koje je putovalo dugo, a stroj je dotle ležao u carinarnici, zbog čega je trebalo platiti ogromno visoke pristojbe.[532] Što je bilo još gore, u nedostatku isprave o porijeklu robe carinarnica nije pristala na izdavanje stroja uz isplatu carine i ležarine, niti je stroj dala na javnu dražbu već ga je htjela vratiti u Njemačku, što je moglo prouzrokovati ogromne poteškoće wroclawskom gvardijanu. Zbog toga se provincijal uhvatio za glavu: "Vidiš, koliko smetnja, a sve radi toga, jer Ti ništa ne znaš zakratiti klericima!" jadao se provincijal Antiću.[533] Sličnu žalopojku napisao je i Baliću. Lukav, kakav je bio, Balić je, pišući Antiću, uzvratio žalopojkom, vjerojatno računajući da će to ovaj priopćiti provincijalu, jadajući se da ga je provincijalovo pismo ostavilo izvan sebe i da žalosnijega možda nikad nije primio. Da bi izbjegao skandal s povratkom stroja, Balić je obećao opskrbiti sve papire i isplatiti sve troškove.[534] I aparat je zaista magistru uručen na Uzašašće 6. svibnja 1937, na čemu se Antić Baliću srdačno zahvalio i zatražio oproštenje što mu je prouzročio poteškoće i bol.[535]

[527] Provincijal Petrov Antiću br. 2539. Split 8. XI. 1936. Uredovni spisi klerikata, br. 40/36. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.
[528] Provincijal Petrov Antiću br. 2830. Split 10. XII. 1936. Uredovni spisi klerikata br. 48/36. - Budimir Antiću, Marseille 21. XII. 1936. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.
[529] Budimir Antiću, Sinj, 15. I. 1937. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez br.
[530] Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi klerikata br. 43/36. Provincijal Petrov Antiću br. 2558. Split 10. XI. 1936. Izvornik.
[531] Arhiv Vicepostulature. Uredovni spisi klerikata [br. 5], Provincijal Petrov Antiću br. 432. Split 28. II. 1936; Balić Antiću, 8. IX. 1936, Berlin 24. IX. 1936, Rim, 17. X. 1936. Izvornici.
[532] AFSM, Dnevnik Milovana, 31. III. 1937. br. 155.
[533] Provincijal Petrov Antiću priv. 703. Split 2. IV. 1937. Uredovni spisi klerikata br. 13/37. Izvornik.
[534] Balić Antiću 5. IV. 1937. Uredovni spisi klerikata, bez br. protokola. Izvornik.
[535] Antić Baliću, Makarska, 20. V. 1937. AP, I/4, 1 [¢ 4, 16]. U arhivu Vicepostualture pismo je pogrešno katalogizirano pod godinu 1927.

Naslovnica spomenice o 40. obljetnici udruge Milovan

Kad su se nad Europu već počeli nadvijati oblaci II. svjetskog rata i Milovanova je djelatnost, bilo zbog smanjenog broja članova, bilo zbog prilika vremena, čini se, splasnula. Ipak Zbor pokušava nadrasti svoje sitne studentske probleme i preko svoje misijske sekcije šalje na misijsku centralu ispletene maslinove grančice za Cvjetnicu, koje su posluživale za skupljanje priloga za misije u Bengaliji.[536]

Za jubilarnu 40. obljetnicu Milovanci su pomišljali objelodaniti posebni almanah. Magistar Antić je 5. ožujka 1940. potvrdio na prijedlog uprave Milovana fra Petra Bezinu za glavnog odbornika i tajnika almanaha i preporučio im da se prihvate rada.[537] Ljetopisac bilježi da su pred Uskrs 1941. izvršeni i posljednji popravci. Provincijal je Grabić dao trećinu troškova za almanah a pristizali su i milodari. No, ratne su neprilike zahvatile i Makarsku. Milodari su prestajali stizati. A i sami studenti su morali dežurati noću zbog sigurnosti samostana. Tiskanje je zapelo i tekstovi završili u Arhiv, uz razočaranje ljetopisca Mirka Validžića uzrečicom: "O kako je teška sudbina."[538] Bio je to međutim tek početak pravih teškoća koje će sobom donijeti rat i komunizam.

U UPRAVI PROVINCIJE (1934-1937)

Uz magistarsku službu koju je obnašao, Antić je na provincijskom kapitulu, koji je održavan pod predsjedanjem bivšega hercegovačkog provincijala fra Luje Bubala, na kojem je za provincijala izabran fra Stanko Petrov a za kustoda fra Petar Grabić, 26. XI. 1934. jednoglasno biran za definitora. Od 13 glasača, Antić je jedini dobio svih trinaest glasova, što je u najmanju ruku moglo značiti da među biračima na kapitulu nije imao protivnika.[539] Isti dan stigao je u Makarsku brzojav o izboru nove uprave Provincije pa je poslije šetnje tamburaški zbor Milovana odsvirao nekoliko pjesama u čast novog definitora, svoga magistra Antića, i uputio

[536] Usp. AFSM, Dnevnik Milovana, 9. i 12. III. 1940. br. 594 i 598.
[537] AFSM, Dnevnik Milovana, 5. III. 1940. br. 590.
[538] AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 54. *"O quam durum est fatum."*
[539] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 102.

mu čestitke, a sutradan je Antić pošao u Split da bi prisustvovao nastavku kapitula,[540] gdje je osobno podnio izvještaj o stanju u Bogosloviji.[541]

U pokušaju razmještaja osoblja novi provincijal fra Stanko Petrov predlagao je da bi Antić pošao za duhovnika u sjemenište u Sinj, a na njegovo bi mjesto došao privremeno eksprovincijal Cikojević do kraja školske godine kada bi trebao magistarsku službu u Makarskoj preuzeti Bonaventura Radonić. Iz kratkog zapisnika teško je odrediti opravdanost njegova prijedloga, no, prijedlog je podržao samo fra Leonardo Bajić, dok su ga drugi, među kojima i Antić, odbili.[542] Tako je Antić i nadalje ostao u Makarskoj sa svim službama koje je prethodno obavljao: lektor, magistar, diskret i definitor.[543]

O Antićevu definitorstvu nemamo puno podataka. Iz samostanskog ljetopisa znamo da je kao definitor pročitao dekret 23. IV. 1934. pri instaliranju makarskog gvardijana fra Jure Božitkovića i vikara fra Gabre Cvitanovića, nakon što je prethodnog gvardijana Karla Eterovića 27. XII. 1933. udarila kap.[544] Provincijal Petrov očito ga je cijenio, kako se vidi iz njegovih pisama, premda se Antić više puta suprostavio njegovim prijedlozima, a ponekad se u stavovima razlikovao i od ostalih definitora. Tako je Antić mimo ostalih definitora zastupao stajalište da se Guberini, koji je od Kongregacije tražio sekularizaciju, ne da pristanak za odlazak iz Reda, vjerojatno u nadi da bi Guberina kasnije promijenio mišljenje. Takva njegova nakana može se izvući iz činjenice što je tri mjeseca kasnije 5. III. 1935. na definitorijalnoj sjednici molio provincijskog ministra "da Uprava Provincije radi oko toga da se povrate oni koji su se sekularizirali". Pristao je međutim na formulaciju da nema razloga da Guberina napusti Red, ali ako već hoće, neka ide.[545]

Kad je provincijski ministar Petrov postavio na definitorijskoj sjednici 5. ožujka 1935. dvojbu treba li poduzeti izgradnju filozofskog učilišta u Imotskom ili gimnazije u Sinju, Antić je zastupao Sinj, što se moglo protumačiti krajinski, dok su provincijal i druga dvojica definitora zastupali Imotski, što se i opet moglo tumačiti krajinskim osjećajima. Premda je u podijeljenosti glasova provincijski ministar Petrov mogao nametnuti svoj stav, da se izbjegne trzavicama u Provinciji, on je odstupio od svoga prethodnog stava i priklonio se onima koji su glasovali za izgradnju u Sinju.[546]

Iz Zapisnika kapitula nije jasno koliko je Antić, 1936, želio nastaviti međuprovincijsku razmjenu studenata za praznike, za koju provincijal Petrov nije bio

---

[540] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 26-27. XI. 1934.

[541] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 103.

[542] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 107. Možda nije na odmet upozoriti da je Cikojević kao zainteresirana osoba u izjašnjavanju bio izvan kruga glasača, dok je Antić sudjelovao u raspravi.

[543] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 114.

[544] AFSM, Knjiga znamenitijih dogadjaja, 463.

[545] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 138. i 141.

[546] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 141. Duh krajinstva ili "kuštodijanstva" spominjan je kao zlo na provincijskom kapitulu 22. V. 1937. Isto. str. 173 i 174.

voljan moliti bosanskog provincijala već je očekivao njegovu ponudu.[547] Te su se godine inače prilike u makarskom samostanu, možda i kao posljedica političkih izbora iz prethodne godine, još više zamrsile jer su se pretvorile u osobni sukob bivšeg provincijala Cikojevića i profesora Rogošića. Premda se Antić prema Zapisniku priklonio mišljenju fra Karla Nole da se Rogošića "makne iz Makarske, jer se stvar zapliće", ostavljeno je to za "zgodniji čas". Kustod Grabić je predložio da se Rogošića kazni oduzimanjem diskretstva, bez potanjeg ispitivanja razloga zašto Rogošić kao diskret nije potpisao diskretorijalne spise. Prema zapisniku, "o. Antić je suspendirao svoj sud". A kad je poslije toga provincijal Petrov predložio da se Rogošić liši službe ljetopisca, Antić je uz još dvojicu definitora izrazio mišljenje da mu se služba ne oduzme "dok se ne izvidi da li je što nekorektna pisao".[548]

Još je dvaput Antić izrazio svoj stav, ne samo mimo stava provincijala nego i čitavog definitorija. Provincijski je ministar Petrov naime 27. XI. 1936. iznio prijedlog da se otuđe samostani Karin, Živogošće i Zaostrog kako bi se providile mnoge potrebe Provincije, među kojima i ljetovanje klerika. Definitorij je pristao na taj prijedlog ukoliko bi se za te samostane moglo dobiti 10.000.000 dinara, jedini je Antić, magistar klerika, odbio taj prijedlog,[549] premda je time možda mogao lakše rješavati kleričke potrebe. Učinio je to najvjerojatnije da se tako ne bi ugasila ta nekada važna žarišta duha. Potrebe Provincije i nisu bile zapravo tako velike ako su 4. veljače 1937. Petrov i Grabić predložili kupnju kolegija *Krizinum* koji je zbog duga Prvoj hrvatskoj štedionici dospio u stečaj. Premda Antić nije vidio nesavladive materijalne poteškoće za kupnju *Krizinuma,* predviđao je sukob s Provincijom sv. Ćirila i Metoda i bojao se da bi to moglo predstavljati kamen smutnje pa je jedini izrazio svoj glas protiv. Čini se da je vijest o kupnji došla i do generalnog ministra Reda, pa je on zaželio da ga se ne otima Provinciji sv. Ćirila i Metoda,[550] na što je pitanje skinuto s dnevnog reda.

No koliko je Antić stvarno mogao utjecati na odluke definitorija, nije jednostavno odgovoriti. Čini se da u to nisu bili uvjereni ni Antićevi kolege, pa mu je fra Ćiril Vrcan, nakon savjeta da bi od probranih trebalo birati gvardijane, i nakon nekoliko konkretnih razmatranja o problemima u Provinciji nadodao da mu dalje neće pisati "a bilo bi toga kad bi samo bilo vajde".[551] Ipak nije ni Antić mogao izbjeći kritici braće koja nisu bila zadovoljna svojim službama. Jedna takva kritika došla je Antiću i od rođaka fra Špire Živkovića, koji je smatrao da mu je definitorij u kojemu je bio i Antić nanio očitu nepravdu stavljajući ga na, inače, ugledno mjesto, za župnika u Šibeniku. Iz Živkovićeva pisma saznajemo da je među nezadovoljnima bilo i onih koji su Antiću predbacivali da ne zna odgojiti

---

[547] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 145.
[548] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 161. Rogošić je 4. VII. 1937. jednoglasno skinut s profesure u Makarskoj. Isto str. 171.
[549] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 168.
[550] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 170-171 i 174.
[551] Arhiv Vicepostulature. Uredovni spisi klerikata. Vrcan Antiću, Visovac 23. IV. 1936. Izvornik.

đake. No ni sam Živković nije poštedio rođaka koji se našao u kolu donositelja, prema njemu, nepravednih odluka. Živkovićeva tjeskoba izražena u pismu, Antića se morala sigurno dojmiti. No, nada za koju se Živković uhvatio da će mu Bog naplatiti žrtvu, štovanje koje je taj uvrijeđeni subrat i dalje iskazivao Antiću, njegov poziv da se za nj moli Bogu, odražavao je zrela redovnika pa se Antić nije morao zabrinjavati.[552]

[552] Živković se potužio rođaku Antiću, no nije dobio odgovor, najvjerojatnije i zbog toga što je Antić držao da odgovor treba odgoditi. No kad je već računao da mu se rođak ohladio, Antić mu je pisao i najvjerojatnije da ga udobrovolji u pismu da se nada da je zadovoljan u novoj službi. To je Živkovića očito izazvalo pa i ton pisma treba donekle pripisati tom raspoloženju. Arhiv Vicepostulature. Uredovni spisi klerikata. Živković Antiću, Šibenik, 6. V. 1935. Izvornik. Usp. Arhiv Vicepostulature. Uredovni spisi klerikata. Provincijal Petrov Antiću br. 923, Split 13. V. 1935. Izvornik.

3. U VREMENU KRVOPROLIĆA I KOMUNIZMA

U svemu pritisnuti, ali ne pritješnjeni; dvoumeći, ali ne zdvajajući; progonjeni, ali ne napušteni; obarani, ali ne oboreni - uvijek umiranje Isusovo u tijelu pronosimo da se i život Isusov u tijelu našem očituje. (2 Kor 4, 8-10)

U RATNOM VIHORU (1939-1945)

Politički zapleti koji su poslije 1939. zahvatili Europu predskazivali su crne slutnje i za Hrvatsku. I Antićevi se bogoslovi uključuju u pripreme za zloslutne dane pohađajući "samaritanski tečaj" što ga je u Makarskoj priređivao Crveni križ.[1] Slutnje i opasnosti rata postale su makarskim franjevcima očitije kad se u makarski samostan 13. studenoga 1939. kroz desetak dana sklonio bivši poljski senator Jarožinski na svome bijegu kroz Mađarsku i Hrvatsku za Pariz. Starac, uvjereni katolik, zbog zle kobi u svojim godinama kod mladih je bogoslova izazivao sućut,[2] ali i otvarao mladim ljudima oči da spoznaju kako pred progonima nitko ne može biti siguran. Iako u iščekivanju, bogoslovi, kao mladi ljudi, više misle na stvaranje nego na rat. Oni nastavljaju pisati napose u *Glasniku Gospe Sinjske,* ali i u *Katoličkoj riječi, Hrvatskoj straži* i *Mladom Hrvatu.*[3] Stariji, poučeni strahotama prethodnog rata, čini se, sve više počinju s bojazni gledati na budućnost. Gvardijan fra Ante Cikojević odlučuje 15. V. 1940. da će se u samo-

---

[1] AFSM, Dnevnik Milovana, VI, br. 430 [17. X. 1939]. Tečaj je pohađao 1939. i Antić. - Dnevnik Milovana, VI, br. 509 [9. I. 1940] i br. 540-545 [10. II. 1940]. - Ljetopis Milovana, II f. 45^{v}-46^{r}; Mars [M. Sinovčić] Samaritanski tečaj na Franjevačkoj teologiji u Makarskoj, *Katolička riječ,* 6 (1940) br. 7 [21. II. 1940], str. 3.

[2] AFSM, Dnevnik Milovana, VI, br. 456 [13. XI. 1939].

[3] Studenti surađuju pod pseudonimima: Terezin Martenović (= M. Sinovčić) i Flores y Dolores (Fra Frano Belamarić), usp. AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 45^{v}; 51v.

Sudionici "samaritanskog tečaja" Crvenog križa

stanu svaki dan poslije ispita savjesti moliti *Litanije Presvetoga Srca Isusova* i pjevati *Salve Regina* poslije popodnevnog časoslova.[4]

Izbori, na kojima u mnogim mjestima pobjeđuju komunisti, počinju pomalo rastrježnjivati ljude. Pa zar je moguće da se tako cvjetna katolička organizacija ne može oduprijeti komunizmu? Među makarskim studentima bogoslovlja, ako je vjerovati ljetopiscu, "vlada strahovita panika" na vijest o komunističkim pobjedama u Makarskom primorju.[5] Vjerojatno su se bogoslovi i zbog crnjih slutnja rado uključivali u različite religiozne obrede koji su se obavljali, bilo u franjevačkoj crkvi ili u makarskoj sustolnici.

No Antić vrlo dobro razumije i bojazni, strah i nadu mladih ljudi, pa mladomisnicima dopušta da svake večeri mogu poći slušati radio kako bi bili dobro obaviješteni o stanju i kako bi se mogli bolje spremiti za život.[6] Ulazak Italije u rat i skora kapitulacija Francuske dodala je novu zabrinutost na istočnoj obali Jadrana, pa tako i među bogoslovima.[7] A kako se potkraj 1940. u Provinciji Presvetog Otkupitelja trebao birati i novi provincijski ministar, na površinu je izbijalo i Antićevo ime. U takvim prilikama činila se potrebnom osobita pomoć Božja i za Provinciju. Antić "kao svet i dobar mogao bi je bolje isprositi nego mi griješnici," tvrdio je dotadašnji provincijal Grabić,[8] ali su se izbornici očito pouz-

[4] AFSM, Dnevnik Milovana, VI, br. 719 [15. V. 1940].
[5] AFSM, Dnevnik Milovana, VI, br. 726 (20. V. 1940).
[6] AFSM, Dnevnik Milovana, VI, 1. VI. 1940. br. 744.
[7] AFSM, Dnevnik Milovana, VI, 11. i 17. VI. 1940. br. 756 i 763.
[8] "Danas se traži osobita pomoć Božja i za našu Provinciju. On kao svet i dobar mogao bi je bolje isprositi nego mi griješnici." AFPPOS, br. 1643/40/Balić, Grabić Baliću, 30. X. 1940.

davali i u ljudsku okretnostst pa Antić u izborima za novu upravu Provincije nije dobio nijednog glasa.[9]

Usprkos ratu koji je već zahvatio Europu, studij se u Makarskoj održavao redovito tako da je generalni vizitator poljak Benjamin Rysinski držao da se studij može s pravom izjednaćiti sveučilišnom studiju, kojemu je državnim zakonom zaista bio i izjednačen. Magistar klerika uživao je potpuno povjerenje studenata i čitave Provincije. Stega je bila dobra i nije bilo prekršaja.[10] Pred ratnom opasnošću studenti su, međutim, ostali bez magistra, koji je 20. siječnja 1941. pošao na operaciju hernije u Zagreb.[11] Odlazeći na liječenje u Zagreb, Antić se odmah iz Splita javio svom omiljelom duhovnom učeniku Nikoli Gabriću. Pismo se nije sačuvalo, ali iz Nikolina odgovora znamo da su u njemu bili izraženi Antićevi osjećaji “potpune predanosti”. Nikola ih nije mogao odgonetnuti pa se poplašio da se radi o Antićevu predosjećaju napuštanja ovog svijeta.[12]

Došavši u Zagreb, Antić je odsjeo u samostanu Majke Božje Lurdske gdje je, zbog nedostatka mjesta, čekao sedam dana da bude primljen u bolnicu. Pred sam ulazak u bolnicu pisao je Katici Jukić:

> “Gospodinu se svidjelo pripustiti da imam herniju i zato ću s pomoću Božjom danas ući u bolnicu Milosrdnih Sestara. Sve sam izručio Bož(anskom) Srcu i neb(eskoj) Majci. Molim Vas da i Vi u Vašim sv[etim] molitvama i žrtvama prikaž.ie Gospodinu da on izvrši u svemu sa mnom svoju presv[etu] volju”.[13]

Operiran je od hernije i slijepog crijeva 1. veljače.[14] Rana je zacjeljivala brzo i liječnici su bili zadovoljni. Činilo se da je operacija uspjela, čemu se i provincijal Grabić poveselio.[15] No, ognjica nije opadala. Liječnik je zaključio da se radi o upali vena. Propisao mu je mirovanje i hladne obloge i u ponedjeljak 17. II. uputio ga na njegu u samostan. Desna je noga prošla, ali se na lijevoj pojavila tromboza i oporavak je trajao duže vremena. Od svetkovine Uzašašća (22. V. 1941) počeo je celebrirati misu i pomalo hodati. Posebno kad je hodao noga mu je natjecala pa je poslije toga morao ležati.[16] Čini se da je to vrijeme koristio da bi iz kreveta pisao

[9] Usp. AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica Provincije Presvetog Otkupitelja II, p. 258-259.

[10] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica Provincije Presvetog Otkupitelja II, p. 254. “Magister fr[atrum] clericorum gaudet plena fiducia iuvenum, nec minus Provincia tota idem sentimentum erga ipsum nutrit. Disciplina in studio bona, abusus aliquos qui mererentur vituperatione non inveni.”

[11] AFSM, Dnevnik Milovana, VI, 20. I. 1940. br. 924. - AFSM, Ljetopis Milovana, II, f. 51^r. Usp. također: Crnica Baliću, Makarska 31. I. 1941. AFPPOS, Balić, dopisi 4, f. 509.

[12] Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, N. Gabrić Antiću, Čitluk, 23. II. 1941.

[13] Antić K. Jukić, Zagreb, 30. I. 1941, AP, III/13, 14 [¢ 6, 181]. - AFSM, Dnevnik Milovana, 30. I. 1940. br. 927.

[14] Taj se datum razabire iz pisma Antić M. Mikuliću, Zagreb, bez datuma [iz 1941] AP, I/30, 59 [¢ 4, 549]. U pismu N. Gabriću od 2. III. 1941. Antić mjesec dana računa kao 30 dana pa piše: sutra je mjesec dana da sam operiran. Usp. A. Antić, *Pisma svećeniku,* I [30/61], 103.

[15] Arhiv Vicepostulature. Grabić Antiću, Split 6. II. 1941.

[16] A. Antić, *Pisma svećeniku,* I, [30/63] 106; Antić F. i M. Stipetić, Zagreb, 26. II. 1941. AP. III/35, 17 [◊ 2, 787]; Antić klericima u Makarskoj, Zagreb, 5. VI. 1941. AP, I/48, 3 [¢ 4, 896-897]. - Antić K. Jukić, Zagreb, 24. II. 1941, AP, III/13, [¢ 6, 193-194].

duhovne upute svojoj duhovnoj djeci. Patnje je namjenjivao za duhovni napredak Provincije ne zaboravivši ni kroz to vrijeme svoje klerike u Makarskoj, koje je pismeno duhovno savjetovao i slao im duhovne knjige[17]

POTEŠKOĆE RATA

Šestoga travnja 1941. naviješten je rat i Jugoslaviji. Istoga je dana bombardiran i Split, a i Antićevi su studenti u Makarskoj bježali pred zrakoplovima tražeći sklonište.[18] Četiri dana kasnije proglašena je Nezavisna Država Hrvatska. Drugi svjetski rat i proglašenje Nezavisne Države Hrvatske zatekao je Antića u Zagrebu. Val oduševljenja zbog uspostave vlastite države, koji može osjetiti samo onaj tko je stoljećima živio u državi kojom je drugi gospodario, zahvatio je mnoge Hrvate, pa i Antićeve studente,[19] zabliještivši im poglede da ne vide ponor koji im je prijetio. No, kao i svaki rat, i taj je nosio sobom nered i nezaštićenost pa su studenti sami morali čuvati samostan.[20] Uz oduševljenje koje je osjetio i Antić, on kao da je naslućivao crne oblake koji mu nisu dopuštali veselje, ali mu nisu oduzimali sigurnost. Dok je ležao bolestan u krevetu, u vrijeme kad ga nisu mučile fizičke boli, misli su mu letjele k njegovim studentima koji su noću bdjeli u makarskom zvoniku kako bi mogli dojaviti opasnost onima koji su se u kući odmarali. Osjećao je da živi "u teškim danima".[21] Zbog toga je bodrio klerike da ne klonu duhom. Davao im svoje duhovne upute. Upozoravao da u takvim vremenima ne mogu težiti za nekakvim velikim ovozemaljskim ostvarenjima. Pokazivao na vrijednosti i ondje gdje one nisu bile vidljive, kao u trpljenju:

> "Čujem da dosta trpite. Molim vas sve u Gospodinu da ne klonete duhom niti da smalakše vjera vaša. - Pomislite što i koliko trpi sv. majka Crkva i naš narod. Prikažite vaše križe i nevolje za dobro naše sv. majke Crkve, za dobro našega naroda i za Provinciju. Sami proživljujete velike napasti i neprijateljske zasjede, kojima je izložena vjera, ljubav k sv. O. Papi i svećenstvu kao i sloboda našega naroda. Zato smo dužni posebno moliti i žrtvovati se za sve uzvišene ciljeve."[22]
>
> "Ne znamo što može biti, osvanuti sutra"— pisao je fra Nikoli Gabriću — "ali to uistinu stalno znamo, da smo u rukama Božjim i da nam se bez Njegova sv. hotinja ništa ne može dogoditi… Molimo za naš narod posebno da ga Bog očuva od velikih kušnja protivu sv. vjeri i ljubavi sv[etom] O[cu] Papi. — Molimo i za Majku Provinciju

[17] Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska. Dopis bez broja. Klerici Antiću 22. II. 1941; Antić klericima u Makarskoj, Zagreb, 2. III. 1941. AP, I/48, 1 [¢ 4, 896-897]; Antić M. Mikuliću, Zagreb, 30. III. 1941. AP, I/30, 59 [¢ 4, 549]; Grabić Antiću, Split 8. III. 1941; 14.III. 1941; 23. IV. 1941. i 22. V. 1941.

[18] Arhiv Instituta Planina i more, Fra Jure Radić, Dnevnik, 6. IV. 1941.

[19] Usp. AFSM, Ljetopis Milovana, II, f. 52^{v}-53$^{r.}$ Na godišnjicu su studenti priredili akademiju za koju su željeli da bude javna ali su odgojitelji ipak odlučili da bude samo za samostansku obitelj. Ljetopis Milovana, II, f. 62v.

[20] Detaljan opis čuvanja samostana donosi Ljetopis Milovana, II, f. 55^{v}-56$^{v.}$

[21] A. Antić, *Pisma svećeniku,* I, [30/63] 107.

[22] Antić klericima u Makarskoj, Zagreb, 5. VI. 1941. AP, I/48, 3 [¢ 4, 899-900].

da ne bi ove promjene izazvale naše ljudske slabosti i duhovne potrese, posebno kod slabića."[23]

Antićeva misao i u tim trenucima uzdiže se Bogu jer potrebe domovine traže molitvu. On potiče i druge na molitvu za posebnu Božju pomoć i zaštitu da "naša slobodna domovina ojača, učvrsti i počne živjeti svojim slobodnim i mirnim životom".[24]

Nije čudno ako je "u tim teškim danima" i njegov poziv na obraćenje bio uvjetovan stvarnošću onoga što je proživljavao pa su i ti dani istaknuti možda čak više kao Božje pokaranje nego kao upozorenje. "Bog nas kara. Gospodin je uvrijeđen, Bezgriješno srce je Marijino ožalošćeno, uvrijeđeno. Treba mnogo naknade i zadovoljštine."[25]

Oporavivši se donekle, Antić se potkraj lipnja povratio u Makarsku,[26] gdje je očito još neko vrijeme morao posebno paziti na svoje zdravstveno stanje. Na svetkovinu sv. Franje Asiškog (4. X. 1941) ispratili su bogoslovi srdačno Antićeva dugogodišnjeg pomoćnika fra Petra Čapkuna,[27] pa je 15. X. ustoličen novi fra Antin *socius,* fra Ćiril Markoč.[28]

Ratno vrijeme donosilo je nove probleme. Potkraj godine nestalo je i provincijala Grabića. Vikar fra Gabro Cvitanović ozbiljno se zamislio. Vremena su postajala sve teža pa Gabro nije dozvolio bogoslovima niti odlazak na liječenje u Split.[29]

Broj studenata, što zbog završetka studija, što zbog napuštanja bogoslovije smanjio se šk. god. 1941/42. za jednu četvrtinu, a 1942/43. na polovicu predratnog broja. Oni koji su dolazili u ratnom vihoru nisu se uspijevali posvetiti duhovnom životu. Sklanjanje na sigurno u vrijeme uzbuna postalo je često. Da ne bi svi noću ustajali iz kreveta, bogoslovi su organizirali svake noći tri pozorne službe. Na glas o komunističkom napadu iz Biokova na Makarsku uspostavili su i prave straže.[30] U *Popisu klerika* god. 1941-1942. zabilježena su mnogobrojna napuštanja zvanja.[31] Antu je to moralo boljeti. Pod utjecajem sve većih napuštanja nije isključeno da je i profesorski zbor postajao blaži u kriterijima pripuštanja na zavjetovanje, a u ispitima su već postali blaži početkom samoga rata.[32] Ante se zbog toga potužio i

---

[23] A. Antić, *Pisma svećeniku,* I [30/63] 107.

[24] Antić K. Jukić, Makarska, 21. XI. 1941, AP. III/13, 16 [◊ 2, 677].

[25] Antić K. Jukić, Makarska, 8. V. 1944, AP. III/13, 26 [◊ 2, 680].

[26] Čini se da je mogao poći u petak 27. lipnja, a u Splitu je trebao ostati od subote 28. lipnja do ponedjeljka 30. lipnja 1941. Usp. Antić K. Jukić, Zagreb, 25. VI. 1941, AP, III/13, 15 [¢ 6, 182]. - Antić M. Mikuliću, Zagreb, 29 [21?] VI. 1941. AP, I/30, 14 [¢ 4, 557].

[27] AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 58^{r}.

[28] AFSM, Ljetopis Milovana, II, f. 60^{r}.

[29] Arhiv Vicepostulature, G. Cvitanović Antiću, Split 12. VIII. 1941.

[30] Usp. AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 52^{v}-53r i 55v-56v; 66^{r}.

[31] Usp. također i AFSM, Ljetopis Milovana, II, f. 55^{v} i 60^{r}.

[32] U veljači 1941. ispiti su trajali svega tri dana i kako pišu studenti Antiću "manje je bilo formalnosti" nego dotada. Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Klerici Antiću 22. II. 1941.

provincijalu Grabiću da lektori koji glasuju o pripuštanju studenata na zavjetovanje i ređenje nedovoljno poznaju đake. Na što ga je Grabić umirio da u tom slučaju, zbog zakonodavstva, on nije odgovorniji od ostalih i da bude miran postupajući po savjesti.[33] Uostalom i Provincijski definitorij je na temelju izvještaja, s obzirom na nastale prilike bio zadovloljan sa stanjem u učilištima.[34]

Nedostatke u studiju i odgoju nastale zbog ratnih neprilika trebalo je nadoknaditi duhovnim radom, čitanjem, samostalnim učenjem i zaposlenošću. Antić zbog toga sve više preže kako bi dogotovio što prije svoj *Vademecum franjevačkog klerika.* Vraća se već ranije poduzetom prijevodu papinskih bula i moljaka svećenike u Rimu i fra Stanka Petrova u Sinju da bi mu pregledali studentske prijevode za *Vademecum*.[35]

Godine 1942. rat se snažno osjećao i u Hrvatskoj. Putovi su postajali nesigurni. Policija i vojska tražile su propusnice za kretanje iz mjesta u mjesto.[36] Pošta je kontrolirana. Ratna opasnost je ulijevala strah i nesigurnost mnogim franjevcima. Komunisti su se iz planina noću spuštali u sela. Gotovo svakodnevno su napadali sad ovdje sad ondje. Prijetili su se i zbog toga je posebno noću sve više vladao strah.[37] Talijani, koji su 20. IV. 1941. ušli u Makarsku, zbog svoga su osiguranja pokušali staviti i mitraljez na samostanski zvonik, ali ih je odvratio gvardijan Šulenta.[38] U krajevima s mješovitim pravoslavnim i katoličkim stanovništvom počela su i razbojstva. Strah se širio.[39]

Najvjerojatnije se i fra Nikola Gabrić potužio magistru da ga je strah na osamljenom gospodarstvu sinjskog samostana u malom selu Čitluku nedaleko od Sinja. Na to bi se vjerojatno mogle odnosti magistrove riječi u kojima ga savjetuje da na vrata kuće stavi "sliku sv. Josipa i štit presv. Srca Isusova", da ima čistu savjest, da svakoga ljubi i svakome čini dobro slijedeći put križa, ljubavi i žrtve, sjedinjen s voljom Božjom.[40] Premda je i u sljedećem pismu savjetovao fra Nikoli da se zavjetuje sv. Josipu, da će mu uz dopuštenje poglavara postaviti kip nad vrata, da savjetuje časnim sestrama i radnicima da dnevno mole sv. Josipu,[41] čini se da nije bilo lako istjerati strah koji se svakomu sve više zavlačio pod kožu.

Upravo isti dan dok je Antićev subrat pisao Antiću o ubojstvima katolika na području njegove župe, Antić je pisao učiteljicama:

---

[33] AFPS, br. 281/1942; Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 6/42. Grabić Antiću 10. III. 1942

[34] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II. (1929-1953), str. 309.

[35] Antić I. Juriću, Makarska, 23. III. 1942. AP, I/21, 11 [¢ 4, 357-358].

[36] I Antić spominje takvu propusnicu koju je tražio iz Makarske za Split. Antić I. Juriću, Makarska, 6. V. 1942. AP, I/21, 12 [¢ 4, 359].

[37] Arhiv Vicepostulature, N. Gabrić Antiću, Čitluk 2. IV. 1942.

[38] K. Jurišić, "Franjevački samostan Svete Marije u Makarskoj", 67.

[39] Arhiv Vicepostulature, Rogošić Antiću, Banjevci 30. III. 1942. Piše da su u Morpolači dvojica braće od petorice ubijena a da je to "jedina kuća među rišćanima".

[40] Usp. A. Antić, *Pisma svećeniku,* I [30/67] ,111.

[41] A. Antić, *Pisma svećeniku,* I [30/68] 113.

> "Pogledamo li oko sebe, o Bože moj, tužna li prizora! Svijet izgleda kao jedna velika klaonica. Ljudi se mrze… progone… i biju nemilo jedan drugoga. Zaboravili su zakone ljubavi i preziru sve zapovijedi Božje. Ljudi se tako ponašaju i žive kao da nisu više djeca Božja, ni braća međusobom, ni sinovi jedne Majke - Crkve, ni uda Kristova … A moj narod? … O bijedni moj narode! kroz vjekove patnik, i sada trpi i proživljuje teške časove. U velikoj je pogibelji njegova nezavisnost i sloboda, a još više njegova sveta katolička vjera. Kod mnogih je ova vjera uzdrmana, kod mnogih oslabljena, a kod nekih je i umrla…"[42]

I dok se sve ruši, Antić je uvjeren da on preko svojih suradnika mora duhovno graditi utemeljujući svoju građevinu na zapovijedima Božjim, vjeri, ćudoređu, nauku Crkve.[43] U tom uvjerenju on prevodi božićnu radioposlanicu pape Pija XII. i papino pismo upućeno državnom tajniku kardinalu Maglioneu u kojem ga moli da potakne pastire da promiču molitvu za mir i na nju posebno potiču nevinu djecu.[44] Zbog toga priprema nekoliko okružnih pisama učiteljicama u kojima im postavlja geslo: Misliti - osjećati - živjeti - raditi sa svetom majkom Katoličkom crkvom. A Mari Sikavici, majci klerika fra Petra, piše:

> "Molimo neka se skrate ovi dani kušnje i nevolje. Držimo se vazda naše vjere svete, naše svete kat[oličke] Crkve, koju ni vrata paklena ne mogu predobiti. Za ljubav Božju sve podnesimo i svakomu dobro želimo i činimo koliko možemo."[45]

Što je vrijeme odmicalo, stanje se činilo gore. Prometne veze su otežane zbog propusnica koje su se zahtijevale pri prelasku s jednog područja na drugo. Putovanja su postala opasna.[46] Pročulo se da je i fra Roko Rogošić lakše ozlijeđen,[47] a samostan u Zaostrogu su u srijedu [13. V] opljačkali partizani "i sve potpuno porobili i odnijeli".[48] Veze između Drniša i Sinja, pa prema tome i sa samostanom Visovcem, u kojem je bio novicijat, prekinute su a cestu su nadzirali partizani. Od Talijana je skoro bilo nemoguće dobiti propusnice.[49] Pale su i prve žrtve među franjevcima. Župnika fra Pavla Silova ubili su partizani u župnoj kući u Promini, a fra Ladislava Ivankovića četnici, s još trojicom župljana, ispred župne kuće u Kozici, prema verziji koja je tih dana stigla među studente "upravo u onaj čas dok je tješio one koje su zajedno s njim vodili". To je moralo djelovati na mlade i poletne momke, i ljetopisac je zapisao: "Ugledajmo se u njihov primjer."[50]

---

[42] Antić K. Jukić, Makarska, 30. III. 1942, AP, III/13, 18 [¢ 6, 185].
[43] Antić K. Jukić, Makarska, 30. III. 1942., AP, III/13, 18 [¢ 6, 185].
[44] Prijevod je sačuvan u AFPPOS, *Acta Romana* k br. 505/42. Nuntius radiophonicus "Nel'alba" i pismo kardinalu Maglioneu "Dum saeculum" pretiskani su u *Acta Ordinis Fratrum Minorum,* 56 (1942), 33-37, 57-60 i 56 (1942), 82-83, odakle ih je Antić najvjerojatnije preveo.
[45] Antić M. Sikavici, Makarska, 6. VIII. 1942, AP, III/29, 1 [¢ 6, 311].
[46] Usp. Arhiv Vicepostulature, J. Šetka Antiću, Sinj 26. III. 1942; I. Samardžija Antiću, Sinj 16. V. 1942.
[47] Arhiv Vicepostulature, J. Lovrić Antiću Visovac 29. V. 1942.
[48] Antić Petrovu 20. V. 1942. AP, I/34, 15, Pisma svećeniku III, br. 20/12, str. 28. U pismu Baliću, 17. VIII. 1942, Grabić piše da su partizani opljačkali samostane Zaostrog i Živogošće i 15 župa "do golih zidova". AFPPOS, br. 799/42/Balić.
[49] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 16. VIII. 1942.
[50] AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 65^r. O ubojstvu fra Pavla Silova vidi: O. TALPO, *Dalmazia. Una cro-*

U tako žalosnim prilikama, usred stradanja, studentski zbor Milovan proslavio je 5. VIII. 1942. skromnom akademijom 25. obljetnicu mlade mise svoga upravitelja Antića. Bila je to svečanost "puna intimne ljubavi i veselja".[51]

Stradanja su se nastavljala. Sljedeća partizanska žrtva bio je fra Jozo Borković, župnik u Kljacima.[52] Sjemeništarca Danka Glibotića odveli su partizani dok je boravio kod kuće na praznicima.[53]Uz to su se širile i lažne glasine koje su i franjevce prikazivale kao komuniste, a prema mišljenju provincijala Grabića širili su ih upravo komunisti.[54] U svom kasnijem izvješću o klericima Antić je kratko zapisao: "Na 14. do 15. X. 1942. napadaju partizani."[55] Prema jednom pismu fra Vjeke (Luje) Šušnjare partizani su odnijeli nekim svećenicima i knjige, a fra Gašparu Bujasu sat. Preko nekih pratizanka pokazali su se spremni vratiti im opljačkano ako im dotični upute zahvalu,[56] koju bi onda najvjerojatnije koristili u propagandne svrhe, no ovi to nisu učinili. Selo Krušvar u kojem je bila učiteljica Antićeva duhovna kći Katarina Jukić zapaljeno je, pa se učiteljica obratila Antiću da bi joj pronašao službu negdje oko Sinja.[57]

Bile su to i za Antića strašne kušnje.[58] Partizani su 22. prosinca s brežuljka Sv. Andrije napali mitreljeskim hicima i njegove studente na putu između Tučepa i Makarske.[59] Iz svoje makarske sobice Antić je želio biti prisutan ohrabrenjima i poticanjem posred svih tih stradanja. Plašio se da Bog ne bi pokarao Provinciju zbog zapuštanja njegove svete službe pa je poticao provincijala da u imotskom samostanu, koji je bio dušobrižnički usmjeren, uspostavi uredno moljenje časoslova i održavanje razmatranja.[60] A učiteljice je poticao da se posebno mole Blaženoj Djevici Mariji za svoj narod i za obraćenje grješnika jer Marija je pobije-

naca per la storia (1942), Roma 1990, 567; O Ivankoviću, Grabić Baliću, 11. IX. 1942, 24. IX. 1942, 11. XI. 1942, AFPPOS, br. 934/42/Balić, 1024/42/Balić, 1242/42/Balić; Usp. također i Balić Grabiću, 16. IX. 42. AFPPOS, br. 1021/42/Balić; P. Bezina, *Franjevci Provincije Presvetoga Otkupitelja žrtve rata 1942-1948,* Split 1995, 29-42.

[51] AFSM, Ljetopis Milovana, II f. 65[r-v].

[52] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 16. VIII. 1942; Necrologia, Borković, *Acta Ordinis Fratrum Minorum,* 52 (1943) 31; Talpo, *Dalmazia,* 765 i 808; Bezina, *Franjevci,* 43-47.

[53] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 16. VIII. 1942.

[54] "Čujem da nas netko tamo u Rimu optužuje da smo 'komunisti', a kad tamo baš su to oni, koji su nekidan ubili fra Pavla Silova u Promini i koji su dosada opljačkali najmanje naših deset - do petanest redovničkih kuća. Čudim se, što takove klevete nalaze tamo i takovih koji im vjeruju." Grabić Baliću, 24. VII. 1942, AFPPOS, br. 693/42/Balić.

[55] AFPPOS, Spisi provincijala, 364/45, A. Antić, Izvješće o klericima od škol. god. 23. VI. 1942. do 12. XII. 1945, str. 1.

[56] Arhiv Vicepostulature, Vj. Šušnjara Antiću, Sinj, 14. XII. 1942.

[57] Antić M. Mikuliću, Makarska, 5. XI. 1942. AP, I/30, 20 [¢ 4, 564].

[58] Usp. pismo fra Nikoli Gabriću 25. XII. 1942. A. Antić, *Pisma svećeniku,* I [30/73], 121. "Ne kloni duhom radi strašnih kušnja, koje proživljujemo svi."

[59] AFPPOS, Spisi provincijala, 364/45, A. Antić, Izvješće o klericima od škol. god. 23. VI. 1942. do 12. XII. 1945, str. 1.

[60] Antić Grabiću, Makarska, 6. XI. 1942. AP, I/47 [¢ 4, 894]. (Signatura provincijalata 1187/42).

dila sotonu, grijeh i sva krivovjerstva pa će, držao je Antić, pobijediti i "današnje bezboštvo".[61]

Polovicom prosinca Talijani su napustili Makarsku, prepustivši je hrvatskoj vojsci, no samo nekoliko dana kasnije partizani su pucali na samostan s položaja Sv. Andrije između Tučepa i Makarske. Fra Antu je čini se pucnjava zastrašila jer su mitraljeska zrna udarala i oko njegova prozora.[62] Nekoliko dana potom jedan metak zabio se tik iznad glave studentu fra Mirku Validžiću dok je spavao.[63] Vjerojatno da bi ojačali svoje položaje, Talijani su se 14. veljače vratili u Makarsku.[64]

Na Čitluku su, kod Sinja, komunisti opljačkali samostansko imanje. Antić s osjetljivošću vidi i u tom "tešku kušnju", no iz nje želi izvući duhovno obogaćenje koje članove na Čitluku treba približiti Bogu i poučiti o "prolaznosti svega zemaljskoga".[65]

U Šibeniku su partizani prekinuli dovod struje pa je i franjevačka tiskara Kačić prestala raditi tako da su i Antićevi planovi o tiskanju knjiga doživjeli neuspjeh. Nakon dolaska Talijana tiskara je ponovno proradila. Međutim, Talijani su zabranili tiskanje djela na hrvatskom jeziku i čini se htjeli se riješiti upravitelja tiskare fra Bernarda Buljevića,[66] što je Antiću onemogućilo tiskanje.

Dok je strah sve više zahvaćao i odvažne kao fra Petra Grabića, koji je kao provincijal bio obasipan tragičnim vijestima, Antić je strah nadvladavao pouzdanjem pa je ohrabrivao i provincijala Grabića, jer je bio siguran da Bog neće zapustiti i ostaviti Provinciju. "On je bio uvijek dobri i milosrdni Otac pak će nam se i u ovoj strašnoj kušnji tako pokazati i pomilovat će nas."[67] Ojačan pouzdanjem u Boga, Antić nastavlja mirno, skoro kao da oko njega i nema rata, dapače s jačim žarom, svoje religiozno djelovanje. Pokušava među pobožnim dušama proširiti moljenje za oprost grijeha i za mir, a čini se i nagovoriti svećenike da pristupe u društvo svećenika klanjalaca.[68]

---

[61] Antić K. Jukić, Makarska, 1. XII. 1943, AP, III/13, 23 [¢ 6, 190].

[62] Student fra Jure Radić ostavio je u svom dnevniku detaljan opis tog događaja iz kojeg se vidi da je i fra Antu zahvatio strah, no najvjerojatnije zbog odgovornosti koju je osjetio za živote studenata. Evo dio tog opisa: "Gledam ja tako, kad je počelo malo neobičnije pucketati! Jedan metak, dva tri ... kad najednom poče mitraljez malo debljim glasom, tuturtutu … Ozbiljna pucnjava. Rekbi udari koji metak i u zid ispod moga prozora. Ni te ni ove nego bacio ja sjedalicu pa se šćućuri izmedu stola i dvaju stalaka. Kako moja sjedalica klapne, odmah o. Magistar iznad stvori svoju klapatanju pa biž! Za čas nastala trka sa svih strana. Puca gotovo neprestano sa svih strana samostana. 'Generalna navala
govorio fra Ante. Nisam tome svemu davao važnost, no ipak kažem: 'Dobro se pomoliti Bogu. Ajmo u kapelu.' — Nu sad pisme! Već na hodniku mogao si čuti iz kapele glasno uzdisanje i zapomaganje: 'Isuse, Marijo...' O. Magister s kojih desetak, ne smijem drukčije reći nego baš 'jauče'. To je jedinstven prizor u životu ! […] Malo pomalo uzdrhtaše i moja koljena, uzdrhta srce, uzdrhtao jezik! Jecao sam i ja!" Arhiv Instituta Planina i more, Fra Jure Radić, Dnevnik, 8. I. 1943. N. Radić, *Dr. fra Jure Radić, život i djelo (1920-1990),* Split-Makarska 1998, 183.

[63] Arhiv Instituta Planina i more, Fra Jure Radić, Dnevnik, 14. I. 1943.

[64] K. Jurišić, Franjevački samostan Svete Marije u Makarskoj, 67.

[65] Antić Gabriću, Makarska 23. II. 1943. A. Antić, *Pisma svećeniku,* I [30/75], 122.

[66] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, br. 548/43, bez datuma

[67] Antić Grabiću, Makarska, 12. X. 1943. AP, I/47,15 [¢ 4, 879]. Signatura provincijalata 1034/43.

[68] Antić Gabriću, Makarska 23. X. 1943. A. Antić, *Pisma svećeniku,* I [30/78], 127.

Ređenje franjevačkih bogoslova u Splitu 1943.
(Potpuno desno fra Ante Antić)

Što je rat duže trajao, kao da je bio okrutniji. Mnogi Hrvati završili su po logorima u Italiji. Također i Antini Zatonjani. Dvadesetorica ih je internirana najprije na Molat, pa kasnije u Italiju iz koje se ta skupina vratila u veljači 1944. godine.[69] Talijani su četvoricu sjemeništaraca držali tri dana u zatvoru zbog propusnica.[70] Ni provincijal Grabić, usprkos biskupovu zauzimanju kod Talijana, nije mogao dobiti propusnicu. A i pismeno priopćavanje bilo je otežano i uredovanje je bilo u zakašnjenju.[71] A stizale su vijesti i iz Provincije sv. Jeronima da Talijani protjeruju i zatvaraju franjevce.[72] Živežne namirnice su poskupjele.[73] U franjevačkom sjemeništu u Sinju ostala su samo djeca iz bliže okolice koja su sobom donijela hranu. Ostali su pred Božić 1942. upućeni kućama i zadržani su na praznicima jer ih u samostanu nisu imali čim uzdržavati.[74] Sjemenište je ponovno ovoreno početkom ožujka jer se uspjelo prikupiti nešto hrane.[75] Na području što su ga okupirali Talijani hrana se nabavljala još teže nego na području pod nadzorom hrvatske države, pa je Provincijal Grabić tražio od Antića da studenti koji su se trebali u Splitu rediti za svećenike ponesu sobom i hranu za određeni broj dana koliko su trebali ostati u Splitu.[76]

Sa studentima je u Split došao i Antić. Provincijal Grabić pribilježio je o njem tom zgodom.

> "O. Ante čovjek je od molitve, od unutrašnje samozataje; uslužan, odgojan, razborit ljubazan, ustrpljiv, požrtvovan. - Jednak ugled uživa i izvana kod svjetovnog klera i kod svjetovnjaka s kojima je došao ili dolazi u doticaj. - Mnogo ga cijeni i dijecezanski

---

[69] Usp. Arhiv Vicepostulature, Crnica Antiću, Zagreb 27. II. 1944. O talijanskim postupcima na anektiranom šibenskom području usp. dopis šibenskog biskupa Jeronima Milete talijanskom guverneru Giuseppeu Bastinijanu. Talpo, *Dalmazia,* 1228-1231.

[70] Arhiv Vicepostulature, G. Nikolić Antiću, Sinj, 3. III. 1943.

[71] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, br. 548/43, bez datuma. Grabić je zbog svoje okretnosti i utjecaja, sa svojim franjevcima, bio talijanskim okupacijskim snagama trn u oku. Usp. Talpo, *Dalmazia,* 986-987.

[72] Arhiv Vicepostulature, Jerko Bakotin Antiću, Dubrovnik 10. VI. 1943. piše da su Talijani protjerali iz Kotora fra Ćiru Barušića a zatvorili fra Venka Gugića.

[73] Usp. Arhiv Vicepostulature, J. Bakotin Antiću, Dubrovnik 1. IV. 1943 i 10. VI. 1943; Don Jakov Lusić Antiću, Vrboska, 1. VI. 1943.

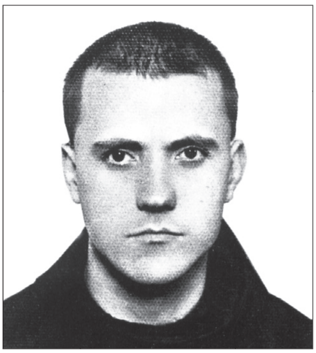
[74] Radonić Baliću, Sinj 5. I. 1943, AFPPOS, Balić, Dopisi 5. f. 86.

[75] Radonić Baliću, Sinj, 20. III. 1943. AFPPOS, Balić, Dopisi 5. f. 106.

[76] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, br. 330/43, Split 28. II. 1943; Vj. Mrđen Antiću, Split 22. VII. 1943.

biskup dr. Kvirin Klement Bonefačić. Bog mu dao dug život i na korist Provincije i naše mladosti."[77]

S Visovca su u to vrijeme dolazili glasovi da se u tim predjelima "više nego ikad crni oblak nadvio".[78] U Imotskom je isprebijan fra Jako Milinović.[79] Ratna kosa smrti okrutno je pokosila nedaleko od Makarske u Kozici još jednog člana Provincije fra Karla Ćuluma.[80] U Sinju su joj fra Anselmo Kovačić i fra Rafo Kalinić, tješeći umiruće i dijeleći sakramente, neustrašivio krenuli u susret.[81] Franjevci su se sve više počeli sklanjati sa župa u obližnje samostane ili na sigurnija područja. Neki su tako prepoznati i ubijeni.[82] Oni koji su još ostajali po župama proživljavali su "u strahu i pogibelji, teška sudbonosna vremena".[83] Putovanja su postala opasna. Provincijal je jedva imao neku vezu sa Sinjom, gdje je u Gimnaziju smještena vojna bolnica,[84] i Makarskom, a s drugim samostanima nije imao "nikakva kontakta". Ostala je samo nada u Providnost, i zaštitu Bogorodice. A molitva je davala utjehu.[85]

Fra Rafo Kalinić

Antu ti događaji nisu obeshrabrili. On misli dalje na život, na napredak svojih studenata i na potrebe svoga naroda. Drži da su to posebno milosna vremena za duhovnu izgradnju i za Božje proslavljenje. Poduzeti rad oko uređenja kapelice u klerikatu, oko uređenja dvorišta ispred samostana i poticaj koji je uputio nadbiskupima Splita i Zagreba da ustanove samostane za molitvu i kontemplaciju to potvrđuje.

Antić je, naime, služeći se već postojećim namještajem: klupama koje je dao razrezati, oltarom napravljenim dvadesetak godina ranije koji je dao obnoviti i svetohraništem iz stare crkve uredio kapelu u klerikatu[86] kako bi u tim teškim vremenima studentima bila za utjehu. U obnovljenu studentsku kapelu namjeravao je staviti sliku

[77] AFPPOS, Urudžbeni zapisnik, knj. 3, str.. 415. n. 903-906.

[78] Arhiv Vicepostulature, Visovac 9. III. 1943.

[79] Arhiv Vicepostulature, Fra Stanko R[omac] Antiću, Imotski 8. V. 1943.

[80] Antić Petrovu, Makarska 27. V. 1943. AP, I/34, 25, [¢ 4 660]. Pisma svećeniku, 20/22, str.40.

[81] Na dopisnici M. Mikuliću, Makarska, 5. VI. 1943. AP, I/30, 22 [¢ 4, 567], Antić piše da je Kovačić obolio od tifusa a fra Karlo Ćulum ubijen. Usp. također P. Bezina, *Franjevci Provincije Presvetoga Otkupitelja žrtve rata 1942-1948,* Split 1995, 49-52, 315-316. Fra Metod Baliću, Zagreb 26. XI. 1943. Balić, dopisi 5. f. 114.

[82] U Ravnom su ubijeni Bradarić i Lapić koje je prepoznao Peko Bogdan. Fra Metod Baliću, Zagreb 26. XI. 1943. AFPPOS; Balić, Dopisi 5. f. 114.

[83] Arhiv Vicepostulature, Fra Frano Rakić Antiću, Vrgorac, 28. X. 1943.

[84] Fra Metod Baliću, Zagreb 26. XI. 1943. Balić, dopisi 5. f. 114.

[85] Usp. Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 24/43. Grabić Antiću, Split 26. X. 1943. - Antić Grabiću, Makarska, 19. XI. 1943. AP, I/47, 17 [¢ 4, 876], signatura provincijalata 1096/43. - Fra Jure Radić 31. X. 1943. piše: "Topovi su popodne gruvali oko

franjevačke škole koja bi studente poticala na duhovni i znanstveni rad. Zbog toga se obratio fra Karlu Baliću moleći ga da bi u Rimu dao izraditi takvu sliku. Dapače, preporučio mu je da bi takva slika mogla ostati u Antonianumu ili u generalnoj kuriji Franjevačkog reda a da bi se njezine kopije proširile po čitavom Franjevačkom redu.[87] Je li Balić prije razmišljao o nekoj takvoj slici, nije poznato. Iz dopisa se čini da je poticaj došao od Antića, a Balić je mudro iskoristio izgradnju nove crkve S. Maria Mediatrice u Rimu i savjetovao generalnom ekonomu da se izradi slika Bogorodice s franjevačkom školom koja se zauzimala za slavljenje Marijina bezgrešnog začeća.[88]

Uz *Vademecum,* koji je planirao pripremiti za odgoj svojih studenata, Antić se obratio u tim kobnim ratnim vremenima zagrebačkom arhitektu Podhorskom, koji je svojevdobnoprojektirao novu crkvu u Makarskoj, da bi izradio nacrt za dvorište u kojem su boravili studenti, što je ovaj i obećao.[89] Poticao je splitskog nadbiskupa Kvirina Klementa Bonefačića na osnivanje redovničkih kuća u kojima bi se obavljale molitve i klanjanje. Sličnu molbu uputio je i zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu. No Stepinac je već i sam na tom području bio poduzeo neke korake,[90] a Bonefačić je, pohvalivši Antićevu zamisao, čekao kako će se razvijati zagrebački pothvat i zbog toga pustio da stvar "dozrijeva".[91]

J. Bifel: Stepinac i Antić na mozaiku franjevačke crkve u Makarskoj

U Makarskoj su kroz to vrijeme nastale poteškoće s ređenjem klerika i održavanjem škole. Brodske su linije prema Splitu bile neredovite, a kad se činilo da će se to nekako rješiti, talijansko zapovjedništvo nije dozvolilo da klerici iz Makarske pođu na ređenje u Split.[92] Nakon pada fašizma u Italiji i nakon što su saveznici objavili (8. IX. 1943) da je Italija potpisala 3. rujna

nas, a mi smo dolje u crkvi ispod kora molili božansko oficije. Bilo je tako slatko, mnogo slađe nego kad je bilo mirno." Arhiv Instituta Planina i more, Fra Jure Radić, Dnevnik, 31. X. 1943.

86 Antić Čapkunu [pogrešno arhivirano I. Juriću], Makarska, 18. V. 1943. AP, I/21, 15 [¢ 4, 361].

87 Antić Baliću, Makarska, 13. IV. 1943, AP, I/4, 5 [¢ 4, 22-23]; Antić Baliću [pogrešno arhivirano I. Juriću], Makarska, 11. V. 1943. AP, I/21, 14 [¢ 4, 363-364].

88 Arhiv Vicepostulature, Balić Antiću, Rim 18. V. 1943. Balić je odmah prihvatio Antićevu ideju i zamislio Marijinu apoteozu poput Rafaelove "Dispute": "Marija - negotium saeculorum - i franjevačka škola". Pridobio je i generalnog ekonoma Dominika Mandića, no nije odmah mogao naći umjetnika za ostvarenje. Sliku franjevačke škole dao je Balić kasnije izraditi i iznad oltara u svom rodnom mjestu Katunima.

89 Arhiv Vicepostulature, Podhorski Antiću, Zagreb, 31. VII. 1943.

90 Stepinac mu je odgovorio da je u istu svrhu već osnovao 1939. u nadbiskupskom dvorcu u Brezovici prvi karmel u Hrvatskoj i da je u Zagreb doveo "Sestre vječnoga klanjanja", a namjeravao je u marijansko svetište u Mariju Bistricu dovesti tih dana i pavline. Arhiv Vicepostulature, Stepinac Antiću, Zagreb 13. IX. 1943.

91 Arhiv Vicepostulature, Bonefačić Antiću, Split, 30. VIII. 1943.

92 Antić Grabiću, Makarska, 26. VIII. 1943. AP, I/47 12 [¢ 4, 883]. Signatura provincijalata 904/43.

primirje sa saveznicima (Armistizio di Cassibbile/Siracusa), ustaše su razoružali Talijane, a Talijani koji su prešli na stranu saveznika, skupa s partizanima, bombardirali su Makarsku u kojoj je bilo više ranjenih osoba, među kojima i fra Petar Glavaš, pa je zbog ranjenika 17. IX. 1943. u školskim dvoranama bogoslovije otvorena ratna bolnica.

Profesori koji su preko ljeta izišli iz Makarske nisu se mogli vratiti, pa je školska godina počela u nenormalnim uvjetima, s krnjim profesorskim sastavom u samostanskoj razgovaraonici jer je u školskim prostorijama i nadalje djelovala vojna bolnica.[93] Želeći zauzeti Makarsku, partizani su je češće tukli topovima sa Staze ili iznad Tučepa. Svečane mise su dokinite kako bombardiranje ne bi ugrozilo vjernike. U rano jutro 7. studenoga 1943, dok je motorni brod ulazio u makarsku luku, partizani iznad Tučepa, napali su ga topovima. Jedna granata pogodila je krilo samostana uz more, probila u hodnik i razbila vrata na Antićevoj sobi gdje se zaustavila a da nije eksplodirala. Događaj je ubrzo protumačen kao posebna Božja milost i intervencija.[94]

Iako u pismima rijetko spominje ratne strahote, Antu je uzdrmalo ono što se događalo. Njegova "majka Provincija silno je ponižena i ožalošćena". No, on ne pita za razloge zašto se to događa. S bolom, ali i ponosom na žrtve, zahvaljuje Bogu, nadajući se da će Bog prihvatiti te žrtve za duhovnu obnovu Provincije i da će više braće "ući u naš martirologij".[95] Jednako tako savjetuje i svojim penitentima da ne podlegnu strahu, ni od bombardiranja, ni bilo kojem drugom; da se ne prepuste potištenosti i zlovolji, već da budu postojani u Isusovoj ljubavi jer je On jedini život.[96]

---

[93] Usp. Kronika Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj [I], bez str. 6. X. 1943. "Ko će učit i knjigom se bavit, kad nam granate nad glavom lete", upisao je rektor G. Cvitanović u ljetopis koji je taj dan prestao pisati. Usp. i Arhiv Vicepostulature, Crnica Antiću, Zagreb, 6. XI. 1943. Prema Antićevu izvještaju, ustaška je vlast preuzela prostorije klerikata za vojnu bolnicu 17. IX. 1943. a napustila ih 12. I. 1944. AFPPOS, Spisi provincijala, 364/45, A. Antić, Izvješće o klericima od škol. god. 23. VI. 1942. do 12. XII. 1945, str. 1.

[94] Sam Antić pribilježio je o tom kratko: "Na 17. XI. 1943. u tri sata i pol po ponoći pucaju topovi iz Tučepi na Makarsku. Jedna topovska granata udarila u krov klerikata, probila ga, odbila se od pločnika, razbila srednji dio vrata prve sobe O. Magistra ali nije eksplodirala", AFPPOS, Spisi provincijala, 364/45, A. Antić, Izvješće o klericima od škol. god. 23. VI. 1942. do 12. XII. 1945, str. 1. Eksprovincijal Cikojević je u drugom dijelu opisa detaljniji: "U Antićev krov udario je top sa Sv. Ilije. Kugla je probila podkrovlje, udarila u pod pred fra Antinim vratima, odbila dasku na vratima i uletila u sobu, pala pred fra Antu, koji je izlazio iz sobe i pred njim na tavan izasula dio praha, a jedan je dio ostao u njoj. Samo gornji dio je eksplodirao onda kada je udario. Sigurno ga je anđeo čuvar čuvao", Cikojević Grabiću, Makarska, 15. XI. 1943. AFPPOS, Spisi provincijala, 1101/1943. Provincijal Grabić zapisao je u protokolu Provincijalata: "Okolo našeg samostana palo je više od 300 granata. Dvije su pogodile u samostan. Bog i Gospa učinili su nam posebnu milost što su nam na čudesan način spasili život svetog i uzornog o. Ante Antića. To je u provincijalnom arhivu na više mjesta zabilježeno", AFPPOS, Protokol 3. str. 725. Cfr. Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 25. Grabić Antiću, Split 13. XI. 1943. Koncept Provincijalata, br. 1084/43. - K. Jurišić, Granata minobacača nije eksplodirala, DOA (1982), 1-2, 7; K. Jurišić, Franjevački samostan Svete Marije u Makarskoj, 67; Š. Stipaničev, "Moje sjećanje na fra Antu", *Antićeva Baština,* Zagreb 1994, 284.

[95] Antić Baliću, Makarska, 30. XI. 1944, AP, I/4, 6 [¢ 4, 24].

[96] Antić K. Sikirici, Makarska, 28. XII. 1943, AP, III/32 1 [¢ 6, 368].

NENORMALNI UVJETI

Sljedeća je 1944. godina bila još teža. Većina je samostana bila oštećena i opljačkana.[97] Saveznici su bombardirali Split. O podne 3. siječnja 1944. crkva sv. Petra u Splitu sravnjena je sa zemljom, a biskupova palača u njezinoj blizini teško oštećena. Biskup se sklonio kod franjevaca, na Dobri, što je Antiću omogućilo da natpastiru pošalje poneki dar za koji je opravdano biskup držao da je darovan Antiću, pa mu je zbog toga osjećajno zahvalio vapijući Bogu u kojem je gledao jedini spas čovječanstva. Njegov vapaj *Deus misereatur nostri*[98] kao da je preuzet od davnog kršćanina s nadvratnika salonitanske bazilike mučenika Dujma: *Deus noster propitius esto Reipublicae Romane*.

Makarsku su nadlijetali zrakoplovi. Prisjećajući se tih dana, Antić je nakon rata pribilježio u svom izvještaju:

> "Na 15. XII. 1943. u osam sati navečer dok smo bili na razmatranju (u duh. vježbama) pale su prve male bombe u naš gajić. - Na 7. I. 1944. oko 11 sati prije podne bila je prvi put ozbiljno bombardirana Makarska. Jedna je bomba pogodila samostan u onaj dio kamo se ide u potkrovlje, a druga je pala nad korom kod ulaza. Napadaj je potresao duhove i prouzročio je strah. Poštovani O. Gvardijan i P. O. Rektor dozvolili su braći iz obližnjih mjesta da se mogu zakloniti kod svojih kuća, a neka braća podjoše u Živogošće". - Na 11. I. 1944. opet je Makarska bila četiri puta bombardirana. Poslije toga tražili smo da bi našli u Tučepima ili u drugom obližnjem selu zgodnu kuću kako bi se mogli zakloniti ostali klerici i po mogućnosti proslijediti školu ali nismo uspjeli."[99]

Neprestane uzbune su otančale svačije živce. Rektor Bogoslovije i kustod Provincije, nekadašnji kapelan austrijske vojske i saveznički zarobljenik iz I. svjetskog rata, fra Gabro Cvitanović povukao se u Vepric i Soline kod Brela. Antić je vjerojatno očekivao da se oglasi kao poglavar, što učiniti sa studentima. I on se zaista oglasio, negdje iz skloništa, valjda iz Veprica, samo pol sata hoda od makarskog samostana, ali ostavljajući Antiću teškoću odgovornosti za mlade živote.

> "Ja ne mogu odlučiti ništa" - piše fra Gabro - "jer ne znam sam što da odlučim kad izlaza nigđe (!) ne vidim. Ali zato dopuštam svima, ako mogu da se sklone bilo kod svoje rodbine, bilo u koji samostan, bilo kod kog župnika ili prijatelja."[100]

Daljnji tijek zbivanja opisuje nam Antićev izvještaj:

> "Na 24. I. 1944. došao je u Makarsku Mnp. O. Provincijal i sazvao sjednicu obitelji na kojoj se pretresalo pitanje o zaštiti i snalaženju u ovim prilikama. Konačno

[97] Arhiv Vicepostulature, Damjan [Grgat] Antiću, Živogošće, 10. I. 1944. piše o stradalom samostanu u Živogošću.
[98] Arhiv Vicepostulature, Biskup Bonefačić Antiću, Split 6. I. 1944. i 28. II. 1944. Opisujući u drugom pismu Antiću bombardiranje palače, biskup vidi prst Božji što nitko nije poginuo, i ističe da su "svjetovne" slike stradale a "nabožne" ostale neoštećene, dapače Gospina slika iznad njegova kreveta "kao po čudu" ostala je neoštećena dok je tu sve drugo uništeno. Usp. također i pismo Split, 10. X. 1948.
[99] AFPPOS, Spisi provincijala, 364/45, A. Antić, Izvješće o klericima od škol. god. 23. VI. 1942. do 12. XII. 1945, str. 1-2.
[100] Arhiv Vicepostulature, Cvitanović Antiću, Vepric, 22. I. 1944.

je odlukom od 25. I. 1944. br. 201-44 odredio da se radi zračnih napadaja i drugih ratnih nezgoda klerici sa odnosnim svojim lektorima razmjeste u samostane Visovac, Živogošće i u župe imotske krajine: Vinjane, Runović i Podbablje. Oni mladomisnici i drugi klerici koji se nalaze kod roditeljskih kuća, neka i nadalje ostanu. Drugi mladomisnici petoga tečaja neka se što prije i brižnije priprave za juriskidciju."[101]

I studenti su se razbježali kojekuda. U tim teškim prilikama Ante još više upire pogled u Boga i u Blaženu Djevicu Mariju. Nastoji proširiti moljenje krunice i pobožnost prvih subota. Preporučuje molitve za Provinciju. A svom duhovnom vođeniku fra Nikoli Gabriću preporučuje čak svaki dan zaklinjanje protiv otpalih anđela - *contra angelos apostatas* Leona XIII. "Neka dragi Bog od nas otjera zle duhove koji kvare i upropašćuju duše."[102]

Profesori su u odlasku studenata iz Makarske i nastanjenju kod vlastitih obitelji ili kod nekih župnika vidjeli opasnost za njihova zvanja, pa je Antić pokušao navesti provincijala da dođe u Makarsku kako bi se bolje pobrinuli za školu i odgoj, nastojeći također pridobiti kustoda i rektora fra Gabru Cvitanovića da se vrati u Makarsku i da se u Makarskoj urede barem prvi razredi škole.[103]

Čini se da je Grabić upravo tada odredio da rektora fra Gabru Cvitanovića zamijeni fra Božo Vuco kao provincijalov delegat, a ako on ne bi mogao, onda najstariji lektor. Boži je pisao da povede studente u Imotsku krajinu. Kustod i rektor zbog straha i živčanog rastrojenja nije došao u Makarsku, pa je Antić zamolio provincijala da on sam dođe u Makarsku. Međutim, ni Grabić nije držao da bi razlog bio dovoljno jak, da se izloži opasnosti putovanja. U Provinciji su se ponovno pronosili glasovi o još dvojici ubijenih franjevaca, o. Zjačiću i o. Paviši. Strah se još više uvlačio pod kožu. Većina studenata pošla je u Imotsku krajinu, a Baškovođani i Breljani ostali su u Baškoj Vodi, kod Makarske, okupljajući se oko kustoda fra Gabre Cvitanovića. Desetorica studenata koji su ostali u Makarskoj postali su nervozni pred svakodnevnim prelijetanjem aviona i pred bombardiranjima. Ljuti su bili i na magistra i držali da se za njih ne brine i da ih izlaže pogibli. Zavidjeli su kolegama koji su otišli kućama ili negdje u druge samostane i župe. Glasovi koji su se pronosili o novim bombardiranjima neke su toliko zastrašili da su po cijeli dan, kad bi bilo lijepo vrijeme, provodili u obližnjoj šumi. Iako ih je Antić nastojao umiriti i uvjeriti da je Bog dao vidljive dokaze kako se za njih brine, klerici su željeli vidjeti da se za njih brinu i njihovi redovnički poglavari. Od straha pred partizanima studenti su odbili nositi tonzuru. Provincijal koji je smatrao da je to "obća bolest mnogih mladih, koji nalaze u tome spas od progona i smrti" odlučio im je popustiti, ali ne zbog opasnosti od smrti već da izbjegne

---

[101] AFPPOS, Spisi provincijala, 364/45, A. Antić, Izvješće o klericima od škol. god. 23. VI. 1942. do 12. XII. 1945, str. 2.

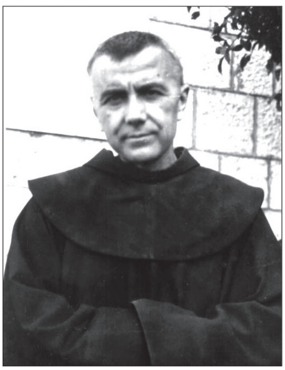
[102] Antić Gabriću, Makarska 28. I. 1944. A. Antić, *Pisma svećeniku,* I [30/79], 128. "Protiv onih napadaja mi smo se pomagali pouzdanjem u pomoć Božju i Bl. Djevice Marije, i svetom molitvom." AFPPOS, Spisi provincijala, 364/45, A. Antić, Izvješće o klericima od škol. god. 23. VI. 1942. do 12. XII. 1945, str. 3.

[103] Antić Grabiću, Makarska, 17. II. 1944. AP, I/47,21 [¢ 4, 872]. Signatura provincijalata 115/44.

"veće zlo", a to je zlo po njegovu mišljenju bilo neraspoloženje i ogorčenost koja je mogla nastati prema upravi Provincije.[104]

Zbog takvih prilika provincijal je preostale studente uputio u Imotsku krajinu. Studenti su putovali noću i uglavnom odlazili u Podbablje, Runović i Vinjane. S njima je pošao i profesor fra Božo Vuco koji ih je obilazio i poučavao po župama,[105] dok je Antić iz Makarske bdio duhovno nad njima i dostavljao im upute i duhovne tekstove.[106]

Studenti prve godine, koje je uprava Provincije u strahu od zrakoplovnih bombardiranja sklonila u osamljeni samostan u Živogošću, nakon što je u župnoj kući u Igranima ubijen fra Ante Benutić, pred opasnošću od noža i puške, izabrali su radije zračnu opasnost i došli iz Živogošća u Makarsku.[107] Antić je bio neodlučan Je li dobro da ostanu u Makarskoj ili bi ih bilo bolje razmjestiti na sigurnija mjesta. Zbog toga je molio provincijala da bi im nabavio i civilnu odjeću za svaki slučaj, no u takvim prilikama do nje je bilo teško doći čak i u samom središtu Hrvatske u Zagrebu.[108] Zbog njihove životne sigurnosti Antić je upućivao klerike, uglavnom odmah poslije osam sati izjutra, u predjele oko Makarske, Makar, Vepric ili pod hridine na Voliciji, a uskoro, za neko vrijeme, u obližnje Tučepe.

Fra Ante Antić 1944.

Premda dovoljno zabrinut za živote mladih ljudi koji su mu bili povjereni, Antić nije zaboravljao ni ostalu subraću koja su stradavala u strahu ni one kojima su pakosnici već oduzeli živote. Zbog toga je višekratno podsjećao provincijala da bi trebao obavijestiti braću po Provinciji tko je sve umro ili poginuo i potaknuti ih da mole za pokojnike. Nagovarao ga je da osokoli subraću da nevolje koje ih zadešavaju podnose za ljubav Božju i spas duša i Provincije, kako bi braća osjetila da provincijal vodi brigu o njima. Molio ga je da bi mu dao 500-600 molitvenika *Veliko obećanje* koje bi on raspodijelio vjernicima po župama i predlagao mu da tiska u manjem obliku molitvu koju je prema pobožnom vjerovanju anđeo naučio djecu u Fatimi prije nego im se ukazala Blažena Djevica Marija, kako bi se ta molitva mogla razdijeliti djeci da je djeca mole u vrijeme rata.[109]

---

[104] Arhiv Vicepostulature, Izvornik i koncept provincijalnog ureda br. 112/64, Grabić Antiću, Split 23. II. 1944. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 4. [izvornik] i Koncept provincijalnog ureda br. 166/64], Grabić Antiću, Split 9. III. 1944. - Antić Grabiću, Makarska, 7. III. 1944. AP, I/47 22 [¢ 4, 870-871]. Signatura provincijalata 160/44.

[105] Usp. Arhiv Vicepostulature, Marijo [Stipić] Antiću, Imotski 3. IV. 1944; Fra Teofil i fra Vinko Antiću, Vinjani 4. IV. 1944; Vuco Antiću, Imotski 6. IV. 1944. i 21. IV. 1944.

[106] Tako mu Jure Radić iz obiteljske kuće u Baškoj Vodi zahvaljuje što mu je poslao raspravu o sakramentu krštenja. Arhiv Vicepostulature, Radić Antiću, Baška Voda, 5. III. 1944.

[107] Usp. I. Menđušić, "Fra Antina plemenita duša", *Antićeva Baština,* Zagreb 1994, 286.

[108] Antić Grabiću, Makarska, 18. IV. 1944. AP, I/47 23 [¢ 4, 869]; signatura provincijalata 282/44.

[109] Antić Grabiću, Makarska, 18. IV. i 12 i 16. V. 1944 AP, I/47 23-25 [¢ 4, 869 i 867]; signatura provincijalata 282/44, 430/44 i 421/44.

Pisma koja su Antiću stizala uglavnom su donosila nepovoljne vijesti. Dubrovački franjevac fra Jerko Bakotin se tužio da mu je otac poginuo pod ruševinama crkve, a stradalo mu je i osmero rođaka. Pod ruševinama crkve poginuo je i otac drugom franjevcu fra Stanku Plepelu.[110] Iz Zagreba je Antiću njegov susjed Crnica javljao da su stradali samostan hrvatskih franjevaca na Kaptolu i samostan dominikanaca, a sinovac Ante da mu je stradao od krhotina bombe što se, ovo posljednje, kasnije pokazalo netočnim.[111] Iz Sinja je Šetka pisao:

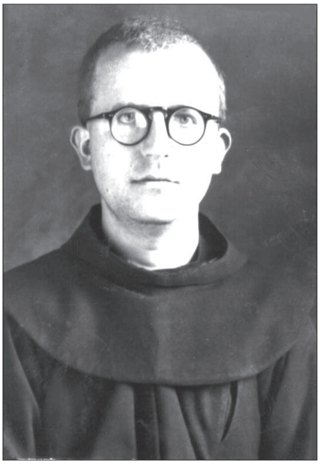
> "Nad cetinsku krajinu spustila se strahovito desnica Božja. Jučer i danas stradaju naše župe, naš narod preko Cetine. U Otoku, Rudi … na stotine mrtvih (žena i djece najviše). Prema prvim vjestima već se broji preko hiljade mrtvih. Iz same Litrine[112] rodbine 22 … O. Anđelku otac i ostali (izuzevši brata, sestru) Stvar nečuvena i neviđena. Čini se, da je to djelo nedićevaca, koji sudjeluju u akciji vojske. Neka se Božja volja vrši!"[113]

Ni u takvim prilikama Ante nije gubio povjerenje u Boga. Ako Bog kara čovjeka, onda i čovjek treba prihvatiti to karanje i sve vršiti u duhu pokore. "Danas je upravo zgodno vrijeme zato" pa sve treba primati u tom duhu iz ruke Božje, bio je njegov zaključak.[114]

Masakr u Cetinskoj krajini posijao je u početku strah i među bogoslove u Imotskoj krajini, no kasnije su se smirili. Avioni i bombardiranja su uspaničili narod. Bombardiranja su bila česta i po selima. Lektora fra Božu Vucu i imotskog gvardijana zahvatili su jednom upravo u vrijeme dok je Božo išao svojim studentima u Podbablje. No prošli su neozlijeđeni ležeći ispod jedne rašeljke, dok su oko njih padale granate.[115] Svoje ustrašene klerike, koji su se pripremali u Sinju za svete redove, Antić je hrabrio riječima: "Neće vam se ništa zla dogoditi." U njegovim riječima oni su osjećali olakšanje što im je povećavalo pouzdanje u Boga u pogibeljima koje su nazirali.[116] Slično je čini se Antić pisao i profesoru fra Ćirilu Markoču pozivajući ga da se vrati u Makarsku ali ga nije uspio uvjeriti. On je volio iz Omiša "promatrati daljnji razvoj", iako mu ni tu nije bilo ružičasto jer su saveznici pokušavali porušiti most na Cetini, a uz samostan su bili smješteni jedan top i protuzrakoplovna strojnica.[117] A nije uspio ni na opetovani poziv dovesti u Makarsku ni kustoda fra Gabru Cvitanovića da bi učinio bogoslovima ispite, jer je Cvitanović držao da ne treba tražiti normalne stvari u nenormalna vremena, smatrajući ispit kao puku formalnost koju može, prema tome, učiniti i sam Antić.[118]

---

[110] Arhiv Vicepostulature, Bakotin Antiću, Dubrovnik, 24. II. 1944. i 2. IV. 1944. Usp. također AFPPOS, Urudžbeni zapisnik, knj. 3, str. 700 e 751. br. 2126 i 2131.
[111] Arhiv Vicepostulature, Crnica Antiću, Zagreb, 27. II. 1944. i 8. VII. 1944.
[112] Iz roda Milanović Litre: potjecala su dvojica franjevaca fra Stanko i fra Anđelko.
[113] Arhiv Vicepostulature, Šetka Antiću [Sinj, 28. II. 1944].
[114] Antić K. Jukić, Makarska, 24. VI. 1944, AP, III/13, 27 [¢ 6, 192].
[115] Usp. Arhiv Vicepostulature, Vuco Antiću, Imotski 21. IV. 1944; 10. V. 1944. i 31. V. 1944. Julijan Ramljak Antiću, Visovac, 1. V. 1944.
[116] Arhiv Vicepostulature, Klerici Antiću [lipanj 1944].
[117] Arhiv Vicepostulature, Ćiro [Markoč] Antiću, Omiš 17. V. 1994.
[118] Arhiv Vicepostulature, G. Cvitanović Antiću, Soline, 19. VII. 1944.

Fra Jerko Šetka 1944.

Strah od bombardiranja i smrti uznemirivao je duhove ali, katkada, kako zapaža fra Jerko Šetka, i koristio, jer se pred bombama i smrću trebalo velikodušnije skloniti u najsigurnije ruke.[119] Bombe su treštale i u Sinju. Petnaestoga lipnja 1944. padoše neke bombe i na katolički dom odmah uz samostan. Osam osoba je poginulo, a 12 ranjeno. U VII. razredu franjevačke gimnazije nad glavom duhovnika fra Stanka Petrova srušio se strop. Studenti su umakli opasnosti i vjerojatno se netko sjetio riječi "neće vam se ništa zla dogoditi". Strah i nesigurnost ipak su nadjačavali pa je svatko bježao "cieli dan vani kojekuda" ne odmičući se daleko zbog bojazni od drugih nevolja.[120]

"Svaku večer idemo u krevet s mišlju: - možda će noćas bombe sve sraziti sa zemljom; svako jutro dižemo se s mišlju: - možda je danas naš posljednji dan … Čovjek se sokoli, junači, ali ipak teška tjeskoba …"[121]

Bombardiranje Makarske 24. VII. 1944. nije oštetilo samostan.[122] Premda je stanje bilo kaotično, Antić se brinuo za školu, za odgoj, za dolično pripravljanje na zavjetovanja i ređenja, koliko je u takvim prilikama bilo moguće. Čini se da je tada još više molio, i tražio od svojih pokornika da mole da bi "*Duh Sveti izlio na njegovu dušu što veće obilje svojih darova, osobito* ***dar mudrosti*** *svoje da može svom vedrinom jakošću i postojanošću vršiti najuzvišenije, Bogu najugodnije a dušama najkorisnije djelo posvećivanja i spasavanja kršćanskih duša"*.[123]

Ponovno zračno bombardiranje u utorak 22. kolovoza 1944. sručilo se upravo oko makarskog samostana. Četiri su bombe pale u samostanski vrt i jedna uz temelje zvonika, a druge posvuda uokolo. Ogromne bombe uz zvonik i na putu uz štalu nisu eksplodirele tako da samostan nije bio puno oštećen a toga dana nije nitko ni nastradao. Bila je to ipak snažna opomena pa je samostan izradio dva čvrsta skloništa.[124]

Uskoro su u Makarsku ušli partizani. Prema pisanju fra Petra Bezine, iz samostana su odveli gvardijana fra Dominika Šulentu i, dva-tri dana kasnije, fra Antu.[125] Gvardijana su strijeljali 4. XI. 1944. u Kozici. Tako je samostan ostao

---

[119] Arhiv Vicepostulature, Šetka Antiću Sinj, 24. IV. 1944.

[120] Arhiv Vicepostulature, Šetka Antiću Sinj, 22. VI. 1944 i 14. VII. 1944; nepotpisano pismo Sinj, 28. VI. 1944; Petrov Antiću, Sinj 7. VII. 1944.

[121] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 22. IX. 1944.

[122] AP, I/47 26 [¢ 4, 866], Antić Grabiću, Makarska, 24. VII. 1944. Signatura provincijalata 549/44.

[123] Usp. Arhiv Vicepostulature, Brbić Antiću, Živogošće, 18. VI. 1944.

[124] AP, I/47 28 [¢ 4, 863], Antić Grabiću, Makarska, 30. VIII. 1944.

[125] Bezina, *Franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja žrtve rata* , 117 i 324. Na str. 117 Bezina nažalost ne dokumentira tu tvrdnju kojoj na drugom mjestu proturječi. Dok na spomenutoj stranici piše da su fra Antu već sutradan pustili iz zatvora na str. 324 piše da je "u zatvoru proveo tjedan dana".

obezglavljen, a jer u samostanu nije bilo ni vikara, poglavarsku službu preuzeo je stari i bolesni eksprovincijal, za kojega je kustod Cvitanović držao da više ne može raditi, a Antić ga je predlagao za poglavara jer je bio najstariji diskret.[126] Strijeljanje gvardijana na Antu je moralo snažno djelovati. No, on je ipak ostao staložen i miran. Svoju mirnoću prenosio je donekle i na, katkada, uspaničene i raspršene učenike koji su u ratnim prilikama tražili vlastite izlaze i rješenja. I uz bojazan od neprilika i opasnosti oni su se ipak pokoravali njegovim zahtjevima i njegovoj riječi.

Antić je u Makarskoj ostao kao neki raspačivač potrepština. Svatko se za nešto obraćao. Netko za knjige, netko za odjeću, netko za obuću, netko za hranu, tjesteninu ili sol. Električne energije nije bilo. Petrolej se nije mogao lako nabaviti. Iz unutrašnjosti se nabavljao petrolej, iz primorja se nabavljala sol.[127] Većina Antićevih dopisnika koristila je svoja pisma da se Antiću izjada, da mu iznesu svoje duševno stanje, da zatraži savjet i preporuku u molitve.

Otkuda Antiću takav autoritet koji izbija na vidjelo iz mnogih pisama koja su mu upućena. Objašnjenje za to možda se najbolje može pronaći u pismu fra Davida Bribića, koji je u vrijeme rata neko vrijeme boravio u Makarskoj i bio duboko impresioniran Antićevim duhovnim savjetima, njegovim zauzimanjem na sve strane, i njegovom mirnoćom u ratno doba. Brbić je u Antiću vidio dušu "koja je sva podana i pridana Isukrstu da izgara u žaru božanske ljubavi napram ovomu svomu Zaručniku nastojeći mu privesti što više duša da ih s Njim što bolje upoznade i srčenije sjedini baš u Prisv[etom] Srcu Njegovu, u komu je samomu pravi mir i pokoj naš". Zahvaljujući mu što se i za nj brinuo "pravom majčinskom, a svetačkom ljubavi", Brbić mu je obećao da dok je na zemlji neće odustati moliti "za pomoć, okripu i svako dobro pridragoga" fra Ante.

Izvor Antićeve mirnoće, kako je dobro zapazio njegov subrat i pokornik, jednostavni fra David Brbić bio je sam Bog jer je Antić po savjetu apostola Petra povjerio dušu svoju vjernom Stvoritelju (1 Petr 4,19). U pismu pisanom ikavicom Brbić dodaje:

> "Sada razumim kako tvoj duh ostaje vedar a srce odvažno, a u toliko briga i raznih služba i pažnjâ, a u ovako vrime raztrkavanja i čuvanja glavâ! [...] Tvoje srce dóbro Isukrst je usvojio, ono se je u Njemu učvrstilo, pa tko i što će da pokrene srce komu je Gospodin naš Isukrst sva snaga, sve blago i sve uživanje!!"

Pomalo čudnovata formulacija kojom David završava svoju molbu da se Antić moli za njega kako bi ostao vjeran Isusu: "[...] ufam se vrlo, pridati dušu svoju priko ruku primiloga svog oca fra Ante Antića, u krilo primilostivoga Boga Odkupitelja našega spasitelja Isukrsta i primilosrdne Njegove Majke a i naše priblažene Divice Marije!!!" očito pokazuje da je Brbić tada Antića smatrao svetom dušom.[128]

---

[126] Antić kustodu Cvitanoviću, Makarska, 27. XI. 1944. AP, I/47 30 [¢ 4, 861]; signatura provincijalata 732/44.

[127] Usp. Arhiv Vicepostulature, Vuco Antiću, Imotski 29. XI. 1944.

[128] Arhiv Vicepostulature, Brbić Antiću, Živogošće 18. VI. 1944.

NAPRIJED SE MORA

Prorijeđeni broj studenta, poteškoće uzdržavanja više učilišta i želja za poboljšanjem školstva navele su, u vrijeme rata, hrvatske franjevce ponovno, usprkos tako nepovoljnim prilikama, na razmišljanje o osnivanju zajedničkog teološkog fakulteta svih pet hrvatskih franjevačkih provincija. Rat je predugo trajao da bi se moglo pomišljati na čekanje. Život je prolazio i trebalo se snalaziti u prilikama kakve su bile, a one nisu bile ružičaste. Državni poglavar Nezavisne Države Hrvatske već je bio potpisao zakonsku odredbu o dopuštenju osnivanja franjevačkog teološkog fakulteta u Sarajevu. Iz Provincije Presvetog Otkupitelja na fakultetu je trebalo djelovati 6 profesora. Magistar klerika trebao je biti Srećko Majstorović iz Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, pa je Antić prema tom planu trebao završiti svoju dugogodišnju magistarsku službu. Majstorović se namjeravao susresti i posavjetovati s Antićem,[129] što pokazuje da je Antić bio cijenjen odgojitelj.

Plan o fakultetu nije se, međutim, u takvim ratnim prilikama ostvario. Teško je bilo prikupiti potrebne isprave i pronaći profesore, a još teže dovesti studente i opskrbljivati ih hranom i ostalim potrepštinama.[130] Neki studenti iz Provincije Presvetog Otkupitelja bili su toliko zdravstveno slabi da se Antić plašio da u Sarajevu neće izdržati, pa je molio provincijala ako bi mogao pronaći barem malo masti ili slanine za te studente da se oporave prije polaska.[131] Grabić je u međuvremenu pošao u Zagreb. Kako su veze bile u prekidu, nije se javljao, pa se Antić uvelike zabrinuo,[132] a provincijalov delegat fra Karlo Nola donio je odluku da dva prva razreda Bogoslovije budu spremna poći u Sarajevo i da ponesu potrebnu opremu.[133]

Provincijal se Grabić dugo zadržao u Zagrebu, pa se kustod Cvitanović preselio u središte Provincije u Split. Prema svome načelu da se ne može raditi normalno u nenormalnim prilikama a da se naprijed mora, pokušao je rješiti pitanje posluživanja župa, s kojih su se župnici povukli, postavljajući po dvojicu franjevaca zajedno da bi lakše nadvaldali poteškoće i u mjesta gdje ih je narod tražio. Poslao je u Makarsku za gvardijana fra Bernarda Tičića. Antiću je povjerio da prosudi prilike Bi li se početkom 1945. obnovila dva prva razreda Bogoslovije u Makarskoj. Za ta dva razreda Cvitanović je pomišljao na pet profesora, ali se zbog prilika zadovoljio s trojicom: Markoč za filozofiju, Carev dogmatiku i povijest i Jadrijević uvod u Sveto pismo. Bila je to škola na niskoj stručnoj razini. Škola koja je zakonski u državi uživala rang fakulteta a čiji se prvi razred prema

[129] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Zagreb, 29. VII. 1944. Nola Antiću, Split 20. VIII. 1944; Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 2. IX. 1944. AP. III/35, 35 [◊ 2, 807].

[130] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Split 12. X. 1944. [+koncept provincijalnog ureda].

[131] Antić Grabiću, Makarska, 30. VIII. 1944. AP, I/47 28 [¢ 4, 864].

[132] Antić Noli, Makarska, 3. X. 1944. AP, I/47 29 [¢ 4, 862]. Signatura provincijalata 669/44. Na prethodnom Antićevu pismu Grabić je zapisao da ga je primio u Zagrebu 7. X. 1944.

[133] Arhiv Vicepostulature, Pisma Antiću, Prov. delegat fra Karlo Nola makarskom gvardijanu Dominiku Šulenti [br. prov. 594/44], 27. VIII. 1944.

Cvitanovićevoj zamisli bazirao samo na jednoj jedinoj knjizi, Reinstadleru, jer mu je sve ostalo, u ratnim prilikama, "bio prosti luksus". U drugom razredu profesori su mogli izostaviti slobodno "sve nuzpredmete", ali naprijed se mora, držao je Cvitanović.[134]

Za razliku od Antića, koji je zasnivao svoju odgojnu metodu na dobroti i na pouzdanju u Božju pomoć, Cvitanović je držao da treba upotrijebiti naravna sredstva da bi se opravdano mogla očekivati milost. Nije baš sigurno ni koliko je bio uvjeren da je Antićeva metoda odgajanja samo dobrotom dovoljna, napose u tako grubim vremenima, pa mu je dao svoje upute.

> "Načela nek ti budu ova: Držati razrede na okupu - kolege svi zajedno; kad nekog predložiš za novicijat pazi na fizičnu i moralnu sposobnost, ali pazi i na to da o[tac] gvardijan u Visovcu nije čudotvorac, a da bi u današnja vremena mogao uzdržavati prevelik broj novica, i vidiš li na ijednom djaku, ma u kom pogledu štogod sumljiva, nastoj ga elemenirati iz klerikata. Danas je era mučenika. Nije svak za fratra."[135]

No i takva kakva je bila, Bogoslovija je zaista bila providnosna ustanova. Pod Antićevim duhovnim vodstvom, iako uz skromne uvjete, davala je potrebnu stručnu spremu. A što je još važnije, održala je kontinuitet u pripremanju župnog osoblja koje će u mladim silama biti dragocjeno nakon rata, kad komunisti pobiju ogroman broj svećenika.

Što se rat više približavao svršetku, kao da je žešće bjesnio, a komunistima se žurilo osloboditi se nepoželjnika. Antićevi su se dopisnici u pismima tek uvijeno jadali. Sve više su se Antiću obraćali za odjeću. U ožujku 1945. klerici su se sami počeli, zbog straha, prijavljivati u vojsku.[136] One koji su još ostali u samostanu pozvali su komunisti, pa su ih 3. travnja 1944. Antić i eksprovincijal Cikojević otpratili u Split, odakle su proslijedili za Trogir, gdje su kao vojnici raspoređeni na različite strane. Klerikat je ostao bez studenata, piše Antić: "Sit nomen Domini benedictum! Fiat voluntas Tua, Deus meus et omnia!"[137]

Kao što kvočka okuplja piliće, Antić je sada pokušavao oko sebe okupiti svoje bivše studente pismima. No teško je dolazio do njihovih adresa i kontakt je uspostavljen samo s nekima, uglavnom u Gorskom kotaru, Istri i u Sloveniji.[138] No, njemu nije bio dovoljan samo pismeni kontakt već je molio provincijala Grabića da bi pokušao pronaći nekog mlađeg svećenika da ih obiđe i za njih se zanima. Partizani su ušli 8. svibnja i u Zagreb. Time je hrvatska država prestala postojati a njezino je područje ponovno priključeno komunističkoj Jugoslaviji.

---

[134] Arhiv Vicepostulature, Cvitanović Antiću, Split 23. XI. 1944. i 15. XII. 1944.

[135] Arhiv Vicepostulature, Cvitanović Antiću, Split, 2. I. 1945.

[136] Arhiv Vicepostulature, Menđušić, Stipaničev i Ribičić Antiću, Split, 8. III. 1945.

[137] AFPPOS, Spisi provincijala, 364/45, A. Antić, Izvješće o klericima od škol. god. 23. VI. 1942. do 12. XII. 1945, p. 6.

[138] Usp. Tonći [Sikavica?] Antiću, Trsat-Sušak 19. V. 1945; Petar Petričević Antiću, Ljubljana 1. VI. 1945; Kamenjarin Antiću, Ljubljana, 3. IV. 1945; Vuco Antiću, Imotski 4. IV. 1945; Ivo [Menđušić?] Antiću Položaj [Škrljevo kod Sušaka] 28. IV. 1945; Fra Mate [Prcela], Rab 29. IV. 1945; Kerubin [Stipaničev] Antiću Škvrljevo, 4. V. 1945; J. Radić Antiću, Baška Voda 4. V. 1945, itd.

NAKON RATA (1945-1946)

Prestanak svjetskog rata donio je u mnogim zemljama olakšanje. U državama u kojima su vlast preuzeli komunisti "oslobođenje domovine", kako su to nazivali komunisti, odvelo je, naprotiv, nove tisuće života u smrt a druge tisuće na dugogodišnje robijanje. Komunizam se naročito oborio na vjeru smatrajući Crkvu svojim najljućim neprijateljem. Ne mogavši utjecati na glavu Crkve, udario je na pastire računajući da će se stado samo razbježati. U takvom stanju Antiću se činilo da je molitva najbolji način da se klonuli "duh podigne i oživi vjera".[139]

ČAŠA SE GOSPODNJA PUNI

> "Čaša se Gospodnja puni" — pisao je Antić Grabiću. "Moramo je ispiti. Gorka je to čaša, ali je Otac pruža, koji nas ljubi i štedi, dok nas teško pohađa radi naših i našeg naroda grijeha. Molim Vas ne klonite nikada duhom niti se smućivajte niti duhom smetite. Nad nama je sud Božji. Treba se pokloniti njegovim nedokučivim sudovima i slaviti ga, jer je dobar, jer je uvijeke milosrđe Njegovo. Iako nas teško kara ipak će nas sačuvati radi sebe i svoga milosrđa i svoje ljubavi. Nećemo propasti, pa makar bilo još žrtava. Ne bojte se! Imajte veliko, silno, neograničeno povjerenje i vedro gledajte u bolje i svetije (!) dane. Znam da će vaše očinsko srce najviše trpjeti i osjećati za duhovno snalaženje mnoge braće. Mnogi od nas još nećemo da razumijemo ovaj pohod Božji i još ostajemo i gluhi i slijepi. Oh, kad bi naša vjera bila življa, jača, dublja? Zato treba moliti i žrtvovati."[140]

Dobre duše su molile i žrtvovale se. Kao kad se malo vode baci na jaku rasplamsalu vatru, pa se učini da vatra još jače razbuktava dok se ne počne na kraju uočavati zgarište, tako je bilo i s ratnim neprilikama. Tek nakon rata kao da se malo-pomalo vidjelo zgarište Provincije. Antić je ostao u Makarskoj i pokušavao održati vezu sa svojim studentima. Provincijal je bio u Zagrebu, odsječen od Provincije. Klerici razbacani u vojsci. Mnoga braća iz Provincije prispjela su u zatvore. U Provinciji su i bez provincijala, po opustjelim župama, pokušavali naći zamjene za pogubljene franjevce župnike ili za odvedene u zatvore. U samostan u Makarskoj, gdje je živio Antić, najprije je ušla vojska a potom je smještena civilna bolnica. Samostan u Živogošću, po naputku komunista, zauzeli su seljaci iz Brikve. U samostan u Omišu postavljena je također bolnica. U bolji dio zaostroškog samostana smješten je dječji dom, a redovnici zbijeni u stari dio samostana iz 18. st. U Imotskom su u franjevački samostan preseljene časne sestre, a u njihovu kuću je smješten dječji dom. U Sumartinu su redovnici iz samostana bili prisiljeni preseliti u privatne kuće, i moglo bi se nabrajati redom. Javljajući provincijalu te novosti, Antić ga hrabri s pouzdanjem u Božju providnost:

---

[139] Splitskom biskupu Bonefačiću Antić je predložio da se u čitavoj biskupiji održi trodnevnica s izloženjem presv. sakramenta pred blagdan Srca Isusova. Antić Bonefačiću, Makarska 27. V. 1945. NAS, S-M, Spisi br. 839/45.

[140] Antić Grabiću, Makarska, 29. VI. 1945. AP, I/47 31 [¢ 4, 860].

> "Iako proživljujemo teške kušnje i kritične dane ne smijemo ništa gledati crno ili klonuti duhom. Sve je za naše dobro. Treba da uvidimo i upoznamo naše pogreške i vratimo se potpunim i skrušenim srcem Bogu. Ne će nas Gospodin zapustiti. Udara nas da se otresemo svjetskog duha i da budemo u onomu što je naša dužnost i sv(eto) zvanje. Nikada ne smijete klonuti duhom, prepasti se, postati malodušni. Živom vjerom, pouzdanjem, podlaganjem sv. volji Božjoj i očekujući milosrđe, pomoć i duhovnu obnovu …"[141]

Iako je Antić u navedenom pismu Grabiću bio uvjeren u duhovnu obnovu, ljudski govoreći ona se činila daleko i teško ju je bilo čekati. Izvješće o klericima 23. VI. 1942. do 12. XII. 1945. Grabić je smatrao "po ljudsku govoreći najcrnje, što ga je ovaj Ured u svojoj prošlosti ikada primio". No Grabić je bio uvjeren da je Bog u to "najteže razdoblje" povijesti Provincije bio preko Antića u pomoći i samostanu u Makarskoj i Bogosloviji i Provinciji.[142]

Kao što se redovito događa poslije rata, i u Hrvatskoj je neimaština bila velika. Iz jednog Antićeva pisma saznajemo kako su mu sestre Stipetić dostavile malo brašna koje je on dao časnim sestrama da naprave tjesteninu, a tjesteninu je potom poslao u samostan u Živogošće.[143] Gore od neimaštine bilo je komunističko proganjanje svećenika, redovnika i uglednijih vjernika. Za Crkvu su dani bili sve crnji, jer je komunistička državna ideologija nametnula državnim službenicima mišljenje prema kojem je Crkva smatrana najvećim državnim neprijateljem, a svećenici i vjernici, koji se nisu dali slomiti, u javnim su glasilima nazivani klerofašistima. Započelo se i s namještaljkama i unaprijed skrojenim presudama, koje su kao jaku vjersku zajednicu pogodile i Provinciju Presvetog Otkupitelja. Komunisti su redovito likvidirali one koji se nisu slagali s njihovim mišljenjem.[144] Po Provinciji se pročulo da je fra Bone zacijelo osuđen na strijeljanje.[145] Obustavljeno je izlaženje *Nove revije, Riječi Božje* i *Glasnika Gospe Sinjske*. Fra Mirko Validžić je, piše Antić, poput sv. Stjepana kamenovan, a fra Paško Bačić ubijen u svojoj župi, osuđeni na zatvor franjevci Bernard Medvid (5 godina) i Gabro Bedrica (1 godinu), a fra Metod Ramljak na 6 godina prisilnog rada.[146] Sveukupna stvarnost postajala je svakim danom sve više zastrašujuća, jer će u kratkom vremenu deseci franjevaca Provincije Presvetog Otkupitelja biti ubijeni, klerici i mladomisnici pozvani u vojsku, drugi deseci franjevaca otpremljeni u logore, a neki svećenici poslani na prisilni rad.[147] Činilo se da sam Lucifer bije Crkvu na svim crtama i da je opsjeda *consilium malignantium.*[148]

---

[141] Antić Grabiću, Makarska, 13. VII. 1945. AP, I/47, 32 [¢ 4, 857-859].

[142] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, 20. XII. 1945.

[143] Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 6. VII. 1945. AP. III/35, 43 [◊ 2, 817].

[144] I Antić spominje jedan takav slučaj riječima "[…] poginuo jer se nije slagao … Tako govore oni koji su bili s njime." Antić I. Juriću, Zagreb, 15. VIII. 1949. AP, I/21, 23 [¢ 4, 376].

[145] Antić Baliću, Makarska, 5. X. 1945, AP, I/4, 7 [¢ 4, 25-27].

[146] Antić Baliću, Makarska, 1. IV. 1946, AP, I/4, 8 [¢ 4, 28]. Presudom od 19. IV. 1946. Medvid je osuđen na tri godine.

[147] Usp. o tome P. Bezina, *Franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja žrtve rata 1942-1948* (Knjižnica zbornika Kačić - Monografije, dokumenti, građa … 25), Split 1995.

[148] Arhiv Vicepostulature, N. Subotić Antiću, Trpanj 7. II. 1946.

Antić se ni tada nije pokolebao u svom predanju Bogu. Dapače, što je stanje bilo teže, to više je nastojao ispunjati Božju volju i oduševiti za to svoje studente. Zbog toga je tražio od Balića da bi mu, on ili netko od njegovih suradnika, sastavio predavanje o odgojnoj vrijednosti i snazi franjevačkog Pravila, kako bi se studenti zaljubili u njegovo opsluživanje.[149]

Odnos između Crkve i komunističke države nakon rata bio je zategnut. I Antićevi, sada već bivši studenti, koji su završili u logorima ili kao vojnici po različitim vojarnama, pokušavali su na različite načine održavati vezu sa svojim duhovnim učiteljem i iz povezanosti s njim crpsti duhovnu snagu. Pošta je bila cenzurirana. Na dopisnicama koje su logoraši rijetko dobivali i mogli na njih upisati samo određeni broj riječi pojavio se govor u alegorijama. Netko je s prisilnog rada pokušavao ironizirati kako je zdravo na čistom zraku pri 1000 metara visine u debelom snijegu sjeći šumu i vući bukove balvane kao konj.[150] Fra Milan Šetka je javljao iz kazneničkog logora u Staroj Gradiški o sebi, gvardijanu fra Vici i fra Metodu koji spavaju u istoj sobi u Kuli (utvrđeni dio kaznionice sa samicama) i o fra Bernardinu Bebiću. Na cenzurirnoj dopisnici usudio se napisati jedino da ima malo "nazebe".[151] I studenti koji su bili u vojsci osjetili su jaču kontrolu. Kao i kod logoraša, i kod njih se osjećao oprez u dopisivanju.[152] Poneki su iz opreza Antića oslovljavali gospodin, drugi službeno uvedenim nazivom drug, a Vinko Jelavić ga je upozoravao da mu piše "oprezno i 'incognito'"[153] Dopisujući se sa studentima u vojsci, Antić je vrlo dobro zapažao u kakvim se prilikama nalaze mladi ljudi, pa je i svoj rječnik prilagodio novim prilikama i izmijenio stil pisanja. U uvjerenju da će njegova pisma pročitati vojni obavještajci, u dopisivanju sa studentima izmijenio je oslovljavanje i rabio vojnu terminologiju. Umjesto *brate,* vojnike je oslovljava i s *druže*. Klerici s kojima je živio u pismima su mu drugovi, ili ih, kad piše nekom vojniku, naziva jednostavno Tvoji. Svećenici u logoru u Staroj Gradiški također su mu drugovi. A u potpisu je čak i on *Drug Ante,* odani i vjerni *Toni*,[154] ili čak, drugom zgodom, *djed Ante*, odnosno *djed Toni*.[155]

Ipak se mora reći da nije bio dovoljno vješt u prikrivanju, ukoliko svoju nevještost nije i namjerno pokazivao. Iz uvijenih Antićevih riječi vrlo lako se dalo razabrati da ih piše svećenik, a pisma odaju njihova autora.[156] Pisma se pune metaforama duhovnih stvarnosti. Da bi pozvao studente u vosjci na vježbanje u

[149] Antić Baliću, Makarska, 5. X. 1945, AP, I/4, 7 [¢ 4, 25-27].

[150] Arhiv Vicepostulature, Pismo datirano 3. II. 1946. Potpis nerazumljiv.

[151] Arhiv Vicepostulature, M. Šetka Antiću, Stara Gradiška, 7. XI. 1945. i 30. XII. 1945.

[152] Arhiv Vicepostulature, Tonći [Sikavica] Antiću, Sv. Petar na Krasu, 29. I. 1946.

[153] Usp. Arhiv Vicepostulature [F. Kamenjarin Antiću (?)] Črmošnica, I. II. 1946, V[inko] J[elavić] Antiću, bez datuma [ožujak 1946].

[154] Antić T. Duki, Zagreb, 15. VI. 1953. AP, I/14, 1 [¢ 4, 180]. Antić T. Duki, Zagreb, 27. VII. 1953. AP, I/14, 3 [¢ 4, 181-182].

[155] Antić T. Duki, Zagreb, 1. XII. 1953, AP. I/14, 4 [◊ 2, 65]; Antić N. Radiću, Zagreb 28. VII. 1954.

[156] Usp. dopise Antić P. Sikavici, Makarska, 5. XII. 1945. AP, I/36, 2 [¢ 4, 756] i 1. VIII. 1946. AP, I/36, 3 [¢ 4, 757]. Na sličan način čini se da je Antić htio prekriti i ime svoga nekadašnjeg učenika, poznatog emigrantskog svećenika fra Dominika Šušnjare kojemu je na adresi redovito pisao krsno

vrlinama, on ih poziva "braniti svoju dragu domovinu",[157] misleći očito na onu nebesku. Piše im da budu hrabri i ponosni vojnici, da se ugledaju na svoga vođu, misleći na Isusa, i slijede njegove stope.[158]

> "Vojskovođu veseli" — piše Antić misleći na Krista — "raduje i proslavljuje (!) najviše njegovi hrabri i ponosni vojaci. I ti budi ponos i dika vođe svoga. On mudro upravlja a Ti ga u svemu slijedi i slušaj. Često se Tebe sjećam u posjetima na ono lijepo naše brdo [= oltar], gdje uzlazim redovito."[159]

Kad vojnicima želi govoriti o Blaženoj Djevici Mariji, govori o njoj kao o zvijezdi vodilji, ili jednostavno kao o mami, preporučujući im da upru pogled u "svoju Zvijezdu", jer ona tješi, hrabri i čuva. "Vrlo je ljubi i s njome junački u svaki boj. Njezino svijetlo neka osvjetljuje sve Tvoje pute i stope", piše jednom vojniku studentu,[160] a drugom, misleći na Mariju, "uvijek pred očima imaj svoju dragu mamu".[161] A i vojnici su prihvatili takav rječnik.[162] Pa premda su pisma bila kratka i riječi umotane u alegoriju, vojnicima klericima davala su utjehu, to pokazuju i riječi vojnika klerika koji mu je pisao: "Vaše kratke riječi, ali velike misli, dale su mi mnogo utjehe duši koja pati i stradava pod moralnom i fizičkom presijom. Svaki dan gore i gore. […] Uza sve to ja ostajem jak i neustrašiv "'*miles C[hristi]*'."[163] Da bi što bolje pripremio studente koji su odlazili u vojsku, kasnije je Antić pokušavao iskoristiti iskustva njihovih starijih kolega, ponekad na taj nači da je zamolio studente koji su se vratili s odsluženja vojnog roka da onima koji su netom pozvani u vojsku daju upute za vladanje u novoj sredini.[164]

Koliko je Crkva nakon rata bila ugrožena pokazuje i činjenica da je postajalo teško nabaviti čak i voštane svijeće za slavljenje euharistije, jer ih više nitko nije proizvodio, pa su se Antiću obraćali župnici i za svijeće. Klerik fra Silvestar tužio se fra Anti da su mu se suputnici na putu do Splitu nabacivali dok je molio časoslov.[165] Od straha pred komunistima dosta je svećenika umaklo preko gran-

ime Nikola. No, s druge strane na jednoj takvoj dopisnici u tekstu ga oslovljava Dominiče. Antić D. Šušnjari, Zagreb, 25. IV. 1955. Jednako je nespretno skriveno ime fra Ivana Jurića na dopisnici Andrea Popović professore, a na vrhu dopisnice stoji "Dragi moj fra Ivane". Ime je skriveno i u adresi Petar Ivanić [Petar Čapkun i Ivan Jurić], AFPPOS, Spisi I. Jurića, Antić Juriću, Zagreb 22. XII. 1955; 1.XII. 55; 6. I. 56 (pečat).

[157] Antić T. Duki, Zagreb, 1. XII. 1953., AP. I/14, 4 [◊ 2, 63].

[158] Usp. Arhiv Vicepostulature, Tomislav Šarić Antiću, 12. III. 1946.

[159] Antić P. Sikavici, Makarska, 12. II. 1945. AP, I/36, 1 [¢ 4, 755].

[160] Antić P. Sikavici, Makarska, 18. V. 1946. AP, I/36, 2 [¢ 4, 757]; 12. VII. 1946. AP, I/36, 4 [¢ 4, 758].

[161] Antić T. Duki, Zagreb, 27. VII. 1953. AP, I/14, 3 [¢ 4, 181-182].

[162] Usp. Usp. Arhiv Vicepostulature, Tomislav Šarić Antiću, 12. III. 1946.

[163] Arhiv Vicepostulature, Vinko [Jelavić] Antiću, Sl. Gradec, 12. VII [1946].

[164] Tako u jednom nedatiranom pismu iz 1952. piše fra Stanku Mandacu da zamoli Vjenceslava Glibotića ili fra Josipa Soldu da studentima koji odlaze u vojsku održi govor o svemu što im je potrebno da znaju. Antić Mandacu, Zagreb [1952], AP, I/28, 6 [¢ 4, 512].

[165] Arhiv Vicepostulature, fra Silvestar [Aračić] Antiću, Imotski, 10. VIII. 1946.

ice. No komunisti su u dosluhu sa saveznicima počeli tragati i u inozemstvu za izbjeglicama pa je i izbjeglički život postajao sve nesigurniji, zbog čega su se izbjeglice željele skloniti iz zemalja koje su graničile s komunističkom Jugoslavijom. Antićev nekadašnji student i kasniji sudrug u odgoju fra Petar Čapkun sudjelovao je u prebacivanju tisuća hrvatskih izbjeglica iz Europe u Argentinu. Nesigurnost i strah izbija i iz pisma Antićeva učenika, bjegunca iz komunističke vojske, fra Luke Modrića koji je u pismu Antiću promijenio sva imena subraće u Rimu.[166]

Ni oni koji su ostali u domovini u samostanima nisu bili sigurni za živote. I nije to bila neka romantična Antićeva želja kad je napisao fra Nikoli Gabriću: "Ako se Gospodinu svidi neka Ti dade i mučeničku palmu!"[167] Te palme su stajale mnogima pred očima. A neki će njima uskoro biti zaista i okrunjeni. Među ostalima i Antićevi tadašnji klerici fra Rudolf Vučić i fra Jozo Erceg te više svećenika, bivših studenata.[168]

Kako je Antić zbog prestanka rada Bogoslovije imao više vremena na raspolaganju, posvećivao ga je više duhovnom vodstvu časnih sestara i prevođenju. Dok je držao duhovne vježbe u samostanu sv. Klare u Splitu, zateklo ga je pismo provincijala Grabića kojim mu javlja da je odlučio da se filozofsko-teološki studij normalizira u Makarskoj ako budu dopuštale prilike i moli ga da i on pokuša uvjeriti profesore fra Ćirila Markoča i fra Antu Crnicu da dođu u Makarsku.[169] Učilište je u siječnju već bilo otvoreno. Studenata je bilo malo, a čini se da ni dvojica pozvanih profesora nisu odmah prispjeli, pa je na Bogosloviji uz fra Antu morao predavati još i provincijal.[170]

Takvo je stanje bilo neodrživo pa je provincijal Grabić, u dogovoru s Jankom Oberškim, dekanom zagrebačkog teološkog fakulteta, koji je još uvijek bio u sastavu državnog sveučilišta, pokušao upisati studente na zagrebački teološki fakultet a gimnazijalce na nadbiskupsku gimnaziju.[171] Odlazak studenata na zagrebački teološki fakultet značio je zapravo privremeno zatvaranje Makarske bogoslovije. Pribojavanje provincijala da posvjedočenje zagrebačkih školskih ustanova neće zaštiti zvanja i da će komunisti, budu li mogli, klerike "udesiti po svoju,"[172] bilo je opravdano. Ostala je ipak nada u Božju pomoć i u toj je nadi Grabić pisao Antiću: "Fra Ante moj, moli Boga, da nas on spasi i draga Gospa, jer su ljudi zli."[173]

---

[166] Zamjene su mu bile "golubinji" naivne i lako odgonetljive. On sam se nazvao fra Ivan Lukas, fra Jozo Šimić je postao P. Josić, fra Petar Topić Topo Petrić, Vlado Bilobrk Bilobro Vladić itd. Arhiv Vicepostulature, fra Ivan Lukas [Luka Modrić] Antiću, Cori, 9. VIII. 1946.

[167] Antić Gabriću, Makarska 8. VII. 1946. A. Antić, *Pisma svećeniku,* I [30/83], 130.

[168] AFPPOS, Spisi provincijala, br. 309/1948. Antić Noli, Zagreb, 26. VII. 1948. ad nomen Antić.

[169] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, 11. I. 1946.

[170] Arhiv Vicepostulature, N. Subotić Antiću, Trpanj 1. II. 1946; Balić Antiću, Rim 5. II. 1946.

[171] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Split 20. VIII. 1946.

[172] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Split 27. VIII. 1946.

[173] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Split 3. IX. 1946.

POGLED U ZAČETNIKA I DOVRŠITELJA VJERE

Zloća ljudi koja se očitovala u strahotama rata i u poratno doba potakla je mnoge bogobojazne kršćane da počnu preispitivati svoja i tuđa djela. Kako se to često u povijesti zbiva, počeli su promatrati događaje ne kao opomenu već kao Božju kaznu. Dolazak komunista na vlast mogao im je značiti da je Bog prepustio kušnju da bi vjernike očistio. Drugi su dolazak komunista vidjeli, doduše, kao razvoj političkih prilika, ali su osjećali da ih od opasnosti koja je zaprijetila vjeri samo Bog može osloboditi. Išćekivanje posebnog Božjeg zahvata nije prema tome, barem jednom dijelu kršćana, bilo ništa čudno. Ta Bog je od starozavjetnih vremana upozoravao svoj narod i vodio ga kad se on prepuštao voditi, a kažnjavao ga kad je bio tvrdovrate šije.

I zaista, išćekivanja takvih vjernika kao da su se počela ispunjavati. Pronio se glas da je u Bošnjacima i na Pašmanu Bog uputio svoju poruku. U Bošnjacima su viđenja "nebeskih pojava" počela navodno 10. svibnja 1945. i trajala su više od godinu dana. Govorilo se i o tri neobična ozdravljenja. Na Pašmanu je narod na tobožnje mjesto viđenja hrlio u masama. Antićev kolega fra Ćiril Vrcan, pobožan redovnik, koji je imao veće povjerenje u zdrav osjećaj svoga kolege nego u sebe, pisao mu je: "Pokreni da se pokrene pitanje objava u Bošnjacima i sve ono u vezi objava. Vidno se Bog objavljuje onima i onamo gdje je samo dobre volje, a nas ostavlja i kraj naš jer bi i dalje bili gluhi, jel' da kolega?"[174]

Po navedenom Vrcanovu pismu čini se da se Antić uopće nije zanimao za te događaje. Je li ga na zanimanje navelo pismo, nije poznato. U srpnju 1946. spominju mu te događaje braća iz omiškog samostana,[175] vjerojatno potaknuta predavanjem G. Bulata, duhovnika đakovačke bogoslovije,[176] no čini se da im Antić ne poklanja pozornost, jer je njegov nešto stariji domorodac fra Ante Crnica dokazivao da doživljaje milosrdnice sestre Lukezije, treba pripisati bolesnoj mašti i bolesti živaca.[177] Uskoro se oglasio i generalni vikar Franjo Salis Seewis povlačeći imprimatur, koji je bio udjeljen za spise s. Lukezije i s. Blaženke *Predanje vječnoj ljubavi* i *Zavjet s Bogom.*[178] O događajima mu je kasnije poslao kritički izvještaj fra Jerko Šetka,[179] a kako Antić nije o tim događajima ostavio nikakav trag u svojim brojnim pismima, može se pretpostaviti da im nije ni pridavao važnost. Svjestan da su ukazanja zapravo potpora nedovoljnoj vjeri, najvjerojatnije je svoju vjeru jačao na pisanoj i predanoj Božjoj riječi, evanđelju i crkvenoj predaji. Umjesto išćekivanja čudesnih događanja, on je svoj motrilački pogled upro u začetnika i dovršitelja svoje vjere, Krista..

[174] Arhiv Vicepostulature, Vrcan Antiću, Visovac 16. II. 1946. O tadašnjim zbivanjima u Bošnjacima usp. V. JUZBAŠIĆ, *Draga Gospa Bošnjačka.* Ukazanja u Bošnjacima 1945-1963, Vinkovci 1998.

[175] Arhiv Vicepostulature, Omiš, 29. VII. 1946.

[176] O događajima u Bošnjacima prema predavanju G. Bulata, duhovnika đakovačke bogoslovije, usp. rkp. 293 u knjižnici Franjevačkog samostana u Omišu.

[177] Antić Baliću, Zagreb, 22. XI. 1946. AP, I/4, 9 [¢ 4, 31].

[178] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Samostanski spisi, Nadbiskupski duhovni stol (br. 8303/46) Provincijalatu, Zagreb, 3. I. 1947.

[179] Arhiv Vicepostulature, J. Šetka Antiću, Sinj 16. VII. 1947.

VODITELJ TREĆEGA FRANJEVAČKOG REDA

U Makarskoj je Antić udario temelje kasnijega svog rada sa svjetovnjacima. Od vremena do vremena on je već od svog dolaska u Makarsku imao dobre veze s vjernicima. Čini se da je češće znao držati govore i franjevačkim trećorecima. Za trećoredice drži duhovne vježbe 1934.[180] U Trećem franjevačkom redu bile su njegove vjerne duhovne kćeri Katica Jukić, Marija i Fina Stipetić, koje su mu uzvraćale pažnjom za njegovo duhovno vodstvo.[181] Poneke je članove i primio u Treći red. A neki su od njih trajno o njemu zadržali lijepu uspomenu sjećajući se i kasnije dana kad su primljeni u Treći red.[182]

Na definitorijalnom zboru u Splitu 8. V. 1946. Antić je imenovan upraviteljem Franjevačkoga trećeg svjetovnog reda u Makarskoj. Zajednicu je vodio četiri mjeseca. Za trećorece je svake prve nedjelje u mjesecu slavio misu na oltaru sv. Franje, a popodne istog dana održavao mjesečnu skupštinu. Članovi su se služili kao molitvenikom i obrednikom "Serafskim Cvijećem".[183] Primio je u novicijat 8 novih članova. Nitko nije pristupio od muškaraca i nijedan novi član nije bio iz Makarske osim dviju kandidatica školskih sestara, rodom iz Hrvaca kod Sinja, koje su stanovale u franjevačkom samostanu u Makarskoj, gdje je živio Antić.[184]

Treći je red za Antića bio pravi oslonac u njegovu duhovnom radu, a on je trećorecima uzvraćao svojim duhovnim vodstvom. Tako se u Makarskom primorju iz različitih sela našla pod fra Antinim duhovnim vodstvom skupina osoba na koje je on svojim životom i savjetima duboko utjecao. Trećoredice je poticao da skupljaju i same udjeljuju milodare siromasima. Za Veliki tjedan plele su maslinove grančice i slali ih u Zagreb, a prihodi od toga vjerojatno su bili namjenjeni misijama. S nekima od trećoredica iz Makarskog primorja dopisivao se i kasnije kad se preselio u Zagreb,[185] posebno s Domom Alač, koja je ostala udovica i bez djece, a dva su joj sina poginula u ratu. Antićevi duhovni savjeti i pažnja (darovao joj je molitvenik *Serafsko cvijeće* i franjevačku krunicu) bili su za tu siromašnu ženu neizreciva utjeha i dali su smisao njezinoj životnoj sudbini uključivši je u nošenje Kristova križa.[186]

---

[180] Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 13. VII. 1934, AP, III/35, 1 [¢ 6, 376].

[181] Trećoredice su mu, čini se, već 1939. poklonile brevijar. Antić K. Jukić, Visovac, 22. XII. 1939, AP, III/13, 11 [¢ 6, 177].

[182] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva, 4 [f. 10].

[183] Treći red. Sv. N. O. Frane Makarska, Franjevački samostan. Duhovni govori, Prema kasnijim sjećanjima čini se da je Antić trećoredice ispovijedao ponajviše subotom. Usp. M. Jurišić, *O. fra Ante Antić,* 24.

[184] Članovi što ih je Antić primio u novicijat: Pavica i Jelka Beroš iz Bratuša; Marija Staničić, sestra fra Aleksandra Ribičića, Cecilija i Ruža Medić, i Nikica Juričić iz Brela; Dome Alač iz Drašnica i Marija Jerkan i Ljubica Zorica iz Hrvaca kod Sinja. Usp. Matična knjiga Trećega reda S. F. Makarska, str. 25-26, br. 245-253.

[185] Usp. M. Jurišić, *O. fra Ante Antić,* 43. Maslinove su grančice pleli i "milovanci" za misije u Bengaliji.

[186] Antić D. Alač, Zagreb, 30. VIII. i 19. X. 1947. AP, III/1, 1-3 [¢ 6, 2-4]. Usp. J. Župić, Slava mu bila na nebesima, *DOA,* 3 (1973), 3/4, 6-7.

Pa i kad se Antić 1946. preselio u Zagreb, gajio je veze napose s članovima Trećega franjevačkog reda, podržavajući ih da ne klonu duhom i potičući na veću gorljivost i pobožnost, naročito prema Blaženoj Djevici Mariji.[187] Godine 1958. i 1959. s njima je prikupljao rabljenu obuću i odjeću i slao je u jednu siromašnu župu.[188]

PLAMEN IZ SVETIŠTA GOSPE LURDSKE U ZAGREBU

Splitski su franjevci zbog različitih potreba, posebno studija, liječenja i obavljanja poslova i utemljili 1931. samostan u hrvatskom glavnom gradu i u njem izgradili kapelu posvećenu Gospi Lurdskoj. Ubrzo je uza nj nikla i velika crkva, a blaženi Alojzije Stepinac, koji je poticao pastoralni rad braće, osnovao je 1942. i župu.

Kad je propao pokušaj obnove bogoslovnog učilišta u Makarskoj, činilo se da ostaje jedini izlaz pokušati prenijeti učilište u Zagreb, u nadi da će komunistima, u većem gradu, manje upadati u oči. Na IV. godišnjoj sjednici definitorija 21. VIII. 1946. definitorij je obnovio profesorski zbor koji se trabao okupiti u Zagrebu.

Bruno Bulić, Samostan i crkva pod Marijinom zaštitom

Profesorski zbor učilišta, premještenog iz Makarske u samostan Majke Božje Lurdske, uz samo Gospino svetište, činili su: Leonard Bajić, lektor pedagogije i homiletike, već otprije gvardijan samostana i urednik časopisa *Riječ Božja*; Antić, lektor liturgije i asketike, Albert Bukić, lektor pastoralne teologije i već od prije ispovjednik u svetištu, Ante Crnica, lektor kanonskog prava i povijesti crkve, Vjenceslav Nakić, lektor povijesti filozofije, Božo Vuco, lektor dogmatike i rektor učilišta, i Ćiril Markoč lektor filozofije i moralne teologije.[189]

Uz dotadašnje članove zagrebačkog samostana, od kojih su fra Leonard Bajić i fra Albert Bukić imenovani nastavnicima,[190] najesen su u Zagrebu bili i predavači fra Ćiril Markoč, fra Božo Vuco, fra Franjo Carev i fra Ante Antić, dok su neke gimnazijske predmete trebali predavati: fra Mijo Anušić, fra Stjepan Šandrić i fra Karlo Kosor.[191] U samostan su se smjestili i neki drugi redovnici kao fra Gabro

[187] Usp. Antić M. Gregurić, 26. VI. 1950 - 13. VIII. 1964, AP, III/12, 1-28 [¢ 6, 136-171].

[188] Antić M. Gregurić, Zagreb, 4. II. 1959, AP, III/12, 19 [¢ 6, 159].

[189] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II, str. 349.

[190] Ostali su članovi prema zapisniku provincijskog kapitula bili: fra Mate Vodanović, samostanski vikar, ravnatelj bazilike, župni vikar i predstavnik (proprocurator) Provincije, fra Bernardo Borić, kate-

Cvitanović, koji je postao profesor crkvene povijesti na teološkom fakultetu, i fra Roko Rogošić, koji je, da bi spasio glavu, pristao na suradnju s komunističkom vlašću i prihvatio namještenje u Republičkoj komisiji za vjerske poslove Narodne Republike Hrvatske.[192] Već od samog početka Antića su subraća prihvatila kao Božjeg čovjeka.[193]

Samostansko je osoblje bilo vrlo aktivno u dušobrižništvu i religioznom radu i okupljalo oko crkve mnoštvo vjernika i intelektualaca, što će privući pozornost komunista i navesti ih da pokušaju ograničiti utjecaj samostana, a to će kasnije dovesti do političkog suđenja. Uspješno djelovanje samostanske subraće vjerojatno je budilo želju bogoslova da i oni sutra u pastoralnom radu postignu isto značenje, no jasno je da članovi samostana, zaokupljeni vanjskim radom, nisu uvijek zbog pastoralnih dužnosti bili prisutni molitvenim i liturgijskim skupovima zajednice, posebno razmatranju i moljenju zajedničkog časoslova.

Samostanska je crkva ujedno bila i župna crkva, i to jedna od posjećenijih u Zagrebu. Bilo je zbog toga normalno da se i Antić uključi barem donekle u pastoralni rad. Kako je zagrebački nadbiskup Stepinac u to vrijeme već bio uhićen i protiv njega se upravo vodio montirani sudski postupak, jurisdikciju ispovijedanja, za vrijeme boravka u Zagrebu, udijelio mu je 2. X. 1946. pomoćni biskup Fr. Salis,[194] pa je Antić redovito ispovijedao nedjeljom od 8 sati i preko tjedna, kad bi ga netko pozvao, što je prema njegovu svjedočanstvu u početku bilo vrlo rijetko.[195] No, očito su vjernici ubrzo u njemu pronašli ispovjednika kakav im je bio potreban pa se Antićevo radno vrijeme produžilo na tri do tri i pol sata . A ponekad je trebalo i propovijedati.[196] U crkvi su se održavale mnoge pobožnosti, u koje se, uključio i Antić, premda je bio slaba zdravlja.[197] Antića je zapala, čini se, pobožnost prvih subota.[198] Premda je odlazio ispovijedati i u hrvatsko nacionalno svetište Mariju Bistricu,[199] on će otada sve više postajati poznat kao ispovjednik u svetištu Majke

heta i orguljaš, fra Serafin Raič, fra Jozo Visković i fra Stanko Bačić, župni pomoćnici, fra Stjepan Šandrić i fra Karlo Kosor, studenti na državnom sveučilištu, i dva brata laika, fra Lovro Bazo i fra Paško Šošo. AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II, str. 334-335. Bili su to odreda vrlo djelotvorni redovnici.

[191] AFPPOS, Korespondencija fra Karla Balića, Fra Mate [Vodanović] Baliću, Zagreb, 28. X. 1946. Usp. također Arhiv Vicepostulature: Antić M. Mikuliću, Makarska, 23. X. 1946. AP, I/30, 25 [¢ 4, 571].

[192] Predsjednik Komisije bio je mons. dr. Svetozar Ritig.

[193] AFPPOS, Korespondencija fra Karla Balića, Fra Mate [Vodanović] Baliću, Zagreb, 28. X. 1946. Pišući Baliću da je u samostanu umro fra Luiđi Mrđen od raka pod srcem, fra Mate nastavlja: "Bog mu je dao i tu sreću, da mu je posljednje dane zasladio p. O. Ante Antić."

[194] Arhiv Vicepostulature, Dopis br. 6130/1946. Izvornik.

[195] Franjevački arhiv u Makarskoj, kutija XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 30. XI. 1946.

[196] Franjevački arhiv u Makarskoj, kutija. XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 22. II. 1947; 4. III. 1947.

[197] Kad odbija da ne može prihvatiti duhovne vježbe u Sinju, navodi na prvom mjestu slabo zdravlje. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 24. XI. 1947. AP, I/19, 4 [¢ 4, 292].

[198] Usp. AP, II/24, 48 [◊ 2, 481].

[199] Usp. Antić Gabriću, Zagreb 14. IX. 1947. *Pisma svećeniku,* I [30/86] 133.

Božje Lurdske, duhovni vođa i zagovornik siromaha.[200] Ipak njegov je glavni rad bio odgajanje klerika, gimnazijalaca i studenata filozofije i teologije,[201] koje je u tim teškim prilikama pokušavao održati na liniji crkvenih uputa i smjernica.[202]

Provincijal Grabić i Antić uz mladomisnika fra Josipa Soldu

Uz to je Antić nastavljao svoju duhovnu izgradnju, kako se može razabrati iz njegovih pisama upućenih svom duhovnom vođi. Zbog manje opterećenosti poslovima osjećao se fizički bolje pa je to utjecalo i na njegov duhovni život. Duhovno štivo je čitao svako jutro i navečer. Preko dana je nastojao u sabranosti proživljavati ono što je čitao. Molio je sva tri dijela krunice. Mrtvio se "dosljedno, postojano, redovito i revno", no nije poznato u čemu se to mrtvenje sastojalo. Ispovijedao se, čini se, redovito dvaput tjedno. Nastojao se sav predati Bogu i svojim dužnostima, kako bi bio *fidelis dispensator mysteriorum Dei.* Nakon smrti njegove penitentkinje Anke Staničić svaki se dan pobožnim vježbama pripremao na smrt.

---

[200] Među takvima se nalazila i njegova neudata sestra Iva koja je oboljela pa je Antić za nju molio fra Antu Jadrijevića da je pomogne. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 26. III. 1947. AP, I/19, 2 [¢ 4, 290]. Obitelj Lončarević iz Zagreba, s desetero djece, za koju je Antić tražio pomoć preko Crvenog križa u Rimu i Zürichu. Usp. Antić Baliću [pogrešno arhivirano I. Juriću], Zagreb, 27. VI. 1950. AP, I/21, 24 [¢ 4, 383-384].

[201] AFPPOS, Spisi Balić, Grabić Čapkunu Split 30. IX. 1946. javlja da je Antić u Zagrebu s klericima koji uče u nadbiskupskoj gimnaziji. Franjevački arhiv u Makarskoj, kutija XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 30. XI. 1946.

[202] Da bi to što bolje uspio, Antić je tražio načine kako bi iz Rima dobio *Acta Ordinis Fratrum Minorum.* Nekadašnji njegov domagistar fra Petar Čapkun poslao mu je 1946. čitavo godište, no nije poznato je

> "S pomoću Božjom" - pisao je svom duhovnom vođi - "u meni raste sve više želja, ljubav i revnost za duhovnim napretkom, za sv. molitvom, za duhovnim radom, za svojom dužnošću, za mrtvenjem, za razmatranjem, za križem Gospodnjim, trpljenjem i žrtvom. Priznajem, nosim sebe, sve slabosti i bijede nutarnje i vanjske svoga temperamenta, svoje ćudi, ali bih, s milošću Božjom sve to želio svladati, predobiti i biti vas samo kako me dragi Bog hoće i želi."[203]

Posvećivao se sve više mistici. Iz nekih njegovih preporuka može se zaključiti da je čitao sv. Ivana od Križa[204] i u svojim nastupima sve više se, poput apostola Pavla, poistovjećivao s Kristom težeći se u njega potpuno preobraziti.[205]

Komunisti su kroz to vrijeme već započeli lov na svećenike. Iz dana u dan stizale su vijesti o uhićenjima. Antić spominje Samardžiju koji je osuđen na godinu dana zatvora.[206] Komunistima je morala zasmetati baklja vjere koju su raspalili učeni i poduzetni profesori u svetištu Gospe Lurdske. Ubrzo nakon premještanja klerikata u Zagreb samostan je zadesila tragedija. Komunisti su optužili samostansko osoblje za "protunarodni" rad. Sva su braća pritvorena i ispitivana. Fra Karlo Balić, koji je imao uvid u dokumente prvooptuženog fra Joze Mikulića, shvatio je da je pravni postupak laž i izmišljotina i na to je upozorio provincijskog povjerenika fra Karla Nolu.[207]

S tako oslabljenim zdravljem Antić je i sam po Božjem pripuštenju —kako sam kaže— "jedan cijeli mjesec bio *in vinculis S. Petri"*. Pušten je kući i na temelju iskustva o kojem nije pričao zamolio je braću u inozemstvu da ništa ne pišu *"de fratribus absentibus"* da im ne bi otežali sudbinu. Oružje braće postala je u samostanu pojačana molitva za one koji su se nalazili "u duhovnim vježbama velikim".[208] Šutnja subraće nije ublažila okrutnost Okružnog suda u Zagrebu koji

---

li ga Antić primio. AFPPOS, Spisi Balić, Čapkun Grabiću Split 20. X. 1946. Nešto kasnije 1948. on će zamoliti Balića, Čapkuna i Jurića da bi uznastojali kod Gemellija da bi izdao priručnik "iz područja psihologije, gdje bi bile točno označene upute za prosuđivanje redovničko svećeničkih zvanja". Antić I. Juriću, Zagreb, 8. V. 1948. AP, I/21, 20 [¢ 4, 370].

[203] Franjevački arhiv u Makarskoj, kutija XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 30. XI. 1946.

[204] Neke "pouke" sv. Ivana Antić upućuje N. Petrov, Makarska, 25. III. 1948, AP, III/25, 7 [¢ 6, 281].

[205] Kasnije će to doći još jače do izražaja no rečenice su već sada smione, ali obrazložene. Kad fra Anti Jadrijeviću daje neku pobožnu vježbu, on mu piše: "Primi je kao da Ti je šalje samo Bož(ansko) srce Isusovo. Po plodovima vidjet ćeš tko Ti je šalje." Antić Jadrijeviću, Zagreb, 12. XII. 1949. AP, I/19, 6 [¢ 4, 295].

[206] Antić M. Mikuliću, Makarska, 25. XI. 1946. AP, I/30, 27 [¢ 4, 577].

[207] Provincijal Petar Grabić bio je već u to vrijeme uhićen i zamjenjivao ga je kao povjerenik fra Karlo Nola. Balić piše Noli da je časnik Kelić (fra J. Mikulić) "apsolutno innocens" i "može patentnim dokumentima dokazati da je sve sama laž, izmišljotina i ništa drugo". Rim, 3. I. 1947. AFPPOS, Balić, Dopisi k. 7. f. 75. Usprkos tomu, Nola je, da bi spasio Provinciju od uništenja, dao izjavu koja na neki način priznaje krivnju njegove braće, a ako mu se može vjerovati, Antić je bio među 13 njegovih savjetnika od kojih je 12 savjetovalo da dadne izjavu, a jedan je bio protiv. (Nola Baliću 11. XI. 1947. AFPPOS, Balić, Dopisi, k. 7. f. 231r.) Ne zna se, međutim, što je Antić savjetovao.

[208] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 6. VI. 1947. AP, I/30, 30 [¢ 4, 584]. I gvardijan fra Bernard Borić kad je zatražio jurisdikciju za Antića kao ispovjednika časnih sestara kao razlog je naveo da njihov dotadašnji ispovjednik A. Bukić "ne stanuje" u samostanu. Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Samostanski spisi, 104/1947. bez datuma. Prema Bezini, Antić je odveden posljednji na saslušanje, popodne 20. travnja 1947. P. BEZINA, *Franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja žrtve rata,* 190.

je 28. srpnja 1947. osudio šestoricu subraće od kojih dvojicu na smrt (župnika fra Matu Vodanovića i fra Serafina Raiča) i četvoricu na dugogodišnje zatvorske kazne (provincijala fra Petra Grabića, gvardijana fra Leonarda Bajića, fra Alberta Bukića i fra Jozu Viskovića). Ni zagovor mons. Ritiga kod maršala Tita nije vrijedio ništa.[209] Predsjednik sudskog vijeća Livije Anger pozvao je službeno samostanskog starješinu da sa sobom, po želji osuđenih na smrt, povede ispovjednika.[210] Antić je osuđenike pred smrt ispovjedio i pričestio. Ostali su osuđenici upućeni skupno u logor u Novoj Gradiški. Uskoro su još neki članovi Provincije, Vrcan i Topić, lišeni slobode, a u Zagreb je stigao fra Bernardin Bebić koji je suđen uvjetno.[211]

NEPOTVRĐENI DEFINITOR

Nakon smrtne presude definitoru Vodanoviću i osude na četrnaestogodišnji prisilni rad provincijalu Grabiću, Provincija je ostala bez uprave. Prema Generalnim konstitucijama, dotadašnji kustod fra Karlo Nola preuzeo je sve dotadašnje ovlasti provincijala proglasivši se provincijalnim povjerenikom. Na izvanrednoj sjednici 8. VIII. 1947, na kojoj su uz "provincijalnog povjerenika" prisutvovala ostala trojica definitora, za novog kustoda i za definitora izabrani su jednoglasno fra Božo Vuco i fra Ante Antić.[212]

Antić je prisustvovao samo jednoj definitorijalnoj sjednici, 19-20. kolovoza 1947, jer je generalni definitorij Reda poništio izbore. Nola je ostao i nadalje kustod samo s nekim ovlastima provincijskog povjerenika. Pri novim izborima 19-20. XI. 1947. izbornici su za jedan glas dali prednost fra Boži Vuci pred Antićem.[213]

ODGOJITELJ GIMNAZIJALACA I BOGOSLOVA (1946-1956)

Prije nego su se početkom akademske godine 1946/47. okupili u Zagrebu svi profesori, s Antićem su u Zagreb stigli i klerici i nastanili se u samostanu Gospe Lurdske.[214] Samostan nije bio građen kao odgojni zavod pa ni prostorije za klerike nisu bile na okupu, a nedostajao je i namještaj nuždan za klerike. Magistar nije imao, čini se, ni pisaćeg stroja, jer je svoj ostavio u Makarskoj, i tek 1947. poklonio

[209] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Samostanski spisi, Ritigova potpisana kopija pisma Titu od 19. kolovoza 1947.

[210] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Samostanski spisi, Poziv G. K. O. odsjek za izvršenje kazne broj: K 375/47, bez datuma.

[211] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 29. X. 1947. AP, I/30, 31 [¢ 4, 590. Usp. također P. Bezina, *Franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja žrtve rata 1942-1948*, Split 1995.

[212] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, vol. 2. str. 351; Spisi Provincijala, br. 2/47. Ad nomen Antić.

[213] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, vol. 2. str. 356.

[214] Arhiv Franjevačkog bogoslovnog klerikata u Makarskoj, Franjevački Filozofsko-bogoslovni klerikat u Zagrebu, Litterae obedientiales n. 999/46, Split 16. IX. 1946. U Zagrebu je klerikat otvoren samo dva dana kasnije. Antić je u svom izvješću za kapitul br. 9/1955, Zagreb 9. VII. 1955. to ovako pribilježio: "Dne 18. IX. 1946. godine naša je bogoslovija prešla iz Makarske u Zagreb."

mu je pisaći stroj njegov bivši gojenac fra Milan Mikulić.[215] Većina je klerika bila smještena na drugom katu samostana, no zbog nedostatka soba drugi su se klerici razmjestili po samostanu među svećenicima. Razumljivo je da ni hrana u samostanu, u to poslijeratno vrijeme, nije bila naročito kvalitetna, a za neke studente nije bila ni količinski dovoljna. Studenti su se skupljali s različitih strana i s različitim znanjem. Neki su dio rata proveli po župama spremajući se za svećeništvo. Drugi su se vraćali iz vojne službe. Neki su dolazili izravno iz novicijata. Ta šarolika družina studirala je i pripremala se u nenormalnim uvjetima, završivši, neki od njih, u dvije godine petogodišnji studij. Naporno učenje, da bi se nadoknadilo izostavljeno gradivo, i nedovoljna ishranjenost utjecali su i na razvoj i zdravlje studenata.[216]

Bilo je to vrijeme kad se živjelo "u neizvjesnosti",[217] i čini se da se pomišljalo na odlazak iz Zagreba, ali su prilike ipak savjetovale ostanak. Nakon šoka proživljnog 1947, odvođenjem na strijeljanje i u zatvor izvrsnih članova samostana, duhovi su se opet polako pribirali. Mučenička krv subraće kao da je najednom proklijala novim zvanjima pa će se ona i u Zagrebu pomalo povećavati tako da je ak. god. 1948/49. u četiri razreda teologije i jednom razredu filozofije bilo ukupno 33 studenta. Pri kraju te školske godine 11 ih je zaređeno za svećenike,[218] a u rujnu još trojica[219].

Profesori su trebali nadomjestiti zatvorenu subraću i posao se povećao. Fra Božo Vuco je održavao 18 školskih sati tjedno, što je posao za trojicu profesora na visokim učilištima, a uz to je bio i gvardijan samostana. Antić je držao doduše manje, svega četiri sata, no ispovijedao je u crkvi i brinuo se za gimnazijalce i bogoslove.[220]

Obrazovna razina učilišta kao i drugih obrazovno-odgojnih zavoda u Provinciji zbog ratnih i poratnih stradanja je opala,[221] što se tek daje naslutiti iz Antićeva izvješća provincijskom kapitulu. No, to se vrlo dobro razabire iz njegovih spisa koje je upućivao provincijalu kroz 1948. godinu. U Provinciji se, naime, zbog ratnih stradanja neko vrijeme računala i godina novicijata kao studijska godina da bi se studenti mogli upisati ranije u filozofiju. Petorici učenika koji su na takav način završili srednje školovanje nije izdana maturalna svjedodžba, a to je prouzročilo nove poteškoće. Država je, naime, studentima dopuštala kraće služenje vojnog roka, ali su studenti morali priložiti maturalnu svjedodžbu. Studentima Provincije Presvetog Otkupitelja zaprijetila je, dakle, opasnost da vrijeme koje su pokušali

---

[215] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 18. III. 1947. AP, I/30, 29 [¢ 4, 582].
[216] AFPPOS, K. Š. Janković, *Profil duhovnog života magistra đaka o. fra Ante Antića u svijetlu vlastite proživljajnosti,* Sinj 1991 [rukopis s nadopunama iz 1993], 7.
[217] Antić Baliću, Zagreb, 21. XII. 1948. AP, I/4, 12 [¢ 4, 36].
[218] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Izvješće o klericima, Zagreb 12. VII. 1949.
[219] Popis studenta.
[220] Božo Vuco piše Baliću: "Magister je magister, a i bolestan je, pa ne može ni imati nego ono malo svoje ascet(ike)" (Zagreb, 7. V. 1949).
[221] AFPPOS, Spisi fra Karla Balića, fra Ante Crnica fra Karlu Baliću, Zagreb 7. XII. 1947.

dobiti novicijatskim studijem upropaste duljim služenjem vojnog roka, zbog nedostatka školskih isprava. Prof. Rogošić, koji je bio u državnoj službi, predlagao je da se tim učenicima u školu uračuna i godina provedena u novicijatu i da im se izda potvrda bez navođenja ocjena.[222] Antić je, čini se prihvatio to stajalište ali s time da tih pet učenika preko ljeta uče i najesen, prije početka predavanja, polože predmete koje nisu učili, a tražili su ih državni propisi za maturalni ispit. Svoj prijedlog opravdavao je savladanim znanjem učenika te je napisao provincijalu: "Ako drugi svoje đake pripravljaju i puštaju na ispite i sa manje znanja, zašto da mi budemo prama našima tako tvrdi e bi im pomogli kada im treba osobito u današnjim okolnostima." Osim toga bio je uvjeren da je to i bolji način da učenici provedu praznike i da će se i učenici na taj način bolje oduševiti za studij kad vide kako se poglavari brinu za njihovo dobro.[223]

OKUPLJANJE RASPRŠENOG STADA UJEDINJENJEM GIMNAZIJE

Kako bi se nadoknadili ogromni gubitci zbog rata i nadomjestili mnogi pobijeni redovnici, godine 1948. ponovno se počelo ozbiljno razmišljati o obnovi gimnazije u Provinciji. Povratak na školsko ustrojstvo iz 1936, kad je filozofija bila spojena s teologijom, provincijskom definitoriju činio se nemoguć. Razmišljalo se kako spojiti filozofiju sa sedmim i osmim razredom gimnazije, poslije kojeg bi se onda upisivalo na teološki fakultet. Provincijalov delegat fra Karlo Nola dobio je za takvo skraćeno školovanje i dopuštenje iz Rima. Zbog toga se samostan u Makarskoj, gdje je nekada bilo bogoslovno učilište, učinio zgodnim za obnovu dvaju zadnjih razreda gimnazije u kojima bi se studirala filozofija. Za prvi tečaj filozofije određeni su učenici koji su upravo trebali završiti novicijat te godine.

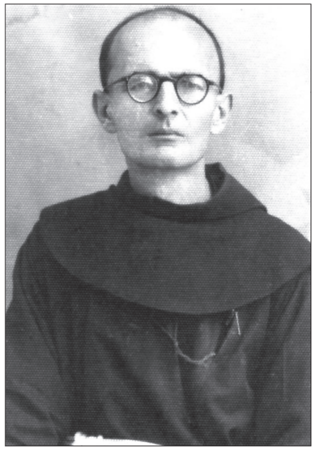
Nakon što su za taj plan saznali profesori u Zagrebu, izrazili su svoje nezadovoljstvo s obzirom na obrazovanje, znajući vrlo dobro da u ratnim i poratnim prilikama kandidati nisu normalno završavali školu, pa im se činilo da nisu dovoljno pripravljeni za studij filozofije. S najboljim nakanama da pomogne Provinciji, u problematiku se uključio i fra Ante. Da bi stvorio osnovicu za svoje zaključivanje, propitao je starije učenike što znaju o postignutoj školskoj spremi svojih mlađih kolega, tadanjih novaka. Antićeva ispitivanja podudarila su se s ocjenom fra Ante Crnice o niskoj školskoj razini u Provinciji. Iz Antićeva ispitivanja proizišlo je da nitko od tih učenika predviđenih za filozofiju "nema ni punih V. razreda srednje škole". Iako se Antić u svom izvještaju skrivao iza mišljenja lektora u slučaju tadašnjih učenika, morao je i sam ustvrditi da njihovo srednje školovanje neće trajati već samo sedam godina. Pa iako je provincijalu dao za pravo da se trenutno, dok ne bude moguće ustanoviti osam razreda gimnazije, ostane na zauzetom stanovištu o šest razreda gimnazije, dva filozofije i četiri teologije, preporučio je da se dobro završi tih šest razreda kako bi se pripremili dobro za filozofiju, za koju je držao da bi je dobro bilo nastaviti studirati u Zagrebu.[224]

---

[222] AFPPOS, Spisi provincijala, br. 202/1948. Antić Noli, Zagreb, 25. V. 1948. ad nomen Antić.
[223] AFPPOS, Spisi provincijala, br. 214/1948. Antić Noli, Zagreb, 6. VI. 1948. ad nomen Antić.
[224] AFPPOS, Spisi provincijala, br. 354/1948. Antić Noli, Zagreb, 20. VIII. 1948. ad nomen Antić.

Reakcija provincijalova delegata bila je, kao prema kolegi, diplomatski neuvijena. Nakon što je Antiću postavljanjem brojnih pitanja pokušao dokazati da su slični odnosi prema školstvu i u drugim vjerskim školama, iznio mu je svoje praktične razloge i opet u pitanjima koja su Antiću i zagrebačkim profesorima trebala iznijeti obrazloženje odluke. Neka su od njih glasila:

> "Je li Ti poznato, da mi je General odobrio skraćeni rok? Je li Ti poznato — kako je fra Gabro rekao — da naši učenici tamo u toj krnjastoj teologiji bolje znadu nego oni na fakultetu? Je li Ti poznat Tvoj sudrug iz sjemeništa *Šupić* — koji je sada revan i dobar župnik? Je li Ti poznato kako je učio naš kolega Vrcan — pa je li Dr. Crnica više ispovijedao i propovijedi rekao od njega?"

Fra Karlo Nola

Ne pobijajući mišljenje lektora, dapače priznajući i ispravnost profesorskog mišljenja, Nola je ostao pri svojim razlozima i odlučio postupiti po svom uvjerenju.[225]

Pred postojanošću provincijskog delegata Antić se morao savijati, pa se, napustivši svoje mišljenje o Zagrebu kao prikladnijem mjestu za studij filozofije, počeo domišljati novim mogućnostima te je predložio čitavi mali praktični plan za filozofiju u Makarskoj. Ostvari li se taj plan, uvjeravao je provincijskog vikara, učenici će se u Makarskoj "bolje snaći duhovno i uzgojno i više napredovati u znanju i nauku" nego u Zagrebu i temeljitije se pripremiti za studij teologije.[226]

No ta Antićeva kombinacija nije bila ipak konačna, jer je uskoro predložio i četiri nove kombinacije označivši kao mjesta mogućeg smještaja studenata filozofije: Split, Sinj, Šibenik i Visovac.[227]

ODGOJ U NOVIM PRILIKAMA

Antićeve kombinacije o smještaju učilišta filozofije zanimljivije su možda s odgojnog nego obrazovnog stajališta. Prema Antićevu prijedlogu, studenti bi, u slučaju smještaja u Splitu ili Šibeniku, za odmor, jednom ili dva put tjedno, mogli raditi, po nekoliko sati, na izgradnji ceste, što je Antić smatrao kao lijep odmor

Kako se odvijalo poratno školovanje, opisuje fra Antin gojenac fra Šimun Janković koji je u dvije godine završio pet razreda gimnazije. Usp. K. (Š). JANKOVIĆ, *Profil duhovnog života magistra đaka - fra Ante Antića u svijetlu vlastite proživljenosti,* Sinj, 1991. Rukopis.

[225] AFPPOS, Spisi provincijala, br. 355/1948. Nola Antiću, Split, 21. VIII. 1948. ad nomen Antić. Kursivom otisnuti tekst istaknut u izvorniku.

[226] AFPPOS, Spisi provincijala, br. 398/1948. Antić Noli, Zagreb, 29. VIII. 1948. ad nomen Antić. Prema Antićevu prijedlogu na liceju su trebali predavati fra Jure Radić, fra Gabro Cvitanović, fra Gašpar Bujas i fra Ante Bešlić, a magistar bi bio fra Roko Tomić.

[227] AFPPOS, Spisi provincijala, br. 417/1948. Antić Noli, Zagreb, 5. IX. 1948. ad nomen Antić.

za mladost i koristan radi “kružne” karte. Uvidio je, međutim, i opasnost koja je odatle vrebala pa je zahtijevao za takav posao da studenti rade u samostalnoj grupi[228] kako bi združeni bili jači i ne bi podlegli utjecaju prokomunističkih grupa. No, očito je u tome vidljiva i njegova težnja da se studenti na svoj način uključuju u promijenjene društvene prilike.

Predvojnička obuka i javni radovi, na koje su studenti bili povremeno pozivani od drugog semestra šk. god. 1948/49, trebali su studentima prema zamisli državnih ideologa pružiti drukčije poglede na svijet od onih koje su upoznali u obiteljima i samostanima. Suočeni s novim pogledima i sami su se studenti željeli temeljito pripremiti za rad u tom novom vremenu.[229] Antić će im poput mudrog odgojitelja to pokušati i omogućiti usklađujući stare, prokušane načine odgoja s novim prilikama. Duhovne vježbe, koje je s njima obavljao prigodom zavjetovanja i primanja svetih redova, različite, iako skromne akademije, za zavjetovanje, za ređenja, mlade mise, za svetkovinu Bezgrješnog začeća BDM ili za papin dan, djelovale su na mlade ljude da zanosno, premda u poteškoćama, koje su se svakodnevno mogle pretvoriti u mučeništvo, stupaju naprijed. Studente je Antić, bez sumnje, odgajao uzorno, iako je, što je za tako veliku i raznoliku skupinu shvatljivo, bilo klerika koji nisu “praktično i dosljedno” sudjelovali “velikodušno sa milošću redovništva”.

Uz odgoj studenata, za koji je bio zadužen, nije Antić, u to vrijeme, mogao odolijevati ni pozivima osoba koje su tražile njegove duhovne savjete te je sve više vremena posvećivao njihovu duhovnom vodstvu. Naročito su ga tražile redovnice za duhovne vježbe i kao duhovnog vođu. Vodio je i brojne svećenike, iako rjeđe nego redovnice, a dolazilo mu je i mnoštvo običnih vjernika. Kako su vremena bila teška, mislio je i na svećenike koji bi mogli podleći i, ne daj Bože, odati ispovijednu tajnu, pa je preko fra Karla Balića pokušao isposlovati ovlaštenje odrješivanja rezerviranog grijeha povrede sakramentalnog pečata ispovijedi,[230] što mu je fra Karlo i isposlovao.[231]

Bolest koja ga je sve češće pohađala tražila mu je i više odmora, pa je i zbog toga više puta izbivao iz samostana.[232] Takav rad i izbivanje iz samostana stvarali

---

[228] AFPPOS, Spisi provincijala, br. 417/1948. Antić Noli, Zagreb, 5. IX. 1948. ad nomen Antić.

[229] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Izvješće o klericima, Zagreb 12. VII. 1949. Antić ističe da bi klerici željeli da je škola u svemu popunjena i da odgovara zahtjevima i potrebama današnjice.

[230] Usp. Antić Baliću, Zagreb, 14. IX. 1950. AP, I/4, 13 [¢ 4, 37].

[231] Usp. Antić Baliću, Zagreb, 28. X. 1952. AP, I/4, 14 [¢ 4, 38].

[232] Dana 17. kolovoza. 1951. pošao je čini se zbog oporavka, ali bez sumnje i zbog pobožnosti prema Mariji, u franjevački samostan Brezje uz svetište Marije pomagaj. Usput se možda zadržao u Samoboru i sigurno u Ljubljani, odakle se javio pismom Saleziji Mavrak,. (Antić S. Mavrak, Ljubljana, 18. VIII. 1951, AP, II/24, 8 [¢ 5, 469]). Na Brezje stigao tek 20. VIII. 1951 (Antić Petrovu, Brezje, 5. IX. 1951. AP, I/34, 62, [¢ 4, 696]. *Pisma svećeniku,* III, 20/52, 72). Odatle se također javljao svojim duhovnim kćerima, Saleziji Mavrak (Antić S. Mavrak, 30. VIII. 1951. AP, II/24, 9 [◊ 2, 463-464]; 8. IX. 1951. AP, II/24, 10 [¢ 5, 470]), Emiliji Magdić (AP, III/21, 3 [◊ 2, 735]) i Đemi Bikić 1. IX. (AP, II/3, 1 [◊ 2, 323]). Netom se vratio, uz odgojni rad nastavio je posao oko prevođenja *Stanova*, a zatim je u listopadu držao duhovne vježbe i početkom studenoga držao duhovne vježbe sestrama klarisama u Samoboru (Antić S. Mavrak, Zagreb, 17. X. 1951, AP, II/24, 15 [¢ 5, 475]; Samobor, 9. XI. 1951. AP, II/24, 17 [◊ 2, 468]). Iz Antićevih pisama saznajemo da je često boravio u Samoboru. Fra Ivan Damiš,

su kod nekih dojam da se Antić manje posvećivao klericima, pa se o tom počelo šuškati i po Provinciji. To bi se dalo zaključiti iz njegova opravdanja fra Stanku Petrovu da će učiniti sve da ne zapusti klerike.[233]

Klerici maturanti s fra Antom i razrednikom fra Rokom Tomićem 1950.

Odlaskom velike skupine mladomisnika, ubrzo se, međutim, broj klerika ponovno smanjio pa je u šk. god. 1950/51. bilo svega petnaestak klerika. Stega nije bila čelična. Antić je ozbiljno nastojao odgajati tu malu skupinu da bi odgovorila potrebama i poteškoćama koja "nameću teška vremena". Klerici su, još uvijek pod dojmom patnjâ i mučeništva samostanske subraće, ozbiljno studirajući, i sami sazrijevali, premda ne postižući doduše uvijek željeni uspjeh. Obavljali su redovničke dužnosti, iako im je katkada zbog skučenosti i nedostatka prikladnog prostora u samostanu i novog daha vremena splašnjavalo oduševljenje za "duh mrtvenja", samozataju i vježbanje u redovničkim krepostima. Stanje, međutim

kojeg sam zamolio da pregleda samostanski ljetopis, temeljito je dva puta pregledao dva sveska ljetopisa pod naslovom *Historia Domus* koji se čuvaju u samostanskom arhivu u Samoboru <svežanj B-1-3, br. 292)> "ali o sluzi Božjem o. Anti Antiću - ništa, baš niti jednog spomena" nije pronašao. Dopis iz Samobora, 2. III. 1996.

[233] Antić Petrovu, Brezje, 7. IX. 1951. AP, I/34, 63, [¢ 1 445]. *Pisma svećeniku,* III, 20/53, 73. "Sve ću uložiti da klerike ne zapustim. Ako i opet to čujete, molim Vas upozorite me." Usp. Antić Petrovu, Zagreb, 13. XI 1951. AP, I/34, 64 *Pisma svećeniku, III,* br. 20/53. i 54, str. 74. "Vi slobodno meni pišite kad god čujete ili doznate da ne radim po svojoj dužnosti, ni po sv. volji Božjoj. Imat ćete zaslugu pred Gospodinom, i ja ću Vam biti zahvalan."

nije bilo nipošto zabrinjavajuće, a molitveni je život u klerikatu bio na visokoj razini. To dokazuje i podatak da su se svi klerici, osim trojice, upisali za posebni tjedni sat klanjanja Svetotajstvu, uz onaj što su ga svi skupa obavljali tjedno.[234]

Nesporazumu koji je nastajao o Antićevu načinu odgoja pridonijelo je i poratno siromaštvo i vanjski oblik neodržavanja redovničke stege. U Zagrebu, naime, Antić nije imao sredstava da bi studentima, uz sandale koje su propisivali redovnički propisi, nabavio cipele za snjegovite dane. Kako su studenti i u zimske dane morali na fakultet, birajući između opravdane potrebe i vanjskog održavanja redovničke stege, Antić se odlučio za ljude žrtvujući pravne paragrafe, pa su neki studenti zbog pomanjkanja sandala nosili cipele i u kući i u crkvi.[235] Studenti su se šišali dosta kratko, ali su zbog trajnog komunističkog pritiska na Crkvu izbjegavali tonzuru kao prepoznatljivi znak. Boravak studenata s ostalom samostanskom braćom, bez odijeljenog prostora, omogućivao je ostalim redovnicima, koji su boravili u samostanu i onim koji su navraćali, da studente drže na oku i zapaze raskorak između redovničkih propisa donesenih za život u redovitim prilikama i studentskog vladanja (nošenje cipela, kratka kosa, bez tonzure) u prilikama koje zakonodavac nije imao na umu. Čini se da su, prerevni redovnici počeli pronositi po Provinciji "kritike o klericima u Zagrebu", pa je Antić smatrao potrebnim da opširnije obrazloži stanje u klerikatu. U svom izvješću on je priznao da je neke studente "zahvatio duh kritiziranja i nezadovoljstva", ali je upozorio i na neke uzroke takvom stanju, kao što su nedostatak posebnih prostorija za klerike, nedostatak svijesti da stariji trebaju davati mlađima primjer, jer je Zagreb tek odnedavna postala kuća odgoja, prezaposlenost klerika u radovima za samostan, posebno izlasci u grad zbog različitih poslova.

> "Hodanje vani u svjetovnom odijelu, česta zaposlenost, neizbježiva blizina, familijarnost sa svećenicima, od kojih doznaju sve i čuju njihove opaske, opažanje pogrešaka starijih - sve to loše djeluje na klerike, rastresa ih te ne mogu sve to duhovno probaviti. Tako se predaju kritiziranju, mrmljanju, nezadovoljstvu te duhovno stradaju."[236]

Za tu pojavu Antić je predložio i lijek: revnije prisustvovanje braće zajedničkim molitvama, odvajanje kleričkih prostorija od samostanskih, što manje upošljavanje klerika, posebno za poslove koje treba obavljati u gradu, i ograničavanje odijevanja svjetovnog odijela.[237]

Premada je Antić u svom izvještaju naglasio da je opominjao klerike pojedinačno i zajednički, njegove opomene nisu svi primali s raspoloženjem.

---

[234] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Izvješće o klericima za I. semestar 1950/51, Zagreb 26. III. 1951; Izvješće za II. semestar 1950/51, Zagreb 10. VII, 1951; Izvješće o klericima za 1951/52, Zagreb, 17. VIII. 1952.

[235] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Izvješće o klericima za 1952/53, Zagreb, 19. I. 1953.

[236] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Izvješće o klericima za II. semestar 1952/53, Zagreb, 6. VII. 1953.

[237] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Izvješće o klericima za II. semestar 1952/53, Zagreb, 6. VII. 1953.

"Dok ih ne poklopi po glavi neće se opametiti",[238] pisao je Antić u svom izvješću i ne sluteći da će razvoj vremena i događanja u nekom smislu i njega samoga "poklopiti" po glavi.

U to vrijeme Antić se već upoznao i s nekim liječnicima, što mu je u ona vremena, kad svećenstvo nije u komunizmu dobro gledano, ite kako dobro dolazilo kao odgojitelju mladih klerika. Takvi plemeniti liječnici pomagali su ne samo Antiću nego i mnogim mladim studentima kojima država nije dala pravo na liječničku zaštitu. Neki su od tih liječnika čak bili i pripadnici Franjevačkoga svjetovnog reda, kao dr. Marija Rojc, kojoj se Antić više puta obraćao da bi primila na pregled njegove klerike ili neke studentice, naročito pripravnice časnih sestara.[239]

Pedesetih se godina Crkva počela nekako oporavljati od udaraca. To se vidjelo i na kamenim zdanjima. U Sinju je, od ratnih stradanja, popravljeno pročelje crkve i crkva pokrivena ciglom, pa se Antiću činila ljepša i impozantnija.[240] No, politički je stanje postalo napetije, jer je došlo do nesuglasja između Italije i Jugoslavije u razgraničenju Slobodnog Teritorija Trsta. Deset je svećenika pošlo u Istru kao vojnici[241]. Drugi su bili *in vinculis sancti Petri*, no, neki su već puštani na slobodu.[242]

U školskoj god. 1953/54. brojčano stanje klerikata nije se puno promijenilo, ali se promijenilo u sastavu jer je te godine bio samo jedan bogoslov a svi ostali su bili gimnazijalci. I društevni i duhovni život, prema Antićevu mišljenju, bio je dobar, iako se osjećalo da se pomalo duhovno zapuštaju.[243] Ponekad su, što za učeničku dob nije neobično, znale izbiti i nesuglasice između mlađih i starijih učenika. Nekad su to mogle biti sportske nesuglasice, a ne smiju se isključiti ni razredni sukobi kao sukobi skupina. Ti sukobi, ipak, nisu stvarali većih poteškoća niti su umanjivali, kako kaže Antić bratsku ljubav.[244]

Premda osobno zadojen snagom tradicionalnog odgoja utemeljenog na *Speculum disciplinae* pripisivanog sv. Bonaventuri,[245] Antić je u Zagrebu vrlo dobro zapažao promjene koje je donijelo novo vrijeme i s njima nastojao uskladiti

---

[238] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Izvješće o klericima za II. semestar 1952/53, Zagreb, 6. VII. 1953.

[239] Antić Mariji Rojc, Zagreb, 15. XI. 1952. AP, III/28, 1 [◊ 2, 767]; III/28, 2 [◊ 2, 768]; O Mariji Rojc usp. "Dr. Marija Rojc - fra Antina suradnica", *DOA,* [7] (1977), 3-4, str. 3-4.

[240] Antić T. Duki, Zagreb, 1. XII. 1953., AP, I/14, 4 [◊ 2, 64].

[241] Antić T. Duki, Zagreb, 1. XII. 1953, AP, I/14, 4 [◊ 2, 64].

[242] U izvorniku: *sancti Petrae.* Prema Antiću u zatvoru su bili magistar novaka Lovrić, fra Ante Crnica i fra Gabrijel Tomić. Čini se da se iz zatvora prijevremeno vratio fra Ćiril Vrcan (osuđen 1947. na 8 godina zatvora), što je obradovalo njegovu redovničku braću. Antić T. Duki, Zagreb, 1. XII. 1953., AP, I/14, 4 [◊ 2, 64].

[243] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Izvješće o klericima za I. semestar 1953/54, Zagreb, 27. XII. 1953.

[244] Usp. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Izvješće o klericima za II. semestar 1953/54, Zagreb, 10. VII. 1954.

[245] Djelo "Speculum disciplinae" pripada vjerojatno fra Bernardu a Bessa. Usp. S. Bonaventura, *Opera omnia, VIII,* Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1898, 583-622.

svoj u mnogočemu tradicionalni odgoj, prema predviđanim prilikama u kojima će se klerik sutra i sam naći, u protureligioznom društvu, vojsci, itd. odnosno u kojima će djelovati kao svećenici.

UREDNOST, DOBROTA I LJUBAV KAO POSEBNE ZNAČAJKE ODGOJA

Antićev način odgoja zasnivao se na uputama Crkve i Franjevačkog reda, posebno na Pravilima o odgoju i obrazovanju franjevačke mladeži.[246] Da bi budućim svećenicima i redovnicima omogućio postizanje istinskog crkvenog duha, nije ostajao privezan samo uz učilište za koje mu je skrb službeno dodijeljena. U općoj nestašici duhovne literature, zbog komunističkog zatiranja koje je kršćanske ideje smatralo pogubnima, nastojao je skupiti sve odredbe Svete Stolice, Reda i izvrsne duhovne knjige i članke poznatih autora i poslati ih u sva provincijska učilišta, Visovac, Sinj i Makarsku, kako bi se prema tim smjernicama odgajala mladež.[247] Cilj mu je bio “odgojiti u klericima drugoga Krista, apostole sv. Crkve i prave sinove sv. našeg Oca Franje”. Zbog toga je nastojao prožeti mladenačke duše vjerom u trojedinog osobnog Boga,[248] pouzdanjem u njega[249] i ljubavlju prema njemu.[250] Odgojna mu je metoda bila “franjevačka dobrota i ljubav”. Preopširno bi bilo nabrajati autore i djela kojima se u tome služio i spise koje je prevodio ili dao prevoditi. A njegova mnogogodišnja nastojanja i iskustva uedinjena su u njegovu kratkom spisu *Neke opaske za oca Magistra* i u *Dnevnom redu,* nastalim u konačnom obliku oko 1956. godine, samo nešto prije nego je smijenjen s magistarske službe.

---

[246]*Normae de seraphica iuventute religiose educanda et efformanda,* Romae 1951.

[247]Antić Petrovu, Zagreb, 25. VI. 1955. AP, I/34, 83 [¢ 4 721-725]. Pisma svećeniku, III, 20/63, 85-86.

[248] Zbog toga su nastali brojni Antićevi spisi i prijevodi o *Presvetom Trojstvu i pojedinim božanskim osobama:* br. 20b Poklon franjevačkog klerika Presv. Trojstvu; br. 128. Presveto Trojstvo, str. 5; br. 114. Bog je u sebi dostojan najveće ljubavi, str. 3; br. 148. Ne udalji se nikad od Boga, str. 9; br. 150. Ostavi sve i naći ćeš Sve - Boga, str. 1; br. 178. *Heinrich Suso Braun:* Sakriveni Bog, str. 5; br. 211. *Merschler:* Bog - Čovjek, str. 12; br. 108. Duhovne vježbe: Utjelovljena Riječ Isus Krist, naš Gospodin, ideal duhovnih vježba, str. 15; br. 113. Mi smo otajstveno Tijelo Kristovo, str. 3; br. 127. Kristovo božanstvo, str. 5; br. 245. Kristovo Božanstvo *(nepotpuni tekst)* str. 8; br. 248. *Papa Leon XIII.* O Bogu Duhu Svetomu, str. 23 [usp. Antić Jadrijeviću, AP, I/19, 26]; br. 129. Darovi Duha Svetoga, str. 28 [prijevod spominje 14. XII. 1960. o. Teofil, meštar novaka na Krku]; br. 130. Uzdasi Duhu Svetom za sedam njegovih darova, str. 1; br. 131. Jakost i sila Duha Svetoga, str. 4; br. 322. Kateheza o Duhu Svetom, str. 27. Uz njih svakako treba spomenuti spise i prijevode *o vjeri:* iz djela ALBERT MARIA WEISS, *Apologie des Christentums* (Freiburg i. B. 1904), koje je pred smrt poslao magistru novaka (usp. Antić Belamariću, Zagreb, 21. I. 1965, AP, I/6, 7[¢ 4, 92]) i iz knjige MATTHIAS JOSEPH SCHEEBEN, *Die Mysterien des Christenthums* (Freiburg i. B. 1865) te druge prijevode o vjeri: br. 115. Vjera - Duh vjere, vrijednost svrhunaravnoga, str. 9; br. 116. Vjera - kao milosna zajednica misli s Kristom, str. 3; br. 117. Opasnost za milost vjere, str. 7; br. 118. Porast u milosti vjere, str. 6; br. 183. SCHEEBEN, Kršćansko opravdanje je iz vjere i po vjeri i zato osobiti misterij vjere, str. 3; br. 209. Vjera s raznih gledišta, str. 45 (od kojih zacijelo nekoliko tipkanih stranica iz Scheebena, *Die Mysterien*) te br. 235. O. M. EUGENIO DEL B.G.: Potreba vjere, str. 32

[249] O ufanju sam u Arhivu Vicepostulature među Antićevim spisima pronašao samo spis pod br. 151. Pouzdanje i ljubav u Božansko Srce Isusovo, str. 1.

[250] Među Antićevim spisima, sačuvanim u Arhivu Vicepostulature, o ljubavi prema Bogu, navodim spise prema katalogu: br. 46. Franjevačka duhovnost, važnost ljubavi u franjevačkoj duhovnosti, str.

Antić je pridavao posebnu važnost duhovnoj sređenosti i dnevnom redu. Upravo duhovnom sređenošću Antić je pokušao stvoriti molitveno i studijsko ozračje. Još kao mladi magistar u Makarskoj tražio je od klerika da mu dostave svoj dnevni red i kad su bili na praznicima.[251] Određene jutarnje i večernje duhovne čine preporučivao je ne samo redovnicama već i civilnim osobama.[252] Dnevni red je za fra Antu uvijek označavao ozbiljnost pristupanja duhovnom životu. Dapače, on je držao da obdržavanje reda vodi k Bogu, jer "vršenjem *Dnevnog Reda* ispunjamo sv. volju Božju i praktički pokazujemo da ljubimo Boga".[253] Prema makarskom iskustvu i novim prilikama klericima je stvarao i godinama prilagođavao dnevni red. Da bi se odgajanici što bolje upoznali s redom u klerikatu, on je, čini se, najprije priredio *Mali priručnik franjevačkom kleriku za njegov duhovni uzgoj,* koji će u drugom daktilografskom izdanju promijeniti naslov u *Dnevni red.* No, red je bio ipak samo sredstvo za duhovno napredovanje i nije nikada postajao vrhovno pravilo. Zbog toga Antić, premda je osobno do u tančine obdržavao propise, nikada nije bio krut u nametanju ljudskih promjenjivih pravila, znajući ih mudro podvrći vječnim nepromjenjivim pravilima.

Dnevni je red bio zahtjevan. Odgajanici su ustajali u 5 a nedjeljom i preko praznika u 5,45 sati, a polazili su na spavanje već u 21,30 sati, odnosno preko praznika u 21,45. Radni dan im je protjecao u molitvi, učenju i školi i kratkim odmorima koje su provodili zajednički. Nedjeljom i blagdanima studenti su prisutvovali bogoslužju u crkvi a jedan dio njih bio je zadužen i za određene službe u bogoslužju, što je pravilnik do u tančine ustanovio.

Već se iz *Dnevnog reda* zapaža koliko se Antić u svom odgojiteljskom radu trajno brinuo na privikavanje studenata na službu oltara, ali pritom nipošto nije zanemarivao upoznavanje tehničkog napretka.[254]

U odgajanju se Antić vodio načelima da u sebi treba sjediniti autoritet oca i dobrotu majke; da mora dobro poznavati klerike; pravilno ih odgajati; biti oprezan, razborit i objektivan u prosuđivanju; držati klericima redovito duhovne nagovore i ne smetnuti s uma da i sam traba biti "*Forma gregis* - izgled stadu", pazeći da mu klerici ne mogu ništa predbaciti.[255]

9; 114. Bog je u sebi dostojan najveće ljubavi, str. 3; br. 147. Božanska krepost ljubavi, str. 1; br. 151. Pouzdanje i ljubav u Božansko Srce Isusovo, str. 1; br. 152. Ljubav je veza savršenosti, str. 1; br. 154. Ugledajmo se u milosrdnu ljubav, str. 1; br. 177. B. Häring: Usavršenje ljubavi, str. 2; 249. O. Matej Crauley-Botey: "Isus kralj ljubavi". Duhovne vježbe za apostole Božanskog Srca, str. 62; br. 396. O. Matej Crauley-Botey: Isus kralj ljubavi, str. 420.

[251] Usp. Antić Čapkunu, Makarska, 8. VIII. 1931. AP, I/11, 2 [¢ 4, 117]; 12. X. 1931. AP, I/11, 3 [¢ 4, 118]; 12. X. 1931 [¢ 4, 118].

[252] Sačuvan je jedan koncept jutarnjih vježba koje su doduše mogle poslužiti i za sastavljanje priručnika *Dnevni red,* no vjerojatnije su služile kao uputa nekoj pobožnoj duši, usp. ¢ 7, 181.

[253] AV, Duhovni spisi, 29. Dnevni red, str. II. Na str. 10 navodi sv. Augustina: "Ordo est, quem si tenuerimus in vita perducet ad Deum et quem nisi tenuerimus in vita, non perveniemus ad Deum."

[254] AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 22 [III. red. sjednica, 24. I. 1956].

[255] Arhiv Vicepostulature, Antićevi spisi, Neke opaske za oca Magistra [Zagreb 1956], (¢ 7, 48-50).

U kući se *strogost oca* trebala očitovati u nastojanju da studenti vrše dnevni red, čuvaju sabranost i tišinu kao vanjsku oznaku duhovnog života, izvršavaju povjerene im dužnosti i službe, paze na osobnu urednost, korisno upotrebljavaju vrijeme i ne skitaju se, te da budu prema svima uljudni. Izvan kuće strogost oca trebala se očitovati u nadziranju studenata da budu trajno na okupu, da se pojedinci ne izdvajaju i ne vraćaju izvana u kuću kasnije nego što je predviđeno te da ne posjećuju rodbinu i prijatelje u njihovim kućama "niti sa njihovim roditeljima".[256]

Majčinsko srce trebalo je pokazati prema studentima kad traže savjet ili mole što im je potrebno, kad s njima vodi duhovni razgovor, kada su bolesni, ali i kad se odmaraju.[257] Sa svojim studentima je zaista znao postupati obazrivo, s bolesnicima majčinski nježno, što je istaknuto u prethodnom poglavlju, a obazrivo je znao čuvati tajnu.[258] Pokretač i snaga čitavog odgojnog postupka bila je ljubav.

> "Za našu dragu braću kucalo je moje srce, ljubilo ih je, za njih sam žrtve prinosio veselom dušom. Pouzdavao sam se u njih, pa se nisam služio u odgojnom radu i u nastojanjijma drugim metodama nego franjevačkom dobrotom i ljubavlju, i mogu reći da su te plemenite duše razumjele taj postupak, ako ne odmah, ali kasnije u životu svakako. Mogu reći pred Gospodinom, da sam nastojao pokazivati našoj mladosti puteve do vrhunca Božje ljubavi, da se po toj ljubavi ona formira i razvije u snažan, sveti i blagoslovljen naraštaj. Sav je moj rad bio usmjeren u jednom pravcu, da se naša mladost zaljubi u Isusa poput sv. Oca Franje, da ljubi Mariju svim mladenačkim snagama, da budu najvjernija djeca svete Crkve, da zanosno ljube svoga svetog Oca Franju, Red, Provinciju kojoj pripadaju. — Želio sam da budu dragovoljna žrtva za bližnjega, a osobito za duše koje će im Bog povjeriti, da zaboravljaju sebe i slijede Propetog Učitelja."[259]

Izvori iz kojih je Antić crpao spoznaje o svojim učenicima bili su prethodni izvještaji odgojitelja, pisma klerika, povjerljivi razgovori s nekadašnjim kolegama i profesorima, te vlastita zapažanja i razgovori sa studentima.[260] Premda danas neki od tih načina spoznaje mogu kod pojedinih osoba izazvati nelagodu, ona su, u skladu s ondašnjim shvaćanjima, bila općenito u uporabi.

---

[256] Arhiv Vicepostulature, Antićevi spisi, Neke opaske za oca Magistra [Zagreb 1956], (¢ 7, 48). Fra Šimun Šipić je u svojoj raspravi o Antićevu odgoju pokušao iz prakse opravdati Antićev postupak prema posjetama, vjerojatno i ne znajući da se takav postupak u Crkvi najvjerojatnije zadržao kao ostatak reakcije na nekadašnji pretjerani nepotizam i onda kad je nepotizma u Crkvi općenito nestalo. Pa i onda kad je fra Šimun preuzeo odgojnu službu još uvijek je u načelu vladalo pravilo da mladi klerik tek nakon tri godine poslije novicijata može poći roditeljskoj kući. Načelo u praksi međutim nije održavano najčešće zbog unovačenja u vojsku koje se redovito vršilo u općinama rođenja.

[257] Arhiv Vicepostulature, Antićevi spisi, Neke opaske za oca Magistra (¢ 7, 49).

[258] Tako je jednog studenta s kojim je imao problema pozvao k sebi. Pročitao mu zapisnik sjednica da se uvjeri kako ništa nije o njemu govorio na sjednici i neka pisma te je sve pred njim pokidao zatraživši od njega "neka bude samo čovjek". AFPPOS, Spisi provincijala, br. 307/1948. Antić Noli, Zagreb, 17. VII. 1948. ad nomen Antić.

[259] Predaja klerikata novom magistru P.O. fra Juri Radiću [¢ 7, 46].

[260] Arhiv Vicepostulature, Antićevi spisi, Neke opaske za oca Magistra [Zagreb 1956], (¢ 7, 49).

Pa i onda kad Antić nije bio zadovoljan napretkom odgajanika i kad mu se činilo da ima odgajanika koji su "loš materijal", on je držao da se i oko njih treba truditi i sve učiniti da milost pobijedi.[261] Učiniti sve da pobijedi milost, to je bio Antićev odgojni cilj koji je postizao metodom dobrote i ljubavi. I onda kada su studenti bili "loš materijal", Antić je bio svjestan da su oni najveće i najdragocjenije dobro Provincije, uzdanica, djeca, nada i jedino pravo blago zbog toga ih je "cijenio, volio i u Bogu ljubio".

OBNOVLJENO BOGOSLOVNO UČILIŠTE

God. 1954. u Zagrebu je uspostavljeno bogoslovno učilište. Antić nije bio profesor, ali je prisustvovao profesorskim sjednicama kao odgojitelj.[262] Za rektora učilišta imenovan je široko obrazovani fra Krsto Kržanić, koji je uznastojao da studenti iskoristite sve pogodnosti Zagreba kao kulturnog centra.[263]

Život u velegradu širio je mladim studentima obzorja. Studenti koji su se vraćali iz vojske bili su "dosta slobodni"[264] pa je i Antićev odgoj postajao sve širi. Prema mišljenju profesorskog zbora, Antićeve prosudbe o studentima bile su objektivne.[265] No studentima se odgoj još uvijek činio nedovoljno slobodan i širok, ali zato se mnogim franjevcima koji su dolazili, zbog zdrastvenih ili inih poslovnih razloga, iz zabačenih seoskih župa u velegrad, činilo da je taj odgoj daleko kao nebo od zemlje od onog odgoja u kojem ih je taj isti odgojitelj odgajao. Počeli su pomišljati da je Antić već s godinama možda izgubio onu pravu ravnotežu i da ga studenti vuku na svoju vodu. Glasovi koji su se pred koju godinu ranije tek mogli načuti počeli su brujati. Po Provinciji se sve više kritiziralo vladanje klerika u Zagrebu. Osjeća se to uvijeno iz Antićevih izvještaja. Pa premda su Antićevi izvještaji o studentima bili više nego povoljni, kako se moglo vidjeti iz prethodnih redaka, čini se da nisu mogli popraviti negativnu sliku o studentima koja je kolala po Provinciji. I premda sačuvani izvještaji o glasovanjima, koja su se obavljala za zavjetovanja ili ređenja klerika, donose, svih tih zagrebačkih godina, skoro uvijek sve povoljne glasove, kritiziranje klerika je nastavljeno.

Antić je to morao saznati pa se u povjerenju i s bolnim srcem obratio svom studentu, koji ga je zamjenjivao u odsutnosti kao magistar, fra Stanku Mandacu riječima:

> "Molim Te, budi mi iskren, otvoren, slobodan i reci mi: da [li] se Ti, Tvoji kolege i svi klerici iz Zagreba na me kao magistra ljute i da li ste svi nezadovoljni. Reci mi da li

---

[261] Antić Lovriću, Zagreb 30. III. 1958. AP, I/26,2 [¢ 4 476].

[262] Na zapisnicima sjednica poslije imena profesora navodi se da Antić prisustvuje za klerikat. Usp. AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 1, 3, 5,7.

[263] Između ostalog je na profesorskoj sjednici predložio da studenti pod vodstvom pojedinih profesora posjete "sve crkve i samostane, muške i ženske; knjižnice, muzeje i druge ustanove". AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 8 [3. II. 1955].

[264] AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 4 [11. XI. 1954]. Antićeva izjava na sjednici profesorskog zbora.

[265] AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 14 [28. VI. 1955] ističe: "Profesorski se je zbor saglasio s njegovom ocjenom vladanja svakog pojedinca".

> sam prema Tebi vršio svoje dužnosti i da [li] sam te zanemarivao i nisam Te pazio, bdio nad Tobom, opominjao Te. — Da li je moja služba bila Tebi i drugima in destructionem et in scandalum. Nemoj se bojati. Reci mi sve i ja ću Te zato čuvati."[266]

Najvjerojatnije su takve glasine ubrzale želju da se bogoslovi iz Zagreba što prije vrate u Provinciju kao naravnije središte odgoja. Antić je ostao na stajalištu da se klerikat zadrži u Zagrebu i, uz gospodarske i obrazovne razloge koje je iznio, dokazivao je da se klerici tako pozitivnije odgajaju i da broj klerika, kad nisu okupljeni u jednom malom mjestu, manje izaziva komunističke vlasti i upada im u oči.

Odbacujući prigovore o velegradskom negativnom djelovanju na klerike, on je ustvrdio da su klerici koji su se odgajali i školovali u Zagrebu stekli dobru redovničku svijest.

> "U Zagrebu su, — nastavlja Antić u svom izvješću dvadesetorici članova provincijskog kapitula— "klerici pretrpjeli internaciju svojih poštovanih Otaca od kojih su trojica stradali, podnijeli su strah radi prijetnja i prilika, ali je sve to na njih pozitivno djelovalo i čuvalo ih je u vjernosti Bogu i zvanju. Među klericima nije nikada bilo idejne ni duhovne pocjepanosti, već su svi bili na svojoj Crkvenoj i redovničkoj liniji."

Uz odbacivanje prigovora o negativnom utjecaju velegrada na odgoj Antić je ukratko izložio i svoje poglede na odgoj redovničko-svećeničkih kandidata, poglede koji ni danas nisu izgubili nimalo svježine misli i važnosti, pa mi se čini da je neke od njih potrebno navesti u izvornom tekstu:

> "Znajući u kojima i kakvim prilikama živimo i gdje će se naši klerici naći sutra, kad pođu u vojsku, davala im se veća sloboda, ali uvijek dužnim upozoravanjem bilo na duhovnim govorima bilo na privatnim opomenama, a i svaki put, kada bi nešto o njima čuli i dopustili, uvijek bi pred svima iznijeli taj čin i pokazali kakvo treba da je pravo redovničko držanje. Vodila se kontrola kamo idu klerici i kada se vraćaju, koliko se zadržavaju izvan samostana i gdje. Ako je pojedinac koji puta zlorabio tu slobodu, uvijek je bio pozvan na odgovornost, bio je upozoren, opomenut i na njega se napose pazilo. Priznajem da su klerici mogli zlorabiti izlaženja ili se ne držati danih uputa i savjeta u tom pogledu i tako duhovno stradati. No to je neizbježivo i u svakoj drugoj kući, ako nema savjesti i straha Božjega."[267]

Slučaj kad se neki klerik u vojsci neoprezno izrazio o franjevcima vjerojatno je, također, nekima poslužio kao dokaz da odgoj nije solidan. No Antić je i tu znao pronaći ublažavajuće okolnosti ispričavajući bogoslova da više nije mogao nazad.[268]

Kritiziranje odgoja zagrebačkih studenata nije u Provinciji prestajalo. Vjerojatno su se već pronosili glasovi da bogoslove treba premjestiti iz Zagreba

---

[266] Antić Mandacu, Zagreb, 4. XII 1954. AP, I/28, 3 [¢ 4, 519].

[267] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Izvješće za Provincijski kapitul o klericima II. semestra 1954/55, Zagreb, 9. VII. 1955. str. 2-3

[268] Antić Petrovu, Zagreb, 7. III. 1955. AP, I/34, 79 [¢ 4 717]. Pisma svećeniku, III, 20/68, 84.

u Makarsku. Kako se 1955. godine trebao prvi put sastati provincijski kapitul po novim Konstitucijama, to je Antića ponukalo da napiše opširan izvještaj za Kapitul. U njem je izložio da ne bi bilo pametno provoditi promjene "u većem stilu" dajući naslutiti da bi to moglo izazvati komuniste. Preporučivao je da se najvažnije učvršćivati iznutra i održati učilišta na znanstvenoj visini te pripremiti odgojitelje i lektore, ostavivši druga pitanja da zriju.

Svoj stav o održanju jednog učilišta u Zagrebu opravdavao je činjenicom da je zagrebački samostan postao "važan duhovni i kulturni centar grada i okolice", što očito bez učilišta i profesorskog kadra ne bi mogao biti. A i sposobnijim je profesorima velegradski ambijent mogao pružiti poticaje za rad. Antić je svoje dokaze ipak usmjerio na odgoj, ističući naročito da je to potrebno zbog toga "da se redovnička izobrazba novih članova održi na većoj visini po tekovinama znanstvenog napretka, koji je u glavnom gradu svima na dohvatu". Upozorio je kapitularce da su sva glavna mjesta u srednjoj Dalmaciji u rukama franjevaca i da Provincija "mora sva ova mjesta popunjavati savremenim ljudima, koji shvaćaju zamašnost službe, a i svoju veliku odgovornost pred Gospodinom Bogom, pred Crkvom i pred svojim narodom."

> "Danas je u svijetu veliko duševno gibanje i vrijenje. Moramo vrlo dobro računati s vremenom, s težnjama današnjice i oboružati svoje članove za sve ono, što neprijatelj čovjek iznosi pred mladu dušu. Mi današnjem mladiću moramo govoriti slobodno, odlučno, neustrašivo Kristovu istinu, i o našem pravilu također na takav način, da mu to bude pristupačno, da osjeti njihov smisao i njihovu važnost kao čovjek današnjice. Naš đak mora osjetiti, da ga Red cijeni, voli i ljubi i da mu sve daje, što [je] dopušteno od svete Crkve i po duhu Reda, sve, što će mu koristiti i pomoći u njegovoj budućoj teškoj i odgovornoj službi. Naš klerik ne smije osjetiti da je potcijenjen, niti da tko drži, da nije dorastao za ono, što se s pravom i po dužnosti škole dopušta njegovim vanjskim kolegama. […] Želim samo istaknuti, da moramo paziti i na zahtjeve vremena, da ne smijemo zaostati ni za napretkom, a moramo i da dobro znamo poštivati i udovoljavati opravdanim željama i potrebama ljudske duše i svakomu dati mogućnost, da se što bolje razvije i napreduje u ovome pravcu."[269]

Nastojao je, zatim, opsežno dokazati da odgoj u Zagrebu nije negativno utjecao na odgajanike i iznio nekoliko prijedloga za odgoj, koji su se sastojali u tom da se organiziranom molitvom potpomogne odgoj budućih svećenika.

Njegovo opravdanje zagrebačkog učilišta moralo je naići na odjek na kapitulu, jer je per placet izabran za magistra,[270] i nije isključeno da je i pod njegovim utjecajem Provincija još kroz nekoliko godina sačuvala Bogosloviju, a potom kroz tri godine dva razreda gimnazije, u glavnom gradu. Antić je, dapače, 19. srpnja

---

[269] Službeni spisi filozofskog-bogoslovnog klerikata u Zagrebu, Vrbanićeva 35, br. 9/1955, Izvješće za Provincijski kapitul o klericima II. semestra 1954/55, Zagreb, 9. VII. 1955. str. 2.

[270] Za pomoćnika mu je određen fra Franjo Carev. Zapisnik definitorijalnih i kapitularnih sjednica Provincije Presvetog Otkupitelja 1954-1970, 15.

1955. imenovan za pomoćnog nastavnika ascetike, pedagogike i liturgike.[271] Uručen mu je također dekret da i oni bogoslovi koji pohađaju zagrebački bogoslovni fakultet moraju na franjevačkoj obnovljenoj Bogosloviji upisati kolegije: ascetike, povijesti Reda i Provincije, franjevačke misije i liturgijsko pjevanje.[272]

Novoizabrani provincijal fra Jerko Lovrić posjetio je ubrzo i bogoslovno učilište u Zagrebu i prisustvovao sjednici Profesorskog zbora, premda je danas nemoguće odgovoriti je li posjetom htio pokazati važnost učilišta u životu Provincije, ili se našao u Zagrebu zbog drugog posla. Kako je to bila I. sjednica dotične godine, u potpunosti je bila usmjerena na programiranje rada, pa se o vladanju studenata, čini se, nije ni raspravljalo.

Profesorski je zbor na sljedećoj sjednici 30. XI. 1955. poželio, doduše, da bi studenti bili profinjeniji prema nastavnicima i među sobom, ali "što se tiče vladanja nije nitko iznio nešto težega na teret ni jednoga đaka".[273] No, ne bi se reklo da su Antićevo pismo i profesorski stav zadovoljili strožu struju u Provinciji u kojoj se nalazio i novoizabrani provincijal fra Jerko Lovrić. Prema Antićevu mišljenju, Lovrić je"revno i odlučno" nastojao oko obnove redovničkog života. U to nastojanje treba ubrojiti i uređenje klerikata u Zagrebu, gdje su dotada studenti i svećenici stanovali izmiješano a tada je za klerikat određen dio na drugom katu dok su svećenici smješteni na prvi i treći kat. Ipak se čini da je ta revnost djelomično počivala i na vanjskoj stezi, što se Antiću očito činilo važnim kad je o tom izvijestio Balića, a to se sastojalo u tome da je uvedeno zajedničko ustajanje za sve članove samostana.[274]

KRAJ MAGISTARSKE SLUŽBE

Provincijalu se očito Antićev odgoj ipak činio preslobodnim. Istina, on je bio uvjeren da Antić nastoji učiniti studente duhovnim ljudima. Ali on nije puno vjerovao da će mlaki studenti i oni o kojima je bez sumnje čuo da hodaju u civilnom odijelu kasnije biti revni apostoli. Po naravi radikalan, a možda pomalo i pod utjecajem duhovnika u splitskom sjemeništu, pod čijim je utjecajem savjetovao Antiću da ne daje studentima čitati list "Otkrića" kao "priljepčiva", on je bio za

[271] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću, br. 155/55, Split, 18. VIII. 1955. [Broj prot. Franjevačke visoke Bogoslovije Zagreb, 61/55]. Taj mu je naslov upisan i u Zapisniku prve redovite sjednice Profesorskog zbora održane u Zagrebu, 5. X. 1955 AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 19. Kao pomoćni nastavnik Antić je predavao askezu, pedagogiju i liturgiku. Ukupno 5 sati. Antić se odmah obratio fra Ivanu Juriću s molbom za knjige iz sve tri struke. AFPPOS, Spisi I. Jurića, Antić Juriću, Zagreb 13. X. 1955; 22. XII. 1955; 1.XII. 55; 6. I. 56 (pečat).

[272] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću, br. 163/55, Split, 18. VIII. 1955 [Broj prot. Bogoslovije 66/55].

[273] AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 21 [30. XI. 1955]. Slična je i ocjena na III. sjednici 24. I. 1956. usp. AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 22.

[274] Antić Baliću, Zagreb, 7. XII. 1955. AP, I/4, 16 [¢ 4, 42-43]; Antić M. Mikuliću, Zagreb, 14. XII. 1955. AP, I/30, 39 [¢ 4, 608], s nadom da će Gospodin udijeliti milost piše da "Provincijal nastoji uvesti bolji redovnički život".

čvrstu liniju. "Bolje nikakav, nego slab i mlak", pisao je Lovrić Antiću. Hvaleći splitskog duhovnika kao Božjeg čovjeka "koji je potpuno i isključivo posvećen bogoslovima",[275] možda je provincijal i sam uvijeno pokušao dati na znanje Antiću da bi i on mogao smanjiti svoju vanjsku djelatnost s časnim sestrama i posvetiti se isključivo studentima. Možda Antić nije ni shvatio tu aluziju? Bilo kako bilo, on je nastavio odgoj dosljedno svojim shvaćanjima iznesenim u izvješću za kapitul Provincije.

Premda se provincijal Lovrić na IV. redovitoj sjednici profesorskog zbora ponovno našao u Zagrebu, čini se da nije došao zbog problema studentske stege, jer bi morao reagirati kad je rektor izvijestio da su svi studenti u vladanju postigli izvrstan uspjeh (apprime conformes), a to u zapisniku nije pribilježeno.[276] Ni na V. redovnoj sjednici održanoj 19. IV. 1956. nisu profesori imali "nešto težega" iznijeti protiv vladanja bogoslova.[277] Provincijalu su ipak stizale, čini se, drukčije usmene dojave ili ih je on dramatizirao.

Lovrić je, kao mlad provincijski poglavar, načelno pokušavao postupati beskompromisno, premda je kao provincijal prihvaćao i redovnike s čijim duhovnim stavovima i stanjem nije bio zadovoljan, svjestan da ljude ne može jednostavno tako mijenjati po svojoj želji. O Antiću je, kao o svom duhovnom učitelju i iskusnom starijem redovniku, imao vrlo visoko mišljenje i nije mu se usudio prigovoriti za njegov način odgoja. No s rezultatima odgoja nije bio zadovoljan. I kad ga je Antić zamolio u travnju za odobrenje da dopusti klericima izlet u građanskom odijelu, provincijal Lovrić nije mogao svome magistru odbit molbu, iako mu je u duši bilo teško izdati dopuštenje jer za njega nije vrijedila uzrečica da habit ne čini redovnika. Nije, zbog toga, propustio izraziti svoju dramatičnu zabrinutost koja ga je možda pomalo vodila k rješenju da pronađe novog magistra kome će moći naložiti kako odgajati mladost. Evo tog pisma u cijelosti:

> "Poštovani Oče Magistre !
>
> Primio sam Vaš list od 17. IV. tekuće godine. Dozvoljavam, da klerici učine izlet, ali odmah izjavljujem, da mi je vrlo žao, da i na izlet ne idu u habitu. Odlaganjem habita nužno se odlaže i duh franjevačke poniznosti, čednosti, priprostitosti i pokore. Žalosno je, da ga se tako lako zamjenjuje za civil, a to bi se smjelo u najskrajnjoj nuždi. Duboko smo pali, a da to i ne osjećamo. Ne gledajmo oko sebe, nego spasavajmo sami sebe. Tko se stidi habita i nema Franjina duha ni srca. Za mnoge je postao težak oklop, koji jedva čekaju zbaciti.
>
> Oče Magistre, očito je, da svjetovni duh, osjećaji i nazori preotimlju maha i kod braće. Jedino nas može na tom padu zaustaviti svakidašnje ozbiljno čitanje duhovnog štiva, svakidašnja solidna meditacija, (na koju se, žali Bože, malo pazi, površno obavlja) kao i svakidašnje čuvanje osjetila.

---

[275] Arhiv Franjevačkog bogoslovnog klerikata u Makarskoj, Franjevački filozofsko-bogoslovni klerikat u Zagrebu, Lovrić Antiću, Bez broja i datuma.

[276] AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 25 [2. II. 1956].

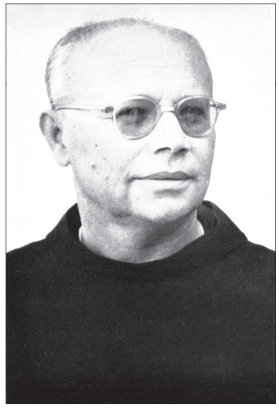
[277] AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 28.

Ovih dana sam ponovno pročitao poslanicu ‘O čuvanju djevičanstva’[278] od Pija XII. Kristov namjesnik osuđuje kao zabludu tezu; da mladi klerici treba da sve vide i saznadu, tobože, da će otvrdnuti. Molim Vas, da je pročitate više puta klericima, osobito stranu 25-6.

Opazite li, da netko nije prožet duhom mrtvenja i uklanjanja pred svijetom i da mu ne imponira Franjina poniznost, skromnost, siromaštvo… maknite ga jer nije za nas. Najgore je za nas, ako se niveliramo sa duhom svijeta: počnemo misliti, da je i nama dozvoljeno ono što je i svijetu dozvoljeno, da i mi možemo na sva vrata na koja svijet prolazi.

Pišem Vam ovo, jer se silno plašim pred činjenicama, koje se opažaju. Neka nas Gospodin spasi po zagovoru naše svete Braće!

Split, 22, IV. 56.”[279]

Fra Jerko Lovrić

Taj poziv na spasavanje nije Antića izbacio iz kolotečine. No, ni Antićevo pismo od 7. V. 1956, “napisano, mirno, staloženo i očinski”, nije moglo umiriti provincijala. On je bio svjestan da su došla nova vremena ali, zadojen romanticizmom uljepšane prošlosti, nije želio da nova struja odvede njemu povjerene franjevce na “nove putove” nespojive s Franjinom jednostavnosti, siromaštvom i duhovnim vrednotama. “Moguće, da više strahujem nego je potrebno” — pisao je Antiću — “ali zbilja bojim se. Kroz takve naočali gledam i na izlete i na civile, sloboštine i lagano - barem - odstupanje od našeg zdravog dosadašnjeg načina života.”[280]

Nastojeći do u tančine izvršiti provincijalovu želju, Antić se nekako upravo u to vrijeme našao između čekića i nakovnja, jer studenti, čini se nisu bili oduševljeni tonzurom koju je Antić zatražio. Trojica su se čak odbila podložiti magistrovoj odluci. Izgovarali su se da im je kosa prekratka pa da i nemaju što skinuti. Podršku su našli i kod nekih starijih članova samostana. Na kraju su ipak popustili. No trebalo je sada i javno zatražiti oproštenje za ono što oni nisu ni smatrali prekršajem. U vrijeme dok se u kapeli održavao *Capitulum culparum,* ne bi se reklo baš iz uvjerenja već zbog toga da izbjegnu druge neprilike, poljubili su zemlju u znak poniznosti i zatražili javno oproštenje. No to nije bilo dovoljno, trebalo je zatražiti oproštenje i u gvardijana “koji je to, javno istakao pred cijelom redovničkom obitelji poslije zajedničke večernje molitve”. Čitavi je slučaj

[278] Litterae encyclicae *Sacra Virginitas,* 25. mart. 1954. AAS 46, 169-186. *Enchiridion clericorum*, 872-879.

[279] Arhiv Franjevačkog bogoslovnog klerikata u Makarskoj, Franjevački filozofsko-bogoslovni klerikat u Zagrebu, Lovrić Antiću, Split 22. IV. 1956.

[280] Arhiv Franjevačkog bogoslovnog klerikata u Makarskoj, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću, Split, 25. V. 1956.

uznemirio klerike i o njemu se prepričavalo, "sve na duhovnu štetu", reći će Antić. Nije čudno da se takvo stanje odrazilo i na pripremu za ispite i na same ispite,[281] jer je nemirnu duhu teško studirati.

Iz službenih spisa nije jasno da li se provincijal susreo s magistrom kako je najavljivao.[282] No, on se nije mogao pomiriti da bi dao Antiću dopuštenje da klerici putuju na praznike, čitavi dan, u civilnom odijelu. Savjetovao mu je da klerici putuju u dvije ili tri grupe, jedni noću, drugi danju, naglasivši da budu "nisko ošišani, kad nemaju snage duhovne, da imadu tonzuru", što je provincijal duboko požalio.[283]

Takvo je držanje studenata još više uvjeravalo provincijala Lovrića u ispravnost njegova radikalnog stava. Njemu se činilo iz onoga što je gledao i saznao "da ne propada kršćanstvo i duh kršćanski onamo, gdje nema svećenika ili vrlo rijetko dolazi, kao gdje ima svećenik, a nije pravog misničkog života i vladanja. Bolje nikakav, nego slab i mlak,"[284],zaključivao je provincijal. Ljudski gledano, privlačan zaključak. No, Antić je, čini se, gledao drugim očima i znao da milost koji put i od mlaka učini gorljiva i od izdajnika vođu.

Je li Antić očekivao preokret u svojoj službi, danas je iz sačuvanih spisa teško reći. No, on se do kraja bavio odgojnim problemima, upravo kao da će do konca života ostati magistar. Najvjerojatnije je upravo tada izradio kratki spis *Neke opaske za oca Magistra* koji je poslao provincijalu[285] i koji će ostati kao neka vrsta njegove duhovne odgojne ostavštine.

Premda službeni spisi nigdje ne spominju nezadovoljstvo Antićevim radom, dapače, provincijal Lovrić izražava uvjerenje da Antić od klerika nastoji učiniti duhovne ljude,[286] teško se ipak oteti dojmu da Antić nije smijenjen zbog problema "posvjetovnjačenja" u klerikatu koje smo upravo spomenuli. Na to kao da navodi i provincijalov odgovor u kojem priopćava Antiću da je primio njegovo izvješće

[281] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, br. 3/56. Izvješće o klericima za drugi semestar šk. god. 1955/56, Zagreb, 18. VII. [1956]. Usp. također VRČIĆ, *Naš magistar,* 115-116.

[282] Usp. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću, Split, 10. VI. 1956.

[283] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću, Split, 11. VII. 1956.

[284] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću, [Split, kolovoz (?) 1956].

[285] Jedna kopija spisa nalazi se pod gornjim naslovom u Arhivu Vicepostulature, pod br. AS I 7. Spis nema nikakve oznake nastanka, a citati generalnih konstitucija i spisa *Normae de seraphica iuventute religiosae educanda et efformanda*, Romae 1951, pokazuju da je upravo mogao nastati u to vrijeme. Provincijal Lovrić u svom pismu od 16. VIII. 1956. piše Antiću da je od njega primio "upute za magistre" pa držim da se to upravo odnosi na spomenuti spis. Usp. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću, Split, 16. VIII. 1956. Šimun Šipić ističe da mu je jednu kopiju spomenutog spisa dao Antić. U spisima klerikata koje je fra Šimun kao magistar kasnije upotrebljavoa nalazi se jedan nepotpuni noviji prijepis tog spisa. No, nije poznato kad je tu stavljen.

[286] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću [Split, kolovoz (?) 1956]. "Uvjeren sam da Vi oko njih nastojite, da od njih učinite duhovne ljude".

pomno ga pročitao "i zaključio, da s pomoću Božjom imamo svi sve poduzeti, da klerici dobiju i formiraju se u pravo kršćanskom i franjevačkom duhu".[287]

Bolest u koju je, čini se, Antić tada zapao i njegovo dugo boravljenje u bolnici[288] pomoći će razrješenju slučaja. Na trećoj sjednici definitorijalnog sastanka, koji se održavao u Splitu 18-21. srpnja 1956, kao "glavno pitanje" postavljen je problem koga imenovati za magistra klerika u Zagrebu, "jer p(oštovani) o(tac) Ante Antić, dosadašnji magister, je stvarno bolestan, pa bi trebalo lišiti ga tereta magistarstva" I provincijski definitorij je poduzeo mjere, umjesto već u godinama poodmaklog i boležljivog fra Ante imenovao je novog magistra, mladog i sposobnog fra Juru Radića, imenovavši ga ujedno i prorektorom Bogoslovije, a Antića je ostavio i dalje u lektorskoj službi i kao pomoćnika mladom magistru.[289]

Uvjeren da *milostivi Gospodin divnim redom dijeli službe anđelima i ljudima,* Antić je prihvatio odluku provincijskog definitorija potpuno mirno. Predavanje magistarske službe novom magistru fra Juri Radiću bilo je čini se pomalo neuobičajeno, ali puno simbolike. Primopredaja se obavila na sv. Mihovila 29. IX. 1956. u magistrovoj sobi, u prisutnosti gvardijana fra Bože Vuce i lektora fra Venceslava Nakića. Antić se dirljivim govorom u obliku oporuke, koju je smatrao potrebnom pohraniti u arhiv Bogoslovije, oprostio od svojih studenata povjerivši ih novom magistru.[290]

Antićevo smjenjivanje s magistarske službe nije nipošto bilo kraj njegova odgojnog utjecaja u Provinciji Presvetog Otkupitelja, jer je on udario pečat klerikatu barem za još nekoliko sljedećih godina, a u ponečem i za desetljeća.

NASTAVNIK NA BOGOSLOVIJI I GIMNAZIJI (1956-1958)

Oslobođen magistarske službe, Antić je nastavio nastavničku službu s većim brojem sati. Predavao je u I. semestru kolegije: pedagogiju, franjevačku duhovnost, povijest Franjevačkog reda i povijest misija ukupno 7 sati, a u II. semestru samo pedagogiju 3 sata.[291]

Na prvi mah lako se može shvatiti razlog zbog kojeg su mu prepuštena tri posljednja predmeta. Ta on je u Provinciji i izvan nje slovio kao duhovan čovjek. Prepuštanje da predaje pedagogiju očito ublažava dojam da je Antić kao

---

[287] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću, Split, 16. VIII. 1956.

[288] Na dopisnici koju je Antić uputio fra Miji Brleku u Rim, a koju treba, čini se, datirati 1. VII. 1956. Antić piše: "Bio sam u bolnici na Rebru dva mjeseca i devet dana", AP, Antić Brleku 1. VII (?) 1956. I/8, 6 [¢ 4 100].

[289] AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sastanaka, III, p. 32 i 34. Treća sjednica 19. VII. i sedma sjednica 21. VII. Da je Radić bio ujedno prorektor, vidi se iz AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 43-48 [17. i 31. I. 1957] kad je zamjenjivao bolesnog rektora Kržanića. O Antićevu prestanku službe usp. također VRČIĆ, *Naš magistar,* 118-122.

[290] Arhiv Franjevačkog bogoslovnog klerikata u Makarskoj, Franjevački filozofsko- bogoslovni klerikat u Zagrebu, Predaja klerikata novom magistru P. o. fra Juri Radiću u subotu 29. IX [1956].

[291] Pedagogia, Franciscanesimus, Historia Ordinis, Historia missionum. Prema AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu, str. 40.

"promašeni pedagog" skinut sa službe. Uostalom, bilo je poznato da je on kao magistar budno, brižno i trajno pratio crkvene smjernice,[292] znanstveni razvoj u pedagogiji i pedagošku i duhovnu literaturu,[293] nastojeći stvoriti priručnu knjižnicu koja bi bila na raspolaganje magistru.[294]

Za predavanja iz pedagogije Antić se, kao nastavnik, čini se, služio ciklostiliranim izdanjima *Pedagogika* i *Katehetika* (Zagreb 1955) poznatog i cijenjenog profesora Ivana Škreblina. Premda je Antić Škreblina neobično cijenio, ni njegovi priručnici nisu ga u potpunosti zadovoljavali, pa je tražio od fra Dominika Šušnjare iz Münchena da mu pronađe zgodan priručnik i prilagodiv prilikama u Hrvatskoj te zgodnu i kratku kritičku povijest pedagogije.[295] Fra Karla Balića je molio da od B. Gölza zatraži dopuštenje da može prevesti na hrvatski njegovu "Kršćansku pedagogiju".[296] Iz jedne bilješke fra Ivana Jurića saznajemo da je Gölz dao dopuštenje.[297] Čini se da je Antić zaista i preveo ili dao prevesti to djelo koje on naziva jednostavno priručnikom.[298]

Antić je iz vlastitog iskustva znao koliko su svećenicima na župama potrebni zgodni priručnici, iz kojih bi crpli poticaje za vlastiti duhovni život i u kojima bi pronašli građu koju bi u nedostatku vremena mogli koristiti za pouku.[299] Knjige vjerskog sadržaja nisu se, naime, u komunističkoj državi, već godinama tiskale,

[292] Između ostalog dao je prevesti "O čistoći" (Probata castitas) koja mu je trebala poslužiti za svečane zavjete klerika. Prevađanje je povjerio časnim sestrama jer se nije usudio povjeriti svjetovnjacima. Antić S. Mavrak, Zagreb, 1. VIII. 1952. AP, II/24, 30 [◊ 2, 474]. Neposredno nakon toga Antić je 6. XII. 1952. poslao sestrama da mu prevedu nešto o euharistiji. Među njegovim spisima u Arhivu Vicepostulature sačuvan je tekst pod br. 82. *Sredstva za očuvanje savršene čistoće,* str. 8 [Iz enciklike Pija XII, "O svetom djevičanstvu" (Sacra virginitas, od 25. III. 1954, AAS, 46 169-186, *Enchiridion Clericorum,* 1975, str. 872-879, br. 2244-2251). Među više sačuvanih spisa što raspravljaju o euharistiji nalazi se pod br. 182. Papa Pio XII: *II. dio: Euharistijska služba*, str. 8.

[293] Dao je prevesti tekstove P. Benedikta Gölza o odgoju. Tekstove mu je prevađala Marija Lotterio, a s. Salezija Mavrak ih je trebala dotjerivati. Antić S. Mavrak, Zagreb, 16. X. 1953. AP, II/24, 48 [◊ 2, 481]. U bilježnici u Antićevoj ostavštini pod br. 89. sačuvala su se dvije Gölzove rasprave: P. Benedikt Gölz, "Autoritet i ličnost u franjevačkom odgoju", 38-64 - P. Benedikt Gölz, "Odgoj pitomaca u serafskom zavodu". Tradicionalne ili nove metode? 83-114. - Brlekov članak o studiju kao sastavnici franjevačkog apostolata nastojao je proširiti po franjevačkim školama u nekadašnjoj Jugoslaviji. Brleka je također molio da bi mu priredio jedno predavanje o odgojnoj ulozi studija crkvenog prava. Antić Brleku, Zagreb, 24. V. 1961, AP, I/8, 9 [¢ 4, 104].

[294] Usp. Antić Petrovu, Zagreb, 15. V. 1952. AP, I/34, 68 [¢ 4 699-701]. Pisma svećeniku, III, 20/58, 76.

[295] Antić D. Šušnjari, Zagreb 9. i 23. VII. 1955.

[296] AFPPOS, Spisi I. Jurića, Antić Baliću, Zagreb, 2. II. 1956.

[297] AFPPOS, Spisi I. Jurića, Jurić Antiću, Rim, 4. IV. 1956.

[298] Usp. A. Antić, *Kateheta po srcu Isusovu, I,* Zagreb 1957, 15, 26, 37, 45, 51, 60, 65, 72 itd. U Literaturi Antić navodi "P. Dr. Gölz OFM, Christliche Erziehungswissenschaft, Overberg - hrvatski prijevod" [Ibidem, f. IV]. Vjerojatno se radi o istom priručniku iz pedagogije koji je Antić te godine poslao sestri Daroslavi Vojvodić nazivajući ga "naš priručnik pedagogije". On je između ostalog sadržavao i encikliku pape Pija XI. o odgoju. Antić D. Vojvodić, Zagreb, 9. VII. 1957. AP, II/43, 8 [¢ 5, 978]. Fra Stjepan Čovo se sjeća tog priručnika. Nijedan primjerak međutim nisam uspio pronaći u samostankim knjižnicama.

[299] Iz jednog se pisma razabire da je pisao predavanja koja bi katehete koristile kao zgodnu građu u školi (Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Sinj 6. IV. 1939). Takve kateheze davao je koji put da mu pripremaju časne sestre, što zacijelo sestrama nije bio lak posao (usp. AP, Izvanprocesualna svjedočanstva, 14 [f. 46]).

a sve je teže bilo doći do predratnih izdanja. Zbog toga je Antić uz te školske priručnike nastojao dati studentima u ruke i zgodne tekstove za pripremanje kateheza i duhovnih obnova koji bi im mogli poslužiti u pastoralnom radu i osobnom životu. U tom su mu pomogle kateheze koje su izlazile u Njemačakoj uz Katekizam koji je 1956. usvojio njemački episkopat.[300]

A kako je iz dana u dan, što se više o njemu Zagrebom i okolicom pronosio glas kao o neobičnom Božjem čovjeku, bivalo sve više onih što su tražili njegovu duhovnu pomoć, a on nije mogao odbiti pozive za duhovne usluge,[301] nije mu za spremanja predavanja preostajalo puno vremena.

Da bi mogao obavljati uredno svoje školske obveze i baviti se ujedno duhovnim vodstvom, prepisivanjem tekstova su mu pripomagale njegove duhovne kćeri. Tako je razvidno da mu je sestra Beata Milašin skraćivala i prerađivala predavanja iz didaktike, kojih se nacrt sačuvao u pismima Beati,[302] a u priređivanju i stilskom dotjerivanju kateheza pomagala mu je A. Kujundžić.[303] Nastajao je tako, u suradnji s njegovim duhovnim kćerima, njegov priručnik pedagogije pod neuobičajenim naslovom *Kateheta po srcu Isusovu, I-II* (Zagreb 1957), u koji je, poput starih kršćanskih pisaca, uveo u kolegij pedagogije koji je predavao Krista kao *Paidagogosa*.[304]

Franjevački samostan u Karinu

Primjerak I. sveska sačuvao se u karinskom samostanu, a II. svezak, premda se nalazio među Antićevim knjigama, životopiscima je ostao nepoznat. A praktičnost njegovih kateheza izvire iz svakog retka. Prvenstveno je namijenjen mladim svećenicima koji su već završili kolegij katehetike, ali im je, pod komunističkom vlašću, nedostajala ili bila teško dostupna stručna literatura. Premda se priručnik zasnivao, velikim dijelom, na stručnim djelima, Antić je stručnost napajao duhovnošću. Prvi dio njegova priručnika sastoji se od dvanaest duhovnih obnova namijenjenih katehetama za njihovo osobno usavršavanje, očito za svaki mjesec po jedna. Dvanaestu duhovnu obnovu Antić nije obradio u

---

[300] *Handbuch zum katholischen Katechismus,* Freiburg 1956-1957. Antić je odmah pribavio dva sveska kateheza a za ostala je dva zamolio fra Dominika Šušnjaru, a trebao ih je isplatiti fra Milan Mikulić. Antić D. Šušnjari, Zagreb 28. V. i I. VII. 1957.

[301] Tako je u listopadu 1956. držao duhovne vježbe časnim sestrama u Šestinama, a za vanjsku proslavu sv. Terezije došao je u Karmel u Brezovicu. Antić F. i M. Stipetić, Brezovica, 20. X. 1956., AP, III/35 94 [¢ 6, 445]

[302] Antić B. Milašin, Zagreb, 15. i 27. I. 1957, AP, II/26, 7-8 [¢ 5, 676-680]. Među literaturom u priručniku *Kateheta po srcu Isusovu* rukom je nadodana *Velika didaktika (Didactica Magna)* i skraćeni priručnik didaktike češkog filozofa, pedagoga i teologa Jana Amosa Koménskoga. Čini se

svom priručniku jer su je, prema njemu, trebale doraditi sami katehete godišnjim duhovnim vježbama. Drugo dio se odnosi na provođanje odgoja među djecom i izrađen je uglavnom prema *Priručniku za katolički katekizam,*[305] na kojem su, kako ističe Antić, kroz više godina radili ponajbolji njemački katehete, te na djelima Goldbrunnera i Tielmanna.[306]

Svoje studente Antić je prvenstveno želio zadojiti idejama koje bi im kao budućim odgojiteljima pomogle da i sami odgajaju dobre ljude, prave kršćane i apostole vjere.[307] Tako se njegova pedagoška znanost pretvorila u katehetsku i evangelizacijsku, a njegov priručnik pedagogije u priručnik kateheze i duhovnog života.

Kako je već spomenuto, Antić je od prvog semestra ak. god. 1956/57. uz pedagogiju predavao još i franjevačku duhovnost, povijest Franjevačkog reda i misiologiju.[308] Za te kolegije ozbiljno se pripremao, kako svjedoče preostaci njegovih rukopisnih spisa u arhivu Vicepostulature i Franjevačkog samostana u Makarskoj.[309]

Najvjerojatnije u okviru predavanja iz franjevačke duhovnosti dao je Antić umnožiti i *Šest krila* svetog Bonaventure u šest primjeraka.[310] Prikupljao je franjevačke teme,[311] i naročito tumače franjevačkog *Pravila*, a tumačenje *Pravila* Hermengilda Bianchinija namjeravao je poslati svim samostanima.[312]

Za povijest Franjevačkog reda, čini se da je prevodio tekstove iz Franjina životopisa od Tome Celanskog i neke tekstove Danijela Ropsa.[313] Poduzeo je

---

ipak da Antić nije upotrebljavao tu literaturu i da ju je jednostavno pridodala redovnica koja mu je prepisivala taj tekst, ili druga kojoj je dao da tekst pregleda.

[303] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 22. V. 1957. AP, II/19, 71 [¢ 5, 438].

[304] Iz takvog shvaćanja postaje jasno zašto Antić katehete naziva odgojiteljima. I. svezak u Antićevu priručnika obuhvaća 114 pisaćim strojem označenih listova. II. svezak sadrži listove (4+) 83-238. Premda bi se prema oznakama listova moglo učiniti da je djelo krnje, bilješke uz tekst pokazuju da je ono cjelovito. Kako je predgovor u oba sveska datiran istoga dana, broj folija navodi na pomisao da su za prepisivanje na stroju bile zadužene različite osobe zbog čega je mogao nastati nesklad u označavanju listova.

[305] *Handbuch zum katholischen Katechismus,* Freiburg 1956-1957. Zanimljivo je da je Antić upravo u to vrijeme naručio iz Rima *Canones et decrata Sacrosancti oecumenici Concilii Tridentini* i Tridentski katekizam, no sadržaj nije mogao biti korišten za kateheze jer su one objavljene prije nego što je Antić mogao dobiti tekstove iz Rima. Antić I. Juriću, Zagreb 26. XII. 1957. AP, I/21, 45 [¢ 4, 405].

[306] J. Goldbrunner, *Katechismusunterricht mit dem Werkheft. 3,* München 1956; K. Tielmann, *Eucharistie und Katechese,* Freiburg 1955. Prema njemačkom izdanju crteže je, čini se, izradila s. Doloroza Tomurad. Usp. Antić B. Milašin, Split-Dobri, 24. IX. 1957, AP, II/26, 10 [¢ 5, 683].

[307] A. Antić, Franjevačke misije, Predgovor [str. II].

[308] Usp. također A. Antić, Franjevačke misije, Predgovor [str. II].

[309] Uz spise koji rade o povijesti Reda sačuvana je i jedna rukopisna bilježnica i svežnjić spisa o franjevačkim misijama.

[310] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 21. I. 1957. AP, II/19, 70 [¢ 5, 437].

[311] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 22. V. 1957. AP, II/19, 71 [¢ 5, 438].

[312] Fra Ivan Jurić mu je poslao Sartorijevo i Bianchinijevo tumačenje. Antić I. Juriću, Zagreb, 26. XII. 1957. AP, I/21, 45 [¢ 4, 405], Pisma svećeniku, IV, 16. Bianchinijev prijevod *Pravila* sačuvan je vjerojatno iz ostavštine fra Stanka Petrova u Franjevačkoj knjižnici u Sinju (Fasc. LXXXVI/1).

[313] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 22. V. 1957. AP, II/19, 71 [¢ 5, 438]; Antić Dudi, Zagreb 22. V. 1962. AP, I/13, 2 [¢ 4, 171].

prevođenje Holzapfelove *Povijesti Franjevačkog reda,* za koju je molio fra Dominika Šušnjaru da bi mu pribavio jedan primjerak na njemačkom jeziku,[314] a fra Petra Čapkuna da bi nadopunio razdoblje od 1903. do najnovijeg vremena. No, nije poznato je li Čapkun na tom planu bilo što učinio.[315]

Od fra Ivana Jurića iz Rima dobio je *Atlas katoličkih misija* što mu je dobro došlo za predavanje misiologije, pa je preveo sve o franjevačkim misijskim postajama, a zamislio je i izraditi priručnik iz misiologije,[316] pa je od fra Ivana zatražio i drugu literaturu.,[317] Prijevode i preradbe je dostavljao sestri Anđelini Kujundžić da mu ih stilski dotjera.[318] Tako je nastao njegov školski priručnik od pedesetak tipkanih stranica o misijama, naslovljen *Franjevačke misije (I. dio),* djelo koje nije imalo znanstveni nego izrazito odgojno-obrazovni i duhovni cilj, oduševiti studente za apostole vjere i preko njih oduševiti Provinciju da preuzme jedno misijsko područje koje bi pomagala i opskrbila vjerovjesnicima.[319]

Priručnik mu nije pružio veliku pomoć za rad jer je Bogoslovija upravo te godine preselila u svoje ranije sjedište u Makarsku, a u Zagreb je premješten VII. i VIII. razred gimnazije iz Makarske.[320] Čini se da su profesori iz Makarske htjeli "oteti o. Antića iz Zagreba" za profesora u Bogosloviji. No, zauzimanjem članova zagrebačkog samostana Antić je ostao u Zagrebu kao gimnazijski profesor.[321] Njegov se priručnik neko vrijeme upotrebljavao i u Makarskoj, pa je Antić na traženje iz Makarske 1959. dao s. Stanislavi Šokčević da pretipka još četiri primjerka za koje mu je č. s. Doloroza Tomurad izradila zemljovide,[322] a neka druga sestra prikupila literaturu. Želja o preuzimanju misije ostvarila se tek poslije njegove smrti, u vrijeme provincijalstva njegova nekadašnjeg gojenca i kasnijeg sudruga u odgoju fra Petra Čapkuna, koji je kao provincijal preuzeo skrb za jedno misijsko područje u biskupiji Bukavu u Zairu, koje je Provincija neko vrijeme pomagala i opskrbljivala misionarima.

---

[314] Antić D. Šušnjari, Zagreb 21. III. 1957.

[315] Antić Čapkunu, Makarska 26. II. 1958, AP, I/11, 40 [¢ 4, 141], piše da su "preveli" Povijest. Antić I. Juriću, Zagreb, 29. I. 1958. AP, I/21, 47 [¢ 4, 408]. Pisma svećeniku, IV, 17. Čitav svežanj prijevoda pod naslovom Povijest Reda sačuvan je u Makarskom franjevačkom arhivu, bez signature.

[316] Antić I. Juriću, Zagreb, 16. IV. 1957. AP, I/21, 43 [¢ 4, 403], Pisma svećeniku, IV, 15.

[317] Antić I. Juriću, Zagreb, 16. i 26. XII. 1957. AP, I/21, 44 i 45 [¢ 4, 404-405], Pisma svećeniku, IV, 15.

[318] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 22. V. 1957. AP, II/19, 71 [¢ 5, 438]. Vjerojatno je to neka preradba. Sestri Dolorozi, koja mu je za njih pravila crteže, naložio je da njemačka imena mjesta zamijeni hrvatskim, npr. umjesto München Zagreb. Antić B. Milašin, Split, 24. IX. 1957., AP, II/26, 10 [¢ 5, 683].

[319] A. Antić, Franjevačke misije, Predgovor [str. II].

[320] Prva sjednica Profesorskog zbora održana je u Makarskoj 24. IX. 1957. Usp. AFTM, Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu i Makarskoj, str. 60. No čini se da je Antić i kasnije pomišljao na proširenje svoga priručnika jer mu je fra Bazilije Pandžić priskrbio Almanah Svete Zemlje. Antić I. Juriću, Zagreb 10. I. 1958. AP, I/21, 46 [¢ 4, 407].

[321] Usp. AFPPOS, Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sastanaka, sv. III, bez folijacije [9. VIII. 1958], Tabula dislocationis. Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 3. [8. X. 1957]. Usp. Antić Č. Čajko, Zagreb, 4. IX. 1957. AP, II/6, 7 [¢ 5, 131].

[322] Antić A. Kujundžić, Split-Lovret, 30. IX. 1957. AP, II/19, 72 [¢ 5, 439-440].

Uz profesorsku službu Antiću je, naročito nakon premještaja teološkog učilišta u Makarsku, ostajalo slobodnog vremena koje je mogao posvetiti duhovnom vodstvu klerika gimnazijalaca i osoba koje su tražile njegovo vodstvo. Zauzet radom i molitvom sve prisnije je živio u Božjoj nazočnosti, što je u njemu pojačavalo osjećaj zahvalnosti prema Bogu i želju za još predanijim radom na slavu Božju. Sve je više vremena provodio u ispovijedanju, propovijedanju, duhovnom vodstvu, duhovnim poticajnim govorima časnim sestrama ili njihovim kandidaticama u samostanu Gospe Lurdske ili po samostanima časnih sestara, do kojih je pješačeći uživao u moljenju krunice, ili u moljenju brevijara vozeći se tramvajem.[323] Da bi svoju ulogu duhovnog vođe mogao što stručnije obaviti, bavio se pedagoškom strukom skoro do smrti.[324]

ISPOVJEDNIK KLERIKA

Antić je trajno ostao povezan sa svojim gojencima. Pa i kad više nije bio ni magistar, ni profesor, brinuo se za njihov duhovni napredak, kao što je obećao na završetku svoje magistarske službe.[325] Želeći iskoristiti njegovo dragocjeno iskustvo, definitorij Provincije imenovao ga je ispovjednikom klerika.[326] Tako je Antić i nadalje zadržao duhovno vodstvo klerika sve do šk. god. 1962/1963. kad su se zadnja dva razreda gimnazije preselila iz Zagreba u Sinj.

---

[323] Arhiv Vicepostulature, Antićevi osobni zapisi [¢ 7, 178; prijepis 79].

[324] Usp. Antić Čapkunu, Makarska, 24. VIII. 1961, AP, I/11, 46 [¢ 4, 147], gdje traži od Čapkuna da mu pošalje knjigu o odgojnoj metodi sv. Ivana Don Bosca.

[325] Na primopredaji klerikata novom magistru fra Juri Radiću Antić je izrazio spremnost na svaku uslugu kojom bi mogao pripomoći studentima. “Ovim se moja duša ne dijeli od našega Klerikata. Molit ću za njega i pripravan sam na svaku uslugu, kojom bih mogao poslužiti.“ U Zagreb je za magistra klericima-gimnazijalcima postavljen fra Jerko Šetka (Antić D. Šušnjari, Zagreb 10. IX. 1957) no čini se da je Antić trajno bio pri ruci za duhovne usluge.- ”Kad je mladomisnik fra Tomislav Duka izrazio želju poći na praznike u Dalmaciju i možda malo svečanije proveseliti se kao mladomisnik sa svojom rodbinom, Antić ga je opomenuo na siromaštvo svjetovnih studenata koji i gladuju i tužni su i ne mogu priskrbiti praznika. Antić Duki, Zagreb, 7. V. 1958. AP, I/14, 8 [¢ 4, 183].

[326] U rasporedu osoblja 19. VII. 1961. Antić se navodi kao *confessarius clericorum.*

4. UČITELJ DUHOVNOG ŽIVOTA

> Čeznite za višim darima! A evo vam puta najizvrsnijega! […] A sada: ostaju vjera, ufanje i ljubav - to troje - ali najveća je među njima ljubav. (1 Kor 12,31; 13,13)

POUČAVATELJ PRIMJEROM

Životopisci duhovnih velikana rado govore o strmenitom usponu njihovih junaka prema vrhuncima savršenosti. Iako i neki Antićevi životopisci rado ističu njegovu mladenačku žestinu kako bi dobili kontrast njegove kasnije blagosti, Antićev se lik ne uklapa u kliširane hagiografske okvire. Promatrajući Antićev život kako se ocrtava u izvorima ostajemo iznenađeni naravnošću njegova životnog toka u kojem se Antić, odgajajući studente i duhovno vodeći vjernike, svećenike i redovnike željne duhovnog napretka, kroz duge godine, iz dana u dan, askezom i dugotrajnom molitvom i sam preobražavao,[1] tako da se o njemu proširio glas kao o svetom redovniku.[2]

Iz vrela koja su nam na raspolaganju, ipak se odmah zapaža da se Antić nije pretjerano mučio da bi se vlastitim snagama uspeo na vrhunce savršenosti. Dobivamo dojam kako je predosjećao da ga Krist ne očekuje izmorena i oznojena na vrhuncu kako bi mu pokazao ljepote spasenja, već se spustio k njemu na put da bi mu postao životni vodič, još više, put i život, učinivši od njega navjestitelja i svjedoka.

---

[1] Vidi podnaslov *Duhovni uspon* u poglavlju *2. Život i rad između dva svjetska rata.*

[2] "[…] poznajem i čula sam za Vašu časnu Provinciju S. Otkupitelja i Vaše časne i svete Oce odgojitelje i na glasu velike teološke učenosti. Vaš sv. Ante Antić i drugi formirani sv. ljudi P. Baić […]", M. Petković Baliću, Caseres [Argentina] 26. III. 1947. AFPPOS, Balić, Dopisi, k. 7 f. 551v; "Antonio Antić, maestro dei chierici, vir sanctitatis fama gaudens", Grabić nunciju Patriku Hurleija, Split 12. V. 1947. AFPPOS, Balić, Dopisi k. 7. f. 310.

DUHOVNOST GRAĐENA NA ČVRSTOM TEMELJU VJERE

Čitava Antićeva duhovnost i njegove duhovne pouke temelje se na shvaćanju krsne milosti. Krštenjem je čovjek, po milosti, postao dijete Božje i ta činjenica od njega traži da zahvalno odgovori tom neizrecivom daru i sačuva krsnu nevinost. Antić doduše ne ističe često krsnu milost u svojim pismima,[3] ali bez te pretpostavke nije moguće shvatiti njegov životni put. Zapravo čitavi Antićev životni put i nije se sastojao u ničem drugom nego upravo u njegovanju krsne milosti.[4] Zbog toga ga je Duh Božji, obilnije od drugih, nagradio svojim darovima, vjerom, ufanjem i ljubavi[5] s kojima je ne samo posvjedočio da se u njemu nastanio, nego se preko njega Očeva i Sinova ljubav nastavila razlijevati potrebnim ljudima.

Još od mladenačkih dana Antić je bio ne samo uvjeren da je čvrsta, jaka i nepokolebljiva vjera zalog uspjeha,[6] već je postao i duboko svjestan da je ona temelj svega duhovnog života,[7] koja čovjeku pruža životno rasvjetljenje[8] i tako mu postaje pravilo življenja.[9] Vjera čovjeka privodi Bogu. "Udahnjuje mu pouzdanje i čini da u svemu gleda Boga i sve prima iz ruke Božje."[10] Ona je oganj koji raspaljuje dušu prema svemu što je plemenito.[11] Tjera malodušnost.[12] Daje utjehu u naporima i teškoćama.[13] Pruža čovjeku spoznaju da u njemu po milosti boravi samo Presveto Trojstvo i da je upravo u tome "najviše dostojanstvo i prava veličina" svakog čovjeka.[14]

Trebalo je očito mnogo osluškivanja i pozornosti da bi Antić, poput učenika na putu u Emaus, mogao prepoznati Gospodina, trebalo je sjediti do njegovih nogu da bi upio njegove savjete koje je osjećao u duši. Trebalo je moliti: Umnoži mi, Gospodine, vjeru, ufanje i ljubav![15] Godinama se u tom osluškivanju i pozornosti izvježbao i u molitvenim susretima prepuštao prosvjetljenju. Puštao je da sokovi

---

[3] Usp. Antić Cikojeviću, Zagreb 30. XI. 1946. gdje ističe da je Anka Staničić sačuvala krsnu nevinost.

[4] "Gledao sam da u svemu pazim na glas milosti i da ga slijedim", Franjevački arhiv u Makarskoj, fasc. XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 3-11. VI. 1947.

[5] "Iz milosti izvire vjera ufanje i ljubav", Antić G. Šmit, Zagreb, 18. VI. 1963. AP II/34, 15. [◊ 2, 612].

[6] Usp. tekst u poglavlju *2. Život i rad između dva svjetska rata,* uz b. 356.

[7] AS, I,8 Uzgoj u našim klerikatima, [¢ 7, f 56]. Usp. također M. Kemiveš, Vjera, ufanje i ljubav u posvećenom životu kod fra Ante Antića, *Posvećeni život i sluga Božji o. fra Ante Antić,* Zagreb 1996, 205.

[8] "Koliko u Vama bude rastao duh vjere, toliko ćete biti rasvijetljeni u cijelom svom duhovnom životu", Antić B. Horvat, Zagreb 23. V. 1961. AP II/11,11 [¢ 1, 593].

[9] "Pravilo, koje Vas vodi i ravna jest sveta vjera. Nje se morate držati", Antić M. Krželj, Zagreb 16. V. 1959. AP III/17,18 [¢ 1, 1109].

[10] Antić I. Mužiću, Vrhovac 17. VIII. 1964. AP, III/22, 2; AS, I,8, Uzgoj u našim klerikatima, [¢ 7, f 56].

[11] AS, I,8, Uzgoj u našim klerikatima [¢ 7, f 56]. Usp. također M. Kemiveš, "Vjera, ufanje i ljubav", 205.

[12] Usp. Antić S. Mavrak, Zagreb, 19. XII. 1951. AP II, 24,19 [¢ 5, 476].

[13] Antić K. Jukić, Makarska 1. IX. 1936. AP III/13, 5 [◊ 2 f. 667].

[14] AP III/17,18, Antić M. Krželj, Zagreb 16. V. 1959. AP III/17,18 [¢ 1, 1109].

[15] Usp. Antićev savjet G. Šmit, Zagreb, 18. VI. 1963. AP II/34, 15. [◊ 2, 612]; i S. Mavrak, Zagreb, 19. XII. 1951. AP II, 24,19 [¢ 5, 476].

vjere struje njegovim žilama zahvaljujući Gospodinu na izljevima božanske ljubavi. Njegova je vjera jačala, pa iako nije premještala gore, njezina čudesna moć se očitovala time što se sam Antić na neki način, u vjeri, preobražavao u Krista. A tu su čudesnu moć osjećali i brojni ljudi koji su se s njim susretali. A on im je taj nauk predavao kao temelj duhovnosti.

> "Ne živimo više mi nego Isus u nama. Budimo uvijek u Njegovoj svetoj prisutnosti puni vjere, puni ufanja, puni ljubavi, puni svetog straha Božjega, puni ljubavi do naših bližnjih […]. Tražimo ono što je Božje a ne što je naše. Neka nas Duh Sveti uvede u veliku tajnu Presvetog Trojstva. Neka se život Božanske Zajednice u nama pokaže, očituje i naš život neka bude vječna slava i hvala Njegova."[16]

U takvom uvjerenju usmjeravao je svoj život i rad prvenstveno na njegovanje vjere, nastojeći da i njegova duhovna djeca, posebno klerici, sve gledaju u duhu ili očima vjere[17]. Poticao ih je da mole za dar vjere.[18] Sam se u vjeri nastojao sjediniti s Presvetim Trojstvom, i na taj način živjeti božanski život, a to je savjetovao i drugima. "Svagdje se vladati kako dolikuje Presvetom Trojstvu",[19] odnosno "kako bi se Isus vladao" kad bi bio na tom mjestu,[20] bilo je njegovo osnovno pravilo proisteklo iz vjere. Poticao je osobe da čuvaju živu vjeru.[21] Tražio je djetinju vjeru[22] i sam djetinje vjerovao.[23] U trenucima neuspjeha, iskušenja i duhovne suše, kad su osobe gubile snagu i dolazile u opasnost da klonu, posebno je naglašavao da sačuvaju vjeru.[24]

Ono što Antićevu vjeru čini drukčijom od vjere većine kršćana to je potpuno poistovjećenje s Kristom, koje je s vremenom postajalo sve dublje. Ono se ne očituje samo u njegovu čudnovatom potpisu, koji se u prvi mah može učiniti bogohulnim, već se očituje i u najobičnijem njegovu životu. Bio je uvjeren kad čini

---

[16] Antić M. Ostrognaj, 17. IX. 1964. AP II/30, 26.

[17] "Uvijek gledajte očima svete vjere. Prosite Gospodina neka Vam umnoži vjeru. Svaki dan kod svete mise i svete pričesti vruće molite Božansko srce i Prečisto Srce Marijino da Vam udijele milost svete vjere," Antić S. Mavrak 19. XII. 1951. AP II, 24,19 [¢ 5, 476]; Antić M. Baturić, Zagreb 16. VI. 1961. AP III/5,49). "Da se mlado srce odvaži na velike pothvate i zagrije za krepost, treba mu jake vatre, vatre koje jedino ima vjera. Kod klerika treba uzgajati duh vjere, pobuđivati ljubav i odanost prema vjeri. Učiti ih da sve gledaju u svijetlu vjere. Koga vodi to svijetlo, on je sposoban za sve i podesan da u njemu milost najbujnije djeluje i svoje plodove proizvede," Arhiv Vicepostulature, Antićevi spisi, A. Antić, Uzgoj u našim klerikatima obzirom na mjesta i druge okolnosti [¢7, 56], Kemiveš, "Vjera", 205.

[18] Antić S. Mavrak, Zagreb, 19. XII. 1951. AP II, 24,19 [¢ 5, 476].

[19] Antić M. Krželj, Zagreb 16. V. 1959. AP III/17,18 [¢ 1, 1109]. Prema Čedomili Čajko kad je govorio o Presv. Trojstvu duh mu se zanosio i gubio u blaženstvu. Č. Čajko, Moja sjećanja na o. Antića, Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 114, 6.

[20] Antić B. Horvat, Zagreb 28. XI. 196O. AP II/11, 6 [¢ 1, 587]. Antić G. Šmit, Zagreb, 19. VI. 1959.

[21] Antić M. Ostrognaj, 7. X. 1963. AP II/30, 13 [◊ 2, 570].

[22] Usp. bilješku 17.

[23] Čedomila Čajko tvrdi da joj je rekao da on u svom životu najviše vježba vjeru, ufanje i ljubav. Č. Čajko, Moja sjećanja na o. Antića, Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 114, 5.

[24] Antić D. Vojvodić, Zagreb, 9. VII.1957. AP II/43, 8 [¢ 5, 979]. Usp. također i M. Kemiveš, Vjera, ufanje i ljubav u posvećenom životu kod fra Ante Antića, Posvećeni život i sluga Božji o. fra Ante Antić, Zagreb 1996, 197-211.

nešto drugome da to čini Isusu, prema Kristovoj riječi sve što učinite jednom od ovih najmanjih, meni ste učinili. Ali mu je jednako uvjerljiva bila i misao da on i sam predstavlja Isusa. Njegovi su penitenti vrlo dobro zapazili da se radovao svakoj usluzi i svakoj pažnji. No, čini se da im je ostala skrivenija činjenica da je Antić darove, usluge i pomoć primao kao da su poklonjeni samom Isusu. On je o njima razgovarao s Bogom. Osjećao je da i Krist sve to prima kao da je njemu učinjeno, što često ponavlja u svojim pismima.[25] Antić je čak i u činjenici da se oko njega okuplja dosta ženskog svijeta gledao sličnost s Kristom. U tim ženama vidio je svete evanđeoske žene koje su se skrbile za Kristove tjelesne potrebe, držeći da i njihove skromne darove Isus prima kao da su njemu dani.[26] Upravo zbog takvog načina Antićeva života, njegovi su penitenti mogli zaključiti da mu je "vjera bila živa kao gledanje".[27]

POUZDANJE U BOGA, POTPORANJ DUHOVNOSTI

Već i u letimičnim susretima Antić je odavao skromna, siromašna i strpljiva redovnika. Sve tri značajke proisticale su iz njegova pouzdanja u Božju dobrotu i predanja u Božju volju. Ta ako je Bog njegov branitelj, što mu se može dogoditi? Pouzdanje u Boga je pak proizlazilo iz njegove žive vjere, premda ima naznaka da je u mladim danima u nadi tražio sigurnost zbog zabrinutosti za vječno spasenje. Tako bi možda mogli protumačiti izjavu iz studentskih dana, koja mu je pripisivana, prema kojoj je "strah temelj nade".[28] U kasnijim pismima i spisima Antić govori o ufanju, uglavnom u sklopu triju bogoslovnih kreposti koje su dragocjeni Božji dar te ih čovjek treba cijeniti i moliti od Gospodina.[29] Inače je redovito radije govorio o nadi ili o pouzdanju u Boga. No pozdanje je tako usko spojeno s vjerom, o njoj ovisi i s njom pada, pa je osobe u životnim iskušenjima hrabrio da sačuvaju te dvije kreposti i opominjao ih da dobro promotre svoj prethodni život iz kojeg se mogu uvjeriti da im Bog zapravo nije nikada uskratio svoju podršku i da, prema tome, On neće zakazati.[30] Nada u Božju providnost ulijevala je Antiću smirenost posebno u vrijeme II. svjetskog rata i nakon njega kad su otančali živci i uzornih redovnika, pa je njegova smirenost i predanje u Božju volju mnogim osobama dolazila upravo kao melem.

Iz pouzdanja u dobrog Boga koji svojim milosrđem sve raspoređuje "ljudima i anđelima", iz uvjerenja da će Bog providjeti sve na dobro, proistekla je Antićeva skromnost kojoj je bilo strano svako isticanje, strpljivost koja je bila uvjerena da

---

[25] Usp. Antić M. Mikuliću, Makarska, 19. IX. 1939. AP, I/30, 4 [¢ 4, 531]; Antić S. Mavrak, Zagreb, 25. VI. 1964. AP, II/24, 148 [¢ 5, 626]. "Lijepo je od Vas da pomažete Gospodinu u duhovnom ocu […]", usp. Antić M. Gregurić, Zagreb, 17. IV. 1960, AP, III/12, 24 [¢ 6, 164] i 1. 1. 1961. AP, III/12, 25 [¢ 6, 166-168].

[26] Antić M. Gregurić, Zagreb, 10. VII. 1953. i 17. IV. 1960, AP, III/12, 8 i 24 [¢ 6, 147 i 164].

[27] Usp. A. Kujundžić, Harmonija života i smrti, *VFPPO*, 14 (1965), Prilog br. 5-6, str. 20.

[28] AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, II, sjed. 10. XII. 1930.

[29] Tako M. Ostrognaj preporučuje da se ispita o svojim bogoslovnim krepostima, Zagreb, 18. XI. 1963. AP II/30, 14 [◊ 2, 566]; II/34.

[30] AP I/49, 2; II/43, 8.

Gospodin neće zakazati ili da ima svoje razloge ako ne postupi po ljudskim očekivanjima, i zahvalnost za sve što je primao iz dobre ruke Božje.

Uvjeren da će Bog sve providjeti, živio je toliko skromno da je ponekom moglo izgledati da zanemaruje i dobar ukus. Tako mu je u Makarskoj "soba bila skoro prazna" a na zidu je imao razbijeno zrcalo pred kojim se brijao.[31] Tunika koju je nosio ispod habita, prema svjedočanstvu njegova učenika fra Nikole Gabrića, bila je toliko trošna da ju je bilo nemoguće estetski zakrpati, i malo je koji siromah nosio tako trošnu odjeću.[32]

LJUBAV TRAJNIJA OD SVEGA

Ako bismo pokušali shvatiti Antićeve postupke iz savjeta koje je savjetovao drugima, onda bi srž njegova shvaćanja duhovnog života bila u tome da se "sav duhovni život sastoji u savršenoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Kad je ljubav u duši ona dušu potiče na sve kreposti"[33] Ne radi se dakle o nikakvom Antićevu otkriću. Ta Pavao je davno upozorio da je ljubav sveza savršenstva.[34] Antić je Pavlov nauk jednostavno pokušavao ostvariti u vlastitom životu dajući tako uvjerljivost vlastitom govoru i životu.

Iz života u vjeri u kojem se osoba poistovjećuje s Kristom navire sama od sebe ljubav i molitva: "Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist. A što sada živim u tijelu, u vjeri živim u Sina Božjega koji me ljubio i predao samoga sebe za mene" (Gal 2,20).[35] Istinski je odgovor duše na takvu ljubav samo jedan, želja za sjedinjenjem s Ljubljenim i potpuni nestanak u Ljubljenome.[36]

Propeta Ljubav, kako je Antić nazivao Krista,[37] bila je njegov životni put i taj je put savjetovao osobama koje su mu se duhovno povjeravale. Njegove su se

[31] Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 31 [¢ 9, 87]; V. Vrčić, *Naš magistar,* Vrgorac 1977, 20. Dio zrcala sačuvan je i u njegovoj sobi u Zagrebu.

[32] Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 108, N. Gabrić, Siromaštvo o. Magistra - njegova tunika. Skupe vunene tunike, za svoje studente, pokušao je pred II. svjetski rat zamijeniti ručnom izradom posebnih vunenih potkošulja zbog čega se 1940. obraćao svom duhovnom učeniku fra Nikoli Gabriću. (Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 32. [Antić provincijalu 18. X 1937. spis nedostaje]. A. Antić, *Pisma svećeniku* I [30/54] 94; [30/58] 98).

[33] Antić D. Balajić, Zagreb, 5. II. 1945. AP, II/2, [¢ 5, 32 i 33]. "Nikada, Sestre, ne ćemo doći do savršenosti u duhovnom životu nego po savršenoj ljubavi", Antić Sestrama sv. Križa, Zagreb, 14. II. 1959. AP, II/46, 4 [¢ 5, 1103].

[34] Kol 3,14.

[35] Antić M. Baturić, Makarska, 11. XI. 1947. AP III/5, 23 [¢ 6, 62].

[36] "Vas nema i na Vaše mjesto natupa Isus", Antić a B. Horvat, Zagreb, 28. XI. 1960. AP II/ 11. 6 [¢ 2, 368, cfr. anche, 16. XII. 1962 AP, II/11, 14 [¢ 2, 385]; "[…] sva se predajte, izgubite u ljubavi Presvetog Srca i sv. rana klanjanjem, poniznošću, ljubavlju i zaboravom sebe i svoga života živeći u Isusu, sa Isusom i za Isusom", Antić S. Mavrak, AP, II/24. 117 [¢ 2 519]. "[…] sva se bacite u presveto Srce Isusovo", Antić a S. Mavrak, 4. IX. 1951. AP 10 [¢ 2, 466]; 2. V. 1964. AP, II/24, 135 [¢ 2 520]; "Nije više Martinka Sestra, nego Isus u Sestri Martinki žive (!), ljubi, žrtvuje se, predaje, vrši volju Očevu i sve vodi k Ocu, proslavljuje Oca, spasava duše, svijet", Antić M. Ostrognaj, 7. X. 1963. AP II/30, 13 [◊ 2, 570].

[37] Usp. Antić M. Baturić, Makarska, 8. VIII. 1948. AP III/5, 31 [¢ 6, 70].

duhovne upute sastojale u tome da sve treba vršiti iz ljubavi, sve trpjeti iz ljubavi i sebe se odricati iz ljubavi.

> "Uzeti na se križ svaki dan i poći za Isusom, mirno i šutke vršiti dnevne dužnosti i svoje posle, ne odgovarati na razne upadice i zafrkavanja, na nikoga se ne tužiti, svakomu pomoći, ne puštati se osjetljivosti i raspoloženju - eto mira u kući, u zajednici, eto vedrine, veselja i radosti. Kada mi uzljubimo križ i ponesemo ga za Isusom i sa Isusom, mi onda najviše radimo na našem duhovnom životu, mi najviše tada radimo na našoj redovničkoj savršenosti i sličnosti sa Isusom. Kada pouzdano i predano uzmemo i nosimo svaki dan naš dnevni križ, tada mi ravno slijedimo Isusa i postajemo Njegovi pravi učenici i ljudi po srcu Božjemu."[38]

ČEŽNJOM U NEBU

Mistično sjedinjenje s Kristom i drugovanje s Presvetim Trojstvom fra Ante je neprestano isticao kao cilj i ideal. Iako je i sam znao da velik broj njegove duhovne djece ne doseže tu razinu, nije im zbog toga prestajao buditi ponovno želju. Put do tako uzvišenog susreta, u kojem se s Gospodinom razgovara licem u lice, i nije zapravo tako nedostižan kao što se čovjeku može učiniti jer se sam Bog spušta k čovjeku svojom riječju pouke i u obliku hrane i pića i sjedinjuje se životno s njim. Zbog toga je Antić želio učiniti euharistiju središtem života svoje duhovne djece, naročito svećenika i redovnika: "Sveta misa neka bude tvoje sunce, jedino blago, sve na svijetu", piše jednom svećeniku preporučujući mu da je obavlja živom vjerom, ljubavlju i pobožnošću kao anđeo.[39] "Kad Vas sve ostavi i tama noći nastupi u duši", preporučivao je drugome, "a Vi odmah Presv. euharistiji i kucajte i vapite i molite prikazujući Božanskom srcu sve svoje bijede i terete."[40] Zbog toga je euharistija, poput živog ognja, trebala biti u svakoj redovničkoj kući kako bi se članovi mogli zagrijavati Kristovom ljubavlju. Zbog toga je poticao i redovnice da mole dozvolu za čuvanje euharistije u njihovim redovničkim kapelama,[41] kako bi se Kristu u euharistiji mogle češće klanjati. A za sebe je sam kazao:

> "[…] srce je moje u Presvetom Oltarskom Sakramentu. Kad god mogu preko dana ne propuštam da Mu se poklonim, dođem u kapelu i ostanem kod Njega, koliko samo mogu. Sve svoje molitve želio bih obaviti pred Njim. Svetu Misu želim slaviti najbolje. Sv. oficije, sv. misu želio bih svaki dan slušati, prisustvovati, pa bilo u koje vrijeme, samo ako sam slobodan. Posebnu pobožnost imam prema sv. misi."[42]

---

[38] Antić K. Bačić, Zagreb, 3. III. 1959, AP. II/1, 17 [¢ 5, 13-14].

[39] Antić M. Mikuliću, Makarska, 25. XI. 1946. AP, I/30, 27 [¢ 4, 577]. Preporuke štovanja euharistije i klanjanja pred presvetim nalaze se u brojnim Antićevim pismima. Usp. također, N. Vukoja, Otac Antić molitelj - učitelj molitve, *Antićeva Baština,* 222-223.

[40] Antić Bakotinu, Zagreb 16. VI. 1964. AP, I/3, 1 [¢ 4, 10-12].

[41] Tako je davao upute časnoj majci Sestara Naše Gospe da traži dopuštenje od nadbiskupa, a provincijalku Anđelinu Kujundžić, uvjeren da će uspjeti, svjetovao je da moli od Isusa: "Daj mi milost, molim Te iz sv. posluha, da Ti se prva poklonim i žrtvujem u ovoj Tvojoj i mojoj kući, gdje Ti služe tvoje Zaručnice",Antić A. Kujundžić, Zagreb, 26. VI. 1956, AP. II/19, 67 [◊ 2, 435].

[42] Antić Č. Čajko, Zagreb, 15. I. 1963. AP, II/6 33 [¢ 1, 542].

Uz Presveto Trojstvo Antićeva je misao neprestano bila usmjerena prema Bogorodici Mariji pod čijim je okriljem nalazio sigurnost. Već je spomenuto da je odrastao u okruženju u kojem je Bogorodica posebno čašćena. U čast Bogorodice na zavjetovanju se nazvao Marija. Kako je to ime u hrvatskom jeziku smatrano ženskim imenom,[43] čini se da se Antić njime nije nikada služio, no ljubav prema Bogorodici nije zbog toga bila umanjena. Bogorodici je posvetio samoga sebe i svoj odgojni rad. Njoj je preporučivao svoju duhovnu djecu i njima preporučivao da ljube i štuju Mariju. Primjere bi bilo suvišno nizati jer skoro i nema pisma u kojem ne preporučuje predanje i molitvu Mariji.[44] U jednom kratkom tekstu kao da je sažeo sve svoje osjećaje:

> "Volim, ljubim moju nebesku Majku onako kako Ju ljubi, voli, poštuje, hoće Isus. Molim i hoću sve raditi s Marijom, u Mariji, za Mariju i po Mariji. Želim i htio bih, da ju svatko ljubi, voli, nasljeduje, a najviše mi svećenici, redovnici, sve časne sestre i svi kršćani, jer je mi pravo jedino poznajemo. Želio bih, da se svi natječemo u hvalama, slavama, proslavama, revnošću za uzveličavanje i nasljedovanje naše nebeske Kraljice i Majke."[45]

Prema svjedočanstvu Čedomile Čajko, znao je reći da je sav Marijin.[46] Ipak je, kao što je već spomenuto, bio veoma oprezan prema pričanju o ukazanjima, a fra Stanku Petrovu je čak savjetovao da u svojoj knjizi o fatimskim ukazanjima, *Čudo XX vijeka,* ne spominje obraćenje Rusije.[47] Čini se da je među običnim svijetom rado širio i pobožnost škapulara, jer je samo u jedan mah naručio 1000 škapularskih medaljica.[48]

Sudeći prema spisima, Antićeva je pobožnost prema svecima trijezna i odmjerena. U svecima promatra uzore i zagovornike u ostvarenju životnih ideala. U svojoj *Posveti života* i kasnijim spisima uz Bogorodicu spominje nekoliko svetaca. Posebno je bio pobožan sv. Josipu, a tu je pobožnost preporučivao i svojoj duhovnoj djeci.

---

[43] Tako se Antićev stariji subrat svete uspomene Josip Glunčević latinski i talijanski potpisivao Marija, a hrvatski nazivao Marijan.

[44] Antić Baliću, Zagreb, 22. XI. 1946. AP, I/4, 9 [¢ 4, 31]. - Isus i Marija i Crkva neka uvijek budu Vaše sve. Antić Baliću, Zagreb, 10. III. 1959. AP, I/4, 20 [¢ 4, 50]. "Svaki dan čitaj i razmišljaj barem 5 časa o neb(eskoj) Majci, molim Te. Neka je svaki dan 5 časa o Mariji, ja sam zadovoljan uz drugo običajno duhovno štivo." Antić Baliću, [bez datuma] AP, I/4, [36] [¢ 4, 75]. Usp. također, Antić Baliću, Zagreb, 1. VII. 1964. AP, I/4, 32 [¢ 4, 70]. - Preporučuje pobožnost božanskom Srcu i božanskoj Majci. Antić M. Mikuliću, Makarska, 21. XII. 1944. AP, I/30, 23 [¢ 4, 568]; 25. XI. 1946. AP, I/30, 27 [¢ 4, 577]; 2. I. 1964. AP, I/30, 50 [¢ 4, 623].

[45] Antić Č. Čajko, Zagreb, 15. I. 1963. AP, II/6 33 [¢ 1, 542].

[46] Č. Čajko, Moja sjećanja na o. Antića, Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 114, 8.

[47] Usp. Antić Petrovu, Makarska 5. VIII. 1943. AP, I/34, 27, [¢ 4 663]. Pisma svećeniku, III, 20/22, 41; Antić Grabiću, Makarska, 12. IV. 1943. AP, I/47 6 [¢ 4, 890]; signatura provincijalata 501/43. Petrovljeva knjiga *Čudo dvadesetoga vijeka,* izišla je u dva izdanja, Zagreb ^{1}1942, ^{2}1943. *Bratsko pismo […] o posveti Provincije Presvetog Otkupitelja Blaženoj Dj. Mariji,* Split 1943.

[48] AFPPOS, Spisi I. Jurića, Antić Juriću, 18. VI. 1949.

"Poslije Marije, ljubim, volim, častim i sav sam se stavio pod zaštitu sv. Josipa. Svaki se dan njemu predano molim za razne potrebe i za svetu smrt."[49]

Kad se na provincijskom kapitulu,26. svibnja 1937. raspravljalo o tome da se sv. Josip proglasi zaštitnikom Provincije, Antić je izrazio želju "da se u svakom samostanskom refektoriju drži slika sv. Josipa i svake srijede drže zajedničke molitve sv. Josipu".[50]

Među ostalim svecima koje Antić često spominje i u čije se molitve preporučuje, ističu se Petar i Pavao uzori apostolskog života, Ivan apostol, uzor djetinje odanosti Bogorodici, i napose, odmah uz sv. Josipa, Franjo Asiški, uzor redovništva, Ante Padovanski, Klara Asiška i Terezija od Malog Isusa.[51] Kad piše u Rim, redovito se preporučuje u molitve na apostolskim grobovima i grobovima mučenika.[52] Osobno je bio pobožan sv. Tereziji Avilskoj. Čitao je, prevodio i citirao njezina djela.[53] Promicao čitanje među svojom duhovnom djecom i preporučivao onima koji su posjećivali njezin grob da se za nj pomole.[54] Jednako je bio zainteresiran za slavu blaženoga Ivana Duns Skota,[55] no nije poznato da li mu se molio.

Preporuke ostalim svecima su rjeđe. Tako fra Ivanu Juriću preporučuje da se moli sv. Margareti da mu isprosi obnovu od presvetog Srca.[56] Rijetko se može zapaziti da se proporučuje nekom domaćem blaženiku, kao npr. u vrijeme pokretanja postupka za proglašenje blaženim sv. Nikole Tavelića. No i tu kao da je njegova preporuka opatici klarisa donekle uvjetovana upravo tom zgodom. Jer za kanonizaciju treba imati čudesa, a Nikola to "može učiniti kao svojoj sestri".[57] Kasnije mu je molio devetnicu da mu isprosi milost od Boga kako bi uvijek mogao

---

[49] Antić Č. Čajko, Zagreb, 15. I. 1963. AP, II/6 33 [¢ 1, 542]. Usp. također Antić M. Mikuliću, Makarska, 21. XII. 1944. AP, I/30, 23 [¢ 4, 568], i Antić G. Šmit, Zagreb, 23. IV. 1959. i 19. VI. 1959. Antić K. Bačić, Zagreb, 3. III. 1959, AP, II/1, 17 [¢ 5, 17].

[50] Zapisnik kapitularnih i definitorijalnih sjednica, sv. II, 186.

[51] Arhiv Vicepostulature, Osobni [duhovni] spisi sluge Božjega o. fra Ante Antića, 19; Antić Č. Čajko, Zagreb, 15. I. 1963. AP, II/6 33 [¢ 1, 542].

[52] Usp. npr. Antić I. Juriću, 11. XII. 1951 i 5. II. 1952. AP, I/21, 31-32 [¢ 4, 392-393]; Zagreb, 24. IV. 1953. AP, I/21, 37 [¢ 4, 397]; Zagreb, 10. I. 1958 [¢ 4, 407]. Pisma svećeniku, IV, 11; 16; Zagreb 16. XII. 1962. AP, I/21, 75 [¢ 4, 434]; AFPPOS, Spisi I. Jurića, Antić Juriću, 20. V. 1954: Antić M. Mikuliću, Makarska, 17. III. 1944. AP, I/30, 24 [¢ 4, 570].

[53] Usp. Antić Petrovu, Zagreb, 26. VI. 1949. AP, I/34, 53, [¢ 1 436]. Pisma svećeniku, III, 20/46, 64. Prema nesačuvanom iskazu F[ranje] C[areva] u Zagrebu je u sobi držao na zidu Terezijinu sliku, a u predavanjima ju je uvijek nazivao Majka Terezija. V. Vrčić, *Naš magistar,* Vrgorac 1977, 67.

[54] Fra Karla Balića je molio da bi mu nabavio svetičinu sliku i da njegovi pomoćnici pođu na grob svetice i na njegovu odluku prikažu jednu sv. misu. Antić Baliću, Zagreb, 22. XI. 1946. AP, I/4, 9 [¢ 4, 30]. - Slično je molio i fra Milana Mikulića da prikaže misu ako ga put nanese u Španjolsku. Antić M. Mikuliću, Makarska, 25. XI. 1946. AP, I/30, 27 [¢ 4, 577]. - Za jednu časnu sestru koja je studirala španjolski molio je od Balića životopis i djela sv. Terezije na španjolskom. Antić Baliću, Zagreb, 22. XI. 1946. AP, I/4, 10 [¢ 4, 33], a fra Pavlu Meladi je izrazio želju da mu Terezija omili i da po njoj živi i radi. Antić I. Juriću, Zagreb 14. III. 1952. AP, I/21, 33 [¢ 4, 379] .

[55] Antić Baliću, Zagreb, 13. IV. 1943. AP, I/4, 5 [¢ 4, 22].

[56] Antić I. Juriću, Sarajevo, 10. VIII. 1939. AP, I/21, 2 [¢ 4, 340], i Makarska, 11. VII. 1939. AP, I/21, 24[¢ 4, 345]. Slično je savjetovao i Čedomili Čajko da joj isprosi Ljubav prema Isusu i prema križu. Č. Čajko, Moja sjećanja na o. Antića, Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 114, 8.

[57] Antić opatici klarisa, Visovac, 26. VI. 1956. AP, II/47, 29 [¢ 5, 1164].

slijediti vodstvo Duha Svetoga.[58] Marici Baturić preporučio je da se kroz tri dana moli bl. Leopoldu Mandiću po njegovoj nakani,[59] a Bernardi Sotler da po njegovoj nakani izmoli devetnicu kardinalu Alojziju Stepincu, još prije nego je proglašen blaženim, i da posjeti njegov grob u katedrali.[60]

U potrebama preporučuje i molitvu dušama u čistilištu,[61] na što se čini da je utjecao i neki osjećaj učinkovitosti jer "sv. duše u čistilištu za koje se bude molilo neće ostati bez svoje velike zahvalnosti" i to će "bogato naplatiti".[62]

Pojedine svece kao sv. Ivana od Križa i sv. Karla iz Sezze, Antić je posebno cijenio kao duhovne učitelje, a naručivao je djela i sv. Katarine Sijenske[63] pa je iz štovanja moguće pretpostaviti da se i njima molio, premda za to u spisima nema potvrde.

ČVRSTO UGRAĐEN U CRKVU

Premda je Antićev pogled trajno bio usmjeren prema nebu, pri susretu nije plašio nedostižnošću, dapače se stjecao dojam čovjeka koji čvrsto hoda zemljom i shvaća zemaljske nevolje, uvijek spreman s njima se suočiti. U takvom stavu pomagalo mu je shvaćanje Crkve u kojoj je promatrao produžetak Kristove prisutnosti na zemlji.[64]

Ljubav prema Crkvi naglašena je često i osjećajno u Antićevim pismima. U njegovu životu očitovala se napose u ljubavi prema papi kao Kristovu namjesniku na zemlji i prema biskupima kao nasljednicima apostola. Uz prijevode svetačkih spisa najviše je davao prevoditi enciklike papa i spise crkvenog učiteljstva.[65] Sa studentima je pripremao akademiju u počast papi Piju XI.[66] Primjerom je poticao na štovanje rimskog prvosvećenika,[67] čiji je blagoslov preko radija primao na koljenima. Štovao je biskupe i rado ih posjećivao, pa je i od njih na koljenima znao zatražiti blagoslov.[68] Preporučivao je molitve za svećenike.[69] A kad su započele

[58] Antić Č. Čajko, Zagreb, 15. I. 1963. AP, II/6, 33 [¢ 2, 341].
[59] Usp. Antić M. Baturić, Zagreb, 3. II. 1950, AP, III/5, 36 [¢ 6, 77].
[60] Izvanprocesualna svjedočanstva, 109. Stepinac je tek 1998. proglašen blaženim.
[61] Antić M. Mikuliću, Makarska, 21. X. 1942. AP, I/30, 19 [¢ 4, 563]; 10. XI. 1942 AP, I/30 21 [¢ 4 565].
[62] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 2. I. 1964. AP, I/30, 50 [¢ 4, 622].
[63] Usp. Antić I. Juriću, Zagreb 24. X. 1958. [¢ 4, 410].
[64] "Ah , sv. majka Crkva, dobro bismo je morali poznavati, ljubiti, voljeti i za nju se žrtvovati i sve doprinašati da ona bude Isus među nama, u svijetu vidljiv i očigledan", Antić Čapkunu, Zagreb, 12. VII. 1961, AP, I/11, 43 [¢ 4, 144].
[65] Uz sačuvane rasprave o kojima je govor u sljedećem poglavlju treba još spomenuti nesačuvani prijevod Balićeva djela *De doctrina philosophica et theologica Pii Papae XII eiusque momento* (Ad Claras Aquas 1949, str. 116) koji je Antiću preveo fra Bernardin Bilođerić. Usp. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 18. X 1953. AP, I/19, 16 [¢ 4, 310].
[66] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, V, str. 243. [30. V. 1936].
[67] Usp. svjedočanstvo fra Vladimira Tadića u *Karizme, lik i djelo sluge Božjega o. Ante Antića* [zbornik], Zagreb 1991, 198-199.
[68] Usp. Izvanprocesualna svjedočanstva, 67. Lj. Šonje.
[69] Antić M. Baturić, Makarska, 11. XI. 1947. AP III/5, 23 [¢ 6, 62]. "Molim Vas da svako jutro i veče izmolite jednu Zdravo Mariju sa uzdahom: Pošalji, Gospodine, Crkvi svojoj svetih svećenika."

pripreme za II. vatikanski sabor, preporučivao je molitve za njegov uspjeh, želeći da Duh Sveti raspali sve vjernike svojim žarom i pretvori ih u Kristove apostole. Jednom riječju, bio je dijete Crkve, što je savjetovao i drugima.[70]

Redovništvo mu se činilo u neku ruku simbolom svetosti Crkve, jer ono zavjetima štiti krsnu nevinost, pa je u njegovim govorima ili spisima naglašen taj odnos prema svetomu. Redovnička je zajednica za nj sveta redovnička zajednica[71] ili sveta obitelj, provincija je sveta provincija[72] kongregacija sveta družba[73] a samostan je sveti samostan.[74]

Uz ljubav prema Franjevačkom redu, kojem je pripadao, izražavao je i ljubav prema vlastitoj Provinciji, o ulozi koje je, usprkos nedostacima, imao visoko mišljenje,[75] i koju je svojim radom želio duhovno podići i obogatiti. Pohađao je više puta odgojne zavode, naročito novicijat. U vrijeme kad je, zbog komunističke vlasti, vladala nestašica duhovnih knjiga, priređivao je prijevode, davao ih prepisivati i dostavljao samostanima za razmatranja i pobudne nagovore,[76] naglašavajući osobama kojima je povjeravao taj posao da će tako upotrijebiti svoje vrijeme "najsvetije radeći za Boga i za svoju Braću"(!).[77]

Predlagao je za postidiplomski studij sposobnije studente, a ako među studentima nije bilo dovoljno sposobnih, preporučivao je da se uzmu sa župa već prokušani, radije nego da se šalju nesposobni, pazeći pri tom da se ne šalju masovno niti iz jednoga kraja kako se ne bi poremetio bratski sklad i stvorio kampanilizam.[78]

---

[70] "Isus i Marija i Crkva neka uvijek budu Vaše sve!" Antić Baliću, Zagreb, 10. III. 1959. AP, I/4, 20 [¢ 4, 50]. Usp. Antić G. Šmit, Zagreb, 22. VI. 1962. AP, II/34, 13 [◊ 2, 609]; Antić I. Juriću, Zagreb 29. X. 1962. AP, I/21, 74 [¢ 4, 433]; Antić M. Baturić, Makarska, 28. IV. 1959. AP III/5, 47 [¢ 6, 90].

[71] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 16. VIII. 1954. AP. II/19, 44 [◊ 2, 430], Zagreb, 3. III. 1955. AP, II/19, 57 [◊ 2, 433]; Antić S. Marinčić, Samobor, 22. VIII. 1961. AP, II/22, [¢ 5, 454];

[72] Antić Damjanoviću, Zagreb, 6. VII. 1964. AP, I/12, 14 [¢ 4, 164],. i 14. VII. 1964 AP, I/12, 15 [¢ 4, 165].

[73] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 22. X. 1952. AP, II/19, 26 [¢ 2, 420]; Sinj, 12. IX. 1955. AP, II/19, 61 [¢ 5, 428]; 2. X. 1956. AP, II/19, 69 [¢ 2, 436].

[74] Antić Š. Atlagić, Zagreb, 18. II. 1947, AP, III/3, 2 [¢ 6, 24]. Kad Antić upotrebljava druge slike, čini se da je njihova upotreba prilagođena osobama kojima su upućene. Tako dominikanki s. Ksaveriji Oreb uspoređuje Red s duhovnom bolnicom, no u istom pismu on je umiruje i zbog toga što je poglavari nisu uputili u medicinsku školu (AP II/29 15 Antić K. Oreb, bez datuma [2 542]); iz kasnijeg pisma je razvidno da je Ksaverija radila u ambulanti (AP, II/29, 13 Antić K. Oreb, Zagreb 28. I. 1961 [2 556]). O Redu kao bolnici usp. Š. Marasović, Fra Ante Antić i franjevaštvo, *Antićeva baština u duhovnoj obnovi Hrvatske,* Zagreb 1994, 207-210. Čini mi se da je tu sliku bolnice za grijehom ranjeno čovječanstvo pogrešno shvatiti uopćeno kao da ujednačavala sve redove. Sam slikoviti govor traži dapače specijalizirano osoblje.

[75] To je naglašeno i u čestitki provincijalu Cikojeviću, u kojoj mu Antić želi da vodi Provinciju "u njezinoj uzvišenoj službi". Spisi provincijala, svežanj 138, br. 51/31, Antić Cikojeviću Makarska 28. XI. 1931.

[76] Antić Petrovu, Zagreb, 25. VI. 1955. AP, I/34, 83, [¢ 4 721-725]. Pisma svećeniku, III, 20/63, 85-86.

[77] Usp. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 16. I. 1953. AP, I/19, 12 [¢ 4, 303-305].

[78] Antić Grabiću, Makarska, 19. XI. 1943. AP, I/47 17 [¢ 4, 877-876]; signatura provincijalata 10-96/43.

No, Antić se nije zatvorio samo u svoj Red. Bio je podjednako na raspolaganje članovima svih redova i redovničkih družba koji su pred njim u sakramentalnoj ispovijedi izlijevali dušu ili mu tražili duhovne savjete.

O osjećajima naravne ljubavi jedva je kod Antića moguće naći tragove, jer on svjesno trajno nastoji da pokretač svih njegovih osjećaja bude Božja ljubav. Dobiva se dojam da i u ljubavi prema rodbini svjesno izbjegava svaku nježnost, tako da iz njegovih pisama izbija na vidjelo samo skrb iza koje se skriva ljubav. Tek se rijetko izričito spominju, ali trajno pretpostavljaju, dvije druge Antićeve naravne ljubavi: domovina i narod.[79]

PREPOZNAVATELJ KRISTOVA LIKA U BRAĆI

Jedna od najizrazitijih Antićevih vrlina bila je bez sumnje gledanje Krista u bližnjemu. Tu je vrlinu nastojao usaditi i svojim gojencima[80] držeći da je čovjek Bogu drag upravo toliko koliko nastoji obdržavati njegovu zapovijed ljubavi.[81] Pozivajući se očito na evanđelje, upozoravao je svoje duhovne sinove i kćeri da će biti suđeni po tome koliko budu iskazivali ljubavi prema bližnjemu.[82] A ljubav se pokazuje djelima po primjeru Učitelja, naročito djelima milosrđa. Po primjeru Učitelja Crkva je uvijek smatrala karitativnu djelatnost jednom od oznaka kršćanstava. Tim su se oduvijek isticali i redovnici, a Antić je tokom života stekao uvjerenje da su Redovi "utočišta svake nevolje, bijede i pomagači siromašnih i potrebnih".[83]

U skladu s takvim uvjerenjem sam je nastojao pomagati potrebnima i na to je poticao druge, znajući da i sam može biti dobročinitelj jedino kao posrednik tuđe dobrote jer nikakvim vlastitim sredstvima nije raspolagao. "Ljubi siromahe i uvijek im podaj barem nešto", pisao je 1941. fra Nikoli Gabriću.[84] Od provincijala Nole očekivao je nešto i za siromahe.[85] Zbog dobrotvornosti se više puta obraćao molbama svojim bivšim studentima koje je Providnost i vihor rata rasturio svijetom. Časne sestre molio je za iskaze dobrote prema njihovim mogućnostima, uglavnom za instrukcije siromašnim studenticama[86] ili za pružanje prenoćišta osobama

[79] Usp. Antić K. Jukić, Makarska, 1. IX. 1936. AP. III/13, 5 [◊ 2, 667]; Antić M. Baturić, Makarska, 11. XI. 1947. AP III/5, 23 [¢ 6, 63].

[80] Antić J. Šetki, Zagreb, 20. II. 1964. AP, I/37 [¢ 4, 763]. "[…] smatram da je to [ljubav prema bližnjemu] jedna od najglavnijih kreposti koju klerici moraju ponijeti iz klerikata."

[81] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 2. I. 1964. AP, I/30, 50 [¢ 4, 623]; "Najviše Ti preporučujem i naglašavam ljubav k bližnjemu, jer to je zapovijed Gospodnja i o njoj sve ovisi (?, koliko (?) je ona u nama toliko smo dragi Bogu."

[82] Antić Š. Atlagić, Zagreb, 29. I. 1961, AP, III/3, 6 [¢ 6, 29]. "Po ljubavi prema bližnjemu bit ćemo suđeni." Antić je očito imao na umu Kristovu izjavu: Što god ste učinili jednom od ovih najmanjih, meni ste učinili. Dođite … Odlazite.

[83] Antić Baliću, Samobor, 24. IX. 1962. AP, I/4, 29 [¢ 4, 62-63]. Iste se riječi ponavljaju i u pismu fra Ivanu Juriću, Samobor, 24. IX. 1962. AP, I/21, 73 [¢ 4, 431]. "Sveta Majka Crkva i svi Redovi utočišta su i bijednih i nevoljnih i potrebnih".

[84] Usp. A. Antić, *Pisma svećeniku* I [30/67] 111.

[85] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Izvješće o klericima, Zagreb 17. XII. 1950.

[86] Usp. Antić S. Mavrak, Zagreb, 29. I. 1953. AP. II/24, 32 [◊ 2, 478].

na putovanju ili stručnom usavršavanju. No, nije se zaustavljao na materijalnoj pomoći. Preko zemaljskog želio je stići nebeskom *(per terrestria ad coelestia)* pa je svećenike molio za održavanje duhovnih vježba redovnicama i za prijevode duhovnih tekstova.[87]

Antićev brat Lovre i sestra Iva

Antićeva karitativna skrb počinje od njegovih mladenačkih dana. Prije svega njegov zagovor je trebao njegovoj vlastitoj obitelji koja je osiromašila, a kasnije naročito sestri koja je oboljela.[88] Podrška a i materijalna pomoć trebala je i njegovim bivšim gojencima koji su se kao mladi svećenici raspršili po siromašnim i zapuštenim župama Dalmatinske zagore, u kojima je ponegdje nedostajalo i najobičnije crkveno ruho, koje svećenici zbog siromaštva nisu uspijevali nabaviti. Vjernici su im malo mogli pomoći jer su bili toliko siromašni da roditelji nisu uspijevali kupiti djeci ni katekizme. Zbog toga su se na takvim župama neki svećenici pokatkad osjećali osamljeni i zapušteni kao u pustinji.[89] Antić je takvim siromašnim svećenicima često slao različite tekstove za poučavanje djece u ministriranju, tekstove za recitale ili različite knjige i molitvenike.[90] Moljakao je za njih na različite strane nastojeći ih obradovati u njihovoj osamljenosti i zapuštenosti, a kad kojiput, nakon opetovanih pokušaja, ne bi uspio, upućivao im je dirljive riječi o pouzdanju u Boga.[91]

U vrijeme rata proširio je svoju karitativnu djelatnost i izvan svoje redovničke zajednice. Kad je u Splitu bombardiran nadbiskupski dvor, Antić nekoliko puta šalje poklone živežnim namirnicama biskupu Bonefačiću. Don Nedjeljku Subotiću više puta šalje različite hrane. Nikica Petrov, sestra uglednog fra Stanka Petrova, učiteljica u Sinju, iako je imala brata, opet se, kad su joj stanodavci dali otkaz, potužila Antiću koji ju je uputio na fra Ivana Glibotića da joj pomogne osigurati

[87] Tako je fra Stanko Petrov prevodio tekstove za karmelićanke u Brezovici. Antić Petrovu, Zagreb, 31. VII. 1950, 28. I. 1951, 15. V. 1952. i 2. XII. 1952. AP, I/34, 56, 57, 68 70 [¢ 4 688-689, 701, 703]. Pisma svećeniku, III, 20/48, 66-67, 77-78.

[88] Antić Jadrijeviću, Zagreb, 26. III. 1947. AP, I/19, 2 [¢ 4, 290], i 27. IV. 1948. AP, I/19, 5 [¢ 4, 293; J. Župić, "Susret s fra Antinom sestrom], *DOA*, 4 (1974), br. 2-3, str. 10-12.

[89] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, fra Božo Vugdelija Antiću, Drniš, 26. IX. 1938. "Kad sam bio zadnje godine u Makarskoj, vidio sam kako Vi preko dobrih duša nabavljate katekizme za siromašnije župnike i njima ih darivate, da dijele djeci. Zato bih Vas i ja molio, ako budete ikako moći barem dvadesetak komada da mi pošaljete, jer imam i ja sirot[in]je u školi."

[90] Usp. Antić M. Mikuliću, Makarska, 19. IX 1939. AP, I/30, 4 [¢ 4, 532]; 13. X. 1939 [¢ 4,533]; 5. V. 1940 [¢ 4 539]; 18. XII. 1941 [¢ 4 561].

[91] Usp. Antić Mandacu, Zagreb, 15. III 1955. AP, I/28, 4 [¢ 4, 520].

stan.[92] Više puta obraćala su mu se i subraća franjevci da im providi ovu ili onu potrepštinu, ali su mu oni za usluge, čini se, i uzvraćali protuuslugama.[93] No Antić primljeno nije zadržavao za se, dijelio ga je potrebnima, a sam je toliko obazrivo živio prema zavjetovanom siromaštvu da je čak pazio da mu ni pismo ne prijeđe određenu težinu.[94]

Nakon preseljenja u Zagreb Antić se zauzimao za siromašne obitelji i pojedince i nabavljao im lijekove i knjige,[95] kišne kabanice, kapute, čarape, džempere[96] i ostale potrepštine. Pomagao im je doći do liječnika.[97] U Zagrebu se, kao traženi ispovjednik i duhovnik, upoznao s časnim sestarama u više samostanâ. Mnoge su od njih živjele teško i oskudno, a naročito se to može reći, čini se, za časne sestre klarise i sestre Naše Gospe, pa se Antić za njih posebno zauzimao.

Dvije sestre klarise došle su, naime, 1944, u vrijeme žestokog rata i neimaštine, iz Splita u Zagreb[98] gdje im je Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda ustupila u Samoboru dva krila samostana u kojemu su sestre godinu dana kasnije osnovale svoju zajednicu. Na preuređenju samostana radio je, vjerojatno na Antićevu preporuku, njegov redovnički subrat fra Bernardo Buljević, a Antić je za klarise tražio tkaninu za habite i velove i opremu za kapelu, uz obećanje da će se one moliti i žrtvovati za dobročinitelje.[99] Zagovor vjerojatno nije bio uzaludan. Iz sačuvanih spisa poznato je da je iz Rima dobio relikvije sv. Franje i sv. Klare.[100]

Sestrama Naše Gospe koje su također živjele siromašno, možda siromašnije od svih drugih redovničkih zajednica u Zagrebu, jer nijedna sestra nije bila službeno zaposlena na radnom mjestu od kojeg bi dobivala plaću, Antić je posebno nastojao pribaviti najnužnija sredstva za život. Treba im pomoći, ako se može, pisao je fra Anti Jadrijeviću[101] kojemu su sestre pretipkavale neke tekstove. Poštanske karte s božićnim slikovnim prikazima, koje su sestre izrađivale da bi se mogle životno održavati u tom teškom vremenu, nudio je svome gvardijanu i provincijalu za odgojne zavode, te franjevcima u Sarajevu. Za sestre je tražio i pomoć iz inozemstva odakle je uspio dobiti više od deset paketa hrane.[102] Istoj je zajednici,

---

[92] Antić Nikici Petrov, Makarska 21. I. 1943. AP. III/25, 3 [◊ 2, 759].

[93] Arhiv Vicepostulature, Ć. Vrcan Antiću, Visovac 16. II. 1946; J. Ramljak Antiću, Siverić, 22. II. 1946.

[94] "Da ne bude težak list i prijeđe određenu tarifu, pišem Ti na ovom. Oprosti i ne zamjeri", Antić Baliću [1934/1935], AP, I/4, bez br. [¢ 4, 74].

[95] Usp. Antić M. Mikuliću, Zagreb, 14. VI. 1948. AP, I/30, 36 [¢ 4, 600]. Među obiteljima spominje se obitelj Lončarević. Usp. Antić I. Juriću, Zagreb, 22. X. 1950. AP, I/21, 25 [¢ 4, 385]. Usp. Antić Mandacu, Zagreb, 9. IX 1952. AP, I/28, 1 [¢ 4, 514].

[96] Antić članovima Provincije u Rimu, Zagreb, 10. X. 1941. AP, I/48, 7 [¢ 4, 905].

[97] Antić Anušiću, Makarska, 15. VIII. 1946. AP 1/1, 2 [¢ 4, 3].

[98] M. od Presvetog Srca [Petričević], Red Klarisa - Split i Zagreb, Franjo među Hrvatima, Zagreb 1976, 178.

[99] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 18. III. 1947. AP, I/30, 29 [¢ 4, 580];.

[100] Antić članovima Provincije u Rimu, Zagreb, 10. X. i 31. X 1941. AP, I/48, 7 i 8 [¢ 4, 905-906].

[101] Antić Jadrijeviću, Zagreb, 3. IV 1955. AP, I/19, 18 [¢ 4, 314].

[102] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 21. XI. 1950. i 19. XII. 1952, AP. II/19, 5 i 28 [◊ 2, 409 i 422].

za novac što mu ga je dao provincijal i gvardijan, i sam dao nabaviti hranu, prekrivajući vjerojatno pravi razlog, sestarsko siromaštvo, uslugama što su mu ih sestre činile u prevođenju i pretipkavanju.[103] A bio je posrednik i tuđih poklona.[104] Uz pomoć u odjeći i živežnim namirnicama nastojao je osobama priskrbiti i nešto što će ih duhovno uzdizati, kao relikvije,[105] sličice[106] i medaljice.[107] Naročito se brinuo za zajednice časnih sestara, o čemu će još biti govora u sljedećem poglavlju.

Subraći svećenicima i katoličkim intelektualcima posredovao je u nabavljanju duhovne literature iz inozemstva, odakle je knjige bilo vrlo teško dobiti.[108] Katolici kojima je trebalo stručno usavršavanje, a nisu se mogli nadati pomoći od komunističkih državnih ustanova, također su se više puta obraćali Antiću da bi im on pripomogao svojim vezama koje je imao sa svojim bivšim učenicima, posebno u Rimu na čelu s fra Karlom Balićem.[109] i u Münchenu s fra Dominikom Šušnjarom.[110] I Antićevo zauzimanje uglavnom nije ostajalo bez učinkovitosti.

Brinući se za siromašne, Antić nije zaboravljao ni svoju siromašnu rodbinu i svojtu, pa su provincijali Cikojević i Grabić povremeno pomagali Antićevoj maj-

---

[103] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 11. XI. 1954. AP. II/19, 52 [◊ 2, 431].

[104] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 9. II. 1955, 3. III. 1955. i 26. VI. 1956. AP. II/19, 55-56 [◊ 2, 432 datum na pismu je popravljan pa se može čitati kao 1 ili 9].

[105] Usp. Antić I. Juriću, Zagreb, 24. IV. 1953. AP, I/21, 37 [¢ 4, 396].

[106] Antić I. Juriću, Zagreb, 15. II. 1955. AP, I/21, 39 [¢ 4, 399], Pisma svećeniku IV, 12. AFPPOS, Spisi I. Jurića, Jurić Antiću, 22. IV. 1955; 6. III. 1955.

[107] AFPPOS, Spisi I. Jurića, Antić Juriću, 18. VI. 1949.

[108] Usp. Antić I. Juriću, Zagreb 14. III. 1952. AP, I/21, 33 [¢ 4, 378]. Antić je čini se intelektualcima rado posuđivao duhovne knjige za čitanje, pozajmljujući ih ponekad i od drugih. Ponekad mu ih neki nisu ni vratili nakon dužeg niza godina pa ih je Antić trebao ponovno nabavljati (usp. Antić I. Juriću, bez datuma, 1961. AP, I/21, [¢ 4, 448]. Drugima je jednostavno posredovao pri nabavljanju, kao npr. uglednom teologu Jordanu Kuničiću, od kojeg je više puta tražio savjete (Antić Baliću [pogrešno pripisano Čapkunu], 10. I. 1958, AP I/11, 38 [¢ 4, 139]. Nekima je knjige želio i pokloniti. Tako je za jednog liječnika, vjerojatno dr. Kažimira Trogrlića, tražio na latinskom Augustinovo djelo *De civitate Dei*. Usp. Antić I. Juriću, Zagreb 29. I. i 12 III. 1962. AP, I/21, 66 i 68 [¢ 4, 424 i 426].

[109] Liječnicu Tatjanu Grujić preporučivao je fra Petru Čapkunu da joj bude na usluzi. (Antić Čapkunu, Makarska, 20. I. 1958, AP, I/11, 39 [¢ 4, 140]). Za neku apsolventicu medicine tražio je mjesto i molio generalnu poglavaricu Kćeri milosrđa Julijanu Franulović i generalnu poglavaricu Školskih sestara na Farnesini da joj pronađu mjesto gdje bi mogla prakticirati tbc (Antić Čapkunu, Makarska, 5. V. 1961. i 7. VIII 1961. AP, I/11, 42-44 [¢ 4, 143-145]. Zahvala u skupnom pismu svim članovima Provincije što su učinili za Tinu, Zagreb, 10. X. 1961. AP, I/48, 7 [¢ 4, 905]). — Slično se zauzimao za studenticu Maristelu Vuković (Antić članovima Provincije u Rimu, Zagreb, 23. III. 1964. AP, I/48, 18 [¢ 4, 920]), i za studenta Stanka Ilčića da bi mu pronašli mjesto na nekoj klinici u Rimu gdje bi bio na praksi (Antić članovima Provincije u Rimu, Zagreb, 4. XII. 1962. AP, I/48, 12 [¢ 4, 911]; Antić I. Juriću, Zagreb 8. I. 1963. AP, I/21, 77 [¢ 4, 436]); i za neku profesoricu da bi joj pronašli mjesto u Rimu gdje bi mogla studirati talijanski (Antić članovima Provincije u Rimu, Zagreb, 16. V. 1963. AP, I/48, 15 [¢ 4, 914]), i druge kojima je bila potreba odlaziti u Rim (Antić članovima Provincije u Rimu, Zagreb, 4. X. 1963. AP, I/48, 16 [¢ 4, 916]). — Svoje nekadašnje učenike u Rimu moli da bi pronašli negdje stan za jednog kipara (Antić I. Juriću, Zagreb, 12. III. 1962. AP, I/21, 68-69 [¢ 4, 426-427]. Pisma svećeniku, IV, 25-26).

[110] Šušnjari je preporučivao jednog desetogodišnjeg dječaka (Zagreb, 25. IV. 1955) i neku djevojku (21. III. 1957).

ci.[111] Naročito se Antić brinuo za sestru Ivu koja je ostala neudana i oboljela[112] te brata Lovru.[113] Iz jednog pisma je vidljivo da je za njih posebno nalazio razumijevanje kod provincijala Grabića.[114] Zauzimao se za Boženu Živković, zaručnicu svoga sinovca Drage, kako bi joj olakšao stjecanje osnova talijanskog i njemačkog jezika.[115] Nećakinji Anki preko provincijala Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda fra Karla Kajića pribavio je stroj za šivanje, koji su preko fra Milana Mikulića isplatili dobročinitelji iz Sjedinjenih Američkih Država.[116] Drugu nećakinju [Mariju], kad je skupljala podatke za diplomski ispit, preporučivao je, kroz 2-3 dana, za stan i hranu franjevcima na Dobromu u Splitu.[117]

Treba ipak upozoriti da je Antić bio vrlo osjetljiv kad se radilo o rukovanju materijalnim dobrima, pa čak i onima s kojima je drugima pomagao, pa je tražio od poglavara dopuštenje da smije pitati od onih koji su imali kako bi pomogao siromašnima.[118]

Vrijedno je upozoriti i na Antićeve izražaje ljubavi prema bolesnim osobama. Imajući na umu Kristovu izjavu "bio sam bolestan", Antić se nastojao naći među onima koji ga pohađaju. Doduše, osim već navedenih svjedočanstava o pohađanju

---

[111] Spisi provincijala, fascikl 109, neprotokolirani dopis, iza br. 3142, Antić Cikojeviću Makarska 17. X. 1925. Grabić joj je po Crnici poslao 300 dinara. Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Zagreb 11. X. 1945.

[112] Usp. Antić M. Mikuliću, Zagreb, 29. X. 1947. AP, I/30, 31 [¢ 4, 59]; 16. III. 1948 I/34 [¢ 4 596]; 5. VI. 1948. I/30, 35 [¢ 4 598]; 17. XII. 1954. AP, I/30, 38 [¢ 4, 606]. Antić Grabiću, Makarska, 1. X. 1945. AP, I/47 34 [¢ 4, 854]. Usp. također Župić, "Susret s fra Antinom sestrom", 10-12.

[113] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 10. XII. 1948. AP, I/30, 37 [¢ 4, 602].

[114] Antić Grabiću, Makarska, 10. X. 1945. AP, I/47 35 [¢ 4, 855].

[115] Antić je najprije pokušao da bi je smjestio kod Školskih sestara na Farnesini u Rimu. Kad je generalna poglavarica Terezija Vidan odbila molbu, izgovarajući se da joj uskoro završava služba, Antićev je sinovac predložio razmjenu ferija s nekim od mladih Talijana (Antić I. Juriću, Zagreb, 13. V. 1962. AP, I/21, 70 [¢ 4, 428-429]. Pisma svećeniku, IV, 25-26). Kako je Terezija Vidan ponovno izabrana za generalnu poglavaricu, Antić je uporno molbu obnovio. Međutim ni opetovana molba Petra Čapkuna nije uspjela pridobiti generalnu poglavaricu kojoj je bilo teško primiti civilnu osobu u kuću (usp. Antić Čapkunu, Makarska, 22. VI. 1962, AP, I/11, 47 [¢ 4, 148]). Antić se tada preporučio fra Karlu Baliću pa su Školske sestre na Farnesini, na Balićev zagovor, primile Boženu (usp. Antić Baliću, Zagreb, 24. IX. 1962. AP, I/4, 29 [¢ 4, 62-63]), nakon čega se Antić ponovno obratio Juriću i Čapkunu da Boženi pomognu da se snađe u Rimu, a generalnoj poglavarici se ispričavao zbog svoje "drske" upornosti (Antić I. Juriću, Zagreb, 18. IX. 1962. AP, I/21, 72-73 [¢ 4, 430-432]. Pisma svećeniku, IV, 28). Boženi je savjetovao ako ne pronađe tu osobu koja bi je poučavala da se obrati Kćerima milosrđa ili, ako ne uspije ni tu, Sestrama milosrdnicama. A Školskim sestrama je preporučio da prime 2-3 dana hodočasnicu Mariju Grgurić. Sljedećeg ljeta Boženu je preporučivao i fra Dominiku Šušnjari u Münchenu, ali bez neke obveze: "Pomozi joj što možeš i čime možeš".(Antić D. Šušnjari, Zagreb 4. VI. 1963).

[116] Antić M. Mikuliću, Samobor, 29. X. 1962. AP, I/30, 42 [¢ 4, 611-612]. Usp. također Antić nepoznatoj osobi, Zagreb, 24. X. 1962. AP, II/45, 8 [¢ 5, 1067]. Usp. Antić M. Mikuliću, Zagreb, 4. XII. 1962. AP, I/30, 43 [¢ 4, 613]. — Anki i Boženi pomaže u Zagrebu i neka krojačica koja je na Antićev zagovor izradila studentici Nadi kaput (Antić nepoznatoj osobi, Zagreb, 15. III. 1963. AP, II/45, 11 [¢ 5, 1071]). — Možda je Antić zbog pomoći bio povezan i s rodbinom dvaju Mikulića (usp. Antić M. Mikuliću, Zagreb, 30. III. 1963. AP, I/30, 46 [¢ 4, 616]), dok o rodbini drugih franjevaca ne nalazimo spomena u Antićevim pismima.

[117] Antić R. Tomiću, Zagreb, 12. II. 1965. AP, I/40 [¢ 4, 782].

[118] Usp. Antić L. Markoviću, Zagreb, 15. X. 1963, AP. I/29, 2 [◊ 2, 216].

i skrbi za bolesnu redovničku subraću, nema puno svjedočanstava koja bi govorila o Antićevu obilasku bolesnika po njihovim kućama. Ipak se sačuvalo nekoliko pisama koja odaju njegovu skrb za osobe koje su trpjele i patile.[119] Za njih je Antić više puta tražio pomoć za nabavu lijekova. A osjećaji kojima je molio dobročinitelje katkada su upravo dirljivi.[120] Bolesnike je hrabrio da ne klonu duhom.[121] Umirućim osobama, u njihovim posljednjim trenucima ovozemaljskog života, pristupao je uvjeren da im je u tim trenucim u pohodu sam Gospodin. Kao što je dok je bio magistar pokazivao razumijevanje i pažnju prema bolesnim klericima, tako je i kasnije rado dvorio duhovno braću, pa i na smrtnom času i pozivao subraću da mole za pokojne.[122]

JEDNOSTAVAN, RAZBORIT I UMJEREN

Savjete koje je davao drugima Antić je i sam provodio u djelo. Svjestan da mu je, slabu i nevrijednu, Bog, udijelio neshvatljivo dostojanstvo svećeništva i božansku moć i vlast nastojao je biti “vjeran prevelikoj dobroti i ljubavi Božjoj”.[123] Njegova naravna i jednostavna ljubav, nenapuhana i bliska, dijeljena poput kruha sa suputnikom na putu, činila je Antića privlačnim redovnikom i poželjnim duhovnim učiteljem. A njegove su pouke bile naravne i lako razumljive, bilo da su izrečene riječima ili pokazane životom. Te pouke su polazile od naravne spoznaje da je čovjek ograničeno biće i da treba ograničiti svoju djelatnost na izvršenje Božje volje i ne brinuti se pretjerano za “suvišne brige”.[124] Smatrao je da čitava duhovnost počiva na poniznosti[125] i da zbog toga u životu treba biti naravan i je-

---

[119] Usp. Antić Anušiću, Z[agreb], 8. VII. 1953. AP 1/1, 3 [¢ 4, 4]. Franjevački arhiv u Makarskoj, kutija XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 30. XI. 1946.

[120] Za neku plućnu bolesnicu piše: “Zato Te molim da, ako možeš učineš (!), jer se ne bavi politikom nego samo zdravlje i znanje.” Antić D. Šušnjari, Zagreb 26. I. 1956. Tražeći lijekove za svećenika Kažimira Kelića, župnika u Privlaci kod Vinkovaca, pisao je: “Molim Te učini mu ovu uslugu, vrlo je dobar i revan pastir, zaslužuje da mu se stvar učini. Trpi mnogo od raznih bolesti i zato mu se pokaži uprav velikodušan i spreman”, Antić D. Šušnjari, Zagreb 1. VII. 1957. Iste godine molio je za lijekove časnoj majci u Brezovici uz obećanje da će sestre karmelićanke moliti za nj. Antić D. Šušnjari, Zagreb 10. IX. 1957.

[121] Antić Bajiću, AP 1/2, 1 [¢ 4, 7-8].

[122] Eksprovincijalu je Krelji u zadnjim trenucima nudio da uzme malo mlijeka što je bolesnik odbio riječima “da ne treba jer će on sutra u sjaju sunca poći gore na nebo”. Tiskana *Osmrtnica Mn. o. fra Koste Krelje.* AFPPOS, Spisi provincijala, (129) br. 777/1930. - No, kad je god. 1938. umro fra Jure Božitković, kojega je Antić držao za “dobroga i svetoga” čovjeka, u sačuvanim pismima ne nalazimo za nj poziv na molitvu. Usp. Antić I. Juriću, Makarska, 17. XII. 1938. AP, I/21, 22 [¢ 4, 373]. Kad se nije moglo ustanoviti jesu li u vrijeme rata ubijeni franjevci, s kojima su nastradale i župne knjige, udovoljili svoje misne obveze, poticao je provincijala da bi od Svete Stolice za moguće neizgovorene mise isposlovao sanaciju. Antić Grabiću, Makarska, 10. X. 1945. AP, I/47 35 [¢ 4, 855].

[123] Usp. Antić S. Mavrak, Brezovica-Karmel, 29. VII. 1953. AP, II/24, 44 [¢ 2, 480].

[124] Antić Anušiću, Zagreb, 2. I. 1963. AP 1/1, 4 [¢ 4, 5].

[125] “Cijela ova duhovna zgrada počiva na poniznosti”, Antić LJ. Juretić, Zagreb, 19. XII. 1963. AP, II/15, 12, str. 3 [¢ 5, 336]. “Uz svetu molitvu sjedinit ću sv. poniznost kao glavnu moju krepost, kao temelj na kome mora se dizati sva zgrada redovničkog života. S poniznošću hoću steći milosrđe, oproštenje kao carinik; hoću predobiti Bož(ansko) Srce Isusovo, da mi sve oprosti, zaboravi i primi me u se. Poniznima daje milost… Poniznošću dobit ću svaku milost”, Antić S. Mavrak, Brezovica-Karmel,

dnostavan.[126] Ne dolaziti u sukob s drugima i ne ići "prsi u prsi, nego diplomatski, po vezama, po nekoj duhovnoj strategiji". Strategija je obuhvaćala prije svega nenametljivost. Vladati se mudro i jednostavno.[127] Biti strpljiv.[128] Taktički i profinjeno pronaći osobe koje će prihvatiti određeni posao kao svoje djelo. Sakriti se na neki način iza drugoga. Za uspjeh je trebalo pronaći prijateljstva, raditi preko veza, biti fin, otmjen, diplomat i s protivnicima.[129]

Na takvoj naravnoj razboritosti Antić je izgrađivao dalje svoje stavove koji su odavali uravnotežena čovjeka,[130] pažljiva do skrajnosti, ali bez pretjeranosti. Ako je koji put namjerno bio uporan, skoro dosadan, toliko se ispričavao da je osoba kojoj se obraćao prihvaćala tu njegovu upornost i ispunjavala mu molbe znajući da one ne potječu ni iz kakvih sebeljubnih nego iz čistih religioznih motiva.

Čini se da su Antićevi postupci bili vođeni razboritošću već od njegovih mladih svećeničkih dana, kad je još bio pomoćnik u magistarskoj službi fra Petru Grabiću. Može se naime naslutiti da su klerici kod njega nalazili razumijevanje i obraćali mu se i onda kad bi koji put došli u sukob s magistrom Grabićem,[131] što je bilo i razumljivo jer je Antić prema studentima pokazivao razumijevanje.

U svojim različitim pothvatima on se doista, više puta, krio iza osoba s autoritetom računajući na bolji uspjeh pothvata. Nije to bio samo izraz poniznosti nego uvjerenje da će tako lakše uspjeti u pothvatu. U tom smislu treba shvatiti i njegovo navođenje tuđih mišljenja koja su trebala potkrijepiti opravdanost nekog postupka.

Zbog istog razloga i u skladu s tadašnjim shvaćanjima ni u priređivanju knjiga nije navodio svoje ime. Tako su ne samo njegovi liturgijski kalendari bili bez naznake priređivača već je i *Konstitucije* Reda, čiji je prijevod mukotrpno priređivao sa suradnicima, želio izdati pod imenom Provincije da "vatra prodire iz svetišta - iz centruma i da se širi i zahvaća sve krajeve i cijelu zajednicu".[132] Također i Carevljevu knjigu *Dragocjeno zrno biserovo* o otajstvima krunice želio je izdati

29. VII. 1953. AP, II/24, 44 [¢ 2, 480]. - Usp. također PIUS XII, Menti nostre (adhortatio ad clerum universum, 23. IX. 1950), *Enchiridion clericorum,* n. 2201. p. 830, "Christianae autem perfectionis initium ex humilitatis virtute oritur"; R. Garrigou - Lagrange, *Le tre età della vita interiore preludio di quella del cielo. Trattato di ascetica e mistica III,* Torino, 146.

[126] Antić D. Balajić, Zagreb, 5. II. 1945. AP, II/2 [¢ 5, 32 i 33].

[127] Usp. Mt, 10,16.

[128] U jednom studentskom interventu o Šulentinu predavanju *Na stazi života* Antić je rekao "da je strpljivost potrebna za ustrajnu borbu". Arhiv Franjevačkog samostana Makarska, Zapisnik Zbora Milovan god. 1923-1925. Sv. IX. Četvrta redovita. sjednica, 3. II. 1924.

[129] Usp. Antić M. Mikuliću, Zagreb, 27. V. 1964. AP, I/30, 54 [¢ 4, 629].

[130] Jedna od Antićevih pouka bila je: "Čuvati duhovni ekvilibrij - ravnotežu - u svakom duševnom stanju", Antić G. Šmit, Zagreb, 19. VI. 1959. AP II/34, 9.

[131] Tako klerik fra Ćiril Jurić u veljači 1919. uređuje svoje odnose preko fra Ante. AFPPOS, Spisi provincijala F. Lulića Fascikl, IV, br. 2789/1919. i br. 2832.

[132] Antić Petrovu, Makarska 11. V. 1942. AP, I/34, 14. Pisma svećeniku III, br.20/11, str. 27; Antić Grabiću govori o prijevodu bula papa koje bi trebalo tiskati s napomenom: Priredila i izdala Provincija Presvetog Otkupitelja. Antić Grabiću, Makarska, 6. XI. 1942. AP, I/47 [¢ 4, 894]; signatura provincijalata 1187/42.

"pod imenom Provincije".[133] Kad je počeo skupljati potporu za knjigu o sv. Karlu Secijskom, skupljao ju je "radi časti" sveca i ugleda Provincije kojoj je namjeravao posvetiti prijevod.[134]

Blagi i povučeni Antićev karakter očito mu je olakšavao kontrolu nad osjećajima, samosvladavanje i prilagodljivost. Te vrline kao i traženje savjeta od drugih osoba, naročito od poglavara, upućuju na Antićevo uporno traganje za razboritošću. No, lako je zapaziti s kojom se lakoćom Antić snalazio u mnogovrsnim problemima s kojima su bile opterećene osobe koje su mu dolazile tražiti savjete, tako da se dobiva dojam da je Antić uz stečenu razboritost bio obdaren nekom posebnom jednostavnom duhovnom razboritošću.

Pozornost koju je Antić pokazivao i prema najsitnijim crkvenim propisima, bez upadanja u zakonski formalizam, jednostavnost savjeta u njegovim pismima, upravo zapanjuje. Nema tu učenih teoloških razglabanja. Nema napuhanih ni pretjeranih opominjanja da se sačuvaju religiozne vrijednosti, iako su opomene stalno prisutne. Opomene se ne doživljavaju kao prijekori već kao poticaji skromnog čovjeka, uzdignutog milošću Božjom, na život bliskiji Kristu, Bogu Ocu i Duhu Svetome. To su poticaji na molitvu zahvale Bogu koji je uzljubio čovjeka.

PROMICATELJ PRAVEDNOSTI

Kako je čitatelj mogao zapaziti iz opisa Antićeva života i rada, naročito sa studentima, Antić je prema svima nastojao biti pravedan. Njegova pravednost bila je nadahnuta Božjim dobročinstvima koja je osjećao i za koja nije htio ostati nezahvalan, već je osjećao da je dostojno i pravedno da na njima zahvalnošću uzvrati Gospodinu. Tako se vladao u čitavom životu.

Pravednost je od njega tražila prvenstveno zahvalnost, odanost, poslušnost i velikodušnost prema samome Bogu zbog toga što Bog djeluje u njegovoj duši. Pravednost je tražila vjernost obećanjima izraženim na zavjetovanju. Pravednost je tražila slušanje Božjih poticaja. Zbog toga postaje i razumljivo kad Antić i poglavarima piše da budu poslušni.[135]

Provinciji je nastojao uzvratiti na iskazanom dobročinstvu što ga je primila u svoje krilo, prvenstveno molitvama koje je upravljao za njezinu dobrobit[136] i preporučujući Provinciju i naročito klerike kojima je on bio magistar u molitve svojih duhovnih učenika[137] te nastojanjem da svoj pismeni rad posveti Provinciji. Iz zahvalnosti Bogu na njegovim dobročinstvima proizlazila je i njegova *odanost*

---

[133] Antić Petrovu, Makarska, 27. V. 1943. AP, I/34, 25, [¢ 4 660]. Pisma svećeniku, III, 20/22, 40.
[134] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 2. IX. 1964. AP, I/30, 55 [¢ 4, 630].
[135] Usp. Antić K. Bačić, Zagreb, 29. I. 1954, AP. II/1, 11 [¢ 5, 8].
[136] Zanimljiva je u tom smislu njegova molitva zapisana u Spomen-knjizi - Karmel Brezovica, 8. V. 1949. upućena sv. Tereziji: "Sveta Majko Terezijo, čuvaj, brani, štiti Provinciju Presvetog Otkupitelja, njezinu serafsku mladež i njezine učitelje, odgojitelje."
[137] "Vaša nakana neka bude za cijelu sv. Crkvu, za naš narod i za našu (posebno) Provinciju", Antić M. Baturić, Makarska, 11. XI. 1947. AP III/5, 23 [¢ 6, 63]. Usp. također Antić K. Jukić, Zagreb, 7. XI. 1947. i 23. VI. 1949, AP, III/13, 34 i 37 [¢ 6, 200 i 202].

Crkvi i crkvenim poglavarima, koja se pokazivala ponekad u poklonima, češće u sjećanju u različitim životnim prigodama i u njegovoj *podložnosti* odlukama Crkve i crkvenih poglavara. Ta je pravednost dolazila do izražaja i u ublaživanju preoštrih kritika. Kad mu se činilo da pojedinci pretjerano prosuđuju pojedinu subraću, nastojao je kritike ublažiti. A katkada je, možda, nastojao ublažiti i opravdane prosudbe, nastojeći da se ne ugasi plamičak stijenja koji tinja.[138]

Ako je nekoga molio za uslugu, Antić je redovito sa zahvalnošću uzvraćao duhovnim vrijednostima, obećavajući molitve. Ponekad su takva obećanja izgledala kao cjenkanje. Kad je Petrova molio da mu prevede čitanja druge noćnice iz časoslova na Tijelovo, obećavao mu je za svako čitanje sat klanjanja, s pripomenom, tri čitanja tri sata klanjanja.[139] Drugom mu je zgodom ponudio za svaku stranicu krunicu, litanije Presvetom Srcu i Litanije BDM.[140] Takav postupak na jednom mjestu sâm pojašnjava kad piše: "Budimo evanđeoski trgovci, koji sve prodaju, da kupe sakriveno blago u polju, da kupe dragocjeni biser. To je blago kršćanska savršenost, sjedinjenje s dragim Bogom, zajednica s Ocem, Sinom i Duhom Svetim."[141] Zbog "uznemiravanja", naročito u prevođenju, često se ispričavao i obećavao da više neće smetati, međutim u tomu nije održavao riječ i prvom prigodom molio je ponovno usluge za koje se ponovno ispričavao.[142]

Poglavare je štovao kao Božje namjesnike. Redovito je, kroz čitav život, i za rješavanje malih sitnih potreba tražio pristanak poglavara. Većina je njegovih pisama provincijalu pisana u kondicionalu: ako tako mislite, ako vam tako odgovara itd. Jednom je zgodom, kao magistar, čak tražio da provincijal dođe u Makarsku i donese odredbe na licu mjesta.[143] Poglavarima je uzvraćao ljubavlju, zahvaljivao sinovski na dobročinstvima koja su mu iskazali i obećavao im zauzvrat molitve, tražio oproštenje kad mu se učinilo da im je prouzrokovao nelagodnosti[144] i zbog toga je stjecao njihovo povjerenje.

Rodni dom i domovina ne spominju se često u Antićevim pismima. Njihovim isticanjem činilo mu se da bi isticao samoga sebe, a to nije ulazilo u okvir njegova duhovnog stava. Pravednost je ipak tražila da uzvrati na ljubav koju je primio u rodnome domu i prihvaćanju koje je doživio među svojim narodom u domovini. On je to i činio, nezapaženo i bez isticanja. Pokušavao je napose olakšati život

---

[138] Kad je jednom zgodom u radu Studentskog zbora Milovan fra Paško Barić kritizirao fra Franju Stefančića da u predavanju nije dao ništa nova, Antić je ustvrdio da je "fra Franjo stvari lijepo prikazao te da je potom i uspio jer kad bi se čovjek držao one fra Paškine mogao bi slobodno slomiti pero", osobito početnici. AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, II, Prva sjed. 25. XI. 1931.

[139] Antić Petrovu, Zagreb, 26. VI. 1952. AP, I/34, 69 [¢ 4 702]. Pisma svećeniku, III, 20/59, 77.

[140] Antić Petrovu, Zagreb, 10. V. 1954. AP, I/34, 74 [¢ 4 709]. Pisma svećeniku, III, 20/63, 81.

[141] AP, III/35, 48, Antić M. i F. Stipetić, Makarska, 5. V. 1946 [6. 821].

[142] Usp. Antić Petrovu, Zagreb, 10. V. 1954. AP, I/34, 74, [¢ 4 709]. Pisma svećeniku, III, 20/63, 81.

[143] Tako npr. poziva provincijala Grabića da dođe i odredi gdje i kakava bi trebala biti bolnička soba u klerikatu. AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 136, br. 1215/31, Antić Grabiću, Makarska 16. VIII. 1931.

[144] Usp. Spisi provincijala, svežanj 138, br. 58/31. Antić Cikojeviću Makarska 13. XII. 1931; 100/31, 18. XII. 1931. 123/1931 23. XII. 1931; 2454/34, 24. XI. 1934.

majci i sestri, a kako je već spomenuto, u potrebi nije zaboravljao ni rodbinu. Sav njegov rad u širem značenju bio je na dobrobit narodu i domovini u kojoj je živio, premda se u spisima hrvatski narod i domovina spominju rijetko, uglavnom uz velike patnje koje su Hrvatsku zadesile tijekom II. svjetskog rata ili je spominjanje povezano uz odgoj mladih naraštaja.

ČOVJEK DUHOVNE JAČINE

Antićeva jakost proizlazila je iz njegove postojane vjere i gorljive ljubavi prema Bogu Ocu koji ga je obdario dobročinstvima, Kristu koji je za nj prepatio bolove križa i Duhu Svetom čija se ljubav razlila u njegovu srcu. Upravo vjerujući postojano u Božju ljubav, mogao se junački održati u kušnjama, duhovnoj suši, tami, muci i boli, kad Božju ljubav nije doživljavao osjetno, i "jednako mu sačuvati svu ljubav, svu vjernost, sve predanje i ostati s Marijom u žalosti, boli, ispod križa, vršeći svaku dužnost, posao i službu".[145]

"Zakopati talenat" - isticao je - "ne priznati primljeno dobročinstvo, ne uvažavati, ne cijeniti ponuđene milosti i Božansku ljubav to je kukavičluk, nezahvalnost i prostota." Zbog toga nije dopuštao zaustavljanje na duhovnom putu, kolikogod ono bilo teško.[146] U teškoćama je uzdizao pogled propetom Isusu. Propetog Isusa isticao je kao životni put svakom Kristovu učeniku, pa taj put nije ni sam mogao mimoići. Kristu biti sličan po križu i s njim biti propet na križu, bio je ideal njegova života.[147] U praktičnom životu to vježbanje u nasljedovanju propetog Isusa obuhvaćalo je, uz neke asketske vježbe, sjedinjenje s voljom Božjom, podlaganje Božjoj volji, prihvaćanje poteškoća, neugodnosti i trpljenja. Značilo je piti kalež životnih poteškoća, kao što ga je ispio Isus, vršeći volju Oca nebeskoga. Premda su životopisci ponekad isticali Antića i kao asketa, sudeći prema njegovim poukama, Antić nije nipošto težio prema nekim herojskim asketskim vježbama. Dapače, asketske vježbe za njega su imale vrijednost kao znak podlaganja Božjoj volji.[148] Naročito se među tim vježbama često spominje radosna strpljivost.[149]

Odričući se ugodnosti i sebeljublja, nasljedujući Krista u siromaštvu, čineći pokoru, Antić je jačao svoju volju i svoju izdržljivost, te tako postajao *athleta Christi* koji je mogao ostati vjeran u kušnjama, nepokolebljiv u vjeri, jak u ljubavi i postojan u molitvi.

Po naravi mekan, Antić se morao dosta vježbati da bi postigao odlučnost i jakost potrebnu u radu s odgajanicima ili da bi se ponekad mogao oprijeti shvaća-

---

[145] Usp. Antić, G. Šmit, Zagreb 19. VI. 1959. AP II/34, 9 [¢ 1, 949]: Antić M. Antolović, 3. VIII. 1964, AP III/2, 11 [¢ 6, 20]: "U tim časovima pogledajmo Isusa u Getsemaniju, na križu, kad je bio od svakoga ostavljen i dapače napušten od svoga Oca Nebeskoga. U tim časovima On jednako moli, jednako ljubi, vrši volju Oca Nebeskoga i Boga zove svojim Ocem i u ruke njegove polaže duh svoj."

[146] Usp. Antić M. Baturić, Makarska, 26. IV. 1946. AP III/5, 6 [¢ 6, 41].

[147] Usp. Antić M. Antolović, [Duhovne upute] bez datuma, AP III/2 [¢ 6, 6]; Antić M. Baturić, Makarska, 9. VII. 1947. AP III/5, 21 [¢ 6, 60].

[148] Antić M. Antolović, 3. VIII. 1964, AP III/2, 11, [¢ 6, 19].

[149] Antić M. Baturić, Makarska, 17. II. 1948. AP III/5, 27 [¢ 6, 68]; 8. VIII. 1948. AP III/5, 31 [¢ 6, 70].

njima neke starije subraće pa čak i poglavara u pojedinim prilikama, kad je nazrijevao da njihovi pretjerani zahtjevi mogu biti na duhovnu štetu subraći. Ustrajno se izgrađujući, uspijevao je bez povrede poglavara provesti vlastite stavove za koje se naknadno pokazalo da su bili opravdani. Njegova jakost sastojala se u poniznoj upornosti kojoj se doslovno bilo nemoguće oprijeti. Podlažući se strpljivo, izrastao je u jaku duhovnu osobu.

Antićeva nenametljivost i duhovna profinjenost pribavili su mu u očima poglavara izvjesne prednosti. Vjerojatno zahvaljujući umiljatosti prema poglavarima i poglavari su bili skloniji uvažavati njegove potrebe.[150] Čak bi se naizgled nekomu moglo pričiniti da je u životu nailazio na manje poteškoća nego ostali redovnici. No poteškoća je bilo. One su proistjecale iz slabosti ljudske naravi i Antić se s njima morao hvatati ukoštac i zbog toga mu je trebalo dosta duhovne jakosti.

Nju je postizao vježbajući se u poniznosti. Neki njegovi izrazi poniznosti u današnje vrijeme mogu se činiti, na prvi mah, da odudaraju od shvaćanja dostojanstva ljudske osobe. Antić ih je međutim shvaćao duboko religiozno i iza sjene poglavara promatro je tvorca vlasti.[151] Sebe je često nazivao nevrijednim slugom Gospodnjim, najzadnjim i beskorisnim.[152] Potpisivao se poslušni podložnik,[153] a dvadesetih i tridesetih godina, vrlo često, "pokorni fra Ante". Čak je i osobna pisma više puta slao preko Provincijalata.[154] Kad mu je majka pisala, i uz to još poručila da dođe kući, on je pitao savjet u provincijala i podložio se njegovoj odluci.[155]

Ponekad se takvo njegovo izražavanje odanosti i poslušnosti i obećavanje molitava čini naivna *captatio benevolentiae*,[156] no poglavari to nisu shvaćali kao ulizivanje jer su bili uvjereni da Antić zaista tako i osjeća. Uza sve to u providanju vlastitim potrebama, premda je Antić možda prolazio bolje od većine ostalih redovnika, nije do kraja uspio svladati svu naravnu težinu osjećaja koji se pojavljuju u

---

[150] Možda se to može vidjeti i prilikom njegova putovanja u Rim 1925. za koje su mu poglavari bili pri ruci dok su molbe dr. fra Ante Crnice, koji se nije politički slagao s provincijalom Cikojevićem, da bi pošao u Rim ostale uzaludne (usp. Spisi provincijala, fascikl 109, br. 1764/1925, Crnica Cikojeviću, Makarska, 21. VIII. 1925).

[151] "Tko se drži svojih starijih, on Boga sluša i živi po njegovoj svetoj volji" Antić Š. Atlagić, Zagreb 14. X. 1946, AP III/3, 1 [¢ 6, 23]. Usp. III/3, 2. [¢ 6, 24].

[152] Usp. Antić M. Baturić, Makarska, 25. VI. 1946. AP III/5, 9 [¢ 6, 47]; 11. XI. 1947. AP III/5, 23 [¢ 6, 63]; Antić M. Gregurić, Zagreb, 5. I. 1957. i 26. VII. 1957. AP, III/12, 14 i 16 [¢ 6, 154-155].

[153] Pismo od 12. VIII. 1919.

[154] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 103, 2101/1923. Antić Cikojeviću, Makarska, 9. XII. 1923 [izvornik]. "Pišem sestri i Klarisama pa kako Vam se vidi učinite", Spisi provincijala, fascikl 109, br. 1749/1925, Antić Cikojeviću, S. Maria degli Angeli, 17. VIII. 1925.

[155] "Molim Vas, ne znam bi li bilo potrebito, da pođem 1-2 dana kući, jer mi je majka pisala i poručila da dođem. Što vi odlučite učinit ću", AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 106, bez broja [iza 1622/1924]. Antić Cikojeviću, Vrlika 25. IX. 1924 [izvornik].

[156] Tako u pismu Cikojeviću dok mu čestita imendan piše: "Neka Vam [dobri Bog] naplati Vašu očinsku požrtvovnost i dobrotu, koju ste vazda prema meni nevrijednom pokazivali! Ja ću za Vas moliti i nastojati da Vam budem poslušan i zahvalan. - Ako bi mi mogli dozvoliti, želio bih za sv. Antu darovati svim klericima život sv. Ante od o. Petrova", AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 140, br. 769/1932, Antić Cikojeviću, Makarska 10. VI. 1932.

ljudskoj psihi te je i njemu ponekad bilo teško moliti gvardijana za potrepštine, pa je tražio zaobilazni način.[157]

"Slijepu poslušnost" prema poglavarima tražio je i od svojih duhovnih vođenika.[158] Pa ipak Antić nije bio "slijep" kad poglavar nije bio dalekovidan. Dapače je poglavare višekratno i uporno znao uvjeravati. Činjenica je da ga ni revnosnici, premda im se pokoravao, nisu uspijevali promijeniti, pa se čak činilo lakše za magistarsku službu pronaći drugu osobu.

Možemo pretpostaviti da su plašljivost, povučenost i kolebljivost nestajale upravo pred njegovom živom vjerom.[159] Na krilima jake jednostavne vjere njegova duša uzdizala se iznad same sebe i iznad svega zemaljskoga težeći jedino za savršenom Božjom ljubavi.[160]

DUHOVNI VOĐA

Vjerojatno je Antić od svojih mladih dana razmišljao kako duhovno voditi ljude. Kad je mladom asketi 1922. povjereno predavanje ascetike na Franjevačkoj bogosloviji u Makarskoj, vjerojatno je više puta čuo prigovor kako je učenje ascetike suvišno jer u Hrvatskoj, tobože, nema duša koje bi trebale posebno duhovno vodstvo. To je u njem još jače potaklo želju da bi se odgojile duhovne osobe koje bi osjetile potrebu višega duhovnog života.[161] Životni put magistra vodio ga je dalje u tom smjeru pa je s vremenom postao vrsni duhovni vođa.

Antićevo duhovno vodstvo sastojalo se naročito u vođenju duhovnih vježba,[162] u ispovijedanju i u duhovnom savjetovanju osoba, posebno kad su se o njemu počeli pronositi glasovi među običnim svijetom i nakon što je razriješen magistarske službe, pa su mnogi počeli opsjedati samostan Majke Božje Lurdske u Zagrebu i mjesta u kojima je boravio.[163] Antić je u sebi osjećao poziv upravo

---

[157] Antić Jadrijeviću, Zagreb, 28. IV. 1948. AP, I/19, 5 [¢ 4, 293].

[158] "Slijepu poslušnost vazda pokaži prema ocu Starješini", pisao je fra Nikoli Gabriću. A. Antić, *Pisma svećeniku* I, [30/36] 70.

[159] "Nemojte plakati, nemojte tugovati, nemojte se nikomu tužiti. Sve Gospodin vidi, sve zna, sve od Vas prima", pisao je Antić M. Baturić, Makarska, 29. IX. 1960. AP III/5, 48 [¢ 6, 91];

[160] Usp. Antić M. Ostrognaj, Zagreb, 9. VIII. 1963. AP, II/30, 10 [¢ 2, 564].

[161] Uz izlaganje fra Jerka Stuparića "Moć riječi Božje" u Zboru Milovan zapisničar je pribilježio: "O. fra Ante Antić veli, da je on često čuo, da naše učenje asketike nema nikakve važnosti, jer u našem narodu nema duša, koje bi trebale posebnog vođenja. On se je sam htio o tom uvjeriti, pitajući razne duše, i vidio je, da je to istina. Tome nepoznavanju duhovnog života krivo je slabo propovijedanje. Zato je potrebno dobro propovijedati i katekizirati, i tada ćemo odgojiti duše, koje će ćutjeti potrebu višeg duhovnog života", AFSM, Zapisnik Zbora Milovan god. 1923-1925. Sv. IX. Četvrta redovita. sjednica, 1. II. 1925.

[162] Tražeći mu knjige za duhovne vježbe, Venceslav Gugić piše: "Znam Vi svake godine vodite duhovne vježbe pa ćete imati knjiga na raspolaganju." Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Kuna 17. III. 1939.

[163] Kamo god se kretao, Antića su tražili mnogi penitenti, pa ih je on primao ne samo u svom samostanu nego i kad se nalazio na odmoru ili zbog službe u samostanima drugih provincija ili redova. Služavka Malog Isusa Helena Kanjo piše: "Kad bi o. Antić duže boravio kod Klarisa u Samoboru, dolazili bi

za vodstvo takvih osoba. To se vidi iz njegova pisma upravljenog, potkraj života, 1959. Anđelini Kujundžić, u kojem ju je zamolio da obavi devetnicu u čast Presvetog Trojstva da uzvisi na oltar Pija XII, a njemu pokloni zdravlje i milost da bude "ispovjednik i duhovni otac po posebnoj milosti Duha Svetoga na slavu Presvetog Trojstva i za spas duša".[164]

Brojne osobe s kojima se dopisivao Antić često naziva svojom duhovnom djecom oslovljavajući se sam, više puta, duhovnim ocem. U njegovo vrijeme katolici su u Hrvatskoj redovito oslovljavali redovnika svećenika riječju "oče", pa se može pretpostaviti da sva pisma upućena Antiću u kojima je oslovljen kao duhovni otac[165] ne moraju označavati trajnije duhovno vodstvo. No, iz pisma školske sestre Vjekoslave Kovačević, predstojnice u Trpnju, u kojem se izričito ona naziva njegova"duh[ovna] kći", može se pretpostaviti da je Antić[166] već tada neke osobe na poseban način uključio u svoje duhovno vodstvo.

Premda su svećenici prihvatili i pogodovali širenju naziva duhovni otac, zanimljivo je promotriti tu uporabu kod Antića. Stječe se dojam da je u mlađim godinama Antić tu riječ za sebe rijetko upotrebljavao. On i svoje vjerne sljedbenice Anku Bebić i sestre Stipetić oslovljava sa gospođice ili sa sestre u sv. Franji. Riječ duhovni otac postaje u njegovu rječniku češća negdje od II. svjetskog rata, što je više odmicao u godinama i što se više posvećivao duhovnom vodstvu. Uporaba te riječi u Antićevim dopisima čini se da je donekle ovisila i o društvenom položaju osoba koje je duhovno vodio. Prema nekim osobama koje su mu u redovništvu bile pretpostavljene, imale vlast u Crkvi ili uživale ugled i bile naročito cijenjene, Antiću se naziv duhovnog oca očito činio neprikladan i neumjestan. Ta te su osobe zapravo već u određenom smislu bile duhovne ili svjetovne vođe. Ne bi li bilo preuzetno smatrati se vođom vođama? Izbjegavanje "neumjesnog" naziva nije, međutim, puno mijenjalo stvarnost. Tipičan takav odnos može se zapaziti prema uvaženom i u to vrijeme cijenjenom fra Stanku Petrovu,[167] u kojem Petrov Antića oslovljava sa Ti, a Antić Petrovu skoro nalaže, oslovljavjući ga sa Vi.

Naziv duhovnog oca Antić rabi uglavnom u pismima jednostavnim osobama koje je duhovno vodio, a koje redovno nisu imale neke vlasti ili naročitog ugleda u društvu. Bili su to obični vjernici, intelektualci željni dubljeg religioznog iskustva, poneki zbog svog kršćanstva i na rubu društva zadojenog komunističkim idejama,

mnogi ljudi iz okolice i Zagreba, različitih uzrasta i staleža […]" (Izvanprocesualna svjedočanstva, 115). Slično svjedoči i Adela Starc: "V Samoboru kamor so ga predstojniki poslali na oddih ga duhovni otroci nisu pustili pri miru. Bila sam priša kako so prihajali in odhajali." Isto se događalo i u Brezovici, Vrhovcu, Šestinama itd.

[164] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 29. III. 1959. AP. I/19, 75 [◊ 2, 437].

[165] Tako je oslovljen u pismu s. Angeline [Galun] Antiću, Knin 129. XII. 1944. i neke Monike koja je bolesna i koja bi imala "svega" pričati Antiću, B[aška?] V[oda?], 10. II. 1945, o kojima kasnije u prikupljenoj arhivskoj građi u Arhivu Vicepostulature nema spomena.

[166] Arhiv Vicepostulature, Vjekoslava [Kovačević] Antiću, Trpanj 15. IV. 1946.

[167] O Petrovu usp. monografiju: *Mp. o. dr. fra Stanku Petrovu in memoriam,* Sinj 1963. i D. Žanko, *Svjedoci,* Izabrani eseji, prikazi, sjećanja (Knjižnica Hrvatske revije), Barcelona-München 1987, 253-262.

svećenici, redovnici i redovnice pa i poglavarice redovnica koje ponekad oslovljava s časna majko i duhovna kćeri.

U upotrebi samog naziva duhovni otac nije jednostavno pronaći neki određeni ključ jer se Antić s nekim osobama dopisivao više godina i napisao na desetke pisama potpisujući se jednostavno fra Ante ili nevrijedni i beskorisni sluga u Gospodinu, da bi tek nakon više godina upotrijebio riječ duhovni otac.[168] Drugima je on duhovni otac od prvih sačuvanih pisama, ali nije poznato otkada vodi te duše.[169]

Svoju ulogu duhovnog oca Antić je shvaćao vrlo odgovorno. “Duhovni otac mora vršiti volju Božju.” Kao takav želio je i molio da njegova duhovna djeca kad dođu k njemu i nađu u njemu Duha Svetoga. Za duhovnu se djecu žrtvovao i molio,[170] pomagao ih materijalno, savjetima i preporukama, upozoravao ih na vrijeme u koje slavi misu kako bi se i odsutni mogli ujediniti molitvom s žrtvom koju je prinosio Bogu.[171] Ulagao je svu pomnju da ih privede sjedinjenju s Bogom.[172] Pisao im je pisma “po volji Božjoj”,[173] pogađajući u srž problema duhovnog života.[174]

DUHOVNOST PO MJERI

Osnovica svega Antićeva duhovnog vodstva sastojala se u predanju Bogu, podlaganju Božjoj volji i življenju u Božjoj nazočnosti. Kad osoba preda srce potpuno Božjoj ljubavi, mogu nasrnuti napasti, nadirati sumnje, bjesnjeti strasti, ona ostaje čvrsta poput građevine sazdane na čvrstom temelju. Kad je srce u Gospodinu, on ga brani čuva i vodi.[175] Ta Bog nas sve voli i ljubi. U tom uvjerenju osoba jednom predana Bogu treba čuvati mir i sabranost, odazivati se trajno glasu milosti, stalno hoditi u Božjoj prisutnosti i biti s Bogom sjedinjena.

---

[168] Sestra Đema Bikić je tek nakon tri godine dopisivanja nazvana duhovna kćer. Usp. Antić Đ. Bukić, Zagreb, 19. V. 1954. AP. II/3, 5 [◊ 2, 330]. Marica Baturić nakon dvije godine u 18. pismu u kojem se također potpisuje nevrijedni i beskorisni sluga u Gospodinu. - Anđelini Kujundžić se tek u 74. sačuvanom pismu potpisuje kao duhovni otac. Usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 25. II. 1959. AP, II/19, 74 [¢ 5, 442].

[169] Usp. Antić B. Horvat, Zagreb, 7. I. 1960. AP. II/11, 1 [◊ 2, 354].

[170] AP, II/21, 2 [◊ 2, 451].

[171] AP, II/34, 9 [◊ 2, 604].

[172] “Sićam se da ste me pitali koji je uzrok da sam Vas izabrao za duh[ovnog] vođu (ne ja nego dragi Bog) ali nisam odma imao na to odgovoriti ali sad Vam pišem da u našoj Provinciji nema svećenika koji bi svu pomnju uložia oko jedne duše, koja se iskreno želi Bogu predati, da je podpuno otrgne od zemaljštine i privede k poniznome ujedinjenju Božjem, kao što je moj duh. Otac. Fala dragome Bogu koji mi je tu priveliku milost udilio! A ja iskreno i ponizno priznajem da nisam ni vridan ni dostojan te milosti ali dragi Bog me je priklonio k Vama da me Vi dovedete k Njemu. Fra L. [Bazo] Antiću, 1. XI. 1938. Uredovni spisi klerikata izvan protokola. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[173] Antić P. Vukoviću, Zagreb, 30. I. 1958, AP. I/43, 10 [◊ 2, 294].

[174] Usp. Fra Frano Nimac Antiću Makarska 25. VIII. 1938. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[175] Antić F. i M. Stipetić, Zagreb, 11. VII. 1961, AP, III/35 120 [¢ 6, 466-467].

Iz toga proizlazi da duhovne osobe trebaju čuvati zdravlje, kao posebni Božji dar, i što bolje upotrijebiti svoje fizičke snage na slavu Božju,[176] biti uvijek vesele i s pouzdanjem pristupati Bogu. Ne smiju se prepuštati mislima koje prouzrokuju smetnje u duhovnom životu. Moraju se kloniti malodušnosti, čuvati potištenosti, melankolije i očaja. Duhovno veselje ne smije im poremetiti nikakva tjeskoba, muka ili križ, jer osobama koje pripadaju Isusu nitko ne može nauditi kad ih on brani, čuva i nad njima bdije.[177] Dapače, jedan od najsavršenijih oblika iskazivanja ljubavi prema Bogu Antić je gledao u nošenju vlastitog križa po primjeru Isusovu.[178] Bogu valja služiti veselo, predano i potpuno.[179] Da bi to uspjelo, treba biti ponizan jer poniznost je temelj duhovnog savršenstva i jedini uvjet da Bog čovjeku dadne svoje milosti.[180]

Antić je duboko bio svjetan da je za ljudske nevjernosti spasonosni lijek ispovijed. Veliki dio svoga života utrošio je upravo u ispovjedaonici. No, ono što ga je razlikovalo u postupku od nekih drugih ispovijednika bilo je shvaćanje da ispovijed nije samo sredstvo opraštanja grješnom čovjeku, i prema tome nije namijenjena samo onima koji su osjetili teret grijeha na savjesti. Ona je milosni susret Boga i njegova ljubljenog djeteta, te joj je Antić zbog toga pridavao obilježja pobožnosti i radosti. To objašnjava zašto se sam često ispovijedao. A ispovijed je priređivao i za druge, upravo uz različite radosne zgode u životu, naročito prije blagdana ili značajnijih datuma, kao što su imendani, rođendani i obljetnice.[181]

Općenito je držao dobrim da i svjetovnjaci imaju svoga duhovnog vođu, odnosno stalnog ispovjednika kojega trebaju slušati smatrajući “ako se duša na više strana razlijeva onda manje sluša onoga po kojemu je Bog vodi”.[182]

S takvim shvaćanjima Antić se predao ispovijedanju i duhovnom vodstvu. Na ispovijed su mu dolazili nenajavljeno i bez rasporeda. Svoje stalne duhovne penitente primao je već od pedesetih godina po dogovoru, iako se to iz njegovih pisama vidi samo nekoliko puta,[183] a duše s kojima je osobno bio povezan primao je čim budu mogli ili “kad Gospodin dade”.[184]

---

[176] Antić Čapkunu, Makarska, 12. I. 1935. AP, I/11, 10 [¢ 4, 122]; Antić M. Mikuliću, Zagreb, 4. IV. 1964. AP, I/30, 53 [¢ 4, 627-628].

[177] Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 3. I. 1935, AP, III/35 2 [¢ 6, 377]. Antić M. Stipetić, Makarska, 12. 9. 1935, AP, III/35 4 [¢ 6, 381]. F. i M. Stipetić, Makarska, 27. II. 1940, AP, III/35 15 [¢ 6, 389]. - Antić nepoznatoj osobi, Zagreb, 7. VIII. 1950 (?), AP, III/41 5 [¢ 6, 488]; Antić J. Bakotinu, Zagreb, 16. VI. 1964. AP. I/3, 1 [¢4. 11-12].

[178] “U našem životu križ nas najviše izgrađuje, približuje Bogu i čini sličnim Isusu i Mariji”, Antić F. i M. Stipetić, Zagreb, 11. VII. 1961, AP, III/35 120 [¢ 6, 466-467].

[179] Antić nepoznatoj osobi, Zagreb, 13. VII. 1950, AP, III/41 4 [¢ 6, 487].

[180] Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 18. III. 1940, AP, III/35 16 [¢ 6, 391]. Antić J. Bakotinu, Zagreb, 16. VI. 1964. AP, I/3, 1 [¢4. 11]: “Kad Vam se pričini, da u Provinciji nema ništa dobra, sveta, ponizite se i prikažite Isusu u presv(etom) oltarskom sakramentu sebe, svu sakrivenu dobrotu, ljubav, pokoru, trpljenje što u Provinciji tinja, tajno se prikazuje i žrtvuje Gospodinu a da nitko ne vidi ili čuje.”

[181] “Ako možete, izvolite doći na sv. ispovijed”, piše Saleziji Mavrak za imendan 1964. AP, II/24, 117 [◊ 2, 519].

[182] Antić Š. Atlagić, Zagreb, 17. VI. 1964, AP, III/3, 7 [¢ 6, 30].

[183] Usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 2. IX. 1953. i 16. II. 1954. AP. II/19, 33 i 40 [◊ 2, 427-428].

[184] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 6. VI. 1959. AP. II/19, 76 [◊ 2, 438].

U vladanju prema onima koji su mu dolazili kao duhovnom savjetniku i ocu bio je naravan. Iako u svojim pismima rijetko govori o sebi, nije krio zadovoljstvo na iskazanoj mu pažnji i "počasti" i srdačno je zahvaljivao na čestitkama i poklonima,[185] što je na one koji su mu dolazili ostavljalo ugodan dojam.[186] Osobu je znao pohvaliti kad je bio uvjeren da je dobro obavila posao.[187] Ispričavao se ako se nije odmah zbog nekih razloga zahvalio ili pokazao dužnu počast prema pojednoj osobi,[188] pa čak i zbog toga što mu se pismo među ostalim papirima zgužvalo ili oštetilo.[189] Preporučivao se u molitve za svoje vlastito zdravlje.[190] Osobama s kojima je bio dublje povezan znao je koji put očitovati i vlastito fizičko stanje i tegobe da bi ih potakao na prihvaćanje života i da bi tako od životnih nedaća izvukao duhovnu korist. Javljajući tako fra Nikoli Gabriću da je već dva dana bolestan i da ima ognjicu, iskoristio je priliku ne samo da bolest prikaže Gospodinu već da i Nikolu potakne da sve prikažu Gospodinu jer Gospodin hoće sve naše.[191]

U govoru je nastojao biti jednostavan i razumljiv. Više puta se ponavljao[192] i nije bio do kraja metodičan u rasporedu građe. Čak i u okružnicama generalnih ministara nije mu se sviđala učenost, već je više volio da generalni ministri pišu okružnice koje bi mogao razumjeti svaki brat laik.[193]U tom je pogledu zanimljivo jedno njegovo hrvatsko-slovenski miješano pismo, upućeno jednoj Slovenki, u kojem u hrvatskom tekstu ključne pojmove piše slovenskim jezikom.[194] No, pismo ujedno služi i kao dokaz koliko je spontano prihvaćao raznolikost jezika u komuniciranju, pokazujući djelom da sve Kristove učenike prihvaća jednakom ljubavlju u Kristu.

Zbog udaljenosti, poteškoća koje su otežavale osobne susrete, ili zbog lakšeg prodora u nutrinu osobe Antić je brižljivo njegovao dopisivanje kao poseban oblik duhovnog vodstva i u njem je bio uporan. Koristio je razne prigode kao imendane, ređenja, prve mise i obljetnice da bi uputio duhovne savjete svojim duhovnim sinovima i kćerima. Nerijetko je za takve zgode preporučivao različite duhovne vježbe.[195] Svoja duhovna pisma često je pisao s putovanja iz Splita, Sarajeva, Kamnika, Sinja, ili čak i s parobroda.[196]

---

[185] Usp. A. Antić, *Pisma svećeniku* I, [30/22] 41; [30/27] 50; [30/41] 75; [30/49] 89; [30/64] 108; [30/67] 110; AP, II/24, 51 [◊ 2, 485]. Antić Damjanoviću, Zagreb, 21. I. 1963. AP, I/12, 12 [¢ 4, 161]. Zahvala za poklonjeni plašt.

[186] Usp. svjedočanstvo sestre Imakulate Malinke, Antićeva baština, 249.

[187] Svojim tipičnim govorom ponavljanja on će č.s. Saleziji napisati "Hvala dragom Bogu ja sam Vašim radom zadovoljan potpuno, potpuno, potpuno i u svemu", AP, II/24, 137 [◊ 2, 522].

[188] AP, II/24, 21 [◊ 2, 470].

[189] AP. II/24, 114 [◊ 2, 517].

[190] AP, II/21, 5 [◊ 2, 457].

[191] Usp. A. Antić, *Pisma svećeniku* I, [30/23] 41.

[192] Usp. već navedenu bilješku: "Hvala dragom Bogu ja sam Vašim radom zadovoljan potpuno, potpuno, potpuno i u svemu", AP, II/24, 137 [◊ 2, 522].

[193] Antić Baliću [pogrešno arhivirano kao I. Juriću], Zagreb, 27. VI. 1950. AP, I/21, 24 [¢ 4, 382].

[194] Antić Adeli Starc, Zagreb, 17. II. 1959. AP. III/34, 1 [◊ 2, 778]. To su riječi: Kristus, Odrešenik = Otkupitelj, obhajilo = pričest, premišljevanje = razmatranje, rožni venac = krunica itd.

[195] Usp. A. Antić, *Pisma svećeniku* I [30/18] 30; [30/26] 48; [30/40] 75. Arhiv Vicepostulature Antićeva pisma II/21, 1 [◊ 2, 449]; II/21, 3 [◊ 2, 453]; II/24, 1 [◊ 2, 462]; AP. II/24, 108 [◊ 2, 512]. i mnoga druga.

[196] Usp. A. Antić, *Pisma svećeniku* I, [30/20] 33-37. [30/38] 71-72.

Čini se, čak, da je Antić često prvi započinjao dopisivanje, kako bi mogao nastaviti duhovno vodstvo osoba koje su kod njega potražile savjet. Kao duhovni zaljubljenik, pisao je kad je dobio nutarnji poticaj, ili napose kad je boravio u nekom samostanu na odmoru. Neke osobe kojima je pisao nisu mu uzvraćale na pisma, jer jednostavno nisu imale sklonosti prema pisanju. No, on je pisao i kad nije dobivao odgovor, a ponekad čak i ne čekajući na nj.[197] Katkada se služio nekom vrstom okružnica, jednakih pisama za različite osobe. No, čini se da takve okružnice nisu bile uvijek primane s oduševljenjem. U pismima je ponekad tražio, posebno od duhovnih kćeri, da mu opišu svoje duševno stanje, povijest duše.[198] Te je opise kasnije zbog diskretnosti uništio, no sačuvalo se nekoliko spisa koji omogućavaju praćenje fenomena njegova duhovnog vodstva. Od nekih svojih penitenata tražio je i da vode "duhovni dnevnik" i bilježe "pohode Gospodnje" i svoje duhovno raspoloženje i to mu dostavljaju.[199]

Molitve ili neke od duhovnih vježba koje je Antić savjetovao ili zahtijevao od svoje duhovne djece danas se mogu činiti prezahtjevne ili neobične, kao npr. devetnice, višesatno klanjanje, prostracije,[200] strogo obdržavanje sata šutnje u obitelji. Neke se čak čine čudnima i da odudaraju od Evanđelja, kao npr. kad nalaže jednoj osobi da obori oči preda se i da ni s kim ne govori dok ujutro ide u crkvu,[201] što se čini očito u suprotnosti s Kristovim savjetom: "Vi naprotiv kad postite..." No, kad se bolje pronikne tekstualni smisao, zapravo se vidi da se umjesto o strogoj

---

[197] Milanu Mikuliću pisao je tri puta i sva tri puta ostao bez odgovora, no to ga nije obeshrabrilo da ga i četvrti put zamoli da se javi. Antić M. Mikuliću, Zagreb, 4. IV. 1964. AP, I/30, 53 [¢ 4, 627]. Bernardina Horvat priznaje Antiću da odgovara tek na treće njegovo pismo, Arhiv Vicepostulature, Bernardina [Horvat] Antiću, Zrenjanin, Tijelovo 1961. — Usp. također Antić nepoznatoj osobi, Zagreb, 13. VII. 1950, AP, III/41 4 [¢ 6, 487].

[198] S. Bernardina [Horvat] mu zamjera na zajedničkom duhovnom vodstvu. Čini se da bi kojiput znao i prepisati neke upute i poslati ih različitim sestrama. To bi se dalo zaključiti po tome što je u arhivu, ukoliko nije pogrešno arhivirana, sačuvana uputa jednoj školskoj sestri koja je vjerojatno pisana za milosrdnice, jer se na kraju preporučuje pobožnost sv. o. Vinku, a ne navodi se pobožnost Kristu Kralju ili Srcu Isusovu kojima je posvećena zajednica tih sestara. Antić Am. Klapež, Zagreb, 10. III. 1955. AP. II/16, 2 [◊ 2, 398]. - Opise vlastitog duhovnog stanja više puta mu je slala S. Čedomila, a s. Bernardina mu je priložila "'Povijest', koja je već godinu dana u radnom programu". Usp. Arhiv Vicepostulature, Bernardina [Horvat] Antiću, Zrenjanin, Tijelovo 1961.

[199] Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 2. IV. 1946. AP. III/35, 47 [◊ 2, 819]; usp. i Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Ksaver [Zagreb], 27. XI. 1959.

[200] Anđelini Kujundžić, časnoj majci, tražio je 1950. tri dana kao pripravu za Krista kralja dva sata razmatranja, osim propisanog pravilima, svaki sat poljubiti zemlju, svakog trećeg sata izmoliti klečeći 6 očenaša… Svaku večer u sobi učiniti prostraciju četvrt sata. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 26. X. 1950. AP. II/19, 2 [◊ 2, 408]. Mjesec dana kasnije joj je savjetovao da između ponoći i jedan sat učini četvrt sata adoracije u kapeli. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 21. XI. 1950. AP. II/19, 5 [◊ 2, 409]. — Od s. Salezije Mavrak moli 7 sati klanjanja po njegovoj odluci. Antić S. Mavrak, Zagreb, 6. XII. 1952, AP. II/24, 31 [◊ 2, 476]. — Iz Zagreba sestri Đemi da obavi 7 sati klanjanja po njegovoj nakani. Antić Đ. Bikić, Zagreb, 23. XI. 1952, AP. II/3, 2 [◊ 2, 326]. Godinu dana kasnije joj traži tri devetnice. Antić Đ. Bikić, Zagreb, 8. X. 1953, AP. II/3, 4 [◊ 2, 329].

[201] Antić M. Baturić, Zagreb, 17. II. 1948, AP, III/5, 27 [¢ 6, 68]. Nekada u korizmi to su mogla biti i dva sata šutnje, jedan dopodne drugi popodne. Usp. Antić S. Razum, Zagreb, 9. IX. 1960, AP, III/27, 1 [¢ 6, 290].

šutnji radi o održavanju sabranosti i o izbjegavanju brbljavosti.[202] Onima kojima zdravstveno stanje nije dopuštalo duge molitve preporučivao je više puta na dan po četvrt sata razmatranja.[203]

Osobama koje su prihvatile njegovo duhovno vodstvo Antić je prije svega savjetovao mir, predanje u volju Božju, poniznost, svladavanje sebe. Iako njegove pouke nisu metodički razgrađene, jer njegova pisma uglavnom slijede poticaje duha, i premda se ponavljaju, ponekad desecima i desecima puta, ipak bi te pouke mogli svesti na nekoliko stupnjeva, od pouka koje spadaju na obični život[204] i uljudbu,[205] do visoko duhovnih mističnih savjeta.

Duhovni život svoje duhovne djece nastojao je uglavnom izgrađivati na sakramentalnom životu, na molitvi (pobožnosti prema BDM, a neke je osobe upućivao napose i na pobožnost sv. Josipu i Anđelu čuvaru) duhovnom čitanju, razmatranju, ispitu savjesti, na samoodricanju i pokori i obavljanju svakodnevnih duhovnih vježba.[206]

Kroz korizmu je savjetovao svakodnevno obavljanje križnog puta, duhovna čitanja i razmatranja, ispit savjesti.[207] Ako osoba nije mogla obaviti pobožnost sat klanjanja u Crkvi, tražio je, ako je moguće, da se slične molitve obave kod kuće.[208] Osobe koje su doživljavale dosadu u duhovnom životu poticao je da nastave duhovni život usprkos osjećaju dosade.[209]

Ako nas Bog kara i pohađa kušnjama, to je uvijek za naše dobro, držao je Antić[210] upozoravajući da se u patnji "pokazuje prava ljubav i savršena vjernost".[211] Ta Krist je i sam ispio gorki kalež koji nam nudi. Dapače on ga je posvetio i "zasladio".[212] Antić je pozivao svoju duhovnu djecu da iskoriste za svoje duhovno dobro ili za dobro svojih dragih sve što trpe.[213] A da bi im teškoće bile lakše, ugodnije i podnosivije, savjetovao je da svaki "trn" koji ih ubode "umoče" u božansko Srce Isusovo.[214]

Tješio je osobe koje su trpjele i hrabrio ih da ne klonu duhom, upozoravao ih na Božju ljubav i blizinu, ističući da je Bog najbliži onima koji iz ljubavi prema

---

[202] Čini se naime da je dotična osoba kojoj je upućen zahtjev bila dosta govorljiva. Usp. Antić M. Baturić, Zagreb, 11. IX. 1948, AP, III/5, 32 [¢ 6, 72]. "Dosta ste i govorili što nije trebalo."
[203] Antić Grafu, Zagreb, 27. XI. 1962. AP, I/18, 7 [¢ 4, 287].
[204] Redovnice je poticao da se stručno usavršavaju. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 11. XI. 1954. AP. II/19, 52 [◊ 2, 431]
[205] Kao npr. nikada ne presijecati drugoga ni upadati mu u riječ, pa bilo to i u domaćem društvu. Antić M. Baturić, Zagreb, 6. XII. 1947, AP, III/5, 24 [¢ 6, 64].
[206] Usp. Antić E. Magdić, Zagreb, 9. II. 1959, AP, III/21, 13 [¢ 6, 259]; F. i M. Stipetić, Makarska, 27. II. 1940, AP, III/35 15 [¢ 6, 389-390].
[207] Antić M. Baturić, Makarska, 9. III. 1947, AP, III/5, [¢ 6, 56-59].
[208] Antić M. Krželj, Zagreb, 20. XII. 1957, AP, III/17, 1 [¢ 6, 234].
[209] Antić F. Stipetić, Brezje, 12. IX. 1935, AP, III/35 3 [¢ 6, 379].
[210] Antić J. Baljak, Zagreb, 15. I. 1961, AP, III/4, 2 [¢ 6, 34].
[211] Antić M. Baturić, Zagreb, 6. XII. 1947, AP, III/5, 24 [¢ 6, 65].
[212] Antić nepoznatoj osobi, Zagreb, 13. VII. 1950, AP, III/41 4 [¢ 6, 487].
[213] Antić J. Baljak, Zagreb, 25. I. 1961, AP, III/4, 3 [¢ 6, 36].
[214] Antić nepoznatoj osobi, Zagreb, 13. VII. 1950, AP, III/41 4 [¢ 6, 487].

njemu trpe i muče se. Upozoravao ih je da je Krist svojim bolima posvetio bol i križ i da je svaka teškoća orošena dragocjenom krvlju Sina Božjega. Poticao ih je da mole poput Krista kako bi mu postali slični, a to je najveća milost. "On vidi i Vaše boli i broji Vaše suze", znao je reći svojim penitentima, dozivajući im tako slikovito lik svemoćnog Boga kao ljubljenog prijatelja koga pogađaju prijateljeve boli.[215] Da bi osobe približio što više trpećem Kristu u čovjeku, savjetovao je pojedinim osobama da posjete neke od bolesnika koje je on sam duhovno vodio.[216]

Plašljive i psihički slabije osobe upozoravao je da ih Bog ljubi i želi da budu svete.[217] Uvjeravao ih da im je dovoljno opsluživati Božje zapovjedi i da mogu živjeti bez straha. Jer te su zapovijedi poput kolosijeka po kojem vlak sigurno klizi svijetom i sigurno se vraća u postaju odakle se uputio.[218] Od bojažljivih je osoba tražio zbog toga bezuvjetnu poslušnost ispovjedniku.[219] Katkada ih je pozivao da dođu na ispovijed, jer ih čeka Isus.[220] Da bi ih u potpunosti umirio, ponekad je izjavljivao da on preuzima njihove grijehe i da će za njih izvršiti pokoru.[221] No kad se radilo o bolesnim osobama koje su imale probleme savjesti, upućivao ih je liječniku ili psihologu.[222]

DUHOVNA SKRB ZA CRKVENE OSOBE

Antićeva ljubav prema Crkvi očitovala se u njegovoj ljubavi prema papi, biskupima, svećenicima, redovničkim poglavarima, redovnicima, redovnicama, njihovim pripravnicima i svim članovima Crkve, prema crkvenim obredima, crkvenim građevinama. Ipak je svoje posebno područje rada u Crkvi Antić vidio u pomoći crkvenim osobama, posebno svećenstvu i redovništvu, držeći da o njihovoj duhovnoj izgradnji ovisi donekle i izgradnja mističnog tijela Kristova. A u duhovnoj izgradnji mladih svećeničkih i redovničkih naraštaja gledao je djelomično i budućnost Crkve, premda je duboko bio svjestan da Crkva, kao Božje djelo, ne ovisi o svojim službenicima.

SKRB ZA SVEĆENIČKE I REDOVNIČKE PRIPRAVNIKE

Kod sjemeništaraca i novaka Antić je nastojao razbuditi želju za svećeništvom obavještavajući ih preko njihovih prefekata i magistara o ređenjima, tražeći da mole za ređenike a pokatkada i šaljući tekstove odgojiteljima novaka da im ih

---

[215] Antić nepoznatoj osobi, Zagreb, 7. VIII. 1950. (?), AP, III/41 5 [¢ 6, 488] 1. IV. 1952, AP, III/41 6 [¢ 6, 489].
[216] Usp. Antić F. i M. Stipetić, AP, III/35 [¢ 6, 382].
[217] Antić M. Krželj, Zagreb, 27. I. 1959, AP, III/17, 15 [¢ 6, 244]. - Antić K. Lovrić, Zagreb, 24. I. 1961, AP, III/20, 3 [¢ 6, 251].
[218] Antić M. Krželj, Zagreb, 9. V. 1964, AP, III/17, 19 [¢ 6, 245].
[219] Antić M. Krželj, Zagreb, 16. XI. 1958, AP, III/17, 13 [¢ 6, 243].
[220] Antić E. Magdić, Zagreb, 14. i 31. I. 1959, AP, III/21, 10 i 11 [¢ 6, 256].
[221] Usp. Antić K. Jukić, Zagreb, 1. VIII. 1963, AP, III/13, 54 [¢ 6, 219].
[222] Usp. Antić nepoznatom liječniku, Zagreb, 21. III. 1963, AP, III/41 13 [¢ 6, 499]. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 16. II. 1954. AP. II/19, 40 [◊ 2, 428].

pročitaju.[223] No, Antić se dopisivao i sa samim novacima i sjemeništarcima, savjetovao ih i ohrabrivao da mogu postati vrijedni svećenici.[224]

Nakon što je 1956. razriješen magistarske službe u Zagrebu, Antić je, kako je već spomenuto, kao iskusni poznavatelj duša, i nadalje ispovijedao i duhovno vodio klerike, do premještanja bogoslovnog studija u Makarsku (1957) i gimnazijskog studija u Sinj (1961), dok su magistri uglavnom pazili na stegu i materijalne potrebe klerika.

Na poziv magistra novaka, ili po nalogu provincijalnog ministra, kroz ljeto 1957. posjetio je novicijat na Visovcu gdje je svakom novaku rekao ono što je "pred Gospodinom spoznao i smatrao da odgovara svakom pojedinomu".[225] Pred Uskrs 1958. bio je ponovno tri dana na Visovcu, gdje ga je vjerojatno uputio provincijal da bi obišao novake i dao im svoje savjete.[226]

U Zagrebu su mu osim studenata iz samostana u kojem je boravio dolazili i drugi studenti teologije kojima je Antić rješavao duhovne probleme i davao duhovne savjete.[227]

DUHOVNI VOĐA REDOVNIKA I SVEĆENIKA

S nekadašnjim studentima, koje je duhovno vodio, Antić je često ostajao povezan u molitvi i kad su postali svećenici, a oni su mu uzvraćali privrženošću. Molio je za mnogobrojne koji su mu se preporučivali i koji su kod njega nalazili razumijevanje. Hrabrio je mlade svećenike koji su mu pisali s odsluženja vojnog roka ili kao mladi kapelani i župnici. Vihor života odvlačio je te ljude u okolnosti koje u maloj Makarskoj sredini nije bilo moguće predvidjeti ili na njih nije svraćana pozornost.[228] Često su promjene bile vrtoglave. No, većina je studenata ponijela sobom duhovno obogaćenje stečeno u malom zatvorenom makarskom prostoru, ponijela je radne navike i samodisciplinu, koje će preoblikovane u drugim uvjetima donijeti plodove.

Kao odgojitelj mnogih naraštaja, Antić je desetljećima brižno pazio na svoje bivše studente, koji su postali redovnici-svećenici, i nastojao ih bodriti da žive Božjim životom. Poticao ih je i opominjao. Pozivao ih na molitvu i obavljanje

---

[223] Usp. Antić Novicijatu u Visovcu, Zagreb 11. IV. 1951.

[224] Arhiv Vicepostulature, Kamenjarin Antiću, Visovac 11. X. 1941; Ljubo Ivančević Antiću [Sinj] 19. X. 1941.

[225] Arhiv Vicepostulature, Antić novacima u Visovcu, Brezovica, 24. X. 1957. AP, I/48, 5 [¢ 4, 902].

[226] S puta se javio Anđelini Kujundžić. Antić A. Kujundžić, Drniš-Visovac, 12. III. 1958. AP, II/19, 73 [¢ 5, 441].

[227] Usp. Arhiv Vicepostulature, N. Roščić Antiću, Rim, 11. XI. 1962.

[228] "Kako je sve obratno ovdje; to su vjerni ovdje najveći bogataši, niži stalež je pak vrlo zanemaren", pisao je Antiću nekadašnji njegov student i kasniji dušobrižnik u Buenos Airesu fra Gabrijel Arko, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Dopis izvan protokola. Arko Antiću, Buenos Aires 20. XI. 1939. Još je turobniji bio dojam nemirnog lutalice i vječnog tragatelja kasnijeg književnika Dinka Štambaka. "Moj Magistre, svijet je, kako sam i vjerovao, veliki svinjak sa mnogo svinja. I svi se moramo snalaziti i vrtjeti, pa i ja." Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska. Dopis izvan protokola. Štambak Antiću, Imotski 11. VI. 1937.

pobožnosti,[229] duhovnu obnovu u različitim prigodama, upozoravao na godišnjice zavjetovanja, kako bi spomen na zavjetovanje proveli što sabranije, upućivao na tekst obrasca zavjetovanja, koji je uvrstio u liturgijski kalendar provincije, i slao im napisana razmatranja,[230] a starješinama samostana, ponekad, crkvene dokumente da se pročitaju u blagovaonici.[231]

Mladim je svećenicima, čini se, davao savjete za propovijedi[232] i upućivao ih u nabavljanju duhovne literature.[233] Ponekad je nekima od njih poslao poneku knjigu da bi im pomogao u njihovu svećeničkom radu i nadopunio što je propustio u odgoju.[234] A ponekog je poticao da i sam piše propovijedi i dotjeruje ih svake godine te da ih objavi kad bude "bogatiji i krepošću i iskustvom".[235] Kad nije uspijevao pisati svakom napose, da bi uštedio vrijeme, pisao je skupna pisma u obliku okružnica.[236]

Župnicima je savjetovao da žive sakramentalnim životom, vole svoju župu, vjeronauk uče po novim metodama; da promiču redovnička i svećenička zvanja, drže duhovne vježbe djeci i mladeži, poučavaju vjernike da se pravilno i pobožno ispovijedaju;[237] da budu uporni u radu ali da ne nagle i ne misle da će sve preko noći obratiti i popraviti. Savjetovao je da budu blagi prema pogreškama vjernika, naročito ako su čisto pravne naravi i povrjeđuju samo crkveno zakonodavstvo koje

---

[229] Usp. pismo fra Ante iz Drniša 28. IX. 1923. — "Moli se, budi strpljiv…, drži se bl. Gospe", pisao je fra Stanku Milanoviću", i poticaj je urodio da mu je Milanović zatražio knjigu *Stopama Bogorodice* koju mu je Antić odmah sutradan po primitku pisma posalo. Fra Stanko Milanović Antiću, Sinj, 9. X. 1936. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[230] Usp. Arhiv Franjevačkog samostana u Visovcu, Pismo subraći Zagreb, 11. IV. 1951.

[231] Usp. Arhiv Franjevačkog samostana u Visovcu, Pismo gvardijanu, Zagreb 23. VI. 1951.

[232] Usp. Antić A. Ribičiću, Zagreb, 15. III. 1955. AP, I/35, 1 [¢ 4, 753],. gdje mu daje "sugestiju" za propovijed o blagdanu Marijina navještenja. Pismo je tipkano i naslovljeno "Dragi brate", što daje pretpostaviti da je bilo umnoženo u više kopija, od kojih je Ribičiću bila upućena prva.

[233] Iz pisma fra Božidara Jelinčića od 29. IX. 1923. razabire se da ga je savjetovao i davao mu preporuke. Preporuke su se odnosile na duhovne asketske knjige, to se vidi i iz pisma fra Ante iz Drniša, kojih je nekoliko skupa s Jelinčićom nabavio (usp. 28. IX. 1923) ili iz pisma fra Metoda Rudana kojemu Antić preporučuje *Iskrice svetotajstvenom Isusu* i *Euharistija život i duša naša*, Šibenik, 27.IX. 1923. A iz pisma fra Ivana Romca vidi se da ga je magistar pismeno i opominjao, premda je teško znati na što se te opomene odnose. Fra Ivan Romac Antiću, Promina 17. IV. 1924.

[234] Tako je 1958. svim mladomisnicima poslao neku knjigu. Usp. Antić Duki, Zagreb, 21. XII. 1958. AP, I/14, 9 [¢ 4, 178]. — Zadarskim klericima poslao je, nakon što su otišli iz Makarske, knjigu "Naprijed za križem" na kojoj je napisao dva načela koja je često ponavljao svojim klericima i nastojao im ih usaditi u dušu: *Sacerdos alter Christus* i *Per Mariam ad Iesum*. Klerici Prov. sv. Jeronima Antiću Poljud, 24. XI. 1935. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[235] Usp. Antić Duki, Zagreb, 20. XII. 1959. AP, I/14, 10 [¢ 4, 175-176].

[236] U takvim su pismima savjeti opomene nužno bili uopćeni, što je ponekad moglo dovesti i do nesporazuma. Tako je 17. III. 1937. pisao osmorici klerika u Sinj. Odgovorio je samo jedan. Očito se osjetio nepravedno pogođenim. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez broja 17. III. 1937. Stanko Milanović Antiću, Sinj, 14. IX. 1937. — Dva dana kasnije uputio je jednak obrazac pisma šestorici svećenika za njihovu prvu obljetnicu ređenja u kojemu im na temelju knjige *Srce Isusovo i svećenstvo* izlaže mistične zaruke s Crkvom. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez broja Makarska 19. III. 1937.

[237] Antić P. Sikavici, Zagreb, 27. III. 1963. AP, I/36, 6 [¢ 4, 761].

vjernici ne poznaju. Mlađe je svećenike, čini se, upozoravao naročito da se paze da ne postanu predmet "ženske mržnje".[238]

Svećenici su mu se obraćali za različite potrebe: knjige, najrazličitije savjete, u skrupulama, kako održati duhovne vježbe časnim sestrama itd. Odgojitelji su mu tražili da ih savjetuje kako praktično postupati s mladim odgajanicima,[239] ili ga molili da im pošalje prijevode koje je pripremao o odgoju.[240] No njegove su savjete cijenili kao dragocjene i svećenici sveučilišni profesori.[241] Pa i svećenici stariji od njega kao nekadašnji provincijal fra Stanko Petrov osjećali su njegovu duhovnu nadmoć.[242] Osobe u krizi obraćale su se Antiću pismima punim očaja, koji je ponekad imao psihološko bolesne naboje.[243]

Na traženje usluga Antić je odgovarao revno. Za malodušne i bojažljive uvijek je nalazio riječ ohrabrenja, za žalosne riječ utjehe, za skrupulozne riječ umirenja, za iscrpljene riječ okrepe, nesigurnima je pružao sigurnost, otvarajući svima beskrajna obzorja božanske ljubavi.

Antićevi su savjeti bili jednostavni, bez učenosti, ali proizlazili iz duše za koju se činilo da je u dodiru s Bogom, pa su se često duboko utiskivali u srce onih kojima su bili upućeni i činilo se da je u njima zgusnut program čitavog života, kao što se može vidjeti iz sljedećeg teksta koji je Antić uputio jednom svećeniku, svom bivšem studentu.

> "Molim te revno nastoj oko svoga duhovnog usavršavanja. Ljubi posebnom ljubavlju Presv. Euharistiju. Promatraj je, uči je, živi s Njome i u Njoj i za Nju. Često budi (?) kod Nje. Na oltaru budi anđeo, u ispovjedaonici milosrdni samaritanac, na

---

[238] Antić M. Mikuliću, Makarska, 19. IX. 1939. AP, I/30, 4 [¢ 4, 531]: "Pazi da ne bi postao predmet mržnje ženske, jer žensko je pa neka je dobronamjerno (?) - okrutno u svojoj pobožnosti i vjeri prema drugomu."

[239] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez br. Fra Jerko Lovrić i fra Karlo Kosor Antiću, Sinj, 5. XII. 1939.

[240] Magistar novaka s Visovca tražio mu je spise o disciplini, prijevod *Konstitucija* i *Speculum disci-pline.* Arhiv Vicepostulature, J. Lovrić Antiću, Visovac, 10. IX. 1941.

[241] Usp. Arhiv Vicepostulature, I. Fuček Antiću, Zagreb 19. VII. 1963.

[242] Kad je Petrov 1940. odbio službu duhovnika u sjemeništu u Sinju, uvjeren da ta služba nije za nj, na jednom susretu u Splitu reče mu Antić: "Vratite se u Sjemenište kao duhovnik." Petrov se nije više mogao osloboditi tog dojma. Na koncu se prepustio Gospodinu: "Ako me ovdje hoćeš, udesi da pođem." Poznajući Petrovljevu osjećajnu narav, provincijska ga je uprava ostavila na miru i Petrov je bio uvjeren da je to "dobro". Počeo je moliti za sjemeništarce. Istoga jutra kad je službu preuzimao novi duhovnik fra Šimun Jelinčić, Petrov je pošao u sjemenište, pao i ozlijedio se. Nekoliko se dana nije mogao kretati. U ušima su mu odzvanjelae Antićeve riječi: "Vratite se u Sjemenište", pa je i svoj križ namijenio za novog duhovnika i dobro sjemeništaraca. (Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Petrov Antiću, Sinj 27. I. 1940.) Od 1941. ponovno je primio službu duhovnika. Otada i njegova povezanost s Antićem postaju čvršća. Profesor se prepušta duhovnom vodstvu svoga nekadašnjeg učenika potpuno uvjeren da je u "duhovnom znanju mnogo vještiji" od njega i doslovno, kako sam kaže i kako se očituje iz njegove prjepiske, guta Antićeve savjete i napomene. (Usp. Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 16. VIII. 1942.)

[243] Tako mu je jedan "unesrećeni" svećenik, kako se sam potpisao nazvavši se tragikomičnim dječarcem od 30 godina, pisao: "Ne čudite se zaklinjem Vas što ovako govorim. Teško je, teško je - ne mogu više! Ta možete bar Vi imati malo uviđavnosti i saučešća u mojoj golemoj nesreći." Arhiv Vicepostulature, Unesrećeni Antiću, Šibenik 18. X. 1941.

propovjedaonici apostol, među povjerenim stadom dobri pastir, a za braću i bližnje kao hostija - Isus u hostiji, u muci i križu budi propeti Isus. Sve svoje dnevne duhovne vježbe obavljaj revno, gorljivo, pomljivo. Posebno duhovno štivo i sv. razmatranje. Vrši apostolat. Čuvaj se u svemu kao pravi apostol Kristov vas (=sav) posvećen službi Božjoj i spasu bližnjega. Bježi od politike niti se stavljaj u takva pitanja, jer Ti služiš većim interesima Božjim riječima. — Ljubi nebesku Majku posebnom ljubavlju i širi njezinu pobožnost svugdje."[244]

Od poglavara je Antić tražio pozornost prema poticajima Duha Svetoga. Zalaganje za Boga, Crkvu i kršćanski puk. Poštivanje i prihvaćanje opravdanih prijedloga subraće kad se radilo o redovničkim poglavarima. Tražio je širinu i savitljivost u postupcima, žrtvu, poniznost i susretljivost. Kad negdje nastanu problemi, kad se duhovi smute, kad se ne ostvari kako je poglavar planirao, zahtijevao je da poglavar pristupi osobama s problemima i moli ih da pomognu riješiti problem i pridonesu svoj obol za dobro zajednice u kojoj žive. Ideal mu je bio poglavar "koji prosi, moli, sve upotrebljava, da osvoji srca svojih podložnika, da ga shvate i velikodušno se podlože odluci njegovoj".[245] Sam se prema provincijalima vladao ustrpljivo i susretljivo, pa su oni kojiput, prema priznanju provincijala Škunce, znali i koristiti tu njegovu dobrotu.[246] Čini se kao da je sažaljevao poglavare pa im je često i nezatražen nudio svoje svjete, kad je smatrao da će biti korisni.[247] Vrlo često, u skladu sa svojim stavom da to bude nenametljivo, savjete je izlagao kao da oni dolaze od drugoga, što nije bilo ni isključeno.

Antić se međutim nije zaustavio samo na svojim savjetima, pomaganju i žrtvama. Uvjeren u snagu molitve Crkve, razvio je i posebni apostolat za svećenička i redovnička zvanja te pronalazio osobe koje će se, po njegovoj nakani, za njih moliti i žrtvovati.[248] Za njih je napisao i posebna pravila: *Smjernice za svagdanji život duši koja želi biti žrtva za svećenike.*[249]

SKRB ZA ČASNE SESTRE

U vrijeme Antićeve mladosti na području Provincije Presvetog Otkupitelja bilo je nekoliko samostana časnih sestara tješnje povezano uz Provinciju, kojima je Provincija pružala duhovne usluge. Jedan od njih bio je i samostan sv. Klare u Splitu. Premda su klarise bile pod jurisdikcijom splitskog nadbiskupa, u teškim

---

[244] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 6. VI. 1947. AP, I/30, 30 [¢ 4, 585].

[245] Antić Fučeku, Zagreb 25. VII. 1962. AP I/16, 1[¢ 4, 192-193]; Antić Lovriću, Zagreb, 26. XI. 1958. AP I/26 4 [¢ 4 479-480.

[246] Usp. provincijal B. Škunca Antiću Split-Poljud. 30. VI. 1933. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[247] Tako piše provincijalu Noli da je jedna njegova odredba neugodno djelovala na fra Karla Kosora pa da to zgodno ublaži i pokaže se prema njemu kao pravi otac i tako ga razoruža u njegovu mišljenju. AFPPOS, Spisi provincijala, br. 214/1948. Antić Noli, Zagreb, 26. VII. 1948. ad nomen Antić.

[248] Usp. Antić M. Baturić, Makarska, 8. VIII. 1948. AP III/5, 31 [¢ 6, 70]. Milena Bebić u svojoj izjavi kaže: "Teta Anka je žrtvovala svoj život za svećenike." Izjava s. Milene Bebić sestre sv. Križa, Zagreb, Vrhovac 43.

[249] Knjižica je bez naslova (11 str.). Antićev autograf. Naslov koji je ovdje upisan nadodao je katalogizator u daktilografskom prijepisu. Usp. AS 4. [¢ 7, 33-43].

godinama poslije Prvoga svjetskog rata franjevački provincijal zauzeo se i materijalno za opskrbljivanje sestara, koje su agrarnom reformom bile teško pogođene. Nije poznato, međutim, zbog čega su odnosi ubrzo zahladnjeli. Provincijal Cikojević dao je naslutiti sestrama, ili su one barem tako shvatile, da ih poslije “tolikih dokaza […] očinske ljubavi” smatra neharnima. Zbog toga se opatica Anđelika Mikačić nije odmah ni usudila, kako ona kaže, zatražiti za “redovitog ispovjednika” cijenjenog i produhovljenog svećenika Venceslava Bilušića, no ipak ga je zatražila nešto kasnije.[250] Zašto Cikojević nije ispunio želje sestara nije poznato, no on je 30. I. 1925. uručio Antiću imenovanje za ispovjednika klarisa.[251]

Nije poznato što je Antić napisao u prvom svom pismu opatici Mikačić i je li Cikojević to pismo proslijedio, no on se očito želio pojaviti s darom koji je trebao potaknuti duhovni napredak sestara pa je zamolio o. Nakića da bi im darovao jedan kyrijal.[252] Uskoro im je Antić poslao životopis bl. Krescencije Höss.[253] No, u to vrijeme počinje i njegovo traženje protuusluga koje će potrajati do smrti. Nisu to bile protuusluge materijalne naravi, već sat klanjanja “pred Isusom”,[254] molitve koje će Antić unaprijed često tražiti od svojih duhovnih vođenika.

Kad je Grabić potkraj 1925. postao provicijal, prihvatio je i službu redovitog ispovjednika časnih sestara klarisa u Splitu. Vjerojatno je upravo on preporučio biskupu Bonefačiću Antića kao izvanrednog ispovjednika,.[255] i tu će službu Antić obavljati, čini se, čitavo vrijeme dok je bio u Makarskoj.[256] U ožujku 1928. držao je klarisama i duhovne vježbe.[257] Vjerojatno se upravo na klarise odnosi i Antićev poticaj kasnijem provincijalu Cikojeviću da bi držao sestrama svake nedjelje duhovni govor jer bi time “preporodio samostan”.[258]

God. 1929. Antić je imenovan izvanrednim ispovjednikom i sestara milosrdnica u Makarskoj,[259] pa se tako njegovo iskustvo i poznavanje sestara proširilo. Uvidio je koliko je potrebno duhovno vodstvo tim osobama često prepuštenima samima sebi. Vjerojatno je ubrzo uvidio da samo svojim govorima ne može prepo-

---

[250] Spisi provincijala svežanj 106. Anđelika Mikačić Cikojeviću, Split 22/XII. 1924 [neprotokolirani izvornik ispred broja 2042/1924].

[251] Urudžbeni zapisnik, 169/1925 [koncept nedostaje].

[252] Spisi provincijala, svežanj 107, Antić Cikojeviću, Makarska 7. II. 1925 [neprotokolirani izvornik između broja 299-300/1925].

[253] Vjerojatno se radi o knjizi F. Jeiler, *Vita della beata Maria Crescenzia Hoess,* Quaracchi 1900.

[254] Spisi provincijala, svežanj 107, br. 536/1925. Antić Cikojeviću, [Makarska, 16. III. 1925, izvornik].

[255] U Grabićevu imenovanju kojim ga biskup Bonefačić imenuje redovitim ispovjednikom (br. 36-47/18. XII. 1926 u AFPPOS, Spisi provincijala 133, poslije br. 2065/30. kaže se da će ga u slučaju zapreke zamjenjivati izvanredni ispovjednik o. Ante Antić, franjevac.

[256] Nešto kasnije 1932. imenovan je i izvanrednim ispovjednikom sestara klarisa u Splitu. Sljedeće godine 25. I. 1933. dobio je novo imenovanje za vanrednog ispovjednika samostana klarisa u Splitu (Bisk. ord. Split, br. 329/33; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 3/1933).

[257] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 5. III. 1928.

[258] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 140, br. 685/1932, Antić Cikojeviću, Makarska 22. V. 1932.

[259] Split, br. 3446/1929.

roditi samostane pa je poduzeo i priređivanje različitih priručnika koji bi sestrama mogli pomoći u njihovu duhovnom napredovanju.

Godine 1936. priredio je posebni priručni ceremonijal za sestre klarise u Splitu i poslao im na hrvatskom životopise svetih sestara da ih mogu čitati u blagovaonici.[260] Uposlio je i sestere da mu pomognu u prevođenju nekih spisa.[261] Tu će praksu kasnije naveliko proširiti najvjerojatnije zbog toga da bi privukao pojedine osobe da se na taj način više posvete duhovnom radu.

Drugi svjetski rat odvukao je Antićevu pozornost jače prema problemima u vlastitoj Provinciji. Pismene su veze bile otežane pa je vjerojatno i njegov kontakt sa sestrama bio rjeđi, no on ih nije zaboravljao Za školske sestre na Lovretu u Splitu sastavio je 1944. "Ispit savjesti" koji je pregledao fra Stanko Petrov .[262]

Ako je rat donio sobom probleme, čini se da problema nije bilo puno manje ni u prvim poratnim godinama komunističke vladavine. No poštanski se promet odvijao dosta uredno. To je Antića potaklo da od 1945. uspostavi češće kontakte s redovnicama koje su mu se obraćale zbog različitih problema[263] i kod njega nalazile potporu. No i povezivanje sa zajednicama postaje čvršće, naročito zbog toga što sve više preuzima vođenje duhovnih vježba.[264]

Skupina sestara klarisa, koja nakon rata prelaze iz Splita u Samobor i nastanjuje se u blagovanici franjevačkog samostana u skrajnje siromašnim uvjetima, poziva ga na "odmor" u Samobor.[265] I zaista, Antić je sestre zagonetnim putem providnosti slijedio, premjestivši se u Zagreb, i pružao im dragocjenu pomoć i potporu.[266] Zauzimao se za njih i kad su, čini se, došle u nesporazum s Hrvatskom franjevačkom provincijom sv. Ćirila i Metoda koja ih je primila u svoj samostan u Samoboru,[267] pa su iz Samobora preselile u zagrebačko predgrađe Mikuliće. Tu su, prema Antiću, još 1964, kad je po Europi vladalo blagostanje, bile gladne i puno

---

[260] Antić klarisama, Makarska, 2. I. 1936. AP, II/47, 10 [¢ 5, 1142].
[261] Antić klarisama, Makarska, 30. IX. 1937. AP, II/47, 13 [¢ 5, 1145].
[262] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 22. IX. 1944.
[263] Jedno od prvih sačuvanih pisama je pismo s. Slavke Vrsalović iz Postira tada u Splitu, Marjanska cesta 9. Arhiv Vicepostulature, Vrsalović Antiću, Split, 10. VII. 1945.
[264] Krajem 1945. čini se da vodi duhovne vježbe sestrama na Lovretu i početkom 1946. klarisama u Splitu. Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Split, 20. XII. 1945 [kopija Provincijalata br. 366/45]. Od biskupa Bonefačića dobio je na zamolbu školskih sestara dopuštenje da 7. I. 1946. može obaviti obred primanja prvih zavjeta dviju novakinja (NAS, S-M, Spisi 1784/1945). — Početkom siječnja drži duhovne vježbe časnim sestrama u Makarskoj, a potom polovicom mjeseca sestrama klarisama u Splitu. Antić Petrovu, Makarska 5. I. 1946. AP, I/34, 38, [¢ 4 673]. Pisma svećeniku, III, 20/34, 52. A čini se da je i u ožujku 1946. držao neke duhovne vježbe u Splitu. Usp. Antić K. Jukić, 29 II [=III] 1946, AP III/13, 29 [◊ 2, 681].
[265] Arhiv Vicepostulature, Klarise Antiću, Samobor 30. IV. 19[46].
[266] U ljetopisu samostana spominje se da im je fra Božo Vuco isposlovao pomoć iz Amerike i da ih je fra Jozo Mikulić povezao s Klarisama u New Yorku, vjerojatno je Antić bio posrednik u jednom i drugom slučaju. Usp. Arhiv samostana sv. Klare u Zagrebu, Povijest samostana sv. Klare Bezgrješnog Srca Marijina, Samobor-Zagreb (bez paginacije) uz god. 1948. O Antićevu pomaganju klarisama svjedoči i Vlado Poljak. Izvanprocesualna svjedočanstva i sjećanja na o. fra Antu Antića, str. 6. [¢ 9, 80].
[267] To bi se dalo zaključiti iz Antićeve preporuke provincijalu Damjanoviću da njegova "očinska ljubav preko svega prođe". Antić Damjanoviću, Zagreb, 10. XII. 1964. AP, I/12, 17 [¢ 4, 168].

trpjele, pa je Antić zamolio odvjetnika Mužića da bi im on pomogao.[268] Vjerojatno je Mužić i odgovorio pozivu jer ih Antić u sljedećem pismu uz ponovne preporuke naziva njegovim štićenicama.[269]

Bilo je naravno da u krug njegova zanimanja, u Zagrebu, uz klarise, koje je poznavao iz Splita, najprije dođu školske sestre, koje je također poznavao iz Splita, a u samostanu u kojem je boravio obavljale su različite službe. Kad je došao u Zagreb, Antić je već zatekao sestre u samostanu. One su naime tu došle 1945. i čini se da ih je duhovno vodio fra Albert Bukić.[270] Kad je Bukić 1947. zatvoren, generalni vikar Franjo Salis-Seewis (nadbiskup Stepinac je bio u zatvoru) imenovao je fra Antu na preporuku redovničkih poglavara redovitim ispovjednikom školskih sestara u samostanu Majke Božje Lurdske i on će ih voditi duhovno sve do pred smrt.[271]

Uz duhovne nagovore, i duhovne vježbe koje počinje držati u samostanima časnih sestara,[272] Antić za njih piše i razmatranja,[273] a čini se da ga sestre sve više počinju tražiti i za samostanskog ispovjednika. Tako je 21. VI. 1951. postao redovitim ispovjednikom novakinja sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga i ispovjednikom, u izuzetim slučajevima, za ostale sestre u kući matici na tri godine.[274]

---

[268] Antić Mužiću, Vrhovac, 29. IX. 1964. AP. III/22, 4 [◊ 2, 745].

[269] Antić Mužiću, Zagreb, 18. XII. 1964. AP. III/22, 10 [◊ 2, 747].

[270] Usp. B. R. Nazor, Lovretske sestre, Split 1986, 166.

[271] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Samostanski spisi 104/1947. B. Borić, Nadbiskupskom duhovnom stolu, bez datuma. Obavijest Nadbiskupskoga duhovnog stola (br. 4918/47) o imenovanju od 13. IX. 1947. Arhiv Vicepostulature, Antićevi osobni dokumenti, 11. I. 1954, odlukom Nadbiskupskoga duhovnog stola u Zagrebu br. 6043-1953 (!), koju je potpisao ordinarij sede impedita Josip Lach, imenovan je redovitim ispovjednikom za treće trogodište časnih sestara Trećeg reda sv. Franje. - 28. II. 1958. imenovan je na četvrto trogodište, br. 1436-1958. Potpisao generalni vikar Josip Lach. Izvornici u Vicepostulaturi.

[272] Uz školski rad i vodstvo studenata Antić je poklanjao dosta vremena vodstvu sestara, ne samo duhovnim govorima, ispovjedanjem i duhovnim savjetima već i održavanjem duhovnih vježba. Istražiti gdje je sve i kada održao duhovne vježbe prelazi okvire ovog rada. Ipak mi se čini korisnim upozoriti barem na neke od tih duhovnih vježba. Tako Antić piše Noli da su ga zamolile časne sestre Malog Isusa da im održi 4 dana duhovne vježbe pa se preporučuje Noli da se moli da bi to i njemu bilo na duhovnu korist. AFPPOS, Spisi provincijala, br. 309/1948. Antić Noli, Zagreb, 26. VII. 1948. ad nomen Antić. Subota pred 21. studenoga ima duhovne vježbe kod nekih časnih sestara. (II/16, 321)**. —** Tako mu na njegovu molbu provincijal Lovrić dopušta da drži duhovne vježbe časnim sestrama klarisama. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću, Split, 16. VIII. 1956. — Nakon toga držao je duhovne vježbe školskim sestrama na Lovretu u Splitu. Potkraj rujna držao je duhovne vježbe časnim sestrama na Lovretu u Splitu. Antić B. Milašin, Split, 24. IX. 1957, AP, II/26, 10 [¢ 5, 682]. — Njegova pisma iz mjesta gdje su boravile časne sestre također upućuju da im je bio na usluzi. Tako se iz Samobora, gdje su boravile klarise, javio fra Anti Jadrijeviću (Antić Jadrijeviću, Samobor, 9. X. i 11. XI 1957. AP, I/19, 20 i 21 [¢ 4, 317-318]), a iz Brezovice, gdje je samostan karmelićanki, uputio je opsežno pismo novacima u Visovcu (Brezovica, 24. X. 1957. AP, I/48, 5 [¢ 4, 902]) a u Zagrebu fra Pavlu Grafu posuđuje predavanja za đake. Antić P. Grafu, Zagreb, 17. XI. 1957, AP. I/18, 1 [◊ 2, 185].

[273] Usp. Antić K. Bačić, Zagreb, 16. IX. 1948, AP. II/1, 5 [¢ 5, 3].

[274] Imenovanje je potpiso generalni vikar D. Hren. Dopis pod br. 3182-1951. Izvornik u Vicepostulaturi. Usp. također B. Vračić - A. Kovačić, *Sestre Milosrdnice I,* Zagreb 1996, 110.

Potom je 19. IV. 1956. imenovan pomoćnim ispovjednikom (confessarius suplementaris) sestara milosrdnica u kući matici u Zagrebu .[275] Uslijedilo je potom 26. IX. 1957. imenovanje redovitim ispovjednikom sestara sv. Križa na ženskoj klinici u Zagrebu za prvo trogodište,[276] i 25. II. 1958. imenovnje izvanrednim ispovjednikom (confessarius extraordinarius) sestara sv. Križa za petogodište.[277]

Vjerojatno su ta imenovanja utjecala da je Antićevo zanimanje sve više postajalo usmjereno u pravcu duhovnog vođe. Na to upućuje njegovo sve veće zauzimanje za rješavanje različitih pitanja koja su mučila zajednice redovnica;[278] njegove molitve za sestre i za one koji su im održavali duhovne vježbe;[279] njegov duhovni rad i poticanje na različite pobožnosti;[280] sve opsežnije zanimanje za duhovnom literaturom koja mu je bila potrebna za vođenje duša, održavanje duhovnih nagovora i vođenje duhovnih vježba;[281] tješnje povezivanje s poglavaricama pojedinih samostana i družbâ te svjetovnog instituta Suradnice Krista Kralja.[282] Zbog toga su ga redovnice smatrale prijateljem njihovih družba koji je "spreman da potakne sestre svakom zgodom na dobro". Tamo gdje nije uspijevao stići osobno, poslužio se pisanom riječju, u nedostatku vremena često umnažajući isti tekst različitim osobama, kao što je to već ranije provodio u praksu sa svojim bivšim studentima.[283]

U svom duhovnom vodstvu Antić je, čini se, posebnu važnost pridavao poglavarima kao Božjim namjesnicima. Redovnica se treba predati potpuno u ruke Božje. Ne smije tražiti svoju volju već Božju volju. Ali kako u pojedinim slučajevima znati što je Božja volja? Tko se drži starijih, on Boga sluša i živi po njegovoj volji, tvrdio je Antić.[284] Često je zbog toga tražio da njegovo duhovno vodstvo bude pod nadzorom poglavara kojima je pripadala duhovna skrb za njegove peni-

---

[275] Pod br. 2329-1956 Imenovanje do opoziva potpisao nadbiskup koadjutor Franjo Šeper. Izvornik u Vicepostulaturi.

[276] Pod br. 4747-1957. Izvornik u Vicepostulaturi.

[277] Pod br. 1386. Potpisao Lach. Izvornik u Vicepostulaturi.

[278] Antić Damjanoviću, Zagreb, 5. VI. 1958. AP, I/12, 3 [¢ 4, 152].

[279] Tako piše fra Damjanu Damjanoviću: "Dok ste držali sv. duhovne vježbe u Blatu svaki sam dan posebno molio za Vas i za Sestre."Antić Damjanoviću, Zagreb, 4. X. 1958. AP, I/12, 4 [¢ 4, 153].

[280] Prema udijeljenim mu ovlastima i prema propisima Kongregacije za oproste od 10 V. 1742 i dekretu Apostolske Penitencijarije od 12. III. 1938. čini se da je 12. III. 1960. podigao križni put u samostanu Karmel-Brezovica. Potpisani koncept u Vicepostulaturi.

[281] U tom okviru treba promatrati i njegovo zanimanje za hrvatski prijevod enciklike Pija XI. *Mens nostra* od 20. XII. 1929. o duhovnim vježbama kako bi se mogao okoristiti u vlastitom radu. Usp. Antić Damjanoviću, Zagreb, 15 i 16 . XII. 1957, AP, I/12, 1-2 [¢ 4, 150-151].

[282] Usp. pisma Antić starješici M. Čović, Zagreb, 11. I. 1962 - 14. II. 1963, AP, III/8, 1-4 [¢ 6, 121-127].

[283] Takve okružnice nisu bile upućene samo redovničkim zajednicama već i pojedincima, usp. npr. pismo od 28. XII. 1963. Arhiv Vicepostulature, AP, II/38 24 [¢ 5 929]; II/44, 6 [¢ 5, 1057]; II/47, 53 [¢ 5, 1192]; II/48, 16 [¢ 5, 1234]; II/49, 2 [¢ 5, 1238]. To su pismo sestre milosrdnice u Frankopanskoj u Zagrebu prepisale i u svoj ljetopis uz datum 29. XII. 1963. Pisma je "slao prigodom većih blagdana i početkom svakog crkvenog vremena" (Kronika sestara sv. križa - Zagreb, Vrhovac 43, 1965).

[284] Antić Š. Atlagić, Zagreb, 14. X. 1946, AP, III/3, 1 [¢ 6, 22-23].

tente. Iz pisama časnih sestara možemo vidjeti da su im poglavarice dale dozvolu za dopisivanje s njim kao s duhovnim vođom.[285]

Od svojih duhovnih kćeri tražio je da se mole i žrtvuju za nj kao duhovnog oca da mu Isus da nebesku mudrost, čistoću i poniznost, da im uvijek zna pokazivati volju Božju i voditi ih po Duhu Svetomu, a on ih je svaki dan preporučivao dok je slavio misu na oltaru i molio za njihovu svetost.[286]

Iz osobnog i tuđeg iskustva Antić je vrlo dobro znao da se život u samostanu sastoji od zbira manjih ili većih duhovnih i tjelesnih radosti i brojnih većih ili manjih poteškoća. Svojim vodstvom i savjetima prve je pokušao oplemeniti a druge olakšati, pa čak ih pretvoriti u nasladu. Radost je svakidanja pričest i želja da se ujedini s Kristom; radost je prisutovati s ljubavlju sv. misi; radost je pohađanje Isusa u Presvetom sakramentu. Radost je štovati BDM i nju nasljedovati, radost je preoblikovati se u Isusa, pa čak i trpeći i noseći svoj križ. No Antić ne odbija ni druge manje svakidašnje ljudske radosti rodbinske, prijateljske, drugarske, u uspjehu, napretku, zdravlju, na položaju, dobru društvu i slično.[287] On od svojih duhovnih kćeri traži i odmor kao volju Božju, da poslije mogu bolje vršiti svoje poslove.[288] Ipak samo one prve, duhovne radosti produhovljuju, suobličuju osobu Bogu i pripravljaju za jedinstvo s njim.[289] Neke čisto afektivne radosti odbijao je smatrajući da one mogu postati pogibeljne te zbog toga npr. nije redovnici dopuštao zagrliti i milovati djecu koju poučava.[290]

Redovništvu je, prema njegovu mišljenju, pripadalo nepregledno polje raznolikog duhovnog rada. Odgojen u redovničkoj provinciji u kojoj je većina redovnika živjela samačkim životom i kojoj je bila strana jednoličnost, Antić je prihvatio kao nešto normalno raznolikost redovništva i duhovni razvoj osobnosti unutar njega.[291] On se donekle trudio da svakoj redovničkoj družbi približi najshvatljiviji oblik vlastitog poslanja. U pismima često spominje osnivače ili zaštitnike pojedinih družbâ. Čak je prevodio razmatranja i članke koji se odnose na različite družbe,[292] no nije bio sklon pripisivati redu ili družbi odlučujuću spasenjsku ulogu da ne bi time zasjenio ulogu Kristovu; osnivač reda ili družbe uvijek mu ostaje samo uzor, red ili družba pomoć u ostvarivanju duhovnih ideala, a suobličenje s Kristom konačni cilj osobe.

---

[285] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Ksaver [Zagreb], 21. VIII. 1955. "Č. Predstojnica mi je dala dozvolu, da Vam odgovorim na pismo ako hoću."

[286] Antić B. Horvat, Zagreb, 16. XII. 1962. AP. II/11, 14 [◊ 2, 385]

[287] Usp. Antić klarisama, Zagreb, 11. VI. 1958. AP, II/47, 34 [¢ 5, 1170-1071].

[288] AP. II/30, 22 [◊ 2, 576]. - Antić A. Kujundžić, Zagreb, 14. IV. 1955. AP, II/19, 67 [¢ 2, 435].

[289] Antić klarisama, Zagreb, 11. VI. 1958. AP, II/47, 34 [¢ 5, 1170-1071].

[290] AP, II/32, 1 [◊ 2, 584].

[291] Bilo bi krivo zbog te širine Antićeva stava shvatiti da su mu svi redovi jednako vrijedni, ili da mu je redovništvo samo neka vrsta bolnice za zaraženike grijehom. Istina, ta se slika nalazi u Antića: "Mi smo u redu kao u jednoj spasonosnoj duh[ovnoj] bolnici" AP, II/29, 15 [◊ 2, 542]. No taj je opis upućen sestri koja je radila u ambulanti (usp. AP, II/29, 13 [◊ 2, 556]) i zbog toga njezino značenje nema apsolutnu već samo metodološku vrijednost.

[292] Dominikanki č. s. Ksaveriji Oreb šalje npr. neki prijevod sv. Katarine da bi preko njega osjetila zagovor i pomoć velike Majke. AP, II/29, 12 [◊ 2, 555]. O Ostalim prijevodima usp. poglavlje *5. Priređivač priručnika za duhovni život*.

SAVJETNIK VJERNICIMA

Uz odgoj klerika Antić se već kao mladi misnik počeo baviti i duhovnim vodstvom vjernika nastojeći u Crkvi odgojiti produhovljene kršćane. U početku je okupljao učiteljice željne dubljega duhovnog života i djevojke iz Makarskog primorja, a zatim od dolaska u Zagreb 1946, uz vodstvo svećenika i redovnika odnosno njihovih pripravnika, sve više se posvećivao i vodstvu vjernika laika. Tome su pridonosile i pobožnosti koje je predvodio i s kojima su vjernici ostajali oduševljeni. Tek jedan manji dio vjernika, koji su u Antiću otkrili prijatelja, održavao je s njim pismene veze, a prikupljeni podaci upućuju na Antićevu karitativnu pomoć i posebno duhovno vodstvo.[293]

UČITELJICE

Prvo Antićevo zanimanje za učiteljice čini se da počinje još iz vremena kad je kao mladi svećenik boravio na oporavku u Imotskom. Tu je upoznao učiteljicu Korneliju Murvar, koja je pod njegovim utjecajem stupila u samostan klarisa kao sestra Stefana od sv. Križa, a kasnije će postati jedna od utemeljiteljica samostana klarisa u Samoboru i Zagrebu.[294] Iz Antićeva pisma provincijalu Cikojeviću vidi se da je već 1931. godine pozvao na duhovne vježbe katoličke učiteljice. Čini se da je to bio početak rada s učiteljicama. Sljedeće godine namjeravao je ponovno održati duhovne vježbe učiteljicama u Splitu kod sestara službenica milosrđa. Zamolio je fra Stanka Petrova da bi im on održao te duhovne vježbe. Vjerojatno zbog svojih planova, fra Stanko nije bio oduševljen pozivom, pa se Antić obratio provincijalu ne bi li ga on svojim autoritetom pripomogao nagovoriti.[295] Cikojević je doduše preporučio Petrovu Antićevu molbu,[296] ali on nije mijenjao odluku.[297]

Posao učiteljica Antić je promatrao kao uzvišenu službu, jer njima je povjereno da vječno pomlađuju stablo naroda, da od djece stvore "uzdanicu naroda i domovine". Upućivao ih je da ne rade samo oko umnog uzdizanja već i oko oplemenjivanja srca, da usađuju djeci plemenite osjećaje i ljubav prema Bogu, bližnjemu i domovini.[298] U neku ruku njihov je rad promatrao kao nastavak Kristova

---

[293] Tako mu se 1954. javlja Marija Perović da je molila golgotskog mučenika da mu udijeli sve milosti. Arhiv Vicepostulature, M. Perović Antiću, Arb[anasi]-Zadar, 18. IV. 1954. — Nekoliko pisama svjedoči i o povezanosti obitelji Stjepana i Franjke Tomičić s Antićem. Arhiv Vicepostulature, Stjepan i Franjka Tomičić. Antiću, Senj 17. IX. 1955.

[294] Usp. Arhiv samostana sv. Klare u Zagrebu, Povijest samostana sv. Klare Bezgrješnog Srca Marijina, Samobor-Zagreb, [str. 3]. V. Vrčić, *Naš magistar,* Vrgorac 1977, 13-14.

[295] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 140, br. 769/1932, Antić Cikojeviću, Makarska 10. VI. 1932.

[296] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 140, br. 772, izvan protokola, Cikojević Petrovu, 12. VI. 1932.

[297] AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 140, br. 781/1932, Petrov Cikojeviću, Sinj, 14. VI. 1932. "Mene se fra Ante Antić ove godine baš junački dovezao. […] Možda je slutio da ću mu odbiti, pa je valjda htio da me poklopi Vašim auktoritetom…". Provincijalu je preostalo jedino da pokuša "utješiti" fra Antu na svoj način. Kako bi ga se lakše riješio, usporedio je Petrova sa izbirljivim čovjekom koji "reda slova u govoru i oko svakoga izgubi pol sata" kao što izbirljivac gubi vrijeme u jelu. AFPPOS, Spisi provincijala, svežanj 140, br. 791/1932, Cikojević Antiću, Split, 16. VI. 1932.

[298] Antić učiteljicama, Makarska, 23. IX. 1938, AP, III/42 2 [¢ 6, 508].

učiteljskog djelovanja među djecom. Zbog toga ih je poticao da rade oko obnove Kristova kraljevstva, posebno kod djece, ali i kod svih onih s kojima dolaze u doticaj.[299] Učiteljicama je naglašavao da u školi trebaju "prema svakomu pokazivati iskrenu i neiscrpljivu ljubav, dobrotu, ustrpljivost i želju svakomu koristiti, pomoći koliko se može".[300] Hrabrio ih je i jačao da ne klonu zbog težine i kojiput možda dosade svakodnevno teškog zadatka i poticao da, s predanjem u Božju volju, vrše svoje dužnosti krijepeći se molitvom i sakramentima.[301] Postajao je i njihov kućni prijatelj i uskoro predobivao i njihove ukućane.[302]

Pripremao im je čak i predavanja koja bi se moglo preurediti i izreći za početak školske godine,[303] ili za neke druge zgode tražeći da ih prilagode djeci.[304] Pokazivao se širok s obzirom na stjecanja obrazovnih i životnih iskustava pa je ne samo odobravao već i savjetovao sudjelovanje na različitim katoličkim skupovima.[305]

Premda u službenom dopisu 1938. Antić iznosi kako je s Leonardom Bajićem nakanio držati duhovne vježbe za pučke učitelje u sjemeništu u Sinju, pa je zato tražio dopuštenje od provincijala i kustoda, što je ovaj nazvao znamenitim i hvalevrijednim pothvatom,[306] najvjerojatnije se radi o samim učiteljicama. Takvu pretpostavku, čini se, potvrđuju Antićevi daljnji koraci u organiziranju učiteljica. Da bi naime što bolje organizirao učiteljice, Antić je zatražio obavijesti od Velikog vijeća ženske mladosti talijanske katoličke akcije (Consiglio superiore gioventù feminile di azione cattolica italiana) na što mu je Maria Carosi poslala tražene obavijesti.[307] Najvjerojatnije su se učiteljice sastale negdje potkraj 1938. godine. Antić tu skupinu spominje kao društvo koje je imalo cilj promicati kršćanske poglede na svijet i osjećaj kršćanskog poslanja, te očuvanje učiteljicâ od razornog utjecaja protucrkvenih načela. No, prema dopisu se čini da se radi samo o trećoredskoj družbi prilagođenoj skupini učiteljica. "Društvo" je djelovalo u širokom okviru evanđeoskih načela i očito nije dobilo nikakva posebna pravila. Trebalo je "živjeti u svijetu i snalaziti se, ali samo ne okaljati se njegovom rugobom".[308]

---

[299] Antić K. Jukić, Zagreb, 30. I. 1941, AP, III/13, 14 [¢ 6, 181].
[300] Antić M. Baturić, Makarska, 9. III. 1947, AP, III/5, [¢ 6, 57].
[301] Antić učiteljicama, Makarska, 23. IX. 1938, AP, III/42 2 [¢ 6, 508].
[302] Kad se sestra Antićeve duhovne kćeri Anke Bebić kod njega htjela ispovjediti u vrijeme Ankine bolesti, ali nije bilo ispovjedaonice, Antić joj je rekao "Kate, sjedi ovdje kraj mene. Tvoja je kuća ispovjedaonica i crkva." Katina kći Milena kaže da se Kata osjećala kao u nebu. Arhiv Vicepostulature: Izjava sr. Milene Bebić sestre sv. Križa, Zagreb, Vrhovac 43.
[303] AP. III/13, 7 [◊ 2, 671].
[304] Antić K. Jukić, Makarska, 24. XI. 1938, AP, III/13, 9 [¢ 6, 176]. - Antić učiteljicama, Makarska, 18. IV. 1940, AP, III/42 4 [¢ 6, 511].
[305] Katici Jukić Antić ne samo odobrava već i savjetuje odlazak na kongres u Ljubljanu 1935. držeći da se na takvim manifestacijama pokazuje uzvišenost i veličina vjere i Crkve. Antić K. Jukić, Makarska, 10. VII. 1935, AP, III/13, 4 [¢ 6, 174].
[306] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br 20/38. Antić Grabiću, Makarska, 17. VI. 1938; Grabić Antiću, Prešov 21. VI. 1938; br. 22/38, Antić kustodu Vjenceslavu Nakiću, Makarska 25. VI. 1938; br. 23/38 Nakić Antiću Sinj 26 [25] VI. 1938.
[307] Milano 7. VII. 1938. Uredovni spisi klerikata, izvan protokola. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.
[308] Antić učiteljicama, Makarska, 20. I. 1939, AP, III/42 3 [¢ 6, 506].

S kakvim je osjećajima, čak i nekom vrstom zanosa, Antić pristupao duhovnom vodstvu učiteljica može se vidjeti iz njegova pisma koje je uputio učiteljicama za korizmu 1940. gdje u duhu gleda obnavljanje Kristove muke, a učiteljice kao jeruzalemske žene koje se ne plaše pogrda koje neprijatelji upućuju Isusu. One smjelo idu za božanskim učiteljem premda ih drugi, pa čak i neke kolegice prezirno gledaju i rugaju im se te ih hrabri da poput Veronike nastave svaki dan brisati Kristovo znojno i okrvavljeno lice na braći ljudima.[309]

Kad je II. svjetski rat zahvatio i Antićevu domovinu, on nije ispustio iz vida učiteljice koje je uputio za Kristom. Slao im je razmatranja i pouke kako se snaći u općoj klaonici u kojoj se ljudi međusobno mrze i ubijaju. Hrabrio ih je i bodrio da se oslone na Boga koji ostaje dovijeka i na Crkvu, jer nju ni vrata paklena neće nadvladati. Poučavao ih je da životom vrše apostolat, naročito kod djece i u okolini gdje žive, da molitvom pružaju Bogu zadovoljštinu za grijehe naroda, da mole za umiruće na bojištima da se spase, za gladne i siromašne da ne izgube pouzdanje u Boga, za zavedene bezbožnim načelima da se obrate te za vlastiti narod da ostane vjeran Bogu i Crkvi,[310] ali se zanimao i za živežne namirnice koje bi im mogle ustrebati.[311]

I kad je u razdoblju komunističke vladavine vjernicima postajalo sve teže, Antić se nastavlja skrbiti za svoje duhovne kćeri. I premda poratno vrijeme u komunističkoj zemlji nije bilo prikladno za vjerske skupove, videći opasnost kojima su izloženi mladi naraštaji, organizirao je 1946. trodnevne duhovne vježbe za učiteljice u Makarskoj na trošak samostana.[312] Do odlaska iz Makarske u Zagreb nastavio je osobno i pismenim putem duhovno voditi učiteljice,[313] Slao im je prijevode duhovnih spisa,[314] a pomagao im je i različitim preporukama.[315] I kad se jedna učiteljica, uslijed komunističkih ideoloških pritisaka koji su na nju vršeni, već umorila, Antić je zahtjievao da ostane i dalje u službi, sokoleći je da joj neće nitko nauditi i uvjeravajući je da Bog hoće da svjedoči za njega, a u borbi će se očeličiti.[316] Pa i kad se kroz duže razdoblje problemi, čini se, oko njezina stana nisu sredili, Antić je ponovno hrabri da trpi s Kristom, Blaženom Djevicom i s Crkvom.[317]

---

[309] Antić K. Jukić, Makarska, 16. III. 1940, AP, III/13, 12 [¢ 6, 178-179]. - Jedna kopija pisma učiteljicama sačuvana je nedatirana, AP, III/42 5 [¢ 6, 512-513].
[310] Antić K. Jukić, Makarska, 30. III. 1942, AP, III/13, 18 [¢ 6, 185].
[311] Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 27. V. - 11. VII. 1945, AP, III/35 31-44 [¢ 6, 398-405].
[312] Antić M. Baturić, Makarska, 5. VIII. 1946, AP, III/5, 12 [¢ 6, 50-51]. Usp. AP. III/5, 10 [◊ 2, 624]. Kako se hrana u to poratno vrijeme mogla nabavljati samo uz kupone, koje je samostan dobivao u iznimno maloj količini, i sama prehrana učiteljica predstavljala je poteškoće, pa im je preporučio da same ponesu nešto hrane. Antić K. Jukić, Makarska, 5. VIII. 1946, AP, III/13, 31 [¢ 6, 195]. Duhovne vježbe su trebale početi 9. VIII. 1946. One su, čini se, zaista i održane. Usp. K. Jukić, Zagreb, 25. X. 1946. AP, III/13, 31a [¢ 6, 196].
[313] Usp. AP, III/13, 29 [◊ 2, 681].
[314] Antić M. Baturić, Makarska, 15. VII. 1946, AP, III/5, 11 [¢ 6, 49]. šalje spis o poniznosti.
[315] Usp. Antić Anušiću, Makarska, 15. VIII. 1946. AP, I/1a, 2 [¢ 4,3].
[316] Antić K. Jukić, Zagreb, 4. IV. 1952, AP, III/13, 40 [¢ 6, 204].
[317] Antić K. Jukić, Zagreb, 2. XII. 1956, AP, III/13, 42 [¢ 6, 206].

No, on ne ostaje samo na pukim riječima i ohrabrenjima već djelotvorno traži u Zagrebi vezu kako bi pomogao dotičnoj učiteljici za pristojan smještaj.[318]

DJEVOJKE

Uz savjete koji se odnose na temelje kršćanskog života i koji vrijede za sve staleže, djevojkama je savjetovao da budu naravne, ozbiljne ali vedre i ljubazne, otmjene, da izvršavaju dužnosti; da visoko cijene svoje djevojačko dostojanstvo, poštenje, čast i nevinost; da se čuvaju fantaziranja i izbjegavaju povjerljivost jer ih ona može odvesti u grijeh; da se mole Blaženoj Djevici Mariji za čistoću i ustrajnost u njoj. Na taj način pribavit će poštivanje i dužno odstojanje što će ih čuvati od pogibli.[319]

Njegove su riječi pune poštovanja kad govori o ljudskoj ljubavi mladića i djevojke, upućujući ih najprije na ljubav prema Bogu, Isusu, Mariji i Crkvi. U neiskvarenoj ljudskoj ljubavi on promatra djelo Providnosti u kojoj se "čiste, dobre, plemenite duše jedna drugoj približuju, bolje upoznaju, razume, vole i ljube". A za to je potrebno potpuno međusobno poštovanje, krepost kršćanske čednosti čistoće, duhovnost, Božja milost i življenje u Božjoj prisutnosti. On se ne ustručava napisati mladoj nepoznatoj djevojci: "Dijete Božje, Vaše čiste i cijenjene grudi neka budu crkva."[320]

Nije poznato kada je i kako Antić počeo razvijati svoje duhovno vodstvo osoba koje su željele živjeti trajnim djevojaštvom. Za vrijeme duhovnih vježba 1933, koje je Antić držao učiteljicama, jedna od njih mu je zatražila "životna pravila".[321] Istina, bila je to već udana osoba,[322] no nije isključeno da ga je to navelo da počne razmišljati i o pravilima koja bi mogao dati djevojkama kako bi u svijetu bolje živjele svoje kršćansko poslanje. Djevičanski život u vlastitoj obitelji Antić je držao uzvišenim i lijepim, ali "da se jedna duša odluči za taj krasni, anđeoski život u svojoj familiji, treba da zato ima dar Božji, poziv, posebnu milost i zvanje Božje",[323] pa je zbog toga odvraćao od takvog načina života osobe za koje je držao da nemaju takav poziv. Nekima je dopustio da učine zavjet djevičanstva, ali nije poznato je li ih osobno na to potaknuo ili su to one učinile svojevoljno.[324] Čini se da su taj privatni zavjet polagale na godinu dana, a mogle su ga i obnoviti,[325] ali ih je odbijao da stupe u samostan.[326] Antić ih je potom uključio u svoj apostolat,

[318] Antić K. Jukić, Zagreb, 15. IV. 1957, AP, III/13, 44 [¢ 6, 209].
[319] Antić Lj. Obrovac, Zagreb, 17. IV. 1960, AP, III/24, 3 [¢ 6, 275].
[320] Antić nepoznatoj Alisi, Zagreb, 4. X. 1963, AP, III/26 [¢ 6, 286-287].
[321] Antić K. Jukić, Makarska, 17. X. 1933. AP. III/13, 1 [◊ 2, 664].
[322] Usp. Izvanprocesualna svjedočanstva, 56.
[323] Antić Z. Sikavici, Zagreb, 12. III. 1947, AP, III/31, 3 [¢ 6, 336].
[324] Antić Cikojeviću, Zagreb 30. XI. 1946. "Bila je [Anka Staničić] nevina, djevičanska duša. Sačuvala je s pomoću Božjom i posvetila dragom Bogu krsnu nevinost i djevičanstvo sv. Zavjetom." Usp. Antić K. Lovrić, Zagreb, 24. XI. 1960, AP, III/20, 1 [¢ 6, 250]. - Antić S. Razum, Zagreb, 15. I. 1961, AP, III/27, 4 [¢ 6, 298]. 20. V. 1961, AP, III/27, 7 [¢ 6, 303].
[325] Antić M. Baturić, Makarska, 17. i 25. VI. 1946, AP, III/5, 8 i 9 [¢ 6, 46-48].
[326] Antić M. Baturić, Makarska, 9. III. 1947, AP, III/5, [¢ 6, 56].

bilo u Trećem redu, bilo da ih je vodio samostalno, te su se posvetile kao žrtva božanskom Srcu Isusovu za svećenike.

Čini se da su među takvim osobama bile Anka Bebić, Nikica Petrov[327] i Anka Staničić,[328] koje su kao učiteljice i međusobno prijateljevale,[329] te učiteljica Marica Baturić[330] i sestre Stipetić. Iz Antićevih pisama može se ustanoviti da su još neke osobe koje su živjele u vlastititm obiteljima zavjetovale djevičanstvo.[331] Neke od tih osoba, čini se, i kasnije su obavljale godišnje duhovne vježbe.[332] Neke su od njih, iako su živjele u svijetu, čini se, molile i časoslov.[333] Od njih je više nego od ostalih tražio svetost zbog toga što je svet Zaručnik kojemu su se predale, sveta Crkva u koju su se na poseban način uključile, sveta vjera koju ispovijedaju, svet stalež djevičanstva koga su odabrale i sveto zvanje kojem su se predale. Nije im dopuštao biti tužnima ni zlovoljnima niti se okretati natrag,[334] ali mu se činilo da barem nekima od njih nije mjesto ni u samostanu već upravo da trebaju djelovati poput kvasca u svijetu u kojem žive.[335] Premda su same trebale živjeti nezapaženo, držao je da njihova dobra djela ne mogu ostati nezapažena, ne samo u Božjim nego i u ljudskim očima. “Uzalud se ljubica krije u draču, njen miris je brzo odaje.”[336]

S tom skupinom izabranih kćeri čini se da se Antić uz neke časne sestre najviše dopisivao. Upućivao ih je u svakodnevni duhovni život i pozivao da obdržavaju “dnevni red”, kako ga je on nazivao. A taj se “dnevni red” sastojao u različitim duhovnim vježbama koje je osoba vršila preko dana. U to je bilo uključeno: ustajanje u određeno vrijeme s mišlju na Boga i pobožnim uzdasima, iskazivanje, preko dana, savršene ljubavi prema Presvetom Trojstvu, napose Isusu Kristu, kojega Antić redovito naziva božanskim Zaručnikom, Blaženoj Djevici Mariji i bližnjima, vježbanje u nazočnosti Božjoj, postojanost u razmatranju i duhovnom štivu, koja su trajala oko četvrt sata dnevno, moljenje krunice, samoodricanje, nadvladavanje sebeljublja, večernji ispit savjesti i pristupanje na ispovijed i pričest jednom tjedno. No, uz to nije bio zaboravljen ni sat odmora dnevno[337]

---

[327] Antić N. Petrov, Makarska, 21. III. 1942, AP, III/25, 2 [¢ 6, 278-280].
[328] O Anki Staničić sačuvana su dva izvještaja sestara milosrdnica bolničarki (izvornici u fra Nikole Radića u Makarskoj). Uz ljubav prema Bogu oba izvještaja ističu njezino djevičanstvo i poštivanje svećeničkog staleža, a jedan se izvještaj opširno osvrće i na njezina duhovnog vođu (S. Benigna. Izvještaj 16. II. 1947).
[329] Usp. Ljetopis Sestara sv. Križa na Rebru.
[330] Usp. Antić M. Baturić, Makarska 25. VI. 1946. i Zagreb 9. VII 1953 [¢ 6, 47 i 85].
[331] Usp Antić S. Razum, Zagreb 20. V. 1961. AP III/27, 7 [¢ 6, 303]
[332] Usp. Antić S. Razum, Zagreb, 29. IX. 1960, AP, III/27, 2 [¢ 6, 291].
[333] Usp. Antić M. Baturić, Zagreb, 11. XI. 1947, AP, III/5, 23 [¢ 6, 63].
[334] Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 20. IV. 1944, AP, III/35 28 [¢ 6, 396-397].
[335] “Ne mislite na samostan niti na se već na Bož(anskoga) Zaručnika kako ćete Mu savršenije ugoditi i potpunije nasljedovati Njegov sveti život živeći Njegovim Bož(anskim) životom, osobito euharističnim životom.” Antić M. Baturić, Makarska, 9. III. 1947, AP, III/5, [¢ 6, 56].
[336] Antić A. Bebić, Makarska, 12. X. 1938, AP, III/6, 6 [¢ 6, 103].
[337] Antić M. Baturić, Makarska, 9. III. 1947, AP, III/5 [¢ 6, 57]; Antić M. Baturić, Zagreb, 17. II. 1948, AP, III/5, 27 [¢ 6, 68]. - Antić K. Vukov, Zagreb, 3. I. 1960, AP, III/35 [¢ 6, 477]. — Uz razmatranje i duhovno čitanje sestre Stipetić obvezao je i na sat šutnje, naročito u došašću i korizmi. Antić F. i M. Stipetić, Zagreb, 2. VII. 1952, AP, III/35 80 [¢ 6, 431] i 25. XI. 1952, AP, III/35 84 [¢ 6, 434]. Pobožni

Poučavao ih je duhovnom životu, napose kako obaviti mjesečnu duhovnu sabranost, hrabrio ih, savjetovao im kako obaviti posvetu Blaženoj Djevici Mariji i slao im je knjige duhovnog sadržaja.[338] Posebno je pazio da im sveta misa bude stožer njihova duhovnog života.[339] Preporučivao im je čitanje liturgijskog izdanja *Život s Crkvom,* upućivao ih da proživljavaju bogoslužne obrede, da budu euharistijske duše.[340]

Duhovni put tih svjetovnjaka vodio ih je zapravo ipak prema nekoj vrsti zajedničkog života, zbog međusobnog potpomaganja i potrebe ljudske osobe za zajedništvom. I zaista iz jednog Antićeva pisma razabiremo da su za te osobe bila u pripremi pravila za svjetovnu zajednicu. Pravila je uređivala neka Marica koju Antić naziva časnom sestrom i trebala ih je dati na odobrenje.[341] Vjerojatno se radi o Marici Stanković. Koliko je Antić sudjelovao u sastavljanju tih pravila, danas je teško reći, no Antićeve upute u 7 točaka upućuju i na njegovo sudjelovanje u izradi pravila Suradnica Krista Kralja.[342]

OBITELJI

Vodeći duhovno pojedince, Antić je često pokušavao proširiti svoje vodstvo na ostale članove tjelesne ili redovničke obitelji onih koje je duhovno vodio. To se očituje iz njegovih pisama u kojima se zanima čak i za različite godove tih članova, kako bi im se mogao javiti da i oni osjete "da na njih misle djeca Božja kod svoga Oca nebeskoga".[343] Takav stav pridonijet će očito da se u Antićevo vodstvo više puta uključuju osobe iz iste obitelji, braća i sestre, muž i žena ili čitava obitelj.

O svetosti kršćanske obitelji za Antića nije moglo biti sumnje jer je obitelj po Božjoj volji predodređena za održanje ljudskog naraštaja, a u obitelji se rodio i živio i sam Božji Sin. Vrijednost pojedinog staleža u Crkvi Antić gleda isključivo u odgovoru na Božji poziv. Bog, gospodar života, određuje svakomu svoj put i zvanje i čovjek je dužan slijediti pravac koji mu je Bog zacrtao.[344] Kao što netko na Božji poziv izabire djevičanstvo, drugome ostaje dužnost odgovoriti na Božji

uzdasi koje je redovito preporučivao također su mogli biti vrlo brojni. Tako je sestrama Stipetić naložio da dnevno izreknu molitvicu *Bože moj, ja te ljubim* onoliko puta koliko imaju godina plus godine zavjeta. F. i M. Stipetić, Zagreb, 9. III. 1953, AP, III/35 86 [¢ 6, 436].

[338] Antić M. Baturić, Bez datuma. i Makarska 10. VII. 1945, AP, III/5, 3 [¢ 6, 38-39]. - Baturić je možda bila učiteljica u Pučišću. Usp. Antić M. Baturić, Samobor, 12. VIII. 1961, AP, III/5, 50 [¢ 6, 92], gdje se kaže da pismo nosi u Pučišće studentica Nada Vojnović. Iz drugoga se pisma saznaje da je stanovala na Gripama u Splitu (Antić F. i M. Stipetić, Zagreb, 18. IX. 1951, AP, III/35 72 [¢ 6, 425]).- Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 1. X. 1942, AP, III/35 26 [¢ 6, 394-395].

[339] Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 18. XII. 1944, AP, III/35 42 [¢ 6, 403].

[340] Antić M. Baturić, Makarska, 26. IV. 1946, AP, III/5, 6 [¢ 6, 42].

[341] Usp. Antić M. Baturić, Zagreb, 9. VII. 1953, AP, III/5, 42 [¢ 6, 84]. Usp. također usp. Antić M. Baturić, Zagreb, 6. VII. 1954, AP, III/5, 43 [¢ 6, 86].

[342] Usp. Antić M. Baturić, Zagreb, 28. IV. 1959, AP, III/5, 47 [¢ 6, 89-90].

[343] Usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 16. VIII. 1954. AP, II/19, 44 [¢ 2, 430]: "Ako imate kakav god u životu gospođe majke npr. Imendan, rođendan, izvolite označiti i tada ćemo se sjetiti njih, da i oni osjete da na njih misle djeca Božja kod svoga oca nebeskoga."

[344] Usp. Antić Z. Sikavici, Zagreb, 12. III. 1947, AP, III/31, 3 [¢ 6, 335].

poziv i stupiti u bračnu zajednicu. Mladić i djevojka koji se odlučuju u ženidbeni stalež iz ljubavi prema Bogu, Antić će čak reći "iz posluha", ispunjavaju volju Božju i njega proslavljuju, a njihova međusobna ljubav uključuje se u veliku božansku ljubav.[345]

Bračni život je za Antića način slavljenja Boga i služi za posvećenje supruga, njihova potomstva i na dobro Crkve i naroda.[346] Osobe stupanjem u brak ne gube djevičanstvo već ga kao ures donose pred Božji oltar i u sakramentu ženidbe zamjenjuju ga bračnim vezom kako bi ispunili volju Božju i bračnim životom proslavile Boga.[347]

Kao polazište za svoju duhovnu teologiju braka Antić uzima primjer starozavjetnih supruga Tobije i Sare (Tob 3, 16-18)[348] dopunjujući potom i razrađujući svoju duhovnu teologiju na evanđeoskim načelima. Od bračnih drugova je tražio da budu savjesno podložni volji Božjoj i primaju od Boga djecu koju im dade. Naglašavao je da budu obazrivi, uslužni i strpljivi.[349] Zahtijevao je da supruge budu podložne i poslušne muževima.[350] Držao je naime da takva podložnost može istjerati iz njihovih srdaca svaku samovolju i samodopadnost, a da ih Duh Sveti na taj način ispunjava svojom milošću i krepostima.[351] Savjetovao je srdačnost, spremnost na uslugu da bi se osigurala bračna harmonija i dobro obitelji, znajući da se tim "stiče međusobna ljubav i zadovoljstvo".[352]

DUHOVNI VEZ

Između Antića i osoba koje je duhovno vodio stvarala se neka naročita duhovna povezanost. Prvi stupanj te povezanosti doživljavao je Antić kao osjećaj dužnosti.[353] No u svom duhovnom vodstvu on nije ostajao samo na dužnosti i odnosu vođe i vođenoga. Iz njegovih pisama nije teško osjetiti da se u pojedinim pismima osjeća duhovna bliskost. Ta je bliskost izvirala iz Antićeve osobe i iz njegova načina duhovnog vodstva, ali je ovisila vrlo mnogo i o osobinama onih koje je duhovno vodio. Duhovna navezanost na Antića kao duhovnog oca bila je osjećajnija kod osoba koje su osjećajnije doživljavale pobožnost. To se zapažalo već u Antićevu magistarskom radu,[354] a i kod nekih osoba koje je kasnije duhovno vodio.

---

[345] Antić Z. Sikavici, Zagreb, 16. I. 1947, AP, III/31, 1 [¢ 6, 325]. - 10. IV. 1947, AP, III/31, 4 [¢ 6, 333].

[346] Antić M. Karaman, Zagreb, 26. IV. 1956, AP, III/16, 3 [¢ 6, 232].

[347] Usp. Antić Z. Sikavici, Zagreb, 16. I. 1947, AP, III/31, 1 [¢ 6, 324].

[348] Antić M. Damić, Makarska, 7. II. 1946, AP, III/9, [¢ 6, 129-130]. - Antić Z. Sikavici, Zagreb, 16. I. 1947, AP, III/31, 1 [¢ 6, 325].

[349] Usp. Antić M. Baturić, Zagreb, 11. IX. 1948, AP, III/5, 32 [¢ 6, 72].

[350] Usp. Antić Z. Sikavici, Zagreb, 4. I. 1950, AP, III/31, 9 [¢ 6, 350].

[351] Antić K. Jukić, Makarska, 25. XI. 1941, AP, III/13, 17 [¢ 6, 184].

[352] Antić K. Jukić, bez datuma, AP, III/13, 45 [¢ 6, 207]. -

[353] "Svetu ću molitvu prikazivati za Vas i uvijek Vas se sjećati po svojoj dužnosti." Antić K. Bačić, Zagreb, 3. III. 1959, AP. II/1, 17 [¢ 5, 12]. "Rado ću sve učiniti po svojoj dužnosti i za Vaše veće dobro, mir i napredak". Antić Z. Sikavica, Zagreb 16. I. 1947, AP III/31, 1 [¢ 6, 323].

[354] Tako je Nikola Gabrić doživljavao maloga Isusa čini se i osjetno grleći ga kao dijete a propetog Isusa je doživljavao u svojoj nutrini "ljubio mu sv. Rane ruke i presv. Lice s najvećom nježnošću". N.

Taj je osjećaj s vremenom mogao prerasti u poseban vez duhovnog oca i duhovnog djeteta. Antić ga je ponekad podržavao pismenim, a vjerojatno i usmenim, izjavama da dotičnu osobu nije zaboravio, da svaki dan s njom uzlazi na Kalvariju, da je ona u njegovu svećeništvu, u njegovoj žrtvi, u njegovoj patnji, da je on uza nju s hostijom i kaležom svako jutro, da moli nad cijelim njezinim bićem posvećujući ga Isusu. Bilo je naravno da većina tih osoba prihvati Antićevo duhovno vodstvo kad su znali da se on s njima iskreno raduje, klanja Bogu i zahvaljuje mu. Mnogima od njih nije ni padalo na pamet da bi se oteli vodstvu Božjeg čovjeka koji ih je nazivao "kćeri moja" ili "sinko", obećavajući za njih moliti, trpjeti i sjedinjivati se s Gospodinom za njihovu svetost[355]

Duhovnu je djecu u molitvi doživljavao blisko. Dolazili su mu pred oči dok je molio, a molio je dugo i u molitvi za druge bio velikodušan.[356]

Od svojih duhovnih kćeri Antić je čak tražio da mu napišu odluke svojih duhovnih vježba kako bi ih mogao držati u brevijaru[357] i podržati svojim molitvama. Čini se da su mu penitenti katkada pisali i u kapeli, dok su možda čekali na red za ispovijed. A i on je, barem ponekad, u kapeli čitao njihova pisma predajući ih

Gabrić, *Dnevnik*, f. 8v, 15v. On je također s puninom osjećaja proživljavao i Antićevu bolest dok je Antić bio u Zagrebu zbog operacije hernije, kako se vidi iz pisma u kojem mu je pisao: "A što onda ako Vas izgubim? Iza Vas što bi mi na svijetu ostalo? Zar bi mi se mililo živjeti? Vaš gubitak zar ne bi bio za me najveći gubitak? Tko mi je dobro učinio kao Vi, tko mi je dobro želio, tko me je očinski ljubio kao Vi? Tko bi mi mogao Vas nadoknaditi? Kakav bi bio moj život, kakav svršetak bez Vas?" Pretjerano ili ne, fra Nikola je molio i plakao, ustajao noću i odlazio pred svetohranište moliti Krista za Antićevo ozdravljenje. Dapače, piše Antiću da je rekao Gospodinu: "Ako si odlučio uzeti život O. Magistra evo onda dajem svoj život. Ako hoćeš da O. Magister još teže oboli evo ti za nj žrtvujem moje zdravlje." Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska. Dopis bez broja. Arhiv Vicepostulature. N. Gabrić Antiću, Čitluk, 23. II. 1941.

[355] Usp. Antić M. Ostrognaj, Zagreb, 18. XI. 1963, AP. II/30, 14 [◊ 2, 566 i 568].

[356] Usp. Antić S. Mavrak, Brezje 30. VIII. 1951, AP, II/24, 9 [◊ 2, 463]. "Češće puta u svetoj molitvi, pred čudotvornom Majkom dođete Vi pred oči i molim neb. Kraljicu da Vas rasvijetli, pomogne i čuva." — Kad god bi uzeo u ruke knjigu o Blaženoj Djevici Mariji, koju je posudio od srestre Salezije Mavrak, on bi za Saleziju izmolio 3 Zdravomarije, a naknadno je nadodao čitavi niz molitava i pobožnosti. Antić S. Mavrak, Zagreb 22. III. 1954, AP, II/24, 58 [◊ 2, 487]. Za sestru Saleziju on prikazuje misu, prisustvuje misi, moli sva tri dijela krunice, križni put, a sutradan je prikazuje u svim duhovnim vježbama, Antić S. Mavrak, Zagreb 1. XI. 1954, AP, II/24, 79 [◊ 2, 500]. — U posebnim je prigodama, kao za Salezijin zlatni jubilej, bio još darežljiviji: 50 puta kroz 50 dana sedam pokorničkih psalama; 50 puta kroz 50 dana križni put; jedna misa na oltaru Gospe Lurdske, jedna na oltaru čudotvorne Gospe Sinjske, jedna na oltaru Gospe od Zdravlja u Splitu, Jedna na oltaru Majke od Milosti u Šibeniku i jedna na oltaru Gospe od Milosti na Visovcu. A kroz to vrijeme i posebne molitve u misi i časoslovu. Antić S. Mavrak, Zagreb 30. XI. 1963, AP. II/24, 114 [◊ 2, 516]. — Još pred samu smrt 1965. za Salezijin imendan dao je prikazati tri sv. mise, sjedinjujući s Isusom sav svoj život i žrtve, sat klanjanja pred svetotajstvom, sedam pokorničkih psalama, velike litanije, križni put i krunicu. Antić S. Mavrak, Zagreb 28. I. 1965, AP, II/24, 163 [◊ 2, 534]. — O Saleziji je fra Ante držao da je to "vrlo pametna, staložena, naravna redovnica", pa je Baliću preporučio kao poglavaricu milosrdnica, čak da bi je, ako to dolikuje, otpratio na sv. Kongregaciju i isposlovao joj audijenciju kod svetoga Oca. Antić Baliću, Zagreb, 1. XI. 1960. AP, I/4, 22 [¢ 4, 53-54]. Preporuka je barem donekle bila uvažena i Salezija je bila zadovoljna pažnjom koju joj je Balić poklonio. Antić Baliću, Zagreb, 26. XII. 1960, AP, I/4, 23 [¢ 4, 55].

[357] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 8. XI. 1953, AP, II/19, 34 [¢ 5, 400].

na taj način Gospodinu, a kada bi mu se srce razdragalo, izmolio bi i *Tebe Boga hvalimo*.[358]

Već je i sama Antićeva prisutnost poticala osobe na sabranost.[359] Iznenađujuće je da su neke osobe, što ih je Antić duhovno vodio, i kad su bile daleko od njega, osjećale njegovu prisutnost. Antićev nekadašnji student fra Nikola Gabrić zabilježio je u svom dnevniku da su mu, nakon što je zaređen za svećenika i otišao iz Makarske, iskrsavale pred očima slike u kojima je "vidio" magistra sabrana i pobožana, kao što ga je vidio u koru za vrijeme svoga boravka u Makarskoj, ili da mu daje poljubac kao što je učinio na rastanku kad je odlazio iz klerikata.[360] Anka Zidarić je na svakom mjestu osjećala njegovu prisutnost,[361] a to su ponekad doživljavale i druge osobe.

Antićevu plemenitost ipak su najdublje doživljavale osobe kojima je trebao čvrst duhovni oslonac. A Antić je bio čvrst oslonac pun razumijevanja i "duhovne nježnosti" onima kojima je trebao duhovni otac. Sestra je Slavka imala problema, ogorčenja i nerazumjevanja. Na mjestu koje su joj dodijelili poglavari činilo joj se da troši vrijeme uludo. Osjećala se kao riba bez vode. "Jednom riječju. Strašno!" U pokušaju da nadvlada nesnosno stanje i iz njeg pronađe izlaz, Antić joj je bio Božji dar, pa je zahvaljivala velikom Bogu što joj je dao "tako dobrog plemenitog oca" koji se brine za njezin duhovni napredak, i molila se da se prije smrti ispovijedi "kod dobroga fra Ante".[362] Premda je Antić za nju molio i tješio je, život joj se činio "očaj i ništa drugo". Ipak je smogla snage predati se Božjoj volji,[363] a Antić joj je u tom bio velika potpora. Sestra Dionizija je bila preosjetljiva i skoro skrupulozna. Hvatao ju je strah da je grješna. Ponekad bi od straha poblijedjela te se činilo da nema kapi krvi. Plakala je, mučila se i "bila kao voda o bregove" od svećenika do svećenika da joj Bog oprosti. A onda je susrela Antića u kojem je vidjela svećenika koji voli njezinu dušu. Kad je dobila njegovo pismo, zaplakala je od sreće: "jer ste uvijek milosrdni kao Spasitelj sa svojim učenicima", napisala

---

[358] Antić M. Ostrognaj, Zagreb, 7. X. 1963, AP. II/30, 13 [◊ 2, 569].

[359] Putujući iz Splita preko Omiša za Makarsku. fra Nikola Gabrić piše kako se osjećao rastresenim, ali čim je ugledao magistra, već se sabrao, a još više kad mu se približio potpuno se promijenio. N. Gabrić, Dnevnik, 7v-8r.

[360] "U ovom poljubcu vidio sam poljubac mog Bož(anskog) učitelja jer mu ga je sigurno njegova ljubav nadahnuula. Otac nebeski rekao je Spasitelju Isusu da mu je on preljubazni Sin u kojem se je potpuno nasladio. Poljubac Oca Magistra za me je značio, da se je njegovo srce nasladilo u meni… Plakao sam od uzbuđenja, a ljubav i zahvalnost bila je plod tih sretnih časova", N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 33$^{r\text{-}v}$. — Da se ne radi o jednostavnoj doživljaju studenta prema magistru, može se razabrati iz kasnijeg Nikolina pisma u kojem mu piše: "Poslije Boga Vi zauzimljete prvo mjesto u mome srcu i prema nikome na zemlji nemam takovih osjećaja ljubavi, naklonosti i poštovanja kao prema Vama", Arhiv Vicepostulature, N. Gabrić Antiću, Sinj, 28. VII. 1958. Sličnu tvdnju ponavlja i nešto kasnije da je mnogo puta iskreno ponudio Gospodinu da uzme od njegova zdravlja i života a da ga pokloni Antiću, kojemu on daje prednost u zdravlju i životu. Arhiv Vicepostulature, N. Gabrić Antiću, Sinj, 11. IV. 1960.

[361] "Nikada se ne osjećam sama uvijek i na svakom mjestu osjetim Vašu prisutnost", Arhiv Vicepostulature, Anka Zidarić Antiću, Zagreb 26. XI. 1964.

[362] Arhiv Vicepostulature, S. Slavka Antiću, 15. VIII. 1945.

[363] Arhiv Vicepostulature, S. Slavka Antiću, Split 20. XI. 1945.

mu je u pismu.[364] I Gracijela, koja ga je tek upoznala, kaže da će mu biti do groba zahvalna.[365] No čini se ipak da Antićeve reakcije nisu bile uvijek tako hitre i spašavajuće jer mu je sestra Bogomila pisala po treći put, opominjući ga da sigurno ne zna "kako je biti ostavljen od svakoga".[366]

Kad se o Antiću pronio glas kao o ispovjedniku koji ponire u dušu,[367] brojne osobe su počele okruživati njegovu ispovjedaonicu. Neke su dolazile i sa zebnjom u srcu, što će im reći vidovnjak, no u njemu su redovito nalazile blagoga duhovnog oca od kojeg su poslije ispovijedi odlazile smirene u duši.[368] Obradovana duša prenosila je radosnu vijest drugoj. Tako se i novakinja sestra Anuncijata počela naročito zanimati za Antića, ali joj je teško bilo pitati dopuštenje u učiteljice novakinja sestre Lidije da mu može pisati.[369] Uskoro se međutim i sama učiteljica novakinja sestra Lidija zaplela u duhovnu mrežu što ju je bacio Antić. A Antić je novakinjama držao pouke o redovničkom životu.[370]

Studentica Nada je od djetinjstva bila osamljena. Majka joj je, iako boležljiva, morala raditi danju i noću da bi prehranila djecu. Nije pokazivala nježnosti i činila joj se veoma stroga pa joj se zbog toga nije povjeravala. Ne sjeća se da ju je majka ikada poljubila ili pogladila po kosi. Zbog toga je prema mami osjećala samo strah.[371] Sanjarila je kako bi bilo lijepo kad bi se mogla po drugi put krstiti i biti čista za Gospodina.[372] Kad se prvi put ispovjedila kod Antića, nije osjetila ništa posebno. Antić joj je na kraju rekao: "Možeš doći ovamo kad god to zaželiš." Došla je odmah sljedeće subote i osjetila da je Antić drukčiji nego ostali svećenici. S toliko topline i blagosti još joj nitko nikada nije tako govorio. Iako su riječi bile blage one su se zasijecale snažno u dušu da ih se više nije mogla otresti. Potpuno su je zarobile. Otada ju je svake subote nešto vuklo. Kad je jedne subote došla i nije našla Antića kleknula je pred kip Majke Božje i plakala. Vratila se i kući plačući. Antićeve riječi odzvanjale su joj stalno u ušima. Osjećala je njegovu blizinu. Čula ga je kako joj govori. Premda je bila svojeglava, kako sama priznaje, i nikoga nije mogla slušati, Antića je jednostavno "morala" slušati.[373] U njegovoj

[364] Arhiv Vicepostulature, S. Dionizija Antiću, 20. XII. 1945.
[365] Arhiv Vicepostulature, Gracijela Jukić Antiću, Split 29. IX. 1945.
[366] Arhiv Vicepostulature, S. Bogomila [Gizdić] Antiću, Split, 4. I. 1945.
[367] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Ksaver [Zagreb], 21. VIII. 1955. "Neka je blagoslovljen veliki Bog koji vam je udijelio taj osobiti dar, da možete proniknuti moju dušu […] . A sve drugo što mi pišete, podudara se točno s onim, što ja znadem o mojoj duši. Hvala Vam što ste mi to napomenuli i tako me uveli u moju nutarnjost i sabranost a po ovoj bliže Bogu. O kako ste dobro vidjeli, da u duši odjekuje: žrtva, posluh, svetost."
[368] Usp. Arhiv Vicepostulature, god. 1963. Prvi susret s mojim duhovnim Ocem! Kratki tekst na koji je Antić nadodao: Nastavnica više pedagoške B. god. 1963. Kapela M. B. Lurdske.
[369] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Ksaver [Zagreb], 18. IX. 1959. U tom pismu je s. Čedomila dostavila i adresu s. Lidije Tomić.
[370] Usp. *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti,* Zagreb 1990, 224.
[371] Arhiv Vicepostulature, Nada, Zagreb 12. VIII. 1963.
[372] Arhiv Vicepostulature, Pisma Antiću Nada Isusova, Zagreb 24. III. 1961.
[373] Arhiv Vicepostulature, Pisma Antiću 1961. Nada [nedatirano pismo na kojem je Antić napisao: "Ovo je najprvo pismo studentice ekonomije Nade: ili god. 1960 ili 61."

prisutnosti, dok je sjedio u kapeli, osjetila je da joj govori Isus.[374] Dok je nekom zgodom prisustvovala misi, osjećala je Antića kraj sebe, točnije, reći će ona, "bili smo jedno". A Antiću je napisala kako je osjetila da se on razbolio, nekoliko dana prije nego joj je to itko rekao, dapače da je s njim i psihički trpjela. No Nadino psihičko stanje bilo je vrlo promjenjivo pa je tako znala postati ravnodušna prema svemu, a nestajalo je u tim trenucima i osjećaja povezanosti s duhovnim ocem.[375] No ta je ravnodušnost brzo prolazila i ona se s ispričavanjima ponovno obraćala za savjete i upute.

Sestra Martinka poslije razgovora u kojem joj je Antić, u ispovijedi, sve razotkrio, kliktala je od radosti držeći ispovjednika vidljivom kopčom koja ju veže s Gospodinom. Na Antićev prijedlog ona je odmah prihvatila postati žrtva u njegovim "svećeničkim rukama na velike i svete nakane". U tom je vidjela najljepši i najuzvišeniji smisao svoga redovništva.[376] Kao dijete se "u žaru ljubavi" predala "Gospodinu, kao žrtva za svetost dragog i poštovanog Oca", uvjerena da Presveto Trojstvo obasiplje njihovu sestarsku zajednicu darovima i milostima zbog naklonosti prema njihovu duhovnom Ocu.[377]

I sestra Slavimira je bila, čini se, osjećajno stvorenje. Radost joj je bila imati braću i sestre u Kristu. A Krista je pjesnički promatrala u liku bijelog jaganjca koji ju je vodio među ruže i on joj ih je brao. Međutim uskoro ju je on, bijeli jaganjac, poveo "u crnini" prema Kalvariji. I kada se njezin odnos s poglavarima otežao, utjehu je potražila kod Antića kao duhovnog oca. Bez susreta s njim, činilo joj se, "ne bi imala nikakve snage".[378]

S. Barbara Antiću nije uzvraćala na pisma, jer jednostavno nije imala sklonosti prema pisanju. Ali osjećala je s njim "neko jedinstvo i zajednicu i tako reći blizinu jer ono [što] je Duh Sveti povezao ne dolazi na manje".[379]

Posebno je nastala duhovno bliska veza između Antića i sestre Čedomile. Susreli su se 1949. u maksimirskoj kapeli gdje je Antić dolazio sestrama držati duhovne nagovore. O Antiću su neke sestre tada već govorile kao o svetom čovjeku, na što je Čedomila reagirala "Kad je svetac, onda ja nejdem (!) k njemu." Na nagovaranje drugih ipak je pošla a od 1950. su se susretali svakog mjeseca.[380] Čedomila koja se otimala počela je prihvaćati duhovno vodstvo, a na Duhove 1954. prikazala se kao žrtva ljubavi za duhovnog oca.[381] Poput priprostog djeteta povjerila se Antićevu duhovnom vodstvu nazivajući se u pismima koja mu je pisala njegovim nevrijednim i najmanjim djetetom te duhovnom kćeri. Kako je Antić, vjerojatno više puta, od nje zatražio da svaki dan pribilježi milosti koje joj

---

[374] Arhiv Vicepostulature, "Nada Isusova" Zgb 9. XII. 1961.
[375] Arhiv Vicepostulature, Nada Isusova Antiću, Čakovec, 24. VII. 1963; Zagreb, 12. VIII. 1963.
[376] Arhiv Vicepostulature, S. M. Antiću, R[ebro, Zagreb] 11. VI. 1963.
[377] Arhiv Vicepostulature, S. Martinka Antiću, Rebro [Zagreb] 18. IX. 1964.
[378] Arhiv Vicepostulature, S. Slavimira Antiću, Osijek 2. XI. 1964.
[379] Arhiv Vicepostulature, Barbara [Šemekar ?] Antiću, 6. II. 1962.
[380] Čedomila Čajko, Moja sjećanja na o. Antića, Stenjevac 1970. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 114, 1.
[381] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Posveta Kristu, 1954].

Gospodin udijeli,[382] premda svi spisi nisu sačuvani, Antićevo je duhovno vodstvo ponekad do u tančine ostalo dokumentirano.

U svom duhovnom životu Čedomila je doživaljavala neposrednu Božju blizinu, ali je ponekad osjećala i Božju odsutnost. Činilo joj se da je i Bog otvrdnuo i gazi je kao crva.[383] U susretu s Antićem osjetila je "božanski dodir". Činilo joj se da kroz Antića govori sam Isus, a ona u miru i zahvalnosti prima sve kao dragocjeno blago.[384]

Kad se 1958. pročulo se da bi Antić, zbog bolesti, mogao poći iz Zagreba u Dalmaciju, Čedomila je ne samo proplakala, što je svojstveno ženama, već je i trpjela s njim u njegovoj bolesti, spremna dati život, kada bi to bilo moguće, da sačuva Antićev.[385] Čitavu 1959. osjećala je trenutke Božje bliskosti, ali još češće duhovne tjeskobe. No ono što je čudnije, kao da je i Antić svojim duhom zahvaćao u njezino proživljavanje, što se, čini se, može zaključiti iz pisma koje joj je pisao:

> "Duhovna kćeri!
>
> Ljubav Božja neka Vas u svemu vodi i oduševljava.
>
> Jutros nije sve bilo kako ste željeli i očekivali. Gospodin je htio i od Vas i od svoga nevrijednog sluge jednu žrtvu. Hvala Mu. - Duša se nalazi u duhovnoj tami. Ništa ne može reći ni protumačiti. Trpi i boli je sve. Na sebi vidi samo bijedu i nemoć potpuno osjeća i proživljuje. Na ništa niti se može niti smije da se osloni ili zaustavi. Sve joj izmiče ispod nogu i ne osjeća niti nalazi u ničemu oslona, uporišta. Samo je jednoga svjesna: u duši osjeća da je netko drugi njezin Gospodar, da je ona u njegovoj vlasti i službi i da je On ne ostavlja. Njega osjeća iznad sebe, iznad svega što se u njoj zbiva, događa i duša je sva prožeta ovom sviješću, da je u njegovim rukama, da mu mora biti pokorna i poslušna pa ništa ne vidila, ništa ne razumjela, ništa ne osjećala. To je dvostruki život. Kćeri moja, to je posebna milost i dar Duha Svetoga. Propeti ste u svojim osjetilima, duševnim moćima, tjelesnim raspoloženjima, u svojoj osjećajnosti i duševnom lijepom, ugodnom proživljavanju. Duša je sva okrenuta k unutarnjoj svojoj strani, gdje je sve u duhovnom mraku kao da očekuje, gleda, nada se, želi da je obasja drugo sunce, drugo, neočekivano svjetlo za kojim sve više i više čezne. Na momente se osjeća zapaljenom, užeženom i uzdignutom nad samu sebe, nad sve zemaljsko, osjetno i duhovno kao da u samoj vjeri živi i hoda. To malo traje, ali ona to zapaža i proživljuje. Drugi put sve joj se čini maleno, neznatno prema sili ljubavi koja je od svega rastavlja. Ona sliči malom djetetu, koga veliki junak i snažan div uzme i diže u vis, u zrak i ono - dijete - ne zna kamo ga taj silni div nosi. Nato se opet povraća u svoju bol i tamu gdje trpi svoju slabost, nemoć i veliko duševno siromaštvo. Htjela bi nekome povjeriti svoje stanje, ali niti može niti nalazi tko bi htio s njome nositi silni teret njezinih slabosti,

---

[382] Usp. Antić Č. Čajko, Zagreb, 27. XII. 1959, AP, II/6, 17 [¢ 5, 153]; 28. XI. 1962, AP, II/6, 31 [¢ 5, 196].

[383] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, 2. II. 1955; Cerje, 25. VIII. 1957; Ksaver [Zagreb] 23. VII. 1958; Ksaver 19. III. 1959. "Rekla sam Mu: Bože ako me i ubiješ, uzdat ću se u te, ali On kao da je otvrdnuo i gazi me kao crva" i dr.

[384] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Ksaver [Zagreb], 23. VII. 1958.

[385] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Ksaver [Zagreb] 14. VII. 1958. "Ali sada kad čujem da trpite više, trpim i ja. O kako sam molila dragog Boga, da uzme radije moj život, koji je i onako beskoristan, a da Vas ostavi, ali neznam…"

neviđenih pogrešaka, neviđenih, neopaženih sklonosti. To trpljenje nije od naše naravi nego je duhovno trpljenje i samo ga Gospodin može povući i liječiti. Zato, Kćeri moja, budite vrlo razboriti, oprezni i ne dao dragi Bog da biste pogriješili i tražili utjehu, razonodu, olakšicu kod ljudi, stvorenja, u prolaznim stvarima ili popuštanju rastrešenosti, osjetnim raspoloženjima. To ne smijete niti je to lijek na Vašu ranu, na Vašu bol. Pouzdanje, predanje u ruke Božje, pouzdanje u dobrotu i milosrđe Božanskog Srca. Vjernost svetoj volji Božjoj. Ostati u ovoj duhovnoj suhoći, tami ali pogledom okrenutim na Gospdina, koga duša iza nutarnjih zavjesa svoje tame osjeća u sebi, nosi u sebi, posjeduje u sebi i Gospodin se nad dušom tako diže, ali i očekuje, da je duša kao zapaljena vatrom Njegove božanske ljubavi, prisutnosti i blagonaklonosti, kojom je On vodi, čuva i zakriljuje i daje joj se osjetiti sjedinjujući je sa sobom.

Kćeri moja, to je dokaz posebne zaštite, posebne ljubavi i vodstva u Vama. Iz svega Mu srca zahvaljujte, predajte Mu se novim srdačnim i potpuno velikodušnim predanjem. U vjeri, poniznosti, siromaštvu, pouzdano čekajte na nove, obilnije izljeve Njegove ljubavi i savršenijega jedinstva.

U ovoj duhovnoj tami, duhovnom nutarnjem mraku od svega osjetnoga i zemaljskoga i ljudskoga, duša će se uzdignuti nad samu sebe i nad sve stvoreno i gledat će Gospodina u vjeri obasjanom svjetlom i mudrošću Duha Svetoga i bit će ponesena u Božanski život, u onu blaženu i neizrecivu i Božansku zajednicu Oca, Sina i Duha Svetoga koliko je moguće u sadašnjam stanju nas putnika u vječnu domovinu.

Kad Vam, Kćeri, to udijeli Gospodin, onda ćete postati novo stvorenje u Isusu Kristu. Onda Vi nećete više živjeti nego Isus u Vama. Onda više nećete živjeti svojim životom nego Njegovim. Onda ćete sve gledati u Njegovom svjetlu i u njemu ćete hodati. Više ćete biti nebeski nego zemaljski. Tako će biti Bog u Vama sve. To Vam želim, to Vam molim. To neka bude plod duhovnoga vodstva, svih opomena, savjeta, pravila, uputa, koja ste primili od Gospodina preko nevrijednoga i nedostojnoga duhovnoga oca, koji Vas blagoslivlja u Presvetom Trojstvu i sa Presvetim Trojstvom.”[386]

Kako svaki tekst govori o autoru koji ga je pisao i iz ovog teksta bi se dalo zaključiti da je i sam Antić iskusio trenutke o kojima piše u pismu. A kako su Čedomilini doživljaji postajali sve snažniji i dovodili je “blizu očaja”,[387] rasla je i povezanost s duhovnim ocem, dok nije prerasla u neko nelako objašnjivo duhovno sjedinjenje, kako se može razabrati iz pisma koje je Čedomila pisala Antiću:

“Oče! Dragi Bog hoće, da moju siromašnu dušu sjedini s Vašom. Vi ste mi to već govorili, a sada i ja to sve jasnije upoznajem. I ja to u momentima Božjeg pohoda i molim, ali mogu reći, da to nije po mojoj volji i želji, nego to dolazi savim spontano, ponukana sam da tako molim, da moje srce u Srcu Isusovu bude jedno s Vašim. Da nas Njegova ljubav sjedini u Njemu.”[388]

[386] Antić Č. Čajko, Zagreb, 15. XI. 1959, AP, II/6, 16 [¢ 1, 562-565].
[387] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Ksaver [Zagreb], 13. XII. 1959.
[388] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Ksaver [Zagreb], 15. XII. 1959.

Jednom zgodom, dok je bila kod Antića, osjetila je da Bog preko njega ulijeva u njezinu dušu “svijetlo i jakost, nešto Božanskoga”, a ona je stajala pred njim kao otvorena posuda u koju mirno teku preko njega Božji darovi.[389] Drugi put je osjetila kako se iz njegove duše prelijeva u njezinu “neka sveta milina, mir duboki, sabranost u Bogu”. To ju je tako obuzelo da je sutradan osjetila Isusovu blizinu i jedinstvo s Isusom, “a sve u vezi sa duhovnim Ocem” o kojem je osjećala neodoljivu potrebu govoriti Gospodinu.[390] Sljedeće godine, dva dana prije Antićeva imenadana, 11. VI. 1961. obuhvatilo ju je neko čudno čuvstvo. Osjećala je da ju je Gospodin približio Antićevoj duši i molila je da bi se ona i Antić našli “zajedno” u Kristovu božanskom srcu.[391] Taj se psihološki osjećaj duhovnog jedinstva pojavio i u Čedomilinu doživljaju Božje nazočnosti, dok je bila u bolnici, kad je s Antićem komunicirala samo pismima.[392] A on je izrastao na riječima Antićeve raspjevane duše oduševljene Bogom. Posebno u trenucima, koje Čedomila naziva Božjim rasvjetljenjem, činilo joj se da joj postaje jasno da Bog “hoće tu povezanost” njihovih duša. I zbog toga je i njoj kao i fra Nikoli Gabriću dolazila na pamet pomisao da Gospodinu ponudi svoj život za Antića.[393]

Povezanost se, čini se, još više povećala kad je nakon izlaska iz bolnice Antić na nju položio ruke i molio riječima obrednika za njezino ozdravljenje. Iz njegovih ruku Čedomila je osjetila da izlazi sila. I zaista, kad su joj na prvoj liječničkoj kontroli rekli da su joj pluća zdrava, ona je bila uvjerena u čudesni Božji zahvat koji se zbio polaganjem Antićevih ruku.[394]

Dok je jednom čekala u kapeli u Vrbanićevoj da bi je Antić mogao primiti, Čedomila opisuje da je osjetila fizičku slabost i nastavlja:

> “[…] počela sam tražiti veliku Božju ljubav za Oca i odmah se ta ljubav čista kao kristal počela izlijevati u moju dušu. Otac [tj. Antić] mi se učinio kao velika i sveta

---

[389] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Zagreb-Stenjevec, 11. II. 1960. Čini se da bi se na taj događaj mogle odnositi riječi iz Antićeva pisma: “Na odlasku i povratku kući osjetili ste novu snagu, posebnu pomoć i ruku Gospodnju nad sobom. I to je znak njegove providnosti.”Antić Č. Čajko, Zagreb, 9. II. 1960, AP, II/6, 19 [¢ 5, 158].

[390] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Stenjevec 10. VII. 1960. Sličnim riječima opisati će taj doživljaj i nakon dvije i pol godine: “Što sam ovih dana u duši proživljavala neznam (!) Vam opisati, kako je Gospodin u njoj djelovao, ne može se izreći. Znam da Vi to osjećate, kao da hoće da prelije Vašu dušu u moju i s njom je združi u jedno. Kako bi ja to ikada mogla pomisliti ili poželiti da on nije pokazao, da je to njegova volja i odredba.” Isto, Stenjevac-Zagreb, 22. I. 1963.

[391] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Stenjevec 11. VI. 1961.

[392] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Novi Marof 6. IX. 1962. “Kad sam primila i čitala Vaše cijenjeno pismo, ćutila sam nazočnost Gospodinovu, kao i sada dok pišem ove redke.” U svojim sjećanjima Čedomila piše da je u bolnici bila 1961. no sjećanja se poklapaju s pismima iz 1962.

[393] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Novi Marof 6. IX. 1962. “Molim i za vaše zdravlje, pa ako bi Gospodin tako htio, da meni moje oduzme.”

[394] Čedomila Čajko, Moja sjećanja na o. Antića, Stenjevac 1970. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 114, 6. O nekom posve izvanrednom ozdravljenju u ovom se slučaju ipak ne može govoriti već samo o ubrzanom, jer i prethodna Čedomilina pisma govore o poboljšanju njezina zdravlja.

posuda koja tu ljubav prima tako obilato, da se nužno prelijeva na naše duše. Kako sam se u času promijenila. Gospodin je izliječio svu moju slabost. - A što da reknem o susretima s Ocem? Znam, oče, da Vam to nije sakriveno, kako se Vaša milost prelijevala na mene."[395]

Antić se radovao toj promjeni, i zahvaljivao nebeskom Ocu što je posebno vodi, "rasvjetljuje i divno pomaže". Ushićen nad tom pojavom, u pismu je umjesto dotadašnjeg oslovljavanja *Vi* kako je oslovaljavao Čedomilu, upotrebio plural *mi*, što će poslije toga često upotrebljavati u kasnijim pismima Čedomili.[396] Teško da bi ikakav čitatelj tome pridao naročitu važnost smatrajući to jednostavnim pluralom uljudbenosti *(pluralis modestiae)*. Čedomila je, međutim, možda potaknuta još nekim tadanjim susretom s Antićem zaključila da joj je Antić ponovno otkrio svoju dušu, s njom se poistovjetio, obećao se za nju moliti i žrtvovati, poučavati je i rasvjetljivati.[397] To ju je oduševilo i ona je obuhvaćena osjećajima ushićeno molila Isusa:

"Ne gledaj na moju nevrijednost, primi vruće molitve i žrtve moga duh[ovnoga] Oca, primi i mene u svoju sv. Zajednicu gdje je On-Otac. Posveti me onom svetošću kojom si njega posvetio, ujedini nas podpuno i savršeno sa sobom. […]"[398]

Iz zahvalnosti za ono što je proživjela, zaželjela je biti "žrtva za svog duh(-ovnog) Oca, da on bude svet".[399] Pisma joj sve više odražavaju neki misticizam koji nije jednostavno odčitati. U taj njezin misticizam uronjen je potpuno i njezin duhovni vođa, kako se vidi iz sljedećeg odlomka.

"Na osobiti način sam osjetila jedinstvo sa Ocem u Gospodinu, mislim kao nikad prije. — Jučer kod sv. Mise razmišljala sam čime da usporedim i što je to što nam Gospodin daje kad smo blizu. Duh Sv[eti] odmah mi je taknuo dušu i razumjela sam da je to zato jer se napajamo na istom čistom izvoru, koji tako obilato teče iz Njegova Bož[anskog] Srca. Ta bistra i čista voda pere nas i čisti, da budemo dostojni Njega. Molila sam i molim, da nas još više opere i očisti. To je Njegova sv. ljubav. O da nas posvema prožme i ražari silnim žarom, da nam udijeli što prije da budemo podpuno s Njime sjedinjeni. — Oče, ovo zadnje vrijeme tako živo osjećam to sveto jedinstvo s Vama u Gospodinu, koje me tako posvećuje, čini me čišćom i nevinijom i svu me okreće k Isusu. Tako sam postala jednostavna prema njemu kao dijete. A kad sam god s njime, uvijek ste i Vi Oče sa mnom. — Nemam ja dara koji Vi Oče imate, da vidim Vašu dušu, nego samo mi Gospodin daje da osjetim da smo u Njem sjedinjeni i ja da nisam sama, i moga ništa da ne pripada meni i što god je Oče Vaše, Molim (!) Isusa, da to bude i moje. — Osjećam da me hranite istom hranom ili bolje: Isus mi preko Vas daje istu hranu i pijemo zajedno na istom Božanskom vrelu. — Vaše molitve i duhovne želje, koje ste mi zadnje vrijeme saopćili u pismima tako su prionule za moju dušu, kao da ih je Gospodin meni dao i ja se njima služim kao sa svojima."[400]

---

[395] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila Čajko Antiću, Stenjevec, 9. VII. 1964.

[396] Antić Č. Čajko, Zagreb, 9. IX. 1964, AP, II/6, 40 [¢ 5, 213-216].

[397] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Stenjevec, 13. IX. 1964.

[398] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Stenjevec 4. X. 1964.

[399] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko: Iz dnevnika] 6. XI. 1964.

[400] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Stenjevec, 15. XI. 1964.

Dapače i svoje potpuno predanje Kristu Čedomila je posvećivala preko Antićevih ruku. "A kako bi i Otac mogao prikazivati žrtvu, koja nije čista."[401]

Takav izljev osjećaja, u kojima se i sam Antić našao okružen čuvstvima religioznosti žene, ukoliko nije podvojio Antićevu duhovnu sigurnost o mističnim pojavama, vjerojatno je utjecao na nj da o njoj ostavi svjedočanstvo. Njegov tekst pisma kojim je uzvratio Čedomili divna je pjesma Božjeg zaljubljenika u iščekivanju nebeske domovine.[402] No, isti dan obratio se Antić i svom duhovnom voditelju s nakanom da s njim poveže tu neobičnu ženu i preda mu njezina pisma i opise pohoda milosti da on prosudi radi li se o mističnom životu.[403]

Čini se da ni Antićev duhovnik nije odmah odgovorio na Antićevo traženje, jer je sva pisma i izvatke iz dnevnika tek poslije Antićeve smrti vratio samostanu "kao relikvije".[404] Što su sve obuhvaćale omotnice s tim "relikvijama" predane duhovniku, nije u potpunosti jasno jer su pri sređivanju Antićeva arhiva spisi razvrstani kronološki. Nepoznato je i kakav je bio duhovnikov sud o tom "mističnom" fenomenu. Susreti između Antića i Čedomile nastavili su se još samo kratko. Ipak iz Čedomilina pisma izbija jasno da je Antićeva duhovna povezanost doživjela promjenu. I jedno i drugo, čini se, napredovali su prema trpljenju. "Svi oni lijepi doživljaji, sve je prošlo, kao da nikad nije ni bilo." Čedomila se nije ni usudila k Antiću nemajući ništa lijepoga da mu donese ili kaže. Činilo joj se da je Antić njezina "žrtva". Bilo joj je teško pri duši i nije se usuđivala za nj ni moliti, osim da mu Gospodin radi nje ne uskrati milosti i ne dodijeli trpljenja.[405] Ipak je jednom zgodom iskoristila dolazak u kupovinu u Zagreb da posjeti duhovnog oca i da s njim porazgovori. Antića je našla bolesna. Osjetila je Antićevo trpljenje i pomislila je da trpi zbog njezina pisma. Željela se zadržati, ali je morala u kupovinu. To stanje ju je mučilo i u molitvi je tjeskobno plakala držeći da je Gospodin odvratio svoje lice od nje i molila je u Antića ohrabrenje.[406] Iz dnevnika se razabire da je još jednom bila u samostanu, dok je Antić bio teško bolestan, iako nije jasno je li bila i kod Antića. U kapeli je osjetila "veliku žestinu i unutarnji žar" koji nije znala opisati i molila je Isusa da Antića primi u svoj zagrljaj.[407]

---

[401] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Stenjevec, 15. XI. 1964.

[402] Tekst pisma je donesen u sljedećem poglavlju.

[403] Arhiv Vicepostulature, Antić Markoviću, Zagreb 21. XII. 1964. doslovno piše: "Šaljem Vam ovo pismo one Č. Sestre s kojom sam duhovno povezan. Na zadnje pismo tek sam joj odgovorio jutros, ponedjeljak." Navedeni datum potvrđuje pretpostavku da se upravo radi o Čedomili Čajko.

[404] Marković je 26. I. 1965. potvrdio Antiću da je primio "poslana pisma i to sva ona u velikoj koverti kao i druga u dvije plave koverte". A na kartici bez datuma popratio je vraćanje Antićevih spisa riječima: "U ovim kovertama su bila razna pisma koja su o. Anti pisale: redovnice, Civilne osobe, redovnici - svećenici. — O. Ante je sve poslao meni kao svome duhovnom ocu. Vraćam pisma u ovećoj koverti kao relikvije." O. Ladislav Marković. Arhiv Vicepostulature, ad an. 1965.

[405] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Stenjevec, 29. XI. 1964.

[406] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Stenjevec, 13. XII. 1964.

[407] Arhiv Vicepostulature, [Čedomila Čajko Iz dnevnika] 15. I. 1965.

I kad ga je bolest već bila potpuno uhvatila, Antić je rado mislio na svoju duhovnu djecu. Čini se čak da je i samu bolest ponekad promatrao u svjetlu duhovnog čišćenja od vlastitih želja, pa i u tom da mu Gospodin ne dopušta da piše duhovnim kćerima kako bi želio. To ga ipak nije uznemiravalo jer je bio uvjeren da u tom slučaju njegovu duhovnu djecu pomaže, čuva i vodi sam Gospodin, ne umanjujući nipošto duhovnu povezanost, tako da je Bernardini Horvat mogao napisati: "Stalno ste sa duhovnim ocem i pred njegovim očima."[408]

VIDOVITOST

O Antiću se pričalo da čita duše. Prvi takav nagovještaj susreće se u dnevniku Nikole Gabrića 6. XII. 1932. godine. Nastavljajući opisivati svoj prekinuti razgovor o poslušnosti, koji je vodio s Antićem dva dana ranije, Nikola piše:

> "Iako mu o tome nijesam nikada govorio ipak mi je točno iznio sve razloge radi kojih ja ne slušam uvijek spremno", i dodaje: "Mučao sam, ali sam u sebi mislio, da nije potrebno da mu što spominjem, kad on zna sve što se u meni događa, pa što je najčudnije i one stvari o kojima mu ja nisam nikada govorio, i one stvari koje su davno bile i prošle i to bistro, potanko i jasno."[409]

Tu Antićevu vidovitost Nikola opisuje u dnevniku i pod nadnevkom 19. XII. 1932. kad ga je Antić iznenadio proročkim "upitom i zrenjem", upitavši ga osjeća li se sjedinjen s Gospodinom.[410] A i sljedeće godine Nikola je imao sličan doživljaj na duhovnom razgovoru.[411]

Jedan drugi takav nagovještaj Antićeve vidovitosti spominje se također još prije II. svjetskog rata u pismu Serafina Raiča koji Antiću piše iz Skoplja sjećajući se svojih razgovora s njim na šetnji i u sobi: " Kad sâm ne bih znao što mi je i kad ne bih imao u sebi gotovo nikakva zadovoljstva Vi ste mi razotkrili unutrašnjost, Vi ste mi povratili zadovoljstvo."[412] Vjerojatno u tom razotkrivanju studenti još nisu mislili na neku posebnu karizmu Antićeve vidovitosti već na njegovo razumijevanje problema. U tom smislu fra Paulin Vuković piše da je jedino Antić

---

[408] Antić B. Horvat, Zagreb, 29. X. 1964, AP. II/11, 17 [◊ 2, 388]. O sestri B. Horvat usp. I. B, "Horvat Ljubica s. M. Bernardina", *DOA*, [7] (1977) br. 3-4, str. 7-9.

[409] N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 5v-6r.

[410] N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 7v.

[411] U Dnevniku 24. III. 1933. između ostalog je zapisao: "I zbilja tako mi je u tančine iznio sve moje misli i čuvstva kroz zadnje vrijeme te mogu reći da nije ni trebalo da idem k njemu da ja kažem njemu, nego više on meni. S udivljenjem sam danas kao i drugi puta slušao kako upravo intuitivnim svijetlom vidi moju dušu te mogu s pravom zaključiti da je Duh Sveti njegov vođa, koji mu otkriva tajne moje duše jer ni po ispovijedima, ni po vanjštini, ni po mome kazivanju on ne bi mogao da dođe do onoga što zna o meni, bez sudjelovanja Duha Svetoga." N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 17v. Dana 16. IV. 1933. kad je Nikola, kako sam kaže, želio izraziti sud o korizmenom propovjedniku Antić mu je to zabranio i tako ga razoružao. Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 24r. Nikola tvrdi da mu je isto tako govorio o molitvi: "Govorio mi je tako jasno, točno i bistro kao da me gleda u dušu. On to nije mogao po sebi upoznati nego samo pomoću vrhun[aravnog] prosvjetljenja koje mu Gosp[odin] daje radi njegove duh[ovne] čistoće i svetosti." Usp. N. Gabrić, *Dnevnik*, f. 25v.

[412] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Serafin Raič Antiću, Skoplje 16. IX. 1938.

pogodio uzrok mnogim njegovim neraspoloženjima. Ali upravo je to pogađanje na Paulina djelovalo da mu se potom otvori.[413]

Nije jednostavno do u tančine shvatiti Antićevu "vidovitost" jer je Antić dugogodišnjim duhovnim vodstvom i dopisivanjem do u tančine upoznavao pojedine duše i njihovu nutrinu, a nedostaju nam sva pisma da bismo ih mogli međusobno usporediti. No ipak ima nekih dojmova da je on prodirao duboko u samu psihu. Sam fra Nikola na Antićevo pismo od 23. III. 1942, u kojem mu Antić opisuje njegovo duševno stanje i pogreške, priznaje mu da je dobro zagledao u dušu,[414] ali Antićevoj "vidovitosti" ne pridaje nikakvo čudesno značenje.

S druge strane, kad se dobro promotre Antićeva pisma, odmah se može zapaziti da se njegove opomene ponavljaju, kao što se i ljudske navike ponavljaju, pa bi njegovo viđenje nutrine u mnogim slučajevima moglo biti uopćeno ili samo prodornost iskusnog ispovjednika i duhovnog vođe.

<table>
<tr><td>"Opet ste se rastresali. Dosta ste i govorili što nije trebalo. Bili ste osjetljivi i nemirni." AP, III/5, 32 [¢ 6, 72].</td><td></td></tr>
<tr><td>Neki dan si se odveć i jako naljutio, a nije trebalo. 30/60 str. 102.</td><td>… neki dan si se puno naljutio, uznemirio i sebe zaboravio. 30/72 str. 120</td></tr>
<tr><td>Drugi si put opet previše govorio-dangubio. 30/60 str. 102.</td><td>Drugom zgodom puno si govorio… 30/72 str. 120</td></tr>
<tr><td>Suvišno ste pričali, razgovarali i nadodavali i opet ste htjeli pričati a sve nije na slavu Božju. Bili ste u sebi više puta nervozni i ljutiti i nestrpljivi. AP, III/27, 3 [¢ 6, 296].</td><td></td></tr>
<tr><td>Nekako ste svi popustili u žaru žrtve, ljubavi i prema svome Kralju i prema bližnjemu. I među vas se je uvukao svijetski duh egoizam i neka polovičnost … AP, III/8, 2 [¢ 6, 124].</td><td></td></tr>
</table>

Također se mogu zapaziti i uopćene tvrdnje, slične kao jaje jajetu, u duhovnim nagovorima upućenim različitim zajednicama gdje svi članovi zajednice ne bi trebali imati iste vrline i mane.

[413] Uredovni spisi klerikata, dopis izvan protokola, Vuković Antiću, Živogošće 31. VIII. 1939.
[414] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Čitluk 2. IV. 1942. "U malo riječi opisali ste lijepo moj nut[arnji] položaj."

Ipak se mora priznati da je takav govor zbog nabrajanja konkretnih pogrešaka neobičan i u arhivskim dokumentima vrlo rijedak. Sam fra Nikola Gabrić, iako već odavna naviknut na takve opomene, piše Antiću pred Božić 1942. da mu je bilo teško otvoriti njegovo pismo jer je očekivao u njemu ukore, kako se i dogodilo. "Vi koji vidite moju nutarnjost nijeste mogli vidjeti nego više manje nedostatke u mojoj duši. Svi su ukori na mjestu, zaslužio sam ih i primio ih srcu."[415] Sljedeće Antićevo pismo[416] osvrće se samo na pogrješke na koje je Nikola upozorio Antića u gore spomenutom pismu, pa je tako i zaključak o Antićevoj vidovitosti u ovom slučaju nesiguran.

Sam Antić govori o gledanju u duhu.[417] No, riječ duh je pisana malim slovom i ne govori nedvojbeno o svrhunaravnoj vidovitosti. Ipak je činjenica da je Maricu Baturić opomenuo da mu ne skriva svoje osjećaje, a pismo daje naslutiti da je u te njezine osjećaje zaista ponirao,[418] iako se ne može sa sigurnošću utvrditi Je li to poniranje zaista bilo svrhunaravno.

Njegovo duhovno vodstvo sestre Čedomile izaziva posebnu pozornost. Već u drugom sačuvanom pismu iz te godine pisao joj je Antić: "S pomoću Božjom sada ću Vam reći kakvi ste bili kroz ovo vrijeme", i potom slijedi dugo nabrajanje o stanju njezine duše i njezinim vrlinama i nedostacima.[419] Suradnja rađa plodom i dvije godine kasnije Antić joj ponovno "s pomoću Božjom" otkriva do u tančine njezino duševno stanje i duhovnu promjenu "na bolje".[420] Prisjećajući se tih dana, Čedomila ističe da je brzo počela zapažati posebni Božji zahvat u svojoj duši i vrhunaravnu, neshvatljivu intuiciju kojom je Antić ponirao u njezinu dušu,[421] a taj osjećaj odaju i njezina pisma. Bila je uvjerena da mu je "sve otkriveno" u njezinoj duši.[422] Ta da ga ne vodi Duh Sveti, on joj ne bi mogao tako pisati.[423] Iako joj se činilo da on sve vidi, ipak mu je potanko otkrila svoje duhovno stanje.[424] Dapače, usudila se i zapitati, nakon što joj je Antić otkrio "tako divnih stvari" o svojoj duši, kako je on do tog došao.[425] Fra Ante je prešutio to radoznalo pitanje, ali je i njoj

---

[415] Arhiv Vicepostulature, N. Gabrić Antiću, Sinj, 23. XII. 1942.
[416] Antić Gabriću, Sinj, 19. I. 1943. Pisma svećeniku, 30/74, str. 121.
[417] Antić Č. Čajko, Zagreb, 13. IX. 1962, AP, II/6, 30 [¢ 5, 192]. "Kad Vas gledam u duhu gdje u Vama Presveto Trojstvo povećava svoj najveći dar, onda Mu iz svega srca zahvaljujem da Vas je udostoja[l]o pozvati na svoju božansku gozbu."
[418] Antić M. Baturić, Makarska, 9. III. 1947, AP, III/5, [¢ 6, 58].
[419] Antić Č. Čajko, Živogošće, 15. VIII. 1955. AP, II/6, 2 [¢ 5, 117-119].
[420] Antić Č. Čajko, Zagreb, 29. VIII. 1957, AP, II/6, 6 [¢ 5, 123-125].
[421] Čedomila Čajko, Moja sjećanja na o. Antića, Stenjevac 1970. Arhiv Vicepostulature, Izvanprocesualna svjedočanstva, 114, 1.
[422] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Stenjevec, 10. VII. 1960.
[423] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Novi Marof 18. I. 1963. "A za ono drugo što ste mi po volji Božjoj napisali posebno Vam zahvaljujem. Znam da Vas je Duh sv. vodio, ne biste mi drukčije Vi ono sve napisali."
[424] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Novi Marof 6. IX. 1962. "Vidim oče da Vam Gospodnin ništa ne sakriva u mojoj duši, pa mislim da nije potrebno, da Vam više nabrajam moja zapažanja."
[425] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Novi Marof 18. I. 1963.

postajao jasan odgovor,[426] a iz Antićevih pisama se također jasno razabiralo kako je on sam bio uvjeren da njegovo znanje potječe od Gospodina.[427]

I već spominjanu studenticu Nadu zapanjivalo je Antićevo poznavanje njezine duše.

> "Kad mislim, da Vam nešto moram reći, pa sve smišljam kako da Vam kažem, a kad dođem tamo, Vi me upravo to pitate. Ali to nije sve. Kad s Vama razgovaram, ne mogu reći da pogađate, nego da čitate ono što osjećam! Kako ste Vi samo mogli znati, što se u meni zbiva? To mi naprosto ne ide u glavu. Bez Boga se to ne može protumačiti."[428]

Student Nikola, i kad je otišao iz Zagreba na daljnje studije u inozemstvo, želio je da mu Antić i nadalje bude savjetnikom jer je "toliko puta živo osjetio" da je Antiću "dano" prebirati po njegovoj duši "kao što po klaviru svirač prebire tipke".[429]

Sestra je Martinka čitavi svibanj molila Duha Svetoga da Antiću dadne rasvjetljenje za njezinu dušu da je upozna i vodi po volji Božjoj. Kad je 3. VI. 1963. došla Antiću na razgovor, on je čitao dubine njezine duše, otkrivao joj "nevjere i pogreške prema Gospodinu". Pratila je napeto Antićev iskaz i mislila kada je ona to počinila. Otkrivala je da je to zaista bilo tako kao što joj je Antić govorio i to ju je prenerazilo. "Da sam se sama ispitivala" — "napisat će tjedan dana poslije njihova susreta Antiću — ne bih nikada tako točno na sve naišla." Po tom je zaključila: "Sa svime što ste mi rekli, Poštovani, u svemu se potpuno slažem i zahvaljujem Gospodinu, što me je Vama povjerio. Poštovani, Vi ste svetac Božji." I sestra Elza je doživjela Antićevo pismo kao da je imao "otvoren" čitav njezin život.[430] Vjerojatno je slično otkriće doživjela i sedamdesetogodišnja Stanka Petković, pa je, u pomalo čudnoj molitvi, molila sv. Josipa da Antić postane svecem Franjevačkog reda.[431]

Dominikanac o. Anđelko Huljev pisao je fra Anti da "sigurno uz rasvjetljenje Duha Svetoga" zna bolje od njega samoga njegove vrline i mane, no to priznanje ipak izgleda više ljubazni način pisanja nego namjera davanja svjedočanstva, jer je Anđelko u jednom kasnijem pismu, kad mu je Antić opisao prikaz njegova života, zaželio: "Kamo sreće kad bi to bila prava realnost."[432] Uvjeren da mu Bog progovara preko Antića i ne shvaćajući odakle mu te spoznaje, Anđelko ga je i upitao: "Kako Vi to znate?", na što mu je Antić, kaže, odgovorio: "Bog mi je objavio."[433]

---

[426] "A što da reknem o susretima s Ocem? Znam, oče, da Vam to nije sakriveno, kako se Vaša milost prelijevala na mene." Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila Čajko Antiću, Stenjevec, 9. VII. 1964.

[427] "S pomoću Božjom reći ću Vam kako ste prošli kroz ovo zadnje vrijeme", pisao je S. Čedomili 2. X. 1964. [◊ 2, 346].

[428] Pismo bez datuma na kojem je Antić nadodao: "Ovo je najprvo pismo studentice ekonomije Nade ili god. 1960 ili 61.". Drugo pismo je datirano Zb, 24. III. 1961. i potpisano Nada Isusova.

[429] Arhiv Vicepostulature, N. Roščić Antiću, Rim, 11. XI. 1962.

[430] Arhiv Vicepostulature, Elza Antiću, Gorski kotar 21. VII. 1964. "Ono što ste pisali napisano je tako kao da ste imali otvoren moj život i napisali ono što treba."

[431] Arhiv Vicepostulature, S. Petković Antiću, Bakar, 9. X. 1964.

[432] Arhiv Vicepostulature, A. Huljev, Bol, 29. I. 1964. i 4. III. 1964.

[433] Izvanprocesualna svjedočanstva, 104. Slična je izjava i sestre Gonzage Šmit: "[…] kad sam ga koji put pitala: 'Oče pa kako znate to?', odgovorio mi je: Kćerce to mi dragi Bog daje za tvoje dobro" (Izvanprocesualna svjedočanstva, 110).

Tu njegovu vidovitost posvjedočilo je kasnije više svjedoka.[434] Iz Antićeve se korespondencije ipak čini da je on svoje duhovne savjete rijetko zasnivao na temelju dara otkrivanja duša, a u redovitom se duhovnom vodstvu vodio evanđeoskim poukama.[435] U svojim pismima on katkada izražava i želju da bi pisao nekom penitentu o njegovu duhovnom životu, ali da to ne može, pa obećajva da će pisati kad Gospodin dade ili dopusti,[436] što se čini da ne treba shvatiti o vremenskom ograničenju, već upravo o Božjem nadahnuću.

---

[434] Usp. svjedočanstva o. Franje Vlašića, AP, Izvanprocesualna svjedočanstva, 5 [f. 11] i kirurga Joška Pinjatele 88 f. 2; fra Jakov Vrdoljak, prisjećajući se svojih studentskih dana prije II. svjetskog rata, tvrdi da mu je jednog dana, na njegovo začuđenje, govorio o svemu što se tih dana događalo u njegovoj duši (Izvanprocesualna svjedočanstva,.63). Sestra Marina ističe da je kod prvog susreta vidjela da čita duše i da joj je otkrio nešto "što nije mogao drukčije spoznati nego nadahnućem Božjim" (Izvanprocesualna svjedočanstva, 23a); i sestra Nives se uvjerila da Antić "sve znade" (Izvanprocesualna svjedočanstva, 89); "kažem da je on sve znao što se oko mene samnom zbiva" (109. sestra Bernarda Sotler); "Često mi je pogađao misli […]" (110. Sestra Gonzaga Šmit); Vladimir Kuže ističe da ga se dojmilo što je Antić znao njegove poroke i što ga je u duhovnim razgovorima na njih upozorio "čitajući" njegovu dušu (Izvanprocesualna svjedočanstva, 70). Terezija Nemeš, premda nije znala hrvatski, tvrdi da ga je 1954. dobro razumjela i vidjela da on zaista vidi njezinu dušu kakva jest (Izvanprocesualna svjedočanstva, 60); sestrama Stipetić, koje su ga došle zatražiti savjet, rekao je da zna zašto su došle (Izvanprocesualna svjedočanstva, 57, 6), Srećko Majstorović je iz vlastitog iskustva, koje je u izvještaju teško provjeriti, uvjeren da je Antić imao dar čitanja duhovnog stanja osoba i predviđanje budućnosti (Izvanprocesualna svjedočanstva, 61); sestra Helena Kanjo izjavljuje da mu na ispovijedi nije stigla gotovo ništa reći a da joj je on s tri riječi pokazao da sve zna (Izvanprocesualna svjedočanstva, 115); sestra Dobroslava Gregov kaže da se nikada nisu susreli a da joj je u ispovjedaonici opisao njezino duhovno stanje (Izvanprocesualna svjedočanstva, 122); sestru Sofiju Jukić je najviše iznenadilo što je znao zašto je došla k njemu (Izvanprocesualna svjedočanstva, 140); o vidovitosti svjedoče također Josipa Čajko i Marija Horvat (Izvanprocesualna svjedočanstva, 130 i 142); Milka Talijančić iznosi da je predskazao smrt njezina brata. M. Jurišić, *O. fra Ante Antić,* 65, a fra Paško Andrić tvrdi da je jednoj skupini bogoslova koji su potkraj rata bili dignuti u vojsku ustvrdio da nitko od njih neće poginuti, što se i ostvarilo. M. Jurišić, *O. fra Ante Antić,* 71. Slično svjedoči i fra Ivon Menđušić da je ustvrdio trojici studenata da ih neće uhititi partizani.

[435] Fra Ivana Jurića je evanđeoski pripremao na smrt riječima: "Ne znaš ni sam niti tko može predvidjeti, kad bi te mogao Gospodin pozvati Sebi." A fra Ivan je poslije toga još živio više od 40 godina. Usp. Antić I. Juriću, Makarska 5. V. 1940. AP I/21, 7 [¢ 4, 351].

[436] Usp. Antić Čapkunu, Makarska, 29. X. 1935, AP, I/11, 15 [¢ 4, 124]; 21 [¢ 4 126].

5. PRIREĐIVAČ PRIRUČNIKA ZA DUHOVNI ŽIVOT

A tko ih bude vršio [tj. zapovijedi] i druge učio,
taj će biti velik u kraljevstvu nebeskom. (Mt 5, 19)

UPUTE U REDOVNIŠTVO

Mladi ljudi imaju svoje snove. Jedan od Antićevih snova nastao je u njegovoj zamisli dok je još bio student. Tada mu je magistar fra Ante Cikojević, kasniji provincijal, pričao da je starješinstvo bilo neodlučno treba li ga primiti u novicijat ili ne zbog njegova slabog zdrastvenog stanja. Ipak je prevladalo mišljenje da ga se primi. Kako je Antić tada bio u bogosloviji, gdje je njegovo glavno zanimanje bila knjiga i duhovni život, odlučio je svoje spise, ukoliko ikada nešto napiše, posvetiti Provinciji kao znak zahvalnosti što ga je primila u svoje krilo.[1] U njegovu daljnjem duhovnm rastu ta ga je zamisao sve više zaokupljala. Čini se da u početku nije imao do kraja zaokružen pojam što učiniti, premda sam tvrdi, a to mu se može vjerovati, da je od mladosti, iz bogoslovije, priželjkivao da bi sastavio priručnik franjevačkog duhovnog života.[2]

Kao pročelnik asketskog odsjeka Studentskog zbora Milovan u Makarskoj želio je da bi se asketski odsjek sustavno bavio djelima franjevačkih pisaca, njegovao franjevački duh i pratio u časopisima franjevačku literaturu,[3] a u tom je smjeru djelovao i kasnije. Vršeći Kristovu zapovijed ljubavi, sve više je u njemu rasla želja da i druge u njoj poučava, držeći, prema Kristovoj pouci, da upravo na taj način ispunjavati potpunije Božji poziv.[4] Pisana mu je riječ bila nadopuna govornoj riječi tamo gdje je želio pronosti Kristovu ljubav a tjelesnom prisutnošću

[1] Antić Petrovu, Makarska 16. I. 1942, AP, I/34, 9. *Pisma svećeniku III,* br. 20/7, str. 21-22. Predgovori rukopisu *Serafske iskrice*, Arhiv Vicepostulature, Antićevi spisi, br. 23.
[2] Antić Petrovu, Makarska 16. I. 1942, AP, I/34, 9. *Pisma svećeniku III,* br.20/7, st. 21-22.
[3] AFSM, Zapisnik sjednica asketične sekcije, II, Sjed. 16. IV. 1934.
[4] Uz navod iz Evanđelja, na početku ovog poglavlja (Mt 5, 19), usp. također Dan 12,3: "[…] koji su mnoge učili pravednosti [blistat će] kao zvijezde navijeke, u svu vječnost."

nije mogao dospjeti. Apostolat pisane riječi bio mu je iznimno važan. Duhovnoj je djeci pisao po volji Božjoj.[5] Odatle njegova obilna duhovna pisana vodstva. Odatle zanimanje za prijevode i traženje suradnje. Odatle zauzimanje za ciklostilsko umnožavanje knjiga o redovništvu.

Kao svećenik i dugogodišnji magistar osjetio je što znači prava vrijednost knjige. Zbog toga je revno nabavljao knjige[6] i brižljivo nastojao knjižnicu opskrbiti vrijednim teološkim djelima.[7] Magistarska služba i pomanjkanje iskustva u pisanju knjiga čini se da su odgađali njegov mladenački izdavački san.[8]

OSNOVE REDOVNIČKOG ŽIVOTA

Baveći se čitav život odgojem, kao magistar i profesor ascetike, a kasnije i pedagogije i misiologije, nije bilo ništa čudno što je Antić i pismenu djelatnost

---

[5] Antić Č. Čajko, Zagreb, 2. VIII. 1957, AP, II/6, 4 [¢ 5, 120]: "Pišem Vam jer Gospodin hoće. Hvala mu." Usp. također Antić P. Vukoviću, Zagreb, 30. I. 1958., AP. I/43, 10 [◊ 2, 294].

[6] Antić se za knjige obraćao na razne adrese. Bujas mu je trebao nabaviti Louis Claude Fillion, *Vie de N.-S. Jésus-Christ* [Paris 1922], u tri sveska i Jules Payot, *L'education de la volonté* [Paris 1910]. Od fra Stanka Milanovića je tražio *Žive sestre sv. T. od M. I. o njoj* (S. Milanović Antiću, Sinj, 3. XII. 1936. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik). U Rimu mu je fra Ambroz Budimir trebao pribaviti Franz Ter Haar, *Casus conscientiae de praecipuis huius aetatis vitiis eorumque remediis* [Taurini 1936]. (Antić Čapkunu, Makarska, 27. XII. 1936, AP, I/11, 1 [¢ 4, 116]; Pismo je u katalogu Vicepostulature pogrešno datirano godinom 1930. dok je Čapkun još bio u Makarskoj. Pisano je zapravo 1936. kad je Čapkun bio u Rimu, a Budimir, kojeg Antić spominje da će doći u Rim, tada je već bio mladomisnik.) Fra Petar Čapkun različite priručnike za studij duhovnosti i za razmatranja i duhovne vježbe. (Antić Čapkunu, Makarska, 29. X. 1935, AP, I/11, 15 [¢ 4, 123]). Iz Rima su mu slali knjige fra Karlo Balić i fra Ivan Jurić. (U jednom se pismu spominje: *Sacerdos rite instructus* i Gubertova *Ascetika*. Vjerojatno se radi o knjizi Adolphe Petit, *Sacerdos rite institutus piis exercitationibus menstruae recollectionis,* Brugis 1932. i Guibertus Tornacensis, *Tractatus de pace, auctore fr. Gilberto de Tornaco* [edidit E. Longpré] (Bibliotheca Franciscana scholastica Medii Aevi), Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1925. Jurić Baliću (?), Roma 18. XII. 1937. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola.) Fra Bernardin [Bebić] mu je od jednog karmelićanina pribavio već upotrebljavana djela sv. Terezije. (Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez br. Fra Bernardin [Bebić] Antiću, Rim 6. VI. 1937.) Kasnije se (1953) obraćao s. Anđelini Kujundžić za knjižicu Beda Rigaux, OFM, *Aux sources de la vie Franciscaine,* Bruxeles, Edition du Chant d'oiseau. (Antić A. Kujundžić, Zagreb, 26. IV. 1953, AP. II/19, 32 [◊ 2, 426.]. Fra Mijo Brlek mu je savjetovao za povijest liturgije Righetti *Manuale di storia liturgica,* kojim je Antić ostao oduševljen. (Antić Brleku, Zagreb, 13. XII. 1955, AP, I/8, 4 [¢ 4, 98]. Vjerojatno se radi o primjerku čiji se svesci [II, 1955; III, 1949; IV, 1953] danas čuvaju u Franjevačkoj knjižnici u Makarskoj a II. svezak je protokoliran na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Zagrebu, 15. I. 1956.)

[7] Antić Petrovu, Zagreb 15. V. 1952, AP, I/34, 68. *Pisma svećeniku III,* br.20/58, st. 76.

[8] Iako je Franjevačka teologija u Makarskoj objelodanjivala veoma cijenjeni časopis *Novu reviju,* Antić nije u njoj surađivao. Za kongres slavenskih lektora trebao je, po Grabićevoj preporuci, nastupiti s predavanjem *De probata vitae castimonia in professione religiosa fratrum clericorum requisita* (Uredovni spisi klerikata 44/38, kopija bez broja provincijskog ureda). Provincijal Antiću Split 31. X. 1938. Br. prov. ureda 1762. Arhiv Vicepostulature, Grabić Baliću, 29. X. 1938, AFPPOS, br. 1750/38/Balić. Presjedništvo je to i prihvatilo, Balić i Jeličić Grabiću, 29. XII. 1938, AFPPOS, br. 1703/38/Balić; Balić, Dopisi, k. 3, p. 611. Zbog toga se Antić obratio fra Ivanu Juriću da mu nabavi knjigu koju je pod tim naslovom objavio franjevac Sebastian Krebs i *Enchiridion clericorum* [Roma 1938]. (Antić I. Juriću, Makarska 25. IX. 1939. i 6. VI. 1940, AP, I/21, 3 i 8 [¢ 4, 344 i 349]; Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, 28. IX. 1939.) No, ni to se predavanje nije pojavilo.

usmjeravo u tom pravcu. Htio je odgojiti mlade klerike kao istinske Kristove svećenike. Naučiti ih da oplemenjuju um na čistim izvorima Svetoga pisma i crkvenih otaca i srce u molitvenom susretu s Presvetim Trojstvom. Prevođanje duhovnih tekstova smatrao je sredstvom oplemenjivanja svojih studenata jer su studenti na taj način sami ulazili dublje u duhovni život. A tekstovi mistikâ činili su mu se zgodni za učenje molitve i bliskog pristupa Bogu. Već je u tom pravcu bilo usmjereno pripremanje Krizostomova djela *O svećeništvu* i *Životi svetaca* koje je Studentski zbor Milovan počeo pripremati za 25. obljetnicu osnivanja Zbora, koja se trebala proslaviti 1935. Pa premda ta djela nisu nikada objavljena,[9] bačeno sjeme je klijalo i plodovi su se vraćali sijaču u bujnijem duhovnom životu studenata, a Antiću su pojačavali želju da i pisanom riječju približava ljude Bogu.

Međunarodni skotistički kongres u Zagrebu 1938. Antić u prvom redu drugi slijeva.

Nemoguće je iz opsežne građe sačuvane u Antićevoj ostavštini, razabrati što mu je služilo samo kao pomoć u radu sa studentima a što je prikupljao kao moguću građu iz koje bi satkao priručnike duhovnog života. To je tim teže odrediti zbog toga što su Antićevi spisi u arhiv dospjeli bez ikakvih naznaka i izvornih natpisa. Još je teže predočiti Antićevu zamisao koja bi, da je bila ostvarena, vjerojatno, tokom rada doživljavala promjene kako se to s takvim djelima događa. Nije isključeno da je Antić tek djelomično priopćavao drugima svoje namjere o pripremanju priručnika duhovnog života, prepuštajući im da s vremenom i kod njih sazri misao

Pod stare je dane kanio objaviti neki članak u glasniku *Marija* (Antić Beati Milašin, Zagreb, 2. III. 1963, AP II/26, 30 [¢ 5, 706]), ali se ni to nije ostvarilo. Iz svega se zapravo čini da Antić nije ni bio nadaren za pisanje sustavnih rasprava.

[9] Usp. II. poglavlje Upravitelj Studentskog zbora Milovan.

o potrebi takvih djela, kako bi spremnije prihvatili njegove planove. U svakom slučaju prikupljena građa odaje područje njegova zanimanja: odgojiti mlade franjevce u Franjinu duhu čvrso uprte na stijenu crkvenog učiteljstva.[10]

Uvjeren da se franjevački život po svom osnivatelju sv. Franji i po franjevačkom pravilu približuje i upriličuje Kristu, Antić se, ugledajući se upravo, na Franju, želio što tješnje priljubiti uz Krista. Za to mu se činilo potrebnim upoznati dobro studente s *Pravilom* i franjevačkim *Općim uredbama.* Upoznati *Pravilo* i *Uredbe* značilo je učiniti ih razumljivim i često se na njih podsjećati. Zbog toga je među svojim prvim pothvatima knjiške naravi poduzeo prevođanje *Općih uredaba* da bi ih studenti dobro upoznali, već iz mladih dana, i da bi se *Uredbe* mogle čitati, na živom jeziku, u blagovaonici pred čitavom zajednicom.[11] Čini se da je za prijevod *Franjevačkog pravila* i *Konstitucija*, zamolio 1936. fra Dominika Šulentu, međutim on je odbio ponuđeni posao.[12]

Sve da je Šulenta i prihvatio prevođanje na prijevod bi trebalo čekati duže vremena. U brizi da bogoslovima što prije pruži ne samo duhovno štivo i razmatranja[13] već i smjernice odgoja, Antić je, čini se, posegao za gotovim prijevodima. Uvjeren da djelo *Speculum disciplinae* (Ogledalo stege) može poslužiti "za unapređenje odgoja" u vlastitoj provinciji i svim hrvatskim provincijama, a da se s njim mogu okoristiti i svi ostali redovnici i redovnice,[14] zauzeo se kako bi to djelo pružio hrvatskim redovnicima i redovnicama. Pronašao je već dva gotova prijevoda, jedan nepoznatog nam franjevca bosanske franjevačke provincije[15] i drugi fra Klementa Bušića,[16] te je za suradnju u prevođenju tog djela zatražio pomoć

---

[10] To među ostalim dokazuje i činjenica da je Antić još kao mladi odgojitelj pokušao ili dao prevesti: govor pape Pija XI. o kleričkom dostojanstvu (Arhiv Vicepostulature, ADS br. 301. *Papa Pio XI:* Ime "klerik" *[iz govora],* str. 1. Usp. *Enchiridion Clericorum,* 1975, str. 581, br. 1635.); okružno pismo Pija XI. *Ad catholici sacerdotii (Acta Apostolice Sedis,* 28/1936, 5-53 i *Acta Ordinis,* 55/1936, 25-32, 49-57, 81-89) i Kongregacija za redovnike, "Instructio ad supremos religionum et societatum clericalium moderatores: de formatione clericali et religiosa alumnorum ad sacerdotium vocatorum, deque scrutinio ante ordinum susceptionem peragendo" *(Acta Apostolicae Sedis,* 24 (1932), 74-81).

[11] Antić Petrovu, Makarska 13. I. 1942, AP, I/34, 8. Pisma svećeniku III, br.20/6, st. 20. - *Ustanove* su mu prepisivale sestre Stipetić. Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 9. VI. 1946, AP, III/35 50 [¢ 6, 407].

[12] Šulenta Antiću, Sinj 15. X. 1936. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.

[13] S tim je ciljem provincijalu ponudio da priredi neke meditacije, ali se on nije prihvatio. Arhiv Vicepostulature. Uredovni spisi klerikata izvan protokola. Provincijal Antiću, 2. V. 1938.

[14] Usp. Antić Petrovu, Makarska 15. VI. 1937, AP, I/34, 2 [¢ 4, 645-646]. Ovo pismo nije objavljeno u *Pisma svećeniku III,* Zagreb 1985. pa je došlo i do pomicanja brojeva signature arhivskih spisa. Usp. također i Antićevo pismo provincijalu 18. X. 1937. u kojem mu piše da na temelju tog spisa želi odgajati bogoslove. Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 32 [spis nedostaje]. *Speculum disciplinae* Antić je mogao imati u talijanskom prijevodu koji je nekoliko godina ranije na temelju kritičnog izdanja djela sv. Bonaventure objavio Istranin Giuliano Palazzolo. BERNARDO DA BESSA, *Specchio di disciplina ossia precetti e ammaestramenti di urbanità e di ascetica utilissimi ai novizi dell'Ordine Francescano, nonché ai giovani di qualunque altro religioso istituto, per regolare la condotta esteriore,* Vicenza 1930.

[15] "Ogledalo discipline za novake" u prijevodu nekog bosanskog fratra poslao mu je magistar novaka fra Albert Bukić. (Bukić Antiću, Visovac 21. X. 1936. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik.)

[16] Fra Klement Bušić (1865-1935) bio je pjesnik i pisac (usp. Hrvatski biografski leksikon 2, Zagreb 1989, 529-530. Bušićev prijevod sačuvan je u knjižnici Franjevačkog samostana u Omišu, rkp. 25.

od već spominjanog fra Gašpara Bujasa,[17] fra Ivana [Abrusa],[18] fra Bernardina Bilođerića[19] i klarise sestre Stefane [Murvar] i predložio provincijalu da se djelo objelodani tiskom. Provincijal je pristao na izdavanje ukoliko fra Stanko Petrov posvjedoči da je djelo dobro prevedeno, pa je Antića uputio na Petrova, nakon čega je Antić zamolio Petrova da popravi prijevod tekstova.[20]

Zamisao prijevoda *Ogledala stege* ipak se dugo razvlačila, a u to je buknuo i II. svjetski rat. Troškovi tiskanja su rasli a na prodaju knjige moglo se računati sve slabije. Ni Antiću se više nije previše žurilo. U njemu je već sazrijevala namisao o izradi posebnog franjevačkog priručnika ili *Vademecuma*, kako ga je on nazvao. A za to je opet trebalo vremena. Da bi barem djelomično doskočio potrebama, možda je preporučio subratu fra Leonardu Bajiću da bi preveo knjigu Giuseppea M. Camele *Odgoj klera* (Zagreb 1942),[21] za koju se moglo očekivati veće tržište.

Tijekom rata stega redovito opada. Dogodilo se to vjerojatno i u Makarskoj teologiji pa su neki svećenici prigovarali magistru da studentima nedostaje stege i uglađenosti. Tu priliku Antić je iskoristio da ponovno potakne Petrova da bi pregledao *Ogledalo* kako bi ga studenti mogli čitati u blagovaonici.[22] Petrov, prezaposlen svojim poslovima, nije držao da bi baš morao trošiti previše vremena na *Ogledalo*, to više što je u Makarskoj bilo profesora koji su to mogli dobro obaviti, a nabacio je i sumnju da posao ne bi donio onolike koristi kolikoj se Antić nadao. Vratio mu je *Ogledalo,* samo letimično pregledano, i predložio mu da on sam u godinu dvije izradi na temelju *Speculum*a, konstitucija, ceremonijala, uljudnika i na temelju vlastitog iskustava "novi *Speculum* za naše prilike i za današnje ljude", laganim i jednostavnim stilom.[23]

Antić se nije dao smesti. Ponovno je zamolio Petrova da mu pregleda bar nešto jer ne može "izaći pred klerike" koji će mu zamjeriti što su se uopće mučili i drugi put će teže prihvatiti prevođenje.[24] Nesklon prihvatiti obvezu koja bi mu

---

[17] Kad je zamolio Bujasa da mu nešto prevede iz sv. Bonaventure, Bujas se izgovarao da mu zbog studija ne može udovoljiti. Usp. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Bujas Antiću Zagreb 20. XII. 1937. U njegovoj ostavštini u Franjevačkoj knjižnici u Sinju, fasc. XXXVI/7, sačuvala se ipak građa o životu Isusa Krista prema sv. Bonaventuri, što bi se moglo pripisati Antićevu utjecaju.

[18] Abrus Antiću, bez datuma, pismo poslije primljeno 31. III. 1937. Abrus je bio župni pomoćnik u Drnišu 1. V - 31. XII. 1936, a zatim u Lovreću do 31. VII. 1937. AFPPOS, Dušobrižnička knjiga, 1.

[19] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez broja. Fra Bernardin [Bilođerić] Antiću 28. VI. 1937. Čini se da se taj prijevod izgubio, pa je Bernardin prevodio i kasanije. Arhiv Vicepostulature, Bernardin [Bilođerić] Antiću, Visovac, 10. III. 1943. Arhiv Vicepostulature, Bern. [Bilođerić] Antiću, Visovac 1. VI. 1943.

[20] Usp. Antić Petrovu, Makarska 15. VI. 1937, AP, I/34, 2 [¢ 4, 645-646].

[21] Bajić u svom prijevodu izričito navodi (str. 8) da je kao profesor "na preporuku jednog subrata" pročitao knjigu G. M. Camele, *La formazione del clero* (Bologna 1929). Kako je Bajić bio u Makarskoj profesor 1937-1942, s pravom se može pretpostaviti da mu je to preporučio Antić koji je tada u Makarskoj bio magistar bogoslova i po dužnosti se bavio odgojem.

[22] Antić Petrovu, Makarska 12. I. 1943, AP, I/34, 22, [¢ 1, 399-402]. *Pisma svećeniku III,* br. 20/20, str. 38.

[23] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 30. VII. 1943.

[24] Antić Petrovu, Makarska 5. VIII. 1943, AP, I/34, 27, [¢ 4 663]. *Pisma svećeniku III,* br. 20/24, str. 41-42.

odnosila dragocjeno vrijeme, Petrov je uvjeravao Antića da je posao već dobro obavljen i da neke daktilografske pogreške mogu popraviti vrlo dobro i drugi, a pregladati i netko od makarskih profesora. Uostalom, držao je Petrov, nastojeći se izvući iz posla, tekst se i takav mogao čitati u blagovaonici pred studentima.[25]

Kad se 1943. pojavilo Tanderinijevo djelo *Franjevačka uglađenost,*[26] Petrov je savjetovao Antiću da prevede i preudesi to djelo za hrvatske prilike a *Ogledalo stege* da položi u Arhiv "kao uspomenu rada i truda".[27] Uz to mišljenje priklonio se i fra Jerko Šetka[28] koji je Antiću već bio pregledao čitavi rukopis.[29] Antić je prihvatio novi prijedlog pa mu je, doduše dosta kasnije, neka učiteljica prevela djelo *Franjevačka uglađenost,*[30] ali nije zabacio *Ogledalo stege*. Zatražio je od sestara Fine i Marije Stipetić, koje su već ranije pretipkavale djelo, da li bi ga mogle ponovno pretipkati. Kako dvije sestre nisu imale pisaći stroj, a u uredu gdje su radile vjerojatno se nisu usuđivale tipkati, čini se da je namisao o objelodanjivanju *Ogledala stege* kao samostalnog djela s tim bila i dokrajčena.[31] Bolje reći, namisao je već odavna prerasla u opsežnije djelo.

Već potkraj 1940. Antić se, naime, obratio fra Ivanu Juriću u Rimu da bi mu "pobrao" iz neke knjige glavne značajke Franjevačkog reda. Iz pisma se razabire i cilj djela za koje su pobrane misli trebale poslužiti. Antićevo je djelo imalo namjeru prikazati mladom franjevačkom kleriku što je njegov Red učinio na svim područjima djelovanja za dobro Crkvi i ljudima.[32]

Pismo je bilo upućeno mladom čovjeku i postavljen cilj prikazati Red mladim ljudima. Ipak se čini da je Antić tu simpatičnu metodološku postavku osobno već bio prekoračio. Ratni udarci kao da su mu otkrivali nove pukotine u redovničkom životu koje je trebalo to čvršće uglaviti što je opasnost raspadanja bila veća. Teško je reći je li se njegov nacrt o spomenutom priručniku samo usavršavao ili se i preobražavao. Radeći na prijevodu *Ogledala stege,* Antić se sve više uvjeravao da je potrebno pripremiti nekakav *Vademecum* franjevca koji bi poslužio kao putokaz redovnicima njegove Provincije. U nj je mislio skupiti dotadašnje svoje prijevode *Pravila*, *Uredaba*, i druge različite upute.[33] Sudeći prema sadržaju djelo je, iako predviđeno za klerike, očito moglo izvrsno poslužiti i subraći koja su već duže bila u redovništvu.

---

[25] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 9. VIII. 1943.
[26] F. TANDERINI, *Urbanità serafica,* Ed. Commissariato prov, per il T.O.F., Vicenza 1943.
[27] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 6. I. 1944.
[28] Arhiv Vicepostulature, Jerko [Šetka] Antiću, Sinj 7. i 14. I. 1944.
[29] Arhiv Vicepostulature, Jerko [Šetka] Antiću, Sinj 3. III. 1944. Fra Ante Jadrijević mu je također pregledao prvih šest glava *Ogledala stege*. Antić Petrovu, Makarska 27. I. 1944, AP, I/34, 32 [¢ 4. 669]. *Pisma svećeniku, III,* 20/29, 46-47. Nepotpun primjerak prijevoda *Ogledala redovničke stege* nalazi se u Franjevačkoj knjižnici u Sinju (fasc. XXV/11).
[30] Antić Petrovu, Zagreb, 11. I. 1949. AP, I/34, 51, [¢ 1 432]. *Pisma svećeniku,* III, 20/44, 60.
[31] Antić F. i M. Stipetić, Makarska, 25. VI. 1944, AP, III/35, 32 [◊ 2, 805].
[32] Antić I. Juriću, Makarska, 15. X. i 11. XI. 1940, AP, I/21, 8b i 10 [¢ 4, 353-354 i 356]. Savjetujući ga kako treba postupiti pri izradi, Antić piše: "Pomisli da imaš odatle sastaviti neki prikaz za jednu priručnu knjigu - Vademecum - franjevačkog klerika […]. To bi bilo za nas i za naše potrebe." Ibid. 354.
[33] Usp. Arhiv Vicepostulature, Balić Antiću 10. IV. 1942.

Zbog toga se Antić ponovno vraća prijevodu *Pravila* i *Uredaba*. God. 1940. obratio se tri puta s molbom za prijevod fra Stanku Petrovu, ali ga nije uspio nagovoriti da se prihvati prevođanja. Petrov je inače mnogo držao do Antićevih molitava, pa mu nije imao snage uskratiti ni velike poslove. Jednostavno je oklijevao pred poslom u čiju korist nije puno vjerovao.[34] Iako zakraćen u pomoći, Antić nije klonuo. Započeo je prevoditi *Opće ustanove* porazdijelivši različita poglavlja klericima, računajući očito da će mu Petrov prevesti barem *Pravilo*. Ubrzo se i Petrov predomislio[35] i pružio mu dragocjenu pomoć u stilskom ispravljanju tekstova koje su prevodili studenti.[36]

Ni u punom jeku rata Antić nije odustao od zamisli priređivanja priručnika pa je tražio od fra Karla Balića da bi mu poslao Bianchinijevo tumačenje Pravila.[37] Od Petrova je dobio prijevod triju poglavlja *Pravila* i nadao se da će mu Petrov nastaviti prevesti čitavo *Pravilo.* Obratio mu se stoga ponovno s molbom da mu pregleda prijevod *Ustanova* i da prevede *Pravilo* ili, ako ne bi mogao, da barem pregleda prijevod koji bi preveli studenti.[38]

Premda se provincijal pokazao spremnim objaviti djelo netom bude dogotovljeno, u tijeku pripreme došlo je do proširenja plana. Antić je, naime, u međuvremenu stvorio zamisao o zaokruženom djelu *o redovničkim dužnostima* koje bi trebalo poslužiti "za duhovnu obnovu Provincije".[39] Sastojalo bi se od tri dijela i trebalo je obuhvatiti: I. *Razjašnjenja o Pravilu* Nikole III, Klementa V. i Inocenta XI; II. *Pravilo* i *Generalne ustanove* s kratkim uvodom o redovničkom duhu i *Ustanovama*; III. Spis *Šest serafskih krila*[40] i raspravu o razmatranju sv. Petra Alkantarskog[41]

[34] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez broja. Petrov Antiću, Sinj 27. X. 1940.

[35] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez broja. Petrov Antiću, Sinj 8. XI. 1940.

[36] Prijevod *Općih konstitucija Reda* sastavljenih za generala fra Bernardina Klumpera (1921) sačuvao se u Franjevačkoj knjižnici u Sinju (fasc. VII/5).

[37] Usp. Antić Baliću, Makarska, 30. XI. 1944, AP, I/4, 6 i 7 [¢ 4, 24 i 25]. Radi se o knjizi E. Bianchini, *La Regola de Frati Minori, esposta con brevità in accordo ai sacri canoni.* 5Firenze. Quaracchi, Tip. Coll. S. Bonaventura, 1943.

[38] Ispred *Ustanova* trebala je biti rasprava fra Karla Nole "o vršenju i cijeni" *Ustanova*. Antić Petrovu, Makarska 24. X. 1941, AP, I/34, 5 Pisma svećeniku, III, br. 20/3, str. 16-17. - Jednu Antićevu malu bilježnicu, vjerojatno iz tog doba, pod naslovom *Tumačenje naših generalnih ustanova* pronašao sam u samostanskom arhivu u Makarskoj. Sada je pohranjena u Vicepostulaturi. - Petrov je zaista i preveo Pravilo i ono se čitalo u blagovaonici. Antić Petrovu, Zagreb 30. VII. 1954. i 7. III. 1955, AP, I/34, 75 i 79. Pisma svećeniku, III, br. 20/64, str. 82 i br. 20/68, str. 84.

[39] Usp. Antić Petrovu, Makarska 16. I. 1942. AP, I/34, 9. *Pisma svećeniku III,* br. 20/7, str. 21-22. Djelo je najvjerojatnije trebalo nositi naslov *Naše redovničke dužnosti.* Uz navedeni dokumenat usp. također *Pisma svećeniku III,* br. 20/11, str. 27.

[40] De sex alis seraphim, S. Bonaventura, *Opera omnia, VIII,* Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1898, 131-151.

[41] Vjerojatno se radi o Traktatu o razmišljanju koji sa svom vjerojatnošću pripada sv. P. Alkantarskom *(Tratado de la oracíon y meditacíon),* što su ga preveli novaci a pregledao fra Albert Bukić koji ga je ponudio Antiću da ga umnoži (Bukić Antiću, Visovac 21. X. 1936. Uredovni spisi klerikata. Arhiv Vicepostulature. Izvornik), više nego vjerojatno Petru Alkantarskom.

Otkrivši Petrovu tajnu da na to djelo misli od mladenačke dobi, od bogoslovije, zamolio ga je da bi mu ispravio tekstove i preveo *Šest serafskih krila.* Petrov je pregledao tekstove, i sam preveo *Oporuku* te 24. III. 1942. dovršio pregledavanje *Ustanova.* Zadovoljan prijevodom, pohvalio je prevoditelje,[42] ali se nije prihvatio prevađanja "Šest serafskih krila".

Prvi dio spomenutog djela, tj. papinska razjašnjenja o *Pravilu*, prevodili su uglavnom Antićevi studenti, a teža je mjesta Antić slao na ispravljanje u Rim bivšim studentima fra Ivanu Juriću i fra Petru Čapkunu, moleći istodobno pravnika fra Vitomira Jeličića, profesora na Papinskom ateneju Antonianumu, da pregleda tekstove.[43] U Antićevim naporima pomagao mu je djelotvorno fra Stanko Petrov, a ohrabrivalo ga je više franjevaca, kao fra Jerko Šetka,[44] fra Gabrijel Nikolić[45] i fra Jerko Lovrić, jer su im ti spisi služili u odgoju.[46]

Kad je čitav rad skoro već bio gotov, Antić je o njemu obavijestio i fra Karla Balića moleći ga za pomoć. No, tada se stvar zaplela oko drugog dijela knjige. Balić je upozorio Antića na mišljenje pravnika Jeličića, koji je upravo u to vrijeme vodio disertaciju Elmara Wagnera o Konstitucijama. Prema tom istraživanju, Konstitucije su "smjesa bez kompaktnosti i bez pravne logike", pa je Jeličić mislio da će poslije tog istraživanja doći do izrade novih Konstitucija. Isto je držao i Dominik Mandić, pa je Balić priopćio Antiću Jeličićevo i Mandićevo mišljenje da nema smisla tiskati na hrvatskom jeziku Konstitucije koje će biti izmijenjene. Sam Balić nije Antića odvraćao od izdavanja držeći da možda i neće biti nekih velikih promjena.[47] Ipak je čini se nakon toga Antić predložio provincijalu da se tiskaju samo papinska tumačenja *Pravila* i *Ogledalo stege,* što je provincijal Grabić, ne čitajući djela, i odobrio.[48]

Kroz to su vrijeme partizani prekinuli dovod struje u Šibenik. Franjevačka tiskara "Kačić" prestala je raditi. Grabić je ipak, u nadi da će se prilike popraviti, namjeravao djelo tiskati, iako nije bio zadovoljan prijevodom papinskih bula, jer mu se činilo da je prijevod tih srednjovjekovnih papinskih isprava modernom čitatelju teško razumljiv.[49] Skoro u isto vrijeme pisao je Antiću i njegov vrijedni suradnik

---

[42] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj 21. XI. 1941; 12. III. 1942; 16. V. 1942. i 24. III. 1942. Kako je Petrov u Pismu od 16. V. 1942. i 22. VIII. 1942. zatražio da mu sačuvaju prijevod s ispravcima, to možemo s velikom vjerojatnošću tvrditi da su rukopis *Konstitucija* u Franjevačkoj biblioteci u Sinju fasc. LXIV/8; *Uredbe i običajnik,* XLIX/14, i Knjižica *Šest serafinskih krila,* LXIV/9, pripadala spisima koje je Antić priređivao za tisak.

[43] Arhiv Vicepostulature, Jurić Antiću, Rim, 16. IV. 1942.

[44] Šetka mu je pregledao Razjašnjenje Klementa V. i pohvalio prijevod, usp. Arhiv Vicepostulature, Šetka Antiću, Sinj, 6. XI. 1942. "Tumačenje Pravila Male Braće pape Klementa V" sačuvalo se u Franjevačkoj knjižnici u Sinju (fasc. XLIX/12).

[45] Arhiv Vicepostulature, Gabrijel Nikolić Antiću, Sinj 27. X. 1941.

[46] Arhiv Vicepostulature, J. Lovrić Antiću Visovac, 29. V. 1942. Lovrić mu piše da ga je sam Bog nadahnuo da poduzme prijevod Konstitucija.

[47] Arhiv Vicepostulature, Balić Antiću, Rim [lipanj 1942] Wagnerovo djelo, Historia CC. GG. OFM. Antić je dobio tek 1955. Usp. Antić I. Juriću, Zagreb 8. VII. 1955, AP, I/21, 41 [¢ 4, 401]. Usp. također. AFPPOS, Spisi I. Jurića, Jurić Antiću, 1. I. [1955].

[48] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, br. 1193/42, Split 10. IX. 1942.

[49] Arhiv Vicepostulature, Provincijalat Antiću br. 1210/1942, Split 17. XI. 1942.

i nekadašnji učitelj Petrov pitajući se ima li smisla odmah tiskati knjige jer se u Hrvatskoj u to vrijeme promijenio pravopis, a i papir je bio veoma skup.[50]

Grabićev je sud smeo Antića pa je želio čuti sud jezikoslovca fra Stanka Petrova, držeći ako prijevod nije uspio, da bi ga bilo nezgodno objelodanjivati.[51] Možda i da utješi Antića poslije mnogo uloženog truda, Petrov mu je odgovorio da mu se provincijalov sud čini "preoštar" i netočan. Tješio je Antića da prijevod "nije nimalo gori od izvornika", no utjeha je bila slaba jer je i Petrov stao na stajalište da se poslije takvog provincijalova mišljenja tekst "ne smije" tiskati.[52]

Sljedeće je godine Petrov još uvijek predlagao da se tiskanje odgodi,[53] pa do tiskanja nije ni došlo. No, tekstovi *Pravila* i *Konstitucija* umnoženi su pisaćim strojem pod naslovom *Naše obće redovničke ustanove — Uredbe i običajnik Male braće Redodržave Presvetog Odkupitelja u Dalmaciji,* Priredila ista Redodržava, Split-Dobri 1942. i čitali su se u blagovaonicama samostana.[54] U početku je bilo "pribacivanja", javlja Šetka Antiću, "kasnije manje".[55] Poslije rata, kad se više nije moglo doći do duhovnih knjiga, u vrijeme komunizma ti su prijevodi dobrodošli, pa je Antić još 1954. davao pretipkavati *Šest serafskih krila.*[56]

Videći da opsežno djelo o redovničkim dužnostima neće uskoro biti dovršeno, Antiću se 1951. ponovno vratila davna želja da sastavi posebni *Vademecum* samo za klerike.[57] Namisao je mogao ostvariti samo u obliku već spomenute daktilografski umnožene knjižice *Mali priručnik franjevačkom kleriku za njegov duhovni uzgoj,* bez naznake mjesta i godine umnožavanja. U njem je donio obrasce

---

[50] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 21. XI. 1942.

[51] Antić Petrovu, Makarska 4. XII. 1942, AP, I/34, 21. Pisma svećeniku III, br. 20/19, str. 35.

[52] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 20. XII. 1942.

[53] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 30. VII. 1943.

[54] Tekst prijevoda *Konstitucija* i *Ordinacija* u daktilografskom prijepisu i tvrdom uvezu pronašao sam među Antićevim knjigama u njegovoj redovničkoj sobi i prenesen je u Arhiv Vicepostulature. Jedan primjerak *Uredbe i običajnik Redodržave Male Braće Presvetoga Otkupitelja* sačuvan je i u Franjevačkoj knjižnici u Sinju (fasc. XLIX/14). Uz prijevod Generalnih konstitucija Antić je poslao magistru novaka Lovriću još i tekstove: Osobni život redovnika, Život Redovnika s braćom [Spisi 53], Život redovnika izvan samostana [Spisi 54 i 101], O lijepom vladanju u refektoriju; Opća pravila o vladanju u govoru, pažnja na čistoću odijela i *Pismo sv. Bonaventure o uzgoritom novaku* (Epistola ad quendam novitium insolentem et instabilem, S. Bonaventura, *Opera omnia VIII,* Quaracchi 1898, 663-666). Premda se neka djela nisu sačuvala, od fra Jerka Lovrića saznajemo da su "gotovo izvađena" iz generalnih konstitucija. Arhiv Vicepostulature, Lovrić Antiću, Visovac, 29. I. 1942; Lovrić Antiću Visovac 29. V. 1942. Fra Jerku Šetki Antić je poslao svoj sastav o (posebnim) dužnostima redovnika. Arhiv Vicepostulature, J. Šetka Antiću, Sinj, 26. III. 1942. Čini se da su se tektovi počeli čitati u blagovaonici u Sinju tek potkraj 1942. godine. Usp. Arhiv Vicepostulature, J. Šetka Antiću, Sinj, 24. XII. 1942. Usp. također Antić Petrovu, Sinj 4. XII. 1942, AP, I/34, 21 i AP, I/34, 21. *Pisma svećeniku,* III, 20/19, str. 35.

[55] Arhiv Vicepostulature, J. Šetka Antiću, Sinj, 25. XI. 1942. Možda je fra Stanko Petrov zbog tog nezadovoljstva i kasnije prerađivao prijevod Pravila, ali su neka subraća, kako piše Antić, bila nezadovljna Petrovljevim prijevodom. Arhiv Vicepostulature, Antić Petrovu, Zagreb, 29. XII. 1961, AP, I/34, 107 [¢ 4 749]. *Pisma svećeniku, III,* 20/95, 100; Petrov Antiću, Sinj, 4. I. 1962.

[56] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 6. XI. 1954, AP, II/19, 51 [¢ 5, 420].

[57] Antić I. Juriću, Zagreb, 11. XII. 1951, AP, I/21, 31 [¢ 4, 391]. "Ako dragi Bog dade želio bih sastaviti 'Vademecum' za naše klerike […]

dnevnih pobožnih vježba i molitava od prvog buđenja do noćnog počinka i različite duhovne savjete.[58] Taj će se priručnik tokom vremena mijenjati i preoblikovati. Tako 1953. Antić pokušava poslije večernje molitve uvesti pjevano *Ultima in mortis hora,* za što je zamolio časne sestre da mu pronađu melodiju.[59]

Kako bi *Priručnik* bio pristupačan studentima, drugo je izdanje izrađeno prema praktičnim potrebama, *Franjevačkim ustanovama* i savjetima duhovnih pisaca te umnoženo pisaćim strojem u više primjeraka, pod naslovom *Dnevni red,* u Zagrebu 8. X. 1954. Priručnik je mnogo opširniji i detaljniji, opisan do u sitnice, no u biti se nije promijenio. Vodeći se načelom *mens sana in corpore sano,* donesena su i higijenska pravila, koja se odnose na osobnu čistoću i čistoću studentskih prostorija koje su studenti sami uređivali. No najveći dio priručnika ipak zauzimaju obrasci molitava koje su studenti imali tako skupljene na jednom mjestu.

Dnevni red je kasnije nadopunjan uz jutarnje i večernje molitve jutarnjim "vježbama", molitvama koje bi klerici molili prije i poslije pričesti,[60] molitvom sv. Franji, obrascem za obnovu redovničkih zavjeta, pjesmom i poklonom franjevačkih klerika Presvetom Otkupitelju, i obrascem za *Capitulum culparum,* kako bi klericima mogli poslužiti i kasnije u životu kao kapelanima i župnicima.[61] Taj *Dnevni red* koji je Antić strpljivo slagao pretipkala je sestra Naše Gospe Dolorosa Tomurad, pa se na Novu godinu 1956. već nalazio "na svom mjestu" i klerici su ga čitali,[62] a uskoro je uručen svakom kleriku.[63] Pa i onda kad je Antić prestao biti magistar sudjelovao je u unošenju nekih promjena,[64] a *Dnevni red* je u Zagrebu praktično bio na snazi sve do 1961. kad su dva zadnja razreda gimnazije premještena iz Zagreba u Sinj.

Antićevo zanimanje za Pravilo nije ni tih godina prestajalo.[65] Kad je, svojoj želji uprkos, ipak vidio da od njegovih davnih planova da priredi priručnik za redovnike franjevce nema ništa, a možda i zbog toga što se nije mogao nadati da bi ubrzo mogao pripremiti razmatranja o franjevačkom pravilu, na koja je također pomišljao, odlučio se za prijevod knjige Lothara Hardicka *Das Werkbuch zum Regel des Heiligen Franziskus* (Werl/Westf. 1955), koja je 1961. prevedena pod naslovom *Priručnik Pravila svetog Franje,* a prijevod je pretipkavala neka starija gospođa.[66] Petrov, kojemu se Antić često obraćao zbog prijevoda, nije pokazao,

[58] Čini se da je sačuvani primjerak *Malog priručnika* nepotpun jer mu nedostaju večernje molitve, a možda i još neki tekstovi.
[59] Antić S. Mavrak, Zagreb 16. X. 1953, AP. II/24, 48 [◊ 2, 481].
[60] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 1. I. 1956, AP, II/19, 63 [¢ 5, 430].
[61] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 28. i 29. I. 1956, AP, II/19, 64 i 65 [¢ 5, 431-433].
[62] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 1. I. 1956, AP, II/19, 63 [¢ 5, 430].
[63] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 28. i 29. I. 1956, AP, II/19, 64 i 65 [¢ 5, 431-433].
[64] Usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 5. IX. 1956, AP, II/19, 68 [¢ 5, 435-436].
[65] To dokazuje i njegova narudžba knjige ARMANDA QUAGLIE: *L'originalità della Regola Francescana,* Sassoferrato 1959. Antić I. Juriću, Zagreb 24. X. 1960, AP, I/21, 57 [¢ 4, 417].
[66] Antić Petrovu, Zagreb, 12. I. 1961, AP, I/34, 105 [¢ 4 747]. *Pisma svećeniku, III,* 20/93, 99. Prijevod je sačuvan među Antićevim duhovnim spisima pod br. 49. O. dr. LOTHAR HARDICK OFM: *Priručnik pravila svetog Franje I, II. i III*, str. 158. Hardickovu knjigu *Werkbuch zur Regel des Heiligen Franziskus,* Werl in Westf. 1955. poslao je Antiću najvjerojatnije fra Dominik Šušnjara, od kojega ju je bio zatražio. Usp. Antić D. Šušnjari, Zagreb 28. i 29. V. 1957.

možda i zbog bolesti, naročito oduševljenje za to djelo, ali je ipak savjetovao da se ciklostilski umnoži kad je već prevedeno.[67]

Za časne sestre Antić se pobrinuo preko fra Ante Jadrijevića da se prevede djelašce sv. Bonaventure *O savršenosti sestrama,* za koje je fra Stanko Petrov napisao prilog o svečevu životu. Antić je djelo dao na čitanje klarisama u Samoboru i karmelićankama u Brezovici[68] i namjeravao ga tiskati, zbog čega je u Petrova tražio dopuštenje,[69] ali mu se ni ta želja nije ispunila.

PRIRUČNIK DUHOVNOG ŽIVOTA BRATA LAIKA

Antić je pomišljao i na posebni priručnik-molitvenik za braću laike pa se u vrijeme II. svjetskog rata zanimao preko svog nekadašnjeg pomoćnika fra Petra Čapkuna može li se nešto slično naći u Italiji. Kako nije mogao pronaći takav molitvenik na talijanskom, Čapkun je našao u Grottaferatti kod braće laika iz Saksonske provincije molitvenik tiskan za braću, no nije poznato je li ga poslao Antiću jer nije mogao pronaći nijedan suvišan primjerak.[70]

Nakon propasti Nezavisne Države Hrvatske i dolaska komunista na vlast, nije se više ni pomišljalo na molitvenik za braću. Na nagovor gvardijana fra Ćirila Vrcana Antić je dao odvjetniku Marinu Jurasu da mu prevede neke tekstove iz djela *Aureola serafica,* o franjevačkim svecima i blaženicima koji bi mogli poslužiti kao uzori braći laicima.[71] No, i među vjernicima je nastala prava potražnja za bilo kakvim molitvenikom. Želeći nadoknaditi nestašicu, fra Ante Jadrijević je zatražio Antićevo mišljenje o objavljivanju molitvenika za vjernike. Antiću se učinilo da ne bi bilo ni "zgodno ni uputno" tiskati molitvenik ciklostilom. A kako se tada u Hrvatskoj nijedna tiskara nije usuđivala tiskati molitvenik, Antić je preporučio da bi se to učinilo u Srbiji, u dogovoru s biskupom Ujčićem i uredništvom *Blagovesti*.[72] Trebat će ipak još pune tri godine da se molitvenik pojavi i on je,

---

[67] Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj, 8. II. 1961. Nisam mogao pronaći nijedan primjerak tog djela.

[68] Usp. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 12. XII. 1949, AP, I/19, 6 [¢ 4, 295]. Prijevod djela "De perfectione vitae ad sorores" (S. BONAVENTURA, *Opera omnia VIII,* Quaracchi 1898, 107-127) popravljao mu je fra Stanko Petrov. Antić Petrovu, Zagreb, 28. I. 1951. i 14. III. 1951, AP, I/34, 57, i 58 [¢ 4, 689 i 1 439]. *Pisma svećeniku, III*, 68, 71 i 72-73.

[69] Djelo je namjeravo tiskati skupa s djelašcem *De quinque festivitatibus pueri Iesu,* koje mu je preveo fra Šimun Jelinčić. Antić Petrovu, Zagreb, 13. XI. 1951, AP, I/34, 64 [¢ 1 446]. *Pisma svećeniku,* III, 20/54, 73. O Jelinčićevoj suradnji s Antićem usp. M. ANUŠIĆ, "O. fra Šimun Jelinčić", *Sinjska spomenica 1715-1965,* Sinj 1965, 346-347.

[70] Arhiv Vicepostulature, Čapkun Antiću Rim, 5. VI. 1942. Nije isključeno da mu je fra Jerko Šetka upravo za taj molitvenik za braću predlagao put križa. Arhiv Vicepostulature, J. Šetka Antiću, Bez datuma [1945].

[71] *Aureola serafica. Vite dei santi e beati dei tre Ordini di s. Francesco.* Usp. Antić Baliću, Zagreb, 28. X. 1952, AP, I/4, 14 [¢ 4, 38]; 3. XII. 1952, AP, I/4, 15 [¢ 4, 41]; Antić I. Juriću, Zagreb 24. IV. 1953 [¢ 4, 396], 8. VII. 1955, AP, I/21, 41 [¢ 4, 401]; Antić Belamariću, Zagreb, 21. I. 1965, AP, I/6, 7[¢ 4, 92]. Djelo mu je poslao iz Rima fra Ivan Jurić. Usp. AFPPOS, Spisi I. Jurića, Jurić Antiću, 16. XII. 1952; 21. III. 1953; 3. V. 1953; 1. IV. 1954; 6. III. 1955.

[72] Antić Jadrijeviću, Zagreb, 9. X 1957. AP, I/19, 20 [¢ 4, 317]. U popisu Antićevih pisama pogrešno je navedeno 9. XI. 1957, umjesto pravilno 9. X. 1957.

kako je fra Ante predlagao, tiskan u Beogradu jer ga se nijedna hrvatska tiskara nije usudila objaviti.[73]

Kad je komunizam počeo otupljivati svoju oštricu, Antić se ponadao da bi mogao tiskati priručni molitvenik za braću laike. Iz jednog pisma Saleziji Mavrak saznajemo da je u tom priručniku namjeravao obraditi "duh(ovni) život - askezu - za braću laike".[74] Koji su sve tekstovi iz njegove opsežne pismene ostavštine trebali biti uvršteni u taj priručnik, danas je teško dokučiti. Možda i neki tekstovi iz *Aureola serafica?* Iz pisama se saznaje da je sestri Saleziji Mavrak poslao literaturu i predložio joj da bi mu sastavila razmatranje *Bog je cilj čovjeka* za braću laike s kojim je želio upotpuniti svoje dotadašnje radove.[75] Saleziju je zamolio da mu priredi poglavlje o braći laicima i jedno razmatranje prema Mihovilu Schmaussu *De novisimis* za taj priručnik.[76] Predosjećajući možda da neće uspjeti ostvariti svoju davnu želju, namjeravao je papire ostaviti sestri Saleziji da ona priredi i izda knjigu ili da je spremnu za tisak preda gvardijanu fra Roku Tomiću da bi je on izdao.[77] Knjiga se, međutim, nije nikad pojavila iz tiska a i građa se s vremenom razasula.[78]

RAZMATRANJA

Antićevi su prijevodi nastali velikim dijelom iz želje da može studentima održavati razmatranja i da u komunističkom razdoblju, kad je u Hrvatskoj bilo iznimno teško, gotovo nemoguće, objavljivati tiskom religiozne tekstove, pribavi potrebnu literaturu za duhovne vježbe ili duhovne govore magistrima,[79] ali isto tako i iz ljubavi prema subraći da bi im dao potrebnu hranu za njihova duhovna razmatranja,[80] te iz skrbi da bi se redovnicama koje nisu poznavale strane jezike dali u ruke prijevodi redovničkih Ustanova[81] i tekstovi razmatranja. Da bi to postigao, nije se zaustavio na franjevačkoj duhovnosti, već se svom dušom dao na organiziranje šire prevodilačke djelatnosti. Zbog toga su se njegovi tekstovi širili, čini se, naročito zagrebačkim samostanima.[82]

---

[73]*Gospi od Zdravlja* [Mali molitvenik, priredio Ante Sekelez; izdao Samostan franjevaca Split]. Beograd 1960.

[74] Antić S. Mavrak, Zagreb, 24. IV. 1964, AP, II/24, 133 [¢ 5, 611].

[75] Antić S. Mavrak, Zagreb, 26. II. 1964, AP, II/24, 122 [¢ 5, 591-592].

[76] Antić S. Mavrak, Zagreb, 14. III. 1964, AP, II/24, 123 [¢ 5, 593-594]. Usp. M. Schmauss, *Katolische Dogmatik, IV/2. Von den Letzten Dingen* 1959.

[77] Antić S. Mavrak, Zagreb, 21. III. 1964, AP, II/24, 124 [¢ 5, 595-597].

[78] Prijevode iz *Aureola seraphica* Antić je poslao u novicijat na Visovac. Antić Belamariću, Zagreb, 21. I. 1965, AP, I/6, 7[¢ 4, 92].

[79] Usp. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 27. XII. 1952, AP, I/19, 11 [¢ 4, 302].

[80] Usp. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 16. i 27. I. 1953, AP, I/19, 12-13 [¢ 4, 303-306].

[81] Tako se Antić zauzimao za prijevod Ustanova (Konstitucija) sestara bazilijanki. Antić S. Mavrak, Zagreb, 21. II. 1952, AP, II/24, 23 [¢ 5, 481].

[82] Usp. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 18. X. 1953, AP, I/19, 16 [¢ 4, 309-310], gdje Antić sokoli Jadrijevića na rad jer će ne samo redovnice čitati njegov popravak već i mnogo svećenika.

Već je spomenuto da se Antić bavio mišlju o prevođenju razmatranja i prije II. svjetskog rata. Poslije rata prevodio je Meditacije sv. Ivana Eudesa o kreposti poniznosti,[83] pronašavši za lektoriranje vrijednog suradnika u don Nedjeljku Subotiću.[84]

"Radionica" Antićevih duhovnih tekstova velikim dijelom povezana je uz sestre Naše Gospe koje su, čini se upravo na Antićev poticaj i uz njegovu pomoć, otvorile pravu malu izdavačku kuću duhovnih tekstova.[85] Negdje oko 1950. Antić je upoznao vrlo sposobnu i radinu sestru Anđelinu Kujundžić koja će mu postati pravi oslonac u njegovu radu,[86] a njihova će suradnja ubrzo prerasti u suradnju franjevačkog samostana u Vrbanićevoj i Družbe sestara Naše Gospe. Antić je, naime, brzo morao uočiti skromne gospodarske mogućnosti sestara pa ga je to vjerojatno ponukalo na još tješnju suradnju.[87]

Uz sestru Anđelinu, koju je uposlio u priređivanje i ispravljanje tekstova, čini se da je neku drugu sestru uposlio u umnožavanje. Odredio je jednog svoga studenta koji je imao iskustva u radu s ciklostilom da pouči sestru u radu[88] i na taj je način njihovu skromnom prihodu pridružio još po neku mrvicu. Njihov samostan pretvorio se tako, i bez Antićeve namjere, u prvu katoličku tiskarsku kuću u komunističkoj Hrvatskoj. Sestre su umnožavale i prva godišta katoličkog lista *Glas Koncila,* koji je kasnije prerastao u katolički tjednik. Ali što je bilo mnogo važnije, Antić je na taj način ponudio sestrama duhovnu hranu koja im je davala snagu izdržljivosti.

---

[83] U jednom kasnijem pismu (AP, II/19, 1 [¢ 5, 374]), Antić spominje djelo pod naslovom *Meditations de saint Jean Eudes*. Ne mogavši ustanoviti o kojem se izdanju radi, navodim naslov izvornika: *Le Meditations sur l'humilité et entrétiens intérieurs de l'âme avec son Dieu,* Caen 1663. Usp. Arhiv Vicepostulature, Antićevi spisi br. 204. Sv. I. Eudes: *Meditacije o poniznosti,* str. 41; N. Subotić Antiću, Janjina 12. II. 1946.

[84] Lektoriranje 17 meditacija prihvatio mu je don Nedjeljko Subotić. Arhiv Vicepostulature, Subotić Antiću, Trpanj 1. II. 1946.

[85] Tu Antićevu pomoć u svladavanju tehničkog umijeća umnožavanja možemo nazrjeti u pismu A. Kujundžić, Zagreb, 21. IX. 1955, AP, II/19 [¢ 5, 429], u kojem joj piše: "Sutra ću poslati jednoga našega klerika koji će č. sestri pokazati kako će raditi na šapirograf - umnožavati primjerke sa stroja." Usp. također B. Milašin, "Otac fra Ante Antić idejni utemeljitelj naše 'tiskare'", *Majka Beata Milašin (1916-1996) Život, zapisi i sjećanja,* Zagreb 1997, 60-63.

[86] Prvo sačuvano Antićevo pismo datirano je Zagreb, 6. X. 1950. i s njim Antić dostavlja Angelini *Meditations de saint Jean Eudes* s upozorenjem na razmatranje o poniznosti (AP, II/19, 1 [¢ 5, 374]). Ubrzo joj je potom poslao i hrvatski tekst, koji mu je ranije lektorirao don Nedjeljko Subotić, da ga usporedi s izvornikom i zamolio ju je ukoliko bi ga htjela za se pretipkati da i za nj napravi jednu kopiju. (Antić A. Kujundžić, Zagreb, 26. X. 1950, AP. II/19, 2 [◊ 2, 408]. Samo dva dana kasnije poslao joj je i tekstove o poniznosti od Girauda (usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 28. X. 1950. AP, II/19, 3 [¢ 5, 375]. Vjerojatno se radi o izvatku iz Sylvain-M. Giraud, *De l'union a N.-S. Jésus-Christ dans sa vie de victime,* Paris 1919, ili iz knjige *Prêtre et hostie, Notre-Seigneur Jésus-Christ et son prêtre considérés dans l'éminente dignité du sacerdoce et les saintes dispositions de l'état,* Paris 1924).

[87] Usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 4. II. 1951. AP, II/19, 8 [¢ 5, 378]; 26. XI. 1951, AP, II/19, 19 [¢ 5, 391]; 22. XII. 1951, AP, II/19, 20 [¢ 5, 392]; 26. IV. 1953, AP, II/19 32 [¢ 2 426]; 14. I. 1954, AP II/19 38 [¢ 5 404]; 11. XI. 1954, AP, II/19, 52 [¢ 2, 431] itd.

[88] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 21. IX. 1955, AP, II/19, 62 [¢ 5, 429]. - Kako su sestre Antiću već pretipkavale tekstove (Antić Jadrijeviću, Zagreb, 12. IX. 1954, AP, I/19, 18 [¢ 4, 312]), kad su mu se neka

Cijena rada nije se s Antićem utvrđivala ugovorom, već je najčešće bila u obliku molitava[89] i milodara.[90] No da Antić nije iskorištavao sestre, moglo bi se zaključiti iz njegove sve jače povezanosti sa sestrama i iz činjenice da su sestre na trošak franjevaca objavile više od tridesetak svezaka duhovnih knjiga, a dugo su umnožavale i *Vjesnik Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja.*[91].

Najkasnije početkom godine 1951. u priređivanje duhovnih tekstova uključila se i časna sestra milosrdnica Salezija Mavrak,[92] zatim s. Martina, s. Augustina i još neke nepoznate osobe. Sa Salezijom se Antić vjerojatno upoznao negdje krajem 1950. ili početkom 1951. Najvjerojatnije je ona u njemu zapazila odmah izvrsnog duhovnog vođu i možda ga preporučila Nadbiskupskom stolu za ispovjednika novakinja i za ispovjednika ostalih sestara u izuzetim slučajevima.[93] I suradnja je odmah krenula.[94] Salezija mu je prevodila neka razmatranja za duhovne vježbe[95] koja su mu koristila u nedostatku literature.[96] Premda je Antić prijevod hvalio kao lijep i ugodan[97] i po svoj prilici je nastavio s prevođenjem nekih franjevačkih tekstova, nije ipak sigurno da je prijevod bio tako dobar jer je Antić, nakon što mu je prijevod pregledao profesor hrvatskog jezika fra Jerko Šetka, naglo odustao od daljnjeg prevođenja bez ikakava obrazloženja.[98]

Možda u to vrijeme, ili nešto kasnije, uključila se u prevođenje i gospođa Marija Lotterio, kasnija dugogodišnja tajnica zajednice Franjevačkog svjetovnog trećeg reda uz samostan u Vrbanićevoj, koja je prevela brojne radove.[99]

---

subraća obraćala da bi im pronašao daktilografe, on se obraćao molbom sestrama. Tako je iz pisama poznato da je molio s. Anđelinu da Jadrijeviću pretipka molitvenik i Jegeru neke tekstove (Antić A. Kujundžić, Zagreb, 24. VIII. i 18. X. 1954, AP, II/19 [¢ 5, 413-414 i 416-417]).

[89] "Sv. molitvom nadoknadit ćemo za vaš trud i usluge", Antić S. Mavrak, Zagreb, 19. V. 1951. AP, II/24, 6 [¢ 5, 466]. Sestri milosrdnici koja bi mu prepisala tri stranice notnog teksta nudi da će klerici prikazati 2 sata klanjanja, 3 sv. pričesti, 3 sv. mise, 3 krunice. Antić S. Mavrak, Zagreb, 31. V. 1953, AP, II/24, 43 [¢ 5, 501].

[90] Prema sjećanju sestre Anđeline, Antić se zaista zauzimao za njih i često bi rekao: "Nemojte zaračunati ništa, bolje ćete proći." (Bilješka kod autora.)

[91] Zaključak potkrepljuje i Antićevo pismo Anđelini u kojoj joj javlja da je fra Ante Jadrijević spreman dati čak 2.000 dinara za pretipkavanje svoga molitvenika, uz opasku da on može platiti (Antić A. Kujundžić, Zagreb, 24. VIII. 1954, AP, II/19, 47 [¢ 5, 413-414]). Što je cijena kasnije nešto umanjena, najvjerojatnije znači da su sestre držale da su dovoljno nagrađene za rad.

[92] Antić S. Mavrak, Zagreb, 25. III. 1951, AP, II/24, 3 [¢ 5, 462].

[93] Antić ju je obavijestio o tom imenovanju. Antić S. Mavrak, Zagreb, 30. VI. 1951. AP, II/24, 5 [¢ 5, 465].

[94] Svjedok je te suradnje česta razmjena pisama kroz 14 godina, od kojih se sačuvalo 168 Antićevih pisama Saleziji, premda su živjeli u istom gradu i imali telefon. Vjerojatno ni telefonski pozivi nisu bili rijetki. Usp. Antić S. Mavrak, Zagreb, 20. IX. 1951, AP, II/24, 13 [¢ 5, 472].

[95] Antić S. Mavrak, Zagreb, 25. III. 1951, AP, II/24, 3 [¢ 5, 462]; Bez datuma, AP, II/24, 7 [¢ 5, 468].

[96] AP, II/24, 16-25 [◊ 2, 467-473], passim.

[97] Antić S. Mavrak, bez datuma. AP, II/24, 7 [¢ 5, 468].

[98] Antić S. Mavrak, Zagreb, 1. VIII. 1952, AP, II/24, 30 [◊ 2, 474].

[99] Antić S. Mavrak, Zagreb, 16. X. 1953, AP, II/24, 48 [◊ 2, 481]. Čini se da u Antićevoj ostavštini ima više njezinih prijevoda o različitim pitanjima redovničkog i franjevačkog života. — Stanovala je u Zagrebu, Bulićeva 3/I. Od Balića je Antić za nju zatražio tri metra tamne tkanine, vjerojatno kao uzdarje ili pomoć, Antić Baliću, Zagreb, 7. XII. 1955. AP, I/4, 16 [¢ 4, 42], AFPPOS, Spisi I. Jurića, Antić subraći u Rimu, Zagreb 26. I. 1956; Antić Baliću, Zagreb 2. II. 1956; Antićeva pisma koja joj je pisao sačuvana su samo iz zadnja dva mjeseca njezina života. Sprovod joj je održan 23. IV. 1962. Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 116. [23. IV. 1962].

Uz brojne radove za koje nije moguće utvrditi vrijeme nastanka, Antić je tih godina pripremao B. Rigaux: "Na izvorima franjevačkog života".[100] Poslije toga u Antićevoj je korespondenciji manje obavijesti o radu na prevođenju duhovnih tekstova, pa taj rad postaje teže pratiti, no čini se da on nije splasnuo. Uostalom, ne smije se smetnuti s uma da mu je pripremanje katehetskog i misijskog priručnika od 1956. usporilo rad na ostalim duhovnim tekstovima.

Kako ga je bolest od 1959. sve više privezivala uz samostansku sobicu,[101] on je čini se to više, uz svoje duhovne penitente, provodio vrijeme čitajući duhovne knjige i pripremajući sa svojim suradnicima prijevode, pa su se i njegove molbe za knjigama umnožavale. Zanimao se za svakovrsnu literaturu koja se odnosila na široko područje duhovnosti.[102] Neke članke što mu ih je slao fra Karlo Balić sâm je Antić prevodio,[103] a druge je dao prevesti raznim osobama i oni su se sačuvali u njegovoj pismenoj ostavštini.[104] Neke je spise slao u razne samostane kako bi mogli poslužiti za čitanje u dane sabranosti ili biti na duhovnu korist.[105]

Pa i kad je već zalazio u godine i sve više pobolijevao, osjećajući potrebu za duhovnom literaturom, pokušao je oduševiti fra Antu Jadrijevića da bi napisao razmatranja bilo za vjernike ili za redovnike-svećenike.[106] Ni potkraj sedmog desetljeća života nije ga napuštala skrb za promicanjem opsluživanja franjevačkog pravila. Iako je bio bolestan, još uvijek je pomišljao na sastavljanje franjevačkih razmatranja o *Pravilu kao knjizi života* i molio Jadrijevića i Petrova da mu u tom pomognu.[107] Vjerojatno su mu za tu svrhu trebale poslužiti i brojne knjige koje je u to vrijeme naručivao iz Rima kao i ispis tekstova sv. Bernardina Sijenskog o Pravilu, koji je tražio od fra Ivana Jurića.[108] Tome su djelu trebali poslužiti, čini se, i tekstovi koje je davao prevoditi, kopije koje je slao magistrima u novicijatu na

---

[100] Antić Petrovu, Zagreb, 10. V. 1954, AP, I/34, 74 [¢ 4 709]. *Pisma svećeniku, III,* 20/63, 81.

[101] O toj bolesti piše Antić K. Jukić, Zagreb, 18. IV. 1959, AP, III/13, 50 [¢ 6, 212], da je oslabio i zato joj za Uskrs nije mogao pisati. "Nema zla, kaže liječnik, ali se moram jako jako čuvati. U ruke Božje, pa kako on hoće."

[102] Usp. Antić Baliću, Zagreb, 5. III. 1959, AP, I/4, 19b [¢ 4, 49] i Antić Grafu, Samobor, 27. VIII. 1959, AP, I/18, 4 [¢ 4, 283].

[103] Usp. Antić Damjanoviću, Zagreb, 23. VIII. 1959, AP, I/12, 5 [¢ 4, 154]. "Izvolite primiti na poklon moj prevod."

[104] Usp. Antić Baliću, Zagreb, 20. XI. 1959, AP, I/4, 21 [¢ 4, 51]. To su spisi: I, 28. Otac gvardijan [Il padre Guardiano], str. 43 [Autore ANTONIO LUNARDI, *Vita Minorum*, 23 (1952) 13-16, 47-50, 103-106, 137-139, 175-178, 199-203, 24 (1953) 48-50, 99-102, 143-146, 171-175, 219-222, 25 (1954) 21-25, 64-68] i II/57. Znanstveni studij sastavna grana franjevačkog apostolata [M. Brlek, *Lo studio scientifico coefficente dell apostolato Francescano,* Spiritualità Francescana Collana diretta da P. Alberto Ghinato O.F.M. Edizioni "Vita Minorum" Venezia 1959.] str. 28. Mijo Brlek piše Antiću 18. IV. 1962. da je primio sa zahvalnošću prijevod svoje rasprave.

[105] Tako Damjanoviću šalje *svoj* prijevod koji bi dobro došao za duhovne vježbe o poglavarima [radi se najvjerojatnije o spisu "Otac Gvardijan"], no ujedno ga moli da bi i na njegovu nakanu izgovorio jednu misu. Usp. Antić Damjanoviću, Zagreb, 23. VIII. 1959. AP, I/12, 5 [¢ 4, 154].

[106] Antić Jadrijeviću, Zagreb, 31. I. 1960, AP, I/19, 28 [¢ 4, 325].

[107] Antić Jadrijeviću, Zagreb, 4. XII 1960, AP, I/19, 29 [¢ 4, 326]; Antić Petrovu, Zagreb, 27. XII. 1959, AP, I/34, 102, [¢ 4 745]. *Pisma svećeniku, III,* br. 20/91, str. 98.

[108] Antić I. Juriću, Zagreb, 24. X. 1960, AP, I/21, 57 [¢ 4, 417]. *Pisma svećeniku, IV,* 21.

Visovcu i Košljunu, te tekstovi fra Kajetana Eßera, tada poznatog stručnjaka za franjevačku povijest i duhovnost.[109] Radio je i na prijevodu knjige K. Esser - E. Grau, *Antwort der Liebe. Der Weg des franziskanischen Menschen zu Gott,* no nije poznato je li prijevod dovršen.[110]

Teologa fra Bonaventuru Dudu molio je da priredi što više franjevačke litarature za hrvatske Provincije.[111] Zna se da mu je neke tekstove o sv. Franji prevodio fra Petar Grabić,[112] dok se iz sačuvane korespondencije za veliki dio franjevačkih tekstova ne mogu ustanoviti prevoditelji.[113]

Držeći da bi kratke Prohaskine meditacije *Die Liebe bis ans Ende* pomogle svećenicima, redovnicima i redovnicama i obrazovanim kršćanima kao priprava za pričest, pronašao je osobu koja bi ih prevela na hrvatski.[114] Iako slab, pokušavao je organizirati časne sestre na izdavanju razmatranja za sestre. U ljetu 1964, dok je boravio kod sestara na Vrhovcu, zamolio je bivšu č. majku Česlavu Andreis, dominikanku iz Korčule, da napiše razmatranja za sestre. Česlava mu je zaista i poslala barem neka razmatranja pa je Antić zamislio da bi sestra Anđelina, nadstojnica samostana Sestara Naše Gospe, s još četiri učiteljice novakinja, iz različitih družba na temelju tih razmatranja priredila razmatranja za sestre.[115] No bolest i smrt omele su ga u izvođenju tih nauma. Slično se dogodilo i s poukama o Trećem redu za župnike franjevce, koje mu je, kad je već bio potpuno bolestan, zatražio duhovni asistent Trećeg reda fra Roko Tomić.[116] Zbog bolesti posao vjerojatno nije ni započet, a nepuna dva mjeseca poslije fra Rokove molbe preselio se u nebo.

[109] Antić Barčiću, Zagreb, 12. II. 1960, AP, I/5, 1 [¢ 4, 77-78], i pismo bez nadnevka [¢ 4, 79]. Radi se o knjizi K. Esser *Themes spirituels* traduit de l'alemand par le père Luc Mély, Paris.

[110] Knjiga je tih godina izišla u dva izdanja (Werl/Westf., 1958. i 1960). Antić je, čini se, počeo pripremati njezin prijevod tek nakon drugog izdanja. Poglavaricu sestru Bernardinu Horvat molio je 20. IV. 1961. da bi njezine sestre, koje dobro vladaju njemačkim, prevele tri prva poglavlja knjige od koje mu je netko već bio preveo pedesetak stranica. Antić B. Horvat, Zagreb, 20. IV. 1961, AP. II/11, 8 [¢ 1, 591; ◊ 2, 374]. U prijepisu pogrešno 1962.

[111] Antić Dudi, Zagreb, 8. IV. 1962, AP, I/13, 1 [¢ 4, 170].

[112] Čini se da je to rukopis sačuvan u arhivu Vicepostulature pod br. 33. Danijel Rops: *Sv. Franjo savršena slika Kristova,* str. 11. Usp. Antić Dudi, Zagreb, 22. V. 1962, AP, I/13, 2 [¢ 4, 171].

[113] U prevođenju nekih duhovnih tekstova radila je i gospođa Bićanić, no oni nisu poimence spomenuti u sačuvanoj dokumentaciji. AP, III/7, 9 [◊ 2, 656].

[114] Od sestre Bernardine Horvat tražio je 5. I. 1964. ima li mađarski izvornik knjige i bi li mu ga mogla posuditi za prevođenje. Antić B. Horvat, Zagreb, 5. I. 1964. AP, II/11, 16 [◊ 2, 387]. Nisam uspio pronaći ta razmatranja. No, da je Antić pratio suvremenu literaturu, uz Esserovu knjigu, pokazuje i činjenica da je Prohaska upravo u to vrijeme postao poznat po svoje dvije knjige o ljubavi: *Autorität und Liebe,* Wien [u. a.] 1963. i *Liebe und Reifung,* Wien [u. a.] 1963.

[115] Antić S. Mavrak, Zagreb, 10. XI. 1964, AP, II/24, 153 [◊ 2, 531].

[116] Premda teško bolestan, Antić je Tomićevo traženje prihvatio ozbiljno i zamolio sestre Naše Gospe da bi mu svaka od njih, a bilo ih je nekoliko, napisala prema toj knjizi po jedan poticajni govor, onako kako bi ga održala na župi Trećem redu. Antić B. Milašin, Zagreb, 5. I. 1965, AP, II/26, 35 [¢ 5, 714-717].

UPUTE ZA BOGOSLUŽJE

U skladu sa svojim shvaćanjima da duhovni život i duhovni napredak ovisi o molitvi, razmatranju i sabranosti[117] i da je molitva poput duhovnih pluća kojima "duša diše i uzdiže se svježa, jaka i krepka"[118], Antić je puno vremena i brižljivosti posvetio poukama o molitvi, pa čak i samoj tehnici moljenja, naročito u bogoslužju.

Razumijevanje sadržaja molitvenih tekstova držao je prvim preduvjetom za liturgijsku molitvu. Zbog toga se trudio da bi olakšao shvaćanje liturgijskih latinskih tekstova, posebno klericima, početnicima u latinskom jeziku. Potaknut naslovima iznad pojedinih psalama, koje je vidio u *Liber psalmorum cum canticis breviarii Romani* [Romae 1945], u izdanju Biblijskog instituta u Rimu, pokušao je zainteresirati fra Petra Čapkuna da bi uznastojao kako bi se u franjevački brevijar unijeli naslovi psalama i na taj način olakšali razumijevanje te potakli na pobožnije moljenje časoslova.[119] Kad to Red nije učinio, ostao je veoma iznenađen[120] i pokušao barem neke tekstove učiniti razumljivijima. Neke tekstove iz časoslova i misala dao je prevesti, kao *O caput cruentatum*, himne sv. Franje iz časoslova, i sekvenciju iz misala, kako bi ih klerici iz pobožnosti mogli pjevati na hrvatskom s većim razumijevanjem[121] izvan propisanog bogoslužja.

Da bi bogoslužje bilo što svečanije, studenti su u pojedinim prilikama pjevali pojedine dijelove časosolava, naročito večernju.[122] Istom brižljivošću nastojao je Antić "već odavna" da bi se u čitavoj Provinciji postiglo jednoobličnο posluživanje kod svetih obreda i recitiranja božanskog časoslova. Zbog toga je prema franjevačkom ceremonijalu[123] priredio, na hrvatskom jeziku, i dao umnožiti način podvorbe (asistiranja) za ceremonijara, vatronošu i svjećonoše kod svečane Večernje i svečane mise (interce) te za akolite kod pjevane mise. Te je tekstove 17. siječnja 1937. razaslao s popratnim pismom u odgojne zavode Sinj i Visovac kako bi se novaci i zavjetovani gimnazijalci uputili u skladno obavljanje bogoštovnih

[117] "Jedno je potrebito. Dati prednost duši, duh. životu, sv. molitvi, sv. razmatranju, sabranosti to je najprvo. Kad bi ovo bilo, drugo bi sve došlo po sebi. Dok ovo ne shvatite ne može se govoriti o duhovnom napretku." Antić K. Oreb, Zagreb 1. X. 1960, AP II/29, 12.

[118] Antić K. Oreb, Zagreb 2. III. 1959, AP II/29, 7 [¢ 1 869].

[119] Antić Čapkunu, Makarska 12. VIII. 1940, AP, I/11, 32 [¢ 4, 133-134].

[120] Antić I. Juriću, Zagreb, 15. VIII. 1949, AP, I/21, 23 [¢ 4, 374-375].

[121] Tekstove je prevodio fra Stanko Petrov. Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, Sinj 29. I. i 26. II. 1946; Antić Petrovu, Makarska 23. IV. 1946, AP, I/34, 41. *Pisma svećeniku, III*, 20/35, 53. - Vjerojatno je zbog boljeg razumijevanja molio i fra Antu Jadrijevića i fra Stanka Petrova da bi preveli i priredili izdanje novog psaltira (Antić Petrovu, Split-Lovret, 27. XII. 1945. i Zagreb, 11. I. 1949, AP I/34, 37 i 51. *Pisma svećeniku, III,* 62). Boljem razumijevanju trebao je vjerojatno poslužiti i prijevod psalama Edmunda Kalta *Die Psalmen übersetzt und erklärt,* koji mu je prevela neka učiteljica. Antić Petrovu, Zagreb, 11. I. 1949, AP, I/34, 51 [¢ 1 432]. *Pisma svećeniku, III,* 20/44, 60. Petrov mu je preveo i drugo čitanje iz časoslova na Tijelovo. Antić Petrovu, Zagreb, 26. VI. i 2. XII. 1952, AP, I/34, 69 i 70, [¢ 4 702-703]. *Pisma svećeniku, III,* br. 20/59, str. 77-78.

[122] AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 31. XII. 1933; 1. I. 1934; 28-30. III. 1934.

[123] 28. VIII. 1816. nabavljen je za studentsku knjižnicu veliki *Caeremoniale Romano-Seraphicum Ordinis Fratrum Minorum,* Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1908, In 8° 709 p. Danas se nalazi u velikoj samostanskoj knjižnici.

obreda.[124] Duhovnika fra Stanka Petrova nastojao je zagrijati da bi pitomci već u sjemeništu svake nedjelje i blagdana pjevali Večernju;[125] provincijala je molio da se zauzme kako bi se časoslov u čitavoj Provinciji recitirao "točno i koralno" i da se izradi posebni priručnik za kor;[126] od biskupa fra Jeronima Milete tražio je neka razjašnjenja iz obrednika,[127] a moglo bi se naslutiti da je Antićevo djelo i pjevanje evanđelja u koralnom tonu u blagovaonici prije jela u sveta vremena.[128]

VODIČI ZA BOGOSLUŽJE

Vjerojatno zbog Antićeve brižljivosti u bogoslužju, Provincija mu je povjerila službu kalendarista ili urednika liturgijskih vodiča za bogoslužje. Istina, za tu službu nije pronađeno nikakvo službeno imenovanje, no iz različitih dopisa je vidljivo da ju je Antić obnašao dugi niz godina.

Nije poznato kad je Antić preuzeo tu službu, ali se sa sigurnošću može ustvrditi da je uredio *Variationes in Kalendario Ordinis Fratrum Minorum pro anno Domini 1935 ad usum Prov. SS. Redemptoris in Dalmatia.* To možemo zaključiti iz pisma koje je uputio 9 studenog 1935, najvjerojatnije svim gvardijanima, u kojem se ispričava za pogreške koje su se potkrale u liturgijskom kalendaru.[129] Te *Variationes* su, naime, kako se to radilo zadnjih godina, pridodane općem liturgijskom kalendaru Franjevačkog reda i izdane pod naslovom *Ordo divini oficii recitandi sacrique peragendi anno Domini MCMXXXV ad usum Fratrum Ordinis Minorum almae prov. SS. Redemptoris in Dalmatia,* Ad Claras Aquas 1934. Uz liturgijske upute Antić je u tom kalendaru naveo i grijehe pridržane ordinariju u splitsko-makarskoj, šibenskoj i dijelu zadarske nadbikupije, odredbe o oprostima i molitvu *Oratio quotidiana ad SS. Cor Iesu*.

Ako se može suditi po tisku i papiru liturgijskog kalendara za 1936, čini se da je Provincija kupila određeni broj neuvezanih općih liturgijskih kalendara, tiska-

[124] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 2-4/1937. Zanimljivo je, međutim, da je taj obrednik priređen prije nego je objavljen I. Zardan - F. Tenderini, *Picolo cerimoniale Romano Serafico. Manuale dei ministri inferiori, dei coristi e del sacrestano. Vicenza, Terz'Ordine Francescano,* 1942. In-8°, 382 p. Premda sam tragao za Antićevim tekstom, nisam uspio otkriti nijedan njegov primjerak.

[125] Antić Petrovu, Makarska 13. I. 1942, AP, I/34, 8. *Pisma svećeniku III,* 20/6, str. 20.

[126] Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 32 [Antić provincijalu 18. X. 1937. spis nedostaje]. To je Antiću bilo naročito potrebno zbog uvježbavanja studenata u obredima. Usp. AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, 1. I. 1934.

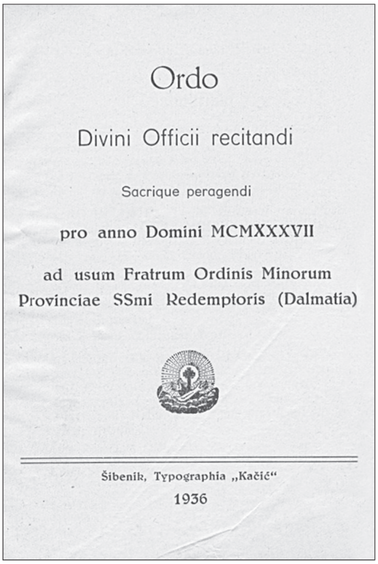
[127] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Dopis bez broja. Biskup Mileta Antiću, Šibenik 16. VIII. 1940.

[128] Vjerojatno se odnosi na jednolikost koju je Antić predlagao na pitanje Bernardina [Bebića?] da li uvesti koralni ton i u Crkvu gdje je dotada pjevan lokalni koral, čije su održanje zagovarali čak i glazbenici kao fra Ivan Glibotić. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, Izvan protokola, Bernardin [Bebić] Antiću, Visovac, 19. XII. 1937.

[129] Pismo sa zaglavljem Samostana u Makarskoj br. 208/35, Makarska, 9. XI. 1935. Arhiv Franjevačkog samostana u Visovcu, bez br.

nih u Quaracchiju, za koje je Antić priredio *Variationes* koje su s koricama tiskane u franjevačkoj tiskari Kačić u Šibeniku i potom uvezane u jedinstven sveščić.[130]

God. 1936. Antić je namjeravao poći u Rim, no zbog bolesti je odustao i pošao u Betaniju kod Sarajeva, gdje se oporavljao, i tu je priredio raspored liturgijskih redovničkih molitava za 1937. godinu.[131] Raspored je tiskan pod naslovom *Ordo Divini Officii recitandi Sacrique peragendi pro anno Domini MCMXXXVII ad usum Fratrum Ordinis Minorum Provinciae SSmi Redemptoris (Dalmatia),* Šibenik 1936, bez naznake tko ga je priredio.

Ordo

Divini Officii recitandi

Sacrique peragendi

pro anno Domini MCMXXXVII

ad usum Fratrum Ordinis Minorum

Provinciae SSmi Redemptoris (Dalmatia)

Šibenik, Typographia „Kačić“

1936

Naslovnica liturgijskog kalendara za 1937. godinu

Dokaz da je Antić bio priređivač toga liturgijskog kalendara imamo u korespondenciji. Antić se naime pismeno obratio fra Petru Čapkunu da zamoli o. Sartorija, ukoliko priprema kalendar pisaćim strojem za 1937, da mu pošalje jednu kopiju.[132] Drugo pismo, upućeno Antiću iz skotističke komisije u Rimu, bez potpisa, izričito navodi: "Vi ste to već jednom štampali u Kalendaru Provincije (za god. 1937), još dok je bio provincijalom o. Stanko Petrov."[133] U tom kalendaru vlastitosti Provincije više nisu bile na kraju knjižice već su one unesene na odgovarajuća mjesta, što će u kalendarima ostati do 1940. uključivo.

Da je Antić pripremio *Kalendar* i za 1939. godinu, moglo bi se zaključiti iz Antićeva upozorenja kojim je početkom 1939. upozorio braću da slovo Martirologija za 1939. nije veliko *K*, kako je otisnuto u Kalendaru, već malo slovo *k*.[134]

Nema nikakvih pokazatelja da je sljedećih godina bio imenovan novi kalendarist u Provinciji pa se opravdano može pretpostavljati da je i sljedeće kalendare uređivao fra Ante. Ratne poteškoće učinile su ipak svoje pa je koncem 1941. bilo lakše nabaviti *Ordo* za 1942. iz Quaracchija i dodati mu *Variationes* i korice u Šibenskoj tiskari nego tiskati čitav vlastiti kalendar.

[130] Na koricama nije označena tiskara, a franjevački grb na koricama koji se upotrebljavao u toj tiskari, različit je od grba na naslovnoj stranici *Orda* izdanog u Quaracchiju. Za razliku od općih kalendara koji su šivani koncem, Tiskara u Šibeniku šivala je opći kalendar i *Variationes*, a kasnije i kalendare metalnim kopčama.

[131] AFPS, br. 1749/1936; Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 32/36.

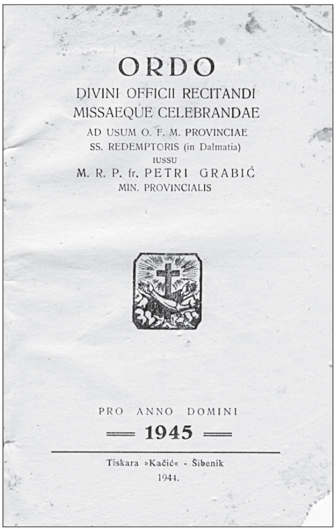
[132] Antić Čapkunu, Makarska, 11. IV. 1936, AP, I/11, 20 [¢ 4, 125].

[133] Arhiv Vicepostulature, Comissio scotistica Antiću, 8. III. 1943. Pismo je pisao fra Ivan Jurić. Usp. AFPPOS, Spisi I. Jurića, Jurić Antiću, 8. III. 1943.

[134] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 1/39. Makarska 1. I. 1939.

Pismo poznatog mariologa fra Karla Balića, kojim mu priopćava da se pobrinuo da mu navrijeme stigne Kalendar opće Crkve i vlastitosti za Franjevački red,[135] i fra Vjekoslava Šušnjare, kojim ga moli da mu netom dođu novi kalendari providi jedan, upućuju na to da je Antić uređivao liturgijski kalendar za 1943. godinu.[136] Nažalost, taj kalendar nisam uspio pronaći.

Zbog ratnih je neprilika tiskanje liturgijskih kalendara postalo uvelike otežano, a tiskani kalendari iz Quarachija nisu se mogli dobiti. Pa premda je Antić, uz poteškoće, priredio za tisak čitavi liturgijski kalendar i za 1944. godinu,[137] Grabić je predložio da Antić sa studentima sam umnoži nekoliko kalendara koji bi bili razaslani po samostanima ili da ih ipak pošalje u franjevačku tiskaru u Šibenik.[138] Da bi umanjio troškove tiskanja, Antić je predložio provincijalu da se kalendar skrati i da se unese samo ono što je najpotrebnije a da svatko zadrži stari kalendar kako bi u sumnji mogao pronaći razjašnjenje, što je provincijal i odobrio.[139] Tako skraćeni kalendar poslan je na tiskanje u Šibenik, ali je samostan u međuvremenu bombardiran a Antićev rukopis je nestao[140] pa je Antić umnožio kalendar samo za siječanj, u nekoliko primjeraka, u Makarskoj, na običnom daktilografskom stroju, i poslao provincijalu s prijedlogom da ih u Splitu umnoži neki daktilograf kojemu bi se možda moglo platiti umnažanje i troškovi žitom.[141]

Naslovnica liturgijskog kalendara za 1945. godinu

Za 1945. godinu kalendar je prvi put, čini se pod Antićevim vodstvom, priređivao kasniji liturgičar fra Jure Radić,[142] za kojeg je njegov ratni predavač fra Gabro Cvitanović napisao

[135] Arhiv Vicepostulature, Balić Antiću, Rim, 15. VII. 1942.

[136] Arhiv Vicepostulature, V. Šušnjara Antiću, Sinj 14. XII. 1942.

[137] Antić je zatražio od Grabića broj *Acta Ordinis Fratrum Minorum* u kojem se nalazi liturgijski kalendar kako bi mogao navrijeme pripremiti *Apendix* i poslati u Šibenik na tiskanje. Grabić mu odmah poslao *Acta Ordinis* tražeći da mu povrati primjerak kad se posluži. Antić Grabiću, bez nadnevka, AP, I/47 [¢ 4, 880]; signatura i datum provincijalata 1. IX. 989/43. Arhiv Vicepostulature, Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 21/43. Grabić Antiću, Split 2. IX. 1943; Antić Grabiću, Makarska, 12. X. 1943, AP, I/47 [¢ 4, 879]; signatura provincijalata 1034/43.

[138] Arhiv Vicepostulature, Izvornik i koncept iz Provincijalata, br. 1037. Grabić Antiću, Split 19. X. 1943.

[139] Arhiv Vicepostulature, Antić Grabiću, Makarska, 22. X. 1943, AP, I/47 16 [¢ 4, 878]; signatura provincijalata 1050/43; Grabić Antiću, Split 26. X. 1943, koncept iz Provincijalata, br. 1060. Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, br. 24/43.

[140] Arhiv Vicepostulature, Karlo [Nola] Antiću [Split 22. XII. 1943].

[141] Antić Grabiću, Makarska, 30. XII. 1943, AP, I/47 20 [¢ 4, 873]; signatura provincijalata 16/44.

[142] Arhiv Vicepostulature, J. Radić Antiću Baška Voda, 23. VII. 1944.

da "liturgiku bolje zna nego mnogi koji knjige o liturgici pišu".[143] Premda se u Šibeniku uspjelo osposobiti neke strojeve i pronašlo nešto papira te je *Ordo* tiskan u franjevačkoj tiskari Kačić, čini se da tiskani primjerci nisu uspjeli doći do provincijala u Zagrebu jer Grabić piše Antiću da se Zagrebačka samostanska obitelj služi kalendarom Provincije sv. Ćirila i Metoda. Antića je zamolio da bi pripremio dodatak *(Variationes)* za kalendar za 1946. koji bi trebao biti tiskan u 200 primjeraka uz liturgijski kalendar Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda,[144] na što mu je Antić poslao rukopis *Appendix*a.[145] Čini se da se on brinuo za tiskanje barem sljedeće trogodište,[146] a za nabavu možda i više od desetljeća.[147]

VADEMECUM SVEĆENIKA FRANJEVCA

Koliko god Antić držao redovnike kao "sluge beskorisne" koji do u tančine, iz strahopoštovanja prema Božjem dostojanstvu, trebaju izvršiti ono što im je naloženo, znao je dobro da od vjernoga Božjeg poslužitelja postaje istinski Božji prijatelj. A prijateljstvo, koliko god nalazilo puninu u posluživanju, nalazi sreću u susretu, zajedništvu i sjedinjenju. Trebalo je dakle krenuti dalje od dužnosti i obreda te, uz zadovoljstvo u njihovu ispunjavanju, potražiti sreću u društvu svetih.

Dok je prikupljao građu o redovničkim dužnostima, uređivao liturgijski kalendar i pripremao ceremonijal, Antić je bez sumnje zapazio da je nemoguće staviti u jedan svezak sve ono što bi bilo potrebno imati pri ruci svećeniku franjevcu. Zapravo već se moglo vidjeti da su u svesku o redovničkim dužnostima trebale biti obrađene osnove redovničkog življenja, kao temelj redovničke duhovnosti. Uz to je Antić, čini se, radio i na pripremi prikladne knjižice blagoslovâ i pobožnostî. Građu za tu knjižicu je, na njegov prijedlog, pripravljao kapelan fra Jozo Janković u Vrgorcu. Župnik fra Ivan Glibotić izložio je plan provincijalu i provincijal je rad odobrio,[148] no ostvarenje je negdje zapelo.

---

[143] Arhiv Vicepostulature, G. Cvitanović Antiću, Soline, 19. VII. 1944; J. Radić Antiću Baška Voda, 21. VIII. 1944.

[144] Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, Zagreb 20. VII. 1945, o 11. X. 1945. usp. također i Grabićevo pismo br. 366/45 Split 20. XII. 1945.

[145]Antić Grabiću, Makarska, 1. X. 1945, AP, I/47 34 [¢ 4, 854].

[146] Arhiv Vicepostulature, fra Lovro Kiš Antiću, Zagreb 1. VII. 1946. Kalendare Antić dostavlja poštom i 1948. godine iz Zagreba. AFPS, br. 31/48, [omot: Antić fra Ante], Antić Noli, Zagreb 17. I. 1948. Nije isključeno da su ti kalendari na pošti namjerno "zagubljeni", pa je Antić provincijalu ponudio novu pošiljku kalendara Zagrebačke provincije. AFPS, br. 70/48 [omot: Antić fra Ante], Antić Noli, Zagreb, 7. II. 1948. — Fra Ivana Jurića Antić je zamolio da bi pregledao statistike Reda koje je namjeravao priložiti u "Variationes" liturgijskog kalendara. Antić I. Juriću, Zagreb, 15. VIII. 1949, AP, I/21, 23 [¢ 4, 374-375]. Prema Jurićevu brzojavu, čini se da su te Variationes za 1950. tiskane u Asizu. AFPPOS, Spisi I. Jurića, Jurić Antiću,

[147] Iz spisa je razvidno da je potraživao kalendare iz Rima za 1950, 1958. i 1961. god. i naručivao kalendare za 1957. Usp. Antić I. Juriću, Zagreb, 22. X. 1950, AP, I/21, 25 [¢ 4, 385]. — Antić I. Juriću, Zagreb, 29. I. 1958, AP, I/21, 47 [¢ 4, 408]. *Pisma svećeniku, IV,* 17 . — Antić I. Juriću, Zagreb, 23. I. 1961. AP, I/21, 58 [¢ 4, 418]. *Pisma svećeniku,* IV, 22. — Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska-Zagreb, Provincijal Lovrić Antiću dopušta naručiti 220 kalendara, Split, 7. IX. 1956.

[148] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, izvan protokola, Janković Antiću, Vrgorac, 27. I. 1938.

Oduševljen knjigom fra Stanka Petrova *Čudo XX. vijeka,* Antić je zamolio fra Franju Careva da mu prevede knjižicu Wendelina Meyera o otajstvima krunice, jer mu se činilo da ona dobro pristaje "kao nastavak" Petrovljeve knjige *Čudo XX. vijeka* i Grabićeve *Posvete Provincije Gospi.*[149]

Čini se da ga je upravo ta trilogija ponovno potaknula na ostvarenje zamisli o prikladnom priručniku u kojem bi svećenicima stajalo nadohvat ruke sve ono što im je potrebno u svećeničkom radu. Za izradu takvog priručnika kojeg on naziva latinskim imenom *Vademecum,* predložio je provincijalu Grabiću fra Stanka Petrova, a u njem su se trebala nalaziti razmatranja, molitve, blagoslovi, podjeljivanje sv. sakramenata, "dakle sve ono što svećeniku redovito dolazi u službi".[150] No takav je priručnik, čini se, bilo nemoguće napraviti, pa on nije nikada ni ostvaren.

UPUTE U MISTIČNI ŽIVOT

Antić se nije zaustavljao samo na temeljima duhovnog života. Ne samo klericima već i ostalim osobama koje je duhovno vodio, svećenicima, časnim sestrama i vjernicima laicima, nastojao je pokazati vrhunce tog života, i onda kad su oni teško do njih dopirali, kako bi u njima pobudio želju da ih dosegnu. Zbog toga se od svoje zrele dobi brinuo da bi se neki mistični spisi preveli na hrvatski i učinili dostupnim barem manjem broju osoba. I opet su u prvi red došli franjevački autori, najvjerojatnije zbog toga što je prevoditelje tražio među franjevcima.

FRANJEVAČKI AUTORI

Prvi prijevod mističnih djela, Viđenja bl. Anđele Folinjske (1248-1309), povjerio je Antić fra Bernardinu Bilođeriću kad je u Europi već započeo II. svjetski rat. Bilođerić, međutim, nije imao kritičko izdanje spisa[151] već je prevodio iz

[149] Usp. Antić Petrovu, Makarska 5. VIII. 1943, AP, I/34, 27 [¢ 4 663]. *Pisma svećeniku, III,* 20/22, 41; Antić Grabiću, Makarska, 12. IV. 1943, AP, I/47 6 [¢ 4, 890]; signatura provincijalata 501/43. Petrovljeva knjiga *Čudo dvadesetoga vijeka,* izišla je u dva izdanja, Zagreb [1]1942, [2]1943. *Bratsko pismo [...] o posveti Provincije Presvetog Otkupitelja Blaženoj Dj. Mariji,* Split 1943. - Iako je Carevljev prijevod knjižice *Die Kostenbare Perle* bio dosta tvrd, knjižica se svidjela mnogima pa je Antić predložio da je Petrov jezično izgladi i da je Provincija objelodani. Premda je provincijal, na Antićevu preporuku, već bio dao imprimatur (29. IV. 1943, br. 547/43), knjižica zbog ratnih neprilika nije tiskana. Prijevod je objavljen u nastavcima pod naslovom W. Meyer, "Dragocjeno zrno biserovo (Svećenikova krunica)" u *Đakovačkom vjesniku,* 2 (1949), 36-38, 45-46, 61-62. Kasnije je u Zagrebu 1960. objavljen ciklostilom, kao posebna knjižica, vjerojatno i tada uz Antićev nagovor. Usp. Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, br. 548/43, Split bez datuma. Antić Petrovu, Makarska 27. V. 1943, AP, I/34, 25 [¢ 4 660]. *Pisma svećeniku, III,* 20/22, str. 40. Arhiv Vicepostulature, Petrov Antiću, 7. VI. 1943. (Antić je i kasnije tražio od Meyera njegova izdanja kako bi ih Carev prevodio. Antić D. Šušnjari, Zagreb 3. III. 1955.) Carev je preveo i Meyerov *Kreuzwegandacht für Priester* (*Križni put za svećenike*, Makarska 1962).

[150] O *Vademecumu* nalazimo spomen upravo prigodom nagovaranja provincijala Grabića da izda *Otajstva krunice.* Antić Grabiću, Makarska, 12. IV. 1943, AP, I/47 [¢ 4, 890]; signatura provincijalata 501/43.

[151] P. Doncueur, *Le livre de la bienheureuse soeur Angèle de Foligno, du Tiers Ordre de s. François,* Paris 1926; M. Faloci Pulignani, *L'autobiografia e gli scritti della Beata Angela da Foligno,* Città di Castello 1932.

nekoga starijeg predloška. Kad je Antić poslao rukopis Petrovu da ga popravi, Petrovu se očito činilo gubitkom vremena popravljati prijevod koji nije izrađen prema kritičkom izdanju, pa je Antiću vratio rukopis.[152] Kasnije je taj prijevod Bilođerić, nakon započetih studija filologije u Zagrebu, sam uništio jer ga je držao nevrijednim i gubljenjem vremena.[153]

Fra Ivana Jurića Antić je molio da mu prevede *De triplici via*,[154] a fra Petra Čapkuna za prijevod *Soliloquia* sv. Bonaventure,[155] no nije sigurno jesu li ta djela skupa sa *Šest serafinskih krila* trebala tvoriti sastavni dio priručnika franjevačkog života.

Šesdesetih se godina Antić ponovno vraćao svojoj davnoj zamisli objavljivanja djela sv. Bonaventure. Planirao je kako bi mu, već zaređeni svećenici, studenti, fra Stanko Anić i njegovi kolege priredili djelašca sv. Bonaventure koje bi objavio fra Roko Tomić,[156] no i tu je nešto zapelo, jer se Antić nešto kasnije obratio vlč. Žarku Brziću, koji je smatran vrsnim stilistom, da mu prevede neke tekstove sv. Bonaventure, što je Brzić i učinio,[157]a može se pretpostaviti da se upravo radilo o istim tekstovima.

Kad je Severino Gori objelodanio 1960. svoje djelo o sv. Karlu Secijskom kao učitelju i uzoru duhovnog života,[158] Antić se odmah oduševio tim djelom[159] i naručio ga iz Rima. Odmah je potom naručio i Karlovu *Autobigrafiju* i ostala njegova djela s brojnom drugom duhovnom literaturom.[160]

Premda već sedamdesetogodišnjak i od mladosti bolestan, Antić se poput mladića zagrijao da bi upoznao hrvatsko čitateljstvo s jednostavnim i produhovljenim likom tog brata laika i da bi na taj način probudio zvanja za braću laike.[161] Budući da je u to vrijeme već radio na priručniku za brata laika, kad je zbiljskije pregnuo s poslom na životopisu sv. Karla Secijskog i sâm je osjetio da ne može raditi dvije stvari u isto vrijeme,[162] pomoć mu je bila još dragocjenija. Računao je

---

[152] Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez broja. Petrov Antiću, Sinj 27. I. 1940.

[153] Arhiv Vicepostulature, Bilođerić Antiću, Visovac 10. III. 1943,

[154] "De triplici via alias incendium amoris", S. BONAVENTURA, *Opera omnia VIII*, Quaracchi 1898, 3-27.

[155] "Soliloquium de quatuor mentalibus exercitiis", S. BONAVENTURA, *Opera omnia VIII*, Quaracchi 1898, 28-67. Antić I. Juriću, Makarska, 26. VI. 1943 [arhivirano pogrešno kao 1945], AP, I/21, 18 [¢ 4, 367]. Arhiv Vicepostulature, Jurić i Čapkun Antiću, Rim, 8. VII. 1943.

[156] Antić Aniću, Zagreb, 12. IV. 1960, AP, I/45 [¢ 4, 829-830].

[157] Antić Brziću, Zagreb, 22. X. 1960. i 21. I. 1961, AP, I/9, 1-2 [¢ 4, 110-111].

[158] S. GORI, *S. Carlo da Sezze, maestro e modello della vita interiore* (Spirito e vita II, 1960).

[159] Jedan kratki prikaz djela sačuvan u Antićevoj ostavštini.

[160] Antić članovima Provincije u Rimu, Zagreb, 24. II. 1963, AP, I/48, 17 [¢ 4, 917]. 23. III. 1964, AP, I/48, 18 [¢ 4, 918]. CARLO DA SEZZE, *Autobiografia, ovvero i Fioretti di Frate Carlo raccontati da lui medesimo,* [a cura del P. Severino Gori, o.f.m.], Roma 1959.

[161] Usp. Antić B. Milašin, Zagreb, 17. V. 1964, AP, II/26, 34 [¢ 5, 711]. Antićevo oduševljenje tim djelom spominje samostanski vratar, obraćeni židov, Vlado Poljak nalazeći neke sličnosti Antića i Karla Secijskog. Vlado Poljak. Izvanprocesualna svjedočanstva i sjećanja na o. fra Antu Antića, str. 5 [¢ 9, 80].

[162] Antić S. Mavrak, Zagreb, 24. IV. 1964, AP, II/24, 133 [¢ 5, 611].

na već uhodanu suradnju. Subraća iz Rima pribavljat će tekstove. Sestre Salezija Mavrak i Anđelina Kujundžić prevodit će i popravljati. Gospođe Nevenka Juračić i Elizabeta Bićanić prepisivat će na stroju.

Želio je u tekstu donijeti za svakoga ponešto: za mladež, bogoslove, ispovjednike, svećenike, duhovne vođe, časne sestre, "za svakoga". Želja i previše velika za bolesna i dobom smalaksala čovjeka. Netom je započeo rad na djelu, nailazio je na poteškoće. Svi potrebni tekstovi nisu stigli iz Rima odjednom, jer ih nije bilo jednostavno dostaviti. Započeo je posao. Stavke koje je mislio izraditi sam stvarale su mu poteškoće. Misli nisu tekle. Nije ni pomislio da bi tome uzrok mogla biti bolest ili fizička nemoć. Za nj je to bio Božji znak da posao treba predati drugome. Započeti posao poslao je sestri Saleziji Mavrak s molbom da nađe nekoga tko će joj prevesti i da ona potom priredi taj dio teksta. U pismu joj je pisao: "Jučer ili prekjučer sam započeo konsideraciju. Danas ne ide, nema ideja. Šaljem Vam da znate moju misao i ako Gospodin hoće da Vi to napravite, eto Vam početak."[163] S onim što mu je Salezija pomogla bio je u potpunosti zadovoljan. Čak je želio i u tekst staviti njezino ime, ali se nije usuđivao.[164] Tekstove koje je sam pisao slao joj je da o njima izreče svoje mišljenje, pokazavši se čak spremnim izmijeniti tekstove na njezin prijedlog.[165]

Životopisu je dodao cvjetiće iz svečeve autobiografije. Nakon više od godine dana rada činilo mu se da je posao priveden kraju. Vjerojatno mu se žurilo da životopis bude što prije tiskan. Zamolio je sestre Naše Gospe da tekst pregledaju i jezično poprave. Znajući da su sestre zauzete poslovima, nije ih želio previše zamarati i nametati im pretežak posao, pa je savjetovao poglavarici da sestre može osloboditi od neke dnevne dužnosti kako bi prije dovršile.[166]

U međuvremenu je od fra Ivana Jurića iz Rima ponovno zatražio neke potrebne tekstove za rad.[167] Pisao je i u Milano i Quaracchi, ali tražene knjige nisu stizale.[168] Zdravlje mu se, međutim, pogoršavalo, pa je neka pisma pisao s kreveta, ali nije odustao od zamišljenog plana. Kad bi mu pala na pamet neka misao, prihvaćao ju je kao Božje prosvjetljenje. Pisao je i molio da ga Bog prosvijetli u radu.[169] Obraćao se samostanskim knjižničarima za starija izdanja. Uporno je ponovno tražio od Jurića da mu pribavi drugi dio Karlove *Autobigrafije* i njegove *Serafske iskrice*.[170] Kad je uskoro dobio talijansko izdanje *Serafskih iskrica,*[171] čini se da

---

[163] Usp. Antić S. Mavrak, Zagreb, 25. IV. 1963, AP, II/24, 110 [¢ 5, 579-580].
[164] Antić S. Mavrak, Zagreb, 8. V. 1964, AP, II/24, 137 [◊ 2, 522].
[165] Antić S. Mavrak, Zagreb, 24. V. 1964, AP, II/24, 141 [◊ 2, 524].
[166] Antić B. Milašin, Zagreb, 17. V. 1964, AP, II/26, 34 [¢ 5, 711-713]. "Slobodno ih možete dispensirati od koje dnevne vježbe da imaju više vremena, slobode ovo izvršiti. Za ovaj rad nije ni proti pravila ni redovničke savršenosti."
[167] Arhiv Vicepostulature, Jurić Antiću, Rim, 26. V. 1964.
[168] Antić S. Mavrak, Zagreb, 24. IV. 1964, AP, II/24, 133 [¢ 5, 611].
[169] Usp. napose Antić S. Mavrak, Zagreb, 29. V, 1. VI. i 17. VI. 1964, AP, II/24, 144 -146 [¢ 5, 620-624].
[170] *Scintille Seraphicae Florilegio di Massime e Pensieri di San Carlo da Sezze OFM,* Raccolti e annotati a cura del P. Severino Gori, OFM. Roma 1957. U slučaju ako su *Iskrice* rasprodane, pisao je Juriću da zamoli starješinu samostana sv. Franje da mu pronađe neki stariji primjerak i da mu ga barem

je promijenio plan o djelu i odlučio rastaviti *Iskrice* od životopisa. Prijevod je *Serafskih iskrica* napredovao brzo. Već u rujnu ili najkasnije u listopadu 1964. *Serafske iskrice* su bile spremne za tisak.[172] Od fra Karla Balića zatražio je da bi mu od autora isposlovao dopuštenje za izdavanje, a sam je za to počeo skupljati novac od dobročinitelja.[173]

Priređivanje *Životopisa sv. Karla Secijskog* išlo je sporije od prevođenja *Serafskih iskrica*. Doduše, za pretipkavanje nije bilo problema jer su gospođa Nevenka Juračić i gospođa Becika [Elizabeta] Bićanić brzo obavljale posao. No tekstove je trebalo mučno prepravljati i poboljšavati. Počela je pobolijevati i glavna suradnica na životopisu, sestra Salezija, pa je Antić pokušao povjeriti dio posla drugim sestrama, napose da bi dodale bilješke koje fra Ante nije uspio staviti.[174] Uskoro se i on počeo osjećati slabim, nemoćnim i teškim.[175] Pa premda se čini da je, u slučaju da djelo ne bude dovršeno za njegova života, namijenio da se rukopis preda fra Franji Carevu,[176] vjerojatno, da bi ubrzao posao, pokušao je potkraj 1964. uključiti u priređivanje i Anđelinu Kujundžić.[177] Čini se ipak da Anđelina nije na njemu puno radila jer će se Antić ubrzo ozbiljno razboljeti.[178]

Prilozi za *Serafske iskrice* stizali su u skromnim količinama.[179] Uostalom, kako se Antićevo zdravlje pogoršavalo, najvjerojatnije darivatelji nisu ni mislili da Antić u takvim prilikama može objelodaniti knjigu, već su njihovi pokloni bili više znak pažnje bolesnom čovjeku nego prilog za izdanje.

PRIJEVODI KARMELIĆANSKIH AUTORA

Po sebi je razumljivo da čovjek Antićeva kova nije mogao zaobići duhovne klasike kao što su sv. Terezija Avilska i sv. Ivan od Križa. Ali za osobnu duhovnu

---

posudi dva mjeseca, dodajući rečenice koje odaju njegovu upornost. “Ako Ti ne isposluješ ja ću mu pisati češće, dok mi je ne pošalje. Ne čudi se ovome, postupak po evanđelju. Kucat ću, molit ću, dok mi ne pošalju.”Antić I. Juriću, Zagreb, 11. VI. 1964, AP, I/21, 82 [¢ 4, 441-442]. Pisma svećeniku, IV, 32-33.

[171] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 2. IX. 1964, AP, I/30, 55 [¢ 4, 630].

[172] Antić fra Dominiku Šušnjari, Zagreb 13. IX. 1964. Franjevački arhiv u Sinju, fond fra Dominika Šušnjare (nesređeno). Antić S. Mavrak, Zagreb, 31. X. 1964, AP, II/24, 152 [¢ 5, 632].

[173] Antić D. Šušnjari, Zagreb 13. IX. 1964. Franjevački arhiv u Sinju, fond fra Dominika Šušnjare (nesređeno). Antić Baliću, Zagreb, 28. X. 1964, AP, I/4, [¢ 4, 71-72]. *Iskrice* je namjeravao tiskati u 5000 primjeraka (Antić M. Mikuliću, Zagreb, 27. X. 1964, AP, I/30, 56 [¢ 4, 632]. Antić članovima Provincije u Rimu, Zagreb, 29. X. 1964, AP, I/48, 20 [¢ 4, 922]). Bila je to prevelika naklada za malu Hrvatsku.

[174] Antić S. Mavrak, Zagreb, 15. XI. 1964. i 23. XI. 1964, AP, II/24, 154 i 155 [¢ 5, 634 i 636]. - Za identifikaciju Becike Bićanić vidi Antić Z. Sikavici, Zagreb, 11. VII. 1959, AP, III/31, 10 [¢ 6, 351].

[175] Antić S. Mavrak, Zagreb, 4. XII. 1964, AP, II/24, 158 [¢ 5, 642].

[176] Antić S. Mavrak, Zagreb, 7. XII. 1964, AP, II/24, 159 [◊ 2, 532].

[177] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 24. XII. 1964, AP, II/19, 86 [◊ 2, 447].

[178] Anđelina se ne sjeća rada na *Iskricama* (Bilješka kod autora).

[179] M. Mikulić je obećao 200 $, no nije poznato je li ih i poslao. Usp Antić J. Mikuliću, Zagreb, 15. XII. 1964, AP, I/31, 2 [¢ 4, 637]. — Fra Roko Romac mu šalje 100 $. Arhiv Vicepostulature, R. Romac Antiću, 18. XI. 1964. — Fra Karlo Balić 200 $. Arhiv Vicepostulature, K. Balić Antiću, Rim 22. XI. 1964. — J. Mikulić poslao je 40 $.

izgradnju bilo mu je nepotrebno prevoditi ta djela. I vjerojatno se Antić ne bi nikada dao na prevađanje tih djela da se nakon dolaska u Zagreb nije povezao s karmelićankama u Brezovici. Na njihovu molbu Antić je dao prevesti *Redovnički duh Karmela,*[180] a potom i poslanicu *Karmelićanski život.*[181] Potkraj 1950. čini se da je Antić već pripremao prevođenje djela sv. Terezije.[182] Iz Antićevih spisa nisam uspio razabrati tko je bio prevodilac.[183] Premda je za prevađanje djela *El Castillo interior - Las Moradas* (Nutarnji dvorac - Stanovi) Antić priskrbio izdanja na španjolskom,[184] francuskom i mađarskom, prema dopisima je vidljivo da je prijevod izrađivan prema francuskom izdanju. Prijevod je popravljala s. Salezija Mavrak, a uspoređivala ga je s francuskim i sestra Anđelina Kujundžić.[185]

Rad na prevođenju odvijao se dosta brzo pa je Antić već 8. VII. 1951. mogao zamoliti fra Antu Jadrijevića da mu pregleda i popravi tekst od 5. do 7. stana, držeći da će mu "taj rad biti na duhovnu korist".[186] Nije poznato je li Jadrijević prihvatio molbu. Svakako, s. Salezija nastavila je rad na popravljanju prijevoda *Stanova,* a Antić joj je povjerio da može staviti i podnaslove,[187] no čini se da ih ona nije stavila, barem ne sve, pa je ostalo Antiću da ih on postavi.[188]

U studenom 1951. i Anđelina je svoj dio posla uspoređivanja tekstova privela kraju.[189] Bio je to velik trud i rad, pomalo uzaludan, jer je Antić prevedene i tako pregledane tekstove slao u Rim[190] fra Pavlu Meladi, tajniku Marijanske akademije, koji je bio dobar poznavatelj španjolskog jezika, zamolivši ga da on prevede djelo izravno iz izvornika, a poslani prijevod mu je, po Antićevoj uputi, trebao poslužiti samo da se može "bolje izraziti" kod prevođenja na hrvatski. Pri radu mu je trebao pomagati i fra Ivan Jurić.[191] Kako Antić uopće nije zahtijevao da tekstovi budu dogotovljeni u određenom vremenskom roku, nameće se pomisao da je gla-

---

[180] *Spirito religioso del carmelo*, Roma 1944.

[181] Antić I. Juriću, Zagreb, 27. VI. 1950, AP, I/21, 24 [¢ 4, 381].

[182] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 20. I. 1951, AP, II/19 [¢ 5, 377].

[183] Jedno poglavlje o sv. Tereziji prevodila mu je sestra Salezija Mavrak. Usp. Antić S. Mavrak, bez datuma, AP, II/24, 7 [¢ 5, 468].

[184] Španjolsko izdanje se spominje kao zastarjelo pa se vjerojatno radi o djelu koje je Antiću još 1937. kao rabljeno nabavio, od nekog karmelićanina, fra Bernardin Bebić (Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, bez br. Fra Bernardin [Bebić] Antiću, Rim 6. VI. 1937). Po svemu sudeći, Antić u to vrijeme nije imao još nikakve veze s ocima karmelićanima. Vjerojatno će ga upravo rad na karmelićanskim autorima povezati i s njegovim kasnijim ispovjednikom fra Ladislavom Markovićem, kojeg spominje u Pismu fra Ivanu Juriću. Antić I. Juriću, Zagreb, 15. II. 1955, AP, I/21, 39 *Pisma svećeniku IV,* 12.

[185] Usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 13-15. i 26. III. te 11. IV. 1951, AP. II/19, 9 [◊ 2, 413, 415-416].

[186] Antić Jadrijeviću, Zagreb, 8. VII. 1951, AP, I/19, 8 [¢ 4, 298].

[187] Antić S. Mavrak, Zagreb, 21. II. 1952, AP, II/24, 23 [¢ 5, 481].

[188] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 13-15. III. 1951. AP, II/19, 9 [¢ 2, 413]; 13. X. 1951, AP, II/19, 17 [¢ 5, 386];

[189] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 26. XI. 1951, AP, II/19, 19 [¢ 5, 390-391].

[190] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 4. XI. 1951, AP, II/19, 18 [¢ 2, 387]; Antić S. Mavrak, Zagreb 7. i 9. XI. 1951, AP, II/24, 16-17 [◊ 2, 467-468].

[191] Antić I. Juriću, Zagreb, 16. VII. i 19. IX; 4. i 12. XI. 1951, AP, I/21, 26 - 27, 30 i 29 [¢ 4, 386-387, 389 i 390].

vna svrha tog posla bila da prevoditelji, prevodeći to djelo, posvete svoje slobodno vrijeme vlastitoj duši.[192] Takvu pretpostavku kao da bi potvrđivalo i Antićevo neprestano zanimanje kako rad napreduje. To bi se zanimanje moglo protumačiti kao neka duhovna provjera povjerenog zadatka. No ipak, teško da se takvo mišljenje u potpunosti može održati. Antić je, naime, nakon dužeg razdoblja javio Meladi da prestane s radom na *Duševnom gradu* (kako je sada nazvao *Castillo interior)*, a da ispravi neke prijevode o sv. Ivanu od Križa.[193] To bi značilo da je Antić upravo tražio pomoćnike za onaj dio posla s kojim se sam trenutno bavio, jer je prevođenje *Duševnog grada* dovršeno, čini se, tek 1959. kad je Antić već bio bolestan, a možda je rukopis pretipkavan još 1960.[194] Kako *Nutarnji dvorac* (odnosno *Duševni grad)* ili *Stanovi* nisu pronađeni u Antićevoj ostavštini, može se pretpostaviti da je prijevod bio namijenjen za Karmel u Brezovici[195] s kojim je Antić imao žive veze.[196]

Uz *Nutarnji dvorac* (odnosno *Duševni grad)* ili *Stanove* Antić je dao prevoditi *Konferencije o sv. Ivanu od Križa*[197] koje mu je 1953. ispravljala sestra Anđelina Kujundžić,[198] a potom, čini se, fra Pavao Melada.[199] *Konferencije* su u više primjeraka pretipkavale sestre Naše Gospe,[200] a vjerojatno su prvenstveno bile namijenjene karmelićankama u Brezovici. Njima se Antić brinuo i za prijevod *Pjesme sv. Ivana od Križa* i spisa sv. Terezije *Način pohađanja samostana bosonogih karmelićanki.*[201]

---

[192] Usp. Antić I. Juriću, Zagreb, 11. XII. 1951, AP, I/21, 31 [¢ 4, 391].
[193] Antić I. Juriću, Zagreb, 11. XII. 1953, AP, I/21, 36 *Pisma svećeniku IV,* 11.
[194] U pismu sestri Martinki Ostrognaj iz Zagreba 23. VI. 1960. Antić zahvaljuje "za tipkanje Karmelitanske askeze". Kako tri prva stana *Duševnog grada* imaju asketsko obilježje, možda se Antićev izričaj odnosi upravo na *Duševni grad,* Antić AP, II/30, 4 [¢ 5, 762]. Prijevod don Slavka [Mikelina] koji je 1960. preveo dva poglavlja prvih *Stanova* bio je vjerojatno puka pobožna vježba. Arhiv Vicepostulature, Don Slavko [Mikelin] Antiću, Betina, 20. IX. 1960.
[195] To bi se dalo zaključiti iz Antićeve zahvale Jadrijeviću na usluzi i radu za sestre karmelićanke. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 1. II. 1952. AP, I/19, 9 [¢ 4, 300].
[196] Antić je ne samo odlazio u Karmel već je za karmelićanke tražio i konstitucije i relikvije kad ih je bilo teško dobiti iz inozemstva. AFPPOS, Spisi I. Jurića, usp. Jurić Antiću, 14. XI. 1953; 28. IV. 1954.
[197] Radi se vjerojatno o konferencijama objavljenim u zborniku *S. Giovanni della Croce, dottore mistico,* L'uomo. La dottrina. L'influsso. Conferenze tenute a Roma per celebrare il IV centenario della nascita di S. Giovanni della Croce (card. A. G. Piazza ... [et al.]), Firenze, Libreria Editrice Fiorentina, 1942.
[198] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 1. II. 1953, AP, II/19, 29 [¢ 5, 397]; 14. II. 1953, 30 [¢ 2 424]. Anđelina je izradila neki rad za Karmel i 1955, usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 10. IV. 1955, AP, II/19, 59 [¢ 5, 426].
[199] Antić I. Juriću, Zagreb, 11. XII. 1953, AP, I/21, 36 *Pisma svećeniku IV,* 11.
[200] Antić B. Milašin, Zagreb, 8. V. 1953, AP, II/26, 4 [¢ 5, 671]. Jedan ili dva primjerka Antić je obećao s. Anđelini Kujundžić za njezino ispravljanje teksta. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 14. II. 1953, AP, II/19, 30 [¢ 2 424]. *Konferencije o sv. Ivana od Križa,* Zagreb 1959, objavio je Karmelski samostan u Somboru bez naznake prevoditelja teksta, tako da je ostalo nepoznato je li to potpuno novi prijevod ili u njemu ima nešto i od Antićeva rada.
[201] Antić je molio S. Mavrak da prevede pjesmu i da zamoli o. Glavaša da im prevede *Modo di visitar los conventos de religiosas Descalças de nuestra Señora del Carmen…* Antić S. Mavrak, Zagreb, 29. V. 1953, AP, II/24, 42 [¢ 5, 498]. *Pjesmu* je poslao na ispravljanje fra Pavalu Meladi u Rim [Antić I. Juriću, Zagreb, 11. XII. 1953, AP, I/21, 36. *Pisma svećeniku IV,* 11]. AFPPOS, Spisi I. Jurića, Jurić Antiću, 26. XII. 1953.

PREVOĐENJE KAO SREDSTVO ZA DUHOVNI RAST

Promotri li se Antićevo dopisivanje, očito se vidi da su mnoge osobe taražile od njega duhovno štivo. Drugima je Antić i sam nudio.[202] Nekada su mu prijevode razmatranja ili drugih duhovnih tekstove neke osobe davale na vlastiti poticaj, kao zagrebački provincijal,[203] a ponekad je Antić žarko molio pojedince, kao fra Stanka Petrova, da mu prevedu neke tekstove.[204] Izbor Antićevih prijevoda i njegovi sastavci očito su bili uvjetovani potrebama. Kako je Antić brojčano vodio više ženskih osoba nego muškaraca i kako su mu i suradnice djelomično bile ženske osobe, to je utjecalo da je jedan dio spisa koje je pripremao bio namijenjen ženama ili su spise napisale žene. Tu treba ubrojiti djelo sv. Bonaventure *Ad sorores,* zatim *Nutarnji dvorac* sv. Terezije, pa životopise sv. Katarine Labouré (1806-1876) i bl. Ane di san Bartolomeo (1549-1626),[205] i životopis sv. Elizabete od Presvetog Trojstva[206] te *Gorka muka našega Gospodina Isusa Krista po razmatranjima časne redovnice Ane Katarine Emerik za svetoga posta 1823.*[207]

Prevoditi, prepisivati i popravljati tekstove često je davao i zato što je držao da će to osobama biti na duhovno dobro.[208] No bilo bi pogrešno shvatiti da je to bila njegova redovita praksa, jer u korespondenciji ne nalazimo tragove da je povjeravao taj posao osobama koje su ga bile spremne prihvatiti ali nisu umjele dobro prevoditi. Dapače, držao je da bi njihov trud i posao bio uzaludan.[209] A pretipkavati je ponekad davao "više radi materijalne pomoći nego radi drugoga".[210]

Nije isključeno da su i njegove molbe upućene nekim osobama da mu sastave razmatranja ili duhovne nagovore, barem pokatkada, imale sličnu nakanu. No sigurno je i to da se nije ustručavao služiti tuđim uslugama i tuđim tekstovima. Tako mu je sestra Salezija dala razmatranja o ustanovi Euharistije i o bogatom

[202] Naročito je živa bila razmjena između njega i fra Stanka Petrova. Duhovnom literaturom opskrbljivao je časne sestre, magistre novaka i pobožne pojedince. (Fra Teofil Radić, magistar novaka na Krku, koristio je sedam tipkanih razmatranja o sedam darova Duha Svetoga. Arhiv Vicepostulature, Krk, 14. XII. 1960. Slao je tekstove na Visovac magistrima fra Jerku Lovriću i Celestinu Belamariću. Arhiv Vicepostulature, C. Belamarić Antiću, Visovac, 7. II. 1961. O. Ivan Jeger molio ga da mu pošalje prijevod pisma sv. Ljudevita Marije de Montforta o poniznosti. Arhiv Vicepostulature, I. Jeger Antiću, Zadar, 29. V. 1964. itd.)

[203] Antić S. Mavrak, Zagreb, 16. IV. 1953, AP, II/24, 37 [¢ 5, 493].

[204] Antić Gabriću, Zagreb 8. VII. 1952. *Pisma svećeniku,* I [30/92] 137.

[205] Usp. Antić Jadrijeviću, Zagreb, 27. XII. 1952, AP, I/19, 11 [¢ 4, 302]. Oba su životopisa zagubljena pa je nepoznato radi li se u drugom slučaju o Aninoj autobiografiji ili o nekom kasnijem životopisu.

[206] O ovom spisu nisam našao trag među Antićevim spisima, no sjeća ga se sestra Anđelina Kujundžić. Ciklostilsko izdanje pripremila je sestra Marija Asumpta Strukar, a objavile su ga Sestre Naše Gospe.

[207] Tri neuvezana primjerka viđenja flamanske mističarke i stigmatičarke Ane Katarine Emmerich (1774-1824) pronađena su 1997. u Arhivu franjevačkog samostana u Vrbanićevoj u Zagrebu.

[208] "Ako možeš, nagovori ga, ja se uzdam, da bi mu to jako, jako koristilo i pomoglo duhovno." Usp. Antić I. Juriću, Zagreb, 19. IX. 1951, AP, I/21, 27 [¢ 4, 387]. Usp. također: Antić I. Juriću, Zagreb, 24. X. 1951, AP, I/21, 28 [¢ 4, 388]. "Ako bude imao vremena neka ga posveti svojoj duši prevađajući ovo djelo sv. Terezije." Antić I. Juriću, Zagreb, 11. XII. 1951, AP, I/21, 31 [¢ 4, 391]. Usp. Vlado Poljak. Izvanprocesualna svjedočanstva i sjećanja na o. fra Antu Antića, str. 3 [¢ 9, 77].

[209] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 1. III. 1955, AP, II/19, 56 [¢ 5, 423-424].

[210] Antić Petrovu, Zagreb, 12. I. 1961, AP, I/34, 105 [¢ 4 747]. *Pisma svećeniku, III,* 20/93, 99.

mladiću koja je čitao redovničkoj obitelji u samostanskoj kapeli[211] i za devetnicu vjernicima u crkvi.[212] Zanimljivo je da naglašava da je to pročitao ili da će pročitati. Dapače, kad je pobolijevao, bio je čak spreman naći da ga netko zamijeni za bogoslužje ili pronaći drugo gotovo razmatranje ukoliko mu Salezija ne bi mogla izraditi.[213]

I Anđelina Kujundžić mu je pomagala u izradi nekih duhovnih nagovora prema Richardu Graefu,[214] a Antić joj je u izradi prepustio slobodu potičući je da tekst može objaviti u njihovu glasilu *Zvona* kako bi bio koristan i sestrama.[215] Kao što je povjeravao Saleziji, tako je povjerio i Anđelini da mu prema Faberu izradi razmatranje od 3 stranice o četvrtoj žalosti BDM da ga on može "pročitati" svijetu u crkvi Gospe Lurdske[216] obećavajući joj za to molitve. A iz pisama se da naslutiti da mu je Anđelina izradila više takvih razmatranja[217] i da mu je prerađivala razmatranja za klerike iz neke predložene joj knjige.[218]

Uzmu li se takvi radovi kao pobožne vježbe, onda se ne treba ni čuditi da je jednoj sestri milosrdnici povjerio da mu priredi tri poticajna nagovora o redovničkom staležu dajući joj na raspolaganje isključivo franjevačku literaturu.[219] Ono što je u tom čitavom poslu bilo najvažnije jest činjenica da se osoba na taj način posvećivala vlastitoj duhovnoj izgradnji. Antić je to dovoljno jasno dao na znanje fra Stanku Petrovu šaljući mu jedan psalam da pregleda prijevod s riječima: "Meni je glavni cilj, da Vi ovaj psalam izmolite kada Gospodin svoju svetu ruku pusti na Vas."[220] Radeći tako na pripremanju duhovnih tekstova, Antić je odgajao svoje

---

[211] Antić S. Mavrak, Zagreb, 4. i 16. IV. 1953, AP, II/24, 35 i 37 [¢ 5, 490 i 493].

[212] Antić S. Mavrak, Zagreb, 5. II. 1954, AP, II/24, 55 [¢ 5, 513]. Za to razmatranje koje je sam održao Antić javlja da je bilo dobro, a primjer koji je Salezija navela da je uvijek suvremen, zgodan i poučan. Antić S. Mavrak, Zagreb, 4. IV. 1954, AP, II/24, 60 [¢ 5, 515]. Slično hvali i razmatranje 7 žalosti. Antić S. Mavrak, Zagreb, 10. IV. 1954, AP, II/24, 62 [¢ 5, 515]. Zahvaljuje na "sastavku" za M. N. Karmelsku i moli da mu spremi sastavak-panegirik za sv. Tereziju Avilsku, Antić S. Mavrak, Zagreb, 29. VII. 1954, AP, II/24, 71 [¢ 5, 527]. Moli razmatranje o Uznesenju za bdjenje Velike Gospe. Dapače Antić joj je za taj rad toliko zahvalan da joj piše: "S pomoću Božjom odlučio sam svaku srijedu posebno moliti za Vas, da Vam Gospodin udijeli posebnoga svoga svijetla i ljubavi pri sastavljanju sv. razmatranja." Antić S. Mavrak, Zagreb, 9. VIII. 1954., AP, II/24, 72 [¢ 5, 528]. - "Čitat ću otajstvo koje ste dali", Antić S. Mavrak, Zagreb, 14. VIII. 1954, AP, II/24, 73 [¢ 5, 530]. — Također i u nekim pismima Anđelini Kujundžić Antić daje naslutiti, a u nekim i jasno očituje da mu je razmatranja priređivala s. Salezija. Usp. AP, II/24, 48 [◊ 2, 481]; AP, II/24, 54 [◊ 2, 486]; AP, II/24, 68 [◊ 2, 493].

[213] Antić S. Mavrak, Brezovica, 28. IX. 1954, AP, II/24, 78 [¢ 5, 537]. - Zagreb, 1. XI. 1954. AP, II/24, 79 [◊ 2, 500].

[214] Vjerojatno se radilo o djelu *Da oče* [Ja, Vater], Sarajevo 1939.

[215] Usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 10. VI. 1954, AP, II/19, 42 [¢ 2, 429];

[216] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 30. III. 1955, AP, II/19, 58 [¢ 2, 434]; Među Antićevim duhovnim spisma sačuvano je nekoliko Faberovih hrvatskih tekstova (br. 187. FABER*:* Tutto per Gesù - *O muci Isusovoj,* str. 2; br. 267. FABER: Žalosti Marijine, str. 38). U Franjevačkoj knjižnici u Makarskoj sačuvana su dva izdanja: F. G. FABER, *Tutto per Gesù ovvero gli aggevoli modi d'amor divino,* 7Torino 1874, 10Torino 1890, što pokazuje da je djelo bilo među franjevcima čitano i cijenjeno.

[217] Usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 5. II. 1954, AP, II/19, 39 [¢ 5, 405]; 1. II. 1955, AP, II/19, 55 [¢ 2, 432]; 14. IV. 1955, AP, II/19, 60 [¢ 5, 427];28. III. 1955, AP, II/24, 89 [¢ 5, 553-554].

[218] Antić A. Kujundžić, Zagreb, 5. XI. 1954, AP, II/19, 50 [¢ 5, 418-419].

[219] Antić S. Mavrak, Zagreb, 12. VI. 1954, AP, II/24, 68 [¢ 5, 525-526].

[220] Antić Petrovu, Zagreb, 28. II. 1949, AP, I/34, 52 [¢ 4 683]. *Pisma svećeniku, III,* 20/45, 62.

klerike i osobe koje je duhovno vodio[221] a svojim suradnicama, ženskim osobama, možda prvi u Hrvatskoj, pružio zadovoljstvo da mogu osjetiti da i one raspaljuju duše Božjom vatrom.[222]

PRIJEDLOG IZDANJA ZA INTELIGENCIJU

Šesdesetih godina kruti komunistički stav počeo se i prema Crkvi pomalo ublažavati. Istina, još je 1960, kao što je spomenuto, u Hrvatskoj bilo nemoguće pronaći tiskaru koja bi tiskala katolički molitvenik, no tvrdolinijaši su otada malo-pomalo popuštali. Pojavili su se i prvi časopisi i listovi, doduše prva godišta tiskana još uvijek ciklostilom, ali su se uskoro vrata državnih tiskara otvorila i katoličkim nakladnicima.

Antić je tada već bio bolestan i iscrpljen, ali je odmah reagirao na znakove popuštanja komunističkog totalitarizma. Znajući koliko su tajanstvene sile naškodile kraljevstvu Božjem u hrvatskom narodu i da je već nekoliko naraštaja intelektualaca školovano bez religiozne knjige, držao je da nijedan Kristov učenik ne bi smio ostati skrštenih ruku. Pola godine prije smrti uputio je pismo uglednom teologu fra Bonaventuri Dudi, profesoru na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, potičući ga na organiziranje izdavačke djelatnosti za intelektualce.

Slijeva nadesno: sjede prof. Marić i Bakšić, stoje fra Tomislav Šagi Bunić, provincijal fra Damjan Damjanović, fra Ante Antić i fra Bonaventura Duda. Iza njih: Zvonko Pšag i fra Roko Tomić.

[221] "Meni je bilo glavno naš uzgoj", Antić Petrovu, Zagreb, 5. VIII. 1943, AP, I/34, 27 [¢ 4]. *Pisma svećeniku,* III, 20/24, 42.

[222] Antić S. Mavrak, Zagreb, 9. VIII. 1954, AP, II/24, 72 [¢ 5, 528]. "Dao Duh Sveti da pogodite njego-

Polazeći od siromaštva Crkve u Hrvatskoj, koja je ostala bez sredstava, Antiću se činilo da se novac siromaha ne bi smio trošiti na bezvrijedne knjige, pa je predlagao da se trebaju pripremiti priručnici koji bi inteligenciji pružili najizvrsniju duhovnu hranu. Djela bi, po njegovu mišljenju, morala izdržati najstrožu kritiku i biti dostojan spomenik modernog doba. Predlagao je napose izradu priručnika iz katoličke filozofije, dogmatike, moralke i crkvene povijesti. Ti bi se priručnici izdavali pod okriljem Katoličkoga bogoslovnog fakulteta, kao najviše crkvene znanstvene ustanove u Hrvatskoj. Za svaki bi priručnik trebalo okupiti najvrsnije stručnjake, crkvenjake i laike, a kao jamstvo vrsnoće predložio je najpoznatije znanstvenike za priređivanje tih djela. Ponudio je i neke smjernice za izradu i iznio prijedlog kako pronaći novčana sredstva za pokrivanje troškova te izmoliti Božju naklonost pothvatu.[223]

Premda spomenuti prijedlog, prema izjavi fra Bonaventure Dude, nije bio proslijeđen osobama koje je Antić predlagao za voditelje projekata, u njemu i danas, toliko godina poslije Antićeve smrti, možemo vidjeti Antićevu vidovitost i zanos za Božje kraljevstvo.

---

vu misao i izrazite u njegovoj sili i duhu! Ulio u Vaše srce žar i snagu svoje ljubavi da gorite i nosite - raznosite i raspaljujete duše Njegovom vatrom."

[223] Pismo je objavljeno pod naslovom "Prijedlog oca Antića o izdavačkoj djelatnosti za inteligenciju", *DOA,* 5 (1975) br. 1, str. 6-7. Zanimljivo je da je Antić jedan od izvora za pokriće troškova vidio i u crkvenim nakitima, bez sumnje poučen policijskom pljačkom crkvenog nakita koju je doživio u vlastitom samostanu.

6. BOŽJI POHOD

Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist. (Gal 2, 20)

BOLEŠĆU PROKUŠAN

Bolest koju je Antić smatrao Božjim pohodom i Božjom kušnjom, kojom Bog kuša čovjeka kao zlatar zlato u vatri,[1] a koja ga je pratila od malih nogu, nije ga napuštala ni u kasnijem razdoblju života, premda je Antić savjesno pazio na vlastito zdravlje. O toj bolesti, ukoliko je ona utjecala na Antićev rad i njegov duhovni razvoj, već je bilo govora. Uz slabost koja ga je pratila od djetinjstva, u kasnijoj dobi pojavile su se i tegobe na nogama, čini se, zbog oboljenja vena,[2] odnosno kao posljedica oboljenja srca.

U Zagrebu, velikom gradu, Antić je, ubrzo nakon svoga dolaska, pojačao svoju djelatnost što je utjecalo i na njegovo zdravlje. Promjena klime pridonijela je da mu se zdravlje pogorša. Osjećao je neki stalni umor. U veljači 1947. u vrijeme hladnih dana na samostanskim stubama koje vode iz samostana u crkvu uhvatila se debela poledica. Odlazeći u crkvu, Antić se okliznuo i pao. Činilo mu se da se nije nimalo udario i nastavio je normalno raditi. Poslije podne u vrijeme odmora bacio je krv. No nije ostao u krevetu već je prisustvovao časoslovu i zajedničkim samostanskim vježbama. Navečer je bacao krv u još većoj količini, što ga je zabrinulo pa se obratio liječniku. Nakon tjedan dana liječnik mu je dozvolio da može slaviti misu, ali mu se zdravlje nije vratilo u prvobitno stanje.[3] Veljaču i ožujak proveo

---

[1] Antić M. Gregurić, Zagreb, 12. I. 1956, AP, III/12, 12 [¢ 6, 152].

[2] Zbog toga je kupovao elastične čarape. Antić Grabiću, Makarska, 29. XII. 1943, AP, I/47 19 [¢ 4, 874]; signatura provincijalata 1211/43. - Arhiv Vicepostulature, Grabić Antiću, 11. X. 1945

[3] Franjevački arhiv u Makarskoj, kutija XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 4. III. 1947. Arhiv Vicepostulature, Antić Petrovu, Zagreb, 16. III. 1947, AP, I/34, 44, [¢ 1 426]. Pisma svećeniku, III, 20/27, 56. Antić M. Mikuliću, Zagreb, 6. VI. 1947. AP, I/30, 30 [¢ 4, 583-584].

je većinom u krevetu.[4] Nastavio je slaviti misu i obavljati djelomično dužnosti. Izlazio je pomalo i van, ali zdravlje mu nije bilo dobro.[5] Antić je bolest želio iskoristiti za duhovni napredak. Nastojao je živjeti u Božjoj nazočnosti i obavljati duhovne vježbe koje je mogao obavljati. Molio je Gospodina da ga promjeni u novog čovjeka (*in alterum virum*) kako bi mu u svemu ugodio.[6]

Premda su mu odmori, koje je provodio najčešće u Samoboru ili u Brezovici,[7] zdravstveno pomagali, svaki napor i iscrpljivanje odražavali su se na njegovu nedovoljno izdržljivom i neotpornom organizmu.[8] Od 1950. oslabilo mu je i srce, pa je otada bio pod stalnim liječničkim nadzorom,[9] a bolest na nozi vjerojatno se pojavila kao posljedica slabog krvotoka. No on je molio Gospodina da najprije pomogne njegovu duhovnom a potom fizičkom srcu.[10]

Bolest se otada češće ponavljala, pa sljedeće godine nije mogao posjetiti ni fra Miju Anušića, iako je to želio.[11] Srce mu je sve više slabilo. Ponovno je pobolijevao. Liječnik Sokolić mu nije dopuštao napornije radove. Dopustio mu je samo jednom tjedno propovijedati, što je Antić od početka 1954. redovito činio subotom.[12] Ipak se čini da nije mogao odbiti pozive časnih sestara koje su tražile njegove duhovne usluge. Tako je u travnju iste godine išao u Brezovicu, sestrama karmelićankama, gdje je nakanio ostati dva dana, no kako se zakišilo a samostan je bio u polju, nije se odmah mogao vratiti jer nije imao cipela.[13] U kolovozu je ponovno bio u Brezovici kod karmelićanki, ali samo jedan dan.[14] Mjesec dana kasnije javio se s. Saleziji iz Samobora, gdje se na svježem zraku osjećao bolje[15], a odmah dva dana potom iz Karmela u Brezovici, gdje ga ponovno nalazimo između 24. rujna i 2. listopada,[16] odakle je dr. Mariji Rojc preporučio jednu gospođu za pregled, a javljao se i drugim svojim duhovnim prijateljima.[17]

---

[4] Franjevački arhiv u Makarskoj, kutija XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 3-11. VI. 1947.

[5] Antić Gabriću, Zagreb 14. III. 1947. Pisma, I [30/85], 132: Franjevački arhiv u Makarskoj, kutija XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 6. IV. 1947.

[6] Franjevački arhiv u Makarskoj, kutija XI. Antić Cikojeviću, Zagreb 3-11. VI. 1947.

[7] Preko ljeta 1952. boravio je u karmelićanskom samostanu u Brezovici gdje su ga časne sestre dobro "držale i hranile", pa im se nastojao odužiti moleći Gabrića da sakupi od dobrih duša vune kako bi im mogao pokloniti. Antić Gabriću, Zagreb 2. XII. 1952. Pisma, I [30/93], 138. - U srpnju 1953. ponovno je bio u Karmelu u Brezovici, vjerojatno i opet na oporavku, ali i na duhovnoj usluzi sestrama. Antić S. Mavrak, Brezovica, 29. VII. 1953, AP. II/24, 44 [◊ 2, 480].

[8] U vrijeme Vučemilove i Jankovićeve mlade mise bavio se pripremom, i obolio je.

[9] Usp. iskaz u Zavodu za patološku fiziologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu unesenom u povijest bolesti, Osobni dokumenti, 38 [¢ 7, 89].

[10] Antić A, Kujundžić, 26. IV. 1953, AP. II/19, 32 [◊ 2, 426].

[11] AP, I/1a, 3 [¢ 4, 4] Antić Anušiću, Zagreb, 8. VII. 1953.

[12] Antić S. Mavrak, Zagreb, 25. I. 1954, AP, II/24, 51 [◊ 2, 484].

[13] Antić S. Mavrak, Karmel, 4. i 6. IV. 1954, AP, II/24, 60 i 61 [¢ 5, 515-516].

[14] Antić S. Mavrak, Zagreb, 9. VIII. 1954, AP, II/24, 72 [¢ 5, 529].

[15] Antić S. Mavrak, Zagreb, 6. IX. 1954, AP, II/24, 74 [◊ 2, 497].

[16] Usp. Antić M. Rojc, Brezovica, 24. IX. 1954, AP, III/28, 3 [¢ 6, 306]. U posljednji datum je padala subota za koju Antić najavljuje da će do nje ostati. Antić S. Mavrak, Brezovica, 28. IX. 1954, AP, II/24, 78 [¢ 5, 536]. Međutim on se iz Karmela javlja M. Rojc i 14. X. 1954. , moleći je da pregleda jednu časnu sestru, AP, III/28, 3 [¢ 6, 306].

[17] Antić S. Mavrak, Brezovica, 8. IX. 1954, AP, II/24, 75 [¢ 5, 531-574]. - Antić Jadrijeviću, Brezovica,

God. 1955. u kolovozu je ljetovao skupa sa studentima u Živogošću,[18] gdje su mu more i smokve, koje zriju u to vrijeme, pogodovali zdravstvenom oporavku,[19] a odatle se vjerojatno preko Sinja vratio u Zagreb.[20] Čini se da nije imao većih zdrastvenih tegoba jer se bolest kroz duže razdoblje otada ne spominje u njegovu dopisivanju.

Teže je obolio, čini se, početkom lipnja 1958, a za imendan 13. lipnja skoro je čitav dan bio u krevetu. Iz samostanskog je ljetopisa poznato da je imao "mnogo čestitara".[21] Tridesetoga lipnja otišao je u bolnicu na Rebro.[22] Tu mu je ustanovljeno povećano srce, arterioskleroza, proširenje aorte i slabosti miokarda s aritmijom, te teška spondilartroza. Iz bolnice je otpušten 3. VII. i osjećao se bolje. Liječnik Pavao Sokolić je međutim držao da nije sposoban ni za kakav fizički rad i da se ne smije ni psihički umarati te da nekoliko sati, i dopodne i popodne, treba odležati ili se odmarati u naslonjaču, te da treba biti pod neprestanim liječničkim nadzorom. Uz lijekove mu je odredio i klimatsko liječenje u primorskom području,[23] pa se ubrzo pročulo da bi, zbog bolesti, mogao poći iz Zagreba u Dalmaciju.[24] Poboljšanje je bilo zakratko; 21. VII. bio je opet bolestan.[25]

Krajem srpnja 1958. pobolijevao je na desnoj nozi. Ležao je više dana u samostanu. Pregledao ga je 31. srpnja kirurg dr. Jurišić i uputio hitno u bolnicu. Sutradan, u petak 1. kolovoza prevezen je kolima hitne pomoći u bolnicu na Rebro. Dr. Neda [Hrčko] rekla mu je da ima upalu vene. Ustanovljena je tromboza. No liječnik je nastojao da ostane u bolnici zbog aritmije srca. Morao je ležati i stavljati obloge. Bolest se smanjivala. Antić se predao u Božje ruke. "Gospodin hoće da trpim", pisao je Mariji Krželj 11. kolovoza. "Hvala mu i slava! Neka se na meni

---

12. IX 1954, AP, I/19, 18 [¢ 4, 312]. Usp. također AP, II/24, 77 Antić S. Mavrak, Brezovica, 21.IX. 1954, [◊ 2, 499].

[18] Antić K. Bačić, Zagreb, 11. VIII. 1955, AP. II/1, 14 [◊ 2, 319]. - Antić D. Vojvodić, Živogošće, 15. VIII. 1955, AP, II/43, 1 [¢ 5, 966]. - Antić E. Magdić, Živogošće, 19. VIII. 1955, AP. III/21, 5 [◊ 2, 737].

[19] Usp. Antić M. Gregurić, Živogošće, 20. VIII. 1955, AP, III/12, 11 [¢ 6, 151].

[20] Iz Sinja se javio sestri Anđelini. Antić A. Kujundžić, Sinj, 12. IX. 1955, AP, II/19, 61 [¢ 5, 428].

[21] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 21 [13. VI. 1958]. Prema iskazu u Zavodu za patološku fiziologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu unesenom u povijest bolesti 30. VI. 1958. bolest se morala pokazati ranije. Tu se naime navodi da je "pred mjesec dana osjetio veoma jako stezanje iza prsne kosti, koje je trajalo satima, teško je disao i otekle su mu noge". Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 38 [¢ 7, 89].

[22] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 22 [30. VI. 1958].

[23] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 23. Pri otpuštanju iz bolnice dijagnoza je glasila: artheriosclerosis generalis; atheromatosis et dilatatio aortae; myocardiopathia artheriosclerotica cum arithmya absoluta; spondylarthrosis gravis; emphysema pulmonum; status post bronchopneumoniam. Zavod za patološku fiziologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, povijest bolesti, Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 38 [¢ 7, 88-93].

[24] Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Ksaver [Zagreb], 14. VII. 1958.

[25] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 24.

vrši Njegova sv. volja. Što on hoće, kako on hoće neka bude sa mnom.” Prikazivao je svoje trpljenje za svoju duhovnu djecu i prijatelje.[26]

Na Veliku Gospu, 15. VIII, pred podne je zazvonio samostanski telefon. Časne sestre iz bolnice s Rebra javljale su da je Antić “posve slabo”. Jedva što su se gvardijan fra Roko Tomić i fra Marijo Stipić, koji su ga pošli posjetiti, vratili u samostan, kad je opet zazvonio telefon. Časne sestre su zvale ponovno. Gvardijan i prof. Stipić su ponovno pošli na Rebro. Prema njihovoj procjeni, Antićevo je zdravstveno stanje bilo slabo, ali je on bio vedar i raspložen. “Neću ja umrijeti”, rekao je gvardijanu. Sa svoje bolesničke postelje dao je nekoliko preporuka, posebno naglašavajući važnost da škole i redovnički odgoj budu na što višoj razini. Još je i sutradan bio u životnoj “opasnosti”,[27] a onda se čini da se ponovno pomalo oporavljao.

Ubrzo potom bolest se ponovno pogoršala. Posjetio ga je i provincijal.[28] Premješten je u Zavod za patološku fiziologiju. Dr. Pavao Sokolić ga je želio zadržati kako bi mu provjerio rad srca. U bolnici je Antić čitao djela sv. Ivana od Križa, koja je upravo tada dobio iz Rima.[29] Nadao se i želio prizdraviti kako bi upotrijebio preostale snage za dobro drugih. Preporučio se i magistru Belamariću da s novacima izmoli devetnicu BDM kako bi mogao doći u visovačko svetište Majke od Milosti. Sav se stavio u Marijino bezgrješno srce izjavljujući se spremnim prihvatiti što Bog od njega zatraži.[30] Premda bolestan, primao je i bio spreman i u bolnici primiti svoje penitente,[31] a nekima je pisao i pisma.[32]

Zdravlje je krenulo nabolje.[33] Iz bolnice je otpušten 9. listopada 1958. na kućnu njegu i liječenje,[34] pa je sve do potkraj siječnja sljedeće godine bio prisiljen

---

[26] Antić E. Magdić, Zagreb, 26. VII. 1958, AP, III/21, 7 [◊ 2, 739]; - Antić D. Vojvodić, Zagreb, 14. VIII. 1958, AP, II/43, 9 [¢ 5, 988]. “Volja je Božja da sam u bolnici na Rebru od prvoga petka ovoga mjeseca”. Prvi petak u mjesecu o kojem govori Antić te je godine pao 1. kolovoza. - Antić Lovriću, Zagreb 4. VIII. 1958. AP I/26 3 [¢ 4 477]. - Antić M. Krželj, Zagreb, 11. VIII. 1958, AP, III/17, 9 [¢ 6, 236]. Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 25. Prema liječničkom izvještaju o povijesti bolesti Antić je primljen u bolnicu 2. VIII. Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 38 [¢ 7, 95].

[27] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 26-27, [15. i 16. VIII. 1958].

[28] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 26, [23. VIII. 1958].

[29] Usp Antić M. Krželj, Zagreb, 5.i 6. IX. 1958, AP, III/17, 10 i 11 [¢ 6, 238-241]. Oba su pisma sadržajno vrlo slična. - Antić I. Juriću, Zagreb, 24. X. 1958, AP, I/21, 49 [¢ 4, 410]. Pisma svećeniku, IV, 18.

[30] Antić Belamariću, Zagreb, 2. IX. 1958, AP, I/6, 5[¢ 4, 89]. Antić Lovriću, Zagreb 4. VIII. 1958, AP, I/26 3 [¢ 4 477].

[31] Usp. Antić F. Stipetić, Zagreb-Rebro, 6. IX. 1958, AP, III/35 109 [¢ 6, 461].

[32] Usp. Antić K. Oreb, Rebro, 18. IX. 1958, AP, II/29, 11 [◊ 2, 554].

[33] Antić Damjanoviću, Zagreb, 4. X. 1958, AP, I/12, 4 [¢ 4, 153].

[34] Otpusni list i povijest bolesti usp. Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 38 [¢ 7, 95]. Usp. također Antić I. Juriću, Zagreb 17. X. 1958. AP, I/21, 48 [¢ 4, 409] i Antić K. Bačić, Zagreb, 15. X. 1958, AP, II/1, 16 [¢ 5, 11]. Kako je tada izgledala kura tromboze vidi se potanko iz pisma Antić M. Gregurić, Zagreb, 24. II. 1959, AP, III/12, 20 [¢ 6, 160].

ležati u krevetu, a u samostankom je ljetopisu naveden kao "teški bolesnik".[35] Svoje zdravlje izručivao je ponovno u ruke Blažene Djevice Marije i prepuštao se volji Božjoj.

> "Ako hoće Gospodin da me uzme prikazujem sve za Provinciju. Ako mi dade još koji dan, želio bih nešto učiniti za Provinciju, za duše, za sv. Crkvu barem trpljenjem, molitvom i žrtvom. To je moja odluka i s time se prikazujem Gospodinu."[36]

Uz takvo duhovno raspoloženje nije zaboravljao uzvratiti na pokazanoj pažnji osobama koje su mu pomagale u njegovu zdravstvenom oporavku. Liječnici koja ga je liječila nastojao je "za duhovnu korist" pribaviti zbornik kongresa liječničke sekcije iz Lurda. Pod dojmom ljubavi i uslužnosti koje su mu pokazale sestre u bolnici čini se da im je poklonio *Sex alae Seraphim* sv. Bonaventure. Sestrama sv. Križa pokušao je priskrbiti autentične relikvije sv. Franje i relikvijar, a za neki drugi samostan relikvije sv. Male Terezije.[37] Zagrebačkom svećeniku Mihovilu Dudašu, župniku Rebra, koji ga je u bolnici posjećivao, pokušao je od fra Karla Balića dobiti neke bibliografske podatke za disertaciju.[38]

Je li bolest oslabila Antićevu moć koncentracije, teško je reći. Činjenica da je odmah sutradan, nakon što je Baliću uputio oduže pismo, ponovno pisao posebno pismo kao čestitku za imendan ne bi morala biti nikakav dokaz za tu pretpostavku, jer mu je čestitka za imendan poslužila za udobrovoljavanje, da lakše od Balića zamoli korske priručnike (usuale) klarisa iz Rima i Asiza.[39] Ipak nije isključeno da mu je sjećanje na imendan promaklo jer i sam provincijalu Lovriću piše da mu se zdravlje mijenja vrlo često.[40] Pred sam Božić činilo mu se da mu se zdrastveno stanje poboljšava.[41] No, na završetku godine, kad je poželio pozvati na ispovijed sebi srodnu dušu s. Saleziju, morao je odustati jer je imao ognjicu. No, on je za nju prikazao Bogu svoje molitve i čitavi svoj dan.[42]

Početkom 1959. zdravlje mu je čini se krenulo nabolje.[43] To mu je omogućilo da više vremena može provoditi u samostanskoj kapeli ili u crkvi uronjen u molitvu. Na sv. Matiju apostola, 25. veljače, čini se da je dugo i dugo molio u crkvi

---

[35] Antić K. Jukić, Zagreb, 26. XI. 1958, AP, III/13, 49 [¢ 6, 211]; Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 37 [21. I. 1959], str. 37 [30. I. 1959].

[36] Antić Baliću, Zagreb, 17. X. 1958, AP, I/4, 17 [¢ 4, 44-45].

[37] Antić Baliću, Zagreb, 17. X. 1958, AP, I/4, 17 [¢ 4, 44-45]; Antić I. Juriću, Zagreb, 17. X. 1958, AP, I/21, 48 [¢ 4, 409]. *Pisma svećeniku,* IV, 17. - Antić Sestrama sv. Križa, Zagreb, 10. X. 1958. AP, II/46, 1 [¢ 5, 1097]. "Divim se vašoj požrtvovnosti, nesebičnosti i vašem radu za bližnjega, u komu vaš djevičanski život izgara pred Bogom iz ljubavi." Antić je i ranije nabavljao relikvije kako se vidi iz pisama fra Ivana Jurića. AFPPOS, Spisi I. Jurića, Jurić Antiću, 3. V. 1953.

[38] Antić I. Juriću, Zagreb, 24. X. 1958, AP, I/21, 49 [¢ 4, 410]. *Pisma svećeniku,* IV, 18.

[39] Antić Baliću, Zagreb, 18. X. 1958, AP, I/4, 18 [¢ 4, 46]

[40] Antić Lovriću, Zagreb, 26. XI. 1958, AP I/26 4 [¢ 4 481].

[41] Antić Petrovu, Zagreb, 23. XII. 1958, AP, I/34, 97 [¢ 1 456]. *Pisma svećeniku,* III, 20/85, 95.

[42] AP, III/7, 1 [◊ 2, 648] AP, II/24, 99 [◊ 2, 506].

[43] Antić Č. Čajko, Zagreb, 14. I. 1959, AP, II/6, 12 [¢ 5, 142].

pred izloženim svetotajstvom. Pa premda je osjećao i nasrtaje rastresenosti, uživao je u Božjoj nazočnosti i njemu se potpuno predao.[44]

Zdravstveno poboljšanje nije donijelo i ozdravljenje.[45] U travnju ga je bolest sve više privezivala uz samostansku sobicu. Ipak nije napuštao svoje duhovne penitente. Ostatak vremena provodio je, potpuno predan u ruke Božje, čitajući duhovne knjige i pripremajući sa suradnicima prijevode duhovnih tekstova.[46] Pisao je na različite strane kako bi pomogao osobama koje su tražile njegovu preporuku ili pomoć, bilo da se radilo o studentskim radovima, poteškoćama u redovničkim družbama,[47] smještaju osoba preko praznika u Rimu,[48] traženju radnog mjesta[49] itd.

U srpnju se nije osjećao slabo. Činilo se da mu je zdravlje krenulo nabolje.[50] To ga je vjerojatno ponukalo da je tek nakon ljetnih vrućina (25. ili 26. VIII. 1959) pošao na odmor u Samobor,[51] gdje je ostao do polovice listopada i gdje se barem u početku osjećao ugodno,[52] a vjerojatno je ostao i kasnije, jer se odatle nastavio dopisivati sa svojim duhovnim kćerima.[53]

Potom se vratio u Zagreb duhovnom vodstvu, svojim planovima za izdavanje duhovnih knjiga, naročito priređivanju razmatranja o *Pravilu kao knjizi života,* o čemu je već bilo govora, i pomaganju osoba koje su mu se utjecale za pomoć.[54]

---

[44] Arhiv Vicepostulature, Antićevi osobni zapisi [¢ 7, 179, prijepis 80] - 25. veljače našao se u gvardijanatu da bi gvardijanu fra Roku Tomiću čestitao dvadeset i petu obljetnicu misništva. Od "nekoliko riječi" koje je Antić tada izrekao, ljetopisac fra Venceslav Glibotić pribilježio je samo rečenicu: "O. Roko je dobar." Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 40 [25. II. 1959].

[45] Usp. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 29. III. 1959, AP, II/19, 75 [¢ 2, 437].

[46] O toj bolesti Antić piše K. Jukić, Zagreb, 18. IV. 1959, AP, III/13, 50 [¢ 6, 212]. da je oslabio i zato joj za Uskrs nije mogao pisati. "Nema zla, kaže liječnik, ali se moram jako jako čuvati. U ruke Božje, pa kako On hoće."

[47] Od Balića je tražio savjete s obzirom na vrhovno poglavarstvo osnivateljice Kćeri milosrđa časne sestre Marije Petković. Usp. Antić Baliću, Zagreb, 20. XI. 1959, AP, I/4, 21 [¢ 4, 51-52].

[48] Antić I. Juriću, Zagreb, 20. V. 1959, AP, I/21, 52 [¢ 4, 412]. Pisma svećeniku, IV, 19.

[49] Profesorici Polić je pokušao pronaći zaposlenje pri ratnoj mornarici ali se nije usudio izravno pisati svom nekadašnjem učeniku admiralu Pecotiću prije nego ispita "kako je on raspoložen prema nama". Antić K. Jukić, Zagreb, 18. IV. 1959, AP, III/13, 50 [¢ 6, 212].

[50] Antić M. Gregurić, Zagreb, 22. VII. 1959, AP, III/12, 22 [¢ 6, 162].

[51] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 54 [26. VIII. 1959].

[52] Usp. Antić Grafu, Samobor, 27. VIII. 1959, AP, I/18, 4 [¢ 4, 283], - Antić F. i M. Stipetić, Samobor, 29. VIII. 1959, AP, III/35 114 [¢ 6, 462] i Antić I. Juriću, Zagreb, 18. X. 1959, AP, I/21, 53 [¢ 4, 413]. Pisma svećeniku, IV, 20.

[53] Odatle je pisao gospođi Bićanić, s. Anđelini Kujundžić, s. Saleziji Mavrak i Čedomili Čajko, a otada su dokumetirani i njegovi češći kontakti sa Služavkama Maloga Isusa preko voditeljice s. Lidije Tomić, pa je vjerojatno tu proveo čitavo vrijeme. Antić E. Bićanić, Samobor, 29. VIII. 1959, AP, III/7, 1 [¢ 2, 648]; - Antić Č. Čajko, Samobor, 11. IX. 1959, AP, II/6, [¢ 5, 151]. Antić A. Kujundžić, Samobor, 6. IX. i 1. X. 1959, AP, II/19, 77-78 [◊ 2, 439-440]; Antić S. Mavrak, Samobor 8. X. 1959, AP, II/24, 105 [◊ 2, 511]. Antić L. Tomić, Samobor, 10. IX. te 6 i 7. X 1959.

[54] Molio je fra Miju Brleka da bi pomogao studentu fra Stanku Aniću pri obradi teološkog rada, Antić Brleku, Zagreb, 11. IV. 1960, AP, I/8, 8 [¢ 4, 102-103]. Od fra Ivana Jurića je molio piksidu za jednu kapelicu časnih sestara i dostavio mu adrese petorice svojih Antića kojima je Jurić trebao dostaviti neke potrepštine (Antić I. Juriću, Zagreb, 11. IV. 1960, AP, I/21, 55 [¢ 4, 414]). Ujedno ga je molio i da bi

Ipak bilo zbog duhovnih poslova, bilo zbog odmora ponekad je odlazio iz samostana u okolicu Zagreba. Tako se čini da je 24. IV. 1960. podigao put križa u Brezovici i boravio, vjerojatno, više dana.[55] Iz zagrebačkog Kraljevca, najvjerojatnije iz samostana Služavki Malog Isusa, čestitao je 9. VII. 1960. provincijalu zagrebačkih franjevaca Damjanoviću ponovni izbor za provincijala.[56] Zbog oporavka i odmora preko ljeta je (27. VII - 8. IX. 1960) boravio u Okiću kod svećenika Frkina, gdje se izvan gradske vreve, u prirodi i na svježem zraku oporavljao. Tu su ga posjetila i subraća iz samostana. No, čini se da se slabije oporavio nego prethodnih praznika u Samoboru,[57] a stvarale su mu poteškoću i slabe prometne veze sa Zagrebom, jer je do željezničke postaje imao tri sata pješačenja, a do postaje nije bilo prijevoznog sredstva.[58] U listopadu je ponovno bio u Samoboru,[59] a tu je i pred Božić održao duhovne vježbe časnim sestrama klarisama, a čini se proveo i sam Božić.[60]

Premda bolestan, gledao je s nadom i u ovozemaljsku budućnost. Posebno ga je oduševila najava Drugoga vatikanskog sabora, pa je s nadom molio da donese obilan plod Crkvi i čovječanstvu.[61] No, već fizički oslabio, u komunističkoj zemlji ograničeno obaviješten o zbivanjima u Crkvi, premda bolje od ostalih svećenika, fra Ante nije zahvaćao u svu opsežnost Sabora. Promatrao ga je iz svoje zagrebačke sredine u kojoj komunizam nije dopustio Crkvi normalan razvoj. To ga je potaklo i na prijedlog koji je 1961. uputio fra Karlu Baliću, a bavi se ponajviše praktičnim pitanjima. Pismo je Balić predao svom suradniku fra Petru Čapkunu, nekadašnjem Antićevu pomoćniku, da iznese svoje mišljenje. No Čapkunovo se mišljenje razlikovalo od Antićeva, osim u pristupu mistici, pa se Balić, čini se, nije poslužio Antićevim prijedlogom na Saboru. No, Antićev zaključak da je potrebno duše upućivati "največim vrhuncima mistike", a što na kraju krajeva znači da volja Božja postane naša volja i da budemo s Bogom jedno kao što su tri božanske osobe, ostao je trajno valjan zaključak.[62]

---

pomogao pronaći u Rimu boravište njegovu sinovcu i studentici Tini . (Antić I. Juriću, Zagreb, 17. VI. 1960, AP, I/21, 54 [¢ 4, 416]).

[55] Zapis o postavljanju puta križa u Vicepostulaturi. Odatle je pisao Č. Čajko. Antić Č. Čajko, Zagreb, 24. IV. 1960, AP, II/6 [¢ 5, 167]. Taj dan je bila nedjelja po Uskrsu (bijela) a Antić u pismu navodi da ostaje do petka, što bi značilo do 29. travnja.

[56] Antić Damjanoviću, Zagreb, 9. VII. 1960. AP, I/12, 6 [¢ 4, 155].

[57] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 74 i 75 [7. VIII. i 8. IX. 1960].

[58] AP, III/7, 3 [◊ 2, 650]; Antić Aniću, Okić, 30. VII. 1960, AP, I/45 [¢ 4, 834]. Usp. Antić Č. Čajko, Okić, 10. VIII. 1960. AP, II/6, [¢ 5, 171]. - Antić F. i M. Stipetić, Okić, 10. VIII. 1960, AP, III/35 117 [¢ 6, 464]. - Antić L. Tomić, Zagreb, 13. VIII. 1960, AP, II/36, 9 [¢ 5, 821].

[59] Antić A. Kujundžić, Samobor 1. X. 1962, AP, II/19, 81 [◊ 2, 443].

[60] Usp. Antić Baliću, Zagreb, 26. XII. 1960, AP, I/4, 23 [¢ 4, 55].

[61] Antić Baliću, Zagreb, 26. XII. 1960, AP, I/4, 23 [¢ 4, 56].

[62] Usp. Antić Baliću, Zagreb, 20. III. 1961, AP, I/4, 24 [¢ 4, 57-58]. Na Antićevu molbu da bi se produžio studij dogmatike Čapkun je dodao bilješku kako je Evađelje "opus vitae et non solum annorum theologiae". Čapkun nije bio ni pristalica manuala na teologijama držeći da su "dodijali". Ali je s Antićem stajao na stajalištu da je teologija "practica scientia". Ipak je budućnost dala pravo Antiću jer je studij teologije za licencijat (magisterij) kasnije zaista s jedne godine podignut na dvije godine, a za svećenike koji se spremaju za pastoralnu službu uvedena je nakon diplomiranja pastoralna godina.

Fra Ante je zaista i živio u tom mističnom ozračju. On se smatrao oruđem u rukama Svevišnjega. Bolest koja ga je mučila, a potkraj svibnja 1961. uhvatio je i laganu upalu pluća, pa je imao ognjicu, morao ležati i primao je injekcije penicilina,[63] nije oslabila njegovu skrb za Božju slavu. Pa kad mu je na Tijelovo upalo u oči da svetkovina nema vlastito predslovlje on je i u tom vidio Božji prst te je isti dan pisao fra Karlu Baliću da izradi predslovlje. Prijedlog nije uputio kako bi ga predložio običan vjernik ili znanstvenik teolog. Nije ga uputio u svoje ime nego kao Gospodnju volju.[64]

Potkraj lipnja je i opet imao upalu pluća. Obilazili su ga dr. Težinac i dr. Jelavić s Rebra. Primao je injekcije penicilina pa se ognjica smanjila. Predan u volju Oca nebeskoga, Antić se nije puno uznemirivao. Subraća su, računajući na njegovu dob i zdravstveno stanje, ipak pomišljala da bi mogao "otputovati". Vjerojatno je upravo pod takvim dojmom ljetopisac zapisao da je "neophodno potreban".[65]

Otkuda takva potreba za Antićem? Uz duhovno vodstvo koje je obavljao, Antić je još pomišljao na ciklostilsko umnažanje knjigâ o redovništvu, ali objavljivanje knjigâ je jedva ostvarivao i kad je bio zdraviji, pa se njegova "neophodnost" ne može odnostit na takav posao. Ponekad je zagovarao bolesne osobe preporučujući ih liječnicima preko časnih sestara,[66] ili se brinuo za ostale tjelesne potrebe onih koji su mu se utjecali za pomoć,[67] što je bilo plemenito djelo, no zbog toga bi bilo pretjerano govoriti o nečijoj "neophodnosti", Osiguravao je molitve pobožnih duša za potrebe samostana i subraće,[68] i sam se prikazivao Gospodinu. I upravo u njegovoj duhovnoj djelatnosti on je samostanu bio "neophodno potreban" jer

---

[63] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 92 [26. V. 1961]. Liječio ga je dr. Jelavić. AP. III/7, 5 [◊ 2, 651].

[64] Antić Baliću, Zagreb, 1. VI. 1961, AP, I/4, 26 [¢ 4, 59]. "Primite ovaj moj prijedlog ne od mene, nego od Gospodina."

[65] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 94. [28. VI. 1961]. Usp. također Antić E. Bićanić, Zagreb 28. VI. 1961, AP. III/7, 6 [◊ 2, 653].

[66] Usp. Antić A. Momčinović, Zagreb 20. I. 1961. AP, II/28, 2 [◊ 2, 536]; Antić M. Ostrognaj, Samobor, 8. IX. 1962, AP, II/30, 6 [¢ 5, 763].

[67] Studentici Mandici Baković tražio je sobu u Zagrebu (Antić B. Milašin, Zagreb, 10. X. 1961, AP, II/26, 24 [¢ 5, 698]). Za svoju sinovku, studenticu, molio je sestre da bi joj pomogle prirediti jedno predavanje (Antić B. Milašin, Zagreb, 22. XI. 1961, AP, II/26, 26 [¢ 5, 700]). Brinuo se za praznike Tini Antić I. Juriću, Zagreb, 9. X. 1961. AP, I/21, 63 [¢ nedostaje]. Antić subraći u Rimu Zagreb, 10. X. 1961. AP, I/48, 7 [¢ 4, 905]. Pisma svećeniku, IV, 23-24, i stažiranje (praksu) dr. Desanki Barić u rimskoj bolnici San Camillo ili negdje drudje. Antić I. Juriću, Zagreb, 9. III. 1961, AP, I/21, 60-62 [¢ 4, 420-422]. Pisma svećeniku, IV, 24 a iz navedenih pisam se razabire da se nekim studenticama brinuo i za odjeću.

[68] Tako je od s. Bernardine Horvat tražio da preporuči poglavarici da svaka sestra za tri dana prikaže sv. misu, pričest i sv. krunicu "Majci Božjoj za jednog svećenika koji boluje od raka i čija se smrt očekuje, da ga čudotvorna Majka Božja Sinjska ozdravi". A Bernardinu moli "da se iz poslušnosti prikaže Gospodinu za ozdravljenje ovog svećenika, ako je to po volji Božjoj". Antić B. Horvat, Zagreb, 21. XII. 1961, AP, II/11, 12a [◊ 2, 382]. - Radi se najvjerojatnije o fra Damjanu Grgatu koji je te godine bolovao u Zagrebu u samostanu Majke Božje Lurdske. (Usp. Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 102-108 [6. XI. 1961, - 4. I. 1962]. Damjana izričito spominje kad je tražio molitve od predstojnice sestra Malog Isusa. Antić nepoznatoj sestri Malog Isusa, Zagreb, 3. I. 1962, AP, II/48, 10 [¢ 5, 1223].

je samostan upravo s njim dobio na duhovnom značenju u hrvatskom glavnom gradu. Gospodin ga je ipak usprkos željama subraće i njihovoj računici polako pripremao na prijelaz, udjeljujući mu tek kraće zdravstvene predahe na putovanju prema vječnosti.

Oporavivši se od upale pluća, potkraj ljetnih praznika, negdje u rujnu do prvih dana listopada, proboravio je u Samoboru, koji je držao divnim mjestom za odmor.[69] Posebno je bio oduševljen skladom koji je vladao u redovničkoj obitelji, što je pogodovalo njegovu duhovnom ozračju.[70] Tu je čini se potkraj rujna i sam obavio duhovne vježbe[71] i držao duhovnu obnovu. U sljedećem mjesecu, studenom, opet je "desetak dana" proveo u Samoboru, držao duhovne vježbe časnim sestrama klarisama[72] i vodio duhovnu obnovu franjevcima, ostavši i sam zadivljen vladanjem i pobožnošću studenata.[73]

I u prvoj polovici sljedeće 1962. godine pobolijevao je i zdravstveno stanje mu je bilo promjenljivo.[74] On je ipak živo pratio zbivanja u Crkvi u Hrvatskoj, održavao veze s hrvatskim teolozima i brinuo se za duhovnu literaturu.[75] No, nije zaboravljao ni uobičajene izraze pažnje koji su mu pružali priliku da osobe potakne na gorljiviji, predaniji i bogoljubniji rad u svojoj službi.[76]

Preko ljeta se oporavljao i bio na duhovnoj usluzi časnim sestrama sv. Križa na Vrhovcu. Bio je oduševljen smještajem, gostoljubivošću i pažnjom koju su mu sestre iskazivale. Zdravstveno se osjećao bolje. Ponavljajući riječi da bi izrazio svoje zadovoljstvo, pisao je sestri Martinki: "Na Vrhovcu mi je bilo veoma veoma veoma lijepo, korisno i dobro u svakom pogledu. Nigdje se nisam tako osjećao kao na Vrhovcu. U svakom pogledu bilo duhovno bilo tjelesno, zdravstveno bilo je odlično tako da se bolje nije moglo ni poželjeti." Nadstojnica mu je bila brižljiva

---

[69] Usp. Antić Damjanoviću, Zagreb, 27. IX. 1961, AP, I/12, 7 [¢ 4, 156]. U Samobor je došao prije 12. IX. kad se odatle javio sestri Beati Milašin. Antić B. Milašin, Samobor, 12. IX. 1961, AP, II/26, 23 [¢ 5, 697]. No, poneki njegovi penitenti su ga i tu pronalazili. Izvanprocesualna svjedočanstva, 82a (don Slavko Mikelin).

[70] "Zaista lijepo je u Samoboru, lijepo je u onoj uzornoj i izglednoj redovničkoj obitelji. Tu se moli, tu se uči, tu se sluša, tu se radi, tu se sve uzimlje ozbiljno i surađuje s milošću Božjom i redovničkim svetim Pravilima. Ja Vam, dragi Oče, čestitam na takvom uzornom učilištu i mogu Vam reći, da je to prvo naše filozofsko učilište na pravoj svojoj visini i ozbiljnoga nauka i redovničke stege i redovničke ozbiljnosti kojom se shvaća nauk i duhovni život." Antić Damjanoviću, Zagreb, 31. X. 1961. AP, I/12, 8 [¢ 4, 157].

[71] Antić Č. Čajko, Zagreb, 17. IX. 1961, AP, II/6 [¢ 5, 179].

[72] AP. III/7, 7 [◊ 2, 654 i 655 duplikat pisma].

[73] Antić S. Majstorović, Zagreb, 28. XII. 1961, AP, I/27, 2 [◊ 2, 208-209]. - Iz Samobora se vratio u Zagreb 21. studenoga. Antić B. Milašin, Zagreb, 22. XI. 1961, AP, II/26, 26 [¢ 5, 700]. Vjerojatno je u Samoboru nastala njegova bilješke o poniznosti datirana 13. XI. 1961. i sačuvane na jednom listiću u Arhivu Vicepostulature, Antićevi osobni zapisi [¢ 7, 182, prijepis 81].

[74] Usp. Antić Crnkoviću, Zagreb, 29. I. 1962, AP, I/10, 1 [¢ 4, 114]; Antić Brleku, Zagreb, 8. I. 1962, AP, I/8, 10 [¢ 4, 105].

[75] Usp. Antić I. Juriću, Zagreb 29. I, 5. II. i 12. III. 1962, AP, I/21, 66-68 [¢ 4, 424-426].

[76] Tako npr. dok je čestitao novoizabranom provincijalu isusovaca Ivanu Fučeku, nije propustio priliku da ga zamoli da nastoji poštivati, izabrati i prihvatiti prijedloge subraće u svojoj starješinskoj službi. Antić Fučeku, Zagreb, 25. VII. 1962, AP, I/16, [¢ 4, 192-194].

kao majka. Sestre uslužne a tako i kandidatice. Bili su to nezaboravni dani.[77] Čini se da je proveo tri tjedna "kao na odmoru", a ljetne praznike i poslije njih više od dva mjeseca kod franjevaca u Samoboru, te se 5. XI. trebao vratiti u Zagreb, gdje je nastavio svoj apostolski rad.

Činilo mu se da se oporavio i osjećao se bolje.[78] Radilo se zapravo tek o kraćem poboljšanju, jer su poboljšanja već duže vremena bila promjenljiva i varljiva. Tako je zasigurno 31. siječnja 1963. ponovno bio u krevetu.[79] Bolest će ga navesti, a možda i pritisak samostanskih poglavara, da je ipak uskoro skratio vrijeme primanja stranaka na četiri sata.[80] Negdje potkraj travnja ili u prvoj polovici svibnja počeo ga je mučiti laki išijas koji mu je otežavao rad već oslabljenog srca.[81] No on je uporno skrbio i nadalje za svoju duhovnu djecu i pisao im pisma. Braću franjevce u Provinciji pokušavao je oduševiti duhovnijim životom moleći da Gospodin proslavi i "uzdigne na oltar za primjer i za odvjetnika"[82] fra Stanka Petrova koji je te godine preminuo. Pokrenuo je prikupljanje uspomena od onih koji su ga poznavali.[83] Bolesne je hrabrio svojim primjerom i jačao duhovnom ljubavlju i pažnjom.[84] Zalagao se da ne ugasne klica redovničkih zvanja.[85] No oni koji su mu

---

[77] Antić M. Ostrognaj, Samobor, 8. IX. 1962. AP, II/30, 6 [¢ 5, 763-764]. Usp. i Antić E. Bićanić, Zagreb-Vrhovac, 12. VIII. 1962, AP, III/7, 11 [¢ 6, 107]. Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982, str. 120 [7. VIII. 1962].

[78] Antić B. Horvat, Zagreb, 17. XI. 1962, AP, II/11, 13 [◊ 2, 383]. Dozvolu da može provesti ferije u Samoboru zatražio je od provincijala Damjanovića 2. VII. 1962. (Antić Damjanoviću, Zagreb, 2. VII. 1962, AP, I/12, 10 [¢ 4, 159].) S Vrhovca je pisao s. Gonzagi Šmit 7. VIII, AP, II/34, 14 [◊ 2, 610]. i fra Joakimu Friganoviću, 16. VIII. 1962. AP, I/15, 4 [¢ 4, 189]. Usp. također Arhiv Vicepostulature, Sestra Čedomila [Čajko] Antiću, Novi Marof 28. X. 1962. U Samobor je došao najvjerojatnije 25. VIII, kako se da zaključiti iz njegova pisma datiranog 26. VIII [u prijepisu pogrešno 16. VIII, u kojem kaže da je "danas u subotu" došao u Samobor. Kako je subota te godine bila 25. VIII. vjerojatno je pismo dovršio i datirao tek sutradan, ili je u datiranju pogriješio datum, što je vjerojatnije nego dan. Isti datum je naveden i u pismu sestri Lukreciji Mičić, Samobor, 26. VIII, 1962, AP, II/25, 2 [¢ 5, 655]. Usp. AP, II/28, 12 [◊ 2, 539]. Damjanoviću je 25. IX. zahvalio da mu je dopustio provesti praznike u Samoboru (Antić Damjanoviću, Zagreb, 25. IX. 1962, AP, I/12, 11 [¢ 4, 160]). No, tamo se pojavljivao i kasnije (7. X. usp. AP, II/32, 1 [◊ 2, 586]).

[79] Antić K. Borković, Zagreb, 31. I. 1963, AP, I/7, 1 [◊ 2, 5].

[80] Stranke je primao u 10,00-12,00 i 17,00-19,00 sati. Usp. Antić V. Jagnjić, Zagreb, 19. III. 1963, AP, II/12, [¢ 5, 276].

[81] Antić M. Mikuliću, Zagreb,10. VIII. 1963, AP, I/30, 47 [¢ 4, 617]. "Skoro ima tri mjeseca nosim išijas ali ne teški više je za me neugodni." Antić L. Markoviću, Zagreb 8. IX. 1963, AP, I/29, 1[◊ 2, 214]. "Kroz ovo ljetno vrijeme, pače poslije Uskrsa Gospodin je na me pustio laki ishijas. […]" Uskrs je 1963. bio 14. travnja.

[82] Antić I. Juriću, Zagreb, 4. IV. 1963, AP, I/21, 78 [¢ 4, 437]. Pisma svećeniku, IV, 30.

[83] Antić je zamolio Balića da bi skupio u Rimu sve uspomene od onih koji su Petrova poznavali sa sveučilišta ili kasnije iz susreta u Rimu. Antić Baliću, Zagreb, 4. IV. 1963, AP, I/4, 30 [¢ 4, 64-65]. - Nakon što je zatražio mišljenje fra Nikole Gabrića bi li se trebao i morao provesti proces za Petrovljevu beatifikaciju (Antić Gabriću, Zagreb 26. IV. 1963. Pisma, I [30/110] 146), a vjerojatno i od još nekih njegovih prijatelja. Odustao je kad je saznao da su najintimniji Petrovljevi prijatelji rekli da "ne može na oltar.. Antić I. Juriću, Zagreb, bez datuma. AP, I/21, 92 [¢ 4, 452].

[84] Kad je oboljela sestra Daroslava Vojvodić, Antić je, iako i sam nemoćan, tražio da mu označi dan i sat kad je može posjetiti, izjavivši se spremnim zamoliti gvardijana da mu dozvoli poći taksijem. Antić D. Vojvodić, Zagreb, 20. IV. 1963, AP, II/43, 30 [¢ 5, 1047].

[85] Usp. Antić K. Borković, Zagreb, 31. I. 1963. i 3. III. 1963, AP, I/7, 1-2 [◊ 2, 4-6]. Nadnevak drugog pisma je u izvorniku popravljan čini se iz broja 2 u 3.

se obraćali, videći ga već nemoćna, vjerojatno su manje tražili materijalnu pomoć, premda ni ona nije izostala.[86]

U srpnju je, te godine, u Zagrebu vladala silna vrućina. Antić je imao lakšu upalu pluća. Dr. Neda Hrčko odredila mu je penicilin i streptomicin, a injekcije su mu dolazile davati sestre s Rebra. Slavio je misu, no gvardijan Tomić bilježi da su ga "neke časne izmorile". Zbog toga je zabranio svaki posjet, pa čak i dvjema gospođama koje su 3. srpnja stigle iz Zadra, iako se Antić tada osjećao bolje. Za vrijeme poboljšanja čak je pisao i pisma ležeći u krevetu.[87] Posjećivao ga je dr. Neven Jelavić. No 13. srpnja za vrijeme mise mu je pozlilo, tako da su ga poslije mise na stolici trebali prenijeti u sobu. Župnik je zamolio generalnog vikara Bakšića da digne klauzuru s Antićeve sobe koja se nalazila uz kapelu kako bi liječničko osoblje i posluga mogli ulaziti u sobu.[88] Kad ga je cjelokupno samostansko osoblje na blagdan zaštitnika Provincije Presvetog Otkupitelja posjetilo i zahvalilo što je učinio za provinciju rekao je: "Eto draga braćo, ja prikazujem svoj život Bogu za Provinciju."[89] Otada je stalno bio pod liječničkim nadzorom, a njegovale su ga časne sestre.[90] Zdravlje se pomalo popravljalo, a on je 19. VII. prenesen u prizemlje samostana izvan klauzure, gdje su se nalazili uredi i kapelica "radi liječničke pomoći i njege". Početkom kolovoza opet je počeo misiti, izlaziti na terasu i čak primati stranke.[91] No, poboljšanja su bila samo kratkotrajna.

Bolest je prihvaćao kao i "svaki križ", spreman "s Gospodinom piti njegov kalež". Sve je primao iz Božje ruke, na svemu mu zahvaljujući i u svemu želeći "savršeno ispuniti volju Božju". Pa i kad je išijas prestao, slaboća srca je ostala tako da je uglavnom morao biti "na krevetu i u krevetu".[92] U takvim prilikama našao je posebno razumijevanje u gvardijana fra Roka Tomića u kojeg je Antić imao puno povjerenje.[93] Čini se da mu je, tada ili nešto kasnije, posebno pomagala

---

[86] Iz pisama je vidljivo da se brinuo za sinovku i za suprugu svoga sinovca kako bi im pronašao radno mjesto u Njemačkoj. Antić B. Milašin, Zagreb, 2. III. 1963, AP, II/26, 30 [¢ 5, 705]. Studentici Mandici Baković tražio je smještaj, posao ili mogućnost studija preko kapucina fra Kreše Borkovića i kapucinskih trećoredica u Splitu (Antić K. Borković, Zagreb, 12. i 23. III. 1963. AP. I/7, 3-4 [◊ 2, 7-8]). Gospođu Bićanić je usrdno molio da prepiše na stroju maturalnu radnju siromašnoj maturantici Nedi Matojic (Antić E. Bićanić, 6. V. 1963, AP, III/7, 15 [◊ 2, 659]). A za neku studenticu kojoj je trebalo prepisati rad na pisaćem stroju ponudio je časnim sestrama da će im on pronaći sredstva s kojima će isplatiti prepisivanje (Antić B. Milašin, Zagreb, 22. VI. 1963, AP, II/26, 31 [¢ 5, 707-708]).

[87] Usp. Antić I. Malinki, 8. VII. 1963, AP, II/21, 4 [◊ 2, 454].

[88] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Ljetopis samostana, svetišta, župe Majke Božje Lurdske u Zagrebu, 1962-1964, str. 1. -13. VII. 1963.

[89] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Ljetopis samostana, svetišta, župe Majke Božje. Lurdske u Zagrebu, 1962-1964, 15. VII. 1963.

[90] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Ljetopis samostana, svetišta, župe Majke Božje Lurdske u Zagrebu, 1962-1964, 16. VII. 1963.

[91] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Ljetopis samostana, svetišta, župe Majke Božje Lurdske u Zagrebu, 1962-1964, 2, 3. i 6. VIII. 1963. - Antić L. Markoviću, Zagreb, 8. IX. 1963, AP, I/29, 1[◊ 2, 214].

[92] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 10. VIII. 1963, AP, I/30, 47 [¢ 4, 617]; 5. XII. 1963, AP, I/30, 48 [¢ 4, 619].

[93] Antić M. Mikuliću, Zagreb, 10. VIII. 1963, AP, I/30, 47 [¢ 4, 617]: "Isti čas kad primim od Tebe dobročinstvo Tvoje bratske, sinovske dobrote, ljubavi i darežljivosti odmah isti momenat dajem, nosim našem dobrom Mp. O. Gvardijanu, koji sve primi i uredi." U pismu datiranom Zagreb, 2. I. 1964, AP, I/30, 50 [¢ 4, 622]. naziva ga "naš dragi i dobri O. Gvardijan".

sestra Martinka Ostrognaj za koju Antić kaže da se ponižavala i sebe nadvladavala da mu pomogne u najtežim potrebama.[94]

U kolovozu je opet teže pobolijevao, ali je primao stranke i kad nije više mogao ustati iz kreveta, a zbog upale pluća teško je i govorio.[95] Pisao je pisma svojoj duhovnoj djeci, ležeći i sjedeći na krevetu.[96] U takvom stanju ponovno i ponovno molio je od Boga milost božanske prisutnosti, da svi koji k njemu dođu ne nađe njega već Isusa, a kad od njega otiđu, da budu "puni Isusa i Duha Svetoga". Svome duhovniku Markoviću povjerio je da se ponovno i ponovno vraća spisima svete Terezije. Posebno čita o petom stanu *Duhovnog dvorca* i svaki dan moli da bi i sam unišao u taj stan.

Kako se njegov fizički život trošio, duša mu se oslobađala tjelesnih spona i još više čeznula za božanskim. Ideali su mu postajali još privlačniji. Želio je "biti samo Božji". Ali i to "s Božjom pomoći", svjestan da bez nje ne može biti ni Božji. Stoga svoj život posvećuje Isusu, Mariji i dušama za koje Krist hoće da ih pomaže na njihovu hodu spasenja, želeći "sve duše sve više privesti Bogu, Mariji, duhovnom životu".[97]

Dio vremena provodio je u duhovnom razgovoru s osobama koje su mu tražile savjete ili dolazile na ispovijed. Čini se da ga je taj rad posebno privlačio, jer je svom ispovjedniku, koji ga je vjerojatno opominjao da se previše ne zamara, napisao da je poslije njegova posjeta "dalje od svakoga pa i od osoba vrlo bliskih po duhovnom vodstvu", više okrenut Bogu.[98]

Kad je početkom listopada zahladilo i Antiću je ponovno pozlilo, ali se prema liječničkom mišljenju radilo samo o promjeni vremena i možda neraspoloženju. Kad se srce malo primirilo, već nakon dva dana, osjećao se prilično dobro.[99] Ipak u to vrijeme, vjerojatno po liječničkom i gvardijanovu nalogu, nije primao osobe za duhovni razgovor, pa mu je preostajalo više slobodna vremena koje je upotrebljavao za molitvu i duhovno čitanje, no nekima je ipak pisao s kreveta.[100]

Čitajući kroz to vrijeme peti stan *Duhovnog dvorca,* izrazio je želju da se i sam nađe u njemu. A sam se osjećao nevrijednim grešnikom, nedostojnim ijedne milosti Božje, duhovnim slabićem i bolesnim bijednikom.[101] Možda ga je upravo takav osjećaj još više poticao da svoje zadnje sile upotrijebi na korist onima za koje je mislio da im svojim zagovorom može pomoći. Kad je tako njegov nekada-

[94] Antić M. Ostrognaj Zagreb, 5. IX. 1963. AP. II/30, 11 [◊ 2, 565].
[95] Arhiv Vicepostulature, Nada Isusova, Zagreb 12. VIII. 1963.
[96] Usp. Antić R. Župić, Zagreb, 1. VIII. 1963, AP, II/44, 2 [¢ 5, 1052].
[97] Antić L. Markoviću, Zagreb 8. IX. 1963, AP, I/29, 1 [◊ 2, 214-215].
[98] Antić L. Markoviću, Zagreb 15. X. 1963, AP, I/29, 2 [◊ 2, 217].
[99] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Ljetopis samostana, svetišta, župe Majke Božje Lurdske u Zagrebu, 1962-1964, 1 - 3. X. 1963. Nekoliko dana prema Antićevoj osobnoj izjavi zdravlje mu je bilo obično. Antić A. Kujundžić, Zagreb, 11. X. 1963, AP, II/19, 82 [◊ 2, 444].
[100] Sestri Dioniziji Balajić je pisao da ne prima nikoga za 15 dana na duhovni razgovor zbog kontrole srca. (Antić D. Balajić, Zagreb, 9. X. 1963, AP, II/2 [¢ 5, 93]). A sestri Karmeli je na Svisvete pisao s kreveta (Antić K. Jukanović, Zagreb, 1. XI. 1963, AP, II/40, 6 [¢ 5, 953]).
[101] AP, I/29, 2 [◊ 2, 216], Zagreb 15. X. 1963.

šnji student fra Franjo Carev, već zamoren izradom svoje disertacije, bezuspješno tražio daktilografkinju, Antić je očito trebao upornije nastojati kod sestara vinkovki kako bi Carev skinuo teret s vrata. Vrhovna poglavarica s. Salezija nije mogla odbiti svoga duhovnog vođu i posao je bio dogotovljen, ali to je i Antića toliko dirnulo da je teško nalazio riječi zahvale.[102]

Antićevo zdravstveno stanje i nadalje je bilo promjenljivo. Kućni liječnik dr. Nöthig ustanovio mu je 10. studenoga 1963. upalu porebrice. Sutradan je temperatura već bila normalna. Antićeva penitetkinja s. Agnes angažirala je odmah liječnike Fištera i Popovića. A stanje se počelo odmah popravljati.[103] Čini se da neko vrijeme poslije toga nije imao ozbiljnihih zdravstvenih problema. Ali kad je sestrama pred došašće htio napisati duhovne poticaje, kao što je već ranije obično činio, čini se da je trebao zatražiti pomoć sestre Salezije da mu ih ona napiše. Ni početkom 1964. tjelesno zdravlje nije se bitno mijenjalo. No, duhovni mu je život, povjerio je to svom ispovjedniku, po njegovu mišljenju napredovao nabolje. Osjećao se sabranijim i mirnijim "u Gospodinu". Činilo mu se da se u svemu lakše snalazi, a u duši je osjećao "predanje, mir, pomirenje i ujedinjenje s voljom Božjom".[104]

Njegovi su se prijatelji radovali da mu je zdravstveno stanje nešto bolje.[105] Bilo je to ipak samo kratkotrajno. U veljači je vratio neke posuđene knjige Emiliji Magdić, jer mu je zdravlje, kako kaže, vidno nazadovalo i nije mogao ni pomišljati na čitanje. Uza sve to bio je potpuno raspoložen primajući bolest iz Božje očinske ruke,[106] željan upotrijebiti sve svoje preostale snage da potakne druge na ljubav prema Bogu. Ali fizičke snage nisu više mogle slijediti njegove želje. Tako je pred korizmu više dana smišljao što bi napisao sestrama, ali nije uspijevao pretočiti u tekst misli koje su mu navirale u glavu. Videći da je već prošla i Pepelnica, priopćio je svoje misli sestri Saleziji moleći je da mu ona napiše, kao što je to učinila i za došašće, a on joj je obećavao da će za nju moliti da je Isus nadahne kako bi napisala upravo ono što Isus hoće da im napiše.[107]

Već sam naslov te Antićeve okružnice "Krist me je ljubio i sama sebe predao za me, Gal. 2. 20" i natuknice koje su slijedile odavale su Antićevu žarku želju da potakne sestre da uzvrate na tu nesebičnu Kristovu ljubav. Što je tijelo više malaksavalo, kao da se njegova ljubav prema Kristu više rasplamsavala. A razgarala se upravo u bližnjemu.[108] Dobivao je "veću svrhunaranost", te je još bolje, jače

---

[102] Antić S. Mavrak, Zagreb, 7. XI. 1963, AP, II/24, 112 [◊ 2, 515]. I kad je Carev sljedeće godine obranio disertaciju čini se da se upravo za njezino objavljivanje zauzeo Antić i da je molio Saleziju da bi tekst dogotovila prema opaskama cenzora. Antić S. Mavrak, Zagreb, 31. XII. 1964, AP, II/24, 162 [◊ 2, 533].

[103] Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu, Ljetopis samostana, svetišta, župe Majke Božje Lurdske u Zagrebu, 1962-1964, 10-12. XI. 1963.

[104] AP, I/29, 3 [◊ 2, 218], Zagreb 16. I. 1964.

[105] Arhiv Vicepostulature, R. Tomić Antiću, Split 22. I. 1964.

[106] AP, III/21, 14 [◊ 2, 740], Zagreb 6. II. 1964.

[107] Antić S. Mavrak, Zagreb, 13. II. 1964, AP, II/24, 120 [¢ 5, 588-589]. Pepelnica je 1964. bila 12. veljače.

[108] Ljubit ću Isusa […] u bližnjem strpljivošću, blagošću, ljubavlju." Antić S. Mavrak, Zagreb, 13. II. 1964, AP, II/24, 120 [¢ 5, 588].

i lakše prodirao u "svetište duša". Molitva mu je u trpljenju postajala zabava. Umnažanje molitava čak ponekad izgleda pretjerano.[109] No takvo moljenje nije bilo puko nabrajanje mnoštva riječi.

Čini se da se Antić, preko ljeta, koliko-toliko oporavio. Čak je nakratko pošao i u svoje omiljelo "ljetovalište", u Samobor. Prisjećajući se svojih ranijih boravaka činilo mu se da ga tu u prirodi sve uzdiže k Bogu. "Bio je već vrlo slab, pa su ga sestre na stolici nosile u I. kat gdje je bila kapelica. Tu je neke sestre ispovjedio. Izrekao je nekoliko pobudnih misli. Bio je to oproštajni govor".[110]

Iako je već bilo poznato da je slab i nemoćan, još uvijek su mu mnogi tražili savjete, čak i ljudi koji su u svojim zajednicama birani na položaje.[111] Ukoliko su točna sjećanja fra Leonarda Kamerlata, 12. kolovoza, kad ga je Kamerlato posjetio, Antić je bio "dosta slabo". Nije više odlazio ni u kapelicu. Ispovijedao je u sobi. A Kamerlatu je rekao kako mu liječnik preporučuje promjenu zraka, pa da će vjerojatno poći u Makarsku.[112]

Upravo se u to vrijeme kod časnih sestara sv. Križa na Vrhovcu u Zagrebu održavao tečaj za časne sestre koje su studirale na Institutu za crkvenu glazbu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. U samostanu na Vrhovcu odsjele su i sestre s različitih podružnica. Možda su sestre tom zgodom pozvale i Antića na Vrhovac za ispovijedanje. Premda je prema Kamerlatu bio "dosta slabo", upravo 12. kolovoza pošao je Antić s novim gvardijanom fra Ivanom Vukom na Vrhovac umjesto u Makarsku. Okružen pažnjom sestara osjećao se "bolje i ljepše". Svaki dan je slavio misu i blagdanom održavao poticajne govore sestrama. Nastavio je raditi na prijevodu *Serafske iskrice* i prikupljati sredstva za izdavanje knjige.[113] Odatle je pismeno bodrio fra Bernardina Bajića u njegovoj bolesti i davao mu duhovne savjete, ohrabrivao fra Jerka Bakotina u njegovoj službi provincijala,[114] i duhovno upućivao rektora splitskog sjemeništa don Antu Jurića, kasnijeg split-

[109] Uz trpljenje koje namjenjuje za svog duhovnog voditelja, on moli odjednom još i dvije devetnice: jednu Djevici Siromaha, a drugu Milosrdnoj Ljubavi Kristovoj. Usp. Antić L. Markoviću, Zagreb 15. VII. 1964, AP, I/29, 4 [◊ 2, 219],

[110] Arhiv samostana sv. Klare u Zagrebu, Povijest samostana sv. Klare Bezgrješnog Srca Marijina, Samobor-Zagreb, (rukopis bez paginacije) uz datum 10. VI. 1964.

[111] Zagrebački provincijal Damjanović, očito ne znajući kako sam riješiti slučaj s jednim svojim klerikom, uputio ga je Antiću, što dokazuje koliko se u njegove sudove pouzdavalo. U spomenutom slučaju Antić je pokazao evanđeosku širinu poslužĭvši se prispodobom neplodne smokve i zamolivši provincijala da kleriku pruži priliku još jednu godinu, uvjeren da milost Božja u njemu neće biti besplodna. Antić Damjanoviću, Zagreb, 6. VII. 1964, AP, I/12, 14 [¢ 4, 164].

[112] AP, Izvanprocesualna svjedočanstva, 15 [¢ 9, 48].

[113] Antić S. Mavrak, Zagreb, 13. VIII. 1964, AP, II/24, 150 [¢ 5, 627]. - Antić E. Bićanić, Vrhovac, 20. VIII. 1964, AP, III/7, 17 [¢ 6, 111]. - Antić M. Mikuliću, Zagreb, 2. IX. 1964, AP, I/30, 55 [¢ 4, 630]. Usp. također Antić Č. Čajko, Zagreb Vrhovac, 9. IX. 196, AP, II/6 [¢ 5, 216]. Antić gvardijanu Vuki, Vrhovac, 16. VIII. 1964. i 17. IX. 1964, AP, I/49, 8-9 [¢ 4, 933-935]. S Vrhovca se još jednom javio E. Bićanić, Vrhovac, 24. IX. 1964, AP, III/7, 21 [¢ 6, 114].

[114] Antić B. Bajiću, Vrhovac, 24. VIII. 1964, AP, I/2 [¢ 4, 7-8]; Antić J. Bakotinu, Zagreb, 14. VI. 1964, AP, I/3, 1 [¢ 4, 10-12]. Odatle se javlja i fra Miji Brleku. Antić Brleku, Zagreb, 28. IX. 1964, AP, I/8, 12 [¢ 4, 107].

skog nadbiskupa.[115] No, posjete stranaka, uz rijetke izuzetke, nije primao jer je jednoj svojoj duhovnoj kćeri napisao da se do njega ne može doći bez gvardijanova dopuštenja.[116]

S Vrhovca[117] se Antić vratio 14. X. 1964. u pratnji gvardijana fra Ivana Vuke. Zdravstveno stanje mu je neposredno poslije povratka bilo kao i na Vrhovcu, pa se uzdao da mu se zdravlje poboljšava.[118] Uzdanje je međutim bilo varljivo. Ubrzo je uhvatio jaku prehladu, a računao je da može biti i nešto ozbiljnije. Ipak je nastavio voditi svoju duhovnu djecu, pismeno iz kreveta. Prepustio se Božjoj volji, nastojeći preko trpljenja osjetiti "tajnu milost, tajne predodređenja, pomilovanja i jedinstva s Gospodinom", moleći jednu duhovnu kćer da ga preporuči Bogu i Bogorodici da mu udijele "svrhunaravnu ulivenu prisutnost".[119]

Uz pomoć drugih, Antić je tada već bio dovršio prijevod *Serafskih iskrica* (Scintille Serafiche), pa je i na taj način bio ispunjen jedan dio njegova mladenačkog sna, te je i stoga osjećao zahvalnost Bogu.[120] Ta se zahvalnost izlijevala u njegovim molitvama, a ostao je pismeno zasvjedočen tek plamičak ljubavi kojom je uzvraćao Gospodinu na darovima koje mu je udjelio.

> "Ležim i želim ugoditi Gospodinu izvršujući njegovu sv. volju moleći ga da me se udostoji svega sobom ispuniti. Božju ljubav smatram, cijenim, za jedino, pravo, najveće blago i dobro. Od toga ni sam Svemogući ne može mi više udijeliti. To je ono što najviše tražim od Gospodina i što bih najviše želio postignuti prvo nego me on pozove Sebi."[121]

Krajem studenoga stanje se sve više pogoršavalo. Držeći da Gospodin hoće da trpi i da mu preko patnje bude bliže, zahvaljivao je i na tom Gospodinu. Njegovo predanje u Božju volju nije umanjilo skrb za zdravlje, pa je odlučio napisati dr. Jelaviću da bi ga došao pregledati.[122] Ni liječnička skrb nije više puno pomagala. Sestri Čedomili prekinuo je 28. XI. pisanje opaskom da je slab i umoran.[123]

Iz dana u dan je malaksavao i osjećao se slabije, no nije ispuštao iz vida posao na životopisu sv. Karla Secijskoga. Molio je sestre milosrdnice da porade kako bi

---

[115] Čini se pomalo čudnim da je Juriću najprije priopćio da je Božja volja da se upiše na daljnje teološke studije i da položi doktorat, a potom je u sljijedećem pismu povukao tu svoju kategoričnost o Božjoj volji prepuštajući mjesnom ordinariju i Juriću da oni odluče što sa studijem, a on će ga pratiti molitvom. Antić Juriću, Zagreb, 23. VIII. i 29. IX. 1964. AP, I/19, 20 i 21 [¢ 4, 330-331].

[116] Antić M. Gregurić, Vrhovac, 13. VIII. 1964, AP, III/12, 28 [¢ 6, 171]. Usp. također Antić gvardijanu Vuki, Vrhovac, 17. IX. 1964, AP, I/49, 8-9 [¢ 4, 934-935].

[117] Odatle je pisao pisma M. Ostrognaj, 11. IX. 1964, AP, II/30, 23 [◊ 2, 577]; Č. Čajko 9. i 18. IX. 1964, 2. i 12. X. 1964, AP, II/6, 40 i 41 [◊ 2, 347-351]; Supruzima Mužić, 17. VIII. 1964, AP, III/22, 2-3 [◊ 2, 743-744, 748-749], gospođi Bićanić, 24. IX. 1964, AP, III/7, 20 [◊ 2, 662], supruzima Mužić 29. IX. 1964, AP, III/22, 4-5 [◊ 2, 745 i 750]; I. Mužić iz Vrbanićeve 12. XI. 1964, AP, III/22, 6 [◊ 2, 74-6]."Bio sam dva mjeseca na Vrhovcu. Poslije sam obolio i došao u samostan ima brzo mjesec dana."

[118] Antić E. Bićanić, Zagreb, 15. X. 1964, AP, III/7, 22 [¢ 6, 115].

[119] Antić S. Mavrak, Zagreb, 13. X. 1964, AP, II/24, 151 [¢ 5, 629].

[120] Antić S. Mavrak, Zagreb, 31. X. 1964, AP, II/24, 152 [¢ 5, 632].

[121] Antić S. Mavrak, Zagreb, 31. X. 1964, AP, II/24, 152 [¢ 5, 630].

[122] Antić nepoznatoj osobi, Zagreb, 24. XI. 1964, AP, II/45, 20 [¢ 5, 1084].

[123] Antić Č. Čajko, Zagreb, 28. XI. 1964, AP, II/6, 6 [¢ 5, 228].

ga liječnici još jednom pregledali.[124] Premada bolestan i nemoćan, zauzimao se i za klarise.[125]

Kad mu se polovicom prosinca 1964. zdravlje već znatno pogoršalo,[126] zatražio je od nadbiskupa Šepera dopuštenje da može slaviti misu sjedeći i u svojoj sobi. Nakon nadbiskupova dopuštenja[127] počeo je sv. misu slaviti sjedeći,[128] a kako nadbiskup nije imao ovlasti da mu da dopuštenje slaviti misu u sobi, Antić je preko fra Karla Balića uputio molbu Svetom Ocu.[129] Duboko uvjeren da se nalazi u očinskoj Božjoj ruci, i da Bog sve čini kako bi se proslavio u svojim stvorenjima,[130] želio je savršeno ispuniti svetu volju Božju.[131] Svjestan da se Božja volja ispunja ljubavlju prema bližnjemu, prema svojim snagama, nastojao je udovoljiti i molbama subraće. Takve su molbe bile ipak rijetke,[132] jer je Antić sve više osjećao slabost, koja se zapaža i na rukopisu njegovih pisama iz tih dana, pa je iz kreveta rijetko mogao ustati, iako drugih znakova bolesti nije bilo. A sve više se sustezao i od primanja stranaka i napornog rada.[133]

Svjestan da mu se primiče kraj ovozemaljskog života, predavao se iz dana u dan u Božje ruke.[134] Ispovijedao se svaku večer.[135] I premda je tjelesno bio već slab, nije se prestajao zanimati za različite probleme redovničkog života,[136] pa ni onda kad mu se polovicom siječnja zdravstveno stanje pogoršalo i više nije mogao slaviti misu već je primao pričest na krevetu.[137]

---

[124] Antić S. Mavrak, Zagreb, 4. XII. 1964, AP, II/24, 158 [¢ 5, 642].
[125] Usp. Poglavlje 4: *Učitelj duhovnog života*, podnaslov *Skrb za časne* sestre.
[126] Antić nepoznatom svećeniku (provincijalu ?), Zagreb, 17. XII. 1964, AP, I/49, 10 [¢ 4, 936].
[127] Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 39a [¢ 7, 100].
[128] Antić S. Mavrak, Zagreb, 24. XII. 1964, AP, II/24, 160 [¢ 5, 644].
[129] U Antićevo ime generalni definitor Berard Barčić proslijedio je molbu preko generalnog prokuratora Kongregaciji za redovničke ustanove. Arhiv Vicepostulature, Barčić Antiću, Rim, 7. I. 1965.
[130] Antić nepoznatom svećeniku (provincijalu ?), Zagreb, 17. XII. 1964, AP, I/49, 10 [¢ 4, 936].
[131] Antić R. Dežman, Zagreb, 30. XII. 1964, AP, II/7, [¢ 5, 250].
[132] Djeluje pomalo čudno da mu je u takvim okolnostima njegov nekadašnji gvardijan, a tada tajnik i prokurator Provincije i provincijski asistent Trećeg reda fra Roko Tomić poslao neku knjigu o Trećem redu, da bi mu pripremio pouke koje bi mogle poslužiti asistentima Trećeg reda i župnicima. Možda je htio zadovoljiti samo Antićevo zanimanje za duhovnim knjigama. Antić je to, međutim, shvatio sasvim ozbiljno i zamolio sestre Naše Gospe da bi njih nekoliko napisale, prema toj knjizi, po jedan poticajni govor onako kako bi ga održala na župi Trećem redu. Usp. Antić B. Milašin, Zagreb, 5. I. 1965, AP, II/26, 35 [¢ 5, 714-717].
[133] Antić R. Tomiću, Zagreb, 18. I. 1965, AP, I/40 [¢ 4, 780].
[134] Antić Friganoviću, Zagreb, 13. I. 1965, AP, I/15, 5 [¢ 4, 190].
[135] I. Vuka, O. Ante Antić. Izvještaj o bolesti i smrti, *Vjesnik Provincije Presvetog otkupitelja,* 14 (1965), br. 3-4, str. 25.
[136] Usp. Antić J. Bakotinu, Zagreb, 3. I. 1965, AP, I/3, 2 [¢4. 13].
[137] Posljednju misu slavio je u kapeli sjedeći 11. siječnja 1965, (I. Vuka, O. Ante Antić. Izvještaj o bolesti i smrti, *Vjesnik Provincije Presvetog Otkupitelja,* 14 (1965). br. 3-4, str. 25). Kongregacija za redovnike izdala mu je 13. siječnja 1965. pod br. prot. 17686/65 dopuštenje da može slaviti misu u sobi. Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 38 [¢ 7, 101-102]. Čini se da je Antić samo jednom misio u sobi 29. I. 1965. i to mu je bila posljednja misa koju je slavio. Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 39b [¢ 7, 103]; I. Vuka, O. Ante Antić. Izvještaj o bolesti i smrti, *Vjesnik Provincije Presvetog otkupitelja,* 14 (1965), br. 3-4, str. 25.

Uzimao je lijekove i u jedan dan izlučivao u početku oko 2,5, a ubrzo potom i oko 5 litara vode.[138] Uza sve to njegova se misao okretala prema potrebnima.[139] U veljači je ponovno imao manju ognjicu. Uzimao je lijekove koji prouzrokuju lučenje vode iz organizma tako da je u dva dana izlučio skoro 8 litara vode.[140] No on je uza sve to bio potpuno miran. Njegovi brojni izvještaji o zdravstvenom stanju potpuno su statistički, kao da su bili namijenjeni za bolnički karton. Nije čeznuo za ozdravljenjem, ali nije govorio ni o smrti. Prepuštao se jednostavno u Božje ruke.

> "Sve primam iz ruke Božje." Piše nepoznatoj osobi, možda bolničarki sestri Martinki Ostrognaj. "Želim ispuniti savršeno predano sv. volju Božju i Isusovu, ispiti kalež što mi daje i dade. Ništa drugo ne želim nego njegovu ljubav s kojom ga želim proslaviti, od svega se očistiti i duše posvetiti i Njega svima dati. — Draga kćeri, ako je sv. volja Božja moli Njegovu ljubav i milosrđe da ispunim postavljeni cilj i da Mu dovedem sve duše bilo molitvom bilo trpljenjem bilo duhovnom poukom."[141]

Uz molitvu i trpljenje Antić nije, uspkros bolesti i slabosti, odustajao od duhovne pouke. Pa čak i onda kad su osobe dolazile možda pomalo i u nezgodno vrijeme, dok su mu njegova redovnička braća nastojala olakšati njegove zdravstvene tegobe. Tako se dr. Miroslav Šantek prisjeća da je pokucao jednog ranog jutra, u 7 sati, dok su Antiću upravo pomagali da izmjeri temperaturu. Premda se Šantek htio povući Antić ga je zadržao, zatražio od subrata da mu doda štolu koju je stalno imao u sobi i ispovjedio ga.[142]

Neposredno poslije svetkovine Gospe Lurdske, zaštitnice crkve, samostana i župe, liječnik Neven Jelavić je 12. II. izjavio da mu je srce oslabilo toliko da se čudi kako uopće živi. Vijest se brzo proširila po Provinciji pa mu je već isti dan njegov nekadašnji gojenac fra Ante Sekelez javio da je slavio sv. misu po njegovoj

---

[138] Antić nepoznatoj osobi [možda M. Ostrognaj], Zagreb, 14. I. 1965, AP, II/45, 28 [¢ 5, 1093]. - Antić nepoznatoj osobi [možda M. Ostrognaj], Zagreb, 17. I. 1965, AP, II/45, 29 [¢ 5, 1092]. - Antić nepoznatoj osobi [možda M. Ostrognaj], Zagreb, 20. I. 1965, AP, II/45, 30 [¢ 5, 1091]. Sv. misu nije govorio ni poslije 14. siječnja, usp. dopis Antić nepoznatoj osobi [možda M. Ostrognaj], Zagreb, 30. I. 1965, AP, II/45, 32 [¢ 5, 1095].

[139] Fra Nikolu Gabrića je molio da bi klarisama u Mikulićima kod Zagreba mjesečno slao od Kruha sv. Ante tisuću ili dvije dinara. Antić Gabriću, Zagreb 25. I. 1965. Pisma, I [30/112] 148.

[140] Antić M. Ostrognaj, Zagreb, 1. i 9. II. 1965, AP, II/30, 27. i 29 [¢ 5, 773-774, 771]. - Antić nepoznatoj osobi [možda M. Ostrognaj], Zagreb, 28. I. 1965. AP, II/45, 31 [¢ 5, 1086-1087]. - Bolničarka Martinka govori o 7 litara. Arhiv Vicepostulature, Sestra [M. Ostrognaj] Antiću, Rebro, 20. II. 1965.

[141] Antić nepoznatoj osobi [možda M. Ostrognaj], Zagreb, 14. I. 1965, AP, II/45, 28 [¢ 5, 1093-1094]. U takvom ozračju i Damjan Damjanović opisuje svoj razgovor s Antićem u kojem mu je Antić rekao da se ne boji smrti, ali i da ne želi odmah umrijeti već tek onda kad potpuno ispuni volju Božju. D. Damjanović, "Predraga braćo i sestre!" [Govor kod svečane zadušnice, 9. III. 1965] *Vjesnik Provincije Presvetog otkupitelja,* 14 (1965) br. 3-4, str. 36-37.

[142] AV, Izvanprocesualna svjedočanstva, 13 [f. 45]. Šantek spominje o. Krstića koji je tada posluživao Antiću, no nije isključeno da je pretvorio ime u prezime i da se radi o fra Krsti Bralići, tada studentu na Zagrebačkom sveučilištu.

nakani. A sutradan je Antić pred okupljenom braćom učinio javnu ispovijed, zatražio od braće oproštenje i primio bolesničko pomazanje.[143]

Časne sestre s Rebra bile su mu neprestano na usluzi, posebno sestra Martinka, i brinule se nesebično za njegove potrebe. Antić je brižno vodio računa o njihovim poslovima i obvezama. Ipak nije bio bojažljiv kad mu se trebalo obratiti za pomoć. Kao da je računao na neko prirodno pravo, na Božju volju, da se njegova duhovna djeca brinu za duhovnog oca.[144]

POKRISTOVLJEN

U bolesti je Antić uz Sveto pismo, koje je neprestano imao uza se, nastavio s čitanjem Terezijina *Nutarnjeg dvorca.* Usporedo s mističnim hodom kroz sadržaj tog djela u sebi je obnavljao, po tko zna koji put, želju da se njegov duhovni hod završi u nebeskom "dvorcu".

Ispuniti savršeno, predano volju Božju, Božjom ljubavlju proslaviti Boga, posvetiti duše i privesti ih Bogu, dapače pokloniti dušama samoga Boga koji se njemu darovao, bio je Antićev životni cilj. Suobličenje s Kristom bio je njegov ideal za kojim je težio čitavi život. To se suobličenje nije sastojalo u tome što bi on kao svećenik zastupao Kristovu ulogu.[145] Sastojalo se u preobražavanju u Krista.

Preobraziti se u Krista, bit je svih Antićevih pouka[146] i težnja čitavog njegova života. Već od mladih dana kad se potpuno predao Kristu, sebe je rado poistovjećivao s Kristom, tražeći od penitenata da prihvate njegove naloge u duhovnom vježbanju kao da im Isus nalaže.[147] Kao dionik Kristove vlasti, ponekad je duhovnoj djeci strogo zapovijedao.[148] No, poput Krista svećenika i molio je za one

---

[143] I. Vuka, O. Ante Antić. Izvještaj o bolesti i smrti, *Vjesnik Provincije Presvetog Okupitelja,* 14 (1965), br. 3-4, str. 25. Usp. fra Ignacije Aljinović Antiću, Zagreb [Sveti Duh], 14. II. 1965.

[144] Antić M. Ostrognaj, Zagreb, 3. II. 1965. AP, II/30, 28 [¢ 5, 776]. "Hvala Gospodinu koji hoće da s ocem nosite križ i da budete dionici njegovih trpljenja i patnja."

[145] Kad mu daju darove, on otvoreno kaže: "To ja ne zaslužujem. Sve to ide Isusu, za čiju ljubav Vi sve žrtvuvjete i s Vašim darom Njega častite u mojoj slaboj i nevrijednoj osobi: Sve što se čini svećeniku, sve to pripada, sve se to čini samom Isusu, koga svećenik zastupa". Antić M. Sikavici, Makarska, 15. VI. 1944, AP, III/29, 3 [¢ 6, 313]. To poistovjećenje po službi moglo bi se razabrati i iz pisma Đemi Bikić, u kojem joj daje pravila za život riječima: "Evo vam ovih pravila. Primite ih od Isusa…" Antić Đ. Bikić, Zagreb, 9. VII. 1953, AP.,II/3, 3 [◊ 2, 328] ili Č. Čajko: "Sve ono što Vam je Gospodin gvorio, u dušu ulijevao, poučavao Vas preko svog nevrijednog sluge, vršite kao njegovu sv. volju." Antić Č. Čajko, Zagreb, 11. II. 1959, AP, II/6 13[¢ 5, 143]

[146] Fra Karlu Baliću piše: "Neka se o Vama s pravom može reći: Cor P. Caroli Cor Christi". Antić Baliću, Zagreb, 5. III. 1959, AP, I/4, 19 [¢ 4, 48]. "Prosim Gospodina […] da ne živite više Vi, nego Krist u Vama!" Antić Baliću, Zagreb, 11. XII. 1961, AP, I/4, 28 [¢ 4, 61]. Sestri Beati piše: "Ja bih želio a to i molim da Vam Isus udijeli, neka u Vama ne kuca Vaše srce nego srce Isusovo. Neka se može reći: Srce Č. M. Beate srce Isusovo! Volja Č. M. Beate sv. volja Božja! Život Č. M. Beate život Kristov." Antić B. Milašin, Zagreb, 22. VI. 1963, AP, II/26, 31 [¢ 5, 708].

[147] Antić a S. Mavrak, Zagreb, 26-I-1951, AP, II/24, 1 [◊ 2, 462].

[148] Antić M. Baturić, Zagreb, 9. III. i 9. VII. 1947, AP, III/5, 21 [¢ 6, 59-61].

koji su mu se povjeravali.[149] S vremenom se sam sve više osjećao preobražen u Krista tako da će moći i izjaviti kako su njegove nakane "nakane Bož(anskog) Srca i neb(eske) Majke"[150], i tražiti da se moli i žrtvuje svaki dan prema njegovim nakanama.[151]

Svoju krhkost, boležljivost i na kraju slabost Antić je duboko proživljavao i bio je svjestan. Ta svijest o vlastitoj krhkosti izbija u svakom njegovu pismu. Svijest da se Gospodin upravo s njim služi za posvećenje duša i osjećaj da je on ostao slab i bez prave čvrste kreposti izazivali su u njemu stid i sram pred Gospodinom.[152] Ali upravo što je postajao krhkiji, to se više predavao Gospodinu. U tim trenucima misao je usmjeravao Bogu, kako se može vidjeti iz redaka koje je zapisao u vrijeme olakšanja bolesti:

> "Neka je Gospodin blagoslovljen, hvaljen i slavljen za sve ono što čini […]. Ja Ga neprestano molim, da On jedini bude u meni sve, i da uvijek budem samo u Njegovoj vlasti i pred Njim tako da se vladam kako me On uči, rasvjetljuje i hoće da radim. Molio sam jednu devetnicu Bl. Nikoli Taveliću da mi isprosi milost, da me nitko nikad i nigdje ne okupira, zanosi, na me djeluje, nego da svagdje slijedim vodstvo Duha Svetoga što On hoće, kako On hoće i koliko On hoće. Htio bih, da budem u svemu po volji Duha Svetoga. Takav želim biti, ostati u samoći i na javi, na dužnosti i na poslu - svagdje. U svemu bih htio, da je dragi Bog zadovoljan sa mnom, mojom molitvom, mojim radom, mojim nošenjem dnevnoga križa. Najviše bih htio ljubiti Gospodina i po Njegovoj zapovijedi bližnjega. Oh, kako bih želio, htio, čeznuo ovu prvu zapovijed našega Oca potpuno, potpuno, ispuniti. Htio bih da se u moje nedostojno srce slije sva ljubav i neba i zemlje i čistilišta (u moju dušu) i da uvijek tako ljubim dobroga, milosrdnoga, velikoga, svetoga, najvećega dragog Boga...
>
> […] molim se, želim, čeznem da uvijek budem sjedinjen s Presvetim Trojstvom i da Ga u Njemu, s Njime, po Njemu neprestano, savršeno ljubim, živim u Njemu, s Njime, za Njega, vršeći Njegovu svetu volju, živeći životom Isusovim, nastavljajući Njegov božanski život. Htio bih u Kristu, s Kristom, kao Krist proći još ovo malo vremena što mi je određeno da budem na zemlji. *Nemam drugih želja, odluka, nego se pretvoriti, preobraziti u Krista, da više nema mene, ništa moga u ničemu nego u svemu Krist.*[*] Želim i molim Ga da ispijem onaj kalež kako On hoće, da trpim što On hoće, da sve zadovoljim što od mene traži Njegova božanska ljubav. S Njime bih želio ispuniti svu pravdu, koju On od mene očekuje, hoće. Htio bih živjeti u neprestanoj sabranosti pred Njim, u Njemu i zajedno s Njime, to jest zajedno s Isusom u Bogu. Mogu priznati da mi to On i daje, ali osjećam, da to mora biti veće, savršenije, potpunije, neprestano.

[149] Ponekad su molitve bile i česte i brojne. Tako fra Karlu Baliću piše da se za njega posebno moli "svaki dan". Antić Baliću, Zagreb, 26. XII. 1960. i 31. X. 1961, AP, I/4, 23 i 27 [¢ 4, 55 i 60].
[150] Antić Đ. Bikić, Zagreb, 8. X. 1953, AP, II/3, 4 [◊ 2, 329].
[151] Antić Đ. Bikić, Zagreb, 19. V. 1954, AP, II/3, 5 [◊ 2, 331].
[152] Antić L. Markoviću, Zagreb, 5. II. 1965, AP, I/29, 10 [◊ 2, 226].
[*] Istaknuo V. K.

Ja bih htio, da na sve odgovorim u Isusu, sa Isusom, po Isusu u Ocu, da je sve u meni odraz milosti Duha Svetoga, života sjedinjenja s Kristom, u Kristu i da nemam više svoje volje nego slijedim volju Božju kao što Isus nema svoje volje nego vrši volju Oca Nebeskoga.

Želim raditi dok sam god živ i mogu govoriti. Život sam primio od Oca nebeskoga, da Ga njime proslavim i ispunim Njegovu volju. Zato posvećujem, darivam svaki čas moj život, da on bude goruća svijeća na oltaru svete volje Božje. Molim Gospodina, da mogu svakomu naviještati ljubav Božju, dobrotu, svetost Božju."[153]

A samo tri dana kasnije zapisao je:

"Htio bih živjeti jedino, samo i potpuno u Bogu, u Njegovoj svetoj volji. Gospodine, smiluj mi se i udijeli mi da mislim, osjećam, govorim, radim, izvršavam svoje dužnosti, posle u Duhu Svetom. Daj mi svoga Svetog Duha koji neka prethodi, prati i dovršuje svaku moju misao, želju, osjećaj, riječ i djelo. *Daj mi, Gospodine, da ne živim više ja nego Ti u meni. Kad dođu duše po Tvojoj volji i odredbi k meni, neka ne nađu mene nego Tebe u meni.*[*] Neka pođu od mene pune Tebe, Tvojega Duha, Tvoje ljubavi, Tvoje milosti.

Htio bih se neprestano baviti samo dragim Bogom, biti u onome što je Oca mojega. Želio bih živjeti u Njegovoj svetoj nazočnosti i neprestano se ponizivati pred Njim, klanjati Mu se, zahvaljivati, prositi Ga, nadoknađivati Mu za svoje grijehe, pogreške, nezahvalnosti, propuste, za grijehe moje Zajednice, Braće, vjernika, posebno za duše koje vodim, koje mi je Gospodin povjerio, za sve ljude. Htio bih Gospodinu služiti svojim svećeništvom kako On traži. Želio bih da dostojno, kao Isus, nosim Njegovo svećeništvo i da Ga proslavljujem i duše spasavam."[154]

To su rijetki Antićevi tekstovi u kojima je progovorio o sebi. Nešto kasnije on će u duetu zapjevati pjesmu o Božjoj ljubavi s osobom koju je smatrao duhovno bliskom.

"Uvijek hodimo u Presv(etom) Trojstvu, na slavu i hvalu Njegovu u vjeri, u ufanju i ljubavi, u jedinstvu s voljom Božjom! Neka Presv(eto) Trojstvo u nama ostvaruje svoju sliku. Pustimo da ono u nama živе (!) i radi i usavršuje nas prema slici našega Gospodina. Mi ćemo se uvijek sjedinjivati s našim Spasiteljem i nosit ćemo za njim naš svakdanji križ i nosit ćemo Njega, Njegovu ljubav, Njegovu muku, Njegov život svagdje i želit ćemo sve ljude upaliti Njegovom ljubavlju i dovesti ih spasenju, službi, nasljedovanju našega dobrog i dragog Učitelja. Mi molimo da nas ispuni, prožme, pronikne ljubav našega Gospodina i da on bude naše sve. Mi želimo, mi hoćemo mi to ponizno, u vjeri s pouzdanjem tražimo, da on u nama žive (!) i sve radi i preobrazi nas u se, da mi više ne živimo nego Isus u nama. Sve ostavljamo, svega se odričemo, sve napuštamo, sve zaboravljamo samo da Isusa u ljubavi i po ljubavi svaki dan sve više i više upoznajemo, da u njegovoj prisutnosti uvijek i svagdje živemo (!), hodamo i budemo da nas ispuni svojim tekom[**] i žedamo, gladujemo za Njim, Njegovom ljubavlju, Njegovim križem i mukom, Njegovim krepostima, Njegovim jedinstvom.

[153] Antić Č. Čajko, Zagreb, 15. I. 1963, AP, II/6 33[¢ 1, 537-542].
[*] Istaknuo V.K.
[154] Antić Č. Čajko, Zagreb, 18. I. 1963, AP, II/6 35[¢ 1, 543-545].
[**] Premda riječ zvuči malo čudno čini se da nema dvojbe o ispravnosti njezina čitanja.

Bože naš, mi Te ljubimo, mi smo Tvoji, mi smo u Tebi i želimo Te nasljedovati i živjeti samo s Tobom i Tebi, za Te - po Tebi. Bože naš, Oče naš, ljubavi naša, sve dobro naše, sve što u nama nije od Tebe, molimo Te, izbriši, uzmi, odnesi, uništi, očisti, operi i ispuni nas Duhom Svetim! U Duhu Svetome Tebe jedino ljubimo, hoćemo, za Tobom u Duhu Svetomu žedamo, gladujemo, gledamo, čeznemo, težimo. Smiluj nam se i posveti nas u Duhu Svetomu da ispunimo Tvoju svetu volju i spasavamo duše, k Tebi ih vodimo a mi se priznajemo beskorisnim Tvojim slugama! Bože naš, mi Te ljubimo!"[155]

I kad se bolest pogoršala pa se Antiću učinilo da ga je Gospodin "postavio na svoj križ", on mu se još dublje klanjao i nastojao izvršiti njegovu svetu volju.

"Ako nas je Gospodin udostojao svoga križa, svoga trpljenja, svoje muke u Getsemaniju i na križu, to je znak Njegova povjerenja, Njegove ljubavi i Njegove prisutnosti. On je u nama, On je s nama, On gleda svaki pokret našega srca i hoće da budemo uvijek s njime, ali u svojoj mudrosti ne da nam osjetiti svu onu dobrotu, milinu, božansku ugodnost koja se krije u Njemu i Njegovoj ljubavi, nego hoće da mu dademo našu ljubav, našu vjernost, našu cijenu njegovih milosti uz cijenu našega Ja, naše osjetljivosti, naše navezanosti i naše osobnosti. On hoće da mu dajemo sve iz punine srca, iz punine ljubavi iz punine predanja, ne tražeći u ničemu same sebe, nego njegovu svetu ljubav i Njegovu svetu volju. […] pustimo, neka nas dragi Bog kuša, neka nas muči, neka nas udara, neka nas ostavlja, neka osjećamo snagu naših uvreda, koliko dragi Bog mrzi grijeh, […] pustimo se da nas on čisti, da nas On uređuje i upravlja po svojoj svetoj volji. U svemu ga blagoslivljamo i na svemu mu zahvaljujemo, za sve ga molimo, da nas učini dostojnima svoga pogleda, svoje ljubavi, svoje blizine, svoga jedinstva. Bože moj, Ti si nedokučiv, Ti si neshvatljiv, Ti si nepojmljiv, Ti si neizmjeran, Ti dolaziš u svetom utjelovljenju k nama, postaješ kao jedan od nas, daješ nam svoje Božanstvo, a od nas uzimaš naše čovječanstvo. Mi Ti se klanjamo. Mi Ti zahvaljujemo. Mi Te ljubimo, Mi Ti se predajemo. Mi Te molimo, milostiv budi nama griješnicima. Očisti nas, posveti nas, učini nas dostojnim da samo Tebe ljubimo, da u Tebi živimo i da po Tvojim svetim darovima Tebi više ugodimo i Tebi se približimo. Sjedini nas sa sobom i ne dopusti da se igda od Tebe odijelimo. Neka naš život bude odraz Tvoga života, Tvoje svetosti, Tvoje ljubavi i neka bude plamen koji će svakomu donijeti svoju ljubav."[156]

Navedeni Antićevi tekstovi u potpunosti razjašnjavaju otkuda i njegov neobični potpis u pismima *Isus = fra Ante,*[157] potpis koji je sve više upotrebljavao potkraj života, što je Antić više postajao bolestan i slab.

Ali i kad se poistovjećivao s Kristom, Antić je uvijek osjećao da je nedovoljno suobličen njegovu liku, i neprestano molio da svojim životom uraste čvršće u

[155] Antić Č. Čajko, Zagreb, 18. IX. 1964, AP, II/6, 41 [¢ 5, 217-218].
[156] Antić Č. Čajko, Zagreb, 21. XII. 1964, AP, II/6, 46 [¢ 5, 229].
[157] Isus=fra Ante u pismima s. Gonzagi Šmit, 3. XI 1964, AP, II/34, 16 [¢ 613]. — Martinki Ostrongaj, 11. IX. 1964, AP, II/30, 23 [◊ 2, 577]; 14. IX. 1964, AP, II/30, 24 [◊ 2, 579]; 14. IX. 1964, AP, II/30, 25

Kristov život, da se jednostavno izgubi u Kristovu življenju.[158] U jednom pismu s humorom se usporedio s praznom puškom da bi se na kraju pisma potpisao riječima *Isus = Duhovni Otac*.[159] Takvo poistovjećenje neodoljivo izaziva parafrazu: "što god učinite ovom nemoćniku meni ste učinili".

Kad je potkraj siječnja dospio s čitanjem do sedmoga stana ,izrazio je želju prepustiti Kristu potpuno gospodstvo nad svojom osobnošću, nad svojim "ja", potpuno se preobraziti u Krista, umrijeti sebi da bi našao u Kristu svoj počinak.[160]

Iz dana u dan i njegova je fizička nemoć postajala to veća. U toj nemoći vjerojatno mu je bila velika utjeha apostolski blagoslov koji mu je udijelio Sveti Otac, o čemu ga je brzojavno izvjestio kardinal Cicognani.[161] I dok su dogorijevali posljednji ugarci vatre Antićeva života, mnogi su postajali svjesniji vrijednosti plamena na kojem su se kroz život duhovno zagrijavali. U zadnjim danima držala ga je ognjica. Uz samostansku subraću koja su se često nalazila uz njegov krevet, njegovala ga je časna sestra Miloslava, a posjećivala su ga četvorica liječnika: Sokolić, Jelavić, Nötig i Hrčko. Rijetki su bili pokornici kojima je samostanska uprava dopuštala da ga posjete. Dva dana prije smrti posljednji je put, čini se, ispovjedio neku osobu koja nije pripadala samostanskoj obitelji. Ponavljao je često kratke pobožne uzdahe i molitve, a mogao je primiti i pričest. U utorak 3. ožujka za nj je bila namijenjena sv. misa poslije koje mu je gvardijan fra Ivan Vuka u prisutnosti subraće udijelio popudbinu i apostolski blagoslov. Medicinsko osoblje i subraća osjećali su da se približio kraj, no Antić je još čitavi dan uspjevao razmijeniti s posjetiteljima po koju riječ i uputiti pobožnu preporuku. Popodne je u rukama držao raspelo i upućivao Bogu zahvale i molitve.[162] Ponekad je zapadao u izvansvjesno stanje i nije zapažao osobe koje su ga dolazile posjetiti.[163] Uvečer su se zajednički oko njega okupila subraća i sestre iz samostana koje je Antić na kraju posjeta blagoslovio. Potom je uslijedila i njegova posljednja ispovijed.

I sljedećeg jutra se pričestio. Vidjelo se ipak da se kraj sve više primiče. U trenutcima kad je osjetio olakšanje nastavio je s kratkim pobožnim molitvama. Posljednje razumljive riječi su mu bile: Isuse, Marijo, a tada je njegov glas za-

[◊ 2, 581]; 14. IX. 1964, AP, II/30, 26 [◊ 2, 582]. Daje sličicu nekoj Marici da je primi "kao od Isusa" Antić Č. Čajko, Zagreb, 17. IX. 1961, AP, II/6 [¢ 5, 179]. 18. IX. 1964. [5 219]. - Antić nepoznatoj osobi, Vrhovac, 21. IX. 1964, AP, II/45, 19 [¢ 5, 1090].

[158] Provincijal Jerko Lovrić se sjeća da su zadnje riječi koje je čuo od Antića bile: "Molite Vi, neka mole braća, da ne živim ja nego Krist u meni." *Vjesnik Provincije Presvetog Okupitelja,* 14 (1965), br. 3-4, str. 28.

[159] Antić M. Ostrognaj, Zagreb, bez datuma. AP, II/30, 30 [¢ 5, 777].

[160] Antić L. Markoviću, Zagreb, 31. I. 1965, AP. I/29, 9 [◊ 2, 225]. Zanimljivo je da Antić ovdje upotrebljava sliku iz trećeg poglavlja, sedmoga stana, o preobrazbi leptira.

[161] Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 39c [¢ 7, 103].

[162] Izvanprocesualna svjedočanstva, 105 (S. Aračić).

[163] I. Malinka, Duhovno očinstvo sluge Božjega oca Antića, *Antićeva baština u duhovnoj obnovi Hrvatske,* Zagreb, 1994, 197.

mukao. Dr. Nötig mu je oko 12 sati dao injekciju. Nije koristilo. Prispjela je s lijekom i bolničarka časna sestra Matejka Selina, koja ga je njegovala u bolnici na Rebru.[164] Lijek, međutim, više nije koristio. Nije pomagao ni respirator koji je donijela dr. Neda Hrčko.[165] Preminuo je 4. III. 1965. oko 12,30 sati,[166] dižući ruke na blagoslov[167] i s čežnjom u srcu da ga Gospodin preobrazi u novo stvorenje i povede u nebesku pivnicu, kako je slikovito nazvao radosno općinstvo svetih u nebu.[168]

[164] Ljetopis Sestara sv. Križa na Rebru. 4. III. i 16. V. 1965. Usp. također S. Banić, O sanctissima anima, *Vjesnik Provincije Presvetog Otkupitelja,* 14 (1965), br. 3-4, str. 52-53.

[165] Prema S. Aračiću, Antić je Matejki pred šest godina rekao da će biti prisutna na njegovoj smrti, a slično je predskazao i dr. Nedi Hrčko i samom fra Silvestru. Izvanprocesualna svjedočanstva, 105 (S. Aračić).

[166] Liječnička potvrda dr. Vladimira Nöthiga, Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti, 41 [¢ 7, 105]; I. Vuka, O. Ante Antić. Izvještaj o bolesti i smrti, *Vjesnik Provincije Presvetog otkupitelja,* 14 (1965), br. 3-4, str. 25; Arhiv Vicepostulature, Osmrtnica, Osobni dokumenti, 42 [¢ 7, 106]. Gvardijan Vuka u izvještaju navodi da je prestao disati točno u 12,30 a u osmrtnici je navedeno da je umro u 12,40 sati.

[167] Arhiv Vicepostulature, Druga izjava Milene Bebić, sestre sv. Križa, Zagreb, Vrhovac 43.

[168] Antić S. Mavrak, Zagreb, 7. XII. 1964, AP, II/24, 159 [◊ 2, 532]. "Dok smo još ovo kratko vrijeme na ovome svijetu, molimo se, trudimo se, da uđemo u nebesku pivnicu - 'cella vinaria' - gdje uvađa Gospodin duše i preobrazuje ih u nova stvorenja. Duša ne može postići ovu preobrazbu nikada sama po sebi. On nas mora tu uvesti i u nama svoje čudo proizvesti. Za tu milost spreman sam trpjeti sve muke, trpljenja i boli, patnje samo da me Gospodin učini dostojnim toga dara." Izraz "nebeska pivnica" (cella vinaria) Antić je preuzeo iz *Pjesme nad pjesmama,* 2,4.

7. ZAGOVORNIK U NEBU

> Ovo je ljubitelj svoje braće koji se mnogo moli za narod. (2 Mak 15,14)

Oduvijek je čovjek bio sklon, znajući vlastite slabosti, tražiti posrednike koji bi ga zagovarali kod Boga. U Starom zavjetu kao veliki posrednici spominju se Mojsije, Samuel i Jeremija.[1] Jedini posrednik novoga Saveza između Boga i ljudi jest čovjek Isus Krist,[2] koji kao posvemašnja Ljubav pridružuje k sebi članove svoga mističnog tijela kao suradnike. Prema kršćanskom vjerovanju, ta suradnička uloga u posredovanju posebno pripada onima koji su, pobijedivši zlo u svome tijelu, prešli s ovoga svijeta u nebesko kraljevstvo,[3] pa im se zbog toga Crkva i utječe za zagovor.[4]

GLASOVI O SVETOSTI

Neposredno nakon Antićeve smrti njegovi štovatelji okupljali su se oko njegovih posmrtnih ostataka na mrtvačkom odru i upućivali mu svoje molbe za zagovor u različitim potrebama.

Dok je ležao na odru, od petka ujutro do ponedjeljka dolazili su mnogi, nekima se činilo stotine, i doticali ga se svojim krunicama.

> "Ležao je on na odru smiren i spokojan, licem profinjene dobrote, ili kako je to lijepo rekla časna majka Salezija, Milosrdnica sv. Vinka: '… u kapelici je na odru

---

[1] Izl. 32, 11-14; I Sam 7, 8-12; Ps 99,6; 2 Mak 15, 14.
[2] Heb 9,15; 12, 24.
[3] Usp. Otk 5,8; 11,18.
[4] Usp. III. euharistijska molitva (kanon mise): "Vjerujemo da će nam njihov zagovor kod tebe uvijek pomagati."

ležao pravednik, na čijem je licu vidljivo ostao odraz susreta s Bogom Ocem, s Bogom Sinom i s Bogom Duhom Svetim."[5]

U ponedjeljak 8. III. u 8.00 sati u kapelici Gospe Lurdske splitski nadbiskup Frane Franić slavio je sv. misu zadušnicu uz posluživanje franjevaca. Pjevale su studentice Instituta za crkvenu glazbu. Potom je pokojnik oko 10 sati prevezen u mrtvačnicu na Mirogoju, gdje je okupljenom mnoštvu isusovac Ivan Kozelj održao govor, a potom je u 16 sati obavljen pogreb koji je vodio zagrebački pomoćni biskup Franjo Kuharić a prisutni su bili nadbiskup Franić i biskup Smiljan Čekada. Sprovod je za mnoge bio nezapamćen. Uz tri biskupa sabralo se mnoštvo svećenika, časnih sestara i tisuće vjernika "da mu reknu posljednji 'hvala' na zemlji i započnu preporukama njegovoj dobroti na nebu. […] uvjereni da je na nebu jedan svetac više, a na zemlji jedan pravednik manje". Kad je nakon održanog govora fra Ćirila Markoča na koncu sprovoda nad otvorenim grobom otpjevan i *Tebe Boga hvalimo,* kao zahvala Bogu za jedan tako darovani život, mnogi su zaključili da se tako pokapa samo svetac.[6]

Biskupi Kuharić i Franić uz lijes na sprovodu

I dok su za života o Antiću samo neki govorili kao o svetom Božjem čovjeku, na grobu kao da su to osjetili mnogi. U emisiji o njegovoj smrti, na hrvatskom

---

[5] Ljetopis Sestara milosrdnica [Frankopanska 17, Zagreb], 4-8. III. 1965, [str. 202-203]. "Kad sam kod njegova svetog odra bila rekla sam mojoj pomajki: 'Ovo je drugi sv. Franjo Asiški.'" (Izvanprocesualna svjedočanstva, 96. S. Lončarević).

[6] I. Vuka, O. Ante Antić. Izvještaj o bolesti i smrti, *Vjesnik Provincije Presvetog Otkupitelja,* 14 (1965), br. 3-4, str. 25-27; Tu je objavljen i Kozeljov govor održan na sprovodu (str. 31-34); Ljetopis Sestara milosrdnica, Frankopanska 17, Zagreb, spominje u sprovodu umjesto biskupa Čekade Lacha (4-8. III. 1965 [str. 202-203]).

jeziku, na Vatikanskom radiju 9. III. 1965. istaknut je njegov "svetački" život i izražena nada da će ga Gospodin "proslaviti znakovima svetosti".[7] I u izrazima sućuti, koji su stizali pismeno, neki su, na ljudski način govorili o trajnosti njegove uspomene (kardinal Šeper), dok su ga drugi izričito nazivali svetim redovnikom (biskup Arnerić), svetim učiteljem (fra Karlo Balić i drugi), moćnim zagovornikom kod Gospodina (A. Jurić, kasnije splitski nadbiskup) u uvjerenju da se njegovom smrću pojavljuje "nova zvijezda na hagiografskom nebu Crkve" (apostolski administrator Gracija Ivanović).[8] Katoličke novine *Glas Koncila* također su o njemu donijele kratki i pohvalni nekrolog.[9] Njegovi štovatelji nastojali su zadržati i obnoviti njegovu uspomenu sv. misama zadušnicama, na kojima su govorili istaknuti propovjednici,[10] i komemoracijama. Prva takva komemoracija održana je 16. svibnja u crkvi Gospe Lurdske koju su priredile redovnice grada Zagreba, u kojoj su istakle svoja duhovna iskustva i udivljenje prema svetačkom, tako su ga nazivale, Antićevu životu,[11] a potom je 7. XI. priređena i svečana komemoracija na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj.[12]

Dio mnoštva u pogrebnoj povorci

[7] Jedan primjerak teksta koji je pročitan na Vatikanskom radiju sačuvan je među spisima fra Dominika Šušnjare.

[8] Usp. "Sažalnice", *Vjesnik Provincije Presvetog Otkupitelja,* 14 (1965), br. 3-4, str. 54-56. I ostali izrazi sućuti odražavaju uvjerenje u Antićevu svetost, a neki su mu ispjevali i pjesme.

[9] M[ijo Škvorc], Umro Pater Antić, *Glas Koncila,* 4 (1965), br. 5 [14. III], str. 11. Ista je fotografija objavljena kasnije na spomen-sličici za trideseti dan pokopa i na četvrtoj stranici korica časopisa Marija, u kojem je objavljen članak "O. fra Ante Antić (1893-1965)", *Marija*, 3 (1965), 139- 140.

[10] Već sutradan slavio je misu zadušnicu u crkvi Majke Božje Lurdske pomoćni zagrebački biskup Josip Lach, a o Antiću su govorili provincijal Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda fra

I. Dulčić, O Ante Antić, Kapela Majke Božje Lurdske u Zagrebu

Ni Antićev grob nije zaboravljen. Zemljani grobni humak pod kojim je ukopan taj jednostavni franjevac njegovi su štovatelji neprestano posjećivali, moleći Antićev zagovor i ukrašavali grob svježim cvijećem. Počeli su se pronosti i glasovi o uslišanjima molitava, pa čak i o neobičnim zbivanjima. Na grob su zahvalni molitelji počeli ostavljati i pločice sa zahvalama.[13]

Oduševljenje Antićevim likom potaklo je upravu franjevačke Provincije Presvetog Otkupitelja najprije da počne organizirano prikupljati podatke uspomene i dojmove o fra Anti,[14] koji su objavljivani u *Vjesniku Provincij*[15] a ukoro su objavljena i dva Antićeva životopisa.

Takav nenadani razvoj potakao je provincijala fra Petra Čapkuna da je 3. lipnja 1968. zatražio savjet od generalnog postulatora franjevačkog reda za kauze kanonizacije Antonija Cairolija da li bi se mogao pokrenuti postupak za Antićevu beatifikaciju na što je Cairoli istog dana za vicepostulatora imenovao fra Roka Tomića, našto je provincijal Čapkun obavijestio članove provincije i pozvao ih da Tomiću dostave svoje mišljenje o Antićevoj svetosti i "sve do čega dođu" u svezi s Antićevim životom i svetošću.[16]

Uskoro je zatraženo odobrenje nadležnih vlasti da bi se Antićevi posmrtni ostaci prenijeli s groblja na Mirogoju u kriptu crkve Majke Božje Lurdske.[17] Nakon dobivenih potrebnih dopuštenja svjetovne i crkvene vlasti posmrtni ostaci su 15. prosinca 1970. prema propisima preneseni u kriptu crkve Majke Božje Lurdske u Zagrebu.[18]

Vjernici su sada nastavili dolaziti na Antićev grob u crkvu. Počelo se pričati i o neobičnim ozdravljenjima na Antićev zagovor. Vicepostulator je u međuvremenu prikupio prilično

Damjan Damjanović i isusovac Ante Katalinić. Katalinić je držao govor o Antiću u isusovačkoj crkvi u Zagrebu 14. ožujka. Za tridesti dan od pokopa (8. IV. 1965) priređen je svečani *Requiem* za koji je otisnuta posebna sličica. Misu je slavio fra Damjan Damjanović a propovijedao fra Ante Crnica. *Vjesnik Provincije Presvetog Otkupitelja,* 14 (1965) br. 3-4, str. 24-27. 34-38.

[11] Tekstovi su objavljeni pod naslovom "Svom najboljem duhovnom ocu … redovnice grada Zagreba", *Vjesnik Provincije Presvetog Otkupitelja,* 14 (1965), br. 5-6, Prilog str. 1-20. Kronika sestara sv. Križa - Zagreb. Ljetopis Sestara milosrdnica, Frankopanska Zagreb, 14. V. 1965. Vjerojatno se pogrešni datum u ljetopisu, koji je pisan naknadno, uvukao iz datuma kojim je datirano predavanje časne majke sestara milosrdnica Salezije Mavrak.

[12] Tekstovi su objavljeni pod naslovom "Komemoracija u Makarskoj u spomen fra Ante Antića", *Vjesnik Provincije Presvetog Otkupitelja,* 14 (1965), br. 11-12, Prilog str. 39-50.

[13] Sofija Lončarević o tome piše: "Kad dođem ovako bolesna na njegov grob, molim se i pričam mu sve svoje poteškoće i jade, kao kad je bio živ i već sutra osjetim da je pomogao u onom što sam ga molila. - Još je nešto čudno. Ja imam kompleks da se bojim groblja i mrtvaca, ali kad sam kod njega na groblju,

obimnu dokumentaciju od koje su najopsežniji dio Antićeva izvorna pisma. Od 1977. do 1979. upućeno je sv. Ocu i više molba uglednih osoba, među kojima i nekoliko biskupa, te crkvenih ustanova iz Hrvatske da bi o. Antića proglasio blaženim. Antićevo ime uzeli su i katolički domovi u Frankfurtu (1968) i Münchenu (1980).[19] No, kako je i vrijeme odmicalo, umirale su i osobe koje su bile u bliskom dodiru s Antićem pa je na molbu postulatora Cairolija zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić, kasniji kardinal, svojim otpisom 12. studenoga 1984. odredio otvaranje biskupijskog postupka kako bi moglo biti ispitano što više svjedoka.[20] Tijekom zagrebačkog postupka izmijenila su se dva postulatora i tri vicepostulatora te dva delegirana suca, što je usporavalo tijek postupka. Biskupijski postupak u kojem je ispitano više od stotinu svjedoka završen je 8. V. 1995, nakon čega su spisi dostavljeni Kongregaciji za proglašenje svetih. Kako su ti spisi nedostupni javnosti, proučavatelj Antićeva lika može se osloniti jedino na svjedočanstva izvan postupka,[21] koja govore i o čudesnim zbivanjima po Antićevu zagovoru.

---

ja osjećam da je on kraj mene živ i mogla bih tamo biti satima. Nemam uopće osjećaja da sam na tako velikom groblju" (Izvanprocesualna svjedočanstva, 96).

[14] Arhiv Franjevačke provincije u Splitu, Okružnica provincijala Lovrića, Split 16. IV. 1965, br. 227/65

[15] Uz već navedene tekstove usp. "Sjećanja na susrete s duhovnim učiteljem i vođom fra Antom Antićem", *Vjesnik Provincije Presvetog otkupitelja,* 14 (1965) br. 9-10, Prilog, str. 21-35.

[16] P. Čapkun, Časni o. fra Ante Antić na putu slave, *Vjesnik Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja,* 17 (1968) 83-85. Isprave o pokretanju postupka za beatifikaciju u Arhiv Viocepostulature, Osobni dokumenti o. Ante Antića, VI, 1-65.

[17] Sanitarni inspektorat Sekretarijata za zdravstvenu zaštitu grada Zagreba dao je 1. IV. 1970, pod br. UP/I-05/21-4541/2-1970, suglasnost, a Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj 22. IV. 1970, br. UP/I-05/21-4541/3-70 odobrenje za prijenos posmrtnih ostataka. Sv. Kongregacija za redovnike i svjetovne ustanove izdala je odobrenje 9. X. 1970, prot. n. 30972/70. Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti o. Ante Antića, V 45-48 [¢ 7, 109-113].

[18] Prijenosu su prisustvovali načelnik sanitarnog inspektorata grada Zagreba dr. Nikola Carić, provincijal fra Petar Čapkun, vicepostulator fra Roko Tomić i gvardijan fra Ivan Vuka te kancelar Nadbiskupskog duhovnog stola Ivan Tilšer. Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti o. Ante Antića, V 49-50 [¢ 7, 115-117].

[19] Hrvatski dušobrižnički centar u Frankfurtu "O. Ante Antić", *VFPPOS*, 17 (1968) 131-132; S. Čovo, *Fra Dominik Šušnjara, život i djelo,* Makarska 1998, 124 i 134.

[20] Arhiv Vicepostulature, Osobni dokumenti o. Ante Antića, V 53-54.

[21] U tim svjedočanstvima je odreda izraženo uvjerenje da je Antić bio zaista sveta osoba. "Svi koji smo ga poznavali i išli k o. Anti Antiću, govorili smo o njemu s dubokim poštivanjem i nazivali ga svecem: 'Idem k svecu'. 'Poručio ti je svetac…'" (104, svećenik dominikanac Anđelko Huljev); "Zato smo ga smatrali svecem. Zato nam je primjer" (82, Don Slavko Mikelin); […] prvi put sam ga vidjela na Brezovici na Gospu Karmelsku i u crkvi je nastalo šaputanje, evo došao je naš svetac […] (92, Katica Roginić); "Sada smo sigurni da imamo u nebu jednoga sveca, […] "(95, školska sestra Asumpta Vrdoljak); On je "miomirisni cvijet na stablu franjevačkog reda i sjajna zvijezda franjevačkog neba" (81, liječnica Desa Barić); "Svetac u potpunom smislu. Svetac = Utjelovljeni Krist, u ovom slučaju u osobi oca Ante" (112, nepotpisana osoba, sestra Jasenka iz Slavonskog Broda (?); "Za njegova života smatrala sam ga svetim zbog njegova sveta života, dobrim psihologom i osobom punom iskustva" (113, prof. Božena Novosel); "Ako sam se u svom životu susreo s čovjekom za kojega bih mogao reći da je svetac Božji, onda je to bio o. Ante Antić" (79. Berard Barčić, franjevac. Usp. također: Svjedočanstva i sjećanja na o. Antu Antića, *DOA*, 17<1987>, 2, 17); I franjevci zadarske provincije Ljudevit Šonje (67) i Gabrijel Štokalo (68) nazivaju ga bez okolišanja svecem; Adela Starc ga naziva svetim mužem našega doba (137); "[…] o. Antić je po mome mišljenju bio živi svetac" (99, Vjekoslav Šunjić); "Zaista ako o. Ante nije svet, onda ne

ČUDESNI DOGAĐAJI

Svjedočanstva o primljenim milostima po Antićevu zagovoru, dostavljena u Vicepostulaturu, bilo na traženje, bilo iz vlastite pobude, dosta su brojna i nejednake vrijednosti. Među izvjestiteljima ima osoba različitih zanimanja i obrazovanja, od običnih žena sa sela i iz grada, supruga čija su zanimanja iz izvještaja nepoznata, inženjera, profesora, liječnika, svećenika i više časnih sestara. Uglavnom se radi o jednostavnim iskazima koji su rijetko potkrijepljeni stručnom dokumentacijom i zbog toga znanstveniku ne pružaju dovoljan temelj za znanstveno proučavanje.

Pokatkad osobe jednostavno iznose svoje doživljaje u kojima je Antić samo jednostavni objekt nutarnjeg doživljavanja, kojemu možemo poklanjati ili ne poklanjati pozornost ovisno i o vlastitom stajalištu.[22] Neka se zbivanja bez sumnje mogu protumačiti i naravnim putem pa je prema mudroj postavci koja se pripisuje sv. Grguru Velikom, *Fides non habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum*[23] nepotrebno tražiti izvanredni Božji zahvat gdje je Tvorac mudro sazdao prirodni red stvari. Ozbiljniju pozornost privlače izvještaji o teško objašnjivim događajima i ozdravljenjima među kojima i od teških bolesti.

Iz tih izvještaja ispričanih jednostavnim stilom i neposrednom iskrenošću o bolesti, liječenju, utjecanju Antiću za pomoć i o ozdravljenju, ili barem olakšanju, izbija čvrsto uvjerenje dotičnih osoba u moćni Antićev zagovor. Uvjereni da preko Antića djeluje sam Bog, Antićevi su štovatelji pričali o njemu u sredinama u kojima su se kretali i živjeli, bez obzira na to što su ih ponekad slušali s nepovjerenjem, jer nisu mogli prešutjeti ono u što su duboko bili uvjereni, pa se i glas o njemu širio kao o moćnom Božjem zagovorniku.

znam kako svetac treba izgledati" (88, kirurg Joško Pinjatela); "Ako on nije svet s takvim životom, onda ne znam što se zahtijeva za svetačku aureolu" (39, Anđelina Kujundžić, sestra Naše Gospe); "Od prvog susreta poštivala sam ga kao pravednika. […] Poslije njegove smrti štujem ga kao sveca […]" (140, sestra Sofija Jukić); "Ako ima uopće svetaca danas na zemlji […] onda držim svakako da je jedan od njih bio i pok o. Ante Antić" (141 sestra Benita Prkačin).

[22] S. Vendelina Cvetnić iz družbe Sestara sv. Križa iznosi da je Lovrinca Cindori izjavila da je Antića: "vidjela" kako se diže prema nebu: "Bio je: ćelav, imao je velike oči, bijeli habit i bose noge. U sestru je gledao, smješio joj se i dizao prema gore." No, prema istoj izjavi ista je sestra predosjetila i smrt vlč. Kopića. Izjava s. Vendeline Cvetnić, bez datuma [iz 1996]. - S. Šimka Badurina bila je uvjerena da joj je Antić, koji ju je pred put ohrabrio i obećao joj "dati svoga anđela čuvara" na putovanje kojeg se bojala u Prištinu zaista i poslao svog anđela čuvara, jer su joj na putovanju razne osobe srdačno pomagale (Svjedočanstvo s. Šimke Badurine, 14. III. 1996).

[23] M. GRABMANN, *Die Geschichte der scholastischen methode II,* Freiburg im Breisgau 1911, 36 i 39.

ZAKLJUČAK

Fra Ante Antić je bez sumnje jedan od zanimljivijih likova u povijesti duhovnosti Katoličke crkve u Hrvatskoj u novije doba. To pokazuje i činjenica da je o njemu napisano više životopisa. Životopisci su bili odreda ljudi koji su Antića dobro poznavali ili su se njegovim likom oduševili. Premda njihovi životopisi odgovaraju stvarnosti, nije ih uvijek moguće znanstveno provjeriti. Pisani ponajčešće srcem, ponekad su se ustavljali na simpatičnim anegdotama, pravim duhovnim cvjetićima, čijim cvjetovima ostaje možda katkada zaklonjeno stablo Antićeva duhovnog života s bogatim duhovnim urodom.

Ovaj se životopis od ostalih razlikuje u tome što je pisan isključivo na izvornim dokumentima, iz prve ruke, dajući prednost onima koji su pisani u vrijeme kad su se zbivanja događala, dok su kasnije uspomene uglavnom korištene za razjašnjenje tih zbivanja.

Antić se rodio 1893. i prve odgojne smjernice dobio je na prijelomu XIX. i XX. stoljeća, dok je organizirani katolicizam u Hrvatskoj doživljavao obnovu, pod utjecajem Katoličkog pokreta i Katoličke akcije. Po naravi sklon pobožnosti, prihvatio je redovnički poziv u Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja, sa sjedištem u Splitu, utirući već kao mlad put svojoj posebnoj duhovnosti. I dok su mnogi njegovi suvremenici, poput apostola Petra, bili spremni borbeno braniti svoju Crkvu, shvaćajući riječi pape Pija X. “sve obnoviti u Kristu” *(instaurare omnia in Christo)* kao poziv na čvrsto ustrojstvo, Antić je taj poziv shvatio prema Kristovoj prispodobi o kvascu koji nečujno djeluje dok sve tijesto ne uzraste.

Boležljiv već od mladih dana, jačao je svoj duh studijem, molitvom, razmišljanjem i patnjama. Kao redovniku istaknutih vrlina redovnički su mu poglavari već potkraj studija povjerili službu pomoćnika a ubrzo potom i samostalnog odgojitelja mladih bogoslova. Izgrađujući druge, i sam se duhovno izgrađivao. Suobličiti se Kristu postao je njegov ideal koji je nastojao predočiti i svojim odgajanicima. Poput Krista koji se predao za braću, Antić se, želeći ga nasljedovati, i sam u mladosti posvetio u potpunosti skrbi svoje subraće, mladih bogoslova.

Već od školskih dana osjetio je da i u Crkvi u Hrvatskoj postoje duše željne potpunijeg duhovnog života i nedostatak duhovnih vođa koji bi takve duše vodili svojim savjetima. Ali za vođenje takvih duša trebalo je najprije izgraditi vlastiti duhovni sustav. Antić je za to imao naravne sklonosti, odgojiteljska služba dala mu je za to dobru priliku, mladenački odgoj koji je proveo uz duhovnika fra Petra Baćića, o kome se govorilo da je sveta života, pružio mu je dobar temelj, a duhovne knjige i asketske vježbe poslužile su mu kao savjet i ojačanje za uspon. U slobodno je vrijeme, koje mu je preostajalo od njegova odgojiteljskog rada, pokušao u Makarskom primorju stvoriti kružoke preko kojih bi uputio osobe da istinskije žive Kristovo evanđelje. U isto je vrijeme pokušao uspostaviti kružoke katoličkih učitelja koji bi vlastitim životom prenosili religiozna uvjerenja mlađim naraštajima te je kušao probuditi žarči duhovni život u redovničkim zajednicama.

Uvjerenje kojim je to poduzimao, ljubav kojom je obavljao, prodorni pogled iz kojega je iskrila njegova duhovna snaga, nenametljivost, skromnost i spontanost s kojom je pristupao ostavljale su na osobama s kojima se susretao snažan dojam. Premda se nije isticao tjelesnim osobinama i umješnošću govorenja, njegov primjer, njegova riječ i njegovi savjeti bili su neodoljivi. Čitanje duše vođenici su pokatkad doživljavli upravo zapanjujuće, pa su govorili o njemu kao vidiocu i svecu. Ipak zbog uvjeta u kojima je djelovao, Antićeva je djelatnost između dva svjetska rata bila poznata skoro samo na užem području na kojem je djelovao.

Rat je sobom donio nove nevolje i veće tjelesne potrebe. Uz liječenje duhovnih rana trebalo je umijeća da bi se pronašlo ugroženima sklonište nad glavom i nahranilo gladne. Istina Antić nije nikada prerastao u karitativnog radnika o kome bi se pisale knjige, no povezanost s ugroženima dala mu je istančan osjećaj harmoničnosti između ljudskoga tijela i duše.

Prisilno zatvaranje Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj u početku komunističke vladavine otvorilo je Antiću nova obzorja, nakon što se preselio u hrvatsku metropolu, u Zagreb. Njegovo izbjegavanje bavljenja političkim pitanjima sada mu je donijelo prednost. Ni nakon mjesec dana ispitivanja u zatvoru komunističko tužilaštvo nije moglo pronaći izliku da Antića optuži, premda su neku njegovu subraću na montiranom sudskom postupku osudili na smrt, a Antića je zapalo da im udijeli posljednju popudbinu.

Mučenička smrt subraće kao da je pridonijela da se i na Antića obilnije izliju Božji darovi. Svojim radom, zaista bi se moglo reći, on je nadoknadio njihov odlazak. Čovjek koji je odbijao samo izvanjsku organiziranost Crkve postaje duša novih duhovnih pothvata. U vrijeme kad se nije moglo ništa tiskati on pronalazi osobe koje, poput srednjovjekovnih prepisivača u skriptoriju, prepisuju duhovne tekstove koje Antić umnožene dijeli da kolaju od samostan do samostana. Uz njegovu pomoć i iskustvo njegovih studenata sestre Naše Gospe organiziraju i prva ciklostilska izdanja te tako postaju svojevrsna prva tiskara katoličkih izdanja u kojoj su se tiskala i prva godišta lista koji je izvještavao o radu na II. vatikanskom saboru (*Glas Konicila*).

No uz odgojni rad sa studentima Antić u Zagrebu postaje poznati duhovni vođa, bilo po svojoj službi ispovjenika, naročito u samostanima redovnica, bilo po tome što su mnoge osobe upravo počele opsjedati crkvu Majke Božje Lurdske i samostan uz crkvu u kojem je Antić boravio.

Istraživanja poduzeta u ovom radu pokazuju da se Antić do tog vremena razvio u izvrsnoga duhovnog vođu. Svoju duhovnost nije zadržao samo na saznanjima crpljenim iz najboljih priručnika askeze svoga vremena već se i sam odlučno dao na čitanje najboljih asketskih i mističnih djela, kao što su djela franjevačkih pisaca sv. Bonaventure, sv. Petra Alkantarskog, sv. Karla Secijskog te karmelićanskih autora sv. Terezije i sv. Ivana od Križa, i nastojao je njihove upute provjeriti u vlastitom životu.

U svagdanjem životu živio je asketski, ali bez pretjerivanja u asketskim vježbama, obuzdavajući tjelesne sklonosti i štujući vlastito tijelo kao hram Svevišnjega prema uputama evanđelja. Vjera mu je prerasla u gledanje, ufanje je očvrsnulo u sigurnost, ljubav ga je približila suobličenju s Ljubljenim i razlila se na bližnje. U djelovanju je postupao odmjereno, usmjeravajući vlastite čine i upućujući druge prema Bogu kao najvišem cilju ljudskog života. Pridavao je slavu Bogu, a ljudima dužno štovanje. U poteškoćama života i naročito u bolesti, koja se potkraj života pojačala, predavao se hrabro u Božju volju i prema njoj se nastojao suobličiti do te mjere da bi nestao u Kristu, preobrazio se u Krista, odnosno, bolje rečeno da bi u njemu živio samo Krist.

Mnogi ljudi su već za Antićeva života u njemu vidjeli svetog čovjeka i kao takvom mu se poslije njegove smrti utjecali za zagovor. Je li Antić dospio, zaista, do tako herojskog stupnja ljubavi da zaslužuje da ga Crkva ovjenča svetačkim vijencem, ostaje prosudbi Crkve.

Ovaj rad nije riješio, a to mu nije bila ni nakana, sva pitanja s obzirom na proučavanje Antićeve duhovnosti. No, on je otvorio vrata daljnjem proučavanju, napose utjecaju duhovnih pisaca na Antićevu duhovnu i mističnu teologiju, što će nadam se biti od koristi daljenjem proučavanju duhovnosti među Hrvatima.

Pomno analizirani dokumenti, pisani u vrijeme kad Antić nije bio kandidat za oltar, podvrgnuti povijesnoj kritici i složeni u jedinstvenu sliku otkrivaju autentičnog skromnog, i pobožnog franjevca, uzornog svećenika, čovjeka ispunjena Božjom ljubavi i žarom za spasenje duša, čovjeka potpuno Božjeg, željna suobličenja s Propetom ljubavlju, s Kristom.

UPOTRIJEBLJENA VRELA I LITERATURA

NEOBJAVLJENA VRELA

ARHIV VICEPOSTULATURE SL. BOŽJEGA FRA ANTE ANTIĆA

Spisi fra Ante Antića

Osobne isprave.

Antićeva pisma (AP).

Duhovni spisi (nagovori, razmatranja, ulomci tekstova za knjige, priručnici za studente).

Kateheta po srcu Isusovu, I-II , Zagreb 1957, (strojopis).

Pisma fra Anti Antiću (PA)

Pod tim naslovom skupljena su u četiri kutije, kronološkim redom, (1923-1925, 1923-1940, 1941-1945, 1946-1965) pisma izvučena iz različitih arhivskih fondova, ponajviše iz Franjevačkog provincijalata u Splitu te *Uredovni spisi franjevačkog bogoslovnog klerikata u Makarskoj 1919-1936.* i *1940-1945*, uglavnom upućena Antiću kao magistru.

Izvanprocesualna svjedočanstva

Sadrže potpisane dojmove Antićevih penitenata o svom duhovnom vođi.

ARHIV FRANJEVAČKE PROVINCIJE PRESVETOG OTKUPITELJA U SPLITU

Osobnici, Fra Ante Antić.

Spisi provincijala:

K/5, *Zapisnik kapitula i definitorijalnih sastanaka.*

Popis uvojačenih redovnika i misnika Redodržave Presvetog Otkupitelja.

Karlo Balić, *Dopisi*.

KNJIŽNICA FRANJEVAČKE PROVINCIJE PRESVETOG OTKUPITELJA U SPLITU

K. Š. Janković, *Profil duhovnog života magistra đaka o. fra Ante Antića u svietlu vlastite proživljajnosti,* Sinj 1991 [rukopis s nadopunama iz 1993].

FRANJEVAČKI ARHIV U MAKARSKOJ

SAMOSTANSKI ARHIV

Knjige dnevnih misnih nakana (Libri intentionum), KM 137-148.

Knjiga znamenitijih dogadjaja zbivših se u redovničkoj obitelji Franjevačkog manastira u Makarskoj od godine 1905. do godine 1957. Bez signature.

Spisi preminulih redovnika: Fasc. IX. Spisi fra Petra Grabića (Antić Grabiću, 2 pisma); Fasc. XI. Spisi fra Ante Cikojevića (Antić Cikojeviću, 7 pisama).

ARHIV FRANJEVAČKE TEOLOGIJE

Acta Instituti theologici Makarska 1912-1936.

Status discipulorum.

Zapisnici sjednica:

Zapisnik učiteljskih sjednica Franjevačke bogoslovije u Makarskoj, od god. 1919 [do 1943].

Zapisnik sjednica Franjevačke visoke bogoslovije u Zagrebu i Makarskoj, 1. X. 1954 [-21. I. 1972].

Ljetopis.

Kronika franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj [I], od šk. god. 1937/38- [1943-1944].

ARHIV FRANJEVAČKOG BOGOSLOVSKOG KLERIKATA

Popis klerika 1911-1992.

Uredovni zapisnik franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, 1. I. 1930 - 1. XII. 1938.

Službeni spisi Franjevačkog klerikata u Makarskoj, 1917-1918.

• Uredovni spisi Franjevačkog bogoslovnog klerikata u Makarskoj od 1919-1936. i 1940-1945, kao što je spomenuto, nalaze se raspršeni među ostalim Antićevim spisima u Vicepostulaturi, kamo su najvjerojatnije prispjeli posudbom ili možda poklonom.

Uredovni spisi Franjevačkog bogoslovnog klerikata Makarska, 1937-1940.

Službeni spisi / našeg filozofskog-bogoslovnog Klerikata / za / magistarstva o fra Ante Antića / od 16-IX-1946—29-IX-1956 / Zagreb [Antićev autograf].

Inventar našega Bogoslovnog klerikata u Makarskoj od god. 1911 (U tekstu “naše franjevačke bogoslovije”.

ARHIV ZBORA MILOVAN

Dnevnik zbora franjevačke bogoslovne mladeži u Zaostrogu - nastavljen u Makarskoj od I. X. 1911. od Zbora Milovan.

Bilježnikove bilješke za Zbor franjevačke bogoslovne mladosti u Zaostrogu, Arhiv Franjevačkog samostana Makarska, bez signature. [Zapisnik Zbora].

Dnevnik zbora Milovan, IV (12. II. 1932 - 15. XII. 1934).

Dnevnik zbora Milovan, V (15. XII. 1934 - 17. X. 1936).
Dnevnik zbora Milovan, VI (16. IX. 1938 - 22. XII 1942 [=18. III. 1941]). Listovi od 18. III. 1941 - 22. XII 1942. istrgnuti od straha pred komunistima.
Zapisnik Zbora Milovana u Makarskoj škol. god. 1913. i 1914. Sv. III.
Zapisnik Zbora Milovana u Makarskoj kroz šk. g. 1915-1916-1917, Sv. IV.
Zapisnik Zbora "Milovana" za god. 1917. i 1918. Sv. V.
Zapisnik Zbora Milovan, god. 1919 - 1921. Sv. VI.
Zapisnik Zbora Milovan, god. 1921 - 1922. Sv. VII.
Zapisnik Zbora Milovan, god. 1922 - 1923. Sv. VIII.
Zapisnik Zbora Milovan, god. 1923 - 1925. Sv. IX.
Zapisnik Zbora Milovan, god. 1925 - 1927. Sv. X.
Zapisnik Zbora Milovan, god. 1927 - 1931. Sv. XI.
Zapisnik Zbora Milovan, god. 1931 - 1935. Sv. XII.
[Zapisnik Zbora Milovan za god. 1936. koji se spominje u AFSM, Dnevnik Zbora Milovan, V, str. 243 [30. V. 1936] nisam uspio pronaći.
Zapisnik sjednica asketične sekcije, I-II.
Zapisnik sjednica misijske sekcije.
Dnevnik zbora franjevačkih bogoslova Milovan, I (1911-1921); II (1922-1927); III (1927-1931); IV (1932-1934); V (1934-1936); VI (1936-1938); VII (1938-1941) .Zadnji listovi istrgnuti od straha pred komunistima.
Ljetopis Zbora franjevačkih bogoslova "Knežević" u Zaostrogu za školsku godinu 1909-1910 - 1911, te od 4. listopada 1911-1929 za Zbor franjevačkih bogoslova Milovan u Makarskoj [U tekstu skraćeno Ljetopis Milovana]; II. Ljetopis Zbora franjevačkih bogoslova Milovan u Makarskoj (1929-1942).

Arhiv Instituta "Planina i more"

Dnevnik fra Jure Radića.

FRANJEVAČKI ARHIV U SINJU

Arhiv Franjevačke klasične gimnazije u Sinju

Katalozi ocjena: I. r. 1905/06; II. r. 1906/07; III. r. 1907/08; IV r. 1908/09; knj. br. 28 (IV. r. 1908/09); V. r. 1909/10; VI. r. 1910/11.

Arhiv župe Čudotvorne Gospe Sinjske

Matica krizmanih, II.

Franjevačka knjižnica u Sinju

Fasc. XLIX [rukopisi].
/11, Sv. Bonaventura: Pismo jednom nestalnom i preuzetnom novaku.
/12 Tumačenje pravila Male braće pape Klementa V. Prijevod.
/14 Uredbe i običajnik Male braće Redodržave Presvetog Odkupitelja (1926).
Fasc. LXIV/8, Konstitucije Franjevačkog reda, koncept prijevoda.
9. Sv. Bonaventura: Knjižica o šest serafinskih krila.

Fasc. XLVI, i XLVIII/1. Materijal o hrvatskim svecima među spisima don Mate Klarića i don Krste Stošića.
Fasc. XLII/16, Tumačenje našeg svetog pravila.

FRANJEVAČKI ARHIV U VISOVCU

Liber [vestitionum et professionum].

FRANJEVAČKI ARHIV SAMOSTANA SV. LOVRE U ŠIBENIKU

Samostanski spisi VI/321.
VIII/298.

FRANJEVAČKI ARHIV U ZAOSTROGU

Spomen-knjiga manastira Zaostroga od 1. I. 1913.

FRANJEVAČKI ARHIV SAMOSTANA MAJKE BOŽJE LURDSKE U ZAGREBU

Kronika Franjevačkog samostana, 1957-1962, 1975-1982.
Ljetopis samostana, svetišta, župe Majke Božje Lurdske u Zagrebu, 1962-1964.

ARHIV FRANJEVAČKOG SAMOSTANA U SAMOBORU

Historia Domus (ljetopis), svežanj B-1-3, br. 292).

ARHIV SAMOSTANA SV. KLARE, SPLIT

Ljetopis samostana.
Zapisnici kapitula.

ARHIV SAMOSTANA SV. KLARE U ZAGREBU,

Povijest samostana sv. Klare Bezgrješnog srca Marijina, Samobor-Zagreb.

ARHIV SAMOSTANA SESTARA MILOSRDNICA, ZAGREB, Frankopanska 17.

Ljetopis.

ARHIV SESTARA SV. KRIŽA NA REBRU

Ljetopis.

ARHIV SAMOSTANA KARMELIĆANKI BREZOVICA

10251 Hrvatski Leskovac, Brezovička 90a
Ljetopis samostana sestara karmelićanki.
Spomen-knjiga - Karmel Brezovica, 8. V. 1949.

BISKUPIJSKI ARHIV U ŠIBENIKU

Br. 1738/37. i 2799/1937.

ŽUPNI ARHIV U ŠEPURINI

Libro degli atti di nascita della Parrochia di Prvić Šepurina.

NADBISKUPIJSKI ARHIV U SPLITU

Knjiga zaređenika II (1900-1925).
Spisi, god. 1945.

OBJAVLJENA VRELA

SPISI FRA ANTE ANTIĆA

Pisma:

Pisma svećeniku I [fra Nikoli Gabriću], (ur. R. Tomić), Zagreb, 1985.
Pisma svećeniku II [fra Petru Čapkunu], (ur. R. Tomić), Zagreb, 1985.
Pisma svećeniku III [fra Stanku Petrovu], (ur. R. Tomić), Zagreb, 1986.
Pisma svećeniku IV [fra Ivanu Juriću], (ur. R. Tomić), Zagreb, 1986.

Članak:

— "Mnogopoštovani otac fra Petar Grabić kao magister bogoslova", *Mp. o. dr. fra Petar Grabić, životne crtice i glavnija djela. In memoriam 1882-1963,* Split 1964, 64-65.

Svjedočanstva i zbirke uspomena o Antiću

Zagrabien. *Beatificationis et canonisationis servi Dei Antonii Antić sacerdotis professi ex Ordine Fratrum Minorum (1893-1965),* Positio super vita et virtutibus Sumarium. Romae, Congregatio de causis sanctorum, 2000.

Gabrić, Nikola, *Moj magister I.* Kreposni život i postupci o. Ante Antića, (Svjedočanstva, 2), Zagreb 1984.

Gabrić, Nikola, *Moj magister II.* Kratki život i postupci o. Ante Antića, (Svjedočanstva, 3), Zagreb 1984.

Jurišić, Mario, *O. fra Ante Antić, sluga Božji, u uspomenama iz Makarskog primorja,* Zagreb, 1992.

Jurišić, Mario, *Čovjek dobrote,* Zagreb, 1993.

Vrčić, Vjeko, *Naš magistar,* Vrgorac 1977.

CRKVENO ZAKONODAVSTVO

a) Opće

Acta Apostolicae Sedis.

Corpus iuris canonici.

Enchiridion Clericorum. Documenta Ecclesiae futuris sacerdotibus formandis (ed. Sacra Congregatio pro Institutione Catholica), Romae 1975.

B) ZAKONODAVSTVO FRANJEVAČKOG REDA

Acta Ordinis Fratrum Minorum.

Normae de seraphica iuventute religiose educanda et efformanda, Romae 1951.

Regula et Constitutiones Generales Fratrum Minorum, Ad Claras Aquas (Quaracchi), 1910.

Regula et Constitutiones Generales Fratrum Minorum, Romae, 1913.

Regula et Constitutiones Generales Fratrum Minorum, Ad Claras Aquas (Quaracchi), 1922.

B) ODREDBE I STATUTI FRANJEVAČKE PROVINCIJE PRESVETOG OTKUPITELJA

Ordinationes provinciales minoritic˛ provinci˛ SS. Redemptoris in Dalmatia [Suplementum:]*Usuale eiusdem minoriticae provinciae SS. Redemptoris*, Sibenici 1909.

Ordinationes et Liber usualis provinci˛ Fratrum Minorum SSmi Redemptoris in Dalmatia, Split 1926.

Statuti particolari per l'osservante Provincia del Santissimo Redentore in Dalmazia, fatti nel capitolo provinciale del novembre 1876 a Spalato sotto la presidenza del Reverendissimo padre fra Bernardino da Portogruaro inistro generale di tutto l'Ordine de' Minori, Roma 1877.

OSTALA OBJAVLJENA VRELA

B[OGDAN], I. muški tečaj u Makarskoj, *Luč,* 25 (1929), br. 1, str. 27-30.

I. VUKA, O. Ante Antić. Izvještaj o bolesti i smrti, *Vjesnik Provincije Presvetog otkupitelja,* 14 (1965), br. 3-4, str. 25.

Pravila književnog društva hrvatsko-slovenskih franjevaca, Sarajevo 1914.

IZABRANA LITERATURA

ANTIĆEVI ŽIVOTOPISI:

DAMIĆ [N. HRČKO], *Naš dobri fra Ante,* [Zagreb 1971].

FARANETIĆ, N., *Svjetlo u Tami,* Split 1969.

IVANOV, N. [N. HRČKO], *Glasnik vječne ljubavi.* Kratki životopis oca fra Ante Antića, Zagreb 1975.

KATALINIĆ, A., *Dobri otac Antić*. Treptaji srca među tvornicama, Split 1967.

KUHAR (CUCCARI), M., *Dobri i vjerni sluga,* Život i duhovni rast sluge Božjega fra Ante Antića (1893-1965), Zagreb 1998.

KUSTIĆ, Ž., *Tješitelj čudotvorni.* Životni put fra Ante Antića, Zagreb 1989 (Prijevod:*Worker and consoler - The life journey Fra Ante Antić* [preveo: A. Antulov], Grebe St. Stirling 1992).

MARIJA OD PRESVETOG SRCA [PETRIČEVIĆ, A.], *Duh ljubavi,* Split 1966.

ŠIMUNOV, J. [SEKULIĆ, A.], *Suvremena služba vječnosti.* Život i rad o. fra Ante Antića, Zagreb 1978.

ZBORNICI SA ZNANSTVENIH SKUPOVA:

Karizme, lik i djelo sluge Božjega o. Ante Antića, Zbornik radova prvog simpozija

održanog u prigodi 25. obljetnice blažene smrti o. Ante Antića u Zagrebu (od 2. do 4. ožujka 1990), Zagreb 1991.

Antićeva baština u duhovnoj obnovi Hrvatske, Zbornik radova drugog znanstvenog zbora održanog u prigodi 100. obljetnice rođenja o. fra Ante Antića (1893-1993), Zagreb, 1994.

Posvećeni život i sluga Božji o. fra Ante Antić, Znanstveni skup, Zagreb, 2. do 4. ožujka 1995. u prigodi 30. obljetnice smrti sluge Božjega o. fra Ante Antića, Zagreb 1996.

Časopisi

Vjesnik Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, 1 (1952) -.

Dobri otac Antić. Glasilo Vicepostulature sluge Božjeg o. Ante Antića, 1 (1971) -.

Ostala Literatura:

Anušić. M., "O. fra Šimun jelinčić", Sinjska spomenica, Sinj 1965, 343-347.

Baćić, P., "Marija, Prijestolje mudrosti i znanja", *Gospa Sinjska,* 7 (1928), br. 4. 73.

Baćić, P., *Pouke o čestom svetom pričešćenju,* Split 1877.

Bezina, P., *Franjevci Provincije Presvetoga Otkupitelja žrtve rata 1942-1948,* Split 1995.

Bezina, P., *Novicijat Franjvačke provincije Presvetog Otkupitelja (1735-1993),* Split 1993.

Bezina, P., *Srednje školstvo u Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja (1735-1920),* Split 1989.

Bianchini, E. La Regola de Frati Minori, esposta con brevità in accordo ai sacri canoni. Firenze. Quaracchi, 1943.

Bonaventura, S., Opera omnia, VIII, Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1898.

Bujas, G., *Sa svjetiljkom u rukama,* Šibenik 1940.

Caeremoniale Romano-Seraphicum Ordinis Fratrum Minorum, Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1908.

Camele, G. M., *La formazione del clero* [Bologna 1929].

A. Caratan - B. Mutić, Provincija Božje providnosti Družbe Kćeri Božje ljubavi, Split-Zagreb 1982.

[Carlo da Sezze] *Autobiografia, ovvero I Fioretti di Frate Carlo raccontati da lui medesimo,* [a cura di S. Gori], Roma 1959.

[Carlo da Sezze] *Scintille Seraphicae Florilegio di Massime e Pensieri di San Carlo da Sezze OFM,* [a cura di S. Gori], Roma 1957.

Carlo da Sezze, Opere complete, Roma 1963.

Enchiridion Clericorum, [Romae] 1975.

Franjevačka visoka bogoslovija Makarska 1736-1986, [spomen zbornik] Makarska 1989.

Friganović, J., "O. fra Petar Baćić", *Sinjska spomenica,* 1715-1965, Sinj 1965, 329-335.

Garanjin, I. L., *Ekonomsko-politička razmišljanja o Dalmaciji,* Split 1995.

Gori, S., *S. Carlo da Sezze, maestro e modello della vita interiore* (Spirito e vita II, 1960).

Hardick, L., Werkbuch zur Regel des Heiligen Franziskus, Werl in Westf. 1955.

Iohannes Chrysostomos, Περ□ □ερωσύνης (De sacerdotio), Patrologia Graeca. 48, 623-692.

"Izjava svećenstva u cetinskoj krajini", *Novo doba,* 2 (1919), br. 111 [22. V.1919].

Janković, K. Š., *Profil duhovnog života magistra đaka o. fra Ante Antića u svjetlu vlastite proživljajnosti,* Sinj 1991 [rukopis s nadopunama iz 1993].

Janosi, F. E., *Österreich und der Vatikan 1846-1918, I,.*

Jurišić, H. G., "Sveti sljedbenici Franje Asiškoga u našoj prošlosti", *Kačić*, 9 (1977), 37-69.

Jurišić, K., *Fra Gabro Cvitanović i njegov Ratni dnevnik (1914-1918),* Split 1984.

Kapitanović, V., "Die Beziehungen der kroatischen Geistlichen aus Dalmatien zu Ungarn", *Ungarn und das Christentums Südosteuropas,* Historische Referate des VIII. theologischen Südosteuropaseminares in Budapest (24-31. 8. 1986), Heidelberg 1987, 15-24.

Kapitanović, V., "Die Rolle der Franziskaner von Visovac in der Kroatischen Geschichte", *Archivum Franciscanum Historicum,* 77 (1984), 421-434.

Kosor, K., "O. fra Petar Krstitelj Baćić", *Kačić,* 5/1973, 55-91.

Kraljević, R., *Vinogradarski slom i demografski rasap južne Hrvatske u osvit 20. stoljeća,* Split 1994.

Marija od Presvetog Srca [A. Petričević], Samostan svete Klare u Splitu, 1308-1978, Split 1979.

Milašin, B., "Otac fra Ante Antić idejni utemeljitelj naše "tiskare"", *Majka Beata Milašin (1916-1996), Život, zapisi i sjećanja,* Zagreb 1997, 60-63.

Palavršić, A. - Zelić, B., *Korespondencija Mihovila Pavlinovića,* Split 1952.

Pandžić, B., *Životopis fra Dominika Mandića*, Chicago 1994,

Perić, I., *Ante Trumbić na dalmatinskom političkom poprištu,* Split 1984.

"Pozdrav regenta franjevcima", *Novo doba,* 2 (1919), br. 6 [9. I. 1919].

Quaglia A., *L'originalità della Regola Francescana,* Sassofereato 1959.

Radić, N. *Dr. fra Jure Radić, život i djelo (1920-1990),* Split-Makarska 1998.

Scintille Seraphicae Florilegio di Massime e Pensieri di San Carlo da Sezze, OFM, Raccolti e annotati a cura del P. Severino Gori, OFM, Roma 1957.

Soldo, J., Djelovanje franjevaca Provincije Presv. Otkupitelja kroz 250 godina (1735-1985), *Kačić*, 17 (1985 [1988]), 157-358.

[Soldo, J.] *Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja,* Split 1979.

Stošić, K., *Sela Šibenskog kotara,* Šibenik 1941.

Šižgorić, J., *De situ Illyriae et civitatis Sibenici,* (Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 2., uredio M. Šrepel), Zagreb 1899, 1-12.

Talpo, O., *Dalmazia. Una cronaca per la storia (1942),* Roma 1990.

Tanderini, F., *Urbanità serafica,* Vicenza 1943.

VELNIĆ, J., Samostan sv. Frane u Zadru, povijesni prikaz njegova života i djelatnosti, *Samostan sv. Frane u Zadru,* Zadar 1980, 25-102.

"Vlada prema katoličkoj crkvi. (Predstavka jugoslavenskog katoličkog episkopata vladi)", *Narodna politika,* 5 (1922), br. 101. str. 2.

Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti, Zagreb 1990.

WODKA, J., *Kirche in Österreich,* Wien 1959.

ZARDAN, I. - TENDERINI, F., *Picolo cerimoniale Romano Serafico. Manuale dei ministri inferiori, dei coristi e del sacrestano. Vicenza, Terz'Ordine Francescano,* 1942.

ZELIĆ-BUČAN, B., "Još iz ostavštine Mihovila Pavlinovića", *Radovi Centra JAZU u Zadru,* 157-196.

VRAČIĆ, B. — Kovačić, A., *Sestre milosrdnice I,* Zagreb 1996.

* Potpuna literatura može se naći u Zbornicima *Karizme, lik i djelo* i *Antićeva baština,* navedenima u ovom popisu.

Kazalo osobnih imena

Kazalo zemljopisnih naziva

SADRŽAJ